

☐	ORSZÁGGYÜLÉSI
☒	VÁLASZTÁSOK
☐	2014

A KÖTET MEGJELENÉSE
AZ NTP-SZKOLL-14
„A FELSŐOKTATÁSBAN MŰKÖDŐ SZAKKOLLÉGIUMOK TÁMOGATÁSA”
CÍMMEL KIÍRT PÁLYÁZATI TÁMOGATÁSÁBÓL VALÓSULT MEG

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

OKTATÁSKUTATÓ
ÉS FEJLESZTŐ
INTÉZET

ISBN 978-963-88700-7-0

Kiadja az ELTE Bibó István Szakkollégium
Felelős kiadó: dr. Tar Adrienn

Szerkesztők: Dr. Bodnár Eszter, Tóth Csaba, dr. Tar Adrienn,
dr. Sulyok Katalin, Szelei Menyhért

A szerkesztésben közreműködött: dr. Asbóth Márton, Baranya Dániel, Kálmán
Bence, dr. Rácz Dániel, dr. Sepsi Tibor, Varga Yvett

Borítóterv: Kerekes Tamás

<http://bibo.elte.hu>

TARTALOM

Előszó	5
Választójogi elemzések	9
Bodnár Eszter: Bevezető	11
Mécs János: A győzteskompenzáció alkotmányosságáról – a pozitív töredékszavazatok megítélése az egyenlő választójog tükrében	13
Topuzidu Laura: A nemzetiségek képvisellete az Országgyűlésben	51
Tamás Viktória: A kampányszabályozás alapjogi aspektusai	73
Bedő Eszter: A kampányfinanszírozás szabályozásának kérdései	95
Szentgáli-Tóth Boldizsár: Választási szervek működése, jogorvoslat	115
Kampánystratégiák elemzése	155
Tóth Csaba: Bevezető	157
Szendi Gábor: A Fidesz–KDNP kampánystratégiája	165
Szedlák Bálint: Baloldali előválasztás történeti bemutatása, az egyes szereplők döntéseinek elemzése	187
Somody Róbert: Az MSZP kampánystratégiája	209
Csala Dániel: Az Együtt–PM és a Demokratikus Koalíció kampánya	233
Szelei Menyhért: Tudatos néppártosodás. A Jobbik Magyarországért Mozgalom országgyűlési kampányának elemzése	251
Keil András: Lehet Más a Kampány? Adalékok az LMP 2014-es országgyűlési választási kampányához	275
Farkas Anikó–Veisz Márton: Diszkurzív stratégiák a 2014. évi országgyűlési választást megelőző kampányban	293
A kötet szerzői	331

ELŐSZÓ

A szakkollégiumi munka egyik kulcsmotívuma a kutatócsoport, amely az alkotva tanulás, a közös gondolkodás örömét adja. Szakmai működésünk motorja az aktuális jogi, közéleti kérdések vizsgálata, amely segít a kérdező tudás, az értő elemzés, a kritikus szemléletmód és az építő hozzáállás elsajátításában.

A jelen kötet szerzői a 2014-es országgyűlési választásokat elemzik politológiai és választójogi szempontból. Az itt megjelenő publikációk két műhelyünk munkájának eredményei: a Közjogi Tudományok Műhely hallgatói a választójogi szabályozás változásait Dr. Bodnár Eszter vezetésével elemezték, míg a Politikatudományi Műhely tagjai a választási kampányra fókuszáltak Dr. Tóth Csaba vezetésével. A kutatócsoport vezetőinek köszönettel tartozunk elhivatott munkájukért, amellyel összefogták a kutatást.

A kötet előzményeként jelentek meg a Szakkollégiumban korábban életre hívott két kutatócsoport munkái: az „Európai kampánystratégák 2009” című kötet, amely a magyar pártok európai parlamenti választási kampányait elemezte, és az „Országgyűlési választások 2010” című kötet, amely a 2010-ben tartott országgyűlési választások politológiai és választójogi szempontból való elemző tanulmányokat tartalmazza.

Bízunk benne, hogy a közélet iránt érdeklődők a kötet tanulmányaiban izgalmas, továbbgondolásra ösztönző kérdéseket és elemzéseket találnak.

Budapest, 2015. június

dr. Tar Adrienn, a Bibó István Szakkollégium igazgatója

VÁLASZTÓJOGI ELEMZÉSEK

BEVEZETÉS

2014 a választások éve volt Magyarországon: áprilisban országgyűlési választásra került sor, májusban az Európai Parlament magyar tagjainak megválasztására, októberben pedig az önkormányzati választáson járulhattak az urnákhoz a magyar választópolgárok.

A három választás közül minden bizonnyal az országgyűlési választás volt az, amelyet a legtöbb várakozás és figyelem kísért nemcsak a választáson versengő szereplők és a választópolgárok, hanem a választójoggal tudományos igénnyel foglalkozó jogászok részéről is.

Ennek oka, hogy a jogszabályi környezet mind alapvonalaiban, mind részleteiben teljesen megújult az alkotmányos szinttől a törvényi szabályozáson át a végrehajtási szabályanyagig.

Először került sor egy kisebb, csaknem fele annyi képviselőből álló Országgyűlés megválasztására, amelyből kényszerűen következett, hogy a választási rendszert is alapjaiban át kellett szabni. A választópolgárok számára is érzékelhető változásként a területi lista megszűnt, a választás egyfordulósá vált. Sajátos magyar megoldásként lett a rendszer része az ún. győzteskompenzáció intézménye, melynek Alaptörvénnyel való összhangját az Alkotmánybíróság is vizsgálta. Mécs János tanulmányában a régi és új választási rendszer elemzésével arra keresi a választ, hogy hogyan hatottak ezek a változások az arányosság követelményének megvalósulására.

Az Alaptörvény által előírt kötelezettséget végrehajtva 2014-ben először biztosította a jogalkotó, hogy a Magyarországon élő nemzetiségek rész vehessenek az Országgyűlés munkájában. Erre a szabályozás szerint saját, kedvezményes kvóta segítségével megválasztott képviselőikkel, illetve ennek hiányában nemzetiségi szószólók útján nyílik lehetőség, a gyakorlatban azonban valamennyi nemzetiség csak szószólókat tudott a parlamentbe küldeni. A kisebbségi jogainak és parlamenti képviseletüknek elméleti, nemzetközi, összehasonlító jogi és történeti elemzése mellett ennek okait is keresi Topuzidu Laura tanulmánya.

A változások kiterjedtek a választási eljárási szabályokra is. A külföldön szavazó választópolgárok közötti megkülönböztetés mellett – amely alkotmányossági problémákat is felvet – e változások legneuralgikusabb pontja minden bizonnyal a kampányszabályozás volt. Tamás Viktória írásában a kérdéshez alapjogi aspektusból közelít, a régi és új szabályozást abból a szempontból értékelve, hogy biztosítja-e a politikai szabadságjogok, az esélyegyenlőség és a jogorvoslathoz való jog érvényesülését.

Ehhez kapcsolódóan Bedő Eszter tanulmánya a párt- és kampányfinanszírozás alakulását mutatja be 1989-től napjainkig, részletesen elemezve nemcsak a 2013-ban elfogadott, az országgyűlési képviselők választása átláthatóvá tételéről szóló törvény rendelkezéseit, hanem ennek tükrében a 2014. évi országgyűlési választás kampányköltségeit, tehát az „alkotmányjogi valóságot” is.

A 2014-es országgyűlési választás során tovább erősödött az a tendencia, hogy a legtöbb jogvita a bíróságokon dőlt el. A megváltozott jogorvoslati fórumrendszer ráadásul az ügyek többségét a Kúria elé utalta. Ennek ellenére jelentős szerepet játszottak a továbbra is „társadalmi típusú közhatalmi szervezetek” tartott választási bizottságok is. A választási szervek működése és a jogorvoslati rendszer áttekintését adja Szentgáli-Tóth Boldizsár írása, mely kísérletet tesz a több száz ügy áttekintése után a jogorvoslati kérelmekben legtöbbször felmerült problémák felvázolására is.

Reményeink szerint a kötetben olvasható jogi tanulmányok nemcsak rámutatnak az országgyűlési választási szabályok kritikus pontjaira, hanem elemző megközelítéseikkel hozzájárulhatnak a problémák feloldásához vezető diskurzushoz is.

Dr. Bodnár Eszter, PhD

ELTE ÁJK Alkotmányjogi Tanszék, egyetemi adjunktus

a Bibós István Szakkollégium választójogi kutatócsoportjának vezető oktatója

MÉCS JÁNOS

A GYŐZTESKOMPENZÁCIÓ ALKOTMÁNYOSSÁGÁRÓL – A POZITÍV TÖREDÉKSZAVAZATOK MEGÍTÉLÉSE AZ EGYENLŐ VÁLASZTÓJOG TÜKRÉBEN

Problémafelvetés

A többségi és arányos rendszerek által reprezentált elvek finomhangolása igen nehéz, és e megoldások értékelése alkotmányjogilag meglehetősen ingoványos feladat. Bármely vizsgálódásnak szükségképpen ki kell térnie a választási rendszer jogi konstrukcióján túl az azt kitöltő politikai térre is, csak ekképpen kerülhető el az alapvető demokratikus és alkotmányos fogalmak formalitássá való kiüresítése. A vizsgálatot tovább nehezíti, hogy minden választási rendszer megalkotása egy adott politikai „tényállásba” illeszkedik, vagyis azok hívják életre a szabályokat, akikre alkalmazni kell majd, és akiknek politikai érdekérvényesítő képessége függ e szabályoktól. Ugyanakkor nagy – közéleti, politikai és alkotmányjogi – nyomás nehezedik az Alkotmánybíróságra és nemzetközi jogvédelmi fórumokra, mikor a választási rendszer egyes szabályainak Alaptörvénnyel, illetve más nemzetközi dokumentummal való összhangjáról kell határozni.

Jelen dolgozat témája az új magyar választási szabályozás által bevezetett győzteskompensáció, melynek értékelésekor figyelembe kell vennünk a fent kifejtett szempontokat. A dolgozat először is azonosítja a vizsgált jogszabályi konstrukciót, valamint a megváltozott választási szabályozás környezetébe ágyazza azt (I. rész). A vizsgált jogintézmény funkciójából kiindulva ezt követően fogalmi alapvetésként ismertetem a választási rendszer fogalmát, értelmezési vetületeit és sajátosságait, kitérve az arányos és többségi rendszerek előnyeire és hátrányaira (II. rész). A III. részben a választási rendszerre, valamint szűkebb értelemben véve a győzteskompensációra vonatkozó alkotmányos kereteket tekintem át, jogforrásként azonosítva az Alaptörvényt mint belső jogi, valamint nemzetközi jogi instrumentumokat. Mivel a vizsgált jogintézmény a választójog egyenlőségével van szoros összefüggésben, ezért ennek különböző értelmezési vetületeit, az effektív egyenlőséget (IV. rész), valamint az Alkotmánybíróság gyakorlatát (V.) veszem górcső alá, ismertetve az egyenlő választójog értelmezésének lehetséges szintjeit. Ezt követően ismertetem az Alkotmánybíróság határozatát a vizsgált jogintézmény alkotmányosságáról (VI. rész). A dolgozatot e határozat két szempontú vizsgálatával zárom; egyrészt elemzem a korábbi alkotmánybírói gyakorlattal való összhangját (VII. rész), rámutatva a két gyakorlat ellentmondásaira, valamint a vizsgált jogszabályi konstrukció funkciótlanságára, majd saját értelmezési tipológiát javaslok, hangsúlyozva a jogintézmény alaptörvény-ellenességét (VIII. rész).

1. A VIZSGÁLAT TÁRGYA: A GYŐZTESKOMPENZÁCIÓ JOGINTÉZMÉNYE

1.1 Új választási rendszer – változó és változatlan elemek

A 2010-es országgyűlési választásokat követően megváltozott Magyarország közjogi rendszere. A kormány kétharmados többsége által politikai realitássá vált egy új alkotmány, az Alaptörvény megalkotása, és ezt követte a sarkalatos törvények, így az Alaptörvény 2. cikk (1) bekezdése alapján az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény (a továbbiakban „új Vtv.”) elfogadása. Az Országgyűlés által elfogadott törvény új választási rendszert vezetett be, hatályon kívül helyezve a régi választási rendszert meghatározó jogszabályokat.¹

Az új választási rendszer, habár számos új elemet vezetett be, struktúrájában és alapelveiben megőrzi a régi választási rendszer sajátosságait. A választás továbbra is kategorikus szavazattal (tehát nem preferenciasorrend felállításával) történik, vegyes rendszerben, vagyis megmarad az egyéni ág mint a többségi elv, valamint a listás ág mint a képviselői elv érvényre juttatója, a rendszer a vesztes töredékszavazatok révén továbbra is kompenzálni igyekszik az egyéni körzetek aránytalanságát, továbbá megmarad az ötszázalékos választási küszöb.

Számos ponton változott azonban a választási rendszer. A korábbi kétfordulós egyéni körzeti voksolások egyfordulóssá változtak, megszűntek a területi listák, és a továbbiakban országos pártlistákra lehet szavazni, ebből fakadóan változtak az országos listaállítás követelményei. Változott a képviselők száma, a korábbi 386-ról 199-re, valamint változott az egyéni és a listás ág aránya. Új eleme továbbá a rendszernek a határon túli magyarok szavazati jogának megteremtése, valamint a nemzetiségi listára való szavazás. Mindezeket túl bevezetésre került a pozitív töredékszavazatok jogintézménye.

1.2 A győzteskompenzáció definiálása, fogalomhasználat

A rendszerváltást követően létrejövő választási rendszerünk kétfajta töredékszavazatot ismert; egyrészt a területi listákon másrészt pedig az egyéni körzetekben mandátumot nem eredményező szavazatokat.² E voksok az országos listára kerültek, a szabályozás funkciója az volt, hogy a területi listákon és az egyéni körzetekben mandátumot nem eredményező szavazatok ne vesszenek el, az azok által kifejezett preferencia valamilyen mértékben érvényesüljön.³

1. Így különösen az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1989. évi XXXIV. törvényt (a továbbiakban „rég Vtv.”).

2. Régi Vtv. 9. § (1) bekezdés.

3. A töredékszavazatok szabályozása az egyéni körzetek esetében tehát azt a megdönthetetlen vélelmet állítja fel, hogy a jelöltre adott szavazat által megjelenített preferencia elsődlegesen pártpreferencia, hiszen a kompenzáció révén az egyéni ág szavazatai a pártlisták számára eredményezhetnek mandátumot. Ez ellentmond a vegyes rendszer egyéni ágá logikájának, amennyiben ez utóbbi a választók és jelöltek közti kapcsolatot kívánja közvetlenné tenni. Annnyiban viszont

Az új Vtv. 15. § (1) bekezdés b) pontja alapján töredékszavazatnak minősül az egyéni választókerületben a mandátumot szerző jelölt szavazataiból a második legtöbb szavazatot elérő jelölt eggyel növelt szavazatainak kivonása után fennmaradó szavazatszám. Ez azt jelenti, hogy az egyéni körzetek győztesei és második helyezettjei közötti szavazatmennyiség is töredékszavazatnak minősül, vagyis átkerül az országos listára.

Jelen dolgozat az így létrejövő töredékszavazatokra pozitív töredékszavazatokként, az egész jogintézményre – annak választási rendszerben érvényesülő hatásaival együtt – pedig győzteskompenzációként utal.

2. A GYŐZTESKOMPENZÁCIÓ STRUKTURÁLIS-FUNKCIONÁLIS ELHELYEZKEDÉSE

A győzteskompenzáció rendszertanilag a választási rendszer szabályozásába ágyazódik, vizsgálódásunkkor ezért bizonyos alapvető megállapítások tétele szükséges magával a választási rendszerrel, illetve az ahhoz kapcsolódó képviselői elvekkel, valamint a rendszer normativitásával kapcsolatban. Így jelölhetjük ki a vizsgálódás keretét, amely a jogintézmény strukturális, valamint funkcionális elhelyezkedéséből következik, és amely a szabályozás alkotmányosságának vizsgálatakor viszonyítási alapként szolgálhat.

2.1 A választási rendszer fogalmának meghatározása

A győzteskompenzáció a választási rendszer eleme, így ez utóbbi definiálása szükséges ahhoz, hogy a jogintézmény alkotmányosságát annak funkciója illetve a jogszabályi környezetben elfoglalt helye alapján meg lehessen állapítani.

Alkotmányjogi értelemben a választási rendszer azon anyagi és eljárási normáknak az összessége, amelyek meghatározzák a szavazásra jogosult állampolgárok akarátának a népképviselői szerv összetételébe való transzformálásának részletszabályait. Ez magában foglalja többek között az aktív- valamint passzív választójog kritériumainak,⁴ a választási alapelveknek,⁵ a szavazatok mandátumokká alakításának,⁶ valamint magának a választási eljárásnak⁷ a meghatározását.

megalapozott a szabályozás, hogy figyelembe veszi azt a tényt, hogy az országgyűlési képviselők megválasztásánál elsődlegesen pártpolitikai preferenciák dominálnak. Ez utóbbi tényezőről lásd: SZOBOSZLAI György: Választási rendszer és politikai tagoltság In: Parlamenti választások 1990. Politikai szociológiai körkép. szerk. SZOBOSZLAI György, (MTA Társadalomtudományi Intézet, Budapest, 2009.) 23.o.

4. Alaptörvény XXIII. cikk.

5. Alaptörvény 2. cikk (1) bekezdés.

6. új Vtv.

7. A választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény.

Választási formula alatt értjük azt a módszert, amellyel a leadott szavazatokból kiszámolható a népképviselési szerv mandátumainak megoszlása.⁸ A választási formula része tehát a választási rendszernek, azonban nem azonos azzal, csupán egyik részelemét alkotja. Jelen vizsgálódás célja a győzteskompenzáció alkotmányosságának megítélése, és mivel ez utóbbi a szavazatok mandátumokká alakításakor fejti ki hatását, ezért jelen dolgozat szempontjából a választási formula különös jelentőséggel bír.⁹

A választási rendszer e definíciójával meghatároztuk tehát annak „kezdő- és végpontját”; vizsgálódásunk során a választópolgárok által leadott szavazatok (kezdőpont) és a népképviselési szerv összetételének (végpont) összefüggéseit vizsgáljuk. Ez összhangban van a választópolgárok Alaptörvény által is lefektetett képviselési elven alapuló hatalomgyakorlásának elvével, vagyis azzal, hogy „a nép a hatalmát képviselői útján [...] gyakorolja.”¹⁰ Ezzel összhangban állapította meg az Alkotmánybíróság, hogy az Alkotmányban lefektetett népszuverenitás elve „elsődlegesen az ország választópolgárainak abban a jogában fejeződik ki, hogy választással létrehozzák a legfelsőbb államhatalmi és népképviselési szervet”,¹¹ így tehát „a népszuverenitás gyakorlásának elsődleges formája a képviselés.”¹²

A képviselési demokráciák immanens eleme, hogy a hatalomgyakorlás során a választópolgárok akaratát közvetlenül nem foghatja át az államot mint közösséget érintő döntési folyamatok egészét. A konkrét döntések meghozatalát illetően – a közvetlen demokratikus intézmények kivételes érvényesülésétől eltekintve – tehát már nem követelmény a választópolgárok szavazatának egyenértékűsége.¹³ Ebből következik, hogy a választási rendszerre vonatkozó szabályokat, így a választójog alapelveit is a népképviselési szerv megalakításáig kell alkalmazni,¹⁴ nem érvényesülhetnek azonban a konkrét döntéshozatali eljárások keretében, vagyis nem köthetik a szabad mandátummal rendelkező országgyűlési képviselőket,¹⁵ habár ezt az elvet – vagyis a választási alapelvek

8. FÁBIÁN György – KOVÁCS László Imre: *Voksok és Mandátumok* (Villányi úti könyvek, Budapest, 1998.) 32-33. o.

9. lásd V. rész 3. pont 3. ábra

10. Alaptörvény B) cikk (4) bekezdés.

11. 22/1993. (IV. 2.) AB határozat (ABH 1993, 182, 185.)

12. Ehhez képest másodlagosan érvényesülnek a közvetlen demokratikus eszközök, az Alkotmánybíróság értelmezése szerint „népszavazás csak az Alkotmány és az alkotmányosan hozott törvények keretei között dönthet az Országgyűlés hatáskörébe tartozó ügyekben.” 2/1993. (I. 22.) AB határozat (ABH 1993, 33, 36.) – E körben meglátásom szerint az Alkotmány 2. § (2) bekezdése és az Alaptörvény B) cikk (3) és (4) bekezdései között nincs tartalmi különbség, így a korábbi alkotmánybírósági határozatok is alkalmazhatóak maradnak.

13. Éppen ezért tekinti az Alkotmánybíróság az egyenlő választójogot „kiemelkedően fontos politikai jognak”, mivel „a választópolgárok kizárólag az aktív választójog négyévenkénti gyakorlása során tudnak befolyást gyakorolni a legfőbb államhatalmi és népképviselési szerv összetételére.” 6/1991. (II. 28.) AB határozat (ABH 1991, 19, 20.)

14. Vagyis az egyenlőséget és általánosságát a választás valamennyi stádiumára, a titkosságot és közvetlenséget pedig csak a szavazásra kell alkalmazni. BODNAR Eszter: *A választójog alapjogi tartalma és korlátai* (HVG Orac, Budapest, 2014.) 100. o.

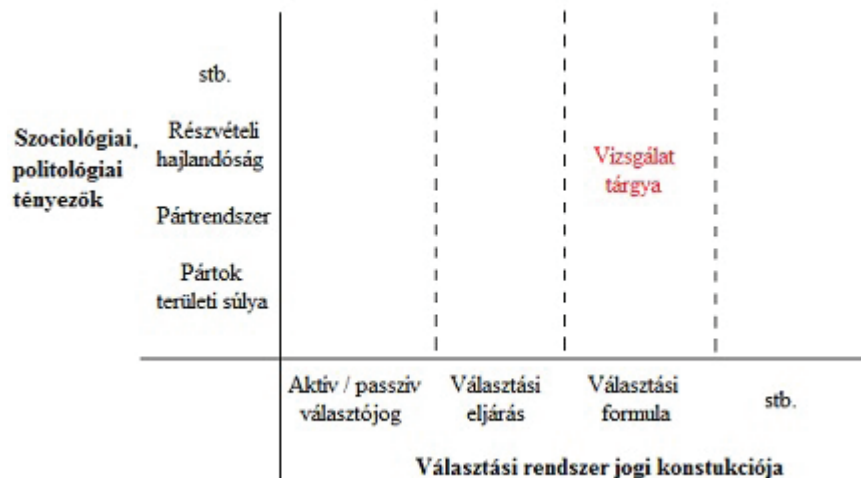
15. „A szabad mandátum lényege az imperatív mandátummal szemben fogalmazható meg, miszerint a képviselőnek nem adható jogilag kötelező utasítás, így a képviselők jogilag nem is kötődnek a választókhoz, irányukba nincsenek jogi kötelezettségeik, és a választók által nem vonhatók felelősségre.” DEZSŐ MÁRTA: *Képviselés és választás a parlamenti jogban* (Közgazdasági és Jogi Könyvtár – MTA Állam- és Jogtudományi Intézete, Budapest, 1998.) 83. o. – „A szabad mandátum lényege, hogy a képviselő és a választók közötti jogi függőség a választás után megszűnik. A képviselő tehát nem utasítható és a képviselő egyetlen kérdésben sem köteles a választók véleményét kikérni.” 2/1993 (I. 22.) AB határozat (ABH 1993, 33, 38.)

terrénumának a szavazattól a mandátumig terjedő meghatározását – logikailag áttörő az Alkotmánybíróság 26/2014. (VII. 23.) AB határozata.¹⁶ Jelen dolgozat – terjedelméből fakadóan is – adottnak veszi a képviselési demokrácia intézményét, és a választópolgárok akaratának egyenlő mértékű érvényesülését mint a népszuverenitás érvényre jutását is e keretrendszeren belül értelmezem.¹⁷

Az előzőekben lefektetett kezdő- és végpont figyelembevételével a választási rendszert tágabb értelemben úgy is meghatározhatjuk, mint mindazon szociológiai, politológiai, valamint jogi tényezők összességét, amelyek hatással vannak a szavazásra jogosult állampolgárok akaratának a népképviselési szerv összetételébe való transzformálására. E tágabb meghatározás tehát nem csak az Alaptörvény, valamint egyéb jogi instrumentumok által meghatározott jogi szerkezetet, hanem az azt kitöltő társadalmi, illetve politikai realitásokat is magában hordozza (lásd 1. ábra).

16. A határozat az önkormányzati választási rendszer azon új elemének alkotmányosságát vizsgálta, amelynek értelmében a kerületi polgármesterek ez utóbbi minőségükön túl, megválasztásukkal a fővárosi közgyűlés tagjai lesznek. Az indítvány alapján e rendelkezések sértették az egyenlő választójog elvét, mivel a kerületek között jelentős, bizonyos kerületek között több mint hatszoros különbség van a választásra jogosultak száma tekintetében. Az Alkotmánybíróság érvelése szerint azonban „a jogalkotó [...] olyan további szabályozási elemeket épített be a Tv.-be (*helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról* szóló 2010. évi L. törvény – M.J.) melynek funkciója az egyenlőség elve önmagában nézve fennálló sérelmének más jogi szabályokkal történő ellensúlyozása.” [Indokolás [41]] Az ellensúlyként fellépő rendelkezés pedig az volt, miszerint a fővárosi közgyűlésben csak akkor kapja meg egy javaslat a szavazatok többségét, ha meghatározott szavazatarány mellett a főváros lakosságának együttesen több mint felét kitevő kerületek megszavazzák azt. Az önkormányzati választási rendszer alkotmányosságát tehát az Alkotmánybíróság egy, a rendszeren kívüli döntéshozatali technikával kívánta megindokolni. Ahogy Paczolay Péter alkotmánybíró különvéleményében rámutat „a kettős döntéshozatali rendszer [...] a már megválasztott képviselők közül álló testület későbbi működésére vonatkozó döntéshozatali eljárási szabály” amely „a választójoggal összefüggésben [...] – dogmatikailag – nem is lehetne vizsgálható.” [Indokolás [144]]

17. Ezzel vizsgálódásom körén kívülre helyezem a közvetlen és közvetett demokratikus intézmények és az azokhoz kapcsolt esetleges demokráciadeficit kapcsolatának elemzését, és így annak vizsgálatát, hogy maga a képviselés fogalmilag mennyiben eredményezheti a választók akaratának – egyenlő – érvényesülését. Erről lásd bővebben; ILONCSI Gabriella: *Képviselők és Képviselés Magyarországon a 20. században* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009.) 37-43. o.; Kis János: *A népszavazás a köztársasági Alkotmányban* In A Népkarat dilemmái, szerk. ENYEDI Zsolt (Századvég Kiadó, Budapest, 2009.) 63-87. o.

1. ábra

Miként Dezső Márta is rávilágított, a választási rendszer működése – így annak alkotmányos vizsgálata – nem képzelhető el e tágabb kontextus nélkül.¹⁸ Ahogy az Emberi Jogok Európai Bírósága fogalmazott, a választási rendszer az adott állam „politikai fejlődéstörténetének” (*political evolution of the country*) függvényében értelmezhető, amiből az következik, hogy eltérő fejlődéstörténetű államokban részben eltérő alkotmányossági standard érvényesül, tehát adott állam választási rendszere – pontosabban szólva választási rendszerének jogi konstrukciója – lehet alkotmányos, míg ugyanez a rendszer más államban nem lenne az.¹⁹

Példaként utalhatunk a vizsgálódásunk szempontjából egyik legfontosabb tényezőre, az adott állam pártrendszerére,²⁰ amely – ahogy arra még a későbbiekben részletesebben is kitérek – jelentős mértékben befolyásolja az adott rendszer arányosságát és így a választójog effektív egyenlőségének érvényesülését.²¹

18. DEZSŐ Márta: *Választási rendszerek* In Választójog, szerk. MÁTHÉ Gábor (Változó Világ 50 – Press Publica, Budapest, 2004.) 58. o.

19. Példaként hozható fel az angol relatív többségi választási rendszer, amely az angol kétpárti tradíciókból fakadóan képes ellátni a demokratikus választási rendszerek alapvető funkcióit, még ha a képviselői funkció nem is jut érvényre maradéktalanul. Lásd a példákat a 28. lábjegyzetben. – „Features that would be unacceptable in the context of one system may be justified in the context of another.” Yumak and Sadak v. Turkey [GC], Judgment of 8 July 2008, no. 10226/03. para 111.

20. Vagyis az adott államban működő pártok strukturális tagozódására. „A pártrendszer a pártok közötti viszonyok mintázata.” ENYEDI Zsolt – KÖRÖSÉNYI András: *Pártok és Pártrendszerek* (Osiris Kiadó, Budapest, 2004.) 141. o.

21. Természetesen arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy nem csak a pártrendszer van hatással a választási rendszer működésére, de ez utóbbi is jelentősen befolyásolja az előbbi, vagyis egy többségi rendszer a pártok számának csökkenését, így a pártrendszer tömbösödését, míg egy teljesen arányos rendszer a pártrendszer szétaprózódását eredményezi. Dezső Márta megfogalmazásában: „Általánosan elfogadott és eléggé igazolt tétel, hogy az egyfordulós relatív többségi rendszer (mint az angol) a kétpárti váltógazdálkodásnak kedvez, ahol egy új harmadik párt létrejötté és hatalmi tényezővé válása igen nehéz, majdnem lehetetlen.” DEZSŐ 1998. (16. l.) 71. o.

2.2 A képviselő két elvének érvényesülése – a többségi, valamint az arányos választási rendszerek

Attól függően, hogy a választási rendszer kormányzási vagy reprezentatív funkciója kerül előtérbe, megkülönböztetünk többségi, arányos, valamint e kettő elemeinek keveredéseként létrejött vegyes választási rendszereket.²² Ezek vizsgálatakor valójában a demokratikus döntéshozatal Lijphart által leírt két alapmodellje, a többségi és a konszenzusos modell feszül egymásnak.²³

Többségi választási rendszernek nevezzük azt a rendszert, ahol a népképviselői szerv tagjai az egyéni körzetekben legtöbb szavazatot (relatív többségi rendszer) vagy a szavazatok több mint felét (abszolút többségi rendszer) megszerző jelöltek lesznek, a többi szavazat pedig nem eredményez mandátumot.²⁴ Ez jellemzően egymandátumos körzetekben valósul meg, illetve az is elmondható, hogy egy csak egymandátumos körzetekből álló rendszer mindenképpen többségi lesz.²⁵

Történetileg ez a típus alakult ki legelőször, a XIX. század második felében, még a modern pártpolitizálás megjelenése előtt. „Amíg a választók köre a helyi notabilitások szűk csoportját foglalta magában, és a politikai párt alig volt több, mint egyfajta laza politikai klub [...] az egyéni választókerületi rendszer megfelelt a politika kívánalmainak.”²⁶

A többségi rendszerek általában a nagyobb pártokat részesítik előnyben, így a hatalomkoncentráció felé tendálnak, amely kedvező feltételeket biztosít a kormányozhatóságának, valamint az adott állam vezetése stabilitásának tekintetében. Hátránya e rendszereknek, hogy nem csatornázzák be a győztesen kívüli – gyakran tetemes mennyiségű – mandátumot, így veszélybe kerülhet a rendszer legitimitása.²⁷

22. A választási rendszerrel foglalkozó tudományok az itt ismertetettől jóval részletesebb és pontosabb tipológiákat dolgoztak ki, figyelembe véve a világ különböző államaiban működő megoldásokat. E helyen a célom azonban nem egy világszinten pontos tipológia ismertetése, csupán a többségi és arányos rendszerek eltérő logikájának illusztrálása. Erről lásd bővebben az International Institute for Democracy and Electoral Assistance kiadványát: „Electoral System Design: The New International Idea Handbook”, elérhető: http://www.idea.int/publications/esd/upload/ESD_Handb_low.pdf (utolsó letöltés: 2014.11.25.)

23. A többségi modell az egyéni kerületi választási rendszerre, valamint az így létrejövő kétpárti tömbösödére épül, melynek eredményeként a döntéshozatal is többségi jellegű lesz. Jellemző erre a modellre az egypárti kormányzás, a törvényhozás és a végrehajtó hatalom összefonódása. A konszenzusos modell ezzel ellentétben a döntéshozatalba integrálja a kisebbségben maradt erőket is, melynek jellemző eszköze az arányos választási rendszer következtében fellépő koalíciós kényszer, valamint egyéb, alkotmányos intézmények (pl. kétkamarás törvényhozás). Arend Lijphart két munkáját [Democracies. Pattern of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries (Yale University Press, New Haven, 1984.), Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries (Yale University Press, New Haven, 1999.)] összegzi: ENYEDI – KÖRÖSÉNYI 2004. (21. l.) 45–50. o.

24. GIOVANNI SARTORI: *Összehasonlító Alkotmányművelés* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.) 16. o.

25. „Egymandátumos körzetekben ugyanis semmilyen formulával nem lehet a szavazat- és mandátumarányokat összekapcsolni.” FABIÁN – KOVÁCS 1998. (9. l.) 36. o.

26. DEZSŐ Márta: *A választási rendszer* In Alkotmánytan I., szerk. KUKORELLI István (Budapest, Osiris kiadó, 2007.) 213. o.

27. A relatív többségi angol rendszerben például a liberálisok 1983-ban a szavazatok 25,4%-ával a mandátumok alig 3,5%-át szereztek meg. FABIÁN GYÖRGY – KOVÁCS LÁSZLÓ IMRE: *A választási rendszerek arányosságának egyes kérdései*, Politikatudományi Szemle, 1994. 3. szám, 206. o. – Illetve, több körzet esetén, ad absurdum az is lehetséges, hogy nem a legtöbb szavazatot szerző személy vagy szervezet szerzi meg a mandátumok többségét. Ez történt például az Amerikai Egyesült Államokban 2000-ben, mikor George W. Bush és Al Gore párharcából előbbi került ki győztesen holott utóbbi – országosan összesítve – több szavazatot szerzett. Európai példa az 1974-es angol választás, ahol a Munkáspárt a szavazatok 37,2 százalékával szerzett többséget, holott a konzervatívok a szavazatok 39,9 százalékát szerezték meg. – SARTORI (25. l.) 74. o.

Arányos választási rendszer esetén az adott pártra leadott szavazatarány megegyezik a párt által megszerzett mandátumok arányával.²⁸ Az arányos rendszerek legjellemzőbb megjelenési formája a listás szavazás, mely során nem egyéni jelöltekre, hanem pártlistákra lehet szavazni.

Az arányos választási rendszerek a XIX. század legvégén, XX. század elején a többségi rendszerek ellenpólusaként, a tömegpártok és a pártpolitizálás megjelenésével terjedtek el.²⁹ Előnyük, hogy a társadalomban meglévő erőviszonyok pontos reprezentálása révén nagyobb legitimitást biztosítanak. Hátrányuk azonban, hogy – különösen választási küszöb hiányában – sok párt juthat be az országgyűlésbe, és ezzel összefüggésben igen ritkán fordul elő, hogy egy párt megszerezze a mandátumok többségét.³⁰ Ennek következtében koalíciós kényszer lép fel, amely veszélyeztetheti az állam kormányozhatóságát és tágabb értelemben az állam működésének stabilitását.³¹

A vegyes rendszerek vegyítik a többségi és az arányos rendszerek elemeit, vagyis rendelkeznek mind listás, mind pedig egyéni körzeti ággal. A rendszerváltást követően létrejött magyar választási rendszer is vegyes volt; 176 képviselőt választottak egyéni körzetben, 210 képviselőt pedig területi-, valamint országos listás rendszerben, habár – a későbbiekben tárgyalandó körülmények miatt – a területi listás ág is mérsékelten aránytalannak bizonyult. Az új rendszer is alapvetően e két ágra épít, 106 képviselő kerül ki az egyéni körzetekből, 93 pedig az országos listáról.

A magyar rendszer tehát az arányos és többségi rendszerek szintézisére épít, megpróbálva megtartani mindkét rendszer előzőekben említett előnyeit és hátrányait. Az már a gyakorlati megvalósulás egyes – későbbiekben részletesen ismertetett – tulajdonságainak köszönhető, hogy nemzetközi összehasonlításban a magyar rendszer inkább többségi mint arányos.

28. Douglas W RAE: *A választási rendszer változó elemei* In Választási rendszerek, szerk. FÁBIÁN György (Osiris Kiadó, Budapest, 1997) 55. o.

29. A XIX. század végi, laza szervezetségi fokkal rendelkező ún. honorácior pártok alapvetően magukat a képviselőket reprezentálták, nem pedig közvetlenül a társadalom szélesebb rétegeit. A tömegpártok XX. század eleji megjelenésével a szavazó-képviselő-párt összeköttetés redukálásából létrejött a szavazókat közvetlenül integráló entitás, amely immár magasabb szervezetségi fokon működött, és jellemzően nem az egyéni képviseletet, hanem a listás reprezentációt részesítette előnyben. ENYEDI – KÖRÖSÉNYI 2004. (21. lj.) 111-114. o. – Ilonszki Gabriella szintén a pártok fejlődésével magyarázza az arányos választási rendszerek előretörését: „A folyamat magyarázata a pártfejlődés, és a körzetekhez kötődő szereplő, a helyi notabilitás leértékelődése a mozgalmat, erőt mutató pártokhoz és jelöltjeikhez képest.” ILONSKI 2009. (18. lj.) 28. o.

30. ENYEDI – KÖRÖSÉNYI 2004. (21. lj.) 260. o.

31. Ezt jól illusztrálja az, hogy a Fidesz-KDNP 2010-es európai viszonylatban is ritkaságszámba menő mértékű győzelemkor is „csak” a területi listás szavazatok 52,73%-át szerezte meg, így – és most tekintsünk el a példa történelmietlenségétől – egy tisztán arányos rendszerben alig haladta volna meg az abszolút többséghez szükséges mandátumszámot.

2.3 A választási rendszer normativitásának és módosításának kapcsolata

A stabil és kiszámítható módon működő választási rendszer a demokrácia elvén működő politikai rendszer elengedhetetlen feltétele.³² A választási rendszer normák összessége, ebből következően pedig az a funkciója, hogy a demokratikus rendszerben a hatalomért versengő politikai erők hozzá igazíthassák magatartásukat. A politika szereplői jogalanyok, akikre nézve a választási rendszer meghatározza, hogy milyen szabályrendszer szerint részesedhetnek az országgyűlési mandátumokból, tágabb értelemben a közhatalomból. Ez eredményezi azt, hogy a jogalanyok cselekvése igazodik a normához, mint a legitimitációt megteremtő szabályhoz – ezt értem a választási rendszer normativitása alatt.

A választási rendszer módosításakor azonban a módosító közjogi entitás, az Országgyűlés és a politikai erő egybeesik, vagyis azok módosíthatják a szabályokat, akikre nézve majd alkalmazni kell azt, tehát a normát alkotó személy és a jogalany összeolvad. Kenneth Benoit elmélete szerint a politikai pártok aszerint választanak az egyes választójogi szabályozások közül, hogy melyik eredményez számukra több helyet a törvényhozásban (*seat maximizing model*).³³ A választási rendszer módosításához szükséges országgyűlési többséget birtokló politikai erő tehát megteheti, hogy nem a cselekvését igazítja a szabályokhoz, hanem fordítva, úgy módosítja a szabályokat, ahogy az a mindenkori politikai érdekeit szolgálja.³⁴ Vagyis, tágabb értelemben, ebben az esetben nem a legitimitáció feltételei szabják meg a hatalomgyakorlást, hanem a hatalomgyakorlás szabja meg a legitimitáció feltételeit.

32. 1/2013. (I. 7.) AB határozat, Indokolás [52]

33. KENNETH BENOIT: *Models of electoral system change*, Electoral Studies, 2004., 23 (3), 373. o.

34. Amennyiben az átalakítás nem érdeke, akkor ez a szabályok változatlanágában is megnyilvánulhat. BENOIT példának hozza fel az 1994 és 1998 közötti MSZP-SZDSZ koalíciós kormányt, ahol – állítása szerint – a választási rendszer arányosításának az állta útját, hogy a nagyobb koalíciós partner MSZP nem volt érdekelt a reformban. BENOIT 2004. (34. lj.) 377. o.

Magyarország alkotmányos rendszerében a választási rendszer normativitását az Alaptörvény későbbiekben ismertetett keretszabályozása, valamint az e szabályokkal való összhangot vizsgáló Alkotmánybíróság biztosítja.³⁵ Az Alkotmánybíróság e hatásköre azonban az Országgyűlés választási rendszerrel kapcsolatos széles jogalkotói szabadságának komplementereként igencsak szűkös; amiről az Alaptörvény hallgat, arról a jogalkotó szabadon – vagyis az Alkotmánybíróság vizsgálata nélkül – dönt, így ez teret adhat a politikai érdekek megjelenésének a szabályozásában.³⁶ Ez, ahogy a későbbiekben kitérek rá, fontos szempont lehet a választójog egyenlőségének korlátozásának Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatánál.³⁷

2.4 A szavazatok érvényesülésének kérdése

Témánk szempontjából releváns kérdés a szavazatok érvényesülésének problematikája, vagyis az, hogy mely szavazatokat tekintünk elveszettnek, és melyeket olyannak, amelyek „mandátumot eredményeznek.”

Felmerülhet egy olyan megközelítés, amely szerint abból a hipotetikus helyzetből kell kiindulnunk, hogy a szavazatot nem adták le, és ezt a helyzetet kell összevetnünk a ténylegesen megtörtént eseményekkel, ezt nevezhetjük a mandátumeredményezés „oksági” megközelítésének. Ez alapján, ha a szavazat nélkül is ugyanaz az eredmény lett volna, akkor a szavazat nem eredményezett mandátumot, elveszettnek tekinthető. Mint arra később kitérek, a győzteskompenzáció kapcsán felmerülő érv, hogy az egyéni körzetben a győztesnek a mandátum megszerzéséhez „nem szükséges”, azaz a második helyezett eggyel növelt szavazatszám feletti, szavazatszám elveszettnek tekinthető, hiszen a győztes e nélkül is megszerezte volna a mandátumot.

Meglátásom szerint ez a megközelítés helytelen, mivel nem veszi figyelembe a szavazás, vagyis a szavazat és az általa kifejezett preferencia kapcsolatának természetét. A szavazás leadásakor két dolgot kell

35. Értelmszerűen az Alaptörvény is csak a módosításához szükséges országgyűlési képviselői többség megszerzéséig teheti meg ezt. Ezen túlmenően a rendszer normativitását már nem jogi, hanem jogen kívüli egyéb stabilizáló erők biztosíthatják.

36. Másrészt a magyar szabályozás szerkezete is igencsak gyengíti az Alkotmánybíróság normativitás védelme okán kifejtett tevékenységét. Az Alaptörvény 2. cikk (1) bekezdésének utolsó fordulata alapján a választási rendszert meghatározó rendelkezéseket sarkalatos, vagyis az Alaptörvény T) cikk alapján a jelen lévő képviselők kétharmadának támogatásával elfogadott törvénybe kell foglalni. Ehhez képest magának az Alaptörvénynek a módosításához elegendő az összes képviselő kétharmadának szavazata [Alaptörvény S) cikk]. Elmondható tehát, hogy nagyon szűk azon eseteknek a köre, mikor a kormányzó többség módosítani tudja a választási rendszert, de nem tudja módosítani az Alaptörvényt. Ez politikailag formalitássá redukálhatja az Alkotmánybíróság normativitás védelme érdekében kifejtett tevékenységét, alkotmányjogilag viszont semmiképpen sem; elmondható, hogy az Alkotmánybíróság az egyetlen intézmény, amely a választási rendszer szabályozásának Alaptörvénnyel való összhangját vizsgálhatja, és így is kell eljárnia, még ha a szabályozás fent említett fogyatékoságai okán ennek hatékonysága igencsak megkérdőjelezhető lesz.

37. A választójog egyenlőségének és általánosságának módosításával tudja egy politikai erő a választási rendszert a saját képére formálni. Itt érdemes felhívni a figyelmet az Alkotmánybíróság érvelésére, miszerint „az általános és egyenlő választójog maradéktalan biztosítása által érhető el, hogy a megválasztott hatalom [...] legitimitása ne legyen megkérdőjelezhető.” 1/2013. (I. 7.) AB határozat, Indokolás [52]

vizsgálni: a leadott szavazat a többi szavazathoz képest milyen arányt képvisel, valamint azt, hogy a szavazat által kifejezett preferencia milyen arányban érvényesült. E két arány hányadosa adja meg, hogy mennyiben érvényesült a szavazat által kifejtett preferencia. Nevezük ezt „preferencia alapú” megközelítésnek.

Egy példával megvilágítva: egy osztálykiránduláson az osztályfőnök szavazást tart arról, hogy mi legyen az ebéd, két opció van, A és B, és amelyik a több szavazatot kapja az lesz az ebéd. Tegyük fel, hogy tízen A-ra ötven pedig B-re szavaznak. Az oksági megközelítés szerint az A-ra leadott szavazatok közül négy elveszett, hiszen nélkülük is A nyert volna. Ez a megközelítés nem veszi figyelembe viszont, hogy A *lett ebédre*. Vagyis, ez a tíz szavazat által kifejezett preferencia 100 százalékban érvényesült, holott a rá adott szavazatok aránya csupán kétharmada az összes szavazatnak. A négy szavazatot tehát semmiképpen sem tekinthetjük elveszettnek – illetve mandátumot nem eredményezőnek – hiszen az általuk kifejezett preferencia a számarányukat meghaladó mértékben érvényesült.

Úgy vélem, hogy mind a demokratikus képviselő fogalmából, mind pedig a választási rendszer fent tisztázott fogalmából ez utóbbi, preferencia alapú, megközelítés következik. Kikötöttük a kezdőpontot, amely a szavazat, és a végpontot, amely a mandátum. Ilyen értelemben nem jelenthető ki, hogy valamely szavazat eredményezett-e mandátumot vagy sem, ugyanis ez nem egy bináris rendszerben elhelyezkedő szempont, hanem egy skálán: azt kell vizsgálnunk, hogy a szavazat által kifejezett preferencia milyen arányban érvényesült (a szavazatnak az összes szavazathoz viszonyított arányában). Így az öt százalékot el nem érő pártra leadott listás szavazat valóban elveszett, hiszen az általa kifejezett preferencia nem érvényesül semmilyen mértékben sem. Ez azonban csak a skála szélsőséges esete.

3. A GYŐZTESKOMPENZÁCIÓ MEGÍTÉLÉSÉNEK NORMATÍV KERETEI

3.1 Az Alaptörvény által szabott keretek

Sem az Alkotmány sem pedig az Alaptörvény nem határozza meg a választási rendszer pontos szabályait, ebből fakadóan az országgyűlésnek széles jogalkotói mozgástere van e szabályok kialakítása tekintetében.

Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata alapján „az Országgyűlés széles döntési szabadsággal rendelkezik a választási rendszer megválasztása, a választási eljárás szabályainak megállapítása során.” Azonban e döntési szabadságnak határt szabnak az alkotmányban lefektetett keretek. Ennek megfelelően „az Országgyűlés ezt a döntési szabadságát a választójogi szabályok megalkotása során is csak az Alkotmány keretei között

gyakorolhatja, úgy köteles ezeket a szabályokat meghozni, hogy azok az Alkotmány rendelkezéseivel ne ütközzenek, Alkotmányban szabályozott alapvető jogot alkotmányellenes módon ne korlátozzanak.”³⁸

A keretszabályozás egyik eleme magának a választójognak a meghatározása. Az Alaptörvény XXIII. cikk (1) bekezdése rendelkezik az állampolgárok országgyűlési választásokon érvényesülő aktív, illetve passzív választójogáról, esetünkben csak előbbi, vagyis a választói jogosultság bír relevanciával. A szakirodalomban kikristályosodott álláspontot, miszerint a választójog egy kettős természetű alapjog,³⁹ az Alkotmánybíróság 1/2013. (I. 7.) AB határozata foglalta össze. E szerint a választójog kettős funkcióval rendelkezik; egyrészt biztosítja a közügyekben való részvételt az állampolgárok számára, másrészt a képviselői szerv létrehozásának és legitimációs bázisának eszközeül is szolgál. Ebből fakadóan a választójog a népszuverenitás elvének érvényre juttatását garantáló alapvető jog.⁴⁰ Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a választójog lényeges tartalmát törvény nem korlátozhatja, az 1/2013. (I. 7.) AB határozat pedig megerősíti azt a gyakorlatot, amely alapján a választójogot az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt szükségességi-arányossági teszt feltételeinek megfelelően lehet korlátozni.⁴¹

A mandátumképzés kapcsán az Alaptörvény által lefektetett, az országgyűlési választások módját meghatározó választási alapelvek bírnak jelentőséggel. Az Alaptörvény 2. cikk (1) bekezdése szerint az országgyűlési képviselőket a választópolgárok általános és egyenlő választójog alapján, közvetlen és titkos szavazással, a választók akaratának szabad kifejezését biztosító választáson, sarkalatos törvényben meghatározott módon választják.⁴²

Az alapelvek célja a választójog, illetőleg a népszavazáshoz való alkotmányos alapjog gyakorlásának, a választások demokratizmusának, valamint az Alaptörvényben szabályozott eljárási garanciáknak a biztosítása.⁴³ Az alapelvek tehát kijelölik a választási rendszer keretét, ezáltal az országgyűlés mozgásterének szabnak határt, mivel a szabályozásnak meg kell felelniük a bennük megjelenő alkotmányos elvárásoknak.

38 63/B/1995. AB határozat (ABH 1996, 509, 513.)

39 BODNÁR 2014. (15. lj.) 54–55.o.; DEZSŐ 1998. (16. lj.)

40 1/2013 (I. 7.) AB határozat, Indokolás [54]–[55]

41 16/1994. (III. 25.) AB határozat (ABH 1994, 79, 81.); 1/2013 (I. 7.) AB határozat, Indokolás [65]

42 A választójog négy alapelve, vagyis az általánosság, egyenlőség, közvetlenség és titkosság már az Alkotmány XIII. „A választások alapelvei” fejezetében is szerepelt. Az Alaptörvény bevezet egy ötödik alapelvet is, a választók akaratának szabad kifejezését, ez egyrészt értelmezhető a többi alapelv összefoglalásaként, egy lehetséges aktivista értelmezés szerint „a választást olyan törvények alapján kell megtartani, amelyek garantálják a választójog hatékony gyakorlását”, illetve egyes szerzők azt sem tartják kizártnak, hogy az új alapelv értelmében egy esetlegesen súlyosan aránytalan választási rendszer is alapot adhatna az alaptörvény-ellenesség megállapítására. BODNÁR Eszter: Választójog és választási rendszer az Alaptörvényben, Magyar Közigazgatás, 2011/3, 107. o.

43 DOMAHIDI Ákos: 71. § [A választások alapelvei] In *Alkotmány Kommentárja*, szerk. JAKAB ANDRÁS (Századvég kiadó, Budapest, 2009.) 2737. o.

Mivel a győzteskompenzáció a választási formula része, így a szavazatok mandátumokká alakításakor fejt ki hatását, a választási alapelvek közül – mivel számos európai országgal ellentétben a magyar alapvető szabályozásnak nem része az arányosság elve⁴⁴ – a választójog egyenlőségével van szorosabb kapcsolatban, ez utóbbi későbbiekben foglalt lehetséges értelmezésével, vagyis a választójog effektív egyenlőségével szemben fejt ki hatását. Ennek megfelelően jelen dolgozat során az alkotmányossági kritériumokat a választójog egyenlőségére szűkítve vizsgálom.

Az Alaptörvény „szűkszavúságából” két dolog is következik; egyrészt az Országgyűlés előbbiekben említett széles mérlegelési szabadsága, másrészt az Alkotmánybíróságnak biztosított mozgáster – a testület részletes jogi szabályozás híján maga dolgozhatta ki a választójogi szabályozásból következő követelményrendszert.

A választójog egyenlőségének kritériumával kapcsolatban a legfőbb jogforrás tehát maga az Alaptörvény, illetve annak tartalmát kibontó alkotmánybírósági határozatok. Kérdésként merülhet fel az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően keletkezett alkotmánybírósági határozatok alkalmazhatósága, különös tekintettel az Alaptörvény Záró és Vegyes rendelkezéseinek 5. pontjára, amely alapján „az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatok hatályukat veszítik.”. Az Alkotmánybíróság a korábbi alkotmányon alapuló határozatai tekintetében kimondta azonban, hogy az újabb ügyek tekintetében is felhasználhatja az Alaptörvény hatálybalépése előtt hozott határozataiban szereplő érveket, ha az Alaptörvénynek az Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú rendelkezései és értelmezései szabályai alapján ez lehetséges.⁴⁵ A választójog egyenlősége az Alkotmány 71. §-ban szerepelt, az Alaptörvény és az Alkotmány e rendelkezései tartalmukban megegyeznek. Ennek megfelelően Alkotmánybíróság a választójoggal kapcsolatban megerősítette és konkretizálta korábbi határozatainak alkalmazhatóságát.⁴⁶

44 Példának okáért Ausztria, Hollandia vagy Svédország alkotmánya is meghatározza alapelvként a választási rendszer arányosságát. Lásd; BODNÁR Eszter: *Alkotmányjogi dilemmák az új választási törvénnyel kapcsolatban*, Közjogi Szemle, 2012/1. 40. o.

45 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [27]–[33]

46 1/2013. (I. 7.) AB határozat, Indokolás [49]–[50]

3.2 Nemzetközi szabályozási keret

A nemzetközi szabályozási keret ismertetéseként két, hazánk szempontjából kiemelkedő fontosságú nemzetközi jogi dokumentumot, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezményének vonatkozó rendelkezéseit ismertetem.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (a továbbiakban „Egyezségokmány”) 25. cikk b) pontja rögzíti a választójog egyenlőségét. Az Egyezségokmányból nem következik azonban, hogy csak arányos választási rendszer felelne meg a dokumentumnak, mivel az egyenlő választójog „a névleges értékre vonatkozik (numerical value) és nem az eredményértékre (effect)”.⁴⁷ A Mátyus ügy kapcsán az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága megállapította, hogy nem összeegyeztethető az Egyezségokmánnyal a választókerületek közötti aránytalan különbség.⁴⁸ Az Egyezségokmány 25. cikkéhez írt kommentár alapján „a választókerületek meghatározása nem torzíthatja a választópolgárok megoszlását.”⁴⁹

Az Egyezségokmányból tehát csak az egyenlő választójog „nominális” szintjére vonatkozóan származnak kötelezettségek, a választójog effektív egyenlőségére vonatkozóan azonban nem. Így, az arányosság szempontjából e rendelkezések nem határoznak meg pontos elvárásokat.

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban „Egyezmény”) első kiegészítő jegyzőkönyvének harmadik cikke rendelkezik a szabad választás jogáról, és habár az egyenlő választójog nincs explicite megemlítve, a Mathieu-Mohin ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban „Bíróság”) kijelentette, hogy a választópolgárok szabad kifejezésének követelménye „magában foglalja [...] a választópolgárokkal szembeni egyenlő bánásmód követelményét” passzív és aktív választójoguk gyakorlása során.⁵⁰ A cikk tehát közvetve előírja a választójog egyenlőségét.

A Bíróság azonban a fenti ügyben arra is rámutatott, hogy az első kiegészítő jegyzőkönyv harmadik cikkében foglalt követelményrendszeren belül a tagállamokat széles mérlegelési jogkör (*margin of appreciation*) illeti meg, tehát magából a cikkből nem következik kötelezettség egy bizonyos típusú, azaz arányos vagy többségi rendszer megteremtésére. A Bíróság ezt azzal magyarázta, hogy „a választási rendszereknek olyan követelményeknek kell megfelelniük, amelyek néha aligha összeegyeztethetőek egymással:

47 JAKAB ANDRÁS: A külföldön élő magyar állampolgárok választójoga egyenlőségének kérdése a választási törvény koncepciójában In Pázmány Law Working Papers 2011/38, 2. o.

48 Mátyus v. Slovakia No. 923/2000 (22 July 2002)

49 Lásd. Az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának az Egyezmény 25. cikkéhez írt kommentárjának 21. pontját (<http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrcom25.htm>, utolsó letöltés: 2014. május 18.) Ugyanebben a pontban szögezi le a kommentár, hogy a választási rendszernek meg kell felelnie az „egy ember egy szavazat” elvének („the principle of one person one vote must apply”).

50 Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium, judgment of 2 March 1987, no. 9267/81, Series A no. 113, para 54

egyrésről a választópolgárok akaratát kell híven tükrözniük, másrésről viszont úgy kell a véleményeket becsatornázniuk, hogy elősegítsék a megfelelően egyértelmű és koherens politikai akarat formálódását.” A Bíróság emellett azt is kijelentette, hogy a cikkből nem következik a szavazatok effektív egyenlősége.⁵¹

Az Egyezmény rendelkezéseiből tehát – az Egyezségokmányhoz hasonlóan – nem következik a szavazatok effektív egyenlősége, a Bíróság értelmezése szerint a dokumentumban implicite megfogalmazott egyenlő választójog csupán az egy ember – egy szavazat elvére terjed ki.

A nemzetközi feltételrendszer összegzéseként elmondható, hogy a nemzetközi jogi dokumentumok, valamint azok értelmezését, illetve alkalmazását végző szervek különös hangsúlyt fektetnek a tagállamok széles mérlegelési jogkörére a választási rendszer meghatározásával kapcsolatban. Ebből fakadóan a választójog effektív egyenlőségének követelménye sehol sem jelenik meg; a nemzetközi jogi aktorok „nem merészkednek” a választójog nominális egyenlőségénél, vagyis az egy ember egy szavazat elvénel tovább.

Véleményem szerint ez a megközelítés helyeselendő, hiszen a nemzetközi jogi dokumentumok értelemszerűen különböző történelmi háttérű és politikai berendezkedésű tagállamokra nézve határoznak meg követelményeket, így nem volna ésszerű bizonyos alapvető elvárások lefektetésén túl specifikus választási rendszer kötelezővé tétele. Ahogy jelen dolgozat is rámutat, a választási rendszerek működése nem vizsgálható az adott állam politikai berendezkedésétől és hagyományaitól elszakítottan, ebből fakadóan pedig egy, e tekintetben különböző paraméterű államokat összefogó dokumentum részéről nem célszerű, és a legitimációs láncolat áttételes voltából következően nem is kívánatos túlon túl részletekbe menő szabályozás megalkotása.

4. A VÁLASZTÓJOG EFFEKTÍV EGYENLŐSÉGE

A választójogi alapelvek keretjéből, valamint a szabályozás szükségességéből következően mind az Alkotmánybíróság, mind pedig a szakirodalom széles mozgástérrel rendelkezik az egyenlő választójog fogalmának értelmezése tekintetében. Az alábbiakban először is kitérek az egyenlő választójognak a választási rendszer II. részben meghatározott kezdő és végpontjából következő effektív egyenlőségére.

51 „It does not follow, however, that all votes must necessarily have equal weight as regards the outcome of the election [...] thus no electoral system can eliminate 'wasted votes'”. Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium, judgment of 2 March 1987, no. 9267/81, Series A no. 113, para 54.

4.1 A választójog effektív egyenlőségének fogalma

Az egyenlő választójogot egyrészt definiálhatjuk úgy, mint a választópolgárok azon jogának egyenlőségét, hogy szavazatuk révén meghatározzák az országgyűlés összetételét. Ez az egyenlőség azt feltételeznék, hogy mindegyik szavazat ugyanakkora súllyal esik latba, vagyis az országgyűlés összetétele tökéletesen leképezi a szavazatokban megnyilvánuló arányokat. A szakirodalom, valamint az Alkotmánybíróság ezt hívja a „választójog effektív egyenlőségének”.⁵²

Az egyenlőségnek mint logikai fogalomnak ez az értelmezés felel meg maradéktalanul, hiszen – a II. részben foglaltak szerint – a választási rendszer terrénumát leszűkítettük a szavazatokra, valamint azok mandátumokra való transzformációjára, tehát ha valamelyik szavazat nagyobb súllyal esik latba, úgy az azt leadó választójoga hangsúlyosabb, következésképpen nem egyenlő a többi választó választójogával.

4.2 A választójog effektív egyenlőségének mérőszáma – az arányosság

Azt, hogy az adott választási rendszer hogyan transzformálja a szavazatokat mandátumokká, vagyis, hogy a létrejövő országgyűlés összetétele mennyiben képezi le a szavazatokon belül megnyilvánuló arányokat, az adott választási rendszer arányossága határozza meg.

Az arányosság mértékét az mutatja meg, hogy az adott pártra leadott szavazatok milyen arányban vannak az adott párt által megszerzett mandátumokkal.⁵³ Példaként hozható fel az MDF 1990-es szereplése, amikor is a listás szavazatok 24,73%-val elnyerte a mandátumok 42,49%-át, vagyis az arányossági együtthatója 1,72 volt, tehát 1,72-szer több mandátumot szerzett, mint amennyit a szavazati aránya „indokolt volna”. Az arányosság mérésének szempontjából figyelemmel kell lenni a magyar választási rendszer bizonyos sajátosságaira, mind a korábbi rendszernél, mind a jelenlegi rendszernél. Vegyes választási rendszer révén, ahol a korábbi rendszerben a két ág (területi, valamint egyéni körzet) a harmadikon (országos lista) keresztül kölcsönhatásba is lép egymással, nem egyértelmű, hogy az arányosság mérésénél milyen érték legyen az arányossági együttható nevezőjében. Fábián György és Kovács László Imre három lehetőséggel számol, egyrészt azzal, hogy csak a területi listás szavazatokból indulunk ki, másrészt azzal, hogy az első forduló érvényes egyéni szavazatait és listás voksait összesítjük, harmadrészt pedig azzal, hogy mindkét egyéni forduló és a listás szavazás voksait együttesen vesszük figyelembe. Jelen dolgozatban – Fábián

és Kovács álláspontjával⁵⁴ ellentétben, követve Szoboszlai György és Arend Lijphart⁵⁵ gyakorlatát – a listára leadott voksokat tekintem majd az arányosság mérésének alapjának, tehát a dolgozat számításai is ez alapján történnek.⁵⁶

Egy adott választás összes szereplőjének szavazati arányából és mandátumarányából kiszámítható az egész választás arányosságát mérő Loosemore-Handby index, amely azt mutatja meg, hogy az adott választás során a mandátumok hány százaléka volt „rossz helyen”.⁵⁷

Az arányosság tehát a választójog effektív egyenlősége mérőszámának tekinthető, hiszen azt mutatja meg, hogy adott pártra leadott szavazatok milyen mértékben hatottak az országgyűlés összetételére, vagyis „érték” kevesebbet vagy éppen többet. A választójog effektív egyenlőségének csak olyan választási rendszer felelne meg, amelyben a pártok arányossági együtthatója 1, vagyis mindegyik párt olyan arányban részesedik az országgyűlési mandátumokból, mint amilyen arányban szavazatokat szerzett.

4.3 A magyar választási rendszer arányossági mutatói

A magyar választások során a Loosemore-Handby index 1990-ben 20,18; 1994-ben 21,15; 1998-ban 12,28; 2002-ben 11,70; 2006-ban 6,47; 2010-ben 13,845, 2014-ben pedig 22,005 volt.⁵⁸ A választási rendszer az első hat választás esetében lényegében változatlan volt (leszámítva a jogi küszöb 4%-ról 5%-ra emelését), mégis az Loosemore-Handby index igen nagy eltéréseket mutat. A kezdeti kimagasló mértékű aránytalanság 2006-ra jelentős mértékben mérséklődött, azonban 2010-ben újra növekedést mutat és 2014-ben a legmagasabb értéket eredményezte. Ha elfogadjuk Fábián György Loosemore-Handby index alapú kategorizálását, amely alapján 0-5 között arányos, 5-10 között mérsékelten arányos, 10-15 között mérsékelten aránytalan, 15 felett aránytalan a választás, akkor az előző választási rendszer alapján tartott választások közül mindössze egy volt mérsékelten arányos (2006), három mérsékelten

54 FÁBIÁN – KOVÁCS 1998. (9. lj.) 211-212. o.

55 Lásd például: AREND LIJPHART: *Democratization and Constitutional Choices in Czechoslovakia, Hungary, and Poland, 1989-1991* In Flying Blond: Emerging Democracies in East-Central Europe. Yearbook, szerk. SZOBOSZLAI György (Hungarian Political Science Association, Budapest, 1992) 99-113.o. – SZOBOSZLAI György: *Képviselői és választási rendszer európai kontextusban – Az arányosság mint konszenzus demokrácia feltétele* In Politikatudományi Szemle 1998. 1. szám 56. Mint fent is említettem, az aránytalanság mérésénél a pártokra leadott szavazatok és az általuk eredményezett mandátumok arányát hasonlítjuk össze. Ez a leegyszerűsítéssel jár, hogy az egyéni körzetekben leadott szavazatok fő motívációjának az adott jelölt által reprezentált párt irányába meglévő szimpátiát tekintjük. E nélkül a vélelem nélkül az egyéni körzetek arányossága csak annyiban lehetne mérhető, amennyiben csak a győztesekre leadott voksokat tekintünk érvényesülő szavazatnak, minden más jelöltre leadott szavazatot azonban elveszítünk tekintetünk, ez azonban figyelmen kívül hagyná a politikai realitásokat, melyek alapján a modern demokráciákban, így Magyarországon is, az országgyűlési képviselők tekintetében alapvetően a pártpolitizálás érvényesül a helyi politizálással szemben, vagyis, hogy „a pártok a legfontosabb elemei annak a láncnak, amely a képviselői demokráciában az állampolgárokat és az államhatalmat összeköti.” ENYEDI – KORÖSENYI 2004. (21. lj.) 16. o. – Meglátásom szerint ésszerű az adott pártra leadott listás szavazatokból kiindulni, és azzal a feltevéssel élni, hogy ehhez képest az adott párt jelöltjei által megszerzett szavazatoknak az összes egyéni szavazathoz viszonyított arányának eltérése az adott jelöltek személyiségéből fakad, tehát okszerűtlen lenne azt bevenni a pártalapú aránytalansági vizsgálatba.

57 A Loosemore-Handby index kiszámítási módja a következő: a pártok szavazat- és mandátumarányai közötti különbségek abszolút értékeit összeadjuk és elosztjuk kettővel.

58 Az első öt választás forrása KORÖSENYI András – TÓTH Csaba – TÖRÖK Gábor: *A magyar politikai rendszer* (Osiris Kiadó, Budapest, 2006.) 222. o. – A 2010-es és 2014-es L-H index saját számítás eredménye.

52 Lásd pl.: VARSÁNYI Benedek: *Egyenlő választójog – arányos választási rendszer*. Fundamentum, 2006/3.; 3141/2014. (V. 9.) AB határozat, Indokolás [33]

53 A-val jelöljük az arányossági együtthatót, amely a párt mandátumarányának és szavazatarányának hányadosa, azaz A=Mp/Vp, ahol Mp a párt által megszerzett mandátumok, Vp pedig a pártra leadott szavazatok aránya.

aránytalán (1998, 2002, 2010), és kettő aránytalán (1990, 1994) volt, valamint az új választási rendszer alapján tartott 2014-es országgyűlési választások is aránytalán mandátumelosztást eredményeztek. Európai átlagban ezek rendkívül magas értékek.⁵⁹

4.4 A választási rendszer jogi konstrukciójának és az aránytalanságnak a kapcsolata

Az eredményekből az tűnik ki, hogy önmagában a magyar – régi, valamint új – választási rendszer jogi konstrukciójából nem következtethetünk annak arányosságára, ugyanis az rendkívüli mértékben függ a politikai szereplők egymáshoz való viszonyától. Nem határozhatóak meg tehát abszolút módon értékpárok, amelyek alapján egy párt szavazati arányából ki lehet számolni, hogy milyen mértékben lesz felül- vagy alulreprezentálva. Az MSZP 32,99%-os szavazati aránnyal 1994-ben elnyerte a mandátumok abszolút többségét jelentő 54,14%-át, 1998-ban, szinte azonos eredménnyel, 32,92%-al, csupán a mandátumok 34,72%-át.

Látható tehát, hogy a rendszer aránytalansága szempontjából nem a szereplők abszolút értelemben vett eredménye lesz az irányadó, hanem az egymáshoz képest elért relatív eredményük. Egy két tömbből álló pártrendszer esetében, ahol a versengő felek hasonló erősségűek, alacsonyabb aránytalansági együtthatót kapunk (lásd 2006-os országgyűlési választási eredmények), míg ha az első és a második helyezett között tetemes különbség van, és így az előbbi elnyeri a tisztán többségi rendszerű egyéni körzetek nagy részét, akkor jelentős mértékű aránytalanságra kell számítani,⁶⁰ ez történt például az MSZP előbb említett 1994-es győzelmeiről is.

Ebből is arra következtethetünk, hogy a választójog effektív egyenlőségének vizsgálatakor tehát nem elégséges a rendszer jogi konstrukciójának vizsgálata, mivel annak működése jelentősen függ az azt kitöltő politikai realitásoktól, így különösen a pártrendszer struktúrájától.

4.5 Az aránytalanság okai – a magyar választási rendszer struktúrája

A régi választási rendszer aránytalanságának három fő okát jelölhetjük meg: egyfelől a rendszer három pillére közül az egyéni körzetek rendkívül aránytalannak bizonyultak a „győztes mindent visz” többségi elvből

59 Csak példálózó jelleggel, 1945 és 2003 között lebonyolított 244 választás alapján néhány ország átlaga: Hollandia – 2,86%, Dánia – 3,02%; Németország – 4,64%; Finnország – 5,52%. Erről bővebben: FABIÁN György: *Választási rendszerek az Európai Unió Tagállamaiban* In A közjogi választások egyes elméleti és gyakorlati kérdései. Közigazgatási továbbképzési jegyzet, szerk. SZOBOSZLAI György (Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest, 2004.) – A tisztán többségi rendszerű, és így rendkívül aránytalansági tendenciával bíró angol választási rendszer 1983-ban produkálta a legmagasabb L-H indexet, 24,69-et. FABIÁN György: *Az országgyűlési választási rendszer 1988-2008* In Magyarország politikai évtuszedikönyve. Kormányzati rendszer a parlamentári demokráciában, szerk. SÁNDOR Péter-STUMPF Anna-VASS László (Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Budapest, 2009.) 3. o.

60 Ez azért is van így, mert Magyarországon a pártok jellemzően nem rendelkeznek kimagasló területi súlyokkal, vagyis nem tér el olyan mértékben az egyes országrészekben a támogatottságuk, mint amilyen mértékben az például az angol politikai életben tapasztalható, és ami lehetővé teszi, hogy az ottani tisztán többségi rendszer működőképes legyen. Az egyéni körzetek aránytalansági hatása akkor érvényesül a leginkább, ha adott párt szavazataránya országos mértékben a lehető legkisebb mértékben haladja meg a mandátumszerzéshez szükséges szavazatszámot.

kifolyólag.⁶¹ A másik ok, ami ezzel szoros összefüggésben van, hogy az országos lista csekély mandátumszáma miatt nem volt képes kompenzálni az egyéni kerületekben keletkező aránytalanságot. A harmadik ok, amellyel valószínűleg a jogalkotó nem számolt, az a területi listák – az azokban elnyerhető mandátumok alacsony száma, azaz a körzeti magnitúdó⁶² okozta – mérsékelt aránytalansága volt, amely végképp ellehetetlenítette az országos lista kompenzációs szerepét.⁶³ A választási rendszerben érvényre jutó két elv, a képviseleti, valamint a többségi elv közötti párharc tehát az előbbi javára dőlt el eddig is, ahogy Arend Lijphart megjegyzi, a „magyar választási rendszer inkább többségi elvű, mint arányos”,⁶⁴ habár a kétpárti blokkosodás előretörésével a 2000-es évek elején enyhültek az aránytalansági mutatók.

Az új választási rendszerben megszűnnek a területi listák, az egész ország egy választókerületet alkot, tehát nem érvényesül már a körzeti magnitúdó hatása, így a listás ág immár valóban alkalmas volna az arányos szempontok érvényre juttatására. Az új rendszerben azonban növekszik az egyéni körzetek aránya,⁶⁵ valamint érvényesül a győzteskompenzáció jelen rész 6. pontjában említett hatása, valamint továbbra is ellensúly nélkül marad az egyéni körzetek aránytalansági hatása. Ezért kijelenthető, hogy a jelenlegi választási rendszer elődjéhez hasonlóan rendkívül hajlamos az aránytalanságra, ezt tükrözik a 2014-es országgyűlési választások fent idézett adatai is.

4.6 A győzteskompenzáció hatása az effektív egyenlőségre

A győzteskompenzáció hatását az alábbi ábrán kívánom szemléltetni. A piros oszlop Győr-Moson-Sopron megye 03. sz. egyéni választókerületében a 2014-es országgyűlési választásokon győztes jelölt szavazatszámát jelzi (24.707), míg a kék oszlop a második helyezett jelöltre leadott szavazatok számát (8478) mutatja meg. Ahogy fent is említettem, a vesztes töredékszavazat jogintézménye része volt és része most is mind a régebbi, mind pedig az új választási rendszerünknek.

61 Egyéni körzetek arányosságához lásd még: FABIÁN György – KOVÁCS LÁSZLÓ Imre: *Az arányosság újabb dimenziói* In Választási rendszerek, szerk. FABIÁN György (Osiris Kiadó, Budapest, 1997) 218.o. – TÓTH Csaba: *A magyar választási rendszer működése* In Multa, rogare, rogata tenere, retente docere. Tudományos Diákköri dolgozatok 2001. II. kötet, szerk. GARAI Borbála – TAKÁCS Péter (ELTE ÁJK, Budapest, 2002.) 145-146. o., különösen tanulságos a 146. oldalon található táblázat, amely az egyéni választókerületi mandátumkiosztás aránytalanságát reprezentálja 1990-1998-ig.

62 A körzeti magnitúdó és az arányosság összefüggése kapcsán megállapítható, hogy az adott körzetben kiosztható mandátumok száma és a választás arányossága között egyenes arányosság áll fenn. Vagyis minél több mandátumot lehet kiosztani az adott körzetben, annál arányosabbak lesznek az eredmények. Erről bővebben: RAE 1997. (29. l.) 49-51. o.; Arend LIJPHART: *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies 1945-1990* (Oxford University Press, London, 1994.) 10. o.

63 Okként jelölhetjük még meg az 5%-os (korábban 4%-os) küszöb meglétét, hiszen ez végletesen alulreprezentálja a küszöböt el nem érő pártokat, és felülreprezentálja a küszöböt elérő politikai erőket.

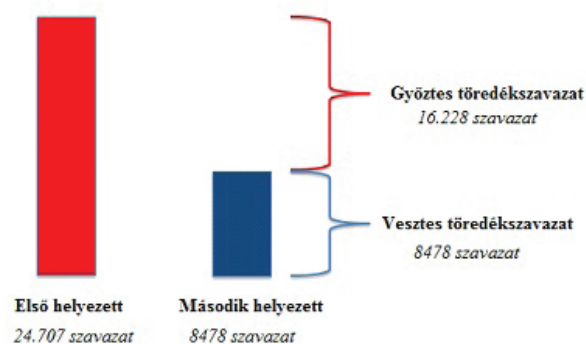
64 LIJPHART 1992. (56. l.) 99-113. o.

65 A régi választási rendszerben az országgyűlési képviselők száma 386 volt, ebből 210 mandátumot lehetett szerezni területi illetve országos listán (152 területi és 58 országos listás mandátum volt kiosztható, azonban a gyakorlatban 125-130 mandátum került kiosztásra a területi szinten) 176 mandátumot pedig az egyéni körzetekben lehetett elnyerni. A képviselők 45,5%-a került tehát be a jelentősen aránytalán egyéni ágról, és a maradék 54,5% részben a kis részben aránytalán területi, valamint az előző két ág aránytalanságát kompenzáló (és így szükségszerűen aránytalán) országos listáról. Erről bővebben: KORÖSÉNYI – TÓTH – TORÓK 2006. (59. l.) 214. o. – Az új rendszerben 199 képviselő alkotja a törvényhozást, ebből 106-ot egyéni körzetekben, 93-at pedig országos listán választanak meg. Az új rendszerben tehát a képviselők 53,2%-át választják meg egyéni körzetekben, és 46,8%-át az országos listán.

E szabályozás funkciója az, hogy az egyéni körületben mandátumot nem eredményező szavazatokat hasznosítsa, ezek a korábban tisztán kompenzációs funkcióval rendelkező, az új rendszerben azonban a területi listák szerepét is átvéő országos listára kerülnek.

Az új szabályozás értelmében azonban az első és a második helyezett közötti szavazatmennyiség eggyel csökkentett száma is töredékszavazatnak minősül. Ez az ábrán jelölt példában 16.228 szavazatot jelent. Ez azt jelenti, hogy a győztes jelölt a szavazatok 58,85 százalékával megszerezte a körzetben elnyerhető mandátumot (azaz az megszerezhető mandátumok 100 százalékát) és a kompenzációs funkciót is betöltő országos listára közel kétszer annyi töredékszavazatot juttatott, mint a második – tehát mandátumot nem szerző jelölt.

Győr-Moson-Sopron megye 03. sz. egyéni választókerület eredménye

2. ábra

A szabályozás maximalizálja tehát az egyéni körzetek aránytalanságát, és a kompenzációs funkciót is ellátó országos listára juttatott szavazatmennyiséggel csökkenti az arányos ág érvényesülését. A Haza és Haladás Közpolitikai Alapítvány 2011 novemberében közzétett számítása szerint az új rendszer alkalmazása folytán 2010-ben a Fidesz-KDNP 1.601.749 győztes töredékszavazatot kapott volna, amely önmagában több lett volna az LMP és a Jobbik együttes listás szavazatainak számánál.⁶⁶

A győzteskompenzáció révén a 2014-es országgyűlési választásokon a Fidesz-KDNP 766.708, az MSZP-Együtt-PM-DK-Liberálisok 22.374 töredékszavazatot szerzett, míg a Jobbik és az LMP nem szerzett ilyen módon töredékszavazatot, mivel nem győztek egy egyéni körzetben sem.

⁶⁶ Erről, és a modellezés módszertanáról bővebben: SZIGETVÁRI VIKTOR – TORDAI CSABA – VETŐ BALÁZS: *Túl a demokrácián – Az új országgyűlési választási rendszer modellje* (2. rész) http://hazaeshaladas.blog.hu/2011/11/25/tul_a_demokracian_az_uj_oroszagyulesi_valasztasi_rendszer_modellje_2_resz (utolsó letöltés: 2014. november 27.)

Az országos listás ág szavazatainak megoszlását az 1. táblázat tartalmazza.⁶⁷

1. Táblázat	Országos listás szavazat	Levélszavazat	Vesztes töredékszavazat	Győztes töredékszavazat
Fidesz-KDNP	2 142 142	122 588	176 183	766 708
MSZP-Együtt-PM-DK-Liberálisok	1 289 309	1 495	1 119 320	22 374
Jobbik	1 017 550	2 926	1 000 636	-
LMP	268 840	573	244 191	-

A győzteskompenzáció mindezek alapján tetemes mennyiségű töredékszavazatot juttat az országos listára. Ha abból indulunk ki, hogy ez utóbbi (vagyis az arányosabb mandátumelosztás) aránya e nélkül is csökken, akkor láthatjuk, hogy a győzteskompenzáció révén létrejövő töredékszavazatok még inkább erodálják a választási rendszer arányosító pillérét.

2. Táblázat	Mandátum-szám	Mandátumszám – győzteskompenzáció nélkül	Mandátum-arány	Mandátumarány – győzteskompenzáció nélkül
Fidesz-KDNP	133	127	66,83 %	63,81 %
MSZP-Együtt-PM-DK-Liberálisok	38	41	19,10 %	20,6 %
Jobbik	23	25	11,56 %	12,56 %
LMP	5	6	2,51 %	3,01 %

A 2. Táblázat tartalmazza a 2014-es országgyűlési választásokon az egyes pártok tényleges, valamint a győzteskompenzáció alkalmazása nélküli mandátumszámait illetve arányait.⁶⁸ A választás fent is említett 22,005-ös LH indexe győzteskompenzáció nélkül 16,95-re mérséklődik.⁶⁹ Összességében elmondható tehát, hogy a győzteskompenzáció jelentősen aránytalanítja a rendszert.

⁶⁷ lásd. Választás '14 – A Republikon Intézet Választási elemzése, 2014, elérhető az alábbi linken: http://www.republi-kon.hu/upload/5000340/valasztasok_2014_ri.pdf (utolsó letöltés 2014. november 27.) 19. o.

⁶⁸ A győzteskompenzáció nélküli mandátumszámok forrása a Republikon Intézet számítása, lásd: Választás '14 – A Republikon Intézet Választási elemzése (68.lj.) 20. o.

⁶⁹ A mandátumarány és a szavazatarány különbségének abszolút értéke a Fidesz-KDNP esetében 18,94; az MSZP-Együtt-PM-DK-Liberálisok esetében 4,97; a Jobbik esetében 7,66; az LMP esetében pedig 2,33. Ezek összege 33,9, amelyet kettővel osztva 16,95-öt kapunk. Az L-H index kiszámításához lásd: 60. lábjegyzet.

5. A VÁLASZTÓJOG EGYENLŐSÉGE AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG GYAKORLATÁBAN

5.1 A választójog egyenlősége mint speciális egyenlőségi szabály

Az Alkotmánybíróság a választójog egyenlőségét az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében [Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdés] foglalt hátrányos megkülönböztetés tilalma speciális esetének tekintette, amelynek értelmében a „jognak mindenkit egyenlőként kell kezelnie, azaz az emberi méltóság alapjogán nem eshet csorba”⁷⁰, tehát a választójog egyenlősége az emberi méltósághoz való alapjogon alapul.⁷¹

5.2 A választójog egyenlőségének és az effektív egyenlőségnek a kapcsolata – a választási küszöb alkotmányossága

Az Alkotmánybíróság már igen korán, 3/1991. (II. 7.) AB határozatában elvetette a választójog egyenlőségének effektív egyenlőségként való értelmezését. Határozatában az akkor még négy százalékos választási küszöb alkotmányosságát vizsgálta. Az indítványozó érvelése szerint a küszöböt el nem érő pártok kizárása az országos listán való mandátumszerzésből sértette az Alkotmány 71. §-ban foglalt egyenlő választójog elvét.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a választási küszöb nem ütközik a az egyenlő választójog elvébe sem; a testület kijelentette, hogy „a választójog egyenlősége nem jelenti és nem is jelentheti a választáskor kifejezett politikai akaratok csorbíthatatlanul egyenlő érvényesülését”, kiemelte, hogy a választási küszöb léte „az Alkotmányba foglalt parlamentáris berendezkedés működőképességét szolgálja, ha ugyanis a választási rendszer a legkisebb, a legcsekélyebb társadalmi támogatást elért pártokat is mandátumhoz juttatná, akkor ez veszélyeztetné mind a parlament döntéshozatali képességét, mind pedig a kormányzás stabilitását.”

Az Alkotmánybíróság érvelése szerint „bár az Alkotmány kinyilvánítja a választójog egyenlőségét, az állampolgári politikai akarat képviselői útján való, azaz közvetett érvényesülése természetszerűleg aránytalanságot eredményez”, és ebből fakadóan a választópolgárok „vállalják a választás előre pontosan meg nem állapítható következményeit.”

A határozatból kitűnik tehát, hogy a testület nem terjesztette ki az egyenlő választójog elvét a választójog effektív egyenlőségére, megkívánta azonban megfelelő alkotmányos egyensúly, vagyis a stabil parlamenti döntéshozatali- és kormányzóképeség iránti érdek létét.

⁷⁰ 9/1990. (IV. 25.) AB határozat (ABH 1990, 46, 48.)

⁷¹ Alkotmány 54. § (1) bekezdés, Alaptörvény II. cikk

5.3 Az egyenlő választójog értelmezési szintjei – a 22/2005. (VI. 17.) AB határozat

Az Alkotmánybíróság a 22/2005. (VI. 17.) AB határozatában összegezte addigi gyakorlatát a választójog egyenlőségével kapcsolatban. A határozat alapjául szolgáló indítvány a választókerületi határokat szabályozó jogszabályok alkotmányellenességét célozta, rámutatva arra, hogy demográfiai változások következtében a választókerületekben a választásra jogosultak száma jelentősen eltér egymástól, ami ellentétes az Alkotmányban foglalt egyenlő választójog elvével.

Az Alkotmánybíróság megállapította az Országgyűlés jogalkotói feladatának elmulasztását az egyenlő választójog érvényre juttatása kapcsán, meghatározta a körzetek felülvizsgálatának szükségességét, valamint részleteit, érvelésében számos szempontot felsorol, amely az egyenlő választójog fogalmának meghatározásában fogódzkodó lehet.

a) Az egy ember – egy szavazat elve

Az Alkotmánybíróság határozatában a választójog egyenlőségének három szintjét különbözteti meg. Egyfelől kritériumként határozza meg, hogy minden szavazásra jogosult ugyanannyi szavazattal rendelkezzen, és a szavazatok – a választópolgárok szempontjából, formálisan – ugyanannyit érjenek, így kizárva például a gyermekek után járó szavazati jog lehetőségét. Érvelése szerint az alkotmányos demokráciákban az „egy ember – egy szavazat” elve alapján vált valóra a politikai közösség tagjainak önkormányzása, amely megvalósítja az egyenlő részvétel jogát a demokratikus eljárásban. Az egyenlő választójognak ezt a vetületét a testület abszolútánként határozta meg, vagyis az egy ember egy szavazat elve semmilyen indokból sem korlátozható.⁷²

b) A szavazatok tartalmi és eljárási értelemben vett egyenlő értékűsége

Második szintként meghatározza a szavazatok tartalmi és eljárási értelemben vett egyenlő értékűségét. A testület kimondta, hogy a „szavazatoknak akkor lehet közel egyenlő súlya, ha lehetőség van arra, hogy egyenlő számú szavazó döntése eredményezzen mandátumot”. Azonban ezalatt nem a választójog effektív egyenlőségét érti, hanem ide sorolja azt a kérdést, hogy milyen eltérés engedhető meg az egyes választókerületekben a választásra jogosultak száma között, vagyis aközött, hogy az egyes körzetekben mennyi szavazat eredményezhet mandátumot.

⁷² Erre hivatkozva semmisítette meg az Alkotmánybíróság azt a rendelkezést, amely alapján a távollevő választópolgár csak területi listára szavazhatott [6/1991 (II. 28.) AB határozat].

c) Szavazatok tényleges érvényesülésének szintje

Harmadrészt megkülönbözteti a választójog egyenlőségét a szavazatok tényleges érvényesülésének szintjén, vagyis azt, hogy „konkrétan hány szavazat eredményez mandátumot”. Míg az első szinten a választójog egyenlősége abszolút követelmény, addig a második szinten indokolt esetben el lehet térni tőle, a harmadik szinten pedig azok a tényezők szerepelnek, amelyek elkerülhetetlenül torzítják az egyenlő választójog érvényesülését, így ezek nem képezik az egyenlő választójogból fakadó követelményrendszer részét. Ilyen az állampolgári akarat képviselő útján való érvényesülése, a választási matematika okozta elkerülhetetlen torzulások, az egyes kerületekben versengő jelöltek száma, a versengő jelöltek támogatottsága és a szavazásban ténylegesen részt vevő választópolgárok száma.⁷³

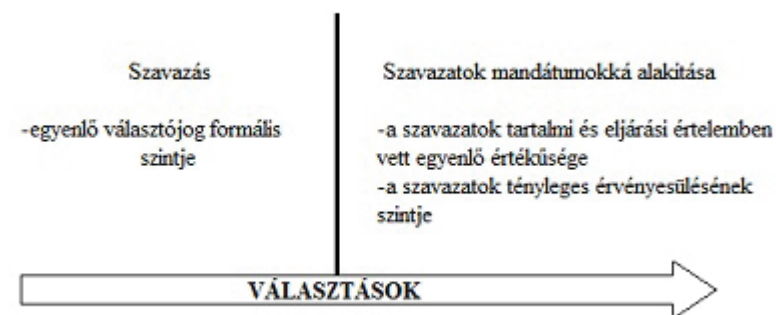
A választójog formális egyenlősége alapvetően levezethető az egyenlő választójog speciális egyenlőségi szabály jellegéből. Hatóköre meghatározható abban, hogy a leadott, de még „fel nem dolgozott”, azaz mandátumokká nem transzformált szavazatok között nem lehet különbség.

Ez a szint azonban szorosabban véve nem tartozik a választási rendszer arányosságának, valamint a választási formula működésének alkotmányos vizsgálódásai körébe. Ez abból a sajátosságából következik, hogy ez utóbbi vizsgálódás a szavazatok mandátumokká alakítását veszi szemügyre, és ilyen szempontból nem bír relevanciával, hogy az adott szavazatot mennyi személyhez köthetjük (lásd jelen rész 3. ábra).⁷⁴ Fontos azonban megjegyezni, hogy ettől a szinttől való eltérés – a többi szinthez hasonlóan – végső soron az Országgyűlés összetételében való közreműködésben fog megmutatkozni, habár, ahogy a későbbiekben rámutatok, ennek a szintnek az elhatárolásánál bizonyos jogpolitikai szempontok is közrejátszhatnak.

⁷³ Lásd; VARSÁNYI 2006 (53.lj.) 110.o.

⁷⁴ Ezt juttatja érvényre az Alkotmánybíróság érvelése, mikor kijelenti, hogy „a választójog egyenlő értékűsége azt jelenti, hogy minden választópolgár azonos számú szavazattal rendelkezik, és a szavazatszámolásnál minden szavazat ugyanannyit ér.” 22/2005. (VI. 17.) AB határozat (ABH 2005, 246, 249-250.)

3. ábra

3. ábra

Esetünkben a nehézséget a második, valamint a harmadik szint elhatárolása jelenti. Az Alkotmánybíróság 22/2005. (VI. 17.) AB határozatában – érthető okokból⁷⁵ – féloldalasán vizsgálta a választási rendszert, mert habár górcső alá vette a választókerületek eltérő nagyságából eredő különbségek alkotmányosságát, nem vizsgált számos egyéb körülményt, amelyek alapján nem érvényesül az „egyenlő számú szavazó eredményezzen mandátumot” elve.

Ebből fakadóan nem egyértelmű a második, illetve a harmadik szint elhatárolása, vagyis azon elemek azonosítása, amelyek tekintetében a választási rendszernek biztosítania kell a szavazatok egyenértékűségét, és amelyek tekintetében nincs ilyen kötelezettség, vagyis amelyekre nem terjed ki az egyenlő választójog fogalma. Az Alkotmánybíróság nevesített néhány tényezőt, amelyek miatt „elkerülhetetlenül eltérő szavazat eredményez mandátumot, tekintettel arra, hogy az egyes kerületekben eltérhet a versengő jelöltek száma és támogatottsága, valamint kerületenként különböző a szavazásban ténylegesen részt vevő állampolgárok száma.” Kijelenthető tehát, hogy a testület gyakorlatában alkotmányellenes, ha adott körzetben a szavazásra jogosultak száma fele egy másik kerület szavazásra jogosultjainak, azonban nem alkotmányellenes, ha két azonos számú szavazásra jogosulttal rendelkező körzetben az egyikben kétszer annyian szavaztak, és így kétszer annyi szavazat eredményezett konkrétan mandátumot. Kérdés, hogy milyen egzakt szempontrendszer alapján határolhatjuk el a két tényezőt, vagyis a szavazásra jogosultak számát a ténylegesen szavazóktól, erre a dolgot **de lege ferenda** javaslatában térek ki részletesebben.

⁷⁵ Varsányi Benedek szerint ez a féloldalasság két okra vezethető vissza, egyrészt az indítvány maga a választókerületekre jutó választásra jogosultak számára hivatkozva kezdeményezte a vizsgálatot, másrészt „a testület óvatosan ügyelt arra, hogy ne lépje át a hatalommegosztás rendszerében neki szánt helyet, nem kívánt még burkoltan sem pozitív jogalkotói szerepet vállalni. VARSÁNYI 2006. (53.lj.) 115. o. – Az Alkotmánybíróság az Országgyűlés széles mérlegelési jogkörével indokolta, hogy a testület eddig „tartózkodott a választási rendszer valamely eleme (többségi elem, arányos elem) egészének felülvizsgálatától.” 3141/2014. (V. 9) AB határozat, Indokolás [28]

5.4 A választójog egyenlőségétől való eltérés feltételrendszere

Az előző pontban kifejtettek szerint tehát az Alkotmánybíróság elkülönítette azokat az elemeket, amelyekre nem terjed ki az egyenlő választójog, tehát az általuk kifejtett hatás következtében fellépő, a választójog effektív egyenlőségétől való eltérés valójában nem jelent eltérést a választójog egyenlőségének elvétől. Ebből kifolyólag az eltérés fogalmilag csak az egyenlő választójog második szintjén értelmezhető.

A 6/1991. (II. 28.) AB határozat alapján az egyenlő választójog mint „kiemelkedően fontos” politikai jog korlátozása „éppen azért, mert különösen fontos állampolgári jogról van szó [...] csak igen jelentős elvi indokból fogadható el, és egyeztethető össze az Alkotmánnyal.”⁷⁶ Maga a 22/2005. (VI. 17.) AB határozat is úgy fogalmaz, hogy „a választójog egyenlőségéből származó, a szavazatok súlyára vonatkozó alkotmányossági követelmények maximális teljesítésétől a jogalkotó csak megfelelő alkotmányos indok esetén térhet el.”⁷⁷

A vizsgálat ezek alapján tehát kétlépcsős; egyrészt elemezni kell, hogy az adott tényező egyáltalán beletartozik-e az egyenlő választójog hatókörébe (vagyis az előző pontban ismertetett tipológia melyik szintjén helyezkedik el), másrészt – amennyiben beletartozik az egyenlő választójog hatókörébe – vizsgálni kell, hogy van-e megfelelő alkotmányos indok, amely alátámasztja az eltérést. Azonban itt is figyelemmel kell lennünk a testület azon megközelítésére, amely alapján a választójog formális egyenlőségétől semmilyen indokból sem lehet eltérni.

Az Alkotmánybíróság 32/2004. (IX. 14.) AB határozatában a választási alapelvek – konkrét esetben a szavazás titkosságának elve – tekintetében kimondta, hogy a testület által kidolgozott, majd az Alaptörvény I. cikk (4) bekezdésébe átültetett szükségességi-arányossági teszt e körben nem alkalmazható.

Ezt megerősítette a 3141/2014. (V. 9.) AB határozat is, valamint az álláspont a szakirodalomban is megjelenik.⁷⁸

Ellenkező álláspontot képvisel Kiss László alkotmánybíró a korábban tárgyalt 26/2014. (VII. 23.) AB határozathoz⁷⁹ fűzött különvéleményében. Álláspontja szerint „a választójog egyenlősége – azon kívül, hogy van egy érintetlen abszolút magja – csak a szükségesség-arányosság mércéi szerint korlátozható, mivel ez utóbbi egy speciális (alapjoggyakorlást biztosító) egyenlőségi szabály.”⁸⁰

⁷⁶ 6/1991. (II. 28.) AB határozat (ABH 1991, 19, 20.)

⁷⁷ 22/2005. (VI. 17.) AB határozat (ABH 2005, 246, 252.)

⁷⁸ „Az AB által kimunkált szükségességi-arányossági teszt – mivel nem alapvető jogokról van szó – az alapelvekkel kapcsolatban nem alkalmazható.” DOMAHIDI 2009. (44. lj.) 2737. o.

⁷⁹ Lásd; 16. lj.

⁸⁰ 26/2014. (VII. 23.) AB határozat, Indokolás [101]

A kérdés összefügg a választójog és a választási alapelvek, szűkebb értelemben a választójog egyenlőségének kapcsolatával. Bodnár Eszter részben megállapítja az alapjog és az alapelv közötti átfedést, amennyiben „mivel mindenki egyenlő méltóságú személy a többi választópolgárral, választójogának is egyenlőnek (egyenlő számúnak és értékűnek) kell lennie.” Ugyanakkor megállapítja, hogy az egyenlőségnek van a választójogon túlnyúló tartalma is, amely esetében nincs alapjogsérelem, csupán alapelvi sérelem.⁸¹

Meglátásom szerint a választójog és annak egyenlőségének elhatárolása ellen szól az Alaptörvény megfogalmazása, amely nem a választójog gyakorlásának, hanem magának a választójognak az egyenlőségét tartalmazza. Az Alaptörvény 2. cikkben szereplő „egyenlő választójog alapján” fordulat véleményem szerint egyértelmű; maga a választójog mint alapjog egyenlő, tehát az egyenlőség a választójog Alaptörvényben meghatározott szükségszerű tartalmának tekinthető. Amennyiben viszont az egyenlőség tartalmi eleme a választójognak, akkor annak korlátozása egyben a választójog korlátozása is, amire a fentiek alapján alkalmazható az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt szükségességi-arányossági teszt.

Mindazonáltal, ahogy jelen dolgozatban is utalok rá, az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlata egyfajta „kvázi szükségességi-arányossági” teszt meglétére engedett következtetni, habár, a későbbiekben részletezett módon ennek a 3141/2014. (V. 9.) AB határozat némileg ellentmond.

⁸¹ Példának hozza azt az esetet, ha egyes megyékben személyesen, máshol pedig levélben is lehetne szavazni. „Ebben az esetben a választójog mint alapjog nem sérül, hiszen mindenkinek lehetősége van a szavazata leadására, az egyenlőség azonban igen, hiszen nem azonos feltételek mellett.” BODNÁR Eszter 2014. (15. lj.) 114–115. o.

6. A GYŐZTESKOMPENZÁCIÓ JOGINTÉZMÉNYÉNEK MEGÍTÉLÉSE AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG GYAKORLATÁBAN – A 3141/2014. (V. 9.) AB HATÁROZAT

6.1 A határozat

Az Alkotmánybíróság a 2014-es országgyűlési választásokat követően hozott döntést a győzteskompenzáció alkotmányosságát illetően, a testület nem állapított meg alkotmányisértést.

Az indítványozók érvelése szerint a szavazatok egyenlő súlyának követelményétől csak alkotmányos indokkal lehet eltérni, azonban a győzteskompenzáció léte nem alkotmányos indok, mivel a korábbi választási rendszer már amúgy is aránytalan volt, amihez képest az új rendszer „még erőteljesebben többségi jellegű” tehát az aránytalanság melletti lehetséges alkotmányos érvek, így a kormányozhatóság illetve a stabil kormányzás nem jöhetnek szóba.

Az Alkotmánybíróság érvelésében megismételte korábbi gyakorlatát, mely szerint „az Országgyűlés széles döntési szabadsággal rendelkezik a választási rendszer [...] szabályainak megállapítása során”,⁸² és ez az oka annak, hogy a testület eddig „tartózkodott a választási rendszer valamely eleme (többségi elem, arányos elem) egészének felülvizsgálatától, egyes szabályozási megoldásokat azonban érdemben megvizsgált.”

A testület kiemelte, hogy a szavazatok érvényesülésének egyenlő súlya nem abszolutizálható, emellett kijelentette, hogy az egyenlő választójog elve „nem alapvető jog, hanem alkotmányos alapelv, Alaptörvényben szabályozott garancia, ezért ennek sérelmére sem az alapjogokra vonatkozó, az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében szabályozott szükségességi és arányossági teszt szerint ítéltető meg.”⁸³

A testület rámutatott, hogy korábban is következetesen nem követelte meg a választójog effektív egyenlőségét. Az Alkotmánybíróság megkülönböztette az eljárási értelemben vett egyenlőséget” és az effektív egyenlőséget, 3/1991. (II. 7.) AB határozatában foglaltakat megismétlő érvelése szerint a választópolgárok „vállalják a választások pontosan előre nem látható következményeit”, amelyek nem az eljárási, hanem az effektív egyenlőséggel vannak összefüggésben. A testület szerint ezek a tényezők aránytalanságot „csak utólag megállapítható módon eredményezhetnek”, és így a kérdés nem a szabály diszkriminatív voltával, hanem a választási rendszer arányosságával kapcsolatos.⁸⁴ Megismételte a 809/B/1998. AB határozatában foglaltakat, mely szerint „[a]z egy mandátum megszerzéséhez szükséges konkrét szavazatok száma (választási matematika) miatt a választások után, a

⁸² 63/B/1995. AB határozat (ABH 1996, 509, 513.)

⁸³ 3141/2014. (V. 9) AB határozat, Indokolás [32]

⁸⁴ 3141/2014. (V. 9) AB határozat, Indokolás [34]

választási eredmények ismeretében természetesen nem lehet abszolút értelemben vett egyenlőség a szavazatok súlyában.” A testület tehát a győzteskompenzáció jogintézményét a fent említett tipológia harmadik szintjére sorolta, azon tényezők közé, amelyek a választójog effektív egyenlőségével vannak kapcsolatban, nem pedig a második szinten elhelyezkedő tartalmi és eljárási értelemben vett egyenlőséggel.

Az Alkotmánybíróság szerint a győzteskompenzáció jogintézménye „történetileg létező, és Magyarországon is ismert.” A testület szerint nem következik a szabályból pontosan meghatározható számú többletmandátum, és az egyéni győztes jelölőszervezete nem lesz feltétlenül az egész választás végkimenetelét tekintve a relatív győztes, illetve ha csekély az első és második helyezett között a különbség, úgy csak csekély számú töredékszavazat keletkezik, amelyek így nem eredményeznek mandátumot.⁸⁵

Figyelemreméltó megállapítást tett az Alkotmánybíróság az arányosságot illetően, amikor kijelentette, hogy „a többségi vagy arányos, esetleg vegyes rendszer alkalmazása önmagában nem veti fel a szavazatok egyenlő súlyának sérelmét. Ebből következően alkotmányos lehetne egy tisztán többségi választási rendszer is, amelyhez képest pedig [...] minden vegyes rendszer már arányosít, absztrakt módon tehát alkotmányosnak tekinthető [...], figyelemmel arra, hogy az Alaptörvény nem tartalmaz előírást a választási rendszer arányos, többségi illetve kompenzációs alrendszereinek arányára.”⁸⁶

6.2 Lévay Miklós és Bragyova András alkotmánybírák különvéleménye

A határozat szubsztantív részét – vagyis nem annak eljárásjogi kérdéseit, hanem a jogintézmény alkotmányosságát – érintő különvéleményt fűzött a határozathoz Lévay Miklós alkotmánybíró, melyhez Bragyova András csatlakozott. A különvélemény számos olyan megállapítást tesz, amelyek a határozatnak, illetve magának a jogintézménynek a jogtudományi vizsgálatánál fogódzkodóként szolgálhatnak.

A különvélemény elismeri az Országgyűlés széles mozgásterét a választási rendszer megalkotása kapcsán, azonban kiemeli, hogy „nem tekinthet el az erre vonatkozó alkotmányos kötöttségektől és követelményektől.” A különvélemény szerint a győzteskompenzáció diszfunkcionális, mivel a kompenzáció fogalmilag arányosító technika, a jogintézmény azonban éppen ellenkező irányba hat. Megfogalmazása szerint „a választójog egyenlősége sérül, ha az arányosítás során a győztesre leadott szavazatok az egyéni választókerületi mandátumon túlmenően további – kompenzációs – mandátumok elnyerését eredményezik, vagyis az arányosítás önmaga ellentétébe átcsapva a rendszert aránytalaná

⁸⁵ 3141/2014. (V. 9) AB határozat, Indokolás [37]

⁸⁶ 3141/2014. (V. 9) AB határozat, Indokolás [39]

teszi.”Mindezek alapján kijelenti, hogy „ha a választójog egyenlőségét a maga demokratikus tartalmában és funkciójában értelmezzük”, akkor a győzteskompenzáció „ilyen formája alaptörvényellenes.”

Végezetül a különvélemény felhívja a figyelmet arra, hogy az Alkotmánybíróság csökkenthette volna a rá nehezedő nyomást, ha a vizsgált rendelkezések pro furto megsemmisítését is választhatta volna, annak hangsúlyozásával, hogy a döntés nem érinti a 2014-es országgyűlési választások eredményeit.⁸⁷

7. A 3141/2014. (V. 9.) AB HATÁROZAT ÉRTÉKELÉSE A KORÁBBI JOGGYAKORLAT, VALAMINT A GYŐZTESKOMPENZÁCIÓ VÁLASZTÁSI RENDSZERBEN BETÖLTÖTT SZEREPÉNEK TÜKRÉBEN

A korábbi alkotmánybíróági gyakorlattal való összhang vizsgálatakor a 3141/2014. (V. 9.) AB határozatot az azt megelőző gyakorlatot összegző, e dolgozat V. részében ismertetett 22/2005. (VI. 17.) AB határozattal hasonlítom össze. Ezt indokolja egyrészt ez utóbbi határozat összegző tulajdonsága, másrészt a két határozat által vizsgált jogintézmény hasonlósága.

Mindkét esetben az Alkotmánybíróság – hasonlóan a választási küszöbvel foglalkozó 3/1993. (II. 7.) AB határozathoz – egy konkrét, jól elkülöníthető jogintézmény alkotmányosságát vizsgálta, és mindkét esetben figyelembe vette annak választási rendszerben elfoglalt helyét.

Ebből következően egyik vizsgálat tárgya sem – az Alkotmánybíróság fogalomrendszere szerint – az adott jogintézményt kitöltő valamely külső tényező (például választási részvétel) hatásából következő eltérés, hanem az – alkotmányjogi értelemben vett – választási rendszer eleme volt, amely így nem az adott választáson fejt ki hatását, hanem a választási rendszer alapján lebonyolított minden választáson. A körzetbeosztás a választási rendszer eleme, így az egyenlő választójognak a körzetek eltérő nagyságából következő sérelme nem csak adott választáson fog érvényesülni, hanem a rendszer absztrakt részét képezi, így minden választáson kifejti majd hatását, a konkrét eredmények ismerete nélkül.

Ugyanez azonban elmondható a győzteskompenzációról is. Ez ugyanis a választási rendszer absztrakt eleme, mivel – a fent bemutatott összefüggések alapján – konkrét választástól függetlenül kijelenthető, hogy nagyobb súllyal értékeli a győztesre leadott szavazatot. Ahogy az Alkotmánybíróság is elismerte 3141/2014. (VI. 9.) AB határozatában, ennek csupán a mértéke kérdéses, de a ténye nem; a testület fent is ismertetett érvelése szerint a győzteskompenzációból „nem következik konkrétan meghatározott számú

többsétmandátum.”⁸⁸ Azonban ez elmondható a körzetek eltéréséből fakadó egyenlőtlenségről is, hiszen az a részvétel függvényében fejt ki hatását. Ebből fakadóan a győzteskompenzáció – a körzetbeosztás egyenlőtlenségéhez hasonlóan – mindig eltérő súllyal értékeli a szavazatokat, és ez az egyenlőtlenség a konkrét választás pontos paraméterei ismeretében különböző mértékű lehet.

Mindezekből az következik, hogy amennyiben a testület a körzetbeosztásból fakadó egyenlőtlenséget a választójog egyenlőségének második szintjére sorolta, akkor – a két jogintézmény hasonló természete miatt – a győzteskompenzáció esetében is így kellett volna tennie.

A jogintézmény második szintre sorolásából azonban az előzőekben tárgyaltak szerint az következik, hogy a választójog egyenlőségéből származó, a szavazatok súlyára vonatkozó alkotmányossági követelmények maximális teljesítésétől a jogalkotó csak megfelelő alkotmányos indok esetén térhet el. Mint rámutattam, az alkotmánybíróági gyakorlatban és a szakirodalomban – csaknem – teljes egyetértés uralkodik a téren, hogy a választási alapelvekre nem alkalmazható a szükségességi-arányossági teszt. Meglátásom szerint azonban ehhez közelálló követelményt támasztott az Alkotmánybíróság, mikor megfelelő alkotmányos [22/2005. (VI. 17.) AB határozat] vagy igen jelentős elvi [6/1991. (II. 28.) AB határozat] indokot követelt meg az eltéréshez – ezt nevezem „kvázi” szükségességi-arányossági tesztnek.

A győzteskompenzáció lehetséges indoka volna a kormányzati stabilitás valamint az Országgyűlés döntéshozatali képességének megőrzése. Mint a fentiekben is utaltam rá, a többségi választási rendszerek előnye a döntéshozatali funkció előtérbe helyezése, amely lecsökkenti annak az esélyét, hogy a pártrendszer szétagródjon és így koalíciókényszer, adott esetben pedig a kormányzáshoz szükséges többség hiánya lépjen fel. A 3/1993. (II. 7.) AB határozat éppen emiatt figyelembe vette e tényezőket a választási küszöb értékelésénél. Ahogy azonban fent is utaltam rá, az eddigi választási rendszer inkább többségi, mint arányos elvűnek volt mondható, és ugyanez igaz az új választási rendszerre. A fent részletezett okokból kifolyólag győzteskompenzáció nélkül is jelentős mértékben aránytalanít a rendszer. Ebből következően mind az előző, mind pedig a jelenlegi rendszer – győzteskompenzáció nélkül is – stabil országgyűlési többséget eredményezett (eredményezett volna), a stabilitás mint alkotmányos indok tehát nem jöhet szóba a győzteskompenzáció megítélésénél.

A fentiek összefoglalásaként elmondható tehát, hogy a korábbi alkotmánybíróági gyakorlat alapján a győzteskompenzáció 1. az egyenlő választójog értelmezési szintjei közül a második szinten értékelendő, és így 2. megfelelő alkotmányos indok szükséges a szavazatok súlyától való eltérésre valamint 3. ilyen alkotmányos indok hiányában a szabályozás alaptörvényellenes.

87 3141/2014. (V. 9.) AB határozat, Indokolás [52]-[60]

88 3141/2014. (VI. 9.) AB határozat, Indokolás [37]

8. JAVASLAT ÚJ TIPOLOGIA BEVEZETÉSÉRE

8.1 Az Alkotmánybíróság gyakorlatának hiányosságai – az egyenlő választójog egységének megbontása

Az egyenlő választójog Alkotmánybíróság által meghatározott szintjei közül a formális egy ember – egy szavazat szintje elkülöníthető, amennyiben a fogalmi elhatárolás alapját adhatja az, hogy különösen visszás lenne, ha maga a jogszabály mondaná ki a választópolgárok közötti különbséget, vagyis az pusztán a választási rendszer jogi konstrukciójából kitűnne.

Észre kell vennünk azonban, hogy még ennek a szintnek az elhatárolásánál is tulajdonképpen az egyenlőtlenség detektálásának egyértelműségéből indulunk ki. Ahogy BODNÁR ESZTER rámutatott, a választójog szempontjából a szavazatok száma és súlya közötti különbségtétel „látszólagos”, amennyiben e kettő között szoros összefüggés van, vagyis „a plurális választójoggal azonos hatást érne el az a rendszer, amelyben az egyik választópolgár egy szavazata kétszer annyit érne, mint a másik választópolgár ugyancsak egy (tehát számbelileg azonos) szavazata.”⁸⁹

Ezek alapján tehát már a formális szint elkülönítése is megkérdőjelezhető, azonban meglátásom szerint a megkülönböztetés explicite kimondása megalapozhat olyan jogpolitikai megfontolásokat, amelyek szigorúbb feltételhez köthetik annak tilalmát, vagyis abszolutizálhatják ezt a szintet.

Azonban látnunk kell, hogy a szavazatok mint kezdőpont, és a mandátumok mint végpont meghatározásával magát a választójog egyenlőségét is meghatároztuk, miszerint az csak a szavazatok egyenlő súlya lehet. Ezt az egységet nem lehet szétbontani effektív- és eljárási értelemben vett egyenlőségre, mivel a választási rendszerben a jogi konstrukciót a társadalmi közeg tölti ki, tehát a rendszer elemeinek hatását nem lehet „jogi konstrukcióra” és „egyéb elemekre” bontva vizsgálni. Ahogy a fentiekből is kiderül, a választási rendszer pusztán jogi konstrukciójának vizsgálata nem elégséges a választójog egyenlőségének érvényesülésének értékelése szempontjából; ugyanaz a jogi konstrukció eredményezheti a szavazatok viszonylag egyenlő súlyát egyik államban, míg máshol kirívóan eltérő súlyt rendelne a szavazatokhoz. Az Alkotmánybíróság tipológiája a jogi elemeket és az egyéb hatásokat mellérendelve, vagyis egymástól leválasztva vizsgálja. Ez a horizontális megközelítés azonban hibás, ugyanis az – alkotmányjogi értelemben vett – választási rendszer becsatornázza a társadalmi-politikai valóságot, tehát a mandátumképzés, és így a választójog egyenlősége kapcsán egyik tényező sem vizsgálható a másik figyelmen kívül hagyásával.

89 BODNÁR 2014. (15. lj.) 111. o.

4. ábra

A jogalkotó értelemszerűen a szabályozást adhatja csak meg, amelyet a társadalmi tér tölt majd ki. Azonban ez a szabályalkotás sosem történik „politikai vákuumban”, azaz a jogalkotó mindig számolhat, és mindig számolnia is kell a szabályozást kitöltő politikai térrel. Ugyanez igaz az Alkotmánybíróságra is; a választási rendszer módosításánál a testület rendelkezésére állnak adatok a magyar politikai rendszer valamint az új és a régi választási rendszer működését illetően. A fentiekben láthattuk, hogy a választójog effektív egyenlőségének érvényesülése csak e rendszerek kölcsönhatásának figyelembevételével állapítható meg.

8.2 Az egyenlő választójog javasolt tipológiája

A fentiek alapján kétszintes tipológiát javasolok; az előbbiekben említett jogpolitikai megfontolások alapján indokoltnak tartom a formális szint elkülönítését, valamint helyeslendőnek tartom az Alkotmánybíróság eltérést kizáró megközelítését. A második szinten a választójog effektív egyenlőségét határozom meg. Ettől a jogalkotó csak alkotmányos indok esetén térhetne el, alkalmaznám tehát az Alkotmánybíróság által korábban bevezetett „kvázi szükségességi-arányossági” tesztet.

Ebből a megközelítésből nem következne azonban, hogy csak egy tisztán arányos rendszer lenne alkotmányos. Mint arra a 3/1991. (II. 7.) AB határozat is rámutatott, az egyenlő választójoggal összefüggő legitimitás nem egyedüli cél. Figyelembe veendő a választási rendszer konstitutív funkciója, amelyből egy kormányzóképes népképviselői szerv

megalakítása következik. Ha szemügyre vesszük a magyar demokrácia fejlődésének elmúlt huszonnégy évét, akkor láthatjuk, hogy egy tisztán arányos rendszer rendkívül instabillá tenné az Országgyűlés, és így az egész állam működését, mivel koalíciós kényszer teremtene egy alapvetően polarizált pártrendszerrel rendelkező államban.

Mindezek alapján meglátásom szerint az Alkotmánybíróság akkor járt volna el helyesen, ha: 1. megállapította volna a választójog alaptörvényi egyenlőségének és effektív egyenlőségének azonosságát; 2. a régi és az új választási rendszer összehasonlítása, valamint a 2014-es empirikus adatok elemzése eredményeként kijelentette volna, hogy a magyar szabályozásban megjelenő győzteskompenzáció nem elhanyagolható mértékben az aránytalanság irányába, vagyis a választójog egyenlőségének ellenében módosítja a rendszert; 3. megállapította volna, hogy az új rendszer – a régi rendszerhez való strukturális hasonlóságából fakadóan – e jogintézmény nélkül is biztosította volna a korábban is tapasztalt kormányzati stabilitást, vagyis azt, hogy a szabályozás mögött nincs alkotmányos indok; 4. mindezek összegzéseként pedig a szabályozás alaptörvény-ellenességét kimondva pro futuro megsemmisítette volna az új Vt. 15. § (1) bekezdés b) pontját.

8.3 A formális megközelítés veszélyei – a győzteskompenzáció alkotmányellenességéről

A győzteskompenzáció tárgyában hozott alkotmánybíróági határozat formális megközelítése meglátásom szerint rendkívüli veszélyeket hordoz magában, és megkérdőjelezi, hogy a testület mennyiben száll majd síkra a jövőben a választási rendszer normativitásának védelme érdekében.

A határozat a választójog egyenlőségét lényegében a formális egy ember – egy szavazat szintre redukálja, amikor megállapítja, hogy a többségi vagy arányos rendszer alkalmazása nem veti fel a szavazatok egyenlő súlyának sérelmét és kijelenti, hogy egy tisztán többségi rendszer is alkotmányosnak tekinthető. Ez a felfogás kiüresíti a választójog egyenlőségét, így korlátlan mozgásteret biztosít az Országgyűlésnek – vagyis az országgyűlési többséget birtokló mindenkori politikai erőnek –, amely mozgásteret az egy ember – egy szavazat elve csak formálisan korlátozza. Ez azért is különösen veszélyes, mert – a gerrymandering, vagyis a körzethatárok manipulatív meghatározása mellett – a választási rendszer arányos és többségi elemei arányának módosítása az egyik legalkalmasabb eszköz a mindenkori kormányzó politikai erő számára, hogy a rendszert a saját érdekei szerint formálja.

Meglátásom szerint ezért az Alkotmánybíróságnak a választási rendszer minden olyan módosításánál, amely aránytalanabbá teszi a rendszert, vagyis eltérést jelent a választójog egyenlőségétől, különös figyelemmel kell vizsgálnia, hogy a módosítás háttérében áll-e alkotmányos indok.

Ennek hiányában a választási rendszer normativitásának őreként kötelessége megsemmisíteni a változtatást, hiszen a magyar alkotmányos rendszerben nincs más ellensúly, amely ezt megtehetné helyette.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyvek, monográfiák, kommentárok

BODNÁR Eszter: A választójog alapjogi tartalma és korlátai (HVG Orac Kiadó, Budapest, 2014.)

DEZSŐ Márta: Képviselő és választás a parlamenti jogban (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – MTA Állam- és Jogtudományi intézete, Budapest, 1998.)

ENYEDI Zsolt – KÖRÖSÉNYI András: Pártok és Pártrendszerek (Osiris Kiadó, Budapest, 2004.)

FÁBIÁN György – KOVÁCS László Imre: Voksok és Mandátumok (Villányi úti könyvek, Budapest, 1998.)

ILONSKAI Gabriella: Képviselők és Képviselő Magyarországon a 20. században (Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009.)

KÖRÖSÉNYI András – TÓTH Csaba – TÖRÖK Gábor: A magyar politikai rendszer (Osiris Kiadó, Budapest, 2006)

LJPHART, Arend: Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies 1945-1990 (Oxford University Press, London, 1994)

SARTORI, Giovanni: Összehasonlító Alkotmánymérnökség (Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.)

Tanulmányok

BENOIT, Kenneth: *Models of electoral system change*, Electoral Studies, 2004., 23 (3)

BODNÁR Eszter: *Alkotmányjogi dilemmák az új országgyűlési választási törvénnyel kapcsolatban*, Közjogi Szemle, 2012/1.

BODNÁR Eszter: *Választójog és választási rendszer az Alaptörvényben*, Magyar Közigazgatás, 2011/3.

DEZSŐ Márta: *Választási rendszerek* In Választójog, szerk. MÁTHÉ Gábor (Változó Világ 50 – Press Publica, Budapest, 2004.)

DOMAHIDI Ákos: 71. § [A választások alapelvei] In *Alkotmány kommentárja*, szerk. JAKAB András (Századvég Kiadó, Budapest, 2009.)

FÁBIÁN György: *Az országgyűlési választási rendszer 1988-2008* In Magyarország politikai évtuszkönyve. Kormányzati rendszer a parlamenti demokráciában, szerk. SÁNDOR Péter – STUMPF Anna – VASS László (Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Budapest, 2009.)

FÁBIÁN György: *Választási rendszerek az Európai Unió Tagállamaiban* In A közjogi választások egyes elméleti és gyakorlati kérdései. Közigazgatási továbbképzési jegyzet, szerk. SZOBOSZLAI György (Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest, 2004.)

FÁBIÁN György – KOVÁCS László Imre: *A választási rendszerek arányosságának egyes kérdései*, Politikatudományi Szemle 1994. 3. szám

FÁBIÁN György – KOVÁCS László Imre: *Az arányosság újabb dimenziói* In Választási rendszerek, szerk. FÁBIÁN György (Osiris Kiadó, Budapest, 1997)

JAKAB András: *A külföldön élő magyar állampolgárok választójoga egyenlőségének kérdése a választási törvény koncepciójában* In Pázmány

Law Working Papers 2011/38

KIS János: *A népszavazás a Köztársasági Alkotmányban* In A Népakarát dilemmái, szerk. ENYEDI Zsolt (Századvég Kiadó, Budapest, 2009.)

LJPHART, Arend: *Democratization and Constitutional Choices in Czechoslovakia, Hungary, and Poland, 1989-1991* In Flying Blond: Emerging Democracies in East-Central Europe. Yearbook, szerk. SZOBOSZLAI György (Hungarian Political Science Association, Budapest, 1992)

LJPHART, Arend: *Democratization and Constitutional Choices in Czechoslovakia, Hungary, and Poland, 1989-1991* In Flying Blond: Emerging Democracies in East-Central Europe. Yearbook, szerk. SZOBOSZLAI György (Hungarian Political Science Association, Budapest, 1992)

SZOBOSZLAI György: *Képviselő és választási rendszer európai kontextusban – Az arányosság mint a konszenzus demokrácia feltétele* In Politikatudományi Szemle 1998. 1. szám

SZOBOSZLAI György: *Választási rendszer és politikai tagoltság* In Parlamenti választások 1990. Politikai szociológiai körkép, szerk. SZOBOSZLAI György (MTA Társadalomtudományi Intézet, Budapest, 2009.)

RAE, Douglas W.: *A választási rendszer változó elemei* In Választási rendszerek szerk. FÁBIÁN György (Osiris Kiadó, Budapest, 1997.)

TÓTH Csaba: *A magyar választási rendszer működése* In Multa, rogare, rogata tenere, retente docere – Tudományos Diákköri dolgozatok 2001. II. kötet, szerk. GARAI Borbála – TAKÁCS Péter (ELTE ÁJK, Budapest, 2002.)

VARSÁNYI Benedek: *Egyenlő választójog – arányos választási rendszer*, Fundamentum, 2006/3.

Elemzések

Választás '14 – A Republikon Intézet Választási elemzése, 2014, elérhető az alábbi linken: http://www.republikon.hu/upload/5000340/valasztasok_2014_ri.pdf

SZIGETVÁRI Viktor – TORDAI Csaba – VETŐ BALÁZS: *Túl a demokrácián – Az új országgyűlési választási rendszer modellje* (2. rész)

http://hazaeshaladas.blog.hu/2011/11/25/tul_a_demokracian_az_uj_orzaggyulesi_valasztasi_rendszer_modellje_2_resz

International Institute for Democracy and Electoral Assistance: „Electoral System Design: The New International Idea Handbook”, elérhető: http://www.idea.int/publications/esd/upload/ESD_Handb_low.pdf

TOPUZIDU LAURA: A NEMZETISÉGEK KÉPVISELETE AZ ORSZÁGGYŰLÉSBEN

BEVEZETÉS

„A formális, illetve materiális egyenlőség, azaz a jogi és esélyegyenlőség kérdése az alkotmány- és a jogfilozófia egyik legalapvetőbb, elméleti és esetjogi vizsgálatok során egyaránt felvetődő kérdése. A jogalanyok (polgárok és állampolgárok, továbbá az általuk létrehozott szervezetek és érdekcsoportok) az államhoz vett, illetve egymás közötti (a jog által szabályozott viszonyok között felmerülő), az elemi igazságosság kritériumának megfelelő egyenlő elbánásra vonatkozó követelése mindig is a társadalmi konfliktusok és a polgárjogi irányultságú politikai folyamatok mozgatórugója volt.”⁹⁰

Sokszor a pusztán formális jogegyenlőség biztosítása nem elegendő: olykor a tényleges, materiális egyenlőség megvalósulása érdekében bizonyos, hátrányosabb helyzetben lévő csoportok számára a jogalkotó csak kedvezmények biztosítása révén érheti el, hogy ténylegesen egyenlő feltételekkel indulhassanak. A többségi társadalomhoz képest ilyen helyzetben vannak a kisebbségek. Nem elég számukra pusztán az emberi jogok garantálása: nem óvja meg a többségi társadalmon belül kultúrájuk, nyelvük, hagyományaik fennmaradását. A békés társadalmi együttműködés érdekében egyenlő helyzetbe kell hozni e csoportokat, ez pedig csak helyzetük hátrányainak felismerésével és azok pozitív diszkriminációs eszközökkel való kiegyenlítésével sikerülhet.

A nemzetiségek politikai döntéshozatalból való kizárása számtalan konfliktushoz és tragédiához vezetett a történelem során. Ezt megelőzheti a politikai életbe való becsatornázásuk és hatékony érdekérvényesítésük lehetővé tétele; aktív választójoguk feltételmentes garantálásával és a központi döntéshozatalban való jelenlétük erősítésével.

A nemzetiségek választójoga egyrészt megközelíthető az egyént megillető jogosultság felől: milyen feltételeket támaszt a jogalkotó a választás és a választhatóság jogának gyakorlása elé. Másrészt a nemzetiséget, mint a politikai közösség részét az állami döntések meghozatalában való részvételi jogként is felfogható. E jogok azonban sokáig nem illették meg a nemzetiségeket: így szeretnék kitérni arra, van-e az államoknak, jelesül Magyarországnak nemzetközi jogi kötelezettsége ennek megteremtésére, és ha igen, milyen követelményeknek kell megfelelnie a nemzeti jogszabályoknak. Vizsgálom továbbá azt is, hogyan alakult a rendszerváltás óta a nemzetiségek parlamenti képviselőinek szabályozása, volt-e a jogalkotónak nemzeti jogból eredő kötelezettsége a képviselő megteremtésére.

⁹⁰ Papp András László: Identitás és reprezentáció. MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007.

Kitérek arra is, milyen modellek alakultak ki a nemzetiségek parlamenti képviselőinek biztosítására, ezt követően pedig bemutatom a hatályos választójog nemzetiségekre vonatkozó rendelkezéseit, valamint a nemzetiségi képviselő és szószóló jogait és kötelezettségeit, valamint az Országgyűlés munkájában való részvételi lehetőségeit.

1. A kisebbségek fogalma és a kisebbségi jog

A kisebbségek⁹¹ meghatározására nincs egységes jogtudományi definíció. A jogon túlmutató fogalom, és a kisebbségi léthelyzetek különbözősége folytán nehéz lenne egységes meghatározást alkotni. Ezért a kisebbségek definiálására kötelező erejű nemzetközi jogi jogforrások nem, csupán soft law jellegű dokumentumok tesznek kísérletet. Így az államok kisebbségi politikájuk szerint szabadon dönthetik el, milyen ismérvek alapján ismernek el valamely népcsoportot kisebbségnek.⁹²

Az Európa Tanács 1201-es ajánlásának 1. cikkelye szerint „a nemzeti kisebbség alatt az emberek egy államon belüli olyan csoportja értendő, amelynek tagjai: a) ennek az államnak a területén laknak és annak állampolgárai b) hosszan tartó, szilárd és tartós kapcsolatot tartanak fenn ezen állammal, c) sajátos etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi jellegzetességekkel rendelkeznek d) kellően reprezentatívak, bár számszerűleg kisebbségben vannak az állam vagy az állam egy régiójának lakossága körében e) arra törekednek, hogy közösen megőrizték azt, amiből közös identitásuk fakad, beleértve kultúrájukat, hagyományait, vallásukat vagy nyelvüket.”⁹³

A magyar jogalkotó a nemzetiségek definícióját a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvényben (a továbbiakban: Nejtvt.) határozza meg. A Nejtvt. 1. § (1) bekezdése alapján „nemzetiség minden olyan – Magyarország területén legalább egy évszázada honos – népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.” Az 1. § (3) bekezdése alapján az e definíciónak megfelelő nemzetiségeket a Nejtvt. 1. számú melléklete taxatív felsorolja. E nemzetiségek: a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán. A törvény hatálya a magyar állampolgárokat terjed ki.

91 A nemzetiség a kisebbségeknek a magyar jogban az Alaptörvény alapján jelenleg hatályos megnevezése, megszólítása. Korábban: nemzeti és nyelvi kisebbségek, nemzeti és etnikai kisebbségek.

92 Majtényi Balázs 68. § Nemzeti és etnikai kisebbségi jogok. In: Az Alkotmány kommentárja, Századvég Kiadó, Budapest, 2009.

93 <http://www.mtaki.hu/docs/cd2/nemzetkozi/rec1201h.htm>

2. A kisebbségek parlamenti képviselőinek megjelenése a nemzetközi jogban

A kisebbségek parlamenti képviselőinek biztosítását kifejezetten előíró nemzetközi jogi kötelezettség nincs. A kisebbségek politikai jogokban való részesedésének teljes egyenlőségét és a pozitív diszkriminációs intézkedések lehetőségét tartalmazza az ENSZ Faji Diszkrimináció Valamennyi Formájának Megszüntetéséről szóló Egyezmény 1. és 5. cikke,⁹⁴ valamint a Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Európai Keretegyezmény 4. cikk 2. bekezdése⁹⁵ is.

A Keretegyezmény 15. cikke burkolt formában magában hordozza a kisebbségek képviselőinek elvét is. E szerint a Felek „kötelezettséget vállalnak arra, hogy megteremtik a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára azokat a feltételeket, amelyek a kulturális, a társadalmi és a gazdasági életben, valamint a közügyekben – különösképp az őket érintőben – való részvételhez szükségesek.” A kisebbségek közügyekben való részvételének biztosítása az általános állampolgári jogokon kívül olyan egyéb mechanizmusokat igényel, mint a törvénykezdeményezési jog, a vétőjog vagy akár a képviselői jog.

A kisebbséghez tartozó személyek közügyekben való hatékony részvételhez fűződő jogát a Nemzeti, Etnikai, Vallási vagy Nyelvi Kisebbségek Jogairól Szóló 47/135. ENSZ Közgyűlési Határozata is rögzíti.⁹⁶

A nem kötelező erejű nemzetközi jogi dokumentumok közül több is foglalkozik a kisebbségek parlamenti képviselőivel.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) Koppenhágai Dokumentuma szerint a részes államok kötelesek tiszteletben tartani a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogát a közügyekben, így a kisebbségi identitásuk védelmével és fejlesztésével kapcsolatos ügyekben való hatékony részvételhez.

A kisebbségek parlamenti képviselőit kifejezetten előíró, ám nem kötelező erejű dokumentum a Lund-deklaráció,⁹⁷ az EBESZ Nemzeti Kisebbségügyi Főbiztosának kezdeményezésére 1999-ben szervezett konferencia záródokumentuma. 24 ajánlást tartalmaz az állami élet irányításában

94 „A részes államok (...) vállalják, hogy a faji megkülönböztetés valamennyi formáját eltiltják és kiküszöbölik, továbbá a fajra, színre, illetve nemzeti vagy etnikai származásra való különbség nélkül mindenki számára biztosítják a jogot a törvény előtti egyenlőséghez, nevezetesen a következő jogok élvezetében: (...) c) Politikai jogok, különösen a választásban való részvétel joga, az aktív és passzív választói jog általános és egyenlő szavazás alapján, a kormányzásban, valamint bármely szinten a közügyek intézésében való részvétel joga, továbbá az egyenlő feltételekhez való jog közhivatali állás betöltésénél.”

95 „A Felek kötelezik magukat annak elfogadására, hogy - amennyiben szükséges - megfelelő intézkedéseket hoznak a gazdasági-, a társadalmi-, a politikai- és a kulturális élet minden területén a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek és a többséghez tartozók közötti teljes és hatékony egyenlőség előmozdítása érdekében. E tekintetben kellő figyelmet fordítanak a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek sajátos körülményeire.”

96 2. cikk 3.: „A kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van - a nemzeti jogszabályokkal nem összeegyeztethetetlen módon - hatékonyan részt venni a nemzeti és - megfelelő esetben - a regionális szintű döntésekben, amelyek arra a kisebbségre vonatkoznak, amelyekhez tartoznak, illetve azokra a területekre, amelyeken élnek.”

97 Lundi Ajánlások a nemzeti kisebbségek hatékony részvételéről a közéletben és Értelmező jegyzék

való hatékony részvétel és a helyi ügyekben való önkormányzás már kialakult megvalósítási módja alapján. Kiemeli a kisebbségek számára fenntartott parlamenti mandátumot, mint a törvényhozás folyamatában való részvétel biztosításának egyik lehetséges eszközét. Az Ajánlás szerint, ahol a kisebbségek területileg koncentráltan élnek, célszerű egyetlen választókerület kialakítani, és így biztosítani területi alapon a képviselést. Az arányos képviselési rendszerekben a preferenciális szavazás bizonyos formái, valamint az alacsonyabb mandátumszerzési küszöbök meghatározása segítheti a kisebbségek képviselését.

A 2001-ben kibocsátott Varsói irányelvek a kisebbségek választási eljárási részvételéről⁹⁸ egyes lundi ajánlásokat magyaráznak és látnak el például, figyelembe véve az EBESZ, az ENSZ és az Európa Tanács kisebbségvédelmi gyakorlatában kikristályosodott elveket. Az egyes megoldások alkalmasságának vizsgálatakor településszerkezeti, demográfiai jellemzőket vesz figyelembe. Kiemeli, hogy pusztán a parlamenti képviselés biztosítása sok esetben nem elegendő, egyéb kiegészítő megoldások és garanciák hiányában nem biztosítja a tényleges és hatékony részvételt.⁹⁹

A Velencei Bizottság által 2008-ban elfogadott „Jelentés a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek kettős szavazatának kérdéséről”¹⁰⁰ ajánlás a kisebbségek parlamenti képviselése biztosításának elméletileg lehetséges és az adott ország sajátosságainak figyelembe vételével alkalmazható megoldások mellett azt is vizsgálja, mikor engedhető meg a kisebbségi választópolgárok számára, hogy az országgyűlési választásokon a versengő politikai pártokra leadott szavazaton túl, ettől függetlenül kisebbségi parlamenti képviselőre is szavazhassanak. A Velencei Bizottság álláspontja szerint az extra szavazat kivételes intézkedés, és csak akkor igazolható, ha megfelel az alábbi konjunktív feltételeknek: lehetetlen elérni a célt az egyenlő választójogot kevésbé sértő intézkedésekkel, csak átmeneti jellegű és csak kis létszámú kisebbséget érint.¹⁰¹

A fentiek alapján látható, az államoknak nincs kötelező jellegű nemzetközi jogi kötelezettsége a nemzetiségek politikai képviselésének megteremtésére. Ugyan a Lund-deklaráció, a Varsói irányelvek vagy a Velencei Bizottság ajánlása több fontos elvet is megfogalmaz a kisebbségek parlamenti képviselésével kapcsolatban, azonban ezek ajánlások soft-law dokumentumok, melyek jogilag kötelező erővel nem bírnak, így a magyar jogalkotó számára sem keletkeztetnek jogalkotási kötelezettséget.

98 Guidelines to Assist National Minority Participation in the Electoral Process. OSCE/ODIHR: Warsaw, 2001

99 Dobos Balázs: A nemzeti és etnikai kisebbségek hatékony közéleti részvétele Magyarországon In: Regio, 2009. 2. szám.

100 CDL-AD (2008) 013 jelzetű dokumentum

101 Kovács Péter: A kisebbségek parlamenti képviselése-nemzetközi kitekintésben Kisebbségkutatás, 2014. 1. szám

3. A kisebbségek országgyűlési képviselésének megvalósítási modelljei

A kisebbségek parlamenti képviselésének megvalósítási modelljei többféleképpen csoportosíthatók.¹⁰² Az alábbiakban Szajbély Katalin A nemzetiségi és etnikai kisebbségek országgyűlési képviselése című tanulmányában¹⁰³ ismertetett csoportosítást alapul véve vizsgálom, milyen lehetőségei vannak a jogalkotónak a kisebbségek egészének vagy egy részének a törvényhozói hatalomban való képviselését megteremteni. A modellek bemutatása lehetővé teszi, hogy nemzetközi összehasonlításban, a képviselés biztosításának más államokban már megvalósult eseteinek vizsgálatán keresztül szemlélhessük az 1990 és 2014 közötti magyar kísérleteket, illetve véleményt alkothassunk a jelenleg hatályos nemzetiségi képviselési rendszer nemzetközi és alkotmányjogi elvárásoknak való megfeleléséről, hatékonyságáról és alkalmazhatóságáról.

A kisebbségek országgyűlési képviselése megvalósítható kedvezmények biztosítása nélkül, illetve választójogi kedvezmények biztosításával.

Kedvezmények nélkül valósul meg a képviselés, amikor a kisebbségek pozitív diszkriminációs eszközök nélkül, az egyesülési szabadság elvéből levezetett szabad pártalapítás jogával élve önálló, az adott kisebbség vagy kisebbségek érdekét képviselő pártot alapítanak, és az országgyűlési választásokon mandátumot eredményező szavazatmennységet érnek el. A szabad pártalapítás jogát több nemzetközi dokumentum is garantálja.¹⁰⁴ Finnországban a svéd néppárt többnyire saját joggal jut be a finn parlamentbe, szavazói bázisát a területileg koncentráltan élő svéd kisebbség alkotja.¹⁰⁵

A kisebbségek képviselése általános, ideológiai alapon szerveződő pártok keretein belül is biztosítható. Egyes államokban – így Albániában, Bulgáriában, Törökországban – kifejezetten tilos az etnikai alapon szerveződő pártok létrehozása. A bulgáriai török kisebbség, illetve az albániai görög kisebbség semleges nevű párttal indul a választásokon, és előbbi többször is kormánykoalíciós partner volt.¹⁰⁶

Kisszámú, de kiemelkedően fontos, vagy nagyszámú, de szórányosan élő kisebbségek esetén, gesztusként vagy politikai érdekből nagyobb pártok kisebbségi jelölteteket is indítanak, valamint a kisebbségek szempontjából kiemelkedő jelentőségű kérdéseket is befoglalnak programjukba.

A kisebbségek kedvezmények nélkül megvalósuló képviselésének feltétele

102 A kisebbségi képviselés további lehetséges csoportosításai jelenik meg pl. Borók György, Papp András László, Várfalvi Attila idézett tanulmányaiban.

103 Szajbély Katalin: A nemzeti és etnikai kisebbségek országgyűlési képviselése. Publicationes doctorandorum iuridicorum. Tomus 3. Fasc. 1-13, 2003. 173-208.

104 A szabad pártalapítás jogát garantálja az Emberi Jogok Európai Egyezményének 11. cikke, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 22. cikke, a Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezmény 7. cikke, illetve az EBESZ Helsinkii Záródokumentumának VI. rész 24. cikke, utal rá a Lund- deklaráció 8. pontja.

105 Kovács Péter i. m.

106 Kovács Péter i. m.

az állam területén lévő nagy lélekszámú és politikailag aktív kisebbség, esetleg a kisebbség területi koncentrációja és az ezt figyelembe vevő választójogi többségi vagy arányos választójogi szabályozás. A tömbben, koncentráltan élő kisebbségek esetén a többségi, míg a szórványosan élő kisebbségek esetén az arányos rendszer a kedvező.

A képviselőbiztosításának másik csoportja választójogi kedvezmények alkalmazásával valósul meg. A választójogi kedvezmények lehetővé teszik, hogy a kisebbségi pártok az általános szabályoktól eltérő módon, enyhébb szabályok szerint jussanak mandátumhoz. Mivel e szabályok a választójog egyenlőségét sértik, előbb meg kell vizsgálni, van-e olyan alkotmányos indok, mely a korlátozást szükségessé teszi, majd azt, hogy a korlátozás mértéke arányos-e. A választójog egyenlőségének korlátozása ez esetben egy másik alkotmányos alapjog, a nemzeti és etnikai kisebbségek alkotmányos jogainak biztosítása érdekében történik, alkotmányos szinten rögzített módon, a pozitív diszkrimináció eszközével.¹⁰⁷

A választójogi kedvezmények között különbséget tehetünk aszerint, hogy a kedvezmény az egyéni választókerületekre, a területi vagy kisebbségi listákra vonatkozik. A területileg szórtan elhelyezkedő kisebbségek esetén megoldást jelenthet, ha a kisebbségek országos listát állíthatnak, amelyre a választópolgárok közvetlenül szavazhatnak. Az alacsony számú kisebbségek esetén azonban ez önmagában véve nem jelent megoldást, más kedvezmények, így a választási küszöb figyelembevételétől való eltekintéssel vagy az egy mandátum megszerzéséhez szükséges szavazatok számának csökkentésével együtt célszerű alkalmazni.

Az egyéni választókerületekre vonatkozó kedvezményeket azokban az országokban célszerű alkalmazni, ahol a kisebbségek területileg koncentráltan élnek. Kisebbségi területű, kisebbségi többségű egyéni választókerületek alakíthatók, így az egyéni választókerületi mandátumot kisebbségi képviselő töltheti be. E megoldást a Lund-deklaráció 10. pontja tartalmazza. A Keretegyezmény 16. cikke szerint tilos a választókerületek olyan módon történő kialakítása, mely a kisebbségek képviselete ellen hat, azaz homogén kisebbségeket szakít szét. A kisebb, de kisebbségi képviselői mandátumot eredményező egyéni választókerületek alkotmányossági problémájaként a választójog egyenlősége elvének sérelme merül fel. A szükségességi-arányossági tesztnek e megoldás azonban megfelelehet, mert a kisebbségek képviselethez való joga korlátozása érdekében történik, pozitív diszkriminációs eszköz. E megoldást alkalmazza Olaszország: a választókerületeket úgy állapítják meg, hogy azokban a homogén kisebbségek egy választókerületbe kerüljenek.

A területi listákon alkalmazható kedvezmény a választási küszöb csökkentése vagy figyelmen kívül hagyása. E megoldást a Lund-deklaráció 9. pontja is nevesíti. Előnye, hogy tekintettel van a kisebbségek

107 Szajbély Katalin i. m.

alacsony lélekszámára, mely lehetetlené teszi, hogy kisebbségi pártok elérjék a választási küszöbnek megfelelő mennyiségű szavazatarányt. A parlamentbe jutási küszöb államonként eltér, funkciója a kormánytöbbség, ezáltal a kormányzati stabilitás megteremtése. A legmagasabb általános küszöböt Törökország (10 százalék) alkalmazza, többnyire azonban a leadott, érvényes szavazatok 5 százalékában állapítják meg a választójogi törvények.¹⁰⁸ A német szabályozás eltekint a kisebbségi pártok öt százalékos választási küszöbnek való megfelelése alól. Ez ugyan a választójog egyenlősége alapelvtől való eltérést jelent, ám mivel a különbségtétel objektív okkal igazolható, az nem alkotmányellenes. A Német Szövetségi Alkotmánybíróság érvelése szerint¹⁰⁹ a kisebbségi alapon szerveződött pártok esetében olyan speciális körülmények állnak fent, amiért nem hasonlíthatók össze más kis pártokkal. E speciális körülmények a választási folyamaton kívül, attól függetlenül keletkeznek. Mivel a csoportok nincsenek összehasonlítható helyzetben, így a kisebbségi pártokat megillető kedvezmények nem eredményeznek diszkriminációt. A kisebbségi pártok jellegzetessége, hogy német állampolgárságú, azonban külföldi nemzetiségű személyeket képviselnek. Továbbá a németországi kisebbségek kezelése befolyásolhatja a német kisebbségekkel való bánásmódot más országokban is.

A választási küszöb figyelmen kívül hagyása mellett a csökkentett mértékű egyéni jelöltállítás is alkalmas megoldás lehet a kisebbségi képviselőbiztosítására. Ekkor a jogalkotó előírja, hogy a választási kedvezményre minden kisebbség részéről csak egy szervezet, illetve több kisebbség választási szövetsége jogosult.

A kedvezményes szavazatszámmal történő mandátumszerzés a választási küszöb figyelmen kívül hagyása, illetve a csökkentett mértékű egyéni jelöltállítás mellett alkalmazható.

A kétkamarás országgyűlés funkcionálisan és tradicionálisan is kisebb súlyú második kamaráján belül is biztosítható lenne a kisebbségek számára a parlamenti képviselet. E megoldást alkalmazza Szlovénia és Románia. Szlovéniában a második kamarába egy-egy képviselőt az olasz és a magyar kisebbségek választanak, az erre a célra létrehozott különleges választási körzetekben.¹¹⁰ Romániában egy-egy képviselőházi mandátumot szerezhetnek azok a kisebbségek, amelyek a választásokon az általános szabályok szerint nem jutottak legalább egy képviselői helyhez, de elérték az egy képviselő megválasztásához szükséges szavazatszám 5%-át.¹¹¹ Határozottan elveti a magyarországi második kamara visszaállítását Jakab András,¹¹² Sente Zoltán¹¹³ és Dezső Márta

108 Kovács Péter i. m.

109 Lásd: Szajbély Katalin i. m.

110 Kurunczi Gábor: A nemzetiségek parlamenti képviseletének kérdéséről. In: Közjogi Szemle, 2014/1.

111 Dezső Márta: Képviselet és választás a parlamenti jogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, MTA Állam-és Jogtudományi Intézet, Budapest, 1998. Idézi: Kurunczi Gábor i. m.

112 Jakab András: Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei. HVG- ORAC Kiadó, Budapest, 2011.

113 Sente Zoltán: Egy- vagy kétkamarás Országgyűlés? A második kamara bevezetésének lehetőségeiről. In: Szükség van-e kétkamarás parlamentre az új Alkotmányban? Tanulmánykötet az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottsága által 2010. november 12-én megrendezett tudományos konferencián elhangzott előadások alapján.

sem tartja szerencsésnek az Országgyűlés második kamarájának újbóli felállítását.¹¹⁴

Az általános választójogi szabályok keretein kívül megvalósuló kisebbségi képviselő a közvetett választás, illetve a kisebbségi képviselők delegálása, valamint kooptálása. A közvetett választás valamely e joggal felruházott szerv, így jellemzően az országos kisebbségi önkormányzatokon keresztül történhet. A delegálás valamely kisebbségi szerv, jellemzően kisebbségi önkormányzat által választott képviselő parlamentbe küldése, míg a kooptálás a kisebbségi képviselők országgyűlés általi behívása.

A modellek vizsgálata alapján megállapítható, hogy a nemzetiségek képviselőjének megvalósítása többféle módon is lehetséges, a szabályozás kialakításánál azonban mindig figyelembe kell venni az adott ország sajátosságait. Nem lehet általános következtetést levonni valamelyik modell abszolút értelemben vett megfelelősége mellett, arra viszont törekedni kell, hogy a szabályozás teljes körű legyen.

4. Hazai kezdeményezések a kisebbségek képviselőjének megteremtésére 1990 és 2014 között

A magyarországi nemzetiségek 1848 óta megfogalmazták igényüket az alanyi jogú parlamenti képviselőre, a saját sorsuk feletti döntésekben, illetve a végrehajtó hatalom ellenőrzésében való részvétel lehetőségét kérve.¹¹⁵ A nemzetiségek politikai képviselőjének szükségessége a rendszerváltás óta ismét a közéleti diskurzus részét képezi.¹¹⁶ Míg az álláspont a tekintetben egységesnek mutatkozott, hogy a nemzetiségek Országgyűlésben való munkáját biztosítani kell, az új választójogi rendszer megszületéséig¹¹⁷ annak megvalósítása kérdéses maradt. Az elmúlt 25 évben számos javaslat került megvitatásra a Parlamentben. Az alábbiakban azt vizsgálom, volt-e, van-e alkotmányos kötelezettség a nemzetiségek képviselőjének biztosítására, illetve a képviselő szükségszerűen parlamenti mandátumot jelent-e.

Az 1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány¹¹⁸ 68. § (1)-(2) bekezdésébe iktatta a nemzeti és etnikai kisebbségek jogait. Az (1) bekezdése szerint: „a Magyar Köztársaságban élő nemzeti és etnikai kisebbségek részesei a nép hatalmának: államalkotó tényezők.” A (2) bekezdés pedig a nemzeti

Budapest, 2011. 79-94.

¹¹⁴ Dezső Márta szerint a nemzetiségek és a határon túli magyarok képviselőjére a második kamara visszaállítása helyett szerencsésebb lenne egy vétőjoggal rendelkező szenátusszerű szervet, vagy közjogi szervezetet létrehozni, és azt nem a pártpolitikai parlamenti képviselőbe integrálni. Lásd: Dezső Márta: A második kamarák alkotmányos funkciói. In: Szükség van-e kétkamarás parlamentre az új Alkotmányban? Tanulmánykötet az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottsága által 2010. november 12-én megrendezett tudományos konferencián elhangzott előadások alapján. Budapest, 2011. 56-61.o.

¹¹⁵ Várfalvi Attila: A nemzetiségek képviselője a magyar Országgyűlésben. Társadalmi Szemle, 1995. 7. szám

¹¹⁶ Az 1983-ban elfogadott választójogi törvény alapján a rendszerváltásig az országos listán helyet kapott négy kisebbség egy-egy jelöltje is, akik tényleges választási lehetőség hiányában mandátumhoz jutottak, ám ez csupán szimbolikus jelentőséggel bírt. Lásd: Majtényi Balázs i. m.

¹¹⁷ A 2011. évi CCIII. törvényt 2011. december 23-án fogadta el az Országgyűlés.

¹¹⁸ A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1989. évi XX. törvény.

és etnikai kisebbségek részére biztosított jogokat sorolja fel: „A Magyar Köztársaság védelemben részesíti a nemzeti és etnikai kisebbségeket. Biztosítja kollektív részvételüket a közéletben, saját kultúrájuk ápolását, anyanyelvük használatát, az anyanyelvű oktatást, a saját nyelven való névhasználat jogát.”

Az 1990. évi XVI. törvény egy harmadik bekezdéssel¹¹⁹ egészítette ki az Alkotmány 68. §-át, mely alkotmányos kötelezettséget teremtett a kisebbségek parlamenti képviselőjének biztosítására. Az alkotmánymódosítással egyidejűleg az Országgyűlés elfogadta az 1990. évi XVII. törvényt, amely kooptálás útján rendezte a nemzeti és etnikai kisebbségek országgyűlési képviselőjét. A törvény szerint az Országgyűlés a megalakulását követő 30 napon belül maga választja meg a kisebbségek képviselőit egy, a frakciók és a függetlenek által delegált tagokból álló jelölőbizottság javaslatára. A törvény a kisebbségek érdekszervezeteit véleményezési jogkörrel ruházta fel, a jelölőbizottság javaslatlétel előtt köteles lett volna kikérni véleményüket. A kooptálással történő képviselő biztosítására ténylegesen sosem került sor, a rendelkezést pár hónapon belül hatályon kívül helyezte az Országgyűlés.¹²⁰

Az Alkotmányt módosító 1990. évi XL. törvény az Alkotmány 68. §-át a következő bekezdésekkel egészítette ki: „68. § (3) A Magyar Köztársaság törvényei az ország területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek képviselőjét biztosítják. (4) A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők szavazatának kétharmada szükséges.” E rendelkezések csupán annyit határoztak meg, hogy a képviselőt biztosítani kell, méghozzá kétharmados többséggel elfogadott törvényben. A „képviselet biztosítása” azonban nem jelentette egyértelműen az országgyűlési képviselőt, tágabb értelmezési lehetőséget hagyott az Országgyűlésnek, és az akár a parlamenten kívül, a nemzetiségi önkormányzatok felállításával is eleget tehetett az alkotmányos kötelezettségnek.

A képviselő helyi és országos nemzetiségi önkormányzatok útján való biztosításának értelmezését tovább erősítette két rendelkezés. Egyrészt az 1990. évi LIII. törvény, mely új bekezdéssel egészítette ki az Alkotmány 68. §-át: „a nemzeti és etnikai kisebbségek helyi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre”. Másrészt a nemzeti és etnikai kisebbségek helyi szövegéről szóló rendelkezés a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 12. § (5) bekezdése, tartalmának kifejtését azonban a nemzeti és etnikai kisebbségekről szóló törvény hatáskörébe utalta.

Az Alkotmánybírósághoz a kisebbségek képviselőjének megteremtése tárgyában több beadvány is érkezett, melyek eredményeként született meg a 814/E/1991 AB végzés, a 35/1992. (VI.10.) AB határozat, valamint

¹¹⁹ 68. § (3) A Magyar Köztársaságban élő nemzeti és nyelvi kisebbségek képviselőjét az Országgyűlésben és a tanácsokban biztosítani kell. Az Országgyűlés a 71. § (1) bekezdése szerinti választástól függetlenül a kisebbségek képviselőjére külön törvényben meghatározott módon és számban- országgyűlési képviselőket választ.

¹²⁰ A törvény 1990. március 12-től 1990. június 24-ig volt hatályban.

a 24/1994.(V.6.) AB végzés.

A 814/E/1991 AB végzésben az Alkotmánybíróság Tabajdi Csaba országgyűlési képviselőnek az Alkotmány 68. § (3) bekezdésében szereplő „képviselő” tartalmának értelmezését kérő indítványát, mint nem jogosulttól származót, elutasította. Az indítványozó másrészt a nemzeti és etnikai kisebbségek képviselőtét biztosító törvény megalkotásának elmulasztása miatt alkotmány sértés megállapítását kérte. E tekintetben az Alkotmánybíróság 1992. január 1-ig felfüggesztette az eljárást, figyelembe véve, hogy az igazságügyi minisztériumnak a kérdéses törvény megalkotásával kapcsolatban tett lépéseit.

Mivel a nemzeti és etnikai kisebbségek képviselőtét biztosító törvény az erre kijelölt határidőn belül nem született meg, az Alkotmánybíróság lefolytatta a felfüggesztett eljárást, és megállapította a mulasztásban megnyilvánuló alkotmány sértést, továbbá a törvény megalkotására új határidőt (1992. december 1.) jelölt meg. Az Alkotmány 68. § (3) bekezdésének vizsgálatakor a 35/1992. (VI. 10.) AB határozatában ismételten nem foglalt határozottan állást a kisebbségek országgyűlési képviselője mellett. A 68. § (1) bekezdését értelmezve megállapította, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségek csak úgy lehetnek a nép hatalmának részesei, ha a képviselő joga megilleti őket. „A képviselő szükséges előfeltétele annak, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségek államalkotói tényező szerepüket betölthessék.”¹²¹ A kisebbségek államalkotói szerepe jogaik törvényi szabályozását kiemelkedő fontosságúvá teszi. Az Alkotmány a nemzeti és etnikai kisebbségeket megillető jogok között a képviselőt külön is megnevezi; a képviselő „szükséges előfeltétele annak, hogy államalkotói szerepüket betölthessék.”

A sokat vitatott¹²² 24/1994. (V. 6.) AB végzésben az Alkotmánybíróság a 35/1992. (VI.10.) AB határozatra hivatkozva, mint ítélt dolgot utasította el az Országgyűlés mulasztásos alkotmány sértésének megállapítását. Az indítvány arra irányult, hogy az Alkotmánybíróság állapítsa meg a mulasztásban megnyilvánuló alkotmány sértést a kisebbségek országgyűlési képviselőtétének megteremtése elmulasztása miatt. A testület talányos határozatának alapja az Országgyűlés önkötelezése lehet. A nemzeti és etnikai kisebbségekről szóló 1993. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban: Nektv.) 20. §-ban ugyanis ígéretet tett arra, hogy külön törvényt alkot a kisebbségek országgyűlési képviselőtétének biztosítására. Ennek elmaradása miatt továbbra is fennállt az alkotmány sértés.

Az Alkotmány 68. § (3) bekezdésének létjogosultságát erősen vitatta Jakab András.¹²³ A második kamara mint a nemzetiségek képviselőtétére hivatott szerv felállítása (visszaállítása) mellett szóló érvek cáfolása során azt a megállapítást tette, hogy az alkotmányos mulasztás megszűnt, mikor a Nektv. létrehozta a kisebbségi önkormányzati rendszert, ezt bizonyítja az

121 35/1992. (VI.10.) AB határozat

122 A mulasztásos alkotmány sértés fennálltát vitatta Jakab András. Lásd Jakab András: Miért nincs szükségünk második kamarára? In: Politikatudományi Szemle, 2011/1. szám

123 Jakab András: Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei. HVG-ORAC Kiadó Budapest, 2011.

is, hogy az Alkotmánybíróság honlapján az alkotmány sértő mulasztásokat felsoroló listáról lekerült. A 68. § (3) bekezdésének törlését javasolta, és állást foglalt a nemzetiségek parlamenti mandátumának biztosítása ellen. Nem tartja a nemzetiségi mivoltot olyan megkülönböztető ismérven, mely alapján a parlamenti képviselőt lehetőségre kellene tenni. Növekednének az ellenérzések a kisebbségekkel szemben, ha képviselőiknek kényes kérdésekben a „mérleg nyelve” szerep jutna, vagyis szavazatuktól függne a parlamenti többség. Nem szükséges a kisebbség jogainak biztosításához, valamint a nemzetiségek sem feltétlenül egységesek politikailag. E megállapítások a figyelmen kívül hagyják a formális egyenlőség talaján állva a nemzetiségek parlamenti képviselőtével járó előnyöket, melyek egy megfelelően szabályozott képviselő jogállással és választási rendszerrel a nemzetiségek asszimilációja helyett a fennmaradás és a többségi nemzet általi elfogadás irányába hatnak.

5. A hatályos választójogi szabályok nemzetiségekre vonatkozó rendelkezései

Az Alaptörvény 2. cikk (2) bekezdése szerint „a Magyarországon élő nemzetiségek részvételét az országgyűlés munkájában sarkalatos törvény szabályozza.”¹²⁴ E sarkalatos törvények az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény (a továbbiakban: Vjt.) és az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény (a továbbiakban: Ogytv.). Az országgyűlési választások eljárási szabályait a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény (a továbbiakban: Ve.) állapítja meg.

Az Alaptörvény XXIII. cikk (1) bekezdése¹²⁵ deklarálja a választójog alapjogi jellegét: „minden nagykorú magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választó és választható legyen.” Az Alaptörvény az aktív választójog feltételül csupán a nagykorúságot és az állampolgárságot szabja. Míg az Alkotmány a Magyar Köztársaság területén lévő lakóhelyet is előírta, a 2012. január 1-jén hatályba lépett Alaptörvény XXIII. cikk (4) bekezdése akként rendelkezik, hogy „sarkalatos törvény a választójogot vagy annak teljességét magyarországi lakóhelyhez kötheti.” A Vjt. 12. § (1) bekezdése magyarországi lakóhely, illetve nemzetiséghez való tartozás alapján a választópolgárokat 3 csoportra bontja: magyarországi lakóhellyel rendelkező választópolgár, magyarországi lakóhellyel rendelkező, névjegyzékben nemzetiségiként szereplő választópolgár és magyarországi lakóhellyel nem rendelkező választópolgár.

124 Az Alaptörvény Záró Rendelkezései 21. pontja szerint e részvételt először az országgyűlési képviselőknek az Alaptörvény hatálybalépését követő első általános választását követően megalakuló Országgyűlés munkájában kell biztosítani.

125 Az Alaptörvény XXIII. cikk (2)-(3) bekezdése foglalkozik az Európai Unió más tagállama állampolgárának, illetve a Magyarországon menekültként, bevándoroltként, letelepedettként elismert személyek választójogával, melyet a jogalkotó szűkebb körbe von, mint a magyar állampolgárokat.

Nemzetiségi választópolgár¹²⁶ az, aki nemzetiségi névjegyzékbe való felvételét az országgyűlési képviselők választása előtt az erre rendelkezésre álló időn belül kéri. A nemzetiségi névjegyzékbe való felvételt magyarországi lakcímmel rendelkező választópolgár¹²⁷ kezdeményezheti folyamatosan, az adott választást megelőző tizenötödik napig,¹²⁸ személyesen, vagy a Nemzeti Választási Irodához elektronikusan vagy levélben benyújtva. A kérelemnek tartalmaznia kell a nemzetiség megjelölését, a választópolgár nyilatkozatát, melyben megvallja az adott nemzetiséghez való tartozását, valamint annak megjelölését, hogy nemzetiségi választópolgárként történő névjegyzékbe vételét az országgyűlési választására is kiterjedő hatállyal kéri-e.¹²⁹ A kérelmet el kell utasítani, ha a választópolgár már nemzetiségi választópolgárként szerepel a központi névjegyzékben.¹³⁰ A 2014. évi országgyűlési választásokon a nemzetiségi névjegyzékbe való felvételt mindössze csupán 35289 választópolgár kérte.¹³¹

A nemzetiségi jelölt tekintetében a fentiekben ismertetett szabályok kiegészülnek: nyilatkozniuk kell arról, hogy a nemzetiség képviselét vállallják, valamint, hogy a nemzetiségi közösség nyelvét beszéli, kultúráját és hagyományait ismeri.¹³² A választási bizottság ellenőrzi, hogy a nemzetiségi jelölt a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, továbbá a nemzetiségi önkormányzati képviselők megelőző két általános választásán, valamint az azokat követő időközi választásokon nem volt más nemzetiség jelölje.¹³³

A Vjt. 3. § az országgyűlési képviselők számát százkilencvenkilencben határozza meg: százhat országgyűlési képviselő egyéni választókerületben, míg kilencvenhárom országgyűlési képviselő országos listán szerez mandátumot. Országos lista a 7. § alapján pártlistaként vagy nemzetiségi listaként állítható. A nemzetiségi listára csak az adott nemzetiséghez tartozó nemzetiségi választópolgár szavazhat, a nemzetiségi listán a névjegyzékben az adott nemzetiség választópolgáraként szereplő választópolgár lehet jelölt. Nemzetiségi listát a Vjt. 9. § (1) bekezdése szerint országos nemzetiségi önkormányzat állíthat, a listán legalább 3 jelöltnek szerepelnie kell. A lista állításához a névjegyzékben nemzetiségi választópolgárként szereplő választópolgárok legalább egy százalékának ajánlása, de legfeljebb ezeröttszáz ajánlás szükséges. Két vagy több országos nemzetiségi önkormányzat nem állíthat közös nemzetiségi listát.

¹²⁶ Vjt. 12. § (2) bekezdés.

¹²⁷ Ve. 85. § (1) bekezdés.

¹²⁸ Ve. 84. § (1) bekezdés.

¹²⁹ Ve. 86. §

¹³⁰ Ve. 87. §

¹³¹ A 2014-es országgyűlési választások nemzetiségi listákra vonatkozó adataira nézve lásd: http://valasztas.hu/hu/ogv2014/766/766_5_3.html

¹³² Ve. 307/G. § (3) bekezdés.

¹³³ Ve. 307/G. § (4) bekezdés. A 350. § (3) bekezdése alapján ezt csak a 2019. évi általános választást követően kell alkalmazni.

A Vjt. 12. § (2) bekezdése alapján a nemzetiségi választópolgár egy egyéni választókerületi jelöltre és a nemzetisége szerinti listára, ennek hiányában egy pártlistára szavazhat.

A kedvezményes mandátum megszerzésének szabályait a Vjt. 14-17. §-a tartalmazza. A nemzetiségi listáknál kettős mandátumküszöb jelenik meg. Egy kedvezményes mandátumot úgy szerezhet a nemzetiségi lista, ha több szavazatot kap, mint az összes pártlistás és nemzetiségi listás szavazat összeadott, kilencvenhárommal, majd négygel elosztott értéke. Ebben az esetben az országos listáról megszerezhető (93) mandátum számát csökkenteni kell a kiosztott kedvezményes mandátumok számával. Ezáltal a nemzetiségi lista első helyén szereplő jelöltnak már az általános mandátumszerzéshez általában szükséges szavazatok egynegyede is elegendő a parlamentbe jutáshoz.

Az egy kedvezményes mandátum megszerzése után a nemzetiségi lista ugyanúgy kaphat mandátumot, mint a pártlisták: az összes országos listára leadott érvényes szavazatok legalább 5%-nak elérésével. Nem szerezhet mandátumot az a nemzetiségi lista, amely a kedvezményes kvótához szükséges szavazatot nem érte el. Ebben az esetben a nemzetiséget nemzetiségi szószóló képviseli az Országgyűlésben. A nemzetiségi szószóló a lista első helyen szereplő jelölt lesz.¹³⁴

A 2014. április 6-án megtartott országgyűlési képviselőválasztás eredményei alapján a kedvezményes nemzetiségi mandátumhoz szükséges szavazatszám az alábbiak szerint alakult:¹³⁵

a választópolgárok száma összesen (fő):	8 241 488
szavazóként megjelent választópolgárok száma (fő):	5 096 524 (61.84 %)
érvényes szavazólapok száma:	5 047 363
az országos listákra kiosztható 93 hely alapján egy mandátum megszerzéséhez szükséges szavazatszám:	54 273
kedvezményes nemzetiségi mandátumhoz szükséges szavazatok száma:	13 568

A kedvezményes nemzetiségi mandátum megszerzésére, illetve esetlegesen ezen felül további mandátumok szerzésére csak nagyszámú, politikailag aktív kisebbségeknek van lehetősége. Az alábbiakban érdemes megvizsgálni, a 2011-es népszámlálási adatok szerint hányan vallották magukat valamely nemzetiséghez tartozónak, illetve, hogyan alakult a szavazatok száma nemzetiségi listánként, annak érdekében, hogy lássuk: mely nemzetiségeknek lenne reális esélye a kedvezményes mandátum megszerzésére, illetve ezen túl az 5%-os küszöb átlépésére.^{136 137}

¹³⁴ Vjt. 18. § (2) bekezdés.

¹³⁵ A 2014. április 6-án megtartott országgyűlési képviselőválasztás eredményei az alábbi linken érhetők el: http://valasztas.hu/hu/ogv2014/861/861_0_index.html

¹³⁶ A 2011. évi országos népszámlálás adatai az alábbi honlapon érhetők el: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tab-lak_nemzetiseg

¹³⁷ Magyarország össznépessége: 9 937 628 fő.

nemzetiség	2011 (fő)
bolgár	6 272
görög	4 642
horvát	26 774
lengyel	7 001
német	185 696
örmény	3 571
roma	315 583
román	35 641
ruszin	3 882
szerb	10 038
szlovák	35 208
szlovén	2 820
ukrán	7 396

Mivel a nemzetiségre vonatkozó adatok szolgáltatása önkéntes,¹³⁸ az egyes nemzetiségek tényleges lélekszáma és a népszámlálás során feltüntetett adatok között eltérés lehet.

A 13 magyarországi nemzetiség közül, 2011-es népszámlálási adatokat alapul véve, a roma, a horvát, a német, a román és a szlovák nemzetiségeknek lett volna lehetősége kedvezményes mandátum megszerzésére. Mivel a Vjt. 9. § (5) bekezdése megtiltja, hogy két vagy több országos nemzetiség közös listát állítson, így 8 nemzetiséget, alacsony lélekszámukból adódóan, a nemzetiségiként regisztráló választópolgárok számától függetlenül csak nemzetiségi szósóló képviselheti a parlamentben.

Az alábbi táblázatban a 2014-es országgyűlési választásokon a nemzetiségi listákat, a nemzetiségiként regisztrált választópolgárok által leadott érvényes szavazatok számát, valamint ezek az összes leadott szavazathoz képest százalékos arányát tüntetem fel.¹³⁹

nemzetiségi lista neve	kapott érvényes szavazat	%
Bolgár Országos Önkormányzat	74	0,0
Országos Roma Önkormányzat	4 048	0,08
Magyarországi Görögök Országos Önkormányzata	102	0,0
Országos Horvát Önkormányzat	1 212	0,02
Országos Lengyel Önkormányzat	99	0,0
Magyarországi Németek Országos Önkormányzata	11 415	0,23
Örmény Önkormányzat	110	0,0
Magyarországi Románok Országos Önkormányzata	362	0,01
Országos Ruszin Önkormányzat	463	0,01
Szerb Országos Önkormányzat	236	0,0
Szlovák Lista	995	0,02
Országos Szlovén Önkormányzat	134	0,0
Ukrán Országos Önkormányzat	293	0,01
Nemzetiségi listákra leadott érvényes szavazatok száma összesen:	19 543	0,39

¹³⁸ A 2011. évi népszámlálásról szóló 2009. évi CXIII. törvény 3. § (2) bekezdése alapján.

¹³⁹ A 2014. évi országgyűlési választásokon nemzetiségi választópolgárként regisztrált állampolgárokról szóló adatok az alábbi linken érhetők el: http://valasztas.hu/hu/ogyv2014/861/861_0_index.html.

A 2014-es országgyűlési választásokon egyetlen nemzetiségi lista sem érte el az egy kedvezményes nemzetiségi mandátum megszerzéséhez szükséges szavazatszámot, így mind a 13 nemzetiséget szósóló képviseli a 2014. május 6-án megalakult országgyűlésben.

6. A nemzetiségi szósóló parlamenti jogosítványai

A nemzetiségi szósóló jogairól és kötelezettségeiről az Ogytv. rendelkezik. Egyrészt sajátos, csak a szósólókat megillető jogokat és kötelezettségeket határoz meg, másrészt az országgyűlési képviselőkre vonatkozó egyes rendelkezéseit is alkalmazni kell.¹⁴⁰¹⁴¹

Ahogy az országgyűlési képviselők, úgy a szósólók jogait és kötelezettségeit is két csoportba lehet sorolni. Egyrészt az Országgyűlés feladatával, működésével kapcsolatos jogok és kötelezettségek, másrészt a megbízatásuk ellátásának zavartalanságát biztosító jogok különíthetők el. Előbbi csoportba tartozik a plenáris ülésen való részvétel, a felszólalás, interpelláció joga, a nemzetiségeket képviselő bizottság munkájában való részvétel, míg utóbbiba a mentelmi jog, az összeférhetetlenség, és a javadalmazáshoz, a különböző juttatásokhoz való jog. Az országgyűlési képviselőket megillető legfontosabb jogosítványok, így a szavazati jog az Országgyűlés ülésein, a parlamenti tisztségek viselésének joga, a képviselőcsoport alakításának joga azonban nem illeti meg a szósólót. Felszólalási joga is korlátozott: csak akkor élhet vele, ha a Házbizottság megítélése szerint a napirendi pont a nemzetiségek érdekeit, jogait érinti.

A szósólónak részt kell vennie a nemzetiségeket képviselő bizottság munkájában. E bizottságot az Országgyűlés határozattal hozza létre,¹⁴² elnevezésére, feladatkörének kiegészítésére, elnökének, alelnökének személyére a házelnök tesz javaslatot az Országgyűlésnek, a nemzetiségi szósólók indítványait is figyelembe véve.¹⁴³ A bizottság a nemzetiségek érdekeit, jogait érintően az Országgyűlés kezdeményező, javaslattevő, véleményező és a kormányzati munka ellenőrzésében közreműködő szerve. Hatáskörét az Alaptörvény, törvény, határozati házszabályi rendelkezés, valamint az Országgyűlés egyéb határozatai jelölik ki.¹⁴⁴ Az Országgyűlés felkérheti az Alaptörvény elfogadására, illetve módosítására irányuló javaslat, valamint törvényjavaslat, határozati javaslat, politikai nyilatkozatra vonatkozó javaslat és jelentés készítésére.¹⁴⁵ A feladatkörét érintő bármely kérdést megtárgyalhat, és abban állást foglalhat, melyet bizottsági tájékoztatóban nyilvánosságra hozhat.¹⁴⁶ Állást foglal továbbá a

¹⁴⁰ Ogytv. 29/A. § (6) bekezdés.

¹⁴¹ A nemzetiségi képviselőre külön szabályokat a jelenleg hatályos Ogytv csak elvéve tartalmaz, pl. a nyelvhasználati jogokra vonatkozóan. Véleményem szerint a jogalkotó szándéka nem eldönthető a tekintetben, hogy a nemzetiségi képviselők jogait az országgyűlési képviselőkhöz képest kívánja-e korlátozni, vagy amiért minden nemzetiséget szósóló képviselhet, nem tartotta szükségesnek egyelőre a rájuk vonatkozó szabályok kodifikálását, így a nemzetiségi képviselőkre vonatkozó szabályokat csupán ott tárgyalom, ahol a törvény is említést tesz róla.

¹⁴² Ogytv. 14. § (1) bekezdés a) pont.

¹⁴³ Ogytv. 22. § (4) bekezdés

¹⁴⁴ Ogytv. 22. § (1) bekezdés

¹⁴⁵ Ogytv. 15. § (2) bekezdés

¹⁴⁶ Ogytv. 15. § (4) bekezdés

Kormánynak a nemzetiségek helyzetéről készített beszámolójáról, valamint az alapvető jogok biztosának éves beszámolójáról. A nemzetiségeket képviselő bizottság, az állandó bizottságokhoz hasonlóan, egyes feladatai elvégzésére tagjai sorából albizottságokat hozhat létre.¹⁴⁷

A szószlók mentelmi joga azonos az országgyűlési képviselőket megillető mentelmi joggal. Az összeférhetetlenségi szabályok is részben megegyeznek az országgyűlési képviselőkre vonatkozó, közjogi-hivatali, illetve gazdasági jellegű, valamint egyéb szabályokkal,¹⁴⁸ másrészt kiegészülnek egy sajátos, a szószló nemzetiségi helyzetéből adódó tilalommal: nem lehet nemzetiségi önkormányzat elnöke vagy tagja.¹⁴⁹

A szószlók kötelezettségei: be kell tartaniuk a tárgyalásra, a fegyelemre vonatkozó kötelezettségeket; jelezniük kell az Országgyűlés felé, ha mentelmi jogukat megsértették; be kell tartaniuk az összeférhetetlenségi szabályokat; vagyonyilatkozatot kell tenniük és be kell jelenteniük keresőfoglalkozásaikat.

A szószló megbízatása az országgyűlési képviselőkéhez hasonlóan megszűnik¹⁵⁰ az Országgyűlés megbízatásának megszűnésével, a szószló halálával, összeférhetetlenség kimondásával, lemondásával, ha a képviselő választásán már nem választható, vagy ha már nem szerepel a központi névjegyzékben nemzetiségi választópolgárként. Annak megállapításáról, hogy a szószló a képviselő választásán már nem választható, már nem szerepel a központi névjegyzékben nemzetiségi választópolgárként, valamint az összeférhetetlenség kimondásáról az Országgyűlés határoz.

A szószló megválasztásához szükséges feltételek már nem állnak fent, ha a szószló már nem magyar állampolgár, vagy jogerős ítélet alapján szabadságvesztés-büntetését vagy intézeti kényszergyógykezelését tölti,¹⁵¹ ha a bíróság a választójogból a választójog gyakorlásához szükséges belátási képesességének csökkenése vagy hiánya miatt kizárta, vagy ha közügyek gyakorlásától való eltiltás hatálya alatt áll.

A nemzetiségek a szószlók révén részt vehetnek az Országgyűlés munkájában, ám e részvétel korlátozott, nem azonos súlyú a teljes jogú országgyűlési képviselettel.¹⁵² Tevékenységük a nemzetiségek érdekeinek védelmére és véleményük kifejezésére irányul az őket érintő kérdésekben. Ennek ellátására megfelelő jogokkal rendelkeznek, azonban ennél több lehetőségük – szavazati joguk hiánya és felszólalási joguk korlátozottsága miatt – nem lesz.

¹⁴⁷ Ogytv. 21. § (2) bekezdés

¹⁴⁸ Ogytv. 80-88. §

¹⁴⁹ Ogytv. 29/A. § (5) bekezdés

¹⁵⁰ Ogytv. 29/A. § (2) bekezdés

¹⁵¹ Vjt. 2. § (3) bekezdés

¹⁵² Magicz András: A nemzetiségi jogok új szabályozása – Jogkorlátozás vagy a realitások tudomásulvétele? In: Pajzsunk a törvény- rászoruló csoportok az ombudsmani jogvédelemben (Szerk. Hajas Barnabás- Szabó Máté) Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Budapest, 2013.

7. Kritikai észrevételek a nemzetiségek választójogának szabályozása kapcsán

Az Országgyűlés tagjai a nemzetiségek parlamenti képviseletére vonatkozó szabályok elfogadásával egy régóta esedékes döntést hoztak meg. Számos ponton azonban érdemes lenne újból átgondolni a szabályozást annak érdekében, hogy a nemzetiségek érdekeinek lehető legteljesebb és legszéleskörűbb képviselése valósuljon meg.

Magyarországon jelenleg bárki kérheti felvételét a nemzetiségi névjegyzékbe. Az adott nemzetiséghez való tartozás egyetlen tanúbizonysága a névjegyzékbe való felvételi kérelem, a ténylegesen meglévő nemzeti identitást, nyelvtudást, kulturális ismereteket nem kell igazolni; a nemzetiségi jelöltnak is elegendő, ha ezt pusztán bejelenti. Ez azt is eredményezheti, hogy a névjegyzékbe olyan választópolgárok iratkozzanak fel, akik nem tagjai az adott nemzetiségnek, illetve akár visszaélésekhez is vezethet a nemzetiségi önkormányzatok kialakítása során.¹⁵³

Egy választópolgár csak egy nemzetiségi névjegyzékbe kérheti felvételét. Bár e rendelkezés az etnóbizniszt igyekszik kiküszöbölni, viszonyt választás elé kényszeríti a kettős identitású nemzetiségi választópolgárokat.

Nem tartom szerencsés megoldásnak, hogy a nemzetiségek között nagyságuk alapján különbséget tesz a jogalkotó. Lélekszámukból adódóan egyes nemzetiségek megfelelő számú regisztrált választópolgár és a szavazáson való magas részvételi arány mellett elérhetik a kedvezményes mandátumszerzéshez szükséges szavazatmennyiséget, de több nemzetiség lélekszámukból adódóan erre nem lesznek képesek. Bár a nemzetiségi képviselők és szószlók jogosítványai az országgyűlési képviselők jogaihoz képest egyaránt korlátozottak, közös munkájukat megnehezítené a kétféle státusból adódó megkülönböztetett, „másodlagos”, a kisebbségeken belül is kisebbségi helyzet okozta feszültség.

Nemzetiségi listát az országos nemzetiségi önkormányzatok jogosultak állítani. A nemzetiségi választópolgár nem szavazhat közvetlenül az őt képviselni hivatott nemzetiségi képviselőre, szószlóra. E koncepció mellett maradvá optimálisabb megoldás lenne, ha nem az országos nemzetiségi önkormányzat lenne az egyetlen jelölőszerv, hanem többen kapnának lehetőséget listaállításra, és a nemzetiségi listák versenyezhetnének, a pártlistákhoz hasonlóan. Így a nemzetiségi választópolgárok számára biztosított lenne a tényleges választás lehetősége.

A névjegyzékben szereplők csak a nemzetiségi listára jogosultak szavazni, a pártlistára nem. Ezáltal a kis lélekszámú nemzetiséghez tartozó regisztrált választópolgárok részben elvesztik azt a jogukat, hogy

¹⁵³ Kurunczi Gábor: A nemzetiségek parlamenti képviseletének kérdéséről. IN: Közjogi Szemle, 2014/1.

kinyilvánítsák pártpolitikai preferenciáikat, és döntsenek arról, hogy a versengő politikai pártok közül melyik szerezze meg a kormányalakításhoz szükséges szavazattöbbséget. Az Alkotmánybíróság a 3/1991 (II.7.) AB határozatában korábban már foglalkozott egy hasonló esettel. A testület szerint „azzal, hogy a választópolgár a szavazatát valamely párt listájára adja, vállalja annak kockázatát, hogy a szavazatával támogatott párt – az értékelés szabályai szerint – parlamenti párt lesz, avagy nem kerül be az Országgyűlésbe”. A két eset között azonban különbség van: a nemzetiségi listára szavazó polgár a regisztráltak számától függően előre tudhatja a választás pillanatában, hogy szavazata elveszett, míg erről a kis társadalmi támogatottsággal bíró pártra szavazó a választások eredményének kihirdetésekor fog megbizonyosodni.¹⁵⁴

Nemzetiségi listát az országos nemzetiségi önkormányzatok jogosultak állítani. A nemzetiségi választópolgár nem szavazhat közvetlenül az őt képviselni hivatott nemzetiségi képviselőre, szószólóra, azokat közvetett demokratikus legitimitációval bíró testület választja meg. Optimálisabb megoldás lenne, ha nem az országos nemzetiségi önkormányzat lenne az egyetlen jelölőszerv, hanem többen kapnának lehetőséget listaállításra, és a nemzetiségi listák is versenyezhetnének, a pártlistákhoz hasonlóan.

Van-e alkotmányos lehetőség arra, hogy a nemzetiségi választópolgárok három –egyéni választókerületi, pártlistás és nemzetiségi listás– képviselőre szavazhassanak? Az Alkotmánybíróság gyakorlata¹⁵⁵ alapján a választójog egyenlősége két összetevőből áll: az „egy ember - egy szavazat” elvéből, illetve a szavazatok egyenlő súlyának elvéből. Előbbi alapján minden választópolgár azonos számú szavazattal rendelkezik, vagyis kizárt a plurális választójog.¹⁵⁶ Ebből kifolyólag az minősülne alkotmányellenesnek, ha a nemzetiségi választópolgárok mind a pártlistára, mind a nemzetiségi listára szavazhatnának.

Kérdéses az is, hogy a nemzetiségi képviselők csak a nemzetiséget, vagy az egész országot képviselik. Az Alaptörvény 4. cikke alapján „a képviselők státusza egyenlő, tevékenységüket a köz érdekében végzik, e tekintetben nem utasíthatóak.” Az országgyűlési képviselők ugyanúgy képviselni hivatottak a nemzetiségek, mint a többségi nemzet érdekét is, döntéseik során figyelemmel kell lenniük a kisebbségek speciális helyzetére is. A nemzetiségi képviselők, szószólók azonban elsődlegesen a nemzetiség képviseletében vesz részt az Országgyűlés munkájában. Kit kell, hogy képviseljenek a többségi és nemzetiségi érdek szembenállása esetén? Elvi szinten megtörik a parlamenti képviselők homogenitását, és megkérdőjelezi a nemzetiségek parlamenti képviseletét. Emiatt merül fel időről időre a második kamara újbóli felállításának indokoltsága, mellyel e probléma kiküszöbölhető lenne.

A nemzetiségi listák a 93 kiosztható mandátumért a pártlistákkal

versenyeznek. A fent említett kritikák egy lehetséges megoldása az, ha ragaszkodva a 199 fős Országgyűléshez, a 13 nemzetiségi szószólót az országos nemzetiségi önkormányzatok delegálnák, a nemzetiségi választópolgárok az egyéni választókerület mellett csak pártlistára szavazhatnának. E megoldást jelentene a jelenlegi szabályozás problémáira: a pártlistáknak és a nemzetiségi listáknak nem kellene versenyezniük egymással, és nem jelentene gondot a nemzetiségi választópolgárok csekély regisztrációs és részvételi aránya sem.

ZÁRSÓ

A kritikai észrevételek ellenére üdvözlendő, hogy egy több évtizede húzódó fontos kérdésben, oly sokévi tervezgetés és halogatás után végre határozott előrelépés történt. A nemzetiségek parlamenti képviselete fontos és szükséges lépés a társadalmi együttélés-együttműködés megteremtése, az elfogadó és befogadó társadalom kialakulása útján. A rendszer alapjait lefektette a jogalkotó, azok korrigálása, illetve a nemzetiségek képviseletében eljáró személyek aktív szerepfelfogása esetén a nemzetiségeknek a többségi társadalommal összehangolt, valós problémákra reagáló, valós érdektartulációjá válhat meg.

¹⁵⁴ Kurunczi Gábor i.m.

¹⁵⁵ 22/2005. (VI.17.) AB határozat

¹⁵⁶ Bodnár Eszter: Választójog és választási rendszer az Alaptörvényben. In: Magyar Közigazgatás, 2011. 3. szám.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A kisebbségek parlamenti képviselete és részvételük a politikai döntéshozatali folyamatban. Budapest, 1999. október 15-16. Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa, 2000.

BODNÁR Eszter: Választójog és választási rendszer az Alaptörvényben. In: Magyar Közigazgatás, 2011. 3. szám.

Bodnár Eszter: Participation of national minorities and people with mental disabilities in elections – recent developments in Hungary. Elections in Europe, 2012. 28-31. o.

BORÓK György: A nemzeti és etnikai kisebbségek országgyűlési képviseletének szabályozási modelljei Európában és Magyarországon. 68-84. o.

DEZSŐ Márta: A második kamara alkotmányos funkciói. In: Szükség van-e kétkamarás parlamentre az új Alkotmányban? Tanulmánykötet az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottsága által 2010. november 12-én megrendezett tudományos konferencián elhangzott előadások alapján. Budapest, 2011. 56-61.o.

DEZSŐ Márta: Képviselő és választás a parlamenti jogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – MTA Állam- és Jogtudományi Intézete, Budapest, 1998.

DOBOS Balázs: A nemzeti és etnikai kisebbségek hatékony közéleti részvétele Magyarországon. In: Regio, 2009. 2. szám. 125-142. o.

Hallgatói Közjogi Dolgozatok 1. Változások a magyar alkotmányjogban. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó 2012.

JAKAB András: Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei. HVG-ORAC, Budapest, 2011.

JAKAB András: Miért nincs szükségünk második kamarára? In: Politikatudományi Szemle, 2011/1. szám

KENDE Tamás-NAGY Boldizsár-SONNEVEND Pál-VALKI László: Nemzetközi jog. Complex Kiadó, Budapest, 2014.

KOLEJANISZ Márk: A kisebbségek és az Országgyűlés. In: Parlamenti Ösztöndíjasok 2004/2005, Parlamenti Módszertani Iroda 226-248. o.

KOVÁCS Péter: A kisebbségek parlamenti képviselete- nemzetközi kitekintésben In: Kisebbségkutatás, 2014. 1. szám 15-29. o.

KURUNCZI Gábor: A nemzetiségek parlamenti képviseletének kérdéséről. IN: Közjogi Szemle, 2014/1.

MAGICZ András: A nemzetiségi jogok új szabályozása – Jogkorlátozás vagy a realitások tudomásulvétele? In: Pajzsunk a törvény- rászoruló csoportok az ombudsmani jogvédelemben (Szerk. Hajas Barnabás- Szabó Máté)

Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Budapest, 2013.

MAJTÉNYI Balázs: Az ENSZ és a kisebbségek védelme. IN: Kisebbségkutatás, 12. évf. 2003. 1. szám

MAJTÉNYI Balázs: 68. § Nemzeti és etnikai kisebbségi jogok. In: Az Alkotmány kommentárja. Szerk. Jakab András. Századvég, Budapest. 2009.

PAPP András László: Identitás és reprezentáció. MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007.

SZALAYNÉ Sándor Erzsébet: A 2014. évi választások a magyarországi nemzetiségekért felelős biztoshelyettes szemszögéből. In: Kisebbségkutatás, 2014. 1. szám 7-14. o.

SZAJBÉLY Katalin: A nemzeti és etnikai kisebbségek országgyűlési képviselete. Publicationes doctorandorum iuridicorum. Tomus 3. Fasc. 1-13, 2003. 173-208.o.

SZENTE Zolán: 20. § Az Országgyűlés tagjainak jogállása. In: Az Alkotmány kommentárja. Szerk. Jakab András. Századvég, Budapest. 2009.

SZENTE Zoltán: Egy-vagy kétkamarás Országgyűlés? A második kamara bevezetésének lehetőségeiről. In: Szükség van-e kétkamarás parlamentre az új Alkotmányban? Tanulmánykötet az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottsága által 2010. november 12-én megrendezett tudományos konferencián elhangzott előadások alapján. Budapest, 2011. 79-94.

VÁRFALVI Attila: A nemzetiségek képviselete a magyar Országgyűlésben. Társadalmi Szemle, 1995. 7. szám

Jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye
2012. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról
2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről
2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról
2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól

Alkotmánybírói határozatok

814/E/1991 AB végzés
35/1992.(VI.10.) AB határozat
24/1994.(V.6.) AB végzés
22/2005. (VI.17.) AB határozat

Internetes források

http://valasztas.hu/hu/ogv2014/861/861_0_index.html

TAMÁS VIKTÓRIA:

A KAMPÁNYSZABÁLYOZÁS ALAPJOGI ASPEKTUSAI

BEVEZETÉS

Dolgozatomban elsősorban arra keresem a választ, hogy melyek azok az alapjogok, amelyeknek a választási kampány szabályozásában feltétlenül érvényesülniük kell, így véve sorba az ideális kampányszabályozás ismérveit. Emellett a dolgozat fontos, megválaszolásra váró kérdése az is, hogy vajon ezek az alapjogok biztosítottak-e a hatályos választási eljárásról szóló törvényben. Ennek a megválaszolásához első lépésként azt kell tisztázni, hogy mit értünk kampány alatt, majd ezt követően szükséges kitérni arra, hogy a jogintézmény hogyan kapcsolódik a választójoghoz. Ehhez az Alkotmánybíróság határozatait hívtam segítségül, illetve a jogirodalomban a témával kapcsolatban született műveket, tanulmányokat.

A dolgozat zárásaként kerül sor a hatályos magyar kampányszabályozás vizsgálatára, illetve arra, hogy vajon tudnak-e érvényesülni az alapjogok ezen keretek között. Ehhez a jelenlegi és a korábbi választási eljárási törvény összevetésére van szükség. Ennek keretében először a korábbi szabályozás hatályban léte alatt felvetődött, alapjogokhoz kapcsolódó problémákat veszem sorba, majd annak a vizsgálatával folytatom, hogy a hatályos szabályozásban történt-e ezek terén előrelépés, vetődtek-e fel új kérdések. A fontosnak tartom ezek közül a kampánycsendet és a közvélemény-kutatási adatok közzétételét, illetve jogorvoslati határidőkkel és a pártok esélyegyenlőségével kapcsolatban felmerült problémákat. Bár az esélyegyenlőséghez szorosan kapcsolódó témakör, a dolgozat nem tárgyalja a kampányfinanszírozás kérdését, hanem elsősorban a médiaszabályozás és a politikai reklámok megjelenítésének oldaláról foglalkozik a problémával.

1. A választási kampány fogalma, ismérvei, célja

Annak megállapításához, hogy mely alapjogok érvényesülése elengedhetetlen választási kampány szabályozásában, a jogintézmény céljának meghatározása szükséges. Ehhez pedig először tisztázni kell a kampány fogalmát, illetve az azt meghatározó alapvető ismérveket. Véleményem szerint ezek a kampány időbeli meghatározottsága, eszközei és résztvevői, hiszen ezek jelölik ki a politika szereplői számára azt a mozgásteret, amelyen belül elérhetik a választóikat, illetve ezektől függ, hogy a választópolgárhoz mennyire tudnak eljutni az alternatívák.

1.1. A választási kampány fogalma

A politikatudomány szakirodalmában a választási kampány nem más, mint azoknak az eszközöknek az összessége, amelyeknek a segítségével a politikai pártok, pártszövetségek, koalíciók és jelöltek megismertetik politikai elképzeléseiket és választási programjukat a választópolgárokkal a választási küzdelem során.¹⁵⁷ A választópolgárok tehát itt ismerhetik meg azokat az alternatívákat, amelyek közül választhatnak a szavazás napján. Itt sorakozik fel előttük azoknak az irányvonalaknak, jelölteknek a sokasága, amelyeket bejuttathatnak a népképviselői szervbe, és akik az elkövetkezendő választási ciklusban hozzák a mindenre nézve kötelező döntéseket.

A politikaelméleti meghatározáson túl a kampány jogi relevanciával bíró fogalmáról elsősorban a Nemzeti Választási Bizottság (a továbbiakban: NVB), illetve elődje, az Országos Választási Bizottság (OVV) állásfoglalásai alapján lehet egyértelmű képet kapni. Emellett szerepel a választási kampányidőszak fogalma az Alaptörvény IX. cikk (3) bekezdésében¹⁵⁸, valamint természetesen a hatályos választási eljárásról szóló törvényben is.

A kampány szabályai a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény (a továbbiakban: Ve.) VIII. fejezetében találhatók. A törvény ezen része foglalkozik többek között azzal, hogy mi minősül kampányidőszaknak, példálózó felsorolás keretében meghatározza, hogy mik a kampányeszközök, azt, hogy mit ért kampánytevékenység alatt, arra is kitér, hogy mi az, ami nem minősül választási kampánynak, megfogalmaz egy tilalmat, amely a szavazás napjára vonatkozik, a választási kampány fogalmának meghatározása azonban a jogszabályban expressis verbis sehol nem szerepel.¹⁵⁹ Ennek oka az, hogy a választási eljáráshoz kapcsolódó fogalmak értelmezése a magyar jogrendszerben a választási szervek feladata, így azokról többet az NVB joggyakorlatának

¹⁵⁷ Dundas, Carl W.: Electoral Campaigns, In: Badie, Bertrand – Berg-Schlosser, Dirk – Morlino, Leonardo (Szerk.): International Encyclopedia of Political Science Volume 3, 2011, SAGE Publications, 743. o.

¹⁵⁸ Alaptörvény IX. cikk (3) A demokratikus közvélemény kialakulásához választási kampányidőszakban szükséges megfelelő tájékoztatás érdekében politikai reklám médiaszolgáltatásban kizárólag ellenérték nélkül, az esélyegyenlőséget biztosító, sarkalatos törvényben meghatározott feltételek mellett közölhető.

¹⁵⁹ Ve. 139-143. §

segítségével lehet megtudni. A választási szerv iránymutatásai és állásfoglalásai nyújtanak segítséget többek között arra vonatkozóan, hogy mely jogalanyokra terjed ki a Ve. személyi hatálya¹⁶⁰, értelmezik a kampánytilalom mibenlétét¹⁶¹, valamint az NVB mindenkori gyakorlatának függvénye az is, hogy mit tekintünk kampánytevékenységnek – például az OVB 14/2006. (IV. 18.) állásfoglalása a kampánycsend megsértésének, tehát kampánytevékenységnek tekintette a közszereplők, jelöltek vagy jelölő szervezetek listáin szereplő személyek által írt internetes naplónak a kampányidőszakban történő frissítését.

1.2. A választási kampány ismérvei

1.2.1. A kampány résztvevői

A fent meghatározott politikaelméleti definíció szerint a kampány résztvevői a pártok, pártszövetségek, koalíciók és jelöltek, ide sorolhatók azonban azok a magánszemélyek is, akik az egyes pártok kampányában aktivistaként részt vesznek, valamint a nyomtatott és az elektronikus sajtót (a televíziót, a rádiót és újabban az Internetet), hiszen a médiának van a legfontosabb szerepe abban, hogy a pártok üzenetei eljussanak a választópolgárokhoz.¹⁶²

1.2.2. Időhöz kötöttség

A választási kampány a legtöbb országban egy meghatározott időtartamot ölel fel, amelyet általában a választási eljárási törvényben határoz meg a jogalkotó. Az, hogy ez az időszak milyen hosszú, országonként nagyon változó lehet. Van, ahol a kampány időtartama csupán 14 nap, míg máshol akár 11 hétig is eltarthat.¹⁶³ Része lehet a választási kampány szabályainak kampánycsend intézménye, amely azt a szavazás napját megelőző időszakot jelenti, amikor tilos választási kampányt folytatni.¹⁶⁴ Ennek a jogintézménynek a lényege, hogy a választópolgár a lehető leghamarábban, mindenfajta befolyástól mentesen adhassa le szavazatát a választás napján. Megtalálható a kampánycsend intézménye a francia szabályozásban, illetve az egykori „keleti blokk” országaiban, Lengyelországban, Szlovákiában, Szlovéniában, Horvátországban, Szerbiában, Oroszországban és Ukrajnában is.¹⁶⁵ Ez a jogintézmény a magyar választási rendszerben is két évtizeden keresztül jelen volt, a hatályos választási eljárási törvény azonban már nem ismeri.

¹⁶⁰ 5/2002. (II. 7.) OVB állásfoglalás

¹⁶¹ Lásd a 11/2014. NVB iránymutatást a relatív területi kampánytilalom szabályainak értelmezéséről

¹⁶² DUNDAS, 2011, 745. o.

¹⁶³ DUNDAS, 2011, 744. o.

¹⁶⁴ A kampánycsendként meghatározott időtartam általában 24 vagy 48 órát jelent, de találunk példát több napon át tartó kampánycsendre is.

¹⁶⁵ ELEK Péter: A kampánycsend – Kérdések és válaszok (?) 1990-2010. In: NOVOSZÁDEK Nóra (Szerk.): Országgyűlési választások 2010, Budapest, 2010, 103. o.

1.2.3. Kampányeszközök

A kampánytevékenységet a különböző jelöltek és jelölő szervezetek változatos eszközökkel folytathatják, ide értve a választási nagygyűléseket, a televízióban és a rádióban sugárzott politikai reklámokat, az írott sajtóban való hirdetéseket, a választási vitákat, a pártok kiáltványait, nyilatkozatait, a választópolgárok személyes megkeresését az aktivisták által, valamint a különböző szórólapokat, plakátokat.¹⁶⁶ Jól mutatja a választási kampányeszközök szinte kimeríthetetlen tárházát, hogy a hatályos Ve. a 140. §-ban, példálózó felsorolás keretében közülük csupán a legjellemzőbbeket nevesíti. Az pedig, hogy valamely tevékenység vagy módszer így minősüljön, csupán arra van szükség, hogy a választói akarat befolyásolására alkalmas legyen.

1.3. A választási kampány célja

A választási kampány a választójoghoz szorosan kapcsolódó jogintézmény, hiszen a kampányidőszak a szavazat leadásának előszobája. Középpontjában az a kérdés áll, hogy a választópolgár hogyan fogja gyakorolni a választójogát. Ebből kifolyólag a jogintézmény céljának meghatározásához a legegyszerűbb magát a választójogot segítségül hívni.

A jogirodalomban általánosan elfogadott álláspont szerint a választójog kettős természetű jogosultság. Egyrésztől, a hazai jogirodalomban jobban elterjedt megközelítés szerint a választójog az államszervezeti joghoz kötődik, mint a képviselői-törvényhozó szervek létrehozásának eszköze és a képviselői legitimitáció biztosítója, amely közvetlen hatással bír az államszervezet egyik meghatározó elemére, a népképviselői szervek létrehozására, összetételének alakítására. A választójognak azonban van egy másik, alapjogi aspektusa is, amely szerint a választójog politikai alapjog, a közügyekben való részvételhez való jog részjogosítványa.¹⁶⁷ A jogtudomány számára sokáig nem volt magától értetődő a választójog alapjogként való kezelése. Hosszú, évszázados folyamatra volt szükség ahhoz, hogy a választójog a képviselői szervek létrehozásának eszközéből alapjoggá váljon, hiszen ez a jogosultság a 20. század közepéig nem illette meg a politikai közösség valamennyi tagját. A választójog általánosság válna, valamint a II. világháború után kialakult polgári demokratikus államok alkotmányos berendezkedése alapvető fordulatot hoztak a választójog alapjogként való elismerésében. Ezt a tendenciát erősítették az olyan alapvető fontosságú nemzetközi jogi dokumentumok, mint az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata vagy a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya.¹⁶⁸

¹⁶⁶ DUNDAS, 2011, 744. o.

¹⁶⁷ BODNÁR Eszter: A választójog és más alapjogok kapcsolata. In: Magyar Közigazgatás, 2012/2, Budapest, 12. o.

¹⁶⁸ DEZSŐ – TÓTH, 2002, 20. o.

A választójog alapjogi tartalma egy döntés meghozatalát jelenti. Ennek a döntésnek a lépései a döntéseméletből kiindulva a következők: a döntési helyzet felismerése (annak tudatosodása, hogy választásokra kerül sor), alternatívák feltérképezése (jelöltek, programok befogadása), a belső döntés meghozatala (a választópolgár eldönti, hogy kire fog szavazni), végül a döntés megjelenése a kívülvilág felé (szavazat leadása).¹⁶⁹ E lépések számbavétele során jól látható, hogy a választási kampánynak immanens szerepe van abban, hogy ez a döntés megszülethessen, más szavakkal a választójog érvényesülni tudjon. A választási kampány keretei között sorakoznak fel ugyanis azok az alternatívák, amelyek közül az állampolgárok kiválaszthatják azt, amelyre a szavazatukat leadják. Mindezek alapján a kampány célja úgy határozható meg, mint a különböző választási lehetőségek megismertetése, eljuttatása a választópolgárok közösségéhez.

A választójog természeténél fogva olyan jogosultság, amely az állam pozitív beavatkozását, aktív fellépését feltételezi. Az állam feladata az, hogy lépéseket tegyen a demokratikus választások megtartása érdekében.¹⁷⁰ Ez az állami kötelezettség viszont nem csupán azt jelenti, hogy az államnak megfelelő időközönként ki kell tűznie a választások napját és gondoskodnia kell az ehhez szükséges anyagi feltételekről (pl. szavazólapok, szavazóhelyiségek biztosítása a választás napján, stb.), hanem azt is, hogy lehetővé kell tennie egy olyan demokratikus környezet kialakulását, amelyben szabadon megjelenhetnek az egyes politikai vélemények, és így kialakulhat a demokratikus közvélemény.¹⁷¹

Az államnak tehát a valódi választások biztosításához olyan normákat kell alkotnia, amelyek garantálják a „a nép véleményének szabad kifejezését.”¹⁷² Az Alkotmánybíróság is megállapította az 1/2013. (I. 7.) AB határozatban, hogy „az állam alapvetően széles mérlegelési lehetőséget élvez a konkrét szabályozásterületén, a választójog gyakorlásának feltételei azonban nem nehezíthetik meg a népakarat szabad kifejezését, továbbá nem gátolhatják a választójogban kiteljesedő döntési szabadságot. [...] A választási szabályoknak összességében kell megfelelniük annak a követelménynek, hogy mindenkinek felett a választók véleményének szabad kifejezését segítsék elő.”¹⁷³ Ilyen normának kell tehát szükségszerűen lennie annak a jogszabálynak is, amely a választási kampány szabályait tartalmazza. A jogintézményre vonatkozó rendelkezéseknek biztosítaniuk kell egyfelől a választópolgároknak azt a jogot, hogy legyen lehetőségük a különböző programok megismerésére és befogadására, a másik oldalról pedig azt is szavatolniuk kell, hogy a választáson elindulni kívánók eljuttathassák elképzeléseiket, programjukat a választópolgárok közösségéhez.

¹⁶⁹ BODNÁR Eszter: A választójog alapjogi tartalma és korlátai, Budapest, 2014, HVG-Orac kiadó, 41.o

¹⁷⁰ PAPP Imre: A politikai részvételi jogok. In: Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila: Emberi jogok, Budapest, 2008, Osiris kiadó, 745. o.

¹⁷¹ Dezső Márta: A választójog mint politikai alapjog, Jogtudományi Közlöny, 1988/12, Budapest

¹⁷² Utalás a Rómában, 1950. november 4-In kelt Egyezményhez fűzött Első kiegészítő jegyzőkönyv 3. cikkére

¹⁷³ 1/2013. (I. 7.) AB határozat

2. A választási kampány és az alapjogok

A kampány alapvetően két jól elkülöníthető jogcsaláddal kötődik: egyfelől azokhoz a jogokhoz kapcsolható, amelyeket tágabb értelemben vett politikai jogoknak vagy politikai szabadságjogoknak nevez a jogirodalom, másfelől szintén szoros kapcsolatban áll az esélyegyenlőséggel. A politikai szabadságjogok azok a jogok, amelyek a közéletre, a közügyekre, az állami szférára befolyást gyakorolnak. Ide tartozik a teljesség igénye nélkül a véleménynyilvánítás szabadsága, az egyesülési jog, a gyülekezési jog, a pártalapításhoz való jog, a szólás- és sajtószabadság és a közérdekű információhoz való jog (vagy más néven információszabadság).¹⁷⁴ Amagam részéről e jogok közül a véleménynyilvánítás szabadságát, a szólás- és sajtószabadságot, a gyülekezési jogot és az információszabadságot tárgyalom az alábbiakban, mivel ezeket tartom a kampány céljának megvalósulásához feltétlenül szükségesnek, majd ezt követően térek rá a jogorvoslathoz való jog és esélyegyenlőség kérdésére.

2.1. A politikai szabadságjogok

Az előző fejezetben a kampány céljaként határoztam meg a lehetséges politikai alternatívák, programok eljuttatását a választópolgárokhoz. Részletesebben körülírva ez azt jelenti, hogy a választópolgár és a választáson elindulni kívánó jelölt, vagy az őt indító jelölő szervezet kapcsolatba tudnak egymással lépni, utóbbi közvetíteni tudja politikai elképzeléseit vagy csupán azt a tényt, hogy indulni szándékozik a választásokon, lehet rá szavazni. Számos politológiai mű foglalkozik azzal, hogy ez a kapcsolatfelvétel milyen változatos módokon mehet végbe, de a legtipikusabbnak nevezhető kampányeszközöket a jogszabályok is megemlíti.¹⁷⁵ Ennek a folyamatnak a zavartalansága érdekében az államnak a kampány szabályozása során biztosítania kell, hogy a jelöltek szabadon élhessenek ezekkel az eszközökkel, „szabadon hallathassák a hangjukat” a választópolgárok pedig hozzájuthassanak a megfelelő információkhoz. Ehhez az szükséges, hogy a kampányszabályozásban a *véleménynyilvánítás szabadsága* és az ahhoz kapcsolódó jogok csoportja, a sajtószabadság, az információszabadság és a gyülekezési jog érvényesülni tudjon.

A véleménynyilvánítás szabadsága a legfontosabb alapjogok egyike, az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján a kommunikációs jogok anyajoga, amely közvetlenül az élethez és emberi méltósághoz való jog után foglal helyet az alapjogok képzeletbeli hierarchiájában.¹⁷⁶ Az Alkotmánybíróság az 30/1992. (V. 26.) AB határozatban e jog fontosságára utalva kifejtette,

hogy „az eszmék nézetek szabad kifejtése, a mégoly népszerűtlen vagy sajátos elképzelések szabad megnyilvánulása a fejlődni képes és valóban eleven társadalom létezésének alapfeltétele.”

A szabad véleménynyilvánítás nélkül elképzelhetetlen a demokratikus közvélemény kialakulása és alakítása, a választójog sem tud nélküle maradéktalanul érvényesülni, hiszen ha a választópolgár végső soron nem tudhatja, miről szavaz, közömbös marad a választás iránt.¹⁷⁷ A véleménynyilvánítás szabadságáról az Alkotmánybíróság is megállapította, hogy különösen fontos, hogy a választási kampány időszakában érvényesüljön.¹⁷⁸ Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága szerint annak érdekében, hogy a politikai részvételi jogok teljes mértékű gyakorlása biztosítva legyen, a közélettel és politikai ügyekkel kapcsolatos információk és elképzelések szabad közlése elengedhetetlen a polgárok, jelöltek és választott képviselők között. Ehhez kapcsolódik az a követelmény, hogy a sajtó és más médiumok szabadon, cenzúramentesen kommentálhassák a közügyeket és tájékoztathassák a közvéleményt, és megkívánja a közügyek megvitatásának, a kritikának, a választási kampánynak és a politikai hirdetéseknek a szabadságát.¹⁷⁹

A közügyek szabad megvitatásához a véleménynyilvánítás szabadságának feltétlenül érvényesülnie a kampány szabályozásában, azonban ahhoz, hogy legyen mit megvitatni, szükség van a közérdekű információhoz való jog, vagy más néven az *információszabadság* biztosítására is, hiszen a „közérdekű adatok nyilvánossága, megismerhetősége gyakran előkérdése és feltétele a szabad véleménynyilvánításhoz való jog gyakorolhatóságának.”¹⁸⁰ Az Alkotmánybíróság a 34/1994. (VI. 24.) AB határozatban leszögezte, hogy a közérdekű adatok megismeréséhez való jog „az informáltsághoz való jogot, az információk megszerzésének szabadságát és állami elismerését, továbbá biztosítását jelenti. Az információkhoz való hozzáférhetőség, az információk szabad áramlása különösen a közhatalom és az állam szervei tevékenységének átláthatósága körében alapvető jelentőségű.” Erről a jogról a 60/2003. (XI. 26.) AB határozatban, a véleménynyilvánítás szabadságához hasonlóan szintén megállapította az Alkotmánybíróság, hogy alapvető fontosságú, hogy a választási kampányban érvényesüljön.¹⁸¹

Az információszabadság vagy más elnevezéssel a közérdekű adatok megismeréséhez való jog a közéleti kommunikáció szabadságát biztosító jogosultság.¹⁸² Az információszabadság jelentése tehát dióhéjban nem más, mint az állampolgárok joga ahhoz, hogy az állam működésére vonatkozó információkhoz, a közérdekű adatokhoz hozzájussanak.¹⁸³

177 DEZSŐ Márta: A választójog mint politikai alapjog, Jogtudományi Közöny, 1988/12, Budapest, 658. o.

178 A 60/2003. (XI. 26.) AB határozat indokolását idézi BODNÁR, 2012/2, 16. o.

179 Bodnár, 2012/2, 16. o.

180 34/1994. (VI. 24.) AB határozat

181 A 60/2003. (XI. 26.) AB határozatra utal Bodnár, 2012/2., 16. o.

182 MAJTÉNYI László: Az információs jogok. In: Halmi – Tóth, 2008, 577. o.

183 A közérdekű adat fogalmára vonatkozóan lásd az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Infotv.) 3. § 5. pontját.

174 Erről lásd részletesebben: DEZSŐ Márta: A politikai jogok és a választójog az alkotmányban. In: Acta Humana, 1995/18-19., Budapest, 170-171. o.

175 Lásd Ve. 140. §

176 HALMAI Gábor: A véleménynyilvánítás szabadsága. In: HALMAI – TÓTH, 2008, 425. o.

Ez a választási kampány során azt jelenti, hogy az indulni kívánó jelölteknek, jelölő szervezetek kérelmére az állam működésére vonatkozó adatokat a közhatalom birtokosainak hozzáférhetővé kell tenni. Emellett egyértelműen közérdekű adatnak tekintendő a választáson induló jelöltek és pártok neve, amelyet az állam kötelessége a választópolgárokhoz eljuttatni.

A *gyülekezési szabadság* szintén a véleménynyilvánítás szabadságának egyik részjogosítványát képezi. A gyülekezési jog jelenti az állampolgároknak azt a jogát, hogy magán- vagy közügyek tárgyalására gyűléseket tarthatnak.¹⁸⁴ A gyülekezési jogot az Alkotmánybíróság - mint a közösségi véleménynyilvánítás megvalósulását - a kiemelt alkotmányos védelmet élvező kommunikációs jogok részeként kezeli.¹⁸⁵ A 55/2001. (XI. 29.) AB határozatban a testület kifejtette, hogy „gyűlések megszervezésének, megtartásának, az azokon való részvételnek a joga nélkül a nézetek, információk megszerzésének és másokkal való megosztásának, a vélemények közösen történő kialakításának a lehetősége ugyanis aligha volna megvalósítható.”¹⁸⁶

A gyülekezési jog biztosítása, szintén nagyon fontos a választási kampány viszonylatában, hiszen a választási gyűlés az egyik leggyakoribb kampányeszköz, amelynek segítségével a pártok és a jelöltek személyes kapcsolatba léphetnek a választópolgárokkal. A gyülekezési jog és a választójog kapcsolatában emiatt fokozottan igaz az az állítás, hogy a választójog érvényesülése érdekében az alapjog korlátozhatósága csökken. Az állam feladata e jog biztosítása érdekében az, hogy a lehető legkevesebb adminisztrációs akadályt gördítse a gyakorlása elé. Kijelenthető, hogy ennek a maga részéről eleget is tesz, hiszen a hatályos szabályozás szerint a választási gyűlések nem tartoznak a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény hatálya alá, így nincsenek előzetes bejelentéshez kötve.¹⁸⁷

Ezen politikai jogok vizsgálatát követően térek rá az alábbi alpontban a választási kampány céljának megvalósulása szempontjából szintén nagyon lényeges feltételekre, a jogorvoslathoz való jogra, valamint az esélyegyenlőségre.

2.2. Az esélyegyenlőség és a jogorvoslathoz való jog

A választási kampány céljának eléréséhez elengedhetetlen feltétel a jelöltek és jelölő szervezetek esélyegyenlőségének megteremtése, valamint ehhez kapcsolódóan a jogorvoslathoz való jog. Az esélyegyenlőség kérdése a választási kampányban jellemzően két területet ölel fel: egyfelől ide tartozik a médiában való jelenlét, másfelől pedig az állami kampánypénzek, a kampányfinanszírozás kérdése. Ahhoz továbbá, hogy

184 HALMAI Gábor: A gyülekezés és az egyesülés szabadsága. In: HALMAI – TÓTH, 2008, 491. o.

185 HALMAI – TÓTH, 2008, 498.

186 Az 55/2001. (XI. 29.) AB határozatot idézi HALMAI – TÓTH, 2008, 498.

187 Lásd a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény 3. § a) pontját

az esélyegyenlőség megvalósuljon, szükség van egy hatékony jogorvoslati rendszerre, amely a médiumok által megvalósított jogsértések esetére nyújt megfelelő biztosítékot. Az alábbiakban a média és a jogorvoslathoz való jog kérdését tárgyalom.

Az esélyegyenlőséget a hátrányos megkülönböztetés tilalmával összefüggésben szokta tárgyalni az alapjogokkal foglalkozó szakirodalom. A hátrányos megkülönböztetés tilalma a mindenkit megillető emberi méltóság tételéből vezethető le, amely abból a kiindulópontból származik, hogy az államnak politikai és morális szempontból mindenkit egyenlőnek kell tekintenie.¹⁸⁸ Az Alkotmánybíróság a 61/1992. (XI. 20.) AB határozatban kimondta, hogy „a jogegyenlőség lényege, hogy az állam, mint közhatalom, s mint jogalkotó köteles egyenlő elbánást biztosítani a területén tartózkodó minden személy számára. Ebben az összefüggésben nem lehet közöttük különbséget tenni faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti, vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerint.” Az esélyegyenlőség azonban ennél is többet jelent, méghozzá azt, hogy a jognak a kezdőpontnál kell biztosítania az egyenlő esélyt, vagyis a társadalomban valamilyen szempontból hátrányos helyzetben lévőket arra a szintre kell hoznia, hogy a többséggel egy startvonalról indulhassanak. Ez a követelmény vonatkozik a választásokon elinduló jelöltekre és jelölő szervezetekre is.

Ez a követelmény vonatkozik a választásokon elinduló jelöltekre és jelölő szervezetekre is. A kampányban való esélyegyenlőség követelménye annak a felismeréséből fakad, hogy a mindenkor kormányt és a parlamentben már régóta jelen lévő egyéb pártok jóval kedvezőbb esélyekkel indulnak, mint azok, amelyek nem tudhatnak magukénak parlamenti jelenlétet. Az újonnan elinduló, országos ismertséggel nem rendelkező szervezetek, jelöltek anyagi források hiányában, vagy csekélyebb mértékű anyagi forrás birtokában az állam támogatása nélkül egyáltalán nem vagy csak számottevő nehézségek árán tudnának bekerülni a köztudatba, versengeni a szavazatokért. Ha ezek a politikai erők nem tudják közvetíteni a nézeteiket, programjukat, egyfelől a választópolgároknak sérül a választójoga, amelynek lényeges tartalma a döntés előtti alternatívák megismerésének lehetősége is, másfelől az indulók passzív választójoga is csorbát szenved. Ezzel egybehangzóan a 3/1991. (II. 7.) AB határozat is rámutatott arra, hogy „[az] esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölésének kötelezettsége...a választójogi törvény szempontjából azt jelenti, hogy az állam azonos feltételeket köteles biztosítani azoknak, akik el kívánnak indulni a választásokon.”

A jogalkotó a korábbi és a hatályos Ve.-ben is a választási eljárás egyik alapelveként nevesítette az esélyegyenlőséget a jelöltek és jelölő szervezetek között.¹⁸⁹ Ez egyfelől, mint fentebb említettem, azt jelenti, hogy a pártokat és jelölteket a kampánytevékenység folytatásában az állam

188 KCVÁCS Krisztina: A hátrányos megkülönböztetés tilalma. In: HALMAI – TÓTH, 2008, 363. o.

189 A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény 3. § c) pont, valamint a hatályos Ve. 2. § (1) c) pontja.

anyagi forrásokkal támogatja, másfelől pedig azt, hogy a médiában való megjelenés szabályait úgy határozza meg, hogy a választáson elindulók egyenlő feltételek mellett hirdethessék magukat.¹⁹⁰ Az esélyegyenlőség követelményét szolgálta a korábbi Ve. 93. § (1) bekezdése, amely alapján az országos közszolgálati médiaszolgáltatók az országos listát állító jelölő szervezetek, a körzeti közszolgálati médiaszolgáltatók a vételkörzetükben területi listát állító jelölő szervezetek, a helyi közszolgálati médiaszolgáltatók a vételkörzetükben induló egyéni választókerületi jelöltek politikai hirdetéseit a szavazást megelőző 18. naptól legkésőbb a szavazást megelőző 3. napig legalább egyszer ingyenesen közlik. A 93. § (2) bekezdése szerint pedig a választási kampány utolsó napján az (1) bekezdésben megjelölt médiaszolgáltatók az (1) bekezdésben meghatározottak szerint, ingyenesen közzéteszik a jelölő szervezetek, illetőleg jelöltek által készített politikai hirdetéseket.

Az esélyegyenlőség és a kampány céljának megvalósulása szempontjából immanens szerepe van a tisztességes eljáráshoz való jog egyik részjogosítványának, a jogorvoslathoz való jognak. A jogorvoslathoz való jog az eljárási jogok családjába tartozó tisztességes eljáráshoz való jog egyik részjogosítványa, amely a bírósági, hatósági döntések felülvizsgálatának lehetőségét jelenti.¹⁹¹ A jogorvoslathoz való jogot az Alaptörvény is nevesíti: a XXVIII. cikk (7) bekezdése alapján mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti. A jogorvoslat lehetőségét az érdemi döntésekkel szemben kell garantálni. Ennek során az ügynek más szervhez vagy ugyanazon a szervezen belül magasabb fórumhoz kell kerülnie, amely dönthet jogkérdésben, valamint a határozat megalapozottságára vonatkozóan is.¹⁹²

A választási eljárásban rendkívül fontos, hogy a jogorvoslathoz való jog érvényesüljön, és ezáltal biztosítva legyen a hatékony jogvédelem. Ennek az alapjognak fontos kritériuma, hogy tényleges jogvédelmet kell nyújtania a döntést kifogásolóknak. Ennek alapján világos, hogy a választási eljárásnak a demokratikus legitimációs funkciója, valamint az eljárási rend sajátosságai indokoltá teszik a rövid jogorvoslati határidők meghatározását.¹⁹³ A választási kampány időszakának szűk, 50 napos időtartamával számolva a jogalkotónak olyan ésszerű határidőket kell megállapítania, amelyek biztosítják, hogy a jogsérelem még ezen időszak alatt érdemben orvosolható legyen. Amennyiben ez nem valósul meg, és például valamelyik médium jogsértést követ el a kiegyensúlyozottság követelményének be nem tartásával, vagy a politikai reklámokat érintően, a választáson indulni kívánó jelöltnek vagy pártnak azzal kell szembesülnie, hogy programját, elképzeléseit nem tudja eljuttatni a választópolgárokhoz és sérül az esélyegyenlőség követelménye.¹⁹⁴

¹⁹⁰ A kampányfinanszírozás szabályait lásd az országgyűlési képviselők választása kampányköltségeinek átláthatóvá tételéről szóló 2013. évi LXXXVII. törvényben.

¹⁹¹ RÓTH Erika: Eljárási jogok. In: HALMAI – TÓTH, 2008, 715. o.

¹⁹² Uo., 716. o.

¹⁹³ BODNÁR, 2012/2, 19. o.

¹⁹⁴ Lásd erről bővebben a 4. fejezet 4.1.3. számú alpontját

3. Az alapjogok érvényesülése a magyarországi kampányszabályozásban

A korábbi fejezetekben meghatároztam azokat az alapjogokat, amelyek biztosítása elengedhetetlen ahhoz, hogy a kampány betölthesse a célját. Az alábbiakban arra a dolgot arra keresi a választ, hogy vajon a hatályos magyar kampányszabályozásban adottak-e a megfelelő feltételek az alapjogok érvényesüléséhez. Ennek a megválaszolásához a dolgot először számba veszi a korábbi kampányszabályozás hatályban léte alatt felmerült alapjogokkal kapcsolatos problémákat, majd sor kerül annak a vizsgálatára, hogy azokat a jogalkotó az új választási eljárásról szóló törvénnyel mennyire tudta orvosolni.

3.1. Az alapjogok helyzete a korábbi kampányszabályozásban

A korábbi választási eljárásról szóló törvény 2013-ig, több, mint 15 évig volt hatályban. Az e hosszú idő alatt a kampányszabályokkal kapcsolatban felmerült alapjogi problémák két jól elkülöníthető kérdés körül csoportosultak. Egyfelől érintették a véleménynyilvánítás szabadságát és az ahhoz kapcsolódó alapjogokat, vagyis a kommunikációs, másfelől a kampányban érvényesülő esélyegyenlőséget, avagy a politikai reklámok közzétételét. Az alábbiakban a korábbi szabályozásnak azon két, a véleménynyilvánítás szabadságát érintő pontjával kívánok foglalkozni, amelyről alkotmánybírósági határozat is született, azaz a kampánycsenddel és a közvélemény-kutatási adatok nyilvánosságával, majd a politikai reklámok közzétételének kérdésére térek rá.

3.1.1. A kampánycsend

Szinte teljes bizonyossággal kijelenthető, hogy a választási kampány korábbi szabályozásának hatályban léte során az egyik legtöbbet hangoztatott és legtöbb vitát kiváltó kérdés a *kampánycsend* intézménye körül merült fel. Míg egyesek a kampánycsend „betarthatatlansága és értelmetlensége”¹⁹⁵ miatt emeltek kifogásokat, addig mások annak aránytalanul alapjog-korlátozó természetére hivatkozva támadták a jogintézményt.¹⁹⁶

A kampánycsendet úgy lehet meghatározni, mint azt a szavazás napját megelőző időtartamot (ez jellemzően 24 vagy 48 órát jelent), amely alatt nem lehet választási kampányt folytatni. Ennek az időtartamnak a rendeltetése a választói elhatározás védelme, vagyis az, hogy a választópolgárt a közvetlenül a szavazást megelőzően már ne érje olyan impulzus, amely a szabad akaratát bármilyen módon befolyásolja.

A kampánycsend komoly hagyományokkal rendelkező jogintézmény, amelyet Európában számos országban alkalmaznak. Szerepel a

¹⁹⁵ Török Gábort idézi ELEK, 2010, 101. o.

¹⁹⁶ ELEK, 2010, 105.

kampánycsend a francia szabályozásban, azonban a legjellemzőbben a poszt-szocialista országok választási eljárási törvényeiben fordul elő. Ismeri a kampánycsendet Lengyelország, Szlovákia, Ukrajna, Szlovénia, Horvátország, Szerbia valamint Oroszország, Magyarországon pedig több, mint 20 évig volt hatályban. Ennek oka valószínűleg az, hogy a XX. század végén lezajló rendszerváltoztatási folyamatok egyik legfontosabb vívmánya volt, hogy a törvényhozás résztvevőit szabadon választhatják meg az állampolgárok. A cél ezekben az országokban a kampánycsend bevezetésével az volt, hogy az állampolgárok a lehető legzavartalanabban élhessenek az új államberendezkedés adta lehetőségekkel.¹⁹⁷

A magyar jogrendszerben a kampánycsend, avagy a „gondolkodás napja”, a kampány folytatásának tilalmát jelentette a szavazás napján (korábban a szavazást megelőző utolsó napon).¹⁹⁸ A korábbi Ve. 40. § (2) bekezdése alapján a szavazás napján 0 órától 19 óráig választási kampányt folytatni tilos. A 41. § alapján pedig a kampánycsend megsértésének minősül a választópolgárok választói akaratának befolyásolása, így különösen: a választópolgárok számára a jelölt vagy a jelölő szervezet által ingyenesen juttatott szolgáltatás (szavazásra történő szervezett szállítás, étel-ital adása), pártjelvények, zászlók, pártszimbólumok, a jelölt fényképét vagy nevét tartalmazó tárgyak osztogatása, választási plakát (a továbbiakban: plakát) elhelyezése, a választói akarat befolyásolására alkalmas információk szolgáltatása elektronikus vagy más úton. A kampánycsend megsértése esetén a választási szervekhez, illetve a bírósághoz lehetett fordulni. A jogsértés megállapítása esetén a legsúlyosabb következmény a választás eredményének megsemmisítése lehetett.¹⁹⁹

A kampánycsendet, - bár egy alapvetően nemes célt szolgált - mint ahogy azt fejezet elején említettem, rengeteg támadás érte, közöttük több alkotmánybírósági indítvánnyal. Az indítványok világosan rámutattak a kampánycsend alapjog-korlátozó voltára, vagyis arra, hogy a jogintézmény a véleménynyilvánítás szabadsága, a szólás- és a sajtószabadság sérelmét jelenti. Valamennyi, a kampánycsenddel kapcsolatos indítvány és határozat tárgyalása szétfeszítené e dolgozat kereteit, ezért a magam részéről az alábbiakban csupán a 39/2002. (IX. 15.) AB határozat főbb érveit veszem sorba.

Az indítványozó a kampánycsend jogintézményével kapcsolatban azt kifogásolta, hogy az aránytalanul korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát és a sajtószabadságot. Indítványában a Római Egyezményre, a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányára, a Magyar Köztársaság Alkotmányára és a sajtóról szóló 1986. évi II. törvényre (a továbbiakban: Sajtótv.) hivatkozott. Az indítványozó arra építette érvelését, hogy a Magyar Köztársaság a fenti egyezmények részeseként alkotmányába foglalta az alapvető emberi jogok elismerését. Véleménye

¹⁹⁷ ELEK, 2010, 103.

¹⁹⁸ DEZSŐ – TÓTH, 2002, 134. o.

¹⁹⁹ Az 1997. évi C. törvény 105/A. § f) pontja alapján a szavazatszámoló bizottság megsemmisíti a polgármester-, illetőleg a képviselő-választás eredményét, ha olyan törvénytérítést állapít meg, amely azt érdemben befolyásolta.

szerint a kampánycsend alkalmazása ezek nagymértékű sérelmét jelenti.

Az AB a határozatot elutasította, és az indítványozó érveivel szemben egy korábbi határozatára hivatkozva kimondta, hogy bár hazánk valóban elkötelezte magát az alapvető jogok tiszteletben tartása mellett, ezek korlátozása lehetséges, amennyiben a korlátozás megfelel a szükségességi és arányossági tesztnek, vagyis amennyiben korlátozás nélkül „másik alapvető jog vagy szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el.” Alkotmányos érdekként jelölte meg az Alkotmánybíróság a „választói akarat kinyilvánításának zavartalanosságát”, amelyet a kampánycsend biztosít. Emellett utalt arra is, hogy „a választói akarat zavartalan kinyilvánítása a legfelsőbb államhatalmi szerv szabad akaratlan alapuló létrehozását, illetve azon keresztül a Magyar Köztársaság demokratikus jogállamiságát garantálja. A választójog védelme és a demokratikus jogállamiság követelménye szükségessé teheti a kampánycsend intézményét, illetve a véleménynyilvánítás- és sajtószabadságnak a kampánycsend által megvalósuló korlátozását.” Emellett fontos érv volt a jogintézmény mellett az is, hogy ezen célt a lehető legkisebb mértékű korlátozással kívánja a jogalkotó elérni, hiszen a választási kampány időtartamához képest csupán egy rövid időszakra tiltja a kampánytevékenységet, illetve a korlátozás nem tartalmi, hanem időbeli.²⁰⁰

Az Alkotmánybíróság ennek az indítványnak az elutasításával lezárta a vitát a kampánycsend alapjog-korlátozó természetével kapcsolatban. Valóban, ez a jogintézmény nem korlátozta aránytalanul a véleménynyilvánítás és a sajtó szabadságát, és nem akadályozta meg, hogy a kampány célja megvalósulhasson. A választópolgároknak ugyanis a kampánycsendet megelőző hosszú kampányidőszak alatt lehetőségük nyílt az alternatívák feltérképezésére, a jelöltek és jelölő szervezetek programjainak befogadására.

3.1.2. A közvélemény-kutatási adatok nyilvánossága

A kampánycsenden kívül a másik, a kommunikációs jogok csoportját érintő kérdés a közvélemény-kutatási adatoknak a kampányidőszakban való nyilvánosságához fűződött. A korábbi Ve. 8. § (1) bekezdése alapján a szavazást megelőző nyolcadik naptól a szavazás befejezéséig a választásokkal kapcsolatos közvélemény-kutatás eredményét nem volt szabad nyilvánosságra hozni. Ennek a korlátozásnak is hasonló volt az indoka, mint a kampánycsendnek: a közvélemény-kutatási adatok befolyásolhatják a választópolgárok szabad akaratelhatározását, és ezzel együtt a választás eredményét.

²⁰⁰ A kampányidőszak a határozat születésének időpontjában 72 napig tartott, a kampánycsend pedig szavazást megelőző napot, illetve a szavazás napján 0 órától az urnák lezárásáig, vagyis 19 óráig tartó időtartamot.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban szintén született egy alkotmánybíróági határozat, amely a fenti korlátozást alkotmányellenesnek nyilvánította és megsemmisítette. A 6/2007. (II. 27.) AB határozat megállapította, hogy a közvélemény-kutatásoknak nem a közvetlen befolyásolás, hanem inkább a tájékoztatás a célja, és abban nyújt segítséget a választópolgároknak, hogy eligazodjanak a politikai folyamatokban. Az Alkotmánybíróság azt is leszögezte, hogy „mindezen túlmenően a közvélemény-kutatás eredményeinek nyilvánosságra hozatali korlátozása a demokratikus közvélemény kialakulásához elengedhetetlen információszabadság alapjával, azon belül a választópolgárok tájékozódáshoz való jogával is szoros összefüggésben áll.” Az testület szerint így ez a tilalom a céljával ellentétesen is hathat, és hátrányosan érintheti a választópolgárokat, akiknek a sérülhet az a joga, hogy megfelelően tájékozódhassanak.

Bár az Alkotmánybíróság megsemmisítette a Ve. fent említett rendelkezéseit, a közvélemény-kutatásra vonatkozó szabályok így sem maradtak teljesen korlátozás nélkül, hiszen a Ve. 8. § (2) bekezdése alapján csak anonim közvélemény-kutatást lehetett végezni, illetve a szavazóhelyiségbe való belépés tilalma is fennállt. Emellett korlátozást jelentett az is, hogy a szavazóhelyiség előtt csak az épületből kilépő választópolgárokat lehetett megkérdezni.

3.1.3. A politikai reklámok közzététele és a jogorvoslati határidők

A kampányban érvényesülő jogorvoslathoz való jog és esélyegyenlőség kérdését érintette a 60/2003. (XI. 26.) AB határozat. E határozat indítványozója a korábbi Ve. 44. § (2) bekezdése, és azzal összefüggésben a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (a továbbiakban: Mtv.) egyes rendelkezéseit támadta. Az Alkotmánybíróság az alkotmányellenesség megállapítására vonatkozó kérelmet ugyan elutasította, de az indítvány azon pontjainak, amelyek mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességre mutattak rá a szabályozás kapcsán, igazat adott. Az indítványozó arra hivatkozva kérte a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítását, hogy a választási kampányhoz kapcsolódó reklámfilm sugárzásának megtagadása esetén az Mtv.-ben meghatározott általános jogorvoslati határidők miatt az eljárás nem fejeződik be a választások napja előtt így a jogorvoslatra valójában nem kerülhet sor, ezért az erre vonatkozó speciális szabályozás megalkotása szükséges a jogalkotó részéről.

Az Alkotmánybíróság a 22/1990. (X. 16.) AB határozatra hivatkozva azzal érvelt, hogy a jogalkotás feladata nemcsak akkor állapítható meg, ha erre vonatkozó kifejezett jogszabályi előírás van, hanem akkor is, ha valamely alapvető jog érvényesüléséhez magából az Alkotmányból következik a jogalkotás szükségessége. A testület azt is kiemelte, hogy a korábbi Ve. 3. §-a a választási eljárás alapelveként nevezi meg a

jelöltek és jelölő szervezetek esélyegyenlőségét, valamint a jogorvoslat lehetőségét, emellett utalt az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 1999-ben elfogadott ajánlásra a választási kampánynak a médiában való megjelenítéséről, amely szintén alapvető fontosságúnak tartja azt a követelményt, hogy a műsorszolgáltatásban a választási kampányok objektív, kiegyensúlyozott és elfogulatlan módon jelenjenek meg.²⁰¹

Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy „a műsorszolgáltatóknak a választási időszakokban játszott szerepére, valamint a politikai hirdetések (különösen az ingyenes hirdetések) közzétételére a Ve.-ben megszabott rövid időszakokra tekintettel különös jelentősége van annak a kérdésnek, milyen határidők vonatkoznak a jogorvoslati eljárási lebonyolítására.” Megállapította azt is, hogy az Mtv. jogorvoslatra vonatkozó szakaszai nem a választási eljáráshoz igazodó, rövid eljárási határidőket állapítanak meg, és ezáltal nyilvánvalóan fennáll annak a veszélye, hogy a jogorvoslati eljárás befejezésére a kampányidőszak lezárása után kerül sor. A testület álláspontja szerint „a politikai hirdetések műsorszolgáltatók által történő közzétételével kapcsolatos hatékony jogorvoslati eljárás speciális szabályainak hiánya olyan helyzetet teremt, amelyben sérül a demokratikus jogállam elvének a demokratikus rendszerre vonatkozó az a követelménye, amelynek alapján a választási eljárás alapelvei közé tartozik az esélyegyenlőség a jelöltek és a jelölő szervezetek között.” Az Alkotmánybíróság mindezt tekintettel mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet állapított meg, és határidő tűzésével felhívta a törvényhozót jogalkotási kötelezettségének teljesítésére.

A jogalkotó az alkotmányellenes helyzetet orvosolta és törvénye iktatott olyan speciális határidőket, amelyek lehetővé teszik, hogy a kampány résztvevői hatékonyan élhessenek a jogorvoslathoz való jogukkal. A korábbi Ve. mind a panaszra és a fellebbezésre, mind a bírósági felülvizsgálatra vonatkozó döntési határidőt 2 napban határozta meg.²⁰²

3.2. A választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény kampányszabályozásának egyes kérdései

Magyarországon az Alaptörvény hatályba lépésével szinte teljesen átalakult a közjogi rendszer, amelynek kapcsán új, az országgyűlési képviselők választásáról szóló törvény is született, amely a választási rendszert sok ponton átalakította.²⁰³ Erre tekintettel az Országgyűlés elérkezettnek látta az időt egy új választási eljárási törvény megalkotására. A törvényhozó szerv ezt az új törvényt 2012. november 26-án fogadta el, és 2013. február 15-én hatályba is lépett volna, az 1/2013. (I. 7.) AB határozat azonban e törvény több rendelkezését - köztük a választási

201 Az Alkotmánybíróság a Recommendation No. R (99) 15 of the Committee of Ministers to Member States on Measures Concerning Media Coverage of Election Campaigns című ajánlásra hivatkozik.

202 Lásd 1997. évi C. törvény 77. § (1), 81. § (1), 83. § (2)

203 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról.

kampányra vonatkozó szakaszok közé tartozókat is - megsemmisítette. Az alábbiakban, ezen alkotmánybíróági döntés megállapításaira is kitérve azt vizsgálom, hogy a korábbi szabályozás hatályban léte alatt felmerült problémákat az új Ve. tudta-e orvosolni.

Fontos változtatásnak tekinthető mindenekelőtt az új Ve.-ben a kampánycsend eltörlése. A jogalkotó, meghajolva azoknak a véleménye előtt, akik a választás napja előtti tilalmi időszakot a modern kor technikai vívmányai között ellenőrizhetetlennek ítélték, az új törvénybe már nem illesztette be a jogintézményt.²⁰⁴ Ennek ellenére mégsem jelenthető ki, hogy a kampánycsend intézménye teljesen eltűnt volna a Ve.-ből. Itt van mindjárt a 143. § rendelkezése, amely alapján a szavazóhelyiséget magában foglaló épületnek a szavazóhelyiség megközelítését szolgáló bejáratától számított 150 méteres távolságon belül - közterületen - választási kampánytevékenység a szavazás napján nem folytatható. Ez a korlátozás ugyan nagyon enyhe, és teljes mértékben igazolható, de mégis kampánytilalmat állít fel. Határozottan de facto kampánycsendnek minősül az 145. § (1) bekezdésének azon szabálya, amely szerint a szavazás napján választási gyűlés nem tartható, a 150. §-ban található tilalom, amely az exit poll eredményeket csak a szavazás befejezése után engedni nyilvánosságra hozni, illetve a Ve.-nek az a rendelkezése, hogy a szavazás napján politikai reklámot nem lehet közzétenni.²⁰⁵ E korlátozások nyilvánvaló oka az, hogy a választópolgárok befolyásolásának ezen, legdirektebb formái már valós veszélyt jelenthetnek a választói akarat szabadságára a szavazás napján, és ezeken a területeken az állam érdemben fel tud lépni, például a műsorszolgáltatóra kiszabott bírsággal vagy a tiltott választási gyűlés esetén rendőri beavatkozással.

Ezek a szabályok nyilvánvalóan jóval enyhébb korlátozást jelentenek, mint a korábbi törvényben a kampánycsend, hiszen itt a kampánynak csak bizonyos formái, mint például a politikai reklám vagy a választási gyűlés tiltottak a szavazás napján, de például politikusok szerepeltetése – ami a tilalmi időszak életbelépésétől kezdve korábban nem volt megengedett – a televízió- és rádióműsorokban, valamint az egyéb médiumokban minden további nélkül lehetséges. Azt lehet tehát mondani, hogy véleménynyilvánítás szabadságát az új Ve. ezen a téren kevésbé korlátozza, a választói akarat védelme ugyanakkor csekélyebb jelentőséget kap.

A politikai reklámok tekintetében azonban a jogalkotó egy jóval korlátozóbb szabályozás irányába indult el. A politikai reklám fogalmát a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (a továbbiakban: Mttv.) 203. § 55. pontja tartalmazza, amely ez alatt valamely párt, politikai mozgalom vagy a kormány népszerűsítését szolgáló vagy támogatására ösztönző, illetve azok nevét, célját, tevékenységét, jelszavát, emblémáját népszerűsítő, a reklámhoz

hasonló módon megjelenő, illetve közzétett műsorszámot ért. A Ve. ezt a definíciót veszi át a 146. § a) pontjában azzal a változtatással, hogy az nem pártokra, politikai mozgalmakra, valamint a kormányra, hanem jelölő szervezetekre és független jelöltekre vonatkozik. A Ve. novemberben elfogadott változata a politikai reklámok közzétételét csak a közszolgálati médiaszolgáltató számára tartotta volna fenn, a választást megelőző 48 órában tiltotta volna ezen reklámok közzétételét a médiaszolgáltatásban, végül a filmszínházakra teljes tilalom vonatkozott volna.²⁰⁶ Ezeket a rendelkezéseket a köztársasági elnök indítványára az Alkotmánybíróság az 1/2013. (I. 7.) AB határozattal alaptörvény-ellenesnek nyilvánította és megsemmisítette.

Atestületajogszabályazonpontjaival kapcsolatban, amelyek a közszolgálati médiaszolgáltatókra korlátozták a politikai reklámok közzétételét rámutatott, hogy a törvény így „minden más médiaszolgáltatásban – köztük a közszolgálatnak nem minősülő televíziókban és rádiókban – megtiltja a politikai kommunikáció e fajtáját, ami azzal jár, hogy a politikai reklámozás lehetősége éppen a társadalomhoz legszélesebb körben eljutó médiumok esetében szűnik meg. A tiltás tehát a választási kampányban folytatott politikai véleménynyilvánítás jelentős korlátozása.” A rendelkezés az Alkotmánybíróság álláspontja szerint többek között éppen azért alaptörvény-ellenes, mert a jogalkotó a kampánytevékenység korlátait jelentősen leépítette, és bár a politikai reklámok korlátozása elviekben lehetséges, a kampánycsend eltörlésének ténye mellett ez a tiltás súlyosan aránytalan.²⁰⁷

A 48 órás közzételési tilalom alaptörvény-ellenességének indokául az Alkotmánybíróság az előbb tárgyalt rendelkezés megsemmisítését jelölte meg a szoros tartalmi összefüggés miatt, a politikai hirdetéseknek a filmszínházakra vonatkozó szabályozását illetően pedig leszögezte azok esetében „még azok a speciális indokok sem állnak fenn, amelyek a médiaszolgáltatások esetében sajátos korlátozást tartalmazó előírásokat tehetnek szükségessé. Ebben az esetben tehát – különös figyelemmel arra, hogy a törvényhozó a kampánytevékenység általános korlátozását megszünteti – a politikai hirdetések tilalmának nincs alkotmányos indoka.”

Az Alkotmánybíróság döntését követően a politikai reklámok médiában való megjelenítésének koncepciója nem változott túl sokat, mivel az Országgyűlés a testület határozatára válaszul – minimális változtatásokkal ugyan – Alaptörvénybe iktatta az eredetileg a Ve. 151. §-ában szereplő rendelkezéseket.

A hatályos szabályozás tehát az Alaptörvény IX. cikk (3) bekezdésén alapul, amely kimondja, hogy a demokratikus közvélemény kialakulásához választási kampányidőszakban szükséges megfelelő tájékoztatás érdekében politikai reklám médiaszolgáltatásban kizárólag

204 A kampánycsend ellenőrizhetetlenségéről lásd: ELEK, 2010., 101. o.

205 Ve. 147. § (4a).

206 BODNÁR Eszter: Az Alkotmánybíróság határozata a választási eljárásról szóló törvényről. In: Jogesetek Magyarázata, 2013/1, Budapest, 6. o.

207 Uo., 6. o.

ellenérték nélkül, az esélyegyenlőséget biztosító, sarkalatos törvényben meghatározott feltételek mellett közölhető. E szabály alapján tehát a kereskedelmi médiumok nincsenek elzárva a politikai reklámok közzétételének lehetőségétől, azonban ezt csak ingyen tehetik és így is csak akkor, ha a kampány kezdetéig, vagyis a szavazás napját megelőző 50. napig bejelentik azt a szándékukat, hogy lehet náluk hirdetni.²⁰⁸ Mivel igen nehéz elképzelni, hogy a piaci alapon működő, profitorientált, főleg külföldi nagyvállalatok tulajdonában lévő kereskedelmi médiaszolgáltatók ingyen reklámidőt biztosítanak a pártoknak, a gyakorlatban ez a szabály igen súlyos korlátozást jelent és ahhoz vezet, hogy a politikai szereplők elesnek a legjelentősebb felületek egyikétől, amelyen lehetőségük van a választókkal kapcsolatba lépni, és így jelentősen csorbul az esélyegyenlőség.

Szintén nem üdvözlendő változás a választáson indulók esélyegyenlőségének szempontjából a plakátok kihelyezésének újabb szabályozása. A politikai reklámok médiában való megjelenése mellett a köztéri hirdetés is jelentősen megnehezült, az erre vonatkozó rendelkezéseket azonban nem a Ve., hanem az 5/2014. (I. 17.) Korm. rendelet tartalmazza, amely a reklámtáblák, reklámhordozók és egyéb reklám célú berendezések közutak melletti elhelyezésének részletes szabályairól szóló korábbi kormányrendeletet módosította.²⁰⁹ A rendelet szabályai így a választási kampányban megszokott, a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény 144. §-a szerinti választási plakátokra is vonatkoznak, ugyanúgy, mint bármilyen más reklámra, ha azokat az út mentén kívánják elhelyezni. A kormányrendelet például tiltja a plakátok elhelyezését villanyoszlopon, közút felett vagy lakott területen kívül autópályán, autópályán és főútvonalon számított 100 méteren belül. Ahogy három magyarországi civil szervezet közösen kiadott véleményében is olvasható, ahelyett hogy a választási időszakban a politikai vitáknak is teret adó plakáthasználat lehetőségei a kampányidőszakon kívüli korlátozásokhoz képest szabadabbak lennének, a választási kampányban további korlátozással kell szembenéznük a politikai verseny résztvevőinek.²¹⁰

A törvény igazolható korlátozásaihoz viszonyítva, ez a kormányrendelet sokkal szigorúbban határozza meg a plakátok elhelyezésének feltételeit. A Ve. a kampányidőszak sajátosságaira is tekintettel egyébként részletesen szabályozza a kihelyezés feltételeit. Eszerint plakát a kampányidőszakban korlátozás nélkül elhelyezhető, és ez alól csak néhány kivételt állapít meg a szabályozás. A törvényben meghatározott kivételek indokoltak és elfogadhatók, a Ve. 144. § (4) és (5) bekezdésében sorolja fel őket. Ilyen például az a korlátozás, amely megtiltja, hogy az épület falára, kerítésre

²⁰⁸ Ve. 147/F. § (1) bekezdés
²⁰⁹ 224/2011. (X. 21.) Korm. rendelet a reklámtáblák, reklámhordozók és egyéb reklám célú berendezések közutak melletti elhelyezésének részletes szabályairól

²¹⁰ Minden feltétel adott a lapos kampányhoz. Az Eötvös Károly Intézet, a Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért közös véleménye a kampány újabb korlátozásáról
http://tasz.hu/files/tasz/imce/tasz_mhb_ekint_kampanykorlatozas_20140124.pdf

plakátot lehessen elhelyezni a tulajdonos, bérlet engedélye nélkül, illetve az, hogy az egyes középületeken vagy a közterület meghatározott részén plakát, valamint óriásplakát elhelyezését a helyi önkormányzat rendeletben megtilthassa.

A korábbi szabályozás vizsgálata során tárgyaltam a közvélemény-kutatási adatok nyilvánosságra hozatalára vonatkozó tilalmat, amelyet az Alkotmánybíróság a 6/2007. (II. 27.) AB határozattal aránytalannak ítélt és megsemmisített. Már utaltam a Ve. 150. §-ára, amely alapján a szavazás napján a közvélemény-kutatást végző személy abba az épületbe, amelyben a szavazóhelyiség van, nem léphet be, a választópolgárokat semmilyen módon nem zaklathatja, és csak az épületből kilépőket kérdezheti meg. Az ilyen módon készített közvélemény-kutatás eredményét (exit poll) is csak a szavazás befejezése után szabad nyilvánosságra hozni. Ez alapján azt lehet mondani, hogy itt is csupán a választópolgároknak a legdirektebb befolyásolástól való védelmét kívánja biztosítani a törvény. A jogalkotó azonban az eredetileg a már a 2007-ben született AB határozattal megsemmisített szabályt akarta az új Ve.-be visszahozni, annyi eltéréssel, hogy itt a 8 nap helyett 6 napig tartott volna az a tilalmi időszak, amely alatt a közvélemény-kutatási eredmények nyilvánossághozatala tilos. Az Alkotmánybíróság a fent tárgyalt szabályokkal együtt ezt a rendelkezést is alaptörvény-ellenesnek ítélte az 1/2013. (I. 7.) AB határozattal, korábbi, erre vonatkozó határozatára utalva.

A korábbi Ve. kampányra vonatkozó szabályaival kapcsolatban problémaként merült fel a megfelelő, a választási eljárás sajátosságaihoz igazodó jogorvoslati határidők hiánya. Ezzel kapcsolatban az Alkotmánybíróság mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet állapított meg. Ezt a helyzetet a jogalkotó speciális eljárási határidők beiktatásával orvosolta. A hatályos Ve. ezeket a szabályokat szinte változtatás nélkül átvette, azonban a bírósági felülvizsgálatra vonatkozóan a döntés meghozatalára rendelkezésre álló határidőt 2 nappal 3 napra emelte.

A hatályos szabályozás vizsgálata során a fent leírtakkal kapcsolatban egy különös tendencia figyelhető meg, amelynek ellentmondásaira az Alkotmánybíróság az 1/2013. (I. 7.) AB határozatban maga is rámutatott. A jogalkotó ugyanis míg az egyik kezével hozzátett a véleménynyilvánítás szabadságának és a szólásszabadságnak az érvényesüléséhez a kampánycsend eltörlésével, addig a másikkal jelentősen elvett belőle azzal, hogy a politikai hirdetésekre és a plakátok kihelyezésére vonatkozó szabályokat szigorította.

ZÁRSZÓ

Dolgozatomban felütéseként azt a kérdést vetettem fel, hogy milyen az ideális kampányszabályozás. Véleményem szerint az, amely egyrészt a lehető legkevésbé alapjog-korlátozó, másrészt egyensúlyt tud teremteni a jelöltek és a választópolgárok érdekei között. Az előbbieknél kellő mozgásteret juttat politikai programjuk közvetítéséhez, az utóbbiakat pedig kellő védelemben részesíti a már zavaró befolyásolástól. Jogokat biztosít, de megakadályozza az azokkal való visszaélést. Ehhez az szükséges, hogy érvényesüljenek a politikai szabadságjogok (a megfelelő mértékű korlátozások beiktatásával a választók védelmében) és az esélyegyenlőség.

A hatályos szabályozás ettől az ideáltól számos ponton eltér, hiszen ahogy fentebb látható volt, sok esetben megnehezíti a politikai szereplők és a választópolgárok közötti párbeszéd létrejöttét. Ez főként azoknak a pártoknak, amelyek nincsenek jelen az Országgyűlésben, már-már leküzdhetetlen akadályt jelent, de a mindenkor parlamenti ellenzék számára sem kedvez. Ilyen problémának tartom a magam részéről a médiában való szereplés, valamint a köztéri hirdetés feltételeinek szigorítását, amelyek szabályozását a jogalkotónak véleményem szerint radikálisan át kellene alakítania, és amelyek tekintetében a korlátok leépítése felé való elmozdulás lenne a legideálisabb.

A médiaszabályozással kapcsolatban önmagában nemes célkitűzés az ingyenességre törekvés a kereskedelmi médiumok tekintetében, azonban annak működőképessége, mivel profitorientált piaci szereplőkről van szó, legalábbis csekélynek mondható. Emellett azt is szükséges megjegyezni, hogy a 2014-es választási év során a gyakorlat is azt mutatta, hogy a kereskedelmi médiumok ilyen feltételek mellett nem kívánnak a kampányban részt venni, így a választópolgárok jóval kevesebb információhoz juthattak hozzá. Szerencsésebb lenne tehát a kötelező ingyenességet újragondolni, és vagy árplafont bevezetni vagy visszatérni a piaci keretek közé, akár úgy, hogy a kisebb, forrásszegény politikai formációk esetén az állam vállalja a hirdetési idő árának visszatérítését.

A választási plakátokra vonatkozó szabályozást szerencsés lenne kivenni a fent említett kormányrendelet hatálya alól, a Ve. erre vonatkozó rendszere véleményem szerint koherens és jól átgondolt. A politikai reklámok szabályozását, mint a választási eljárás részletszabályát pedig a megfelelő jogszabályi szinten, szintén a Ve. keretei között, és semmiképpen nem az Alaptörvény szólásszabadságra vonatkozó rendelkezéseivel együtt kellene szabályozni.

A kampány 50 napjának véleményem szerint a választópolgár segítségéről kellene szólnia azzal, hogy a jogalkotó a megfelelő kereteket megteremti a tájékozódáshoz, valamint a pártokkal való kapcsolatteremtéshez, végső soron tehát egy felelős döntés meghozatalához. E lehetőség megteremtését a választójog szerves részének tekintem és egy olyan demokratikus értéknek, amit meg kell, hogy illessen az alapjogi védelem.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BODNÁR Eszter: A választójog alapjogi tartalma és korlátai, HVG-Orac, Budapest, 2014.
- BODNÁR Eszter: A választójog és más alapjogok kapcsolata, Magyar Közigazgatás, 2012/2
- BODNÁR Eszter: Az Alkotmánybíróság határozata a választási eljárásról szóló törvényről, Jogesetek Magyarázata, 2013/1, Budapest
- DEZSŐ Márta: A választójog mint politikai alapjog, Jogtudományi Közlöny, 1988/12
- DEZSŐ Márta: A politikai jogok és a választójog az alkotmányban, Acta Humana 1995/18-19.
- DEZSŐ Márta – TÓTH Zoltán: Választás és választási eljárás, Rejtjel kiadó, Budapest, 2002.
- ELEK Péter: A kampánycsend – Kérdések és válaszok (?) 1990-2010. In: NOVOSZÁDEK Nóra (Szerk.): Országgyűlési választások 2010
- DUNDAS, Carl W.: Electoral Campaigns. In: Badie, Bertrand – Berg-Schlosser, Dirk – Morlino, Leonardo (Szerk.): International Encyclopedia of Political Science Volume 3, SAGE Publications, 2011.
- HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (Szerk.): Emberi jogok, Osiris kiadó, Budapest, 2008.

Felhasznált dokumentumok

Minden feltétel adott a lapos kampányhoz.
Az Eötvös Károly Intézet, a Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért közös véleménye a kampány újabb korlátozásáról
http://tasz.hu/files/tasz/imce/tasz_mhb_ekint_kampanykorlatozas_20140124.pdf

Felhasznált magyar jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye
A választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény
A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény
224/2011. (X. 21.) Korm. rendelet a reklámtáblák, reklámhordozók és egyéb reklám célú berendezések közutak melletti elhelyezésének részletes szabályairól

Felhasznált alkotmánybírósági határozatok

1/2013 (I. 7.) AB határozat
6/2007. (II. 27.) AB határozat
60/2003. (XI. 26.) AB határozat
39/2002. (IX. 15.) AB határozat

BEDŐ ESZTER:

A KAMPÁNYFINANSZÍROZÁS SZABÁLYOZÁSÁNAK KÉRDÉSEI

BEVEZETÉS

A kampányfinanszírozás demokratikus jogállamokban játszott alapvető szerepére tekintettel dolgozatomban a párt- és kampányfinanszírozás magyarországi szabályozásának alakulását, indokait, fejlődésének menetét kívánom bemutatni és elemezni. Figyelemmel arra, hogy 23 év után, 2013 júliusában elfogadták az országgyűlési képviselő választás kampányköltségeinek átláthatóvá tételéről szóló LXXXVII. törvényt, a téma aktuális és nagyon izgalmas.

A dolgozat második felében a kampányfinanszírozási törvény rendelkezéseit és az így bevezetett változtatásokat elemzem. Ezt követően a jogszabály érvényesülését kívánom röviden bemutatni a 2014-es választási kampány során, és felhívni a figyelmet a jogszabály által nyitva hagyott kiskapuk kijátszhatósága miatt felmerülő visszásságokra.

1. A szabad választás és a kampány jelentősége

A parlamenti demokráciák működésében meghatározó szerepet játszanak a választások. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya²¹¹ deklarálja, hogy „minden állampolgárnak (...) joga és lehetősége van arra, hogy a közügyek vitelében közvetlenül vagy szabadon választott képviselők útján részt vegyen; szavazzon (...) titkos szavazással tartott olyan valódi és rendszeres választásokon, amelyek biztosítják a választók akaratának szabad kifejezését”. Minél magasabb fejlettségű a választási és választási eljárási rendszer, annál magasabb egy adott országban a demokrácia eszményének megvalósulása.²¹²

A képviseleti demokráciában a pártoknak kulcsfontosságú közvetítő szerepük van a társadalom és kormányzati rendszer között, valamint elengedhetetlen funkciót töltenek be a választók demokratikus politikai akaratformálásában és érvényesítésében is.²¹³ A pártok az állampolgárok önszerveződő intézményei, amelyek a társadalomban fellelhető nézeteknek és érdekeknek adnak hangot. A pártok gondoskodnak arról, hogy e nézetek és érdekek megszerveződjenek, a kormányzati politika és döntéshozatal nyelvére lefordítható javaslatok formáját öltse, az állampolgárok által választható alternatívákként jelenhessenek meg. Végezetül a helyi és országos politika személyi állományának utánpótlásáért és frissítéséért is a pártok felelősek.²¹⁴

²¹¹ Az Egyesült nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről szóló 1976. évi 8. törvényerejű rendelet 25. cikk

²¹² Bodnár Eszter: A választási csalások és ellenszerei; 1. oldal

²¹³ Eötvös Károly Intézet: A pártfinanszírozás alapelvei; 2006. június 26.; 4. oldal

²¹⁴ Eötvös Károly Intézet: A pártfinanszírozás alapelvei; 2006. június 26.; 4. oldal

A demokrácia alapját képezik a szabad és egyenlő választások, amelyek a gyakorlatban a különböző társadalmi érdekeket képviselő pártok kormányzati hatalomért való versengését jelentik. A választást mindig megelőzi egy kampányidőszak, amely arra szolgál, hogy a pártok üzeneteiket és programjaikat eljuttathassák a választók számára, s meggyőzzék őket, hogy szavazataikat a pártra és annak jelöltjeire adják le. A választási eljárásról szóló törvény²¹⁵ szerint kampánytevékenységnek minősül a kampányeszközök kampányidőszakban történő felhasználása, valamint minden egyéb kampányidőszakban folytatott tevékenység, amelynek célja a választói akarat befolyásolása vagy ennek megkísérlése. Kampányeszköz pedig minden olyan eszköz, amely alkalmas a választói akarat befolyásolására vagy annak megkísérlésére, így többek között a plakátok, pártok vagy jelöltek által történő megkeresések, politikai reklámok és hirdetések valamint a választási gyűlések is.

A demokrácia működtetése hatalmas pénzüsségeket emészt fel, s nincs ez másként sem a választások, sem pedig a kampányok esetében. A jogállamiság egyik alappillére, hogy mindenféle vélemény megjelenhessen és képviseltethesse magát a közéletben, azonban ez a kampányeszközök nagymértékű drágulása folytán hatalmas anyagi terhet ró az egyes szervezetekre. Az utóbbi időszakban ennek következtében megnőtt a pártok pénzigénye, különösen a választási és egyéb kampánytevékenységek esetében. Ezért minden demokratikus berendezkedésű állam politikai rendszerének alapvető feladata a kampányfinanszírozás szabályainak részletes kidolgozása és érvényesítése.

2. A kampányfinanszírozás jogállami követelményei

Meghatározhatók olyan, a demokratikus intézményrendszer alapjaiból, illetve célszerűségi megfontolásokból származó alapelvek, amelyeknek a párt- és kampányfinanszírozás szabályaira nézve irányadóknak kell lenniük.²¹⁶ E követelmények a következők: jogszerűség, működőképesség, átláthatóság és egyenlőség. Ezek mellett természetesen további feltételek is meghatározhatóak, mint például koherencia, a pártrendszer rugalmassága, társadalmi beágyazottság. A demokratikus államokban különböző szabályozási modellek érvényesülnek, azonban mindegyik típusban ezen elvek megvalósítása mellett tettek hitet a politikai szereplők.

A jogszerűség minden demokratikusan működő jogállami intézmény esetében alapkövetelmény, nincs ez másként a kampányfinanszírozás kérdéskörében sem. A jogszerűség alapelve értelmében mind az alkotmányosság, mind pedig a törvényesség szempontjának érvényesülnie kell a szabályozás, és annak érvényesítése során is. E kritériumoknak nem kellene külön felvetődniük egy jogállam keretei

között, hiszen annak lényege éppen az, hogy minden magánszemélytől, szervezettől és intézménytől elvárja a törvények betartását. Azonban a kérdés tárgyalásától mégsem lehet eltekinteni, mert a demokráciákban a kampányfinanszírozás régen és ma is visszatérő botrányok és visszaélések terepe.²¹⁷

A törvényesség szempontja megköveteli, hogy a kampányfinanszírozási szabályok részletesen és betartható módon kerüljenek megfogalmazásra. A pártok célja a kormányzati hatalom megszerzése, amely birtoklói számára kivételes előnyökkel jár, így ennek elérése érdekében rendkívüli erőfeszítésekre hajlandók a politika szereplői, akár a törvényi keretek átlépésére is. A kampányfinanszírozási rendszer kialakítása során e nyomásra és kockázatokra is figyelemmel kell lenni. Továbbá az életszerű kampányfinanszírozási rendszernek figyelemmel kell lennie arra is, hogy a szabályok ne csak helyesek és törvényesek legyenek, hanem betarthatóak is. Nem ésszerű például olyan rendelkezések bevezetése, amelyek nem biztosítják a hónapokon át tartó intenzív kampányok folytatását, ez által arra késztetve a pártokat, hogy megkerüljék a szabályokat.

A törvényes kampányfinanszírozási rendszer lényege tehát, hogy olyan szabályok kerüljenek megfogalmazásra, amelyek optimálisan érdekeltté teszik a politikai szereplőket azok betartásában, s egyszersmind az alapelvek érvényesülését is szolgálják. Másfelől azonban nélkülözhetetlen, hogy a rendszer tilalmakkal és korlátozásokkal is éljen. A szigorú szabályok gyakorlati megvalósulására azonban csak akkor van reális esély, ha megfelelő szankciókat és ellenőrző mechanizmusokat rendelnek hozzájuk.²¹⁸

Az alkotmányosság kérdése a törvényességi kritérium miatt beépítésre kerülő tiltások következtében merül fel. A politikai kampányok számos alapjog – például a szólás- és gyülekezésszabadság – körébe tartoznak, ezért a rájuk vonatkozó szabályoknak az alapjogok korlátozhatóságára irányuló alkotmányossági követelményeknek is meg kell felelniük. A korlátozásokat a választások speciális célja – a kormányzati hatalom megszerzése – indokolja, s teszi létfontosságú követelménnyé a fair versenykörülmények kialakítását. Egy példán keresztül bemutatva ez tehát azt jelenti, hogy a pártok kampánya tartalmi vonatkozásában nem korlátozható, azonban mennyiségileg van rá lehetőség, mégpedig annak érdekében, hogy az egyes szereplők ugyanolyan eséllyel indulhassanak a választásokon.²¹⁹

A demokrácia működésének kiemelten fontos szereplői a pártok, amelyek nélkülözhetetlen funkciókat töltenek be a társadalom politikaiakarat-formálásában, így tevékenységük zavartalan biztosítása az állam felelőssége. A pártok sokrétű feladatát látnak el, ezek közt szerepel az állampolgárok politikai tájékoztatása, véleményük formálása. E feladatok

²¹⁵ 2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról

²¹⁶ Eötvös Károly Intézet: A pártfinanszírozás alapelvei; 2006. június 26.; 3. oldal

²¹⁷ Eötvös Károly Intézet: A pártfinanszírozás alapelvei; 2006. június 26.; 12. oldal

²¹⁸ Eötvös Károly Intézet: A pártfinanszírozás alapelvei; 2006. június 26.; 12. oldal

²¹⁹ Eötvös Károly Intézet: A pártfinanszírozás alapelvei; 2006. június 26.; 15. oldal

széleskörű elvégzése érdekében a pártok különféle csatornákat és eszközöket – folyóirat fenntartása, rendezvények szervezése – használnak fel, amelyek hatalmas kiadásokat rónak a szervezetekre. A pénzigényes tevékenységek miatt egy stabilan működő demokrácia alapfeltétele a megfelelő forrásokkal rendelkező pártrendszer. Amennyiben a pártok tevékenysége csakis állampolgári igény kielégítése lenne, elvárható lenne, hogy működtetésük is kizárólag társadalmi forrásokból történjen. Azonban a polgárok alacsony társadalmi felelősségvállalása, és az egyes országokban meghatározó, a politikához való rossz hozzáállás megkerülhetetlenné teszi az állam felelősségét a pártok fenntartásában. A párt- és kampányfinanszírozás működőképességének biztosítása elengedhetetlen egy stabil demokrácia esetében.

Annak érdekében, hogy a választók politikai akarataikat egyenlő esélyekkel juttathassák érvényre, az egyes pártok választási és népszavazási kampányaik bevételeit és kiadásait átlátható módon kell kezelni.²²⁰ A pártok működésének célja az állami döntések befolyásolása és, végső soron, a politikai-kormányzati hatalomból való részesedés, ezért az állampolgárok érdeke azt kívánja, hogy a pártok gazdálkodása legyen minél nagyobb mértékben nyilvános.²²¹ Ezt a követelést megalapozza az a tény is, hogy a pártok számára juttatott költségvetési támogatás közpénz, amellyel szemben állampolgári igény a nyilvános elszámolás. Az átláthatóság követelményét azonban a pártok teljes gazdálkodása körében, tehát a magánszemélyektől és cégektől, valamint alapítványoktól befolyt adományok tekintetében is érvényesíteni kell. Ugyanis például a kormányzati pozícióban lévő pártoknak lehetőségük van a kapott támogatások fejében a társadalmi szereplőket különféle előnyökhöz juttatni. Többek között ez a korrupciós kockázat indokolja a pártok bevételeinek és kiadásainak kiterjedt nyilvánosságra hozatalát.

A párt- és kampányfinanszírozás társadalmi beágyazottsága következtében e területen is kiemelten kell kezelni az esélyek egyenlőségének kérdését, amely több aspektusból is felmerül. Az egyenlőtlenségek visszavezethetők arra, hogy a különböző pártok hagyományaik és ideológiájuk folytán más és más összetételű társadalmi héttérrel rendelkeznek. Ha egy párt törzsközönségét nagyobb arányban alkotják a magasabb jövedelmű polgárok, akkor ez a párt vetélytársaival szemben nagyobb eséllyel fog adományokhoz jutni. Ez a finansiális probléma pedig tartósan befolyásolhatja a pártok esélyeit,²²² hiszen így több anyagi forrást tud például kampánytevékenységének szolgálatába állítani, amiből következhet a választásokon való sikeressége is. Ezt tekinthetjük az anyagi erőfölény politikai erőfölénnyé konvertálásnak.

De az esélyek egyenlőtlensége akár az állami támogatások rossz elosztásának következtében is kialakulhat. Azzal például, hogyha a szabályozás az országgyűlésbe bekerülő pártok számára juttatja

220 Politikai nyilatkozat a kampányfinanszírozás alapelveiről; Budapest; 2012. április 4.;

221 Eötvös Károly Intézet: A pártfinanszírozás alapelvei; 2006. június 26.; 10. oldal

222 Eötvös Károly Intézet: A pártfinanszírozás alapelvei; 2006. június 26.; 9. oldal

a költségvetési támogatás legnagyobb részét, az újonnan alakuló szervezetek politikai szintérré lépését nehezíti, és szélsőséges esetben sikerességét lehetetlenítheti el. Így egy további alapelv fogalmazható meg a kampányfinanszírozás tekintetében, mégpedig a pártrendszer rugalmasságának követelménye, vagyis az, hogy a szabályozás lehetővé tegye és segítse új szervezetek közéletben történő megjelenését. Mindezek alapján elmondható, hogy egyes pártoknak akár a túlzott központi, akár a túlzott állampolgári támogatottság eredményeként mutakozó gazdasági erőfölénye jelentősen torzító hatású lehet.

A pártfinanszírozási rendszer fő elemei a közfinanszírozás, a magánadományok, az adományozási és költési korlátok, a működés és gazdálkodás nyilvánosságára és ellenőrzésére vonatkozó szabályok, valamint a kampánykiadások időbeli korlátozása. Az egyes államok eltérő sajátosságai következtében a kampányfinanszírozási rendszerek közötti legjelentősebb különbségek abból adódnak, hogy mely eszközök alkalmazására és szabályozására fektetnek különös hangsúlyt. Így megkülönböztethetünk állami finanszírozású és magánúton finanszírozott pártokat,²²³ az alapján, hogy melyik támogatási forma érvényesül erőteljesebben. Különbség tehető a szerint is, hogy a bevételi vagy kiadási oldalon határoznak meg szabályozási korlátozásokat, illetve hogy a pártok gazdálkodására és kampányfinanszírozásuk ellenőrzésére szakosított szerv vagy nem szakosított szerv kap-e felhatalmazást.

3. A párt- és kampányfinanszírozás rendszerváltást követő magyarországi szabályozása

A pártok pénzügyeit szabályozó első törvényi rendelkezések a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások eredményeként megszülető, a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló 1989. évi XXXIII. törvényben (Párttv.) találhatók.²²⁴ A történeti szempont figyelembe vétele azért érdekes, mert a szabályozás által választott jogi megoldások tükrözik azt a politikai helyzetet, amelyben a rendelkezéseket meghozták.²²⁵ Az első szabad választásokat megelőzően a szocializmus hagyatékaként az MSZMP kvázi „utódpártjaként” az egyik oldalon országos infrastruktúrával, stabil szervezettel rendelkező MSZP állt, míg a másik oldalt a párttá alakulás kezdetleges állapotában lévő új politikai formációk uralták.

A párttörvény megengedő, puha szabályrendszerének hátterében az a megfontolás vélelmezhető, hogy a jogalkotók az esélyegyenlőség kialakítására törekedtek a különböző szervezetszerű pártok között. Ezt a célt a törvény – a választási törvénnyel összhangban – azzal kívánta elérni, hogy nem korlátozta a pártok számára adható vagyoni hozzájárulások mértékét. Ebből kifolyólag kizárólag a más államtól származó és a névtelen

223 Balázs Péter – Bakos Edina: Bevezetés egy magyarországi párt- és kampányfinanszírozási vitához. Parlamenti Levelek, 1998/4-5., 15. oldal

224 Hack Péter: Parlamenti reformjavaslatok, Fundamentum, 2010/3.; 50. oldal

225 Eötvös Károly Intézet: A pártfinanszírozás alapelvei; 2006. június 26.; 51. oldal

adományok elfogadását tiltotta.²²⁶ Mivel a szabályozás sem a bevételi oldalon, sem pedig a kiadási oldalon nem határozott meg számottevő korlátozásokat, így összességében elmondható, hogy kezdetleges és puha törvényi keretek között zajlott az első szabad választás kampánya.

Az első szabad választásokat követően a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló 1989. évi XXXIII. törvény módosításáról szóló 1992. évi LXXXVIII. törvény néhány szigorítást vezetett be a párt- és kampányfinanszírozás tekintetében, azonban ezek nem tekinthetők valódi korlátoknak. A jogszabály, azzal, hogy megtiltotta a költségvetési szervek, állami vállalatok, állami részvétellel működő gazdasági társaságok és költségvetési támogatásokban részesülő alapítványok számára pártok anyagi támogatását, jelentősen szűkítette a pártok legális bevételeinek körét. Közben azonban bővítette is a forrásokat a költségvetésből származó, mandátumarányos támogatás bevezetésével és ingatlanadományokkal. E szigorításokkal együtt is a magyar szabályozás nagyon megengedő volt a magánadományok tekintetében, amit kezdetben indokolhatott az eszköztelen pártok ilyen módon való forrásokhoz jutásának elősegítése.

A második, 1994-ben lezajlott szabad választásokon azonban a történelmi helyzet indokolta puha kampányfinanszírozási szabályok könnyen kijátszhatónak bizonyultak. A legkézenfekvőbb mód a korlátozások megkerülésére az volt, hogy a pártok alapítványokat hoztak létre, s az azoknak adott pénzügyi támogatásra már nem vonatkoztak a párttörvény korlátozásai.²²⁷ A jogszabályi rendelkezések értelmében ugyanis az 500.000 forintot meghaladó belföldi, valamint a 100.000 forintot meghaladó külföldi hozzájárulásokat a pártok éves beszámolójukban kötelesek voltak tételesen közzétenni. Az alapítványok létrehozásával azonban ez a szabály értelmét veszítette, mivel a magánadományok az alapítványhoz folytak be, amely pedig egy összegben átengedte őket a párt részére, így a beszámolóban ezek az alapok jelentek meg egyedüli adományozóként.

Az 1994-es választások tapasztalatai fényében a törvényalkotó már nem a bevételi oldalon kereste a korlátokat, hanem a kampánykiadásokat kívánta szigorúbb keretek közé szorítani. Így került sor a jelöltenként egymillió forintos költési plafon bevezetésére. A rendelkezés kétségtelenül jó szándékú indítéka és ésszerű megfontolásai ellenére az elmúlt évtized egyik legkártékonyabb szabályának bizonyult. Nemcsak azért, mert a törvényt senki nem tartotta be, hanem leginkább azért, mert a rendelkezésnek kifejezetten korrupciógeneráló hatása volt.²²⁸ A teljesen életidegen szabály kijátszására többféle eszközt is igénybe vettek a pártok. Többek között például olyan megállapodások jöhettek létre egyes gazdasági szereplők és politikai szereplők között, melyek lényege abban állt, hogy a kampányidőszak során nyújtott támogatás – ingyenes

²²⁶ Hack Péter: Parlamenti reformjavaslatok, Fundamentum, 2010/3., 50. oldal

²²⁷ Eötvös Károly Intézet: A pártfinanszírozás alapelvei; 2006. június 26.; 58. oldal

²²⁸ Hack Péter: Parlamenti reformjavaslatok, Fundamentum, 2010/3, 50. oldal

megjelenés, a párt érdekében szervezett rendezvény – fejében a politikai szereplő, sikeressége esetén a következő ciklusban e gazdasági szereplő érdekei szerint alakítja egyes intézkedéseit.

Az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet és a Nézőpont Intézet szervezésében követően egyeztetés folyt a parlamenti pártok között a párt- és kampányfinanszírozás kérdéseiről a 2006-os országgyűlési képviselő választásokat. Az egyeztetés eredményeként a felek eljutottak a megállapodás közelébe, amely hat pontban foglalta össze a legfontosabb kérdéseket. Az első pont olyan alapelveket rögzített, mint az átláthatóság, az esélyegyenlőség, a kampányköltségek ésszerű korlátozása és a közpénzek védelme. A második pont a kampányidőszak meghatározását sürgette, a harmadik a kampányszámra kötelező bevezetéséről szólt. A negyedik pont rögzítette a hirdetési cégek kötelezettségeit. Az ötödik pont korlátozni javasolta a közfunkciót betöltők részvételét a kampányban, a hatodik pedig a társadalmi szervezetek és természetes személyek kampánybeli részvételét kívánta szabályozni.²²⁹ Azonban ez a megállapodás meghiúsult.

Ezt követően MSZP-s országgyűlési képviselők újabb törvényjavaslatokat nyújtottak be. A T/4190. számú javaslat a párt- és kampányfinanszírozás teljes rendszerének átfogó reformját kísérelte meg, az átláthatóságot megerősítő szabályok mellett a finanszírozás koncepcionális változtatására is javaslatot tett. A törvényjavaslat megszüntette volna azt a lehetőséget, hogy jogi személyek pártokat, illetve pártok vagy jelöltek kampányát támogathassák. A pártok pénzügyi forrásait e szerint részben a magánszemélyek támogatása, részben a költségvetésből származó, a jelenlegi helyzethez képest lényegesen megnövelt állami támogatás jelentette volna.²³⁰ Azonban ez a javaslat sem jutott el a szavazásig, így a párt- és kampányfinanszírozás megreformálására nem került sor 2013-ig.

4. Az országgyűlési képviselők választása átláthatóvá tételéről szóló 2013. évi LXXXVII. törvény elemzése

A 2010-es választásokat követően a kétharmados parlamenti többséget szerző Fidesz-KDNP-pártszövetség képviselője 2013-ban kampányfinanszírozási szabályokat módosító törvénytervezetet nyújtott be az Országgyűlésnek. A törvénytervezet elkészítését és benyújtását nem előzte meg sem nyilvános vita, sem pedig szakmai egyeztetés. A Fidesz-KDNP kétharmados többsége folytán a törvénytervezetet – a pártok között elhúzódó egyeztetések és megegyezések nélkül, viszonylag könnyen, 2013. június 10-én – elfogadta az Országgyűlés. Ennek eredményeképpen született meg az országgyűlési képviselők választása kampányköltségeinek átláthatóvá tételéről szóló 2013. évi LXXXVII. törvény (a továbbiakban: kampányfinanszírozási törvény).

²²⁹ Hack Péter: Parlamenti reformjavaslatok, Fundamentum, 2010/3, 51. oldal

²³⁰ Hack Péter: Parlamenti reformjavaslatok, Fundamentum, 2010/3, 51. oldal

A korábbi struktúrával szakítva az új törvény elfogadását követően a pártokra és azok éves gazdálkodására vonatkozó rendelkezések, valamint a kampányfinanszírozásra vonatkozó rendelkezések külön törvényben nyertek szabályozást. Az előbbieket a már többször módosított, a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló 1989. évi XXXIII. törvényben, míg az utóbbiak a 2013. évi LXXXVII. törvényben kaptak helyet.

Az új törvény a kampányfinanszírozás meghatározó eszközein és lényegi elemein nem változtat. Ez alapján tehát a rendszerváltás óta a parlamenti pártok bevételeinek legnagyobb részét az állami költségvetésből való támogatás jelenti. A pártok bevételeiknek kisebb része származik egyéb forrásokból, alig néhány százaléka a párttagok tagdíjából.²³¹ E struktúrán az új szabályozás sem változtat; csupán a kampányra fordítható állami támogatás összegét növeli, s a kampányköltségi plafont emeli meg. A pártok gazdálkodásának és a közpénzek felhasználásának törvényszerűségének ellenőrzéséért továbbra is az Állami Számvevőszék és az Államkincstár felelős. Lényegi változás az egyéni képviselőjelöltek által kapott források elszámolásánál fedezhető fel.

Az új szabályozás megemeli az országgyűlési választások kampánya során a pártok által elkölthető pénzeket. A korábbi szabályok az országgyűlési választások kampányidőszakában jelöltenként egymillió forint elköltését tették lehetővé, ami az egyes pártok esetében 386 millió forintban maximalizálta a kampányra fordítható pénzösszeg nagyságát. A jelenleg hatályos rendelkezések szerint a kampányköltségi plafon a korábbi ötszörösére nő, azaz jelöltenként ötmillió forint fordítható kampánytevékenységre, amely a 2014-es választások évében az újonnan megalakuló 199 fős országgyűlést tekintve 995 millió, azaz majdnem egymillió forintot jelent. A törvény rendelkezése értelmében mind e kampányköltségi plafon, mind pedig ezen állami juttatások mértékét 2015-től kezdődően a Központi Statisztikai Hivatal által a tárgyévet megelőző évre megállapított fogyasztói árindexszel évente növelni kell. Ez az előremutató szabályozás lehetővé teszi, hogy a kampánykiadások maximális mértéke a gazdasági realitásoknak a jövőben is megfeleljen.

A pártok működésük során és kampányidőszakban a kampánytevékenységeik során felmerülő költségeiket állami támogatásokból és saját bevételeikből fedezik. Mivel a kampányra fordítható maximális összegnek csak egy részét fedezi az állami támogatás, a másik részét a pártoknak egyéb bevételeikből kell kigazdálkodniuk. A pártok bevételeinek körét a párttörvény rendezi; ezek az állami költségvetésből származó párttámogatás és a párttagok tagdíjai mellett a párt számára juttatott adományokból állnak. A kampányfinanszírozási törvény értelmében azonban az adományozók köre szűkült, a 2013-as évtől kezdődően a pártok csak magyar állampolgárú természetes személyektől fogadhatnak el támogatást.

A kampányfinanszírozási törvény az országgyűlési választások kampányának állami támogatását két részre bontja. Egyrészt a jelöltek fejenként egymillió forintos állami támogatásra jogosultak, amiről a pártszínekben indulók lemondhatnak pártjuk javára. Ezen felül a listát állító pártok is jogosultak állami kampánytámogatásra, melynek mértéke attól függ, hogy egy-egy párt hány egyéni választókerületben tud jelöltet állítani. E támogatás mértékét sávosan állapították meg. Így ha egy párt a pártlista állításához szükséges minimumszámú, azaz 27 választókerületben állít jelöltet, akkor 149 millió forint állami támogatásra jogosult. 54 egyéni választókerületben állított jelölt esetén 298 millió forint, 80 egyéni választókerületi jelölt esetén 447 millió forint, s 106 egyéni választókerületi jelölt esetén 597 millió forint jogosult. Feltéve tehát, hogy egy párt minden választókerületben állít jelöltet, s ezek a jelöltek lemondanak a párt javára az őket megillető egymillió forintról, a párt összesen 703 millió forintot szerezhet állami forrásból kampánytevékenységük fedezésére, ami a kampány során elkölthető összegnek a 70 %-a.

A törvény mind a két típusú állami támogatást részletesen és egymástól eltérően szabályozza. Nézzük először a jelölteknek járó egymillió forintos juttatást, amelyet az állam nagyon szigorú feltételekkel finanszíroz és ellenőriz. Az egyéni képviselőjelölt részére az Államkincstár egy külön erre a célra létrehozott kincstári kártyafedezeti számlára utalja a támogatást, mely lehívásához kincstári kártyafedezeti kártyát is kibocsát. A jelölt e számláról a kincstári kártyával vagy átutalással teljesítheti a kampánytevékenységével összefüggő dologi kiadásait, tehát készpénzt nem vehet föl róla. A jelöltnek kiadásairól továbbá a nevére kiállított számlákkal teljes körűen el kell tudnia számolni az egyéni választókerületi eredmények jogerőre emelkedését követő 15 napon belül, amelyet az Állami Számvevőszék mellett az Államkincstár is ellenőriz.

A törvény komoly szankciókat állapít meg arra az esetre, ha a jelölt nem tud a kiadásokkal szabályszerűen elszámolni. A Kincstár az elszámolás során kifejezetten ellenőrzi, hogy a kifizetések a kampányidőszak alatt a kincstári kártyával vagy átutalással történtek-e, hogy e kiadások a dologi kiadások körébe tartoznak-e, valamint hogy a számlák megfelelnek-e a törvényi előírásoknak. Abban az esetben, ha az elszámolás a megadott határidőn belül nem történik meg, vagy a Kincstár azt nem fogadja el, a jelölt a nem, vagy nem megfelelően elszámolt támogatás kétszeresét köteles visszafizetni, ami adott esetben akár kétfélmillió forint visszafizetését is jelentheti.

A törvény továbbá a jelöltek állami kampányfinanszírozásának támogatásába kockázati elemet is beépít, amikor előírja, hogy ha egy jelölt a választásokon a leadott érvényes szavazatok 2%-át nem szerzi meg, a teljes állami támogatást köteles visszafizetni. Ahogyan azt fentebb is kifejtettem, a kockázati mozzanat jelentősége abban áll, hogy a jelölt csak abban az esetben kaphasson közpénzből származó finanszírozást,

²³¹ Transparency International Magyarország: A kampánykorruptióról; letöltés ideje: 2014. május 15.

ha minimális választói támogatottságot élvez. A rendelkezés célja tehát, hogy kizárja a képviselőjelöltségnek állami pénzszerzés érdekében való vállalását.²³² Ugyanezek a szabályok érvényesülnek a párttal szemben is, abban az esetben, ha a pártszínekben induló egyéni választókerületi képviselőjelölt pártja javára lemond az állami forrásról.

A pártlistát állító pártok részére juttatott állami támogatás finanszírozása és elszámolása esetében a törvény sokkal puhább szabályozással él. Az Államkincstár e pártok részére az őket megillető állami támogatást a pártok számlájára utalja. Így nem érvényesül az a közvetlen ellenőrzési rendszer e források elköltése során, mint az egyéni választókerületi jelölteket megillető egymillió forint esetében. A kiadások egyetlen korlátozása az, hogy ezek csak a kampányidőszak alatt felmerülő kampánytevékenységgel összefüggő kiadások lehetnek.

A kampányfinanszírozási törvény nem vezet be új szabályokat és korlátokat a források elszámolása során a korábban a párttörvényben foglalt rendelkezésekhez képest. A jelölő szervezeteknek a választások eredményének jogerőre emelkedését követően 60 nap áll rendelkezésükre, hogy a Magyar Közlönyben nyilvánosságra hozzák a választásra fordított állami és más pénzeszközök, anyagi támogatások összegét, forrását és felhasználási módját. E beszámolót az Állami Számvevőszék a választást követő egy évben ellenőrzi. A törvény nem állapít meg semmilyen konkrétumot az Állami Számvevőszék általi ellenőrzés tekintetében, így feltehető, hogy az elmúlt években az ellenőrzés terén kialakult rossz gyakorlatot illetően nem lesz változás. Azonban kiemelendő, hogy az Állami Számvevőszék hivatalból csak az országgyűlési képviselőhöz jutott pártok esetében folytat ellenőrzést, s az egyéb szervezeteket csak más jelölt és jelölő szervezet kérelmére ellenőrzi. Ez a szabályozás az átláthatóság és elszámoltathatóság szempontjából hatalmas hiányosságokat vet fel, hiszen így akár több százmillió forint értékű, közpénzből származó állami támogatás sorsa, elköltése marad ellenőrizetlen, ami különféle csalásoknak nyithat színteret.

A pártok állami kampánytámogatása kialakításakor a pártok számára kockázatot jelentő elemeket nem alakítottak ki. Meghatározott választási küszöb elérése nélkül is minden szervezet – amely legalább 27 egyéni választókerületi jelöltet, s így pártlistát tud állítani az országgyűlési képviselők választásán –, jogosult állami támogatás igénylésére. Így tehát a legalább 150 milliós támogatást akkor is megtarthatja a párt, ha egyetlen szavazatot sem adnak le a listájára az országgyűlési választásokon. Egy esetben kell mégis a támogatás meghatározott részét az éves jegybanki alapkamat kétszeresével növelt értékben visszafizetni, mégpedig akkor, ha a támogatást olyan jelölt után vette igénybe a párt, aki az országgyűlési képviselők általános választásán kiesett, vagy abban az esetben, ha a pártlista esett ki az országgyűlési képviselők választásán. Ez a szabályozás azonban aligha tekinthető elegendő korlátozásnak az állami pénzek felhasználását illetően.

²³² Transparency International Magyarország: A kampánykorrupcióról; letöltés ideje: 2014. május 15.

5. A kampányfinanszírozási törvény értékelése

A kampányfinanszírozási törvény sok tekintetben előremutató. Az új szabályozás egyik előnye, hogy jelentős mértékben, ötszörösére növeli a pártok által a kampányaikra legálisan elköltethető összeget. Valamint az is, hogy a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXIII. törvény értelmében az elektronikus médiafelületek – mind a közszolgálati, mind a kereskedelmi médiumok esetében – ingyenesen állnak rendelkezésre politikai reklámok céljaira. Ezek a kampányeszközök bizonyultak messze a legdrágábbnak a korábbi kampányok során. Így ezek ingyenessé tétele és a kampányköltségi plafon drasztikus növelése következtében a kampányra fordítható kiadások mértéke realisan közelít a korábbi választási években becsült értékekhez.²³³

További előnye, hogy a kampánykiadások fedezéséhez az állam sok százmillió forint költségvetési támogatást is nyújt. Az elmúlt évtizedes tapasztalat azt mutatja, hogy ha a kampányköltségek fedezésére a legális forrásból származó anyagi eszközök nem elengedőek, akkor a politikai pártok hajlamosak alternatív, akár illegális finanszírozási megoldások után nézni.²³⁴ Ez a gyakorlat azonban a demokratikus állam alapkövetelményét, a törvényesség és a jogszerűség elveit mossza alá és a korrupció melegágyaként szolgálhat. Azonban az új szabályozás következtében a pártoknak járó nagymértékű anyagi juttatás hatékony megoldás lehet erre a problémára. Összességében ugyanis „kifehériti” a kampányt, ha annak költségeit az állam átlátható módon fedezi.²³⁵

A kampányfinanszírozási törvény legpozitívabb eleme az egyéni választókerületi képviselőjelöltek állami támogatásának szabályrendszere. A jelölteknek jutott egymillió forint közpénz kincstári ellenőrzése, a készpénzmozgás kizárása és a szigorú számlaadási előírás mind hatékony megoldások a csalások és visszaélések kizárása érdekében. Emellett a kockázati elem megjelenítése a támogatások célszerűségét is biztosítja, mivel kizárja az országgyűlési képviselő-választásokon kizárólag pénzszerzési céllal indulókat. Ez a rendszer képes biztosítani a közpénzek felhasználásának törvényességét.²³⁶

A kampányfinanszírozási törvénynek előremutató rendelkezései ellenére azonban számos hiányossága és hátránya is van. A legtöbb problémát az országgyűlési képviselők választásán pártlistát állító pártoknak kampánytevékenységük finanszírozásához nyújtott állami támogatás szabályozása jelenti. Emellett a törvény több, a civil szervezetek által korábban jelzett kampánytevékenységgel összefüggő korrupciós kockázatról sem vesz tudomást – úgy mint egy párt érdekében gazdasági szereplők által kifejtett tevékenység a későbbi előnyök kovácsolásának

²³³ A Transparency International Magyarország által a Nemzeti Integritás Tanulmányban közzétett adatok alapján

²³⁴ Transparency International Magyarország által megjelentetett tanulmány; Ligeti Miklós: A választási kampányok finanszírozása – kampánykorrupció; 6. oldal

²³⁵ Transparency International Magyarország által megjelentetett tanulmány; Ligeti Miklós: A választási kampányok finanszírozása – kampánykorrupció; 9. oldal

²³⁶ Transparency International Magyarország által megjelentetett tanulmány; Ligeti Miklós: A választási kampányok finanszírozása – kampánykorrupció; 8. oldal

reményében. Sőt, a 2010-es választások eredménye alapján a parlamentbe jutott pártok által megfogalmazott kampányfinanszírozási alapelveknek és követelményeknek sem tesz kifogástalanul eleget.²³⁷

Az állami kampánytámogatás legnagyobb hányadát – éles ellentétben a jelöltekre vonatkozó rendelkezésekkel –, az új törvény nem szabályozza kielégítően. A negatív elemek egyike, hogy a 149 milliótól akár 597 millió forintig terjedő összegeket az állam a támogatásra jogosult pártok bankszámláira folyósítja, melyről készpénzfelvételre is jogosultak a pártok. Az így folyósított összeg felhasználásáról azonban nem kell tételesen elszámolniuk a pártoknak, hanem csupán beszámolóikban a számlákat mellékelve, melyet az Állami Számvevőszék a korábbi gyakorlatnak megfelelően fog ellenőrizni. Ez az ellenőrzés azonban megelőző országgyűlési választások során csupán a számlák törvényességére terjedt ki és nem a valós kampányköltségek vizsgálatára, s mivel e téren az új törvény nem alkalmaz reformokat, így a gyakorlat megváltozása sem várható. A pártlista-támogatások esetében tehát nem érvényesül a készpénzhasználat tilalma és szigorú ellenőrzésre sem kell számítani.²³⁸

A pártlistát állító pártok számára nyújtott költségvetési támogatás szabályozásának másik negatívuma a kockázati elem beépítésének mellőzése. Ahogyan ezt már korábban is kifejtettem, a kapott anyagi juttatásokat akkor sem kell visszafizetnie egyetlen jelölő szervezetnek sem, ha a szervezet egyáltalán nem élvezi a választók támogatását. Ez a hiányosság gyakorlatilag teret nyit a politikai ambíciók nélküli „biznispártok”-nak és közpénzek legális megszerzésének. Ezt az elégtelen szabályozásból adódó problémát tovább súlyosbítja, hogy az Állami Számvevőszék hivatalból nem, csupán más jelölő szervezet kérésére ellenőrzi e pártok esetében a kampány során felmerülő anyagi kiadásait törvényességét. Így a parlamentbe be nem kerülő pártok esetében még az a minimális ellenőrzési rendszer sem került beépítésre, ami legalább a számlák legális forrásból való származását ellenőrizhetné. Mindezeket figyelembe véve lehetséges, hogy ad hoc-jelleggel alakult pártok a legalább 27 jelölt állításához szükséges minimális feltételek teljesítésével több százmillió forint közpénzhez jussanak, s azt saját céljaikra fordítsák.

A kampányfinanszírozási törvény kapcsán a kijátszható rendelkezéseken túl további kritikák is megfogalmazhatóak. Ugyanis a jogszabály a 2010-es ciklus parlamenti pártjai által lefektetett alapvető kampányfinanszírozási alapelvek jó részét figyelmen kívül hagyja. A szabályozás egyik komoly hiányossága, hogy nem foglalkozik az európai parlamenti és az önkormányzati választások kampánykiadásával, azokra nézve semmilyen követelményt nem fogalmaz meg. Nem tiltja a hivatalos kampányidőszakon (a választásokat megelőző 50 napos időszakon) kívüli kampányolást, amelynek következtében a pártok ugyan az állami források legális felhasználása nélkül, de már jóval a megengedett időszak előtt síkra

237 2012. április 4.-én Budapesten aláírt Politikai Nyilatkozat a párt és kampányfinanszírozás alapelveiről

238 Transparency International Magyarország által megjelentetett tanulmány; Ligeti Miklós: A választási kampányok finanszírozása – kampánykorrupció; 9. oldal

szállhatnak a szavazatokért folytatott harcban.

A szabályozási hiányosságok kijátszhatóságának eredményeképp kialakult, s a megelőző országgyűlési választások kampányai esetében már megfigyelt rossz gyakorlatok megszüntetésére sem tesz próbálkozást az új törvény. Így nem nyilvánítja jogellenessé azt sem, hogy egyes pártok választási győzelme érdekében a hozzájuk közel álló civil szervezetek fejtsenek ki kampánytevékenységet. S mivel a pártoktól független civil szervezetek tevékenységére nem terjed ki a törvény hatálya, így az ilyen kampánykiszervezések sem minősülnek törvénytelennek. Ennek értelmében a civil szervezetek akár már jóval a hivatalos kampányidőszakot megelőzően bármilyen pártot támogató cselekedetet legálisan kifejthetnek. Ahogyan akár a minisztériumok, az állami hivatalok, állami vállalatok vagy önkormányzati szervezetek pártok melletti kampányolását sem tilalmazza a kampányfinanszírozási törvény.²³⁹

A pártközeli civil szervezetek, valamint az állami intézmények által folytatott kampánytevékenységek még elvi szinten sem kerülnek szabályozásra, amelyek az esélyegyenlőség alapelveinek megsértéséhez vezethetnek. A gyakorlatban ugyanis a törvény e hiányossága a nagy múlttal és kiépített infrastruktúrával rendelkező pártok számára jelentős előnyt biztosít, mivel azok az állami támogatás nélkül is már jóval a kampányidőszakot megelőzően képesek megszólítani a választók széles körét. Ráadásul a civil, állami és önkormányzati szervezetek által folytatott kampány költségei nem számítanak a törvény által meghatározott költési plafon számításánál, így a gyakorlatban egy-egy párt e szervezetek tevékenységén keresztül jóval többet költhet a megengedettnél. Mindezek alapján elmondható, hogy a kampányfinanszírozási törvény betartása esetén is csupán egy szabad, azonban esélyegyenlőséget nem megvalósító kampányra van lehetőség.

Elmondható tehát, hogy a 2013. évi LXXXVII. törvény számos előremutató rendelkezése ellenére nem alkalmas a kampánykorrupció teljes körű felszámolására, s legalább ugyanannyi kikaput hagy nyitva, mint amennyit bezár. A törvény legnagyobb és legkomolyabb hiányossága, hogy nem zárja ki teljes mértékben a kampányköltségek finanszírozására kapott állami támogatások saját célú felhasználását, miközben növeli azok mértékét. Továbbá olyan ellenőrzési megoldásokat sem vezet be, amelyek képesek lennének az ilyen típusú visszaélések hatékony felderítésére és szankcionálására.²⁴⁰ Összességében a jogszabály meghozatalával a demokratikus jogállam egy kis lépést tett egy törvényes, tisztességes, átlátható, és az esélyegyenlőséget megvalósító kampányfinanszírozási modell felé.

239 Transparency International Magyarország által megjelentetett tanulmány; Ligeti Miklós: A választási kampányok finanszírozása – kampánykorrupció; 11. oldal

240 Transparency International Magyarország által megjelentetett tanulmány; Ligeti Miklós: A választási kampányok finanszírozása – kampánykorrupció; 2. oldal

6. A 2014. évi országgyűlési képviselő-választás kampányköltségének elemzése

Dolgozatomban a 2014. évi országgyűlési képviselő választást megelőző kampány elemzésére töreksem a következők szerint. A dolgozat témájának megfelelően a kampánytevékenységre fordított költségek és ezzel összefüggésben megfigyelhető jelenségek vizsgálatára kívánok szorítkozni. Céltom, hogy a 2013. évi LXXXVII. törvény által hozott új szabályok gyakorlati megvalósulását bemutassam, s így az előző fejezetben kifejtett elméleti kritikát követően a gyakorlatban jelentkező törvénytelenességekre és visszaosságokra is felhívjam a figyelmet. E törekvésemnek és a dolgozat kereteinek megtartása érdekében a pártlistát állító pártok által és azok érdekében más szereplők által kifejtett kampányköltségeket szándékozom közelebbről megvizsgálni.

Az országgyűlési képviselők választására Magyarországon 2014. április 6.-án került sor. A Nemzeti Választási Bizottság által nyilvántartásba vett szervezetek közül 18 párt tudott pártlistát állítani, s vált ebből kifolyólag jogosulttá a kiegészítő állami kampánytámogatásra. A különböző pártok e típusú támogatására – az egyéni választókerületi jelölteknek járó költségvetési juttatás mellett – összesen 5.820.750.000 forintot, azaz közel hatmilliárd forint közpénzt fordított az állam. A választások eredményeképpen parlamentbe bejutó 4 párt és pártszövetség²⁴¹ egyenként 597 millió forintos támogatásra volt jogosult, s további 3.432.750.000 forintot osztott ki az állam a többi 14 induló párt között.

A dolgozat lezárásakor még nem ismertek a pártok kampányköltségeinek hivatalos beszámolói, így elemzésem során a Kampánymonitor²⁴² adatait használom fel. A Kampánymonitor a Transparency International Magyarország, a K-Monitor Iroda és az Átlátszó Oknyomozó Újságíró Központ kezdeményezésére alakult abból a célból, hogy a nyilvánosság erejének felhasználásával segítse elő a párt- és kampányfinanszírozás reformját. A szervezet jelenleg futó projektjének lényege, hogy segítségével nyomon követhetők legyenek a 2014. évi országgyűlési képviselő választások kampánya során a politikai pártok költségei.

Annak érdekében, hogy a szervezet elérje célját – vagyis hogy teljesebb képet szolgáltatson a polgárok számára a politikai pártok kampányának valós működéséről és azok költségeiről –, külön módszertant dolgozott ki a kampánymonitorozás megfigyelésére. A módszertan lényege, hogy a kampányelemek előfordulását és megjelenését figyelik és a piaci árakat alapul véve határozzák meg a kampányelemekre fordított kiadások nagyságát. Kampányelemnek tekinthető minden olyan eszköz vagy tevékenység, amelynek célja, hogy a hivatalos választási időszakban egy adott pártot, annak bármelyik jelöltjét vagy programját a választókkal megismertesse, illetve hogy e pártok támogatására

buzdítson. Ilyen eszközöknek minősülnek többek között a politikai jellegű fizetett hirdetések, a nyilvános rendezvények, közvetlen választói kapcsolattartáshoz felhasznált kommunikációs eszközök és a pártok szervezési költségei is.²⁴³

A kampányelemek költségének meghatározása a szervezet legtöbbször, s amennyiben erre a lehetőség adott, a piaci árból indult ki. A nyomtatott és internetes médiumok csak a tarifatablázatuk nyilvánosságra hozatala mellett közölhettek politikai reklámot a 2014-es országgyűlési-képviselő választások ideje alatt, így e kiadások mértékét viszonylag egyszerű volt megbecsülni. A hatályos választási eljárásjogi törvény rendelkezései értelmében az elektronikus médiumokban politikai hirdetések ingyenesen jelentethetők meg a pártok által. Azonban a civil és állami szervezetek által egy párt támogatása érdekében megrendelt elektronikus média megjelenések nem azok, így e kiadások mértékének megállapításakor a szervezet a piaci árakat tekintette irányadónak.²⁴⁴

A kampányelemek azonosítására és becslésére a Kampánymonitor többféle forrásra támaszkodott. Az egyik fő forrást a kiterjedt sajtófigyelés jelentette, amit részben a nagyjából 20 fős monitorozó bázis, valamint az IMEDIA hirdetésfigyelő cég végzett. A másik fő forrás az Ipsos közvélemény kutató intézet által készített felmérés, amelyből kiderül, hogy a választók milyen gyakorisággal találkoztak egyértelműen kampányra utaló tevékenységgel, s ennek segítségével megbecsülhető a pártok által politikai marketingre fordított kiadások nagysága.²⁴⁵ A szervezet e források mellett országos önkéntes hálózat segítségével követte nyomon a helyi kampányeseményeket és a közvetlen pártkommunikációs eszközök felhasználását. A pártok által a kampánystábokra költött összegek becslését háttérinterjúkra és közvetett információkra alapozta.²⁴⁶

A Kampánymonitor tevékenysége során a hitelesség és pontosság érdekében többféle módszerrel dolgozott, azonban az ezek által szerzett adatok a legtöbb esetben csupán közvetettek. Az egyes pártok kampányköltségének megállapítása ezen adatok alapján csak nagyságrendileg lehetséges, a kiadások pontos meghatározására viszont nem alkalmas. Azonban ezek az adatok nagyságrendileg megfelelnek a valóságnak, s az egyes pártok kampányra fordított kiadásainak eltérése közötti különbség szemléltetésére alkalmas.

A 2014. évi országgyűlési képviselő választáson pártlistán is induló 18 párt és pártszövetség közül csak 2 pártnak²⁴⁷ és 2 pártszövetségnek²⁴⁸ sikerült megszereznie a parlamentbe való bekerüléshez szükséges

243 Transparency International Magyarország: A kepmutas.hu oldalon megjelenő kampánykiadások dokumentálásának és becslésének módszertana; 2. oldal

244 Transparency International Magyarország: A kepmutas.hu oldalon megjelenő kampánykiadások dokumentálásának és becslésének módszertana; 3. oldal

245 Lencsés Károly: Hol vannak a kampány milliárdok?; letöltés ideje: 2014. május 4.; <http://m.nol.hu/belfold/hol-van-nak-a-milliardok-1457283>

246 Transparency International Magyarország: A kepmutas.hu oldalon megjelenő kampánykiadások dokumentálásának és becslésének módszertana; 5. oldal

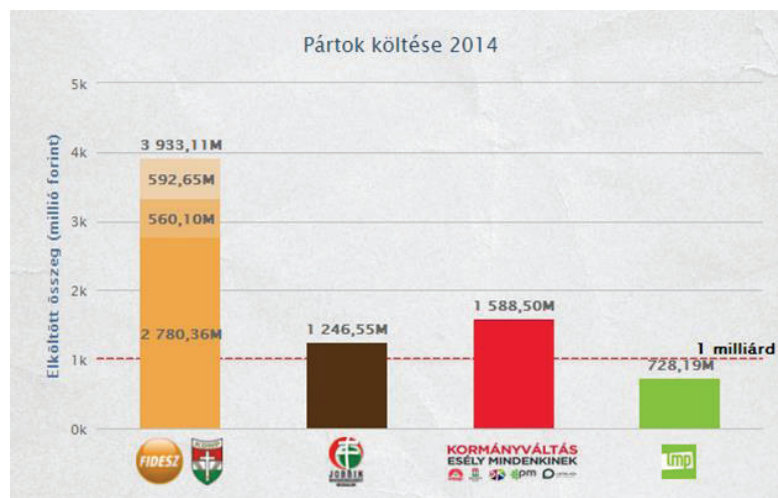
247 Lehet Más a Politika valamint Jobbik

248 FIDESZ-KDNP valamint Kormányváltás

241 Fidesz-KDNP, Kormányváltás, Jobbik, LMP

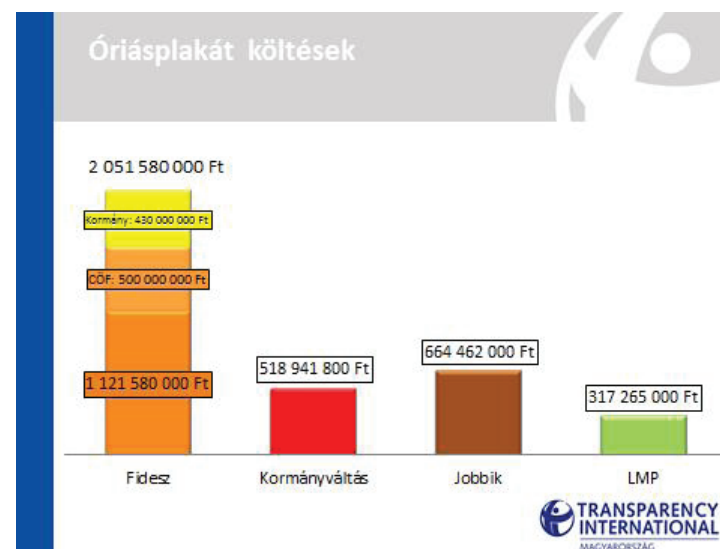
242 www.kepmutas.hu

szavazatok 5%-át, melyek közül a Fidesz-KDNP, Kormányváltás és a Jobbik esetében a Kampánymonitor stábja megállapította, hogy átlépték a kampányfinanszírozási törvényben meghatározott 995 millió forintos költségi plafont. A Fidesz-KDNP szövetség az adatok alapján önmagában 2.780 millió forintot, a Kormányváltás 1.588 millió forintot, a Jobbik pedig 1.246 millió forintot fordított kampánytevékenységeire. A negyedikként az országgyűlésbe kerülő párt, az LMP betartotta a jogszabályi előírásokat, s kiadásait 730 millió forintban maximalizálta. A 4 párt összességében tehát közel 3,5 milliárd forintot költött kampányára a 2014. országgyűlési képviselő választások során.

1. ábra Parlamentbe jutott pártok kampányköltsége 2014²⁴⁹

A szervezet becslése alapján a kormányzó Fidesz-KDNP-pártszövetség fordította kampányra a legtöbb pénzt, 2,7 milliárd forintot, ami azt jelenti, hogy önmagában is mintegy 180 százalékkal lépte át a maximális költségi összeget. Ehhez az összeghez hozzájárulnak még a pártszövetséget támogató civil szervezet, a Civil Összefogás Fórum (CÖF) és a kormány propagáló tevékenységét fedező együttesen közel 1,1 milliárd forintos kiadások. Összesen tehát a pártszövetség érdekében közel 4 milliárd forint folyt el kampányköltségre, amely a maximális mintegy 1 milliárd forint négyszerese. Azonban a kampányfinanszírozási törvény rendelkezése hiányában a civil szervezetek és az állami szervek kiadásait nem kell figyelembe venni a kampányköltségi plafon számításakor. Ez a rendszer – ahogyan ez a dolgozatban már korábban kifejtésre került – sérti az esélyegyenlőség elvét, és mivel e szervezeteknek nincs beszámolási kötelezettsége, az átláthatóság elvét is.

2. ábra Parlamentbe jutott pártok óriásplakátokra fordított kiadásai 2014²⁵⁰

A különböző kampányeszközök közül minden párt az óriásplakátokra fordította a legtöbb pénzt, melyeknek az árait a pártok – a hatályos törvény alapján²⁵¹ – titokban tartják.²⁵² A Kampánymonitor becslése szerint közel 2,5 milliárd forintot költött e kampányeszközre a 4 párt illetve pártszövetség összesen. Ebben az esetben is a Fidesz-KDNP pártszövetség kiadásai a legmagasabbak, amelyek a kampányra fordítható maximális költséget meghaladó 1,1 milliárd forintot emésztettek fel. Ehhez jön még hozzá a CÖF és a kormány által a párt érdekében óriásplakátokra fordított további 900 millió forint.

A 2014. évi országgyűlési képviselő választáson pártlistát is állított pártok közül 14 párt nem szerezte meg az országgyűlésbe való bekerülés feltételeként állított 5%-os választói támogatás, holott az állam hatalmas mértékű állami forrással támogatta kampánytevékenységüket. Ez a 14 párt közel 3,5 milliárd forint közpénzen osztozkodott. Ezek közül a Kampánymonitor csak 11 párt költségét követte nyomon és dokumentálta.²⁵³ A szervezet becslése alapján ez a 11 szervezet a 2,8 millió forint nagyságú állami támogatásnak kevesebb, mint 12 %-át fordította kampány tevékenységeire. Az adatok alapján 2,5 milliárd közpénz sorsa ismeretlen, feltehetően e pártok kasszájában maradt. Mivel a pártlisták költségvetési támogatása esetében kockázati elemet a törvény nem határoz meg, így a pártoknak semmiféle pénzvisszafizetési

250 Transparency International Magyarország sajtótájékoztatója: Magyarországon a kampánykorruptió jobban teljesített; letöltés ideje: 2014. május 4.

251 2013. évi LXXXVII. törvény az országgyűlési képviselők választása kampányköltségeinek átláthatóvá tételéről

252 Transparency International Magyarország sajtótájékoztatója: Magyarországon a kampánykorruptió jobban teljesített; letöltés ideje: 2014. május 4.

253 Tételes lebontásuk a 3. ábrán található.

kötelezettsége sincs. E számok arra engednek következtetni, hogy az újonnan alakult pártok egyetlen és fő célja az állami pénzek legális úton történő szerzése volt, amit sikeresen kiviteleztek is. Kivételként meg kell említeni a Független Kisgazda Pártot, amely az állami támogatások majdnem teljes egészét kampányhadjáratára fordította.

Kis pártok állami támogatása és kampánycöltséik*		
	Állami Támogatás	Képmutatás.hu szerinti költségek
JESZ	447 750 000 Ft	46 512 000 Ft
Szociáldemokraták	447 750 000 Ft	2 335 000 Ft
KTI	298 500 000 Ft	61 328 000 Ft
Haza nem eladó mozgalom	298 500 000 Ft	14 059 000 Ft
Seres Mária – SMS	298 500 000 Ft	25 820 000 Ft
IMCP	298 500 000 Ft	1 400 000 Ft
Munkáspárt	149 250 000 Ft	12 624 000 Ft
SEM	149 250 000 Ft	1 700 000 Ft
ÚDP	149 250 000 Ft	1 400 000 Ft
ÚMP	149 250 000 Ft	2 120 000 Ft
FKGP	149 250 000 Ft	148 519 000 Ft
ÖSSZESEN	2 835 750 000 Ft	317 817 000 Ft

*A képmutatás.hu projekt a „kis pártok” közül csak a táblázatban feltüntetetteket vizsgálta.

3. ábra Kis pártok állami támogatása és kampánycöltséik²⁵⁴

A Kampánymonitor által megfigyelt pártok kampánycöltségei, és az ezekből az adatokból kitűnő visszasságok alátámasztják a 2013. évi LXXXVII. törvény kapcsán megfogalmazott aggodalmak jó részét. A gyakorlati kampányfinanszírozási módszerek – a CÖF és a kormány által kifejtett kampány – törvényi szabályozásának hiányai az induló szervezetek közötti esélyek egyenlőtlenségét szűlik, amely hátrányosan érinti a politikai szereplők jó részét. Az állami támogatás növelésének és a kampánycöltségek elszámolásához kapcsolódó szankciók hiánya pedig több 'biznispárt' létrejöttét eredményezte, amelyeknek nem kell és amelyek nem is tudnak átlátható módon elszámolni a költségvetési juttatásokkal. Mindezek alapján elmondható, hogy a törvényi szabályozással kapcsolatos félelmek valódi problémák képében jelen vannak a közéletben is. A törvény a kampányfinanszírozással kapcsolatos korrupciós kockázatoknak sem kivédésére, sem pedig felderítésére nem ad reális lehetőséget. Azonban elvitathatatlan érdeme a kampányfinanszírozási törvénynek, hogy a kampányra legálisan fordítható kiadások mértékét a gazdasági szempontokra figyelemmel alakította ki, s az egyéni választókerületi képviselőjelöltek esetében egy átlátható és ellenőrizhető életképes rendszert dolgozott ki.

²⁵⁴ Transparency International Magyarország sajtótájékoztatója: Magyarországon a kampánykorrupció jobban teljesített; letöltés ideje: 2014. május 4.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Monográfia:

JUHÁSZ Gábor (2007): Pénzképviselet – Pártkasszák titkai, Kisszakra Kiadóház, Budapest 2007

Tanulmányok:

BALÁZS Péter – BAKOS Edina: Bevezetés egy magyarországi párt- és kampányfinanszírozási vitához. Parlamenti Levelek, 1998/4-5., 14-17.

EÖTVÖS Károly Intézet: Párt- és kampánypénzek. Fundamentum, 2006/3, 79-93

BODNÁR Eszter: A választási csalások és ellenszerei

HACK Péter – JUHÁSZ Gábor – VAJDA Éva: Parlamenti reformjavaslatok, Fundamentum, 2010/3, 49-59

JUHÁSZ Gábor (2006): Kétes kampányforintok. Kampányfinanszírozás, 2006. In: KARÁCSONY Gergely (szerk.): A 2006-os Országgyűlési választások. Elemzések és adatok. Budapest: DKMKA J

Országos Választási Iroda: Választási eljárási kérdések, Választási Füzetek I., Kampányfinanszírozási kérdések

Politikai Nyilatkozat a kampányfinanszírozás alapelveiről; Budapest, 2012. április 4.

Transparency International Magyarország által megjelentetett tanulmányok:

Akepmutatás.hu oldalon megjelenő kampánycöltségek dokumentálásának és becslésének módszertana

<http://kepmutatás.hu/dokumentumok/>

(letöltés ideje: 2014. május 4.)

Rövid leírás a kampánykorrupcióról

<http://kepmutatás.hu/dokumentumok/>

(letöltés ideje: 2014. május 4.)

Ligeti Miklós: A választási kampányok finanszírozása – kampánykorrupció

http://www.transparency.hu/PART_ES_KAMPANYFINANSZIROZAS

(letöltés ideje: 2014. május 4.)

Az optimális kampányszabályozás alapelvei

http://www.transparency.hu/PART_ES_KAMPANYFINANSZIROZAS

(letöltés ideje: 2014. május 4.)

EÖTVÖS Károly Intézet: A pártfinanszírozás alapelvei, 2006. június 26.

<http://www.ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=126>

(letöltés ideje: 2014. május 4.)

Transparency International Magyarország cikkei:

Kamupártok közpénzek milliárdjait nyúlhatják le

Újabb visszaélési lehetőség a kampányfinanszírozásban

Parlamenti Választások 2014: Magyarországon a kampánykorrupció jobban teljesített

Jogszabályok:

Alaptörvény

2013. évi LXXXVII. törvény az országgyűlési képviselők választása
kampányköltségeinek átláthatóvá tételéről

1989. évi XXXIII. törvény a pártok működéséről és gazdálkodásáról

2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról

1989. évi XXXIV. törvény az országgyűlési képviselők választásáról

SZENTGÁLI-TÓTH BOLDIZSÁR ARTÚR:

VÁLASZTÁSI SZERVEK MŰKÖDÉSE, JOGORVOSLAT

BEVEZETÉS

2014. rendkívül sajátos év a magyar választójog történetében: példátlan módon három választás zajlik le alig néhány hónap alatt: április 6-án az országgyűlési-, május 25-én európai parlamenti-, ősszel pedig helyi önkormányzati választásokra kerül sor. Tovább árnyalja a képet, hogy az Alaptörvény hatályba lépésével összefüggő jogszabály alkotási folyamat során az Országgyűlés új törvényt fogadott el az országgyűlési képviselők általános választásáról, valamint a választási eljárásról is. A választópolgárok tehát megváltozott keretek között gyakorolhatják szavazati jogukat és átalakul a leadott voksok mandátummá alakulásának folyamata is. A választási eljárási jog 1997. óta alkalmazott szabályozási modellje változatlan: a törvényhozó egységes eljárási kódexet alkotott, melynek általános részét valamennyi választásra alkalmazni kell, de tartalmaz speciális szabályokat az egyes választás típusokra is. Az alábbiakban az országgyűlési képviselők választásának tapasztalataiból kiindulva elemzem az új választási eljárási törvény jogorvoslati szabályait, gyakorlati példák segítségével keresve annak erősségeit, valamint hiányosságait.

1. Elméleti alapvetés

A választási eljárás újraszabályozása és a rendszer szerkezetének eltolódása kapcsán érdemes olyan fogalmakat bevezetni, melyek egyszerűsítik a választásokat megelőző, több hónapos eseménysor leírását. Ezért tartom célszerűnek a választási folyamat és a választási eljárás terminológia elhatárolását.

Előbbi körét szélesebbnek tartom a választási eljárás szűkítő megközelítésénél, ide tartozik valamennyi jogi/politikai/társadalmi megnyilvánulás, melynek célja, vagy következménye a választás kereteinek kialakítása, törvényes lebonyolításának biztosítása, a választói akarat, ezen keresztül az eredmény jogszerű eszközökkel történő befolyásolása. Ebbe sem tartozik bele azonban magának a választási rendszernek a kimunkálása, mivel egy ilyen konstrukció rendszerint nem egy választásra készül. A választási jogi környezet alakításának igénye hosszú távra szól, ezért ebben a megközelítésben az új magyar választási rendszer bevezetését sem a mostani választási folyamat részeként, hanem a jelenleg is zajló jogalkotási hullám elemeként helyesebb értékelni.

A választási folyamattal szemben a választási eljárás jogilag pontosan meghatározható: a választási eljárásról szóló törvény valamint más részletszabályok által rögzített cselekményeket foglal magában, melyek a választási folyamat eljárásjogilag releváns részét képezik. Ide sorolható

egyebek mellett az érintettek esetében az előzetes regisztráció, a jelölő szervezetek nyilvántartásba vétele, a jelöltek állítása, a szavazatok leadása, összeszámolása, és még hosszasan sorolhatnánk. Mivel a választási anyagi jog szabályai az eljárás folyamatában kapnak gyakorlati értelmet, ezek helye az eljárás részeként válik értelmezhetővé jelen rendszerben. Így az anyagi jogi intézmények mindkét tárgyalat fogalom alá bevonhatók.

A választási eljáráson belül elkülöníthetjük a voksolást megelőző ötven napos hivatalos kampányidőszakot: az aláírásgyűjtés, a formális jelölt- és listaállítás, a gyakorlati feltételek előkészítése mind ekkor esedékes.

Mivel a politikai felkészülés sokkal hamarabb kibontakozik, mint maga a jogi eljárás, a választási folyamat kezdetének azonosításához rövid politológiai kitérő szükséges. Legtágabb értelmezés szerint a kampány, ezzel a választási folyamat kezdete az előző választást követően azonnal megkezdődik, egyfajta permanens küzdelem zajlik a szembenálló politikai erők között. Ennek az álláspontnak annyiban lehet helye, hogy az aktuálisan vesztes pártok retorikájában mindig megjelenik a vereséget követően a következő lehetőségre, vagyis a négy év múlva esedékes választásra utalás. Álláspontom alapján helyesebb a választási folyamat kezdetét ott megjelölni, amikor a politikai kommunikáció és a társadalom érdeklődése ténylegesen a jövőbeni választás felé irányul. Jelen esetben ezt az időpontot 2012 őszében jelölhetjük meg, az akkori október 23-ai nemzeti ünnep volt az első olyan alkalom, amikor a pártok már kifejezetten a 2014-es választás felé tekintve jelentek meg a nyilvánosság előtt.

Azóta sok minden történt: a pártok jelöltek, listákat neveztek meg, tárgyaltak és megállapodtak egymással, kampánytevékenységet folytattak, kommunikáltak a választókkal és nem utolsósorban megmérettették magukat időközi választásokon. És persze megkezdődött az a jogi procedúra is, melyet választási eljárásnak tekinthetünk. 2013. első felében vált véglegessé az a szabályrendszer, mely felváltotta az előző Alkotmányhoz köthető választási rendszert: kirajzolódott a mandátumok kiosztásának új módja, valamint a választási szervek megváltozott rendszere is. Bár az anyagi jog sokat változott, a választási eljárás menete döntően megegyezik a korábbival. A kerületi térkép összeállítását követően a következő számításba vehető időpont 2013. szeptember 1-je, amikor megnyílt a külhoni magyar állampolgárok számára a regisztráció lehetősége, valamint ettől kezdve terjeszthetik elő a nemzetiségi, ill. a fogyatékos választók speciális igényeiket.

Az említett kezdő időpont azonban csak a 2014-es választásokat megelőzően releváns, a későbbiekben a névjegyzék összeállítása a választási ciklus során folyamatosan történik majd. Így az aktuális választási eljárást nem innen, hanem a köztársasági elnök országgyűlési képviselői választást kitűző döntésétől kell számítanunk. Ez azt is jelenti, hogy azok az eljárásjogi szabályozott cselekmények, melyek a kitűzést

megelőzően zajlanak, részei a választási folyamatnak, az eljárásnak azonban már nem (ilyen a szavazókörök folyamatos felülvizsgálata).

Bár a tárgyalat választási eljárásnak nem része, témánk szempontjából fontos kitérni a 2013 őszén lezajlott időközi választásokra, mivel az ezeken tapasztalt jogi jelenségek voltak első indikátorai az új jogorvoslati rendszer működésének, előre jelezték a tavaszi megmérettetés légkörét és jogi sajátosságait. Baján és Békéscsabán önkormányzati képviselőt, míg Fóton polgármestert és képviselő-testületi tagot választottak a helyiek. Mindhárom esetben jogi vita alakult ki a választás lebonyolításával összefüggésben, és a helyi, majd területi választási bizottságok határozatát követően a végső szót valamennyi ügyben az illetékes törvényszék mondta ki. Baján²⁵⁵ és Fóton²⁵⁶ a már szinte hagyományosnak számító aggályok merültek fel: a bíróság bizonyítottan látta a szavazók szervezett, jogellenes utaztatását kifogásoló beadványokat, így az érintett választás megismétlését rendelte el. Békéscsabán²⁵⁷ egy nyilvántartásba nem vett jelölő szervezet kívánt más, nyilvántartásba vett jelölő szervezetekkel együtt jelöltet állítani, amit a helyi választási bizottság azonban nem hagyott jóvá, hiszen a jelölt nyilvántartásba vételéhez szükséges, hogy valamennyi őt támogató szervezet szerepeljen a nyilvántartásban. A maradék négy jelölő szervezet jogorvoslati eljárásban kérte a szóban forgó jelölt indulásának jóváhagyását a be nem jegyzett szervezetre való hivatkozás mellőzésével. A bíróság ezt egészen új kérelemnek értékelte és megállapította, a korábbi határozatok megfeleltek a jogszabályi előírásoknak, így helyben hagyta azokat.²⁵⁸

2. Hatályos jogszabályi környezet

A választójog jogforrási rendszerének kiinduló pontját az Alaptörvény képezi, mely tartalmazza a választások alapvető típusait, szabályait, körvonalazza a választásra jogosultak körét. A vonatkozó alkotmányos normákat anyagi jogi értelemben az egyes választás típusokról alkotott törvények, eljárási tekintetben pedig az egységes választási eljárási törvény bontja ki. E szabályrendszer célja a választások demokratikus menetének és tisztaságának biztosítása, a jogállami alapelvek érvényesítése.

²⁵⁵ A Kecskeméti Törvényszék helyt adott az Együtt-PM és az MSZP indítványának, és azt a határozatot hozta, hogy meg kell ismételni a szavazást a bajai 32. szavazókörben, ahol felmerült a csalás gyanúja. A bíróság megállapítása szerint kampánycsend sértés történt.

http://mandiner.hu/cikk/20130928_uj_valasztas_lesz_bajan_az_ominozus_szavazokorben

²⁵⁶ A Jobbik helyi politikusa már a választás napján panaszt tettek a helyi választási bizottságnál (hvb), azt állítva: megfigyelőik szerint egy MSZP-hez köthető férfi mikrobuszával Sikátorpusztáról a főtligeti szavazókörbe szállítottak át voksolókat, de ezt utóbb a megnevezett és a helyi MSZP is cáfolta. Az ügyben a hvb és a Jobbik is feljelentést tett az illetékes ügyészégen. Az ügyben nyomozást rendeltek el a választás rendje elleni büntített megalapozott gyanúja miatt. A Budapest Környéki Törvényszék háromtagú bírói tanácsa december elsején - a területi választási bizottság határozatait részben megváltoztatva - kimondta a kampánycsend sértést, és a szervezett szállításra hivatkozva elrendelte a főtligeti polgármester- és képviselőválasztás megismétlését. <http://www.haon.hu/megszuntettek-a-foti-idokozi-valasztas-ugyeben-tavaly-elrendelt-nyomozast/2513407>

²⁵⁷ http://hvg.hu/itthon/20131110_idokozi_valasztas_Bekescsaba

²⁵⁸ :SZENTGÁLLI-TÓTH Boldizsár Artúr Hol is tart a választási folyamat? *Ars Boni* 2014. január 27. arsboni.hu/valasztasi_folyamat.html

Letöltés időpontja: 2014-04-17, 21:06.

Az Alkotmánybíróság megfelelő indítvány esetén utólagos normakontrollt gyakorol a választásra vonatkozó szabályok (jogsabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök) felett. E döntések címzettje elsődlegesen a törvényalkotó, de értelemszerűen hatással vannak a választásban érintett pártokra, sőt, az állampolgárokra is.

A hatályos magyar választójog forrásai:

- Magyarország Alaptörvénye,²⁵⁹
- a négy választójogi törvény,²⁶⁰
- a 2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról (a továbbiakban: Ve.)²⁶¹ és
- az Alkotmánybíróság választójoggal kapcsolatos határozatai.

3. A jogszabályi környezet változása, a szabályozás fejlődésének rövid történeti áttekintése²⁶²

A választójog gyökereit az ősi társadalmakban kell keresnünk, a mai rendszer előzményeit azonban csak 1848-tól számíthatjuk, hiszen ekkortól létezik népképviselő Magyarországon: az 1848. évi V. törvénycikk elfogadása jelentős lépés volt a rendi keretek meghaladása és a polgári fejlődés meghonosítása felé. Az első törvényi változás 1874-ben jött létre, ami a jövedelmi és foglalkozási cenzust adócenzussá alakította át. E rendszert a Károlyi féle Tanács Kormány törölte el, helyette bevezette a jogi rezsimet. A rendszerváltást megelőző történetírás az első „általános és egyenlő” választásnak értékelte.²⁶³ Hazánkban 1990-ben tartottak először a demokratikus választási rendszer kritériumainak eleget tevő választást.

A mai választási szervek előzményeit keresve ugyancsak az áprilisi törvényekig kell visszatekintnünk. Az 1848. évi V. törvénycikk *középponti választmány* működéséről ír, ami a mai választási irodához állt közel. Az 1874. évi XXXIII. törvénycikk már *központi választmány*ként említi e testületet. A névjegyzék ellen saját személyét illetőleg bárki felszólalhatott, kiknek felszólalása vagy észrevétele felett a központi választmány határozatot hozott, illetőleg a királyi curiához intézett fellebbezésüket a központi választmány elnökéhez benyújthatták. A központi választmány a fellebbezésre és bizonyítékokra meglehetett észrevételeit, és a fellebbezést azok kíséretében terjesztette fel a királyi curiához. Az 1925. évi XXVI.

259 Az Alaptörvény választójogot érintő rendelkezései: XXXIII. cikk, 2. cikk, 35. cikk (1)-(3) bekezdések, ZÁRÓ ÉS VE- GYES RENDELKEZÉSEK 24. (1)-(2) bekezdések

260 Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény; a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 2010. évi L. törvény; a 2003. évi CXIII. törvény az Európai Parlament tagjainak választásáról; 2013. évi CCXXXVIII. törvény a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezéséről, valamint a népszavazási eljárásról

261 A választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény 348. § E törvény rövidítése: „Ve.”.

262 TÓTH Boldizsár Artúr: A választási szervek működése, jogorvoslatok és a választási eljárás egyes kérdései. In: Országgyűlési választások 2010. Aktuális közjogi és politológiai kérdések. Budapest, 2010. ELTE Bibó István Szakkollégium. 71- 74. o.

263 A témáról lásd bővebben: Az új magyar választási rendszer. Századvég Alapítvány, Századvég.

<http://www.szazadvég.hu/files/hirek/az-uj-magyar-valasztasi-rendszerSzazadvég-tanulmány130802.pdf>
TÓTH 2010, 71- 89. o.

törvénycikk értelmében az illetékes közigazgatási bíróság a panaszt visszautasítja, „ha a panaszlók szabatos kérelmet nem terjesztettek elő, vagy a megtámadási okok nem jelölték meg tüzetesen, vagy végre, ha a panaszirat nyelvére és aláírására vonatkozó rendelkezést nem tartották meg.” Két évtizeddel később a nemzetgyűlési választásokról szóló 1945. évi VIII. törvény jelentős változásokat hozott:

„7. § (1) Minden szavazóköriben állandóan abban a községben lakó választókból összeíró bizottságot, továbbá minden városban és járásban, Budapesten minden közigazgatási kerületben állandóan ott lakó választókból központi összeíró bizottságot kell alakítani, melyek utóbb szavazatszedő bizottsággá (29. §), illetőleg választási bizottsággá (18. §) alakulnak át.”

„19. § (1) Az összeírás befejeztével a központi összeíró bizottság, választási bizottsággá alakul át.”

„54. § (1) bekezdés szerint a panaszokat a választás eredményének kihirdetését követően 30 (harminc) nap alatt kell benyújtani a *Választási Bírósághoz*. Panaszt csak a választásban részt vett valamely párt országos vezetősége nyújthat be. A választásban részt vett többi pártok a panaszhoz csatlakozhatnak vagy ellenérdekű feleként a bíróság előtt felléphetnek.

(2) Panaszokat, nyilvánvaló elkésés okától eltekintve, pusztán alaki okból elutasítani nem lehet.”

Az egypártrendszer látszatválasztásait legitimáló 1953. évi II. törvény már a mainak megfelelő bizottságokat jelölt meg. Az *Országos Választási Bizottság* elnökből, elnökhelyettesből, titkárból és tizenkét tagból állt. Az 1966. évi III. törvény szerint a tizenegy tagú *Országos Választási Elnökség* (a továbbiakban: OVE) tagjait a Hazafias Népfrent Országos Tanácsának Elnöksége jelölte ki. A későbbiekben, 1970-ben és 1983-ban is új választási törvény készült, ezek azonban csak kisebb mértékben érintették a választási szervek struktúráját és feladatköreit. Az 1989. évi XXXIV. törvény választási szervei: a szavazatszámoló bizottságok, az egyéni és a területi választókerületben működő választási bizottságok, valamint a legalább kilenc tagból álló *Országos Választási Bizottság*. Míg korábban csak a választójogosultsággal kapcsolatban biztosította a törvény, hogy az állampolgárok bíróság döntését igényelheték, addig az új rendelkezések lehetővé tették, hogy a választási törvény megsértése miatt, a választási szervek döntése ellen, mulasztása miatt végső soron bírósághoz fordulhassanak. A szabályozásnál az az elv érvényesült, hogy elsődlegesen a választási szerveknek kell korrigálniuk az esetleges törvénysértéseket, s csak ha ez nem vezet eredményre, akkor nyílik meg a bírósági jogorvoslat lehetősége. A választással összefüggő bírósági eljárás a rendes bíróságok hatáskörébe került.²⁶⁴ A választási eljárásról

264 BOGDÁN Tibor - SZILÁGYINÉ FARKAS Zsuzsa- TÓTH Zoltán: *Pártok és választások. (A pártokról és a választásokról szóló törvények magyarázata). Sarkalatos törvények sorozat. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990, 114. o.*

szóló 1997. évi C törvény értelmében az *Országos Választási Bizottság* (a továbbiakban: OVB) öt tagját és szükséges számban póttagokat az Országgyűlés választja meg. Ha a kifogás elkésztett, vagy nem felelt meg az alapvető formai követelményeknek, a kifogást érdemi vizsgálat nélkül el kellett utasítani. A 2013. évi Ve. *Nemzeti Választási Bizottsággá* (a továbbiakban: NVB) nevezte át a testületet és tovább bővítette hatásköreit, elsősorban a választási rendszer új elemeivel, a magyarországi lakcímmel nem rendelkezők szavazati jogával, valamint a nemzetiségi listákkal összefüggésben. Az NVB hét tagját és három póttagját a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés az előző NVB (jelen esetben ez az OVB) választott tagjai megbízatásának lejártát megelőző kilencven napon belül választja a szavazáson jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával kilenc évre.²⁶⁵

Az NVB feladatainak változását, kiteljesedését a következő táblázat szemlélteti.

A törvény hatálybalépése	1953	1966	1983	1989	1997	2013
Az NVB, vagy azzal egyenértékű választási szerv neve:	OVB	OVB	OVB	OVB	OVB	NVB
Feladata:						
állásfoglalást (iránymutatást) ad ki a választással kapcsolatos jogszabályok egységes értelmezése és az egységes joggyakorlat kialakítása érdekében; az állásfoglalás iránymutató jellegű, az ellen jogorvoslatnak helye nincs; az állásfoglalást (iránymutatást) a Magyar Közlönyben (a választások hivatalos honlapján) közzé kell tenni,					x	x
dönt az országos listák és az azokon szereplő jelöltek, valamint a több megyében/fővárosban jelöltet állítani kívánó jelölő szervezetek nyilvántartásba vételéről, illetőleg elutasításáról,	x	x	x	x	x	x
kisorsolja az országos listák sorsszámát,				x	x	x
dönt a külképviseleti választási iroda tevékenységével kapcsolatos kifogásról, továbbá minden olyan kifogásról, amely nem tartozik az országgyűlési egyéni választókerületi választási bizottság (a továbbiakban: OEVB), illetőleg a területi választási bizottság hatáskörébe,		x	x	x	x	x
dönt az országos listát állító jelölő szervezetek részére kampányidőszakban rendelkezésre álló műsoridőnek a médiaszolgáltatóként való felosztásáról,						x
dönt az országos listát nem, de egyéni választókerületi jelöltet állító jelölő szervezetek és független jelöltek részére kampányidőszakban rendelkezésre álló műsoridőnek a médiaszolgáltatóként való felosztásáról,						x
jóváhagyja a pártlistás és a nemzetiségi listás szavazólap adattartalmát;						x

²⁶⁵ Ve. 20. § (1)-(2) bekezdés

dönt a nemzetiségi listát álló országos nemzetiségi önkormányzatokat megillető állami támogatás összegéről,						x
megállapítja a központi névjegyzékben nemzetiségi választópolgárként szereplő választópolgárok számát;						x
dönt a külképviseleteken leadott szavazatokat tartalmazó urnák lezárásának szabályosságáról,						x
felügyeli a levélben leadott szavazatok megszámlálását, megállapítja annak eredményét és erről jegyzőkönyvet állít ki,						x
dönt (az OEVB, illetve) a területi választási bizottság határozata elleni fellebbezésről,				x		x
dönt a külképviseleti választási iroda tevékenységével kapcsolatos kifogásról,						x
dönt a médiaszolgáltatók és a sajtó, illetve a filmszínházak választási kampányban való részvételével kapcsolatos kifogásról,						x
megsemmisíti a szavazás eredményét, ha olyan törvénysértést állapít meg, amely azt érdemben befolyásolta,					x	x
megállapítja, hogy mely jelölő szervezetek érték el a törvényben meghatározott mértékű %-os szavazathatárt (dönt a jelölő szervezetek nyilvántartásba vételéről),					x	x
megállapítja, hogy az országgyűlési képviselő-választásokon az országos listák jelöltjei közül kik szereztek mandátumot,				x	x	x
kiadja az országos listán mandátumot szerzett képviselőknek a megbízólevelet,			x	x	x	x
megállapítja és közzéteszi a választás országosan összesített eredményét,	x	x	x	x	x	x
kitűzi az időközi országgyűlési képviselő-választást, és megállapítja annak naptár szerinti hatánapjait,		x	x	x	x	x
a tudomására jutott törvénysértés esetén kezdeményezi a hatáskörrel rendelkező szerv döntését,	x	x		x	x	x
beszámol az Országgyűlésnek az országgyűlési képviselők általános választásáról.		x	x	x	x	x

A zárójelben a Ve.-ben megfogalmazott pontosítások szerepelnek;
a táblázat csak az NVB. általános és az országgyűlési képviselők választásán szereplő speciális feladat-és hatásköreit tünteti fel.

1. táblázat

Az NVB feladatainak történeti változása

Megállapítható, hogy az új törvény alapvető változást nem hozott az NVB eljárási lehetőségeiben, a testület feladatainak szűk körű bővülése elsősorban a szavazati jog határon túli magyarokra történő kiterjesztésével és a nemzetiségek kedvezményes mandátumszerzési lehetőségének biztosításával hozható összefüggésbe.

4. A választási szervek új rendszere, ezek működése

Az új választási törvény nem változtatott a választási szervek duális struktúráján: ide tartoznak egyrészt a közszolgálati tevékenységet végző választási irodák, másrészt a társadalmi munkát végző választási bizottságok. Az Országos Választási Iroda és az OVB helyére a Nemzeti Választási Iroda (a továbbiakban: NVI) és az NVB került.

A választások lebonyolításának feladatát egy olyan, az új Ve. alapján, autonóm államigazgatási szerv végzi (NVI), melynek elnökét a kormányfő javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki kilenc évre, és személyére szigorú összeférhetlenségi szabályok vonatkoznak.²⁶⁶ Az NVI új jogköre, hogy az összes területi és helyi irodavezetőt utasíthatja.²⁶⁷

A választási irodák a választások előkészítésével, szervezésével, lebonyolításával, a választópolgárok, a jelöltek és a jelölő szervezetek párt semleges tájékoztatásával, választási adatkezeléssel, a technikai feltételek megteremtésével, a törvényes feltételek meglétének és a szakmai szabályok betartásának ellenőrzésével összefüggő állami feladatot ellátó szervek. A választási irodák feladatait a Ve. 75. § (1) bekezdésének rendelkezései, valamint egyéb, választásra irányadó jogszabályok rögzítik. A választási irodák illetékességi területükön csak a jogszabályokban meghatározott feladatok ellátására jogosultak.

Az NVI független szerv, csak a törvénynek van alárendelve, feladatkörében nem utasítható, a feladatát más szervektől elkülönülten, befolyásolástól mentesen látja el; számára feladatot csak törvény vagy törvény felhatalmazása alapján kiadott jogszabály írhat elő; függetlenségét erősíti a költségvetési függetlensége is.

A választási bizottságok a választópolgárok független, kizárólag a törvénynek alárendelt szervei, amelyeknek elsődleges feladata a választási eredmény megállapítása, a választások tisztaságának, törvényességének biztosítása, a pártatlanság érvényesítése és szükség esetén a választás törvényes rendjének helyreállítása. A választási bizottság testületként működik. Akkor határozatképes, ha a tagok többsége jelen van. A döntések meghozatalához a jelen levő tagok többségének azonos tartalmú szavazata szükséges. Az NVB legalább hét, a szavazatszámiláló bizottság, valamint az egy szavazókörral rendelkező településen a helyi választási bizottság legalább öt, a területi választási bizottság, az

OEVB és a több szavazókörral rendelkező településen a helyi választási bizottság legalább három tagból áll.

Az NVB hét tagját és három póttagját 2013. szeptember 30-án választotta meg az Országgyűlés. Feladat- és hatáskörét²⁶⁸ a Ve., valamint egyéb, a választástípusokra irányadó jogszabályok, továbbá az NVB ügyrendje alapján és keretei között gyakorolja. Az NVB feladatköre nem változik érdemben; „választott tagjai a magyar jogrendszerben a független intézmények tagjaihoz, elnökeihez - pl.: Alkotmánybíróság, Kúria-elnök - hasonló státuszt kapnak, ami egyértelműen hozzájárul a testület valóban független működésének biztosításához.”²⁶⁹

Az NVB - a Ve. 42. §-ában foglaltaknak megfelelően - az alakuló ülését követő harminc napon belül a saját szervezetének működésére vonatkozó, jogszabályok által nem szabályozott ügyrendi és eljárási rendelkezéseket tartalmazó Ügyrendjét a választások hivatalos honlapján közzétette. Ebből kiderül, hogy az NVB elnöke képviseli a bizottságot. Titkársági és adminisztrációs feladatait a NVI önálló szervezeti egysége a Titkárság látja el, melynek során döntésre előkészíti a Bizottság hatáskörébe tartozó ügyeket, valamint biztosítja a Bizottság működésének tárgyi és technikai feltételeit. Az előkészítés során elvégzi a beadványozók és az érintettek választójogosultságának vizsgálatát. A Bizottság ülései nyilvánosak, a kapcsolódó dokumentumok a www.valasztas.hu oldalon mindenki számára hozzáférhetők. Az NVB döntéseit nyílt szavazással hozza. Az Ügyrend többek között megszabja a hozzászólások rendjét, a kérelmező és az ellenérdekű fél részére is biztosítja az egyszeri szóbeli nyilatkozattétel lehetőségét maximum 2 perc időtartamban. Döntéseit a Ve. 46. §-ában meghatározott határozati formában (nem Ket.!) hozza.

A választási szervek kapcsán elsősorban terminológiai, illetve jelentős mértékű, főként az anyagi jogi környezet változására reagáló hatásköri módosulásokat tapasztalhatunk. Lényegi változás, hogy a központi választási szervek tagjainak jogállása megváltozik, függetlenségük garanciái erősödtek, a meghosszabbított megbízási idő egyrészt nagyobb rálátást biztosít a folyamatokra és lehetőséget teremt a napi politikai folyamatoktól való elhatárolódásra, másrészt viszont az aktuális többség számára lehetővé teszi, hogy hozzá közel álló tagokat juttasson csaknem egy évtizedre a testületbe.

5. Az igénybe vehető jogorvoslatok és az ehhez kapcsolódó fórumrendszer

Bodnár Eszter értékelése szerint az országgyűlési választási időszakban előtérbe kerülnek az olyan alapjogok is, mint például a véleménynyilvánítás szabadsága, vagy a jogorvoslatihoz való jog. Az államnak nem elég

²⁶⁶ Ve. 55. § (1) és (3) bekezdés

²⁶⁷ Ve. 72. §.

²⁶⁸ Lásd részletesen az 1. számú táblázatban

²⁶⁹ Az új magyar választási rendszer. Századvég Alapítvány, Századvég. 35. o. <http://www.szazadvég.hu/files/hirek/az-uj-magyar-valasztasi-rendszerSzazadvég-tanulmány130802.pdf>

elismernie az alapjogokat, hanem megfelelő jogvédelmi eszközöket kell biztosítani, hogy az egyéni jogok érvényesíthetőek és kikényszeríthetőek legyenek.²⁷⁰ „A jogorvoslatnak a választások lebonyolítása során is kiemelt jelentősége van. A megfelelő jogorvoslati eszközök biztosítása a választási eljárás során alapvető feltétele a demokratikus választások lebonyolításának.”²⁷¹ olvasható a Századvég Alapítvány tanulmányában. Az új választási eljárási törvény érdemben nem változtatott a választási jogorvoslati rendszeren, a változások alapvetően részletszabályok meghatározását, pontosítását jelentik.

A választásra irányadó jogszabály, illetve a választás és a választási eljárás alapelveinek megsértésére hivatkozással a központi névjegyzékben szereplő választópolgár, jelölt, jelölő szervezet, továbbá az ügyben érintett természetes és jogi személy, jogi személyiség nélküli szervezet kifogást nyújthat be.

A választási bizottság elsőfokú határozata ellen az előbb említett személyi kör fellebbezéssel élhet. Nincs helye fellebbezésnek a jegyzőkönyvbe foglalt döntés, a másodfokon eljáró választási bizottság által hozott határozat, valamint az NVB határozata ellen.

A választási bizottság másodfokú határozata, továbbá az NVB határozata ellen az ügyben érintett természetes és jogi személy, jogi személyiség nélküli szervezet bírósági felülvizsgálati kérelmet nyújthat be. A bírósági felülvizsgálatra csak akkor kerülhet sor, ha a választási eljárásban a fellebbezési jogot kimerítették vagy a fellebbezés e törvény rendelkezései szerint kizárt. Az NVB határozatai ellen bírósági felülvizsgálat elbírálására minden esetben a Kúria jogosult, amíg a másodfokon hozott választási bizottsági határozatok elleni benyújtott bírósági felülvizsgálatot az illetékes ítéltábla bírálja el.

Újdonságnak számít, hogy a jogorvoslati kérelmeket mindhárom esetben elektronikus levél formájában is be lehet nyújtani, ez jelentősen könnyítheti a jogkeresők helyzetét és egyben jelzi azt a tendenciát, hogy a modern technikai eszközök felhasználása egyre szélesebb teret nyer a választási eljárás során is.

Érdemi változás, hogy a választási szerv határozatával kapcsolatos jogorvoslati eljárásban hozott bírói döntés ellen a sérelmezett döntés közlésétől számított három napon belül alkotmányjogi panasz nyújtható be az Alkotmánybírósághoz.²⁷²

Mind a három jogorvoslati eszközre a korábbi szabályokkal megegyező, azonos határidők vonatkoznak. Így három nap áll rendelkezésre a kérelmek benyújtásához, valamint az elbíráló szervek számára is három

270 BODNÁR Eszter: Pillanatkép a hazai alapjogvédelmi rendszerről a 2010. évi országgyűlési választások kapcsán. In: NOVOSZÁDEK Nóra (szerk.): Országgyűlési választások 2010 - Aktuális közjogi és politológiai kérdések. ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2010. 143.

271 Az új magyar választási rendszer. Századvég Alapítvány, *Századvég*.37. o. <http://www.szazadvég.hu/files/hirek/az-uj-magyar-valasztasi-rendszer/Szazadvég-tanulmány130802.pdf>

272 Ve. 233. § (1) bekezdés

nap áll rendelkezésre ahhoz, hogy döntsenek a kérelmekről. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a három nap egyrészről megfelelően rövid határidő ahhoz, hogy ne húzódjanak el a választások, másrésztől elegendő idő ahhoz is, hogy megfelelően megalapozott döntéseket hozzanak a kérelmekről az illetékes választási szervek és a bíróságok. A választási eljárás kapcsán benyújtott alkotmányjogi panasz esetében a befogadásáról való döntésre, valamint a befogadott panasz elbírálására is három-három nap áll az Alkotmánybíróság rendelkezésére.

A választási jogorvoslati eljárásban résztvevő szerveknek, így a választási bizottságoknak és a bíróságoknak korábban nem volt lehetőségük döntésük végrehajtására, kikényszerítésére, így csak azon múlt az abban foglaltak hatása, hogy önkéntes jogkövetésre sor került-e. A jogorvoslati eljárásban eljáró szerv kizárólag a következő szankciók közül választhatott: megállapítja a jogszabálysértés tényét, a jogsértőt eltiltja a további jogszabálysértéstől, vagy a választási eljárást vagy annak a jogorvoslattal érintett részét megsemmisíti és megismételteti.²⁷³ A szakirodalomban többen szigorúbb szankciók bevezetését tartották indokoltnak.²⁷⁴ A Ve. ezen irányba mutató újdonsága, hogy a választási bizottság a választási kampány szabályainak megsértése, illetve a be nem nyújtott ajánlóívek után²⁷⁵ és az adatszolgáltatás adataival kapcsolatos megsemmisítési kötelezettség²⁷⁶ megszegése esetén bírságot is kiróhat. A választási bizottság annak eldöntésében, hogy indokolt-e a bírság kiszabása, illetve a bírság mértékének megállapításában az eset összes körülményeit - így különösen a jogsértéssel érintettek körének nagyságát, a jogsértés súlyát és területi kiterjedtségét, a jogsértés ismétlődő jellegét, nyilvánvaló szándékosságát - veszi figyelembe.

Az NVI 2014. április 23-i adatközlése alapján a választási bizottságok által a 2014. évi országgyűlési képviselői választásokkal kapcsolatosan kivetett bírságok összege 1.840.601.000 forint volt; az NVB 7.612.000 forint bírságot szabott ki.

273 BODNÁR Pillanatkép, 2010, 155. o.

274 Lásd például: SZILÁGYINÉ FARKAS Zsuzsa (szerk.): Választási kódex. Választási füzetek 28. Budapest, 1995, Belügyminisztérium, Országos Választási Iroda, 88. o.; HALLÓK Tamás: A választási jogorvoslatok reformjának néhány lehetősége. *Jogtudományi Közlöny*, 2003/12, 429. o.; BORDÁS Mária: Jogalkalmazási kérdések a választási eljárásról szóló törvény gyakorlatában - egy területi választási bizottsági tag szemszögéből. *Közjogi Szemle*, 2009/2. 35-36. o.; MOLNÁR Miklós: A választási eljárási jog korszerűsítési irányairól. *Magyar Közigazgatás*, 2004/11, 668. o.; BODNÁR Eszter: A választási jogorvoslati rendszerről. In: NAGY Marianna (szerk.): *Jogi tanulmányok 2007*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2007, 16. o.;

275 Ve. 122. § (2) A független jelöltként indulni szándékozó választópolgár, illetve a jelöltet állítani szándékozó jelölt szervezet a rendelkezésére bocsátott összes ajánlóívet köteles átadni a választási irodának a jelölt bejelentésére rendelkezésre álló határidőben. E kötelezettség elmulasztása esetén a jelölt nyilvántartásba vételére illetékes választási bizottság hivatalból eljárva bírságot szab ki. A bírság összege minden be nem nyújtott ajánlóív után a kötelező legkisebb munkabér havi összegének fele.

276 Ve. 155. § (1) Az adatszolgáltatás adatait kizárólag közvetlen politikai kampány céljára lehet felhasználni. Egyéb célú felhasználásuk, másolásuk, harmadik személynek történő átadásuk tilos.

(2) Az adatszolgáltatás adatait a 132. § szerint nyilvántartásba vett jelölt és listát állító jelölő szervezet legkésőbb a szavazás napján köteles megsemmisíteni, és az erről készült jegyzőkönyvet három napon belül köteles átadni az adatszolgáltatást teljesítő választási irodának.

6. A választási szervek iránymutatásai, közleményei, határozatai

A Ve. a választás alapelveinek hatékony érvényre juttatása érdekében a választási bizottságok részére kétféle jogi eszközt biztosít: minden bizottság hozhat határozatokat, az NVB pedig iránymutató állásfoglalás és közlemény kibocsátására is jogosult. Az iránymutatás kötelező jogi hatással nem rendelkezik, kizárólag iránymutató jellegű, ellene jogorvoslatnak helye nincs.

6.1. Az NVB iránymutatásai

Az NVB iránymutatásai elsősorban a Ve. rendelkezéseinek értelmezésére irányulnak, **rámutatnak a figyelembe vett jogszabályi rendelkezésekre, indokolásukban kifejtik érveiket és állásfoglalásuk lényegét, valamint az előző választások tapasztalataiból is merítenek.** Iránymutatás kiadását az NVB-nél csak választási szervek kezdeményezhetnek.²⁷⁷ A bizottság az elnök javaslata alapján először arról hoz döntést, hogy fennállnak-e az iránymutatás kiadására vonatkozó jogszabályi feltételek, indokoltnak tartja-e annak kiadását. Az általános vita lezárását követően a Titkárság a szöveges tervezetet véleményezésre megküldi az elnök részére, amit a részletes vita követ.²⁷⁸ **Az iránymutatások górcső alá vették a legfontosabb eljárási kérdéseket és az ezzel kapcsolatos gyakorlatot, ezért célszerű egyenként röviden áttekinteni ezek lényegét.**

A választások hivatalos honlapján közzétett az ajánlóívekről és az ajánlás folyamatáról szóló 1/2014. NVB iránymutatás ismerteti a hivatalos ajánlóív kritériumát, aláírásgyűjtésre vonatkozó tilalmat tartalmaz. Kitér a munkahelyeken történő ajánlószelvény-gyűjtés gyakorlatára is, ami a 2010. évi választás során felmerült hiányosságként jelentkezett. Az ajánlás érvényességének és hitelességének elengedhetetlen feltételeként a saját kezű aláírást jelöli meg, de szól a nevének saját kezű aláírására képtelen választópolgárra vonatkozó eljárásról is. A jelölt bejelentésével kapcsolatos kérdésekről és az ajánlások ellenőrzési rendszeréről is értekezik, valamint felhívja a figyelmet arra, hogy a jelölt, jelölő szervezet az ajánlóívekről másolatot nem készíthet, és a rajtuk szereplő adatokat választói adatbázis készítésére vagy egyéb célból nem használhatja fel.

Az NVB 2/2014. számú iránymutatásában a politikai hirdetés és politikai reklám közzétételéről közöl információkat: rámutat a politikai hirdetés közzétételi minimum feltételére, arra, hogy a sajtótermék hirdetési szolgáltatásainak árjegyzéke az Állami Számvevőszék nyilvántartásában szerepeljen, valamint arra, hogy a helyi és körzeti médiaszolgáltatókat politikai reklám közzétételére vonatkozó bejelentési kötelezettség nem

terheli, és a Ve. 147. §-ában lefektetett általános szabályok betartása mellett időtartambeli és időszámbeli korlátozás nélkül közvetíthetnek politikai reklámot.

A 3/2014. NVB iránymutatás a szavazás napján történő autóbusszos személyszállítás egyes kérdéseiről a szavazóhelyiséghez történő szállításra olyan általános tilalmat fogalmaz meg, amely vonatkozik a választási szervekre, így a választási irodákra is. A korábbi választásokkal ellentétben maximum kilenc férőhelyes autókkal korlátozottan lehetett szavazókat utaztatni a szavazóhelyiséghez, de busszal tilos volt. Ez az iránymutatás azért is figyelemre méltó, mert a választásokon felmerülő egyik leggyakoribb manipulációs lehetőség a választók szervezett utaztatása. Ezt az új értelmezés nem zárja ki egészen, de ennek csak korlátozottan enged teret.

A jelölő szervezetek névváltozásáról szóló 4/2014. NVB iránymutatásban foglaltak értelmében a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás és a választás tisztaságának megóvása követelményét sértené meg, ha a választási eljárásban ugyanazon párt különböző választókerületekben többféle néven szerepelne. A választói akarat kinyilvánítása Alaptörvényben rögzített védelmének, a választás tisztaságának megóvása alapelv, valamint a választópolgár jóhiszemű joggyakorlásának sérelmét vetheti fel, ha a jelölő szervezetként nyilvántartásba vett pártot annak névváltozása okán a választópolgár az ajánlás vagy a szavazás alkalmával nem tudja egyértelműen beazonosítani. Ugyanezen hatása lenne annak, ha az illetékes OEVB a párt névváltozásának okán az egyéni jelöltet nem azon elnevezésű párt jelöltjeként veszi nyilvántartásba, melyen a jelöltté válásához szükséges számú ajánlásokat kapta, illetve ha a párt különböző neveit tartalmazó ajánlásokat az OEVB figyelembe veszi az egyéni jelölt nyilvántartásba vétele során. Mindez azért is sértené a választói akarat kinyilvánítását, mert a választópolgár - a jelölő szervezet nevére tekintettel is leadott - ajánlását nem vonhatja vissza.²⁷⁹ Láttuk már az őszi időközi választások tárgyalásakor, hogy a jelölő szervezetek elnevezése bár pusztán formai kérdés, a gyakorlatban rendkívüli jelentőséggel bír egy választás esetében.

Az ajánlások ellenőrzésének egyes kérdéseiről szóló 5/2014. NVB iránymutatás értelmében az ajánlásban megnyilvánuló választópolgári akarat tiszteletben tartása érdekében érvényesnek kell elfogadni azokat az ajánlásokat, amelyeket az ajánlási szabályokat betartva gyűjtöttek, a választópolgár az ajánlóíven valamennyi adatát feltüntette és az alapján a választópolgár egyértelműen beazonosítható, de ajánlása adásakor egyes adataiban csekély mértékű eltérés tapasztalható az ajánlóíven a központi névjegyzék adataihoz képest.

A levélben szavazás szavazólapjának és azonosító nyilatkozatának a külképviseleten való leadásáról szóló 6/2014. iránymutatásában az NVB kifejti, hogy az állam nem képes biztosítani valamennyi alapelv

²⁷⁷ Ve. 51. § (1) bekezdés

²⁷⁸ Kivonat a Nemzeti Választási Bizottság Ügyrendjéből

http://valasztas.hu/hu/download/42/NVB_ugyrend.pdf

Letöltés időpontja: 2014-05-01., 18:50.

²⁷⁹ Ve. 122. § (5) bekezdés

érvényesülését, hiszen a választópolgár az állami intézményrendszer hatósugarán kívül adja le szavazatát. A levélszavazatok szavazólapjának és azonosító nyilatkozatának a külképviselet épületében történő kitöltését a Ve. kifejezetten nem tiltja ugyan, de nem is állapít meg olyan - megfelelő garanciákkal körülbástyázott - eljárásrendet, amely biztosítaná a választás tisztaságának megóvása és a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás elvének érvényesülését, és amelynek alkalmazásával a választópolgárok befolyástól mentesen, titkosan adhatnák le szavazatukat.

A magyarországi lakcímmel nem rendelkező választópolgár nem kérheti a levélben szavazás rontott vagy sérült szavazólapjának kicserélését, szögezi le az NVB a 7/2014. számú iránymutatásában a *levélben szavazás rontott vagy sérült szavazólapjának kicseréléséről*, mert a külképviseleti választási iroda a levélben szavazással kapcsolatos hatáskörén túlterjeszkedve olyan szavazatszámoló bizottsági tevékenységet látna el, amelynek gyakorlására nincs jogszabályi felhatalmazása.

A 8/2014. számú iránymutatás *a szavazás befejezésének és lezárásának időpontjáról* kiemeli azt a tényt, hogy a „szavazás befejezése” és a „szavazás lezárása” kifejezéseket a Ve. eltérő jelentéstartalommal használja. Mindezek következtében az ezen időpontokhoz kapcsolódó egyes eljárási cselekmények kezdete, illetve befejezése is eltérően alakul. A választási kampány a szavazás befejezéséig, azaz közép-európai idő szerint 19.00 óráig tart. A Ve. az előzőekkel összhangban rendelkezik úgy, hogy az exit poll közvélemény-kutatások eredményét már 19.00 órától nyilvánosságra lehet hozni, míg a választási irodák csak azt követően tehetik közzé a választás nem hiteles adatait, hogy a szavazás valamennyi szavazó-helyiségben lezárult, így a választás befejezését követően még szavazó választópolgárok választói akaratát nem befolyásolják a túl korán közzétett hivatalos adatok. Az iránymutatásban foglaltak értelmében az este 19.00 órákor sorban álló választópolgárok még szavazhattak, a később érkezők azonban nem állhattak be a sorba. Ezt a gyakorlatban úgy oldották meg a választási szervek, hogy egy munkatársuk este 19.00 órákor beállt a sor végére, lezárva ezzel a további sorbaállási lehetőséget. Emlékezhetünk még rá, hogy négy éve az átjelentkezők miatt sorok kígyóztak sok szavazóhelyiség előtt, és néhol órákat csúszott a szavazás lezárása, voltak olyan szavazóhelyiségek, amelyek előtt hajnali kettőig álltak a szavazás lehetőségére várva az emberek. Úgy tűnik, a problémát, ha felszámolni nem is, de enyhíteni sikerült: 2014-ben az átjelentkezések miatt csak három budapesti szavazókörben alakultak ki hosszú sorok.

Az NVB 9/2014. számú iránymutatásában *a szavazási iratok érvényességéről és a központi névjegyzékből való törlésre vonatkozó határidő megszakadásáról* úgy foglal állást, hogy nem egyeztethető össze a választójog egyenlőségével, illetve magának a választójog Alaptörvényben foglalt, kiemelt védelmet illető alkotmányos jog gyakorlásával az a választói magatartás, ha valamely, magyarországi lakcímmel nem rendelkező, a levélben szavazók névjegyzékében szereplő

választópolgár a Ve. tételes rendelkezéseivel ellentétben nem egy, hanem több szavazási irattal rendelkezik és választójogát több szavazási iraton is gyakorolni kívánja. Ahogyan arra az Alkotmánybíróság 22/2005. (VI. 17.) AB²⁸⁰ határozatában is rámutatott, az alkotmányos demokráciákban az egy ember-egy szavazat elve alapján vált valóra a politikai közösség tagjainak önkormányzása, amely megvalósítja az egyenlő részvétel jogát a demokratikus eljárásban. Az NVB megjegyzi, hogy az ebben az iránymutatásban foglalt jogi érveléshez hasonló szabályozást tartalmaz - bár jellegében eltérő szavazási mód esetében - a Ve. 177. § (1) bekezdés c) pontja, mely szerint, ha a szavazóhelyiségben történő szavazás során egy már szavazatát leadó választópolgár ismételten le akarja adni szavazatát, vissza kell utasítani.

Az NVB *a szavazóköri névjegyzékkel kapcsolatos átjelentkezési kérelmek intézésére vonatkozó egyes kérdésekről* szóló 10/2014. számú iránymutatásában kiemeli, hogy különösen az országgyűlési képviselők választása során az átjelentkezéssel érintett választópolgárok adatainak és jogainak fokozott védelme megkívánja, hogy a választási irodák minden szükséges eljárási cselekményt tegyenek meg annak érdekében, hogy a szavazást megelőző 7. napot követően benyújtott kérelmek alapján hozott átjelentkezéssről szóló döntést az érintett választópolgár tudomására hozzák. Itt kell megemlíteni, hogy az új rendszer nyomán sikerült kiszűrni a visszaélések lehetőségét is, hiszen az is a lakóhelye szerinti jelöltekre szavazott, aki más településen adta le voksát.²⁸¹ Ez a voksturizmusként emlegetett jelenség lehetővé tette, hogy a választási eredményeket oly módon manipulálják egyes pártok, hogy szavazóikat olyan kerületbe való átjelentkezésre buzdíthatták, ahol jelöltjük győzelme nagyobb esély mutatkozott. A 2010-es választást követően a problémára többek között *Halmai* Gábor OVB elnökhelyettes is felhívta a figyelmet, aki azt tartotta kívánatosnak, hogy az igazolással szavazó csak a saját egyéni választókerületének a jelöltjére szavazhasson ott, ahova megy.²⁸² Jelentős előrelépés, hogy a továbbiakban az átjelentkezett választópolgár voksát nem a szavazás helye, hanem az érintett lakóhelye szerinti választókerületben veszik figyelembe.

A 11/2014. NVB iránymutatás *a relatív területi kampánytilalom szabályainak értelmezését* taglalja, mivel az új Ve. felszámolta a klasszikus értelemben vett kampánycsend intézményét,²⁸³ azonban tiltja a szavazás

280 22/2005. (VI. 17.) AB határozat ABH 2005. 246

281 Ve. 257. § (2) Az átjelentkezéssel szavazó választópolgár a lakcíme szerinti országgyűlési egyéni választókerület szavazólapján és az országos listás szavazólapra szavaz.

282 HALMAI Gábor: A 2006-os parlamenti választás és az eljárási jog. *Fundamentum*, 2006/3, 115-124. o.117. o.

283 A kampánycsend intézményének megszüntetése a választási eljárás szabályainak egy kiemelkedően fontos változása, tekintettel arra, hogy talán ezzel a jogintézménnyel kapcsolatban merült fel a legtöbb visszasság, és amelyet számos kritika is ért. A kampánycsend intézményének visszasságára világítottak rá a 2010-es országgyűlési választások eseményei is. Az országgyűlési választások első fordulójának napján több választókerületben többen a szavazás lezárultáig nem tudták leadni szavazataikat annak ellenére, hogy még időben megjelentek a szavazóhelyiségben. Az OVB döntése értelmében minden olyan választópolgárnak biztosítani kellett, hogy leadhassa szavazatát, aki a szavazóhelyiség lezárása előtt megjelent a szavazókörben, ugyanakkor annak érdekében, hogy biztosítva legyen számukra a befolyásmentes szavazás lehetősége, a kampánycsend szabályaira hivatkozva megtiltották az előzetes választási eredmények közlését mindaddig, amíg az utolsó választópolgár is leadja szavazatát. Mivel az OVB állásfoglalása meglehetősen későn érkezett, ezért több médium közzétette az exit poll eredményeit, amellyel gyakorlatilag kampánycsendet sértett. A helyzet

napján a szavazóhelyiséget magába foglaló épületnek a szavazóhelyiség megközelítését szolgáló bejáratától számított 150 méteren belül közterületen a kampánytevékenység folytatását a szavazás napján. A korábban, jogszerűen kihelyezett plakátokat nem kellett eltávolítani a szavazás napjáig. Dr. Litresits András „öt párti”²⁸⁴ megbízott tag felvetette, hogy az NVB adjon ki egy iránymutatást arra vonatkozóan, hogy április 6-án reggel 6 óra előtt a szavazóépületek 150 méteres körzetén belül valamennyi választási plakát, vagy kampányanyag kerüljön eltávolításra, mert ha ott marad, teljesen értelmetlenné válik a szabály, hogy 150 méteren belül nem lehet kampánytevékenységet folytatni. Ezt az érvelést a testület végül nem fogadta el, így iránymutatás e tekintetben nem készült.

2010-ben a kampánycsend megsértésének tényállása számos kifogás tárgya volt. A kampánycsend intézményével szembeni legkomolyabb alkotmányos aggály azonban az, hogy e jogintézmény szükségtelenül és aránytalanul korlátozza a véleménynyilvánítás alkotmányos jogát, a köznyugalom feltételezett sérelmének elkerülése érdekében. Ez az értelmezés a 30/1992. (V. 26.) AB határozat óta következetesen folytatott alkotmánybírói gyakorlat alapján alkotmányellenes.²⁸⁵

A 12/2014. a szavazólapok szavazóhelyiségen kívülre viteléről és lefényképezéséről szóló NVB iránymutatás lényege, hogy a szavazólapok nem képezik a szavazásban részt vevő választópolgárok tulajdonát, az elrontott szavazólap sem kerül a választópolgár szabad rendelkezése alá.²⁸⁶

Az iránymutatások áttekintésének fő tanulsága kétirányú: egyrészt a korábbi választások tapasztalataiból merítve törekedett az NVB a problémák megelőzésére, illetve olyan szükséges változtatások intézményesítésére törekedett, melyek nem kerültek a Ve.-be, másrészt az új szabályozás megváltozott igényeihez próbált alkalmazkodni. Összességében kijelenthető, hogy az iránymutatások elérték céljukat, az érintett tárgykörök kapcsán érdemi bírálat nem merült fel.

6.2. Az NVB közleményei

„Az OVB indokoltnak tartotta egy olyan, jogi hatással nem bíró eszköz megteremtését - ezek a közlemények -, amiben fel lehet hívni a figyelmet

tarthatatlanságának felismerése után az OVB végül engedélyezte az előzetes eredmények közlését még azelőtt, hogy az utolsó választó is leadta volna szavazatát. Az OVB-nek a választás előzetes eredményeit visszatartó döntését kritizálta az adatvédelmi biztos is, aki szerint a kampánycsend indokolatlan megsértésével és az előzetes adatok indokolatlan visszatartásával sérült a közérdekű adatok megismeréséhez való jog. Az említett esetből is jól látszik, hogy a kampánycsend intézménye érdemben nem segítette azt, hogy a választók befolyásmentesen fejezhessék ki választói akaratukat, megszüntetésével pedig egyszerűbbé és átláthatóbbá vált a választási eljárás. Az új magyar választási rendszer. Századvég Alapítvány, Századvég. 31-32. o.
<http://www.szazadveg.hu/files/hirek/az-uj-magyar-valasztasi-rendszer/Szazadveg-tanulmany130802.pdf>

284 Magyar Szocialista Párt, Együtt – a Korszakváltók Pártja, Demokratikus Koalíció, Párbeszéd Magyarországiért Párt és Magyar Liberális Párt

285 HALMAI, 123-124. o.

286 Lásd az OVB 9/2006. (III. 30.) számú állásfoglalását is

olyan nemkívánatos jelenségekre, amelyeket ellentétesnek tart a Ve. alapelveivel.”²⁸⁷ Ilyenek a médiában, sajtóban szárnyra kapott kósz hírek, a kifogásokban előadott téves jogértelmezések, az állásfoglalásokban megjelenő vitás kérdések, illetve a kampányidőszakban megjelenő jogellenes cselekmények.

A közlemény viszonylag ritkán alkalmazott eszköz a választási jogban, de találkozhattunk vele 2014 tavaszán is. Az NVB a nem közszolgálatinak minősülő, országosan elérhető médiaszolgáltatást nyújtó médiaszolgáltatók, valamint a sajtótermékek bejelentési kötelezettségeiről szóló közleményében felhívja a közszolgálatnak nem minősülő, országosan elérhető lineáris médiaszolgáltatást nyújtó médiaszolgáltatók figyelmét arra, hogy amennyiben biztosítani kívánják politikai reklám közzétételének lehetőségét, e tény az általános választást megelőző kampányidőszak kezdetéig, legkésőbb február 15-ig kötelesek eszközölni az NVB-nél. Abban az esetben, ha a médiaszolgáltató határidőben nem nyilatkozik, politikai reklámot nem tehet közzé. Az NVB felhívta továbbá a médiatörvény hatálya alá tartozó, politikai hirdetést közzélni szándékozó sajtótermékek figyelmét arra, hogy január 24-ig az Állami Számvevőszékhez kötelesek eljuttatni hirdetési szolgáltatásaik árjegyzékét, amelyet az nyilvántartásba vesz, és honlapján közzétesz. A sajtótermék köteles ugyanezt az árjegyzékét a honlapján is közzétenni. Politikai hirdetést kizárólag olyan sajtótermék közölhet, amelynek hirdetési árjegyzékét az Állami Számvevőszék nyilvántartásba vette.

6.3. Határozatok

A jogorvoslati kérelmekben előadottak alapján a tényállás megállapítása után a választási bizottság határozatokat hoz. Választási bizottság három esetben hozhat határozatot. Egyrészt kérelemre (pl. jelölő szervezetek, jelöltek, listák, megbízott külképviseleti megfigyelők nyilvántartásba vétele), másrészt hivatalból (pl.: képviselőjelölt mentelmi jogának felfüggesztése vagy országgyűlési választásokon 5%-os határ megállapítása), harmadrészt pedig a választási jogszabályokat és alapelveket sértő cselekmények megsértése miatt benyújtott kifogás esetén. Ezek közös jellemzője, hogy ellenük - végső soron bírósági úton - jogorvoslatnak van helye, „vagyis tevékenységük a bírói jogvédelmi tevékenység előfeltétele”²⁸⁸.

Az idén - az országgyűlési választások hasonló időszakát figyelembe véve - a jogviták száma jelentős, a 2010. évi négyszerese, de súlyuk mérsékeltnak mondható, többnyire kisebb súlyú jogsértéseket, a választás jogszerűségét összességében nem érintő részkérdéseket érintenek. A jelentősebb, érdemi jogkérdésekre is kitérő határozatokat a következő fejezetben tárgyalom.

287 BODNÁR Eszter: A választási eljárás néhány aktuális problémája. *Collega*, 2007, 2-3. szám, 24. o.

288 BODNÁR Pillanatkép, 2010, 153. o.

7. Esetelemzések

Halmai Gábor álláspontjában kifejti, hogy a pártok a Ve. kínálta jogi lehetőségeket maximálisan igyekeznek kihasználni, hogy minél jelentősebb választási visszaélés elkövetésével vagy legalább előkészítésével próbálják meg vádolni ellenfeleiket, így remélve több szavazatot. Amikor a választási bíráskodás maga is a kampány részévé válik, nincsenek könnyű helyzetben a zömmel egyébként is a pártok delegáltjaiból álló választási bizottságok, beleértve az OVB-t (NVB-t) is, hisz a legpártatlanabb döntés is politikailag értékelődik. Pedig a politikai kárhozzátott döntések mögött sok esetben csak a törvény hiányosságai húzódnak meg, s ez lehet a másik fő oka a beadványoknak.²⁸⁹

A benyújtott kifogások „sláger témái” többek között a villanypóznára, közterületre kifüggesztett plakátok, járdára történő felfestések, a „Magyarország jobban teljesít”, és az „Újra rezsicsökkentés” jelmonddal kapcsolatos jogszabálysértések voltak.

7.1. A Kúria szerepe

A számos beadványnak csak töredéke jutott el a legfelsőbb bírói fórum elé, mely többnyire nem változtatott érdemben az NVB döntésén. A 2014. március 20-án tartott NVB ülésen a Kúria döntéseiről tartottak tájékoztatót, megállapították, hogy az utóbbi időben több mint száz felülvizsgálati kérelmet küldtek át a Kúriára, melyek nagy részében vagy helyben hagyta az NVB döntését, vagy érdemi vizsgálat nélkül elutasította a felülvizsgálati kérelmet. Csupán néhány ügyben változtatta meg a Bíróház a Bizottság döntését.

Ezek között szerepel a 779/2014-es számú NVB határozat felülvizsgálata. Itt a fellebbező pénzbírságot kapott ajánlóját le nem adása miatt. Az OEVB, tekintettel arra, hogy az ajánlóívek leadásánál az iroda is mulasztott, csak a felét állapította meg a pénzbírságnak, ezt az NVB megváltoztatta azzal, hogy objektív felelősség áll fenn és kiszabta a teljes bírságot. Ezzel szemben a Kúria teljes egészében mellőzte a bírság kiszabását az OEVI felelősségére tekintettel. Megváltoztatta a tényállást a Kúria - Kvk. IV.37.331/2014/2.számú döntésében -, értékelve azt a körülményt, hogy az érintett jelölő szervezet képviselője határidőben megjelent az ívek visszaadása céljából, de adminisztratív okból azt nem vette át az iroda.

A 708/2014-es határozat kapcsán az NVB érdemi vizsgálat nélkül utasította el a fellebbezést. Annak ellenére, hogy a Kúria vizsgálatának eredményeképpen megemelkedett az érvényes ajánlások száma, ez érdemben nem befolyásolta az I. fokon meghozott döntést, mely jelölt visszautasítására vonatkozott.

A 745/2014-es határozatában a Bizottság a kifogást elutasította, nem látta megalapozottnak, hogy a TV2 médiaszolgáltató a „Magyarország jobban teljesít” jelmondatú reklámfilmmelel megsértette volna a Ve. rendelkezéseit. A Kúria a Kvk.III.37.328/2014/6.számú döntésében úgy ítélte meg, hogy meg kell változtatni az I. fokon hozott döntést és megállapította, hogy a TV2 megsértette a választási eljárás rendelkezését és ennek következményeként a Ve. a jelöltek és a jelölő szervezetek közötti esélyegyenlőségre vonatkozó alapelvét.

A következő ügy jól jelzi azt, hogy az NVB-nek az időnként ellentmondásos kúriai gyakorlat megnehezítette döntéshozatali objektivitását. Jogsértő volt, hogy a baloldali összefogás jelöltjének plakátját eltávolították a XVII. kerületi Pesti út villanyoszlopairól - állapította meg az NVB. Az alapügy szerint a kifogást tevő látta, hogy április 3-án a XVII. kerületi Pesti úton Lukoczi Károlynak, a baloldali összefogás jelöltjének villanyoszlopra helyezett választási plakátjait veszik le a Rákosmente Kft. emberei, ezért kérte az egyéni választókerületi választási bizottságot, állapítsa meg, hogy a plakátok eltávolítása sérti a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás választási alapelvét. A kifogást az első fokon eljáró 14. számú OEVB elutasította, arra hivatkozva, hogy a közút kezelője távolította el a plakátokat, márpedig - és itt az OEVB hivatkozott a Kúria döntésére - a közút kezelője tevékenységének vizsgálatára nem terjed ki a választási bizottság hatásköre. Tekintettel arra, hogy a közút kezelője, a BKK Zrt. a jogszabályból fakadó kötelezettségét gyakorolta,²⁹⁰ tevékenységével nem valósíthatta meg a választási jogszabály megsértését. Az OEVB határozata ellen a kifogást tevő választópolgár fellebbezést nyújtott be. Ennek tárgyalásakor Patyi András, az NVB elnöke idézte a Kúria, egy másik, de ugyancsak plakátolási ügyben hozott határozatát. Ebben a Kúria azt mondta ki, hogy a plakáttal kapcsolatos kérdéseket a Ve. szabályozza, így tévedtek a választási szervek, amikor a plakátok eltávolításának megítélésekor hatáskörük hiányát állapították meg. Utalt arra, hogy ebben a választási eljárásban a Kúria több, egymásnak ellentmondó határozatot hozott annak kérdésében, hogy a plakátolással kapcsolatban ki, milyen jogszabály alapján jogosult eljárni, tehát hogy a választási eljárásban részt nem vevő személy, szervezet (amely egyébként a plakátolás tekintetében hatáskörrel rendelkezik) választási időszakban is gyakorolhatja-e ezt a tulajdonosi, hatósági, közterület-használati, közútkezelői hatáskörét. Az NVB elnökének meglátása szerint alkotmányos aggályokat vet fel az, hogy „tulajdonosi, vagyongazdálkodási hozzájárulás nélkül boldog-boldogtalan az ingatlan tartozékait és alkotórészeit, vagyis magát az ingatlant plakátokkal telerakja, és ez ellen sem tulajdonosi, sem önkormányzati hatósági jogkörrel nem lehet fellépni”. Az NVB elnöke emlékeztetett rá: a testület korábban jegyzőkönyvi döntést hozott arról, hogy a Kúria mindenkor utolsó végzését tekinti irányadónak saját munkájában, ezért a testület 17:1 arányban úgy döntött, megváltoztatja az elsőfokú határozatot, a

²⁹⁰ A plakátok villanyoszlopra helyezése nem ütközik a Ve. 144. §-ában foglalt kifejezett tiltó rendelkezésekbe, azonban a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény (továbbiakban: Kkt.) 12. § (3b) pontja tilalmazza annak villanyoszlopon történő elhelyezését.

kifogásnak helyt ad és megállapítja a plakátok eltávolításával kapcsolatos jogszabálysértést.

Ide kapcsolódik egy másik, ugyancsak jogorvoslati szakba jutott ügy is. Az ingatlan tulajdonosának hozzájárulása nélkül építmény falára helyeztek el plakátot, emiatt nyújtottak be kifogást az I. fokú bizottsághoz, aki helyt adott a kifogásban leírtaknak, megállapította a jogszabálysértés tényét és 200.000 forint pénzbírságot is kiszabott az Összefogás Párttal szemben. Ez ellen nyújtott be fellebbezést az Összefogás Párt nevében Pásztorné Kovács Krisztina, aki kérte, hogy a Bizottság az I. fokon hozott döntést változtassa meg és mind a jogszabálysértés tényét és a bírság kiszabását mellőzzék. Az NVB az I. fokú határozatot megváltoztatta, a bírságot mellőző, egyebekben, helyben hagyó határozatot hozott.

7.2. A jelölő szervezetek plakátjaival, média megjelenésével kapcsolatos ügyek

A jogorvoslati szakaszba jutott ügyek többsége az NVB határozatával zárult. Ezek közül nagyszámú panasz foglalkozott olyan kérdésekkel, hogy az egyes médiaszolgáltatók nem biztosítanak egyenlő feltételeket a jelölő szervezeteknek, illetve, hogy nem kiegyensúlyozottan tájékoztatják a közvéleményt a kampány eseményeiről.

Több beadványozó sérelmezte, hogy a FIDESZ-KDNP jelölő szervezet kampányhirdetéseit tartalmilag részben azonosak a Kormány társadalmi célú hirdetéseivel, ezért a Kormány megbízásából készült, de egyértelműen az említett jelölő szervezetet népszerűsítő tartalmakat is kampányfelületként kellene értékelni. Az NVB arra a következtetésre jutott, hogy amennyiben a plakátokon, reklámokban, hirdetésekben jól láthatóan feltüntetik, hogy azok a Kormányhoz köthetők, nem egy jelölő szervezethez, abban jelöltek, jelölő szervezetek nevei nem jelennek meg, annak tartalma nem tekinthető politikai reklámnak. Az ilyen közlések a kormányzati kommunikáció részei, nem a választási kampány elemei. Az NVB ugyanakkor eltiltotta a TV2-t, illetve annak tulajdonosát attól a jogsértéstől, hogy továbbra is sugározza a kormány „Újra rezsicsökkentés” jelmondatú műsorszámát, szpotját.

Egy kifogás szerint április 2-án, országos sajtótájékoztatón Karácsony Gergely és dr. Bárándy Gergely országgyűlési képviselők és az ellenzéki Összefogás más képviselőjelöltjei valós tényeket valótlan állításokkal kapcsolatosak össze. Olyan kijelentéseket tettek, amelyek tényszerűen állították, hogy a kormánypárti jelölőszervezetek több országgyűlési egyéni választókerület területére kiterjedően választási csalást követtek el, illetve közokirat hamisítás bűncselekményére bujtottak fel azzal, hogy a billegő területeknek számító választókerületekben létesítsenek lakcímet annak érdekében, hogy a jelölő szervezet a választásokat megnyerje. Gulyás Gergely kifogásában azt írta, a PM és az MSZP nem igazolt állításokkal

próbálta befolyásolni a választópolgárokat, súlyosan megsértve ezzel a választási eljárás több alapelvét. A valótlanítások terjesztésével olyan közhangulatot akart kelteni a PM és az MSZP politikusa, amely alkalmas arra, hogy az utóbbi hónapokban új lakcímet bejelentkező választópolgárokat megfélemlítsék, bűncselekmények elkövetésének gyanújával fenyegetessék meg, ez pedig sérti a választások tisztasága megóvásának, a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlásnak és az esélyegyenlőségnek az alapelveit. A beadvány javasolta a jogsértés megállapítását és a jogsértő személyek további jogsértéstől való eltiltását. Az NVB a kifogásnak helyt adott, és megállapította, hogy nevezettek valótlan tényállításaikkal megsértették a kifogásolt választási alapelveket. A testület tagjai a jogsértésről és az eltiltásról szóló határozatot 14:5 arányban hozták meg.

Jogsértőnek tartott szórólap egyik oldalán „ZSIGÓ MINDENT MEGSZAVAZOTT! MIATTA FIZETSZ TÖBBET!...”, a másik oldalán „VIGYÁZAT! Megérkezett Bajára Simicska és a Közgép Zrt. – 442,7 millió helyett 630,9 millióért építenek gyaloghidat!” tartalmú szöveg szerepelt. Kifogástevő álláspontja szerint a szórólap valótlan tényállítást tartalmaz, kezdeményezi a jogsértés megállapítását és a jogsértő tevékenységtől való eltiltást. Az OEVB a kifogásnak helyt adott. A beadványozó fellebbezést nyújtott be az OEVB határozata ellen, melyben kérte az OEVB határozat megváltoztatását és a kifogás elutasítását. Fellebbezésében kifejtette, hogy az Országgyűlés döntéseit az országgyűlési képviselők hozzák, így azok nem választhatók el egy adott képviselőtől. Álláspontja szerint a kifogásolt szórólap egyértelműen Zsigó Róbert által leadott szavazatokat és azok következményeit bírálja és azok semmilyen formában nem tartalmaznak hamis tényállítást. Mindezek alapján a szórólap nem sérti az OEVB határozatában megállapított választási alapelveket. Az NVB arra a következtetésre jutott, hogy a kifogásolt szórólap Zsigó Róbert egyéni képviselőjelölt vonatkozásában olyan ténymegállapításokat, kijelentéseket tartalmaz, melyek tényszerűen és többszörösen eltérnek a valóságtól. Az NVB példaként említi, hogy nyilvánvalóan nem Zsigó Róbert az egyedüli okozója és felelőse annak, ha többet kell fizetni a tejért, kenyérért, húsért, vagy a benzinért. Az NVB álláspontja szerint továbbá a szórólapon található felszólítás „ADJ NEKI TE IS!!! FIZESSEN MEG ÉRTE!” magatartásra buzdító felszólítás, egyértelműen túllép a szabad véleménynyilvánítás határain. Mindezek alapján az NVB megállapította, hogy a kifogásolt szórólap sérti a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás alapvető követelményét, az OEVB határozatát helyben hagyta.

Bod Tamás ellenzéki jelölt kampánytevékenységével kapcsolatban egy beadványozó kifogásában előadta, hogy a képviselőjelölt facebook oldalán egy narancs szerepel belevágott horogkereszttel és a narancsból a kivágott részen keresztül a Jobbik emblémája tör elő. A beadványozó szerint a FIDESZ - Magyar Polgári Szövetség ez által úgy jelenik meg,

mint egy náci szervezet, a megjelenő kép a köznyugalom megzavarására alkalmas. Az I. fokon eljáró bizottság a kifogást elutasította, álláspontja szerint a véleménynyilvánítás szabadságába beleér az ábrázolási mód, a negatív kampány ezt eltűri. Külön hivatkozik egy 2000-ben kiadott alkotmánybíróági döntésre.²⁹¹ A kifogástevő a határozat ellen fellebbezést nyújtott be és továbbra is kérte, hogy az NVB állapítsa meg a jogsértést, az I. fokon hozott határozatot változtassa meg és a kifogásnak adjon helyt. Az NVB álláspontja szerint a szóban forgó jelölt által közzétett kép és az ahhoz fűzött nyilatkozata egyértelműen túlmutat a szabad véleménynyilvánítás és a negatív kampány határain és az alkalmas a Ve. 2. § (1) bekezdés e) pontjában foglalt alapelv megsértésére. Mindezek alapján az NVB megállapítja, hogy a kifogásolt kép és a felette található nyilatkozat megsértette a Ve. hivatkozott alapelvét, ezért a jogsértőt eltiltotta a további jogsértéstől. Az NVB április 1-jei döntésével az OEVB határozatát megváltoztatta és a kifogásnak helyt adott. Ezzel kapcsolatban jogorvoslat került benyújtásra és a Kúria a Kvk.I.37.443/2014/4.számú döntésével április 7-én a döntést helyben hagyta. (A végzés közzését követően a jelölt a facebook bejegyzést eltávolította.) A kifogástevő szerint a panaszolt nem tett eleget az NVB döntésének. Az OEVB helyt adott a kifogásnak, eltiltotta a jogsértőt a további jogsértéstől és pénzbírság kiszabására is sor került. A fellebbező álláspontja szerint az I. fokú határozat idő előtti volt, még nem született jogerős döntés az ügyben, így nem lehetett volna megállapítani a jogsértést és bírság kiszabására sem lett volna lehetőség, ezért kéri az I. fokon meghozott döntés megváltoztatását, a kifogás elutasítását. Az NVB álláspontja szerint az OEVB fellebbezéssel érintett határozatában nem kellő körültekintéssel állapította meg a tényállást, mely miatt helytelen jogi következtetést vont le, tekintettel arra, hogy az NVB április 1-jei határozata még nem volt jogerős, így az arra alapozott újabb döntés, melyben jogsértés megállapításáról, az attól való eltiltásról és bírság kiszabásáról rendelkezett, ellentétes volt a Ve. 47. § (2) bekezdésében²⁹² foglaltakkal. Az NVB a kifogást elutasította és a bírság kiszabását mellőzte.

Április 3-án azért nyújtottak be kifogást, mert a www.baja.hu oldalon, illetve a Hír TV internetes oldalán tudósítás jelent meg a FIDESZ - Magyar Polgári Szövetség választási kampányáról, melyben Orbán Viktor miniszterelnöktől és a FIDESZ - Magyar Polgári Szövetség jelölt szervezet elnökétől olyan kijelentések hangzottak el, hogy míg a baloldal 2010 előtt elvett egy havi nyugdíjat, a mostani kormány visszaadta. A kifogástevő szerint a nagy nyilvánosság előtt tett és széleskörűen terjesztett valótlan tényállítás alkalmas a választói akarat befolyásolására vagy annak megkísérlésére. Az OEVB elutasította a kifogást, mert az abban tett kijelentések általánosságban utalnak az egy havi nyugdíj elvételére, ezért nem valósult meg a jogsértés. A benyújtott fellebbezésben a

fellebbező továbbra is fenntartotta a kifogásában leírtakat és kérte az I. fokon meghozott döntés megváltoztatását és a jogsértés megállapítását. Az NVB álláspontja szerint nem feladatuk, hogy a jelölt szervezetek képviselőinek nyilatkozata valóságtartalmát vizsgálják ezért az I. fokú határozatot helyben hagyták.

Egy kifogás a Ve. alapelveinek, valamint a médiatörvény, a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló törvények megsértése miatt került benyújtásra. Beadványozó előadta, hogy az MTI április 1-jén másodszor sem képviselte magát a Rogán Antal vagyonosodásáról szóló sajtóeseményen. Ezen magatartással az előzőekben említett jogszabályi rendelkezések sérültek és a Simon ügy²⁹³ többszörös leadásával való összevetéssel összességében aránytalanság mutatkozik a két ügy kezelésében. Beadványozó indítványozza, hogy az NVB a kifogásának adjon helyt, a jogszabálysértés tényét állapítsa meg, tiltsa el a jogszabálysértőket, illetve bírság kiszabását is javasolja. A Ve. 215. § d) pontja értelmében a kifogást érdemi vizsgálat nélkül el kell utasítani, ha annak elbírálása nem tartozik egyik választási bizottság hatáskörébe sem. Megítélése szerint a két téma összevetése, a nem kellő számú tudósítás összevetése és a kettő arányba állítása nem választási ügy. Az NVB szerint az ügy nem a tartozik a hatáskörébe.

Magánszemély nyújtott be kifogást amiatt, hogy a sajolad.hu internetes portálon elhelyezésre került Tállai András országgyűlési képviselő logója. Kifogása szerint a kihelyezés jogsértést valósított meg, mert a honlap az önkormányzat honlapja és a kifogásolt tartalom kampányrendezvényekre utal. Kérte az OEVB-t, hogy állapítsa meg Sajólad jegyzőjének, mint a honlap szerkesztőjének jogsértését és tiltsa el a további jogsértéstől. Az I. fokon eljáró Bizottság elutasította a kifogást. A kifogástevő továbbra is fenntartotta álláspontját, mely szerint kiterjesztően kell értelmezni az önkormányzat épületét és mivel a tevékenységhez tartozik a honlapon való közzététel, ezért álláspontja szerint emiatt is megvalósult a jogsértés. Az NVB megállapította, hogy az önkormányzati honlapon elhelyezett logóra kattintva, a választókerület jelenlegi országgyűlési képviselőjének hivatalos honlapja jelenik meg, ahol országgyűlési képviselői minőségében és nem képviselőjelöltként szerepel. Az NVB álláspontja szerint a honlapon található tartalmak közérdeklődésre számot tartó információk, így azok nem minősülnek a Ve. 141. §-a szerinti kampánytevékenységnek, azok a választói akarat befolyásolására vagy ennek megkísérlésére nem alkalmasak, hanem a választópolgárok tájékoztatását szolgálják. Az NVB az I. fokú határozatot helyben hagyta.

²⁹³ Az adócsalás mellett azzal is gyanúsítják Simon Gábort, hogy afrikai útlevellet hamisított magának. Az ügyészség szerint Mesterházy Attila egykori helyettesének azért volt szüksége a hamis okmányra, hogy álnéven nyithasson bank-számlát Magyarországon. A Magyar Nemzet korábban azt írta: Simon Gábor ezen a számlán legalább 75 millió forintnyi devizát rejtgetett.

<http://www.hirado.hu/2014/03/20/simon-ugy-9-afrikai-utlevellet-nyitottak-szamlat/>

Forrás: M1 Híradó | 2014. 03. 20. 20:24:19

²⁹¹ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83 (az önkényuralmi jelképekről)

²⁹² Ve. 47. § (2) A választási bizottság másodfokú, valamint a Nemzeti Választási Bizottság elsőfokú határozata jogerőssé válik, ha ellene nem nyújtottak be bírósági felülvizsgálat iránti kérelmet, és a bírósági felülvizsgálat iránti kérelem benyújtására rendelkezésre álló határidő letelt.

7.3. A hatályos jogszabályi környezetet támadó indítványok

Jellemzők voltak a hatályos jogszabályi rendelkezések módosítására irányuló kifogások, amelyek elbírálására sem az NVB-nek, sem más választási bizottságnak nincs hatásköre. Ilyenek voltak:

- a képviselőjelölt kampánytevékenységével összefüggő fizetett hirdetések összértéke maximális keretének²⁹⁴ túllépése,
- a szavazás napján külföldön tartózkodó, magyarországi lakcímmel rendelkező magyar állampolgárokat hátrányban részesítése, szemben a magyarországi lakcímmel nem rendelkezőkkel, akik számára biztosított a levélben szavazás lehetősége, ez a gyakorlat - a beadványozó álláspontja szerint - felveti a Magyar Állam, az Országgyűlés, a Köztársasági Elnök, a Kormány, az NVB és az NVI felelősségét is,
- a külképviseleteken szavazó választópolgárokat hátrányosan megkülönböztetés éri az átjelentkezéssel szavazó választópolgárokhoz képest, mivel - bár a beadványozó álláspontja szerint a két eljárás azonos - az átjelentkezéssel szavazók helyzete megegyezik a lakóhelyükön szavazók helyzetével, a külképviseleteken szavazók számára választójoguk gyakorlása azonban további jelentős idő-, és anyagi ráfordítást igényel,
- az elmúlt nyolc év során a bíróságok nem tettek semmit a bírósági felülvizsgálati eljárás során a bírói út hiányának megoldása érdekében, ami felveti a bírói függetlenség sérelmét,
- az a tény, hogy a választási bizottságok határozatai elleni bírósági felülvizsgálati eljárásban az elbírálásra rendelkezésre álló 3 napos határidő miatt - bár a jogi képviselet kötelező - nem lehetséges a kérelmező számára pártfogó ügyvéd biztosítása²⁹⁵,
- a Ve. 3. § 5a. pontjában meghatározott külképviselet definíciója folytán jogszabály-sértő a szavazás a „külképviselet által biztosított egyéb helyiségben”,
- a külképviseleti szavazás jogi szabályozásának hiánya abban az esetben, ha a fogadó állam ellenzi azt,
- a külképviseleti névjegyzékben szereplő választópolgár csak egy másik országban található magyar külképviseleten szavazhat, ha az adott országban nem található magyar külképviselet.

Az alábbi esetek azt az álláspontot támasztják alá, mely szerint az NVB szigorúan ragaszkodik a hatáskörhöz, annak határaihoz, tételes hatásköri felhatalmazás hiányában akkor sem hoz döntést, ha ez törvényi alapelvek

²⁹⁴ Az országgyűlési képviselők választása kampányköltségeinek átláthatóvá tételéről szóló 2013. évi LXXXVII. törvény 7. § (1) bekezdés

²⁹⁵ Az NVB álláspontja szerint beadványozó kifogásában foglaltak hatályos jogszabályi rendelkezések módosítására irányulnak, azoknak elegendő tenni kizárólag jogszabályalkotás útján lehetne, mivel a bírósági felülvizsgálati kérelmek elbírálására rendelkezésre álló 3 napos határidő miatt a kérelmező részére pártfogó ügyvéd biztosítása csak az annak engedélyezését szabályozó eljárásjogi rendelkezések módosításával lenne lehetséges.

érvényre jutásához volna szükséges.²⁹⁶

A beadványozók benyújtott kifogásukban a Független Kisgazda - Földmunkás és Polgári Párt jogszabálysértő működésére, illetve annak bírósági nyilvántartásba-vétele kapcsán fennálló jogszabálysértő állapotra, valamint egy, a jelölő szervezet elnökének képviseletére is kiható, folyamatban lévő perre hivatkoztak. Az NVB határozatában kifejti, hogy a jelölő szervezetek nyilvántartásba vételekor vizsgálja a jelölő szervezet létezését és adatainak hitelességét a civil szervezetek bírósági nyilvántartásában a Ve. 133. § (1) bekezdése alapján, illetve folyamatosan figyelemmel kíséri, hogy a nyilvántartásban szereplő adatokban történt-e változás. Egy folyamatban lévő, jogerősen be nem fejeződött per ténye nem befolyásolja a jelölő szervezetként történő nyilvántartásba vételről hozott határozatot. Az NVB határozatában leszögezte, hogy a vizsgált esetben a Ve. rendelkezései nem állapítanak meg hatáskört sem számára, sem más választási bizottság számára, azaz a szóban forgó ügy nem minősül választási ügynek.

Egy beadványozó kifogásolta, hogy nem található meg a Bizottság faxszáma és címe a választások hivatalos oldalán. Előadta továbbá, hogy az Alaptörvény számos belső ellentmondása miatt az egyenlő választójog sérül. Hiányolta továbbá a választási eljárási törvényből azt a szabályozást, amikor a külképviseleti szavazás esetén a fogadó állam ellenzi azt. Kifogást tevő hiányolta továbbá a honlapról az aktuális statisztikai adatokat. A beadványozó előadta továbbá, hogy a külképviseleti névjegyzéken szereplőket hátrányos megkülönböztetés éri a Magyarországon átjelentkezőkhöz és a külhoni választópolgárokhoz képest, kifogásolta a külképviselet fogalmára vonatkozó értelmező rendelkezések be nem tartását, a bírói út igénybe vételének hiányát, az elbíráló bírák függetlenségét valamint hogy a Köztársasági Elnök az országgyűlési képviselők választását elhamarkodottan tűzte ki. Kifogásolta továbbá a Magyar Állam, az Országgyűlés, a Köztársasági Elnök, a Kormány, az NVB és az NVI által elkövetett választási csalását. Az NVB álláspontja szerint az, hogy a kifogást tevő beadványában megjelöli a Ve. számos szakaszát, említ egyéb jogszabályokat és az Alaptörvényt, mindezek tartalmára nézve fogalmazza meg aggályait, nem a Ve.-ben megfogalmazott konkrét jogszabálysértésre történő hivatkozást jelent.

7.4. Az esélyegyenlőség sérelmét felvető beadványok

Említésre méltó az esélyegyenlőség sérelmét felvető beadványok száma is, melyek a médiában-, vagy a reklámhordozókon való megjelenés jogszabály ellenességére mutatnak rá. A választási eljárás szabályainak alkalmazása során érvényre kell juttatni jelöltek és jelölő szervezetek között az esélyegyenlőség²⁹⁷ alapelveinek érvényesülését. A Ve. alapelvei

²⁹⁶ MOLNÁR 2004, 656. o

²⁹⁷ Ve. 2. § (1) bekezdés c) pont

szabályainak a műsorszámok összességét illetően kell érvényesülnie. Az egyoldalú tájékoztatás sérti a pártatlanság elvét. Így ha az országgyűlési választásokon országos listát állított jelölő szervezetek egy részét egy médiaszolgáltató politikai vitaműsorra hívja, akkor a többi, országos listát állított jelölő szervezet részére is biztosítani kell hasonló lehetőséget. Az ezzel ellentétes magatartás nem csak azt jelenti, hogy a műsorszolgáltató nem kívánja biztosítani a jelölő szervezetek esélyegyenlőségét az adott műsorokban, hanem annak a bizonyítéka is, hogy egyáltalán nem kívánta az esélyegyenlőséget biztosítani. Ez a magatartás pedig megalapozta a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás²⁹⁸ alapelveinek sérelmét is.

Egy beadványozó álláspontja szerint a Hegyvidék Média Műsorszolgáltató Kft. azzal, hogy az etikai kódex rendelkezéseire való hivatkozással megtagadta politikai reklámja közzétételét, megsértette a Ve. 2. § (1) bekezdés c) és e) pontjában foglalt választási alapelveket. Az OEVB határozatában megállapította, hogy mivel a kifogás tárgyát képező kampányfilm nem felel meg a televízió képviselője és a jelöltek által aláírt ún. Választási Etikai Kódex előírásainak, a beadványozó politikai reklámjának közzétételét a mediaszolgáltató megalapozottan utasíthatta vissza. A választási eljárásban a kampánytevékenység során a jelöltek, jelölő szervezetek vagy közszereplők bírálata során a véleménynyilvánítás szabadságának kiemelt védelme mellett is alkotmányos határt jelent az emberi méltóság sérelme, valamint a szükséges és arányos mérték. Közérdek az, hogy a közéleti szereplők, így a közhatalmat gyakorlók illetve a választási kampányban a jelöltek és jelölő szervezetek egymást érintő erőteljesebb bírálata minden esetben az alkotmányos keretek között maradjon. Az NVB álláspontja szerint a felvétel egyes közszereplők tekintetében olyan vizuális megjelenést tartalmaz, mely egyértelműen sérti ezen személyek emberi méltóságához való jogát, a videó tartalma egyértelműen túlmutat a negatív kampány illetve a szélsőséges véleménynyilvánítás határain.

7.5. Az ajánlások

A megváltozott ajánlási rendszer számos jogvita alapját képezte, csakúgy, mint a korábbi választásokat megelőző időszakban.

Az ajánlásokkal összefüggésben hetven egymással szó szerint egyező kifogás érkezett magánszemélytől és ugyanennyi, egymással szó szerint egyező fellebbezés elbírálására került sor. Az adott választókerületben kéri a beadványozó az ajánlások újraellenőrzését, újraszámolását. Ezt utasította el az I. fokú hatóság minden esetben és ezt hagyták helyben minden esetben. Ez a sorozat felveti a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás kérdését.

Az ide tartozó legjelentősebb ügy azon alapult, hogy a sajtóban számos hír látott napvilágot arról, hogy egyes pártok az ajánlások gyűjtése

²⁹⁸ Ve. 2. § (1) bekezdés e) pont

során visszaéléseket követtek el a kampánytámogatás megszerzése érdekében azzal, hogy a személyes adatok átmásolásával töltöttek ki ajánlóíveket. Egy beadványozó erre hivatkozva vetette fel, hogy szükség lenne az ajánlóívek tételes ellenőrzésére, a több jelöltet ajánló választópolgárok írásképeinek összevetésére. Amely választási bizottság ezen kötelezettségének nem tesz eleget, a beadvány szerint jogellenes mulasztást követ el. Az NVB rámutatott arra, hogy az ajánlások ellenőrzése a választási irodák feladata, a választópolgárok aláírás képeinek teljes körű vizsgálata pedig túlterjeszkedést jelentene a Ve. ajánlások ellenőrzését szabályozó normáiban körvonalozott hatáskörön. Ebben az ügyben a választási jogvitákban érvényes bizonyítási rendről is nyilatkozott az NVB: a Ve. normáit értelmezve leszögezte, nem elegendő, ha a beadványozó megjelöli a bizonyítékokat (jelen esetben egy internetes linket és egy meghallgatni javasolt újságíró), arra van szükség, hogy közvetlen formában terjessze az álláspontját alátámasztó tartalmakat a bizottság rendelkezésére. A panaszos akkor járt volna el megfelelően, ha az újságíró írásos nyilatkozatát és a megjelölt web-helyen elérhető adatokat, információkat mellékeli indítványához.

7.6. Külképviseleti szavazás

Az NVI elnökének szavazási napi tájékoztatása²⁹⁹ alapján a külképviseleti választási irodákban több probléma is jelentkezett. Londonból jelezték, hogy többen nem tudtak szavazni annak ellenére, hogy kaptak határozatot arról, hogy felvették őket a névjegyzékbe. A vizsgálat rávilágított, két esetben az állampolgár adatletiltást kért, ezt tévesztette össze azzal, hogy felkerült a külképviseleti névjegyzékbe, másik esetben mozgóurnát kért tévedésből, amelyről szintén határozatot kapott. Egy esetben nem találták a szavazópolgárt a névjegyzékben, az Iroda megtalálta és azonnal visszajelezte. A külképviseleti választási iroda telefonon értesítette a választópolgárt, aki végül tudta gyakorolni választójogát. Brüsszelből érkezett hat észrevétel, mindenki azt kifogásolta, hogy nem szerepelnek a névjegyzékben. Érthetetlen módon mind a hat esetben nem külképviseleti névjegyzékbe kérték magukat, hanem adatletiltással éltek. Akik kifogással éltek, hogy nem szerepelnek a névjegyzéken, valóban kimaradtak a lajstromból, mert más jellegű online kérelmet nyújtottak be.

Egy beadványozó 2014. április 6-án kifogást nyújtott be, melyben előadta, március 25-én online regisztrált, és ez által londoni lakcímére várta a szavazási levélcsomagot, azonban az a választás napjáig nem érkezett meg. Ezután elment szavazni, azonban így sem járt sikerrel. Ezen okból kérte az ügy kivizsgálását.

Egy másik beadványozó szintén 2014. április 6-án kifogást nyújtott be, melyben előadta, Magyarország Londoni Nagykövetségén kívánt szavazni, azonban nem tudta szavazatát leadni. Állítása szerint korábban

²⁹⁹ <http://valasztas.hu/hu/ovb/content/of/20140406.pdf>, letöltés időpontja: 2014-04-21 20:00

kérte a külképviseleti névjegyzékbe történő felvételt. A felvételtől szóló értesítőt beadványához csatolta.

7.7. Szállításra való nyilvános felhívás

Egy fellebbezést benyújtó magánszemély kifogást nyújtott be, mert a XVII. kerület által kiadott Hírhözó című újságban, illetve az internetes portálon közzétételre került Dunai Mónika, a FIDESZ - KDNP képviselőjelöltje felhívása „Újraindul a kampánybusz” címmel. A kifogás arra irányult, hogy a kampánybusz nemcsak a választást megelőzően, hanem a szavazás napján is közlekedni fog és ezzel sérül a Ve. 2. § (1) bekezdés e) pontja, valamint a 143/A. § (2) bekezdése, mert szállításra való nyilvános felhívásnak értelmezi a hirdetést. Az OEVB elutasította a kifogást, ez ellen nyújtotta be fellebbezését a magánszemély és kérte az I. fokon meghozott döntés megváltoztatását, a kifogásnak való helyt adást. Az NVB megállapította, hogy a felhívásban foglalt kampánybusz útvonala számos szavazóhelyiséget magába foglaló épületet érint és azok közelében megállva közvetve elősegítheti a választópolgárok szavazóhelyiségekhez való eljutását. Fentiek alapján az NVB felhívta Dunai Mónikát, hogy 2014. április 6. napján a kifogásolt kampánytevékenység folytatását mellőzze.

7.8. A választópolgárokat megtevesztő magatartás elleni jogorvoslati kérelmek

A választási kampány része és velejárója az, hogy a jelöltek és jelölő szervezetek egymás tevékenységét illetően fogalmaznak meg kritikát illetve minősítik azokat. Fontos azonban elkülöníteni azt, hogy a választási kampányban az egymás irányába megjelenő kritikai megnyilvánulások véleményt közölnek vagy tényről állítanak. Míg a vélemény, legyen az akár szélsőséges vagy egyesek számára bántó, önmagában nem vezethet a választási jogszabályok megsértésére, addig a valótlan tartalmú tényállítások alkalmasak a választópolgárok megtevesztésére. A jelöltek és jelölő szervezetek a kampány során egymás irányába a negatív kampány keretében megfogalmazott véleményekre és tényközlésekre a kampány keretei között, illetve a jogorvoslati eljárás keretében reagálhatnak, amennyiben érdemi bizonyítékkal szolgálnak a valótlan tartalmú tényállítások tekintetében.

Így például „*hűtlen kezelés gyanúja miatt indult eljárás Herczog Edit férje és Szeredi Péter ellen*”, akik választópolgárokat megtevesztő szórólapokat terjesztettek. Az I. fokú bizottság a jogsértő személyének a Fidelitast jelölte meg és 304.500 forint pénzbírság megfizetésére kötelezte. Ez ellen élt magánszemély fellebbezéssel és kérte az I. fokon meghozott döntés megváltoztatását arra való hivatkozással, hogy az adott kijelentések a negatív kampányba beleférnek. Az OEVB a Fidelitast eltiltotta a szórólap további terjesztésétől, valamint a bírság megfizetésére kötelezte. Az

NVB hivatkozva a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága által, a Kvk. III.37.183/2006/2. számú döntésére, az abban kifejtettekkel összhangban megállapítja, hogy a választási eljárásban részt vevő személyek kötelesek a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás alapelvét érvényre juttatni. A választásban érintettek akkor gyakorolják jóhiszeműen és rendeltetésszerűen a jogaikat, ha a választópolgárokat az őket érintő minden kormányzati és társadalmi kérdésben a valóságnak megfelelően tájékoztatják, és politikai ellenfeleik választási esélyeit nem a választók megtévesztésével - akár egyes tények elhallgatásával vagy elferdítésével - kísérik meg csökkenteni. Az NVB álláspontja szerint a szórólapon található „*MAFFIABALOLDAL*” olyan állítás, mely egyértelműen túllép a szabad véleménynyilvánítás határán, ezért a Ve. 2. § (1) bekezdés e) pontjában foglalt jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás alapelvét sérti. A választásban érintettek akkor gyakorolják jóhiszeműen és rendeltetésszerűen a jogaikat, ha a választó-polgárokat az őket érintő minden kormányzati és társadalmi kérdésben a valóságnak megfelelően tájékoztatják, és politikai ellenfeleik választási esélyeit nem a választók megtévesztésével - akár egyes tények elhallgatásával vagy elferdítésével - kísérik meg csökkenteni.

7.9. A szavazatok újraszámlálását felvető panaszok

Az országgyűlési választást követően számos kifogás a szavazatok újraszámlálását szorgalmazta megkérdőjelezve a választás tisztaságát.

Szepessy Zsolt, az Összefogás Párt elnöke azt kérte, hogy valamennyi egyéni választókerület eredményét tekintsék érvénytelennek, és számolják újra a szavazatokat mindenhol, ahol az Összefogás Párt képviselői indultak, mert az „öt pártiak” jogsértő tevékenysége miatt ezekben a választókerületekben nem volt eredményes a választás. Ezt a beadványt a párt elnöke több ízben előterjesztette, mindannyiszor elutasította az NVB. A panasz lényege arra irányult, hogy az ellenzéki Összefogás pártjainak névhasználatja jogsértő, ezért az érintett kerületekben a választás jogellenes volt. Az NVB megállapította, hogy az ellenzéki Összefogás résztvevői idő közben változtattak kampánynevezésükön, így törekedtek a jogszerű magatartásra. Ugyanazon panasz többszöri előterjesztése pedig megalapozza a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás megsértését a panaszos részéről.

Egy magánszemély fellebbezése Budapest 15. számú OEVB-nek az egyéni választókerület eredményét megállapító határozata ellen érkezett és pontokba szedve tartalmazta azokat az indokokat, amelyek alapján kérte az I. fokú döntés megváltoztatását. Az 1. indok, hogy a szavazatszámoló bizottsági döntések olyan szavazólapokat és szavazatokat is érvénytelennek minősítettek, amelyek a törvényi feltételeknek megfelelnek, ezért javasolta a szavazatok újraszámlálását, illetve az érvénytelen szavazatok megvizsgálását. A 2. és 3. pontban két

konkrét szavazókörben vélelmezett jogsértések miatt kezdeményezte az újraszámolási eljárás lefolytatását. Az első esetben a 40. szavazókörben azért, mert olyan szavazatokat is érvényesnek fogadott el az adott SZSZB, ahol a választópolgár aláhúzta a jelölt nevét a szavazólapon. Bizonyítékként csatolta az egyik SZSZB tag írásbeli nyilatkozatát. A másik esetben a 10. számú szavazókörben állítása szerint több olyan szavazólapot is érvénytelennek minősítettek, amelyen a választópolgár az akaratát fekete tollal nyilvánította ki. Bizonyítékként ebben az esetben is egy SZSZB tag írásbeli nyilatkozatát csatolta. Mindezek alapján kérte, hogy az I. fokon meghozott döntést az NVB változtassa meg. Az NVB az OEVB határozata ellen benyújtott fellebbezés 1. pontjában foglalt kérelmet, mely a választókerületben leadott valamennyi érvénytelen szavazat felülvizsgálatára irányult, érdemi vizsgálat nélkül utasította el. Az NVB a támadott határozatát egyebekben a következők szerint változtatta meg. Az NVB megállapította, hogy a Budapest 15. számú Országgyűlési Egyéni Választókerület (a továbbiakban: OEV) egyéni választókerületi eredményében az általa elvégzett újraszámolás változást nem eredményezett. Az érvényes és érvénytelen szavazólapok száma nem változott, az érvényes szavazólapok száma összesen 54.921, az érvénytelen szavazólapok száma összesen 394. Az újraszámolás eredménye azonban érintette az OEVB Budapest XVIII. kerület 10. számú szavazókörében megállapított eredményt. Az NVB megállapította, hogy Budapest XVIII. kerület 10. számú szavazókörében az egyéni jelöltekre leadott érvényes szavazólapok száma kettővel emelkedett, 692 helyett 694 volt. Az újraszámolás eredménye érintette továbbá az OEVB Budapest XVIII. kerület 40. számú szavazókörében megállapított eredményt, itt két, korábban érvényesnek nyilvánított szavazatot minősítettek érvénytelennek. E látszólag bagatell jogvita hátterét az magyarázhatja, hogy az egyik legszorosabb eredményt hozó egyéni választókerületről beszélünk: kevesebb, mint 100 szavazat döntött a FIDESZ - KDNP jelöltje Kucsák László és Kunhalmi Ágnes, az ellenzéki Összefogás politikusa között.

Képviselőjelölt nyújtott be fellebbezést Budapest XII. kerületében, melyben az I. fokon meghozott határozat megváltoztatását kérte 3 indokkal. Az első indok, hogy szabálytalan urnazárás történt az 5. számú szavazókörben, ezért álláspontja szerint ott a választást meg kell ismételni. Az urnazárásra vonatkozóan a szavazóköri jegyzőkönyv tartalmaz adatokat, ezzel szemben bizonyítékként egy tanúnyilatkozatot csatolt a fellebbező. A második kifogása, hogy az 5. számú szavazókörben az átjelentkezéssel szavazók közül mozgóurnát kért szavazók részére zöld borítékot nem vittek ki, ezért azok nem tudtak megfelelően szavazni, megnőtt az érvénytelen szavazatok száma, összességében 74, illetve 65 érvénytelen szavazat volt egyrészt az egyéni, másrészt a listás szavazásnál. Fellebbező kérte ebben a szavazókörben az újraszavazást. A fellebbezés 3. része arra irányult, hogy az érvénytelen szavazatok száma meghaladja azt a különbséget, ami a két jelölt között van, ezért javasolja az érvénytelen

szavazatok újraszámolását. Az OEVB ezt a választás elleni jogorvoslatként értelmezte és hatáskörének hiányát állapította meg. Ez ellen nyújtott be fellebbezést a magánszemély és kérte, hogy a Bizottság érdemben bírálja el az ügyet. Az NVB álláspontja szerint, a magánszemély két konkrét jogsértésre hivatkozik és nem választás eredménye elleni jogorvoslatról van szó. A kifogás azonban olyan hiányosságokban szenvedett, melyek miatt az érdemi vizsgálat nélküli elutasítást továbbra is fent kellett tartani. Az iratanyagba bemásolták a szavazóköri jegyzőkönyvet. Az NVB az OEVB határozatát megváltoztatta, a kifogást érdemi vizsgálat nélkül az indokolásban foglaltak szerint utasította el.

A láncszavazás gyanúja is több beadványozót foglalkoztatott, álláspontjuk szerint a választási eredményt meg kellett volna semmisíteni és el kellett volna rendelni a szavazás megismételtetését.

7.10. Bíróságok

Az NVB új eszköze a jogkövető magatartás kikényszerítésére pénzbírság kiszabása, erre több ízben is sor került, részben már érintett, tipikus jogsértések esetében.

Egy magánszemély március 30-án nyújtott be kifogást, melyben előadta, hogy az ATV Zrt. médiaszolgáltató 14,30-kor közvetítette az „öt párti” jelölő szervezetek választási gyűlését. Beadványozó álláspontja szerint a közvetítés során a médiaszolgáltató tizenegy megjelölt politikai reklámtett közé középső műsorában. Beadványozó kérte, kerüljön megállapításra, hogy a videók impresszummal nem rendelkeztek, másrészt a politikai reklám vonatkozásában kérte, hogy a Bizottság állapítsa meg az ATV Zrt. felelősségét, mert a 147/F. § (1) bekezdésében előírt kötelezettségének nem tett eleget. Kérte továbbá a jogsértés megállapítását és a jogsértő eltávolítását a további jogsértéstől, illetve indítványozta pénzbírság kiszabását, valamint azt, hogy a média-szolgáltatót kötelezzék arra, hogy a határozat rendelkező részét közzétegye műsorában. Az NVB megállapította, hogy az ATV Zrt. médiaszolgáltató a beadványban említett jelölő szervezeteket népszerűsítő politikai reklámok közzétételével megsértette a Ve. 147/F. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezését, egyben a jogsértőt eltávolította a további jogsértő tevékenység folytatásától, kötelezte továbbá, hogy jelen határozat rendelkező részét annak közlésétől számított három napon belül, a jogsértő közléssel azonos napszakban és ahhoz hasonló módon tegye közzé. Az NVB az ATV Zrt. médiaszolgáltatót 1.015.000 forint bírság megfizetésére kötelezte.

Egy kifogást benyújtó előadta, hogy a Jólét és Szabadság Demokrata Közösség (a továbbiakban: JESZ) jelölő szervezet a Ve. 144. §-ában szabályozott plakát kihelyezéssel jogsértő módon járt el. Erre bizonyítékként fényképfelvételeket csatolt. A jelölő szervezet által április 2-án tartott sajtótájékoztató szerint az országban 400 ugyanilyen plakát

került elhelyezésre. A hivatkozott plakáton őt, mint egy másik jelölő szervezet képviselőjét ábrázolják, ezzel azt a hamis látszatot keltve, mintha ő a JESZ jelöltje lenne. Ő a Párbeszéd Magyarországért jelölő szervezet társelnöke. Kéri a jogsértés megállapítását, a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől, illetve bírság kiszabását. Az NVB megállapította, hogy a JESZ jelölő szervezet más jelölő szervezet országgyűlési képviselőjelöltjei képmását ábrázoló választási plakát közzétételével megsértette a Ve. 2. § (1) bekezdés a) pontjában foglalt, a választás tisztaságának megóvása alapelvét. Az NVB megállapította továbbá, hogy a JESZ más jelölő szervezet országgyűlési képviselőjelöltje hozzájárulása nélkül készítettett választási plakát közzétételével megsértette a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás alapelvét. Az NVB a jogsértőt eltiltotta a további jogsértő tevékenység folytatásától, továbbá 1.522.500 forint bírság megfizetésére kötelezte.

Egy beadványozó előadta, hogy a TV2 Tények című műsorában április 2-án három parlamenti párt szerepelt, a Jobbik a műsorban nem vett részt. Álláspontja szerint a TV2 következetesen mellőzi a Jobbikot a műsoraiból, melynek alátámasztásául műsorokat sorolt fel. Véleménye szerint ezzel sérült a jelöltek és a jelölő szervezetek közötti esélyegyenlőség alapelve, valamint a médiaszolgáltató a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás alapelvét is megsértette és erre való tekintettel kérte a jogsértés megállapítását, valamint bírság kiszabását. Beadványozó április 4-én is kifogással élt, az április 3-i esti műsort jelölte meg újabb jogsértésként. Javasolta, hogy a két kifogást a Bizottság egyesítse, mert ugyanazon médiaszolgáltató tevékenységéről van szó és az az általa leadott műsorok szerkesztésével kapcsolatos. Az NVB a kifogásnak helyt adott és megállapította, hogy a TV2 Médiaszolgáltató megsértette a Ve 2. § (1) bekezdés c) pontjában megfogalmazott esélyegyenlőség a jelöltek és jelölő szervezetek közötti alapvető követelményét és az e) pontjában foglalt jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás alapelvét - a 2014. március 24. és 2014. április 3. napja közötti műsorfolyamot vizsgálva - a Jobbik Magyarországért Mozgalom jelölő szervezet vonatkozásában, egyben a jogsértőt eltiltotta a további jogsértő tevékenység folytatásától. Az NVB a jogsértőt kötelezte továbbá, hogy jelen határozat rendelkező részét annak közlésétől számított három napon belül a Mokka, a Tények és a Napló című televíziós műsorok egy-egy műsorszámába elhelyezze. Az NVB a TV2 médiaszolgáltatót 5.075.000 forint bírság megfizetésére kötelezte.

A bírság megállapításának kötelező esete, amikor egy egyéni jelölt, vagy jelölő szervezet a jelöltek bejelentésére nyitva álló határidőn belül nem adja le a választási irodának az aláírás gyűjtés céljából részére átadott íveket. E határidő jogvesztő, annak betartásáért az érintetteket objektív, kimentést nem ismerő felelősség terheli. A vissza nem szolgáltatott ajánló ívek után egyenként kell megállapítani a bírságot, melynek összege egy ív esetében a kötelező legkisebb munkabér fele.³⁰⁰ Mivel a jelölő

300 Ve. 124. § (2) bekezdés

szervezetek és jelöltek nagyszámú ívet nem juttattak vissza időben a választási irodáknak, ilyen címen nagy összegű bírságokat állapítottak meg a bizottságok.

7.11. Egyéb ügyek

A kifogástevők a már tárgyalt tipikus eseteken felül jogszabálysértések széles palettáját tárják elénk beadványaikban, ezek vázlatos áttekintése további fontos részletkérdések tisztázását segíti.

2014. április 4-én egy magánszemély kifogásolta, hogy a FIDESZ által szervezett, a jelölt arcképével ellátott plakáton babgulyás, túrós torta, csokoládé, narancs és használt ruhaosztást szerveztek. Álláspontja szerint ez a Ve. rendelkezéseibe ütközik. Az OEVB elutasította a kifogást és megállapította, hogy a választási plakát nem alkalmas a választói akarat befolyásolására. Ezen határozat ellen élt jogorvoslati kérelemmel Szigetvári Viktor és kérte az I. fokú határozat megváltoztatását, a kifogásnak való helyt adást, a jogsértés megállapítását, valamint azt, hogy a Bizottság a szavazás napjára tiltsa el a szervezetet a jogsértő tevékenység gyakorlásától. Az NVB szerint a választási kampányra vonatkozó szabályokat ez a magatartás nem sérti meg, hiszen a 150 méteres relatív kampánytilalmat nem érinti, és nem tartozik a tiltott tevékenységek körébe. Az NVB-ben jelen volt az a kisebbségi álláspont is, mely helyt kívánt adni a kifogásnak, mivel ezen álláspont szerint a kifogásolt tevékenységek nem illeszthetők a klasszikus kampány fogalmába.

Egy beadványozó almaosztásról szóló kifogásához az NVB a következő állásfoglalást fűzte: az NVB gyakorlata szerint egy részről az almaosztás alkalmas a választói magatartás befolyásolására, ezáltal sérti a Ve. 2. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott, a választás tisztaságának megóvása választási alapelvét. Ugyanakkor, ha egy juttatásra csak azok jogosultak, akik a kiadványban megnevezett egyéb szociális juttatásban is részesülnek, a polgármester ilyen jellegű döntése a választási eljárásban nem vizsgálható.

A Zuglói Lapok elnevezésű időszaki lap 2014. március 13-i számának harmadik oldalán egyéni országgyűlési képviselőjelölt népszerűsítésére alkalmas politikai hirdetés jelent meg. Egy beadványozó az Állami Számvevőszék honlapján közzétett árjegyzék alapján megállapította, hogy a nevezett időszaki lap nem jogosult politikai hirdetés megjelenítésére. Az NVB szerint az állítások nem vonják maguk után a Zuglói lapok időszaki lapban megjelent cikk politikai hirdetésként való minősítését.

Többen felvetették, hogy a jelölő szervezet irodaépületén található „Választási Iroda” felirat alkalmas a választópolgárok megtévesztésére. Az NVB úgy ítélte meg, mivel a kifogásolt magatartás a Ve. konkrét rendelkezéseit nem sérti, továbbá nem ütközik a választási alapelvekbe sem, a kifogások elutasításának van helye.

Egy beadványozó egyéni képviselőjelöltjét ábrázoló plakátokra ismeretlenek ráragasztották egy másik képviselőjelölt plakátját. Az OEVB a kifogásnak helyt adott, megállapította a jogszabálysértés tényét, a jogsértőt, Karácsony Gergelyt eltiltotta a további jogszabálysértéstől és felhívta, hogy az érdekében jogsértő módon kihelyezett plakátok eltávolításáról azonnali hatállyal gondoskodjon. Mindezen túl a jogsértővel szemben, a választási kampány szabályainak ismételt megsértése miatt 203.000 forint összegű bírságot szabott ki. A fellebbező előadta, hogy az elsőfokú bizottság határozata arra vonatkozóan semmilyen bizonyítékot nem tartalmaz, hogy a jogsértést a beadványozó követte volna el, mindössze azt tartalmazza, hogy a jogsértés az érdekében történt. Álláspontja szerint az OEVB határozata sérti a Ve. 43. § (1)-(2) bekezdéseit, valamint ellentétes a Ve. 218. § (2) bekezdés *b)* és *d)* pontjával, mivel úgy tiltja el a további jogsértéstől, illetve vele szemben úgy szab ki bírságot, hogy nem támasztja alá, hogy a jogsértést ő követte el. Hivatkozik továbbá arra, hogy az első fokú határozat annak ellenére hívta fel a jogsértő plakátok eltávolítására, hogy a Ve. 218. § (2) bekezdése zárt taxációként határozza meg a jogkövetkezményeket, melyek között nem szerepel a jogszabálysértés reparációja. A fellebbezést az NVB alaposnak találta és a bírság kiszabását mellőzte. A jogsértés ténye megállapításának vonatkozásában az OEVB határozatát az NVB helyben hagyta.

8. A választási jogalkalmazással kapcsolatos észrevételek és szabályozási javaslatok

Az Országgyűlési képviselők 2014. évi választásával kapcsolatos jogviták elemzésének szerepe kétirányú. Egyrészt az ügymenet elemzésével, a választási szervek hatékonyságának, döntéseik megalapozottságának vizsgálatával a választási eljárási szabályozás egyes hiányosságai azonosíthatók. Másrészt viszont a benyújtott kifogások sokszor arra is rámutatnak, milyen hiányosságok, pontatlanságok figyelhetők meg az anyagi jogi normák tekintetében.

Eljárási tekintetben a korábbi alapokra építkező törvény készült, így a vitatott kérdések is hasonlóak, mint a korábbi választások esetében.

Az NVB hatáskörének erősítése, bírságot szabó jogának rögzítése előrelépésként értékelhető. Súlyosabb esetekben a gyakran igen jelentős vagyoni szankció komolyabb motivációt jelenthet a jogkövető magatartásra, mint a megállapító, felszólító, valódi hátránnyal nem járó

eszközök.

Az esetelemzések azonban rávilágítanak néhány további hiányosságra: nem kellően részletesek a választási jogviták bizonyítási szabályai, a külképviseleti szavazás rendszere igen összetett és jelentős többletterhet ró az érintett választópolgárokra. Jelentős előrelépés a levélszavazás meghonosítása, de hosszabb távon a voksok leadásának újabb módjai is előtérbe kerülhetnek, különös tekintettel az elektronikus szavazás különböző formáira.

Két régi probléma tekintetében az új szabályozás sem hozott megnyugtató rendezést. Az aláírások gyűjtésének új módja sem zárja ki az alapvető visszaélési lehetőségeket, a kampány során mindvégig jelen volt a személyes adatokkal visszaélés kockázata. A korábbi és jelenlegi ajánlási rendszer tapasztalatainak összevetésével indokolt lehet e jogintézmény szabályozásának pontosítása, akár teljes mellőzésének megfontolása.

Az igazolással szavazás rendszere terén számottevő előrelépés tapasztalható, de az átjelentkezésekkel összefüggésben benyújtott nagyszámú kérelem jelzi, szükség lehet a törvényi szabályok továbbgondolására. Ennek célja az átjelentkezéssel különösen érintett szavazókörök mentesítése, a választópolgárok hatékonyabb tájékoztatása, illetve az esetleges visszaélések teljes körű kiszűrése lehet.

Az új választási törvény határontúliakra, illetve nemzetiségekre vonatkozó rendelkezései úgy tűnik, kiállták az első próbát, ezekkel kapcsolatban az előzetes várakozásokkal ellentétben komoly aggály nem merült fel. Ezzel együtt a levélben szavazás a határontúliak és a külképviseleten szavazók számára továbbra is problémás lehet. Az idevágó kifogások hiánya arra utal, a magyarországi lakcímmel nem rendelkező, valamint a nemzetiségi listákra jelentkezett választópolgárok szavazati jogának gyakorlása zökkenőmentesen zajlott. A választási anyagi jogot a korábban már tárgyalt, a hatályos jogszabályi környezetet feszegető indítványok észrevételezték. Ezek érvei jogi értelemben azonban nem relevánsak, mivel a választási szerveknek nincs döntési lehetőségük ilyen kérdésekben. Felvetéseik alapján azonban kirajzolódnak az új szabályozási környezet sokat vitatott, bírált elemei.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A választási szervekkel kapcsolatos változások egyértelműen arra irányultak, hogy növeljék a választások lebonyolításáért és a választással kapcsolatos döntések meghozataláért felelős szervek függetlenségét. A változásokkal Magyarország a korábban említett hármass felosztás szerint a vegyes rendszerből egyértelműen a független intézményi modell felé tett elmozdulást. A választási szervek függetlenségének ily módon történő növelése nemcsak megfelel a nemzetközi elvárásoknak, de a korábbiakhoz

képest még inkább növeli a választások tisztaságát.

„Összefoglalva elmondható, hogy az új választási eljárási törvény érdemben nem változtatott a választási jogorvoslati rendszeren. A változások alapvetően részletszabályok meghatározását jelentik, amelyek erősítik a jogbiztonságot, ezzel segítve a választások jogszerű lebonyolítását. A választási eljárással kapcsolatos változások másik iránya pedig egyszerűbbé teszi a jogorvoslati jog gyakorlását (pl.: kérelem benyújtása e-mailen), illetve növeli az érintettek jogorvoslati lehetőségeit (pl.: alkotmányjogi panasz).”³⁰¹

Az elmúlt hónapok választási jogvitáit, eljárási fejleményeit értékelve azt állapíthatjuk meg, nincs szükség az eljárási alapok újragondolására, az újabb tapasztalatok megjelenítése a törvényi szabályozásban azonban indokolt lehet. Ezért feltételezhető, hogy a felmerült jogalkalmazási problémákra tekintettel a májusban megalakuló, immár 199 fős Országgyűlés kisebb módosításokat eszközöl majd az új Ve. szövegén a következő hónapokban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyvek:

BODNÁR Eszter: Pillanatkép a hazai alapjogvédelmi rendszerről a 2010. évi országgyűlési választások kapcsán. In: NOVOSZÁDEK Nóra (szerk.): Országgyűlési választások 2010 – Aktuális közjogi és politológiai kérdések. ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2010. 143-159.

BOGDÁN Tibor - SZILÁGYINÉ FARKAS Zsuzsa -TÓTH Zoltán: Pártok és választások. (A pártokról és a választásokról szóló törvények magyarázata). Sarkalatos törvények sorozat. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990. 217. o.

DEZSŐ Márta: Választás és választási eljárás / DEZSŐ Márta, TÓTH Zoltán. 2002. Budapest, Rejtjel, 272. o.

Folyóiratcikkek:

Az új magyar választási rendszer. Századvég Alapítvány, Századvég. <http://www.szazadveg.hu/files/hirek/az-uj-magyar-valasztasi-rendszerSzazadveg-tanulmany130802.pdf>

BIHARI Károly: A választójogi törvényeink a gyakorlatban. *Magyar Közigazgatás*, 1998/7, 443-448. o.

BODNÁR Eszter: A választási eljárás néhány aktuális problémája. *Collega*, 2007, 2-3. szám, 21-24. o.

BODNÁR Eszter: A választási jogorvoslati rendszerről. In: NAGY Marianna (szerk.): *Jogi tanulmányok 2007*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2007, 7-20. o.

BORDÁS Mária: Jogalkalmazási kérdések a választási eljárásról szóló törvény gyakorlatában – egy területi választási bizottsági tag szemszögéből. *Közjogi Szemle*, 2009/2.

³⁰¹ Az új magyar választási rendszer. Századvég Alapítvány, Századvég.39. o. <http://www.szazadveg.hu/files/hirek/az-uj-magyar-valasztasi-rendszerSzazadveg-tanulmany130802.pdf>

CSEPORÁN Zsolt - LUKONITS Ádám: Választások előtt, választások után I. 18. o. Pázmány Law Working Papers. 2014/4., 18. o.

http://plwp.jak.ppke.hu/images/files/2014/2014-04.Cseporan_Lukonits.pdf
letöltés időpontja: 2014-04-13, 17:02.

HALLÓK Tamás: A választási eljárási jogorvoslatok új szabályairól. *Jogtudományi Közlöny*, 2007/4, 154-163. o.

HALLÓK Tamás: A választási jogorvoslatok reformjának néhány lehetősége. *Jogtudományi Közlöny*, 2003/12, 425-431. o.

HALMAI Gábor: A 2006-os parlamenti választás és az eljárási jog. *Fundamentum*, 2006/3, 115-124. o.

KOVÁCS Áron: A választás olyan, mint az éttermi fasírt. *HVG.HU*
2013. április 25., csütörtök, 2013-11-20.20:53

http://hvg.hu/itthon/20130425_hataron_tuliak_szavazas_konferencia
LÁSZLÓ Róbert: Jönnek a kertévé-pártok. 2013. március 21. 2013-11-23, 20:55

<http://www.valasztasirendszer.hu/?p=1941771>

Megszüntették a fóti időközi választás ügyében tavaly elrendelt nyomozást
Fót, 2014. március 26., MTI

<http://www.haon.hu/megszuntettek-a-foti-idokozi-valasztas-ugyeben-tavaly-elrendelt-nyomozast/2513407>

MOLNÁR Miklós: A választási eljárási jog korszerűsítési irányairól. *Magyar Közigazgatás*, 2004/11, 655-671. o.
Electoral justice.

http://www.idea.int/publications/electoral_justice/index.cfm

Letöltés időpontja: 2014-04-27, 20:43.

Nyert a Fidesz jelöltje Békéscsabán

http://hvg.hu/itthon/20131110_idokozi_valasztas_Bekescsaba

Letöltés időpontja: 2014-04-27, 20:21..

Simon-ügy: 9 afrikai útlevéllel nyitottak számlát

<http://www.hirado.hu/2014/03/20/simon-ugy-9-afrikai-utlevellel-nyitottak-szamlat/>

Forrás: M1 Híradó | 2014. 03. 20. 20:24:19

SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár: Hol is tart a választási folyamat? *Ars Boni*
2014. január 27.

arsboni.hu/valasztasi_folyamat.html

Letöltés időpontja:2014-04-17, 21:06.

SZIGETI Péter: A magyar választási rendszer átalakítása – összehasonlító perspektívában.18. o. http://www.valasztasirendszer.hu/wpcontent/uploads/SzigetiPeter_AMagyarValasztasiRendszerAtalakitasa_131009.pdf

Letöltési időpont: 2014-04-13. 17:48.

SZIGETI Péter: Országgyűlési képviselői választások 2006 – az Országos Választási Bizottság jog- és feladatkörain keresztül. *Magyar Közigazgatás*, 2006/7, 385-411. o.

Új választás lesz Baján az ominózus szavazókörben http://mandiner.hu/cikk/20130928_uj_valasztas_lesz_bajan_az_ominozus_szavazokorben

Felhasznált internetes honlapok:

Nemzeti Választási Bizottság: Állásfoglalások iránymutatások

http://valasztas.hu/hu/ovb/19/19_12.html

Nemzeti Választási Bizottság: Határozatok

http://valasztas.hu/hu/ovb/18/18_0.html

Nemzeti Választási Bizottság: Közlemények

http://valasztas.hu/hu/ovb/20/20_9.html

Nemzeti Választási Bizottság: Jegyzőkönyvek

http://valasztas.hu/hu/ovb/53/53_8.html

Jogsabályok:

1848. évi V. törvénycikk az országgyűlési követeknek népképviselet alapján választásáról

1953. évi II. törvény az országgyűlési választásokról szóló jogszabályok módosításáról

1958. évi III. törvény az országgyűlési képviselők, valamint a tanácsok tagjainak választásáról szóló jogszabályok módosításáról és kiegészítéséről

1983. évi III. törvény az Országgyűlési képviselők és a tanácsstagok választásáról

1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről

1989. évi XXXIV. törvény az országgyűlési képviselők választásáról

1997. évi C. törvény a választási eljárásról

2003. évi CXIII. törvény az Európai Parlament tagjainak választásáról

2010. évi L. törvény a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról

2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról

2013. évi LXXXVII. törvény az országgyűlési képviselők választása kampány-költségeinek átláthatóvá tételéről

2013. évi CCXXXVIII. törvény a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról

KAMPÁNY- STRATÉGIÁK

BEVEZETÉS

A 2014-es országgyűlési választási kampány elemzése egyszerre tűnik – más választásokat megelőző kampányok elemzéséhez képes – könnyű, illetve nehéz feladatnak. Egyrészt, a források felderítése, a kampány eseményeinek és hangulatának reprodukálása a technikai fejlődés következtében jóval egyszerűbb, mint korábban: a hosszas levéltári kutatás elavulttá vált – az interneten szinte minden elsődleges információ utólag is elérhető és könnyen kereshető.

A kampány elemzése azért is tűnhet egyszerűnek, mert, elsősorban a kampányt követően, elég sok magyarázat jelent meg a választási eredmények alakulását illetően (Republikon 2014; Győri 2014). Sőt: mivel a választás végeredménye nagyjából megfelelt az előzetes várakozásoknak, jó néhány, a választás előtt megfogalmazott elképzelés is rendelkezésre állt az eredmények magyarázatára.

Másrészt viszont, a választási kampánnyal kapcsolatban leggyakrabban megfogalmazott értelmezések nagyon ritkán voltak empirikusan is tesztelhetők. A Fidesz 2014-es győzelmével kapcsolatos két, talán legelterjedtebb magyarázat – a „rezsicsökkentés” sikere illetve az ellenzéki összefogás inadekvát volta – empirikusan nehezen tesztelhető volt.

Mindez összefüggött azzal, hogy talán egyetlen korábbi választás kapcsán sem állt rendelkezésünkre annyira kevés empirikus adat, mint 2014-ben. Részben a közvélemény-kutató piac átalakulása, részben az akadémiai kutatások forrásainak átcsoportosítása és az aktuális választáskutatás csekélyebb hangsúlya okán nem rendelkezünk a választói magatartás mögöttes dimenzióit akadémiai pontossággal feltáró munkákkal (bár nem zárható ki, hogy kötetünk kéziratának lezárta után ilyenek megjelennek).

A véleményformálói közegben megjelenő magyarázatok elterjedtsége, ugyanakkor a tudományosan tesztelhető elképzelések hiánya együttesen oda vezet, hogy a 2014-es választásokra a szokásosnál is jellemzőbb az eredmény szükségszerűnek tételezése; az az elgondolás, hogy a győztes mindent jól, a vesztes mindent rosszul csinált. Márpedig a valós kampányok során ritkán alakul ki ilyen helyzet.

A fenti nehézségeket is figyelembe véve különösen fontosnak tűnt, hogy a Bibó István Szakkollégium hallgatói a 2014-es választási kampányt elemezve egységes keretrendszer és módszertan szerint, az utólagos elfogultságot kerülve, a tudományosság szempontjait figyelembe véve elemezzék az egyes pártok teljesítményét. Az alábbiakban ez a szempontrendszer kerül bemutatásra.

A kampányok feldolgozásának a nemzetközi és a magyar irodalomban is több különböző formája alakult ki. Ha a magyar irodalmat tekintjük, legalább három eltérő megközelítést találhatunk. Az első, amikor a

kampány „feldolgozása” valójában a politikusi, illetve a kampányok szereplőinek visszaemlékezését jelöli. Ilyen munkák gyakran jelentek meg a Magyarország Politikai Évkönyve sorozatban (pl. Szigetvári 2007; Gíró-Szász et al. 2007). E megközelítések tudományos problémái nyilvánvalóak: a kampányokban szerepet vállalók elfogultak, gyakran explicit normatív állításokat is megfogalmazva mutatják be a történéseket. Vitathatatlan előnyük ugyanakkor az elsődleges információk birtoklása, amelyekből esetenként egy-két lényegesebb elemet írásaikban is felfednek.

Egy másik irány a kampányok történeti ismertetése. Az ilyen típusú munkák leírják, amit a kampányt végigkövetve egy laikus szereplő is láthatott: bemutatásra kerülnek a kampány eseményei, a fontosabb szereplők megszólalásai és a kampány dinamikája is. Évek múltával az ilyen leíró munkák felbecsülhetetlenek lehetnek, hiszen bármilyen további elemzéshez szolgálnak elsődleges kiindulópontként. Ám a hatás elemzése – éppen a leíró jelleg miatt – az e megközelítést követő írásokban szükségképpen elmarad.

A harmadik megközelítés – amihez logikájában jelen kötet is alkalmazkodni kíván – a kampány analitikus elemzése egy előre adott, külső szempontrendszer alapján. A hazai irodalomban ezt a megközelítést Kiss Balázs és kutatócsoportja (pl. Kiss et al. 2007) alkalmazta legkövetkezetesebben; kötetek pártonkénti bontásban és egyes témákra külön is kitérve vizsgálják a magyar választásokat.

E megközelítés is rendelkezik hátrányokkal. Az előzetesen adott szempontrendszer nem érvényes egyformán minden párt kampányára. A kutató e megközelítésben csak abból tud kiindulni, amit a kampány kapcsán kívülről „lát”, illetve amit a kampány kapcsán a résztvevő politikusok mondanak, ami torzíthatja az eredményeket. Mégis: ez a megközelítés a lehetőségekhez képest elfogulatlan, s lehetőséget ad a leíró mellett a magyarázó szemlélet megjelenésére is. A jelen kötetben közölt tanulmányok így egy ilyen analitikus szempontrendszeren keresztül mutatják be a 2014-es választási kampányt.

Miközben a kötetben használt módszertan logikájában emlékeztet a Kiss Balázs és társai által hivatkozott elemzési keretre, a konkrét megközelítés jelen tanulmány szerzőjének egy korábbi munkájára (Tóth 2006) épít³⁰². Ebben az értelemben a kampányelemzés a politikai marketing szempontrendszerét követi; nem a kampányok történeti áttekintésére vagy belső struktúrájára koncentrálnak, hanem arra, hogyan próbálták a kampányok üzeneteiket célcsoportjukhoz eljuttatni.

A politikai marketing alapú megközelítés a kampányokat egységes egészeknek tekinti. Mindez nem azt jelenti, hogy a kampány során ne kerülhetne sor változásokra, csupán azt, hogy a kampány egésze

segítségével kíván a politikai szereplő valamilyen hatást a választóban elérni; a kampány fókuszában a párt stratégiai célja és üzenete áll. Éppen ezért a kampányt a jelen kötetben található munkák nem azonosítják a kampánykommunikációval, hanem tágabban értelmezik azt. A politikai marketing orientáció másik következménye, hogy a kampányt a választók szempontjából közelíti: azt vizsgálja, mit tett egy-egy párt a választói igények kielégítése érdekében.

A kötetben szereplő tanulmányok logikája így a politikai marketing folyamat logikáját (Lees-Marshment 2009; Kotlet-Kotler 1999) követi. E logika szerint a párt a versenyhelyzet elemzéséből jut el a megszólítandó célcsoportig; a célcsoporthoz szabja pozícióját és üzenetét és ezek eljuttatásához használ politikai kommunikációs eszközöket. Vagyis, a pártok kampányának megközelítését a szavazói igények kielégítéséből vezeti le (nem pedig a pártok ideológiájából, programjából vagy eseti akcióiból).

A jelen kötetben szereplő valamennyi, pártok kampányát elemző tanulmány követi ezt a logikát, még akkor is, ha – a pártok eltérő helyzetéből fakadóan – az egyes szakaszok részletezése eltérő. Nem egy szigorú fejezetbeosztás, hanem a fenti logika alkalmazása teszi egységessé a pártok kampányait vizsgáló fejezeteket.

Az egyes szakaszokat röviden definiálva, a versenyhelyzet-elemzés egy politikai szereplő számára azokat az exogén körülményeket jelenti, amelyek a párt számára a kampány során adóttak. Ide tartozik a párt kezdő pozíciója; a versenytársak várható magatartása, a külső gazdasági-társadalmi környezet alakulása és a párt belső helyzete. A versenyhelyzet-elemzés a kampány során azokat a pártok által előzetesen tételezett elvárásokat is tartalmazza, amelyeket a körülmények alakulásával, illetve a választások várható folyamatával kapcsolatban tesz.

A politikai marketing szempontjából különösen fontos a szegmentáció fázisa. Miközben a szegmentáció szűken a választók csoportokra bontását jelenti, az itt használt megközelítésben voltaképpen a célcsoport kijelölését jelenti; annak azonosítását, hogy a politikai szereplő elsősorban kinek a szavazataira számít. A célcsoport szegmentációja történhet szocio-demográfiai változók szerint is, ám a politikai kampányban ez gyakran „politikai” szegmentációs logikát követ: az egyes pártokhoz, szimbolikus és politikai ügyekhez való viszony alapján alakul ki a szegmentáció.

A kampány stratégiai értelemben legfontosabb eleme a pozicionálás. A pozicionálás azt a folyamatot jelöli, ahogyan a párt eléri, hogy a választóban az általa kívánt kép alakuljon ki vele kapcsolatban. A pozicionálás így a párt egészének képét igyekszik meghatározni. Mivel egy politikai szereplő közvetlenül nem tudja „képét” kommunikálni, ezért a pozicionálást különböző, másodlagos eszközökkel kell végrehajtania.

Ezek közül az egyik legfontosabb a versenytársakhoz való viszony kialakítása és a különbözőségi pont – „point of difference” – azonosítása. Szintén a

302 Az egyes fogalmak magyarázata is e tanulmányban található részletesen, alább csupán összefoglalásukra kerül sor

pozicionálás része az üzenet kialakítása. A politikai üzenet nem azonos a politikai programmal: az üzenet egyrészt sokkal szűkebb, fókuszáltabb annál, másrészt nem feltétlenül szakpolitikai jellegű. Üzenet egy személy, egy központi szimbólum vagy éppen a politikai események valamilyen értelmezése éppen úgy lehet, mint a szakpolitikai program.

A szegmentálás és a pozicionálás a kampány stratégiai része: azt mutatja meg, kinek és mit kíván mondani a választási kampány során a politikai szereplő. A kampányelemzés egyik legfontosabb része a szegmentáció és a pozicionálás összekapcsolása. A kampány taktikai része a politikai kommunikáció (Mihályffy 2009), amit a politikai kommunikációs eszközök valósítanak meg. A politikai napirend (Török 2006) alakítási kísérlete, a kampány fizetett, kreatív eszközei mind azt szolgálják, hogy a kívánt pozicionálás meg is valósuljon.

A politikai marketing szemléletben így a kampányeszközök megvalósítják a stratégiai célokat – ám éppen ezért soha nem önmagukban vizsgálандók. Nem egyszerűen az eszközök kreatív értéke határozza meg a kampány sikerét; amennyiben nem kapcsolódik a stratégiai célokhoz, a legeredetibb vagy éppen legtöbb emberhez eljutó eszköz is lehet sikertelen, vagy akár kontraproduktív.

A fentebbi logika nem az egyetlen módja, hogy egy kampány felépítését elemezzük; a környezetelemzés – szegmentálás – pozicionálás – politikai kommunikáció tagolás önkényes. Szinte minden elemet lehetne tovább bontani, de a szegmentálást és a pozicionálást akár össze is lehetne vonni. Szintén fontos megjegyezni, hogy e folyamat nem feltétlenül tudatos egy párt részéről. Egy-egy párt problémái gyakran abból adódtak, hogy nem határozta meg kampányüzenetét elég világosan; hogy stratégiai céljai és tényleges kampánykommunikációja nem találkozott, vagy éppen nem tudta kívánt pozicionálását a választókhoz eljuttatni. Éppen ezért jelen kötetben tanulmányok nem abból indulnak ki, mi lehetett a párt szándéka, hanem hogy a tényleges kampány során ténylegesen mit tett a párt. Mind a szegmentálás, mind a pozicionálás tehát a tényleges, nem pedig a szándékolt elemekre koncentrál.

Mindez nem azt jelenti, hogy valamennyi párt elemzése teljesen analóg módon történne; a kötetben szereplő tanulmányok megközelítésükben egységesek, ám az egyes szakaszok konkrét kifejtése, a tanulmányok fókuszja figyelembe veszi az adott tanulmány által elemzett szereplő kampányának speciális vonásait. Szendi Gábor Fidesszel kapcsolatos tanulmányának kezelnie kellett azt a tényt, hogy a választást megnyerő párt és a kormány, valamint egyes civil szervezetek – így elsősorban a Civil Összefogás Fórum – kampánya szorosan összekapcsolódott. A tanulmány többek között úgy kezeli ezt a problémát, hogy nem a kommunikáló személyét, hanem az ügybirtoklást helyezi a középpontba, empirikus elemzéssel igyekezvén bemutatni, a kampány egyes szakaszait milyen ügyek dominálták a jobboldal

vezető politikai szereplője részéről. E tanulmányban kerül bemutatásra a 2014-es kampány egyik legfontosabb témája, a rezsicsökkentés is.

A baloldali pártok kampányának már a tagolása is rendkívül nehéz volt a 2014-es választások előtt. Ha ugyanis a kampányt – a fentebbi definícióknak megfelelően – tágan értelmezzük, akkor a baloldali pártok 2014 kezdete előtt elsősorban egymással versengtek: az indulás módja, az összefogás vagy külön indulás kérdése, illetve a miniszterelnök-jelölt(ek) szerepe mind kérdéses volt. A baloldalon 2013 őszétől integrációs folyamatok zajlottak; először az MSZP és a Bajnai Gordon vezette Együtt állapodott meg, majd 2014 januárjában Gyurcsány Ferenc pártja is a megállapodás részese lett. Ezt követően a pártok közös listán szerepeltek – ám kampányaik továbbra is részben külön zajlottak.

A kötetben ezt a politikai helyzetet úgy képeztük le, hogy a baloldali pártok kampányait időben elválasztottuk. Szedlák Bálint tanulmánya az „előkampányról” szól, amit a politikai elemzők körében elterjedt terminológia szerint „baloldali előválasztásnak” nevezünk. E tanulmány mutatja be azt a folyamatot, ahogyan – sok-sok kísérlet, előzetes terv és politikai nyomásgyakorlás – eredményeképpen a baloldali közös lista kialakult.

A 2014-es baloldali kampányokkal két tanulmány foglalkozik. Mivel a közös miniszterelnök-jelölt, valamint a listán betöltött arányok okán az összefogás domináns pártja az MSZP volt, a szocialista kampány külön fejezetben kerül bemutatásra. Somody Róbert tanulmánya bemutatja az MSZP kampányának fő problémáit: az ügybirtoklás nehézségeit, valamint azt, mennyire nehéz volt megállapítani a szocialisták voltaképpeni programját és üzeneteit.

A kampányban játszott kisebb súlyuk okán az Együtt-PM és a DK kampányban végzett tevékenysége egyetlen tanulmányban jelenik meg. Csala Dániel tanulmánya világossá teszi azt a dilemmát, amit a kettős célrendszer jelentett a két párt részére: egyrészt a szövetségi viszonyon belül, egy megváltoztathatatlan megállapodás keretei között kellett tevékenykedniük – másrészt a kampány okozta fokozottabb láthatóságot saját pártjuk építésére is fel kellett használniuk.

A baloldali összefogás pártjaihoz hasonló szakaszolási probléma a Jobbikot és az LMP-t elemző tanulmányoknál nem vetődött fel. Szelei Menyhért a Jobbik kampánya kapcsán a fentebb mutatott analitikus keretrendszert részletesen és kimerítően felhasználva mutatja be, hogyan tudott a Jobbik komolyan erősödni a 2014-es kampányban. Munkája kitér a célcsoportok különbözőségére és a Jobbikkal kapcsolatos legfontosabb, vitatott kérdésekre is: a regionális jelleg szerepére és a radikális / mérsékelt kampányüzenetek kapcsolatára.

Keil András LMP-vel kapcsolatos tanulmányában két kérdésre keresi a választ: egyrészt, hogy mennyiben tekinthető sikeresnek a parlament legkisebb pártjának kampánya, másrészt, hogy a 2014-es kampány mennyiben mutatott más jellegzetességek, mint az azt megelőző. Tanulmánya emellett

kitér az ökopárt szempontjából alighanem legfontosabb pozicionálási és személyi kérdésekre is.

A pártokkal kapcsolatos tanulmányokon túl egy, a pártokat keresztbe metsző munka is szerepel a kötetben. Farkas Anikó és Veisz Márton egy, az eredeti keretrendszerbe nem illeszthető, azt „keresztbe metsző” szempont, a diszkurzív megközelítés segítségével vizsgálta a kampány leginkább meghatározó szereplőinek retorikáját. A diszkurzív keret adta elemzés lehetőséget adott a szerzőknek, hogy különbséget tegyenek a pártok és a pártok vezetőinek teljesítménye között.

Dr. Tóth Csaba

a Bibó István Szakkollégium Politikatudományi Műhelyének vezetője, és a 2014-es országgyűlési választásokat elemző kutatócsoport vezető oktatója

FELHASZNÁLT IRODALOM

Gíró-Szász András et al. 2007. *A Fidesz-MPSZ változása 2006-ban*. In: Sándor Péter – Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2006*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány; DVD melléklet.

Győri Gábor 2014. *Beszorulva: a baloldal a Fidesz és a Jobbik földrajzi szorításában*. A 2014-es országgyűlési választások eredményeinek mélyelemzése a baloldali ellenzék szemszögéből. Policy Solutions; http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Beszorulva_A%20baloldal%20a%20Fidesz%20%C3%A9s%20a%20Jobbik%20f%C3%B6ldrajzi%20szor%C3%ADt%C3%A1s%C3%A1ban.pdf ; letöltve 2015-01-03.

Karácsony Gergely (szerk.) 2006. *Parlamenti választás 2006. Elemzések és adatok*. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány – Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Intézet; Budapest.

Kiss Balázs et al. (szerk.) 2007. *Tűkörijáték. A 2006-os országgyűlési választási kampány elemzése*. Budapest: L'Harmattan.

Kotler, Philip – Kotler, Neil 1999. Political Marketing: Generating Effective Candidates, Campaigns, and Causes. In: Newman (ed.): *Handbook of Political Marketing*. Sage, 3-18. o.

Lees-Marshment, Jennifer 2009. *Political marketing. Principles and applications*. Routledge.

Mihályffy Zsuzsanna 2009. *Politikai kampánykommunikáció elméletben és gyakorlatban*. L'Harmattan.

Republikon 2014. Választás 2014. A Republikon Intézet választási elemzése. http://republikon.hu/media/9504/valasztasok_2014_ri.pdf ; letöltve 2015-01-03.

Szigetvári Viktor 2007. *A Magyar Szocialista Párt parlamenti és önkormányzati választási kampánya*. In: Sándor Péter – Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2006*. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány; DVD melléklet

Tóth Csaba 2006. *A fundamentumok győzelme? Marketingstratégiák és –taktikák a 2006-os választási kampányban*. In: Karácsony 2006; 175-204.

Török Gábor 2006. *Pártok, stratégiák és taktikák. A 2006-os választási kampány politikai elemzése*. In: Karácsony 2006; 145-176.

SZENDI GÁBOR: A FIDESZ-KDNP KAMPÁNYSTRATÉGIÁJA

1. Kontextuselemzés

A Fidesz-KDNP kényelmes pozícióból indult neki a 2014-es választási kampánynak.³⁰³ A Fidesz a közvélemény-kutató intézetek szerint 2014 februárjában a legnépszerűbb párt volt, és az új választási rendszer is neki kedvezett. Jelentős médiafölénnyel rendelkezett, és a kampányolás szabályai is kedvezőek voltak számára. Ráadásul Orbán Viktor, a párt miniszterelnök-jelöltje a Medián 2014. februári felmérése alapján a második legnépszerűbb politikus volt Magyarországon. A megkérdezettek 45%-a látta volna őt szívesen fontos politikai pozícióban. Legnépszerűbb riválisa, Mesterházy Attila a kilencedik helyen állt, mindössze 33%-kal.

Apártszövetség a 2010-es országgyűlési választáson 2,7 millió szavazatot kapott, ez az összes listán leadott szavazat 52%-a. Támogatottsága közvetlenül a választások után, 2010 májusában 47% volt a teljes népesség körében.³⁰⁴ Habár 2010 őszétől a szavazók kezdtek elpártolni a Fidesztől, és a párt egy év alatt támogatói egynegyedét elvesztette, továbbra is a közvélemény-kutatások első helyén végzett; még úgy is, hogy 2012 júniusában mindössze a választópolgárok 22%-a vallotta magát Fidesz-támogatónak. Az, hogy a Fidesz a ciklus alatt végig a legnépszerűbb párt maradt, példátlan a rendszerváltozás óta. Az elpártolt szavazók többsége a bizonytalan szavazók táborát erősítette, és csak kevesen váltak más pártok támogatóivá. 2012 júniusában a választópolgárok 44%-a nem támogatott egyetlen pártot sem. Közvetlenül a választások után az MSZP 11%-on állt, 2012 júniusára 15%-ra nőtt a támogatottsága, ami messze elmaradt az akkor gyengélkedő Fidesztől. A Jobbik 9% körül, az LMP 5% körül stagnált e két éves időszakban.

2012 decemberében a Fidesz igyekezett népszerű intézkedéseket meghozni, és hogy elvesztett szavazóit visszaszerezze, meghirdette a rezsicsökkentés programját. A 2013. évi CCXXXI. törvény értelmében a közműcégeknek január 1-jétől 10%-kal olcsóbban kellett szolgáltatniuk a lakosság számára az áramot és a gázt. 2013 októberére a választópolgárok 31%-a szimpatizált a pártszövetséggel. Támogatottságuk tehát 10 hónap alatt 22%-ról 31%-ra nőtt. A növekedésben valószínűleg nagy szerepet játszott a rezsicsökkentés, de több tényező is állhatott a háttérben: például a baloldali szereplők közötti politikai játszma³⁰⁵ is. A Fidesz úgy értékelte, hogy a rezsicsökkentés programjával jelentős politikai tőkét sikerült kovácsolnia, ezért törvénybe foglalta a második rezsicsökkentést is. 2013. november 1-jére 20%-kal csökkent a háztartások rezsiköltsége

³⁰³ Az állítást a következő oldalakon érvekkel támasztom majd alá.

³⁰⁴ A támogatottság adatai a Nézőpont, a Medián, a Századvég, a Szonda-Ipsos, a Társi közvélemény-kutató intézetek felméréseinek átlagolásából származnak.

³⁰⁵ Lásd Szedlák Bálint: A baloldali előválasztásról szóló tanulmányát.

a 2012. decemberi szinthez képest. A párt a 2014. február 15-én hivatalosan elkezdődő kampánynak úgy látott neki, hogy februárban már a teljes népesség 35%-ának támogatását tudhatta maga mögött. A Fidesz tehát februárban a legnépszerűbb párt volt, ráadásul másfél évig javuló tendenciát mutatott a népszerűsége.

2014 februárjában a biztos pártválasztók körében az állás³⁰⁶:

Párt	Pártválasztók	Teljes népesség
Fidesz-KDNP	49%	35%
Összefogás	28%	21%
Jobbik	16%	13%
LMP	4%	3%

A bizonytalanok aránya 28%.

Az új választási rendszer több okból is előnyös volt a Fidesz számára. Egyrészt azért, mert a határon túli magyar állampolgárok is szavazhattak a választáson, és mivel et a jogot a kormánypárt adta meg nekik, valószínűsíthető volt, hogy többségük erre a pártra szavaz majd. Másrészt azért, mert a választókerületek határait a Fidesz úgy rajzolta át, hogy közben saját érdekeit vette figyelembe.³⁰⁷ Utóbbi állítás természetesen vitatható, és a kritikát is egy baloldalhoz közeli forrás fejtette ki, ám a Fideszt politikailag racionális szereplőnek tartva elismerhetjük, hogy a választókerületek manipulálása politikailag racionális aktus, hiszen javít a választási győzelmi esélyeken.

A Fidesz számára megkönnyíti a status quo fenntartását a kampányszabályozás is. Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény szerint „*pártlistát az a párt állíthat, amely - legalább kilenc megyében és a fővárosban – legalább huszonhét egyéni választókerületben önállóan jelöltet állított.*” A jelöltállításához 500 aláírára van szükség. Ez jelentős könnyítésnek bizonyult: idén 18 párt állított listát, ez háromszor annyi, mint 2010-ben. Az országos listát állító pártok 470 percnyi időt kapnak a köztelevízióban, hogy kampányolhassanak. E 470 percet egyenlő arányban osztják föl egymás közt. Ez azt jelenti, hogy 1 párt mindössze 26 percet jelent meg a köztelevízióban. A legnépszerűbb csatornákon, vagyis a Duna TV-n, az MTV-n és a Kossuth-rádió 9 perc jutott egy-egy pártra. Mivel a Fidesznek több forrás állt rendelkezésre a kampányoláshoz, mint az ellenzék pártjainak, és sokkal több óriásplakátot helyezett ki az ellenzék pártjainál, a köztévében zajló kampányidő kisebb szeletekre való tördelése előnyös volt a Fidesz számára.

A 2010-es választáson még lehetséges volt, hogy a pártok a kereskedelmi

televízióban is kampányoljanak. Erre hivatalosan most is lehetőség nyílik, habár a Fidesz-KDNP Magyarország Alaptörvényének negyedik módosításában kísérletet tett rá, hogy betiltsa a kereskedelmi televíziós kampányolást. Az Európai Bizottság azonban ezt aggályosnak találta, ezért Magyarország Alaptörvényének ötödik módosításában megváltoztatták. A szabályozás szerint kereskedelmi televízióban és rádióban lehet hirdetni, de kizárólag ingyenesen. Ez valószínűleg azt eredményezi, hogy a fenti médiumok nem fognak politikai hirdetéseket leadni, mert egyéb reklámok leadásából profitra tesznek szert.

A Fidesz számára a médiában való megjelenés szempontjából előnyös, hogy kormánypozícióban van. Az állami tulajdonban lévő köztvév híradójában ugyanis a kormány intézkedései kampányjelleggel megjelenhetnek (például rezsicsökkentés, metrótadás, stb.), csak nem tehetik hozzá, hogy „Szavazz a Fideszre!”.

A Fidesz minimum célkitűzése az, hogy abszolút többséget szerezzen, tehát 100 mandátumot nyerjen a választáson. A nagyobb szabású cél a kétharmados többség megszerzése, amelyhez 132 mandátummal kell rendelkezni. 106 mandátumot egyéni választókerületben, 93-at listán lehet megszerezni.

1.1. Civil Összefogás Fórum

A Civil Összefogás Fórummal kapcsolatban két, egymással ellentétes feltételezés létezik: az első, hogy valóban egy civil szervezetről van szó, amelyik rendkívül károsnak tartja Bajnai Gordon és a baloldal tevékenységét, ezért aktívan negatív kampányt folytat ellenük. Sőt, ezek a civilek a kormányt is támogatják, és Békemenetet szerveznek több ízben, például 2014. március 29-én, a kampány hajrájában is, hogy szimpátiájukat kifejezzék.³⁰⁸ Ez elképzelhető, hiszen Kelet-Közép-Európában a civil társadalom csak látszólag gyengébb, mint Nyugat-Európában.³⁰⁹ Ha ezt a hipotézist fogadjuk el, akkor ez egy újabb pozitív külső fejlemény a Fidesz számára, hogy egy civil szervezet lejárato kampányt folytat ellenfele ellen.

Egy másik hipotézis szerint, a CöF a Fidesztől nem független, és a CöF kiszolgálja a Fidesz érdekeit. Mi támasztja alá ezt a hipotézist? Az atlatszo.hu ír erről:

A Nemzeti Együttműködési Alap egy állami szervezet, amely 2012-ben kezdte meg működését. „A szervezetet irányító kilenc tagú testületbe, a Tanácsba három tagot az Országgyűlés az illetékes szakbizottságon keresztül delegál, másik hármat pedig a területért felelős miniszter (a döntés idején ez Navracsics Tibor, a KIM minisztere volt, azóta a terület

³⁰⁸ <http://www.fidesz.hu/latasertult/hirek/2014-03-29/bekemenet-magyarorszagert/> letöltés ideje: 2014. 05.15.

³⁰⁹ <http://www.civilszemle.hu/hu/component/content/article/50-folyoirat/2011/26-27-szam-viii-evfolyam-1-2-szam/vilag-nezet/57-grzegorz-ekiert-roberto-foa-a-mitosztol-a-valosagig-civil-tarsadalom-kozep-es-kelet-europaban> letöltés ideje: 2014. 05.15.

³⁰⁶ A támogatottsági adatok a Nézőpont, a Medián, a Századvég, a Szonda-Ipsos és a Tárki közvélemény-kutató intézetek felméréseinek átlagolásából származnak.

³⁰⁷ http://nol.hu/belfold/az-osszefogasnak_300_ezerrel_tobb_szavazat_kell_a_gyozelemhez-1446679

átkerült az Emberi Erőforrások Minisztériumához), és csak a maradék három tagot jelölhetik maguk a civil szervezetek.” A tanács elnökét a miniszter nevezi ki. Ez a szervezet tehát a kormánytól nem független, hiszen a képviselők harmadát az országgyűlés, a másik harmadát pedig a miniszter nevezi ki. Mindössze egyharmadát adják a civil szervezetek.

Az intézmény elnöke Csizmadia László, aki egyben Civil Együttműködési Tanács hálózatos szervezet vezetője is. A CET-be beletartozik a Civil Összefogás Fórum is.³¹⁰

„Csizmadia ott mondta el azt is, hogy a miniszteri keretből kapott támogatást az általa irányított szervezetekhez kötődő Polgár Portál, amellyel nagy terveik vannak. A saját magát „a magyar civil együttműködés lapjaként” definiáló portál felelős szerkesztője Huth Gergely, a Magyar Hírlap főszerkesztő-helyettese, és ő a portált kiadó GerillaPress Kft. egyik tulajdonosa is. A 2011 szeptemberében bejegyzett cég tavaly három hónap alatt 8 millió forint bevételre tett szert. Érdekesség, hogy a GerillaPress Kft. adja ki a PestiSrácok oknyomozó blogot is, míg a Polgár Portál jelenleg leginkább az október 23-ára időzített Békemenetet népszerűsíti.”³¹¹

Ha az utóbbi hipotézis igaz, akkor Magyarországon eddig példa nélküli jelenséget látunk: amennyiben ugyanis a CöF készíti a Fidesz utcai negatív kampányát, akkor a Fidesz később lépi át a kampányra számható keretösszeg határát. Emellett a választópolgárokra feltételezhetően erősebb hatást gyakorol egy negatív kampány úgy, hogy nem a lejáratott párt ellenfelétől származik. Nem is beszélve arról, hogy a Fidesz a saját választóinak azt kommunikálhatja, hogy ő nem folytat negatív kampányt, és ezt el is hiszik neki a választói. Nem kívánok a kérdésben állást foglalni, csupán két hipotézist írtam le a Civil Összefogás Fórumról.

1.2. Az elemzés módszertana

A Fidesz kampányát a párt web2-es felületének elemzése alapján vizsgáltam. Összegyűjtöttem a február elseje és április hatodika között a fidesz.hu-n lehozott összes hírt (1014 db-ot). Témájuk és típusuk szerint osztályoztam őket.

Tartalom szerint 43 kategória született, a kategóriák nevei szakpolitikák és a kampány egy-egy emblematisztikus ügye. A módszerhez ihletet a Policy Agendas Projectből kaptam, amelyet Brian Jones és Frank Baumgartner alapított. Az ő módszertanuk a közpolitika figyelésére jó, és saját kódkönyvük van. Mivel én pártkampányt elemzek, amihez médiát figyeltem, saját kategóriákkal kellett dolgoznom. Hangsúlyozom tehát, hogy nem az ő módszertanukat használtam, csak ahhoz hasonlóan.

310 <http://atlatso.hu/2012/10/22/itt-a-civil-tamogatasok-listaja-a-kormany-mellett-demonstralni-meno/> letöltés ideje: 2014.05.15.

311 <http://atlatso.hu/2012/10/22/itt-a-civil-tamogatasok-listaja-a-kormany-mellett-demonstralni-meno/>

A hírek típus szerint megoldása			
Pozitív	Negatív	Reaktív	Kombinált
696	233	58	27
68%	23%	6%	3%

Téma	összes	pozitív	negatív	reaktív	kombinált
Simon	109	0	109	0	0
Baloldal	95	0	90	4	1
Kampány	81	77	0	1	3
Rezsi	64	53	0	1	10
Makrogazdaság	52	52	0	0	0
Egészségügy	40	40	0	0	0
Választások	40	40	0	0	0
Foglalkoztatás	34	32	0	0	2
Vidékfejlesztés	33	33	0	0	0
Család	33	27	0	1	5
Egyéb	31	21	0	8	2
Ukrajna	30	0	0	30	0
Paks	27	8	9	10	0
Agrár	25	24	0	0	1
Fogyatékosok	21	21	0	0	0
KKV	20	20	0	0	0
EU	19	18	0	1	0
Szociálpolitika	17	16	0	0	1
Átadás	15	15	0	0	0
Közlekedés	15	15	0	0	0
Diplomácia	14	14	0	0	0
Közbiztonság	14	14	0	0	0
Energia	13	12	0	1	0
Március 15.	13	13	0	0	0
Határon túli magyarság	13	13	0	0	0
Oktatás	13	13	0	0	0
Személyek elleni támadások	12	0	12	0	0
Béremelés	11	9	0	1	1
Adósság	10	10	0	0	0
Hungarikum	10	10	0	0	0

Nők	10	10	0	0	0
Kommunizmus	9	9	0	0	0
Pénzügyi rezszi	9	9	0	0	0
Őszöd	9	0	9	0	0
Közigazgatás	8	8	0	0	0
Beruházás	7	7	0	0	0
Devizahitel	7	7	0	0	0
Fiatal	7	7	0	0	0
Közmunka	6	5	0	0	1
Emlékmű	5	5	0	0	0
Fejlesztés	5	5	0	0	0
Négyes metró	4	4	0	0	0
Jobbik	4	0	4	0	0

Négyféle hírtípust különböztetnek meg: pozitív, negatív, reaktív és kombinált.

Pozitív hírek azok, amelyekben a Fidesz azt üzeni, szavazz rám, ha azt szeretnéd, hogy Magyarországot jól vezessék, gazdasági növekedés legyen, és az állampolgárok jólétben éljenek. Ideértem azokat is, amelyekben felsorolja a kormányzás négy éve alatt elért sikereket, ill. amelyekben az értékek melletti kiállítás dominál.

A negatív hírekben az ellenfelek lejáratása történik – jellemzően személyes botrányok hangsúlyozása, vagy a rivális párt természetének meghatározása (inkompetencia, szándékos rosszakarás, a baloldali kormányzás nyolc éve).

Reaktív hírek azok, amelyek előre nem kalkulált eseményekre reflektálnak. Az összes Ukránról szóló hír ilyen, ami a reaktív hírek 2/3-t le is fedi. A többi az ellenzéki megmozdulásokra, tüntetésekre való reakciót jelenti. Fontos, hogy az ellenzéki nyilatkozatokra való reakciót a negatív kategóriába soroltam – ott ugyanis nem érdemi válasz érkezik a nyilatkozatokra, hanem az ellenzéki inkompetencia hangsúlyozása valósul meg, illetve a személyes botrányok említésére kerül sor.

Kombinált hírek azok, amelyek a kormányzás négy évének sikereiről számolnak be, és hozzátesszik, hogy az ellenzék erre nem lett volna képes, illetve a rivális pártok eltörölnék a kormányzati sikereket, például megvonnák a rezsicsökkentést, a gyed extrát.

Tartalom szerint 43 kategória jött létre:

Simon-ügy: A Simon-ügyről szóló hírek.

Kampány: Ezekben a következő típusú hírek jelennek meg: Orbán Viktor beszédek, illetve felhívás arra, hogy Orbán Viktor beszédet tart majd. Jelentések arról, hogy a jelöltek aláírásai összegyűltek/milyen sok Fidesz aktivista van. Felhívás arra, hogy szavazzanak a Fideszre, ha azt akarják, hogy az „ország tovább haladjon a megkezdett úton”. Olyan hírek, ahol több téma együtt megjelenik: rezszi+foglalkoztatás+gazdaság.³¹²

Baloldal: Ezekben a hírekben a rivális párt lejáratása a cél, de nem személyek elleni támadással. A legtöbb baloldaltól szóló hír negatív,³¹³,³¹⁴ ezekben a baloldali kormányzás éveire emlékeztetnek, illetve felhívják a figyelmet a baloldal inkompetenciájára. Van néhány reaktív hír is, amelyben baloldali akciókat kommentálnak például az Együtt-PM erkélyfoglalását,³¹⁵ vagy azt a támadást, amely a Fidelitas aktivistáját egy baloldali rendezvényen érte.³¹⁶ Van egy olyan hír is, ami jól szemlélteti azt, pontosan mit is sorolok a kombinált kategóriába. A hír címe: „A baloldal szenvedélye a gyűlölködés, a Fidesz-KDNP-é Magyarország”.³¹⁷

Rezszi: Rezsicsökkentéssel kapcsolatos hírek.³¹⁸,³¹⁹

Makrogazdaság: Az ebben a témába sorolt hírek az államháztartás hiányáról, az inflációról és a gazdasági növekedésről szólnak.³²⁰,³²¹,³²²

Egészségügy: Kórházak, orvosi rendelők fejlesztésével és átadásával kapcsolatos hírek, illetve a magyar egészségügyi rendszer általános állapotával kapcsolatos hírek találhatók ebben a kategóriában.³²³,³²⁴,³²⁵

Választások: A jelöltállításához szükséges aláírások összegyűléséről szóló jelentések,³²⁶ az új választási rendszer legitimitásának megvédése,³²⁷ április 6-i eredményvárás, ünneplés és köszönetnyilvánítás.³²⁸

312 Erre a típusra azért volt szükség, mert már van „egyéb”, de ez nem tartozik oda. Ezekben a hírekben a „Magyarország jobban teljesít” szlogen kifejtése történik, és nem lehet besorolni őket a fenti témákba.

313 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-04/fel-kell-idezni-a-2010-elott-elkovetett-szegyenletes-cselekedeteket/>

314 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-17/a-gyurcsany-koalicio-megint-a-szulok-es-a-pedagogusok-zsebeben-turkalna/>

315 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-09/egyutt-pm-erkelyfoglalas-tovabb-tart-az-unicum-hatasal/>

316 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-24/bantalmaztak-a-fidelitas-aktivistajat-gyurcsany-nyiregyhazi-rendezvenyen/>

317 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-31/a-baloldal-szenvedelye-a-gyulolkodes-a-fideszkdnp-e-magyarorszag/>

318 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-02/parlament-elott-a-harmadik-rezsicsokkentek/>

319 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-04/ujra-ki-kell-allunk-a-rezsicsokkentek-mellett/>

320 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-05/kedvezok-a-magyar-gazdasag-mutatoit/>

321 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-17/magyarorszag-ma-egy-versenykepes-oroszag/>

322 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-11/tovabbra-is-rekordalacsony-az-inflacio/>

323 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-11/az-egeszsegugy-talpra-all/>

324 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-18/surgosseg-centrum-lesz-a-marcali-korhazban/>

325 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-03/felujtott-haziorvosi-rendelot-adtak-at-csepelen/>

326 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-18/rekordgyorsasaggal-gyulnek-az-ajanlasok-a-fidesz-kdnp-jelolteknek/>

327 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-04-01/lazar-legitim-es-fair-a-magyar-valasztasi-rendszer/>

328 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-04-06/koszonet-az-aktivistaknak/>

Foglalkoztatás: Foglalkoztatással kapcsolatos adatok közlése,³²⁹ a szakszervezetekkel való együttműködés hangsúlyozása.³³⁰ Jó példa a kombinált hírtípusra a „A baloldallal ellentétben ez a kormány képes a foglalkoztatás bővítésére” című hír.³³¹

Vidékfejlesztés: A Budapesten kívüli területek fejlesztésére szánt forrásokról való tájékoztatás.^{332, 333}

Család: Itt találhatók azok a hírek, amelyek a családok támogatásáról, családi adókedvezményről,³³⁴ gyed extráról³³⁵ és a családról mint értékről szólnak.³³⁶ „A baloldal elvonná a Gyed extrát” című hír kiváló példa a kombinált hírtípusra.³³⁷

Egyéb: Olyan hírek, amelyeket egyik témába sem tudtam besorolni, illetve túl kevés hír volt az adott témáról ahhoz, hogy azoknak külön csoportot hozzak létre. Ezek a hírek például fogyasztóvédelemről³³⁸, adatvédelemről³³⁹, az új Ptk.-ról³⁴⁰ szólnak. Emellett található itt egy olyan hír is, amely Orbán Viktornak a Magyar Zsidó Hitközségekhez szóló leveléről tájékoztat.³⁴¹

Ukrajna: Az ukrán helyzettel kapcsolatos kormányzati álláspont kifejtése,³⁴² az EU-s álláspont melletti kiállítás,³⁴³ a visegrádi négyek tanácskozásáról való tájékoztatás.³⁴⁴

Paks: Ennek a témának sajátos dinamikája van. Februárban a Fidesz védekező álláspontra helyezkedett; nem akart „politikai ügyet csinálni egy szakmai kérdésből”.³⁴⁵ Később Józsa István ellen indítottak lejárató kampányt, azt állítva, hogy Józsa Józsnak jelentős tulajdonosi részesedése van egy cégben, amely milliárdos értékű megrendeléseket teljesített az atomerőműnek.³⁴⁶ Végül megmagyarázták, hogy a Paks II. atomerőműre azért van szükség, mert így biztosítani lehet Magyarország energiafüggetlenségét, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy a rezsicsökkentés fenntartható legyen.^{347, 348}

Fogyatékosok: A címke megtévesztő, mert ezekben a hírekben nemcsak

329 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-26/mar-4-millio-30-ezren-dolgoznak/>
 330 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-20/politikankat-a-parbeszedre-alapozzuk/>
 331 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-27/a-baloldallal-ellentetben-ez-a-kormany-kepess-a-foglalkoztatasi-bovitesere/>
 332 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-29/ket-ev-alatt-400-milliar-d-forint-jut-csatornaszara/>
 333 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-04-02/35-milliar-dhoz-juthatkomarom-esztergom-megye/>
 334 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-06/a-csaladok-terheinek-tovabbi-csokkentese-a-tet/>
 335 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-05/godollo-is-kiall-a-gyed-extra-vedelmeben/>
 336 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-10/egy-orszag-igazi-erejet-a-csaladok-adjak/>
 337 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-03/a-baloldal-elvenne-a-gyed-extrat/>
 338 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-14/merfoldeket-leptunk-elore-a-fogyasztovedelemben/>
 339 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-11/hasznalhato-szabalyozasra-van-szuksege/>
 340 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-15/az-uj-kodex-erositi-a-jogbiztonsagot/>
 341 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-20/a-kormany-egyuttermesszel-fordul-az-aldozatok-fele/>
 342 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-21/magyarorszag-erdeke-a-stabil-es-teruletileg-egyseges-ukrajna/>
 343 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-25/ukrajna-mindenben-az-unio-allasponitjat-osztja-magyarorszag/>
 344 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-27/av4-ek-az-ukran-demokratizalodast-akarjak-segiteni/>
 345 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-01/politikai-ugyet-csinal-a-baloldal-egy-szakmai-kerdesbol/>
 346 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-06/totalisan-hiteltelenne-valt-a-gyurcsany-koalicio-paks-ugyeben/>
 347 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-13/olcso-energia-csak-pakssal-lehetseges/>
 348 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-04-01/magyarorszag-alairta-az-orosz-allami-hitelnuyitasrol-szolo-szerzodeset/>

a fogyatékosok védelméről és munkaerőpiacon való foglalkoztatásukról van szó,^{349, 350} hanem a megváltozott munkaképességűek munkaerőpiacra való visszalépésének támogatásáról is.³⁵¹

KKV: Ebbe a témába a kis- és középvállalkozások támogatásáról szóló híreket,³⁵² a magyar exportról,³⁵³ és a turizmusról szóló híreket soroltam be.³⁵⁴

EU: Az Európai Unióval kapcsolatos hírek. Bizonyos hírek az EP képviselőkkel kapcsolatosak,³⁵⁵ némelyik arról szól, hogy az EU tagállamai a magyar megoldásokat másolják,³⁵⁶ s vannak olyanok is, amelyek az EU stratégiai lehetőségeit taglalják.³⁵⁷

Szociálpolitika: A hírek több mint fele az Erzsébet-programról szól, a maradék a nyugdíjról és egyéb szociális kérdések.^{358, 359, 360}

Átadás: Konkrét épületek, terek átadásáról szóló hírek.^{361, 362}

Közlekedés: Vasútépítésről,³⁶³ autópálya- és közútépítésről,³⁶⁴ illetve a BKV-ról szóló hírek tartoznak ide.³⁶⁵ A 4-es metrónak külön címkét hoztam létre, mert egy több mint 10 évig tartó projekt volt a megépítése, és nagy fegyverténynek tartom, hogy a választások előtt kb. 1 héttel sikerült átadni.³⁶⁶

Diplomácia: Ezen hírek több mint fele Orbán Viktor kínai látogatásáról szól,³⁶⁷ a maradék német, lengyel és arab kapcsolatokról számol be.

Közbiztonság: E hírek több rendőrrel,³⁶⁸ több bebörtönzött bűnözőről,³⁶⁹ jobb közbiztonságról számolnak be. A rendőrök béremeléséről tájékoztató hírek nem tartoznak ide.

Energia: A magyar energiapolitikáról, Magyarország energiafüggetlenségéről, mint elérendő célról szóló hírek.^{370, 371}

349 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-05/a-fogyatekossaggal-elok-vedelme-jelentosen-megerosodott/>
 350 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-12/merlegen-ot-ev-fogyatekossagugyi-munkaja/>
 351 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-17/megvaltozott-munkakepesseguek-is-dolgoznak-a-rendorsegen/>
 352 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-18/tamogatjuk-a-vallalkozasokat/>
 353 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-26/az-export-a-hazai-kev-k-egyik-sikerterulete/>
 354 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-02/amagyar-turizmus-tuljutott-a-valsagon/>
 355 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-20/fontos-hogy-minel-tobb-magyar-kepviselo-legyen-az-ep-ben/>
 356 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-25/a-magyar-mintat-kovetheti-az-europai-unio/>
 357 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-12/helyre-kell-allitani-europa-versenykepessaget/>
 358 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-14/sokan-elnek-az-erzsebet-program-palyazati-lehetosegeivel/>
 359 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-12/az-onok-nemzedeknek-kosznet-es-tisztelet-jar/>
 360 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-16/valodi-segitseg-a-hatranys-helyzetu-gyermekeknek/>
 361 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-15/meguult-a-nemzet-fotere/>
 362 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-04-03/ataadtak-a-varkert-bazar-epuletegyuttetset/>
 363 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-26/meg-kell-vedenunk-a-magyar-vasutat/>
 364 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-22/2020-ra-a-jelenleginél-több-helyen-kell-elerniuk-a-sztradak-nak-az-orszaghatart/>
 365 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-12/zavartalan-a-szolgaltatovaltas-az-agglomeracios-vonalakon/>
 366 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-28/megvalosult-magyarorszag-utobbi-evi-vezedeinek-egyik-legnagyo-bb-beruhazasa/>
 367 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-12/kina-magyar-projektkezel-targyalt-orban-viktor/>
 368 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-25/ma-haromezer-otszaz-tobb-rendor-van-az-utakon/>
 369 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-21/haromezerrel-tobb-vannak-racs-mogott/>
 370 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-28/jelenteset-lepett-elore-magyarorszag-az-energiafuggetlenseg-iranyaba/>
 371 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-24/azonosak-az-allasponok-az-energetikai-kerdesekben/>

Március 15: A 2014. március 15-én megjelenő hírek természetesen a megemlékezésről szólnak. Az elemszám kellően nagy volt ahhoz, hogy külön címkét hozzak létre a témának, és ne soroljam az „egyéb” kategóriába.

Határon túli magyarság: A határon túli magyarokkal kapcsolatos hírek.^{372, 373}

Oktatás: Szakképzés,³⁷⁴ közoktatás³⁷⁵ és felsőoktatás.³⁷⁶ A pedagógus-béremelés nem tartozik ide.

Személyek elleni támadás: Politikai ellenfelek lejáratása. A megtámadott személyek: Tóth Bertalan,³⁷⁷ Bajnai Gordon,³⁷⁸ Bangóné Borbély Ildikó,³⁷⁹ Szekeres Imre,³⁸⁰ Kunhalmi Ágnes.³⁸¹ A Simon-ügy, ami egyben Mesterházy Attila lejáratása és Gyurcsány Ferenc őszödi beszéddel történő újabb lejáratása nem ebbe a kategóriába tartozik, mert ezek a politikusok lényegesen nagyobb figyelmet kaptak egyenként, mint az ide tartozó személyek.

Béremelés: Pedagógus-béremelés, rendőrök bérének emelése, katonák bérének emelése, orvosok bérének emelése.^{382, 383}

Adósság: Az állam átvállalta az önkormányzatok adósságállományát.³⁸⁴

Hungarikum: a magyar akác ügye, a pálinka és egri borok védelme.³⁸⁵

Nők: Nők 40+ program, a nők munkaerő-piaci esélyeinek javítása.^{386, 387}

Kommunizmus: A kommunizmus áldozatainak emléknapjával kapcsolatos hírek.³⁸⁸

Pénzügyek, rezsi: Ingyenes készpénzfelvétel és a banki költségek mérséklése.^{389, 390}

Őszöd: A balatonőszödi beszéd értékelése, Gyurcsány Ferenc

372 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-29/a-vajdasagi-magyar-siker-magyar-kozosseg/>

373 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-05/mar-tobb-mint-szazotvanezer-kulhoni-magyar-regisztralt-a-valasztasra/>

374 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-21/nagyobb-figyelmet-kell-forditani-a-magyar-nyelvu-szakkepzesre/>

375 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-20/uj-altalanos-iskola-es-zeneiskola-epul-szigetszentmikloson/>

376 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-13/elindult-a-regisztracio-a-diplomamento-programra/>

377 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-06/tavoznia-kell-a-kozeletbol-toth-bertalannak/>

378 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-01/bajnai-gordon-mar-megint-ott-se-volt/>

379 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-08/bangone-borbely-ildiko-hazudik/>

380 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-25/szekeres-imre-meltatlan-a-jaszag-kepviselőtere/>

381 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-28/kunhalmi-agnesnek-lepnie-kell/>

382 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-27/a-fideszhelyreallitja-az-egeszseguyi-dolgozok-anyagi-megbecsuleset/>

383 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-24/folytatodik-az-egeszseguyben-is-a-beremesel/>

384 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-20/az-allam-atvallalta-tatabanya-6-milliard-forintos-lizingtartoza-sat/>

385 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-12/az-akacot-hungarikumma-kell-nyilvanítani/>

386 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-05/ujabb-csucs-on-a-noi-foglalkoztatás/>

387 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-07/a-no-a-csalad-szive/>

388 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-25/a-kommunizmus-buneit-mindenkinel-el-kell-itelnie/>

389 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-04/alapvető-fogyasztói-jog-az-ingyenes-keszpenzfelvétel/>

390 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-20/nem-trukkozhatnak-a-penzintezetek/>

lejáratása.^{391, 392}

Közigazgatás: A közigazgatási reform hatékonyságáról való tájékoztatás.³⁹³

Beruházás: A piaci szereplők által létrehozott beruházások, gyárátadások, például Lego-gyár.³⁹⁴

Devizahitel: A devizahitelek megmentéséről szóló hírek.³⁹⁵

Fiatalkor: A fiatalok foglalkoztatása, a fiatalok hazai perspektívái.^{396, 397}

Közmunka: A közmunka-programról való tájékoztatás.³⁹⁸

Emlékmű: Történelmi emlékhelyek megjelenése a hírekben, például az egri vár nemzeti emlékhelyé tétele vagy német megszállási emlékmű építése.^{399, 400}

Fejlesztés: A főváros fejlesztésére szánt források, lakóház-átadás.^{401, 402}

4-es metró: A 4-es metró átadásával kapcsolatos hírek.

Jobbik: Négy hír a Jobbikról. Az LMP-ről nem volt hír.

Módszertani dilemmák és a tipizálás nehézségei:

Témák, amelyek összevonhatóak lehetnének: Makrogazdaság + foglalkoztatás + KKV + Adósság: Ha „gazdaság” címszó alatt egyesítettem volna, ez lett volna a leggyakoribb téma a módszertan alapján. De értelmesebb eredményeket kapok, ha ezeket különveszem, egyrészt azért, mert volt elegendő mennyiségű hír egy-egy szűkebb témán belül, másrészt azért, mert a választók e témákat nem érzik magukhoz egyformán közel. A költségvetési hiány vagy a gazdasági növekedés sokkal kevésbé megfogható adat a választók számára, mint a foglalkoztatottság. A kis- és középvállalkozások támogatása hasonló közelségű téma, mint a foglalkoztatottság, de az előbbi hírek a választók egy speciális csoportját szólítják meg (vállalkozók). A vállalkozók sokkal érzékenyebbek a KKV témára, mint a közalkalmazottak vagy a nyugdíjasok. A KKV-val összevettem az exportadatok és a turizmust is. Előbbit azért, mert a cikkek jellemzően együtt említik őket, a turizmust pedig azért, mert a KKV-k (szórakozóhelyek, szüvenir-árusok) bevételeire jó hatással van. Az „adósság” téma azért nem a makrogazdasági adatokhoz került, mert ez

391 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-24/az-oszodi-beszede-az-a-legnagyobb-problema-hogy-elhangzott/>

392 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-22/gyurcsany-meg-a-hazugsagbeszedrol-is-hazudott/>

393 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-28/navracsics-kinyit-a-magyar-kozigazgatás/>

394 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-25/minden-termelo-beruhazas-kedves-az-orszagnak/>

395 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-19/van-lehetoseg-a-szerzodesek-modositasara/>

396 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-06/egyre-tobb-remenyt-es-inspiraciót-adhatunk-fiataljainknak/>

397 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-10/magyarország-jobbban-teljesít-a-fiatalok-foglalkoztatásában/>

398 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-20/mukodik-a-segely-helyett-munka-elve/>

399 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-12/nemzeti-emlekhely-lehet-az-egri-var/>

400 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-20/majus-vegere-keszulhet-el-a-szabadsag-ter-emlekmű/>

401 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-30/unios-fejlesztések-nyit-napja-kozep-magyarországon/>

402 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-28/lendületben-a-varosrehabilitacio/>

az adósság az önkormányzati adósság központi költségvetési vállalását jelenti. Tehát nem az államadósság csökkentéséről van szó, csak annak átcsoportosításáról (bár kétségtelenül így kommunikálták a választóknak).

Baloldal, Simon, Őszöd, személyek elleni támadások, témák különválasztása: a Simon-ügyről szóló hírek és az őszi beszéd újbóli felemlítése is személyek elleni támadás. A Simon-ügy azonban annyira sűrűn fordult elő önmagában, hogyha azt személyek elleni támadások közé soroltam volna, értelmetlen vált volna. Őszöd pedig Gyurcsány Ferenc személye elleni támadás, de Gyurcsány Ferenc mint fontos szereplő kiemelése miatt történt. Lehetne tehát személyek elleni támadás és a baloldal egyetlen csoport, de az elválasztást indokoltnak tartottam. A Simon-ügy esetében nem Simon Gábor lejárata volt a cél, Simon Gábort eszközként használták föl, hogy az egész baloldalt lejárassák, illetve célzottan Mesterházy Attilát. Gyurcsány Ferenc hasonló Simon Gáborhoz, ő szintén a baloldal lejáratainak az eszköze volt és nem a célpontja.

Fejlesztés, vidékfejlesztés, átadás, beruházás, emlékmű. Fejlesztés: fejlesztési források Budapest fejlesztésére. Vidékfejlesztés: fejlesztési források az ország többi részének fejlesztésére, vidéknek számítanak a megyeszékhelyek is. Átadás: konkrét épületek átadása, amelyekhez állami beruházások kapcsolódtak be (például Várbazár stb.) Beruházás: piaci alapú beruházások (például gyárak átadása). Emlékmű: mehetett volna átadásba, de itt szó van szoborátadásról is, az egri vár felújításáról, illetve a német megszállási emlékmű átadásának beharangozásáról.

Közlekedés: Közút- és autópálya-építés, vasútépítés. egy-egy hír a BKV-ról, a budapesti Bringa-programról. A 4-es metró ide kerülhetett volna esetleg az átadások közé, de mivel ez egy tíz éve tartó beruházás, kiemeltem ezek közül a témák közül, mert szimbolikus jelentősége volt, és komoly fegyvertényként értékelhetjük a választások előtti átadást.

Közmunka, béremelés vs szociálpolitika: A közmunka is szociálpolitika, de ezekről önmagukban is sok hír volt. Nem olyan általános, mint például a nyugdíjemelés, a minimálbéremelés.

„Szimbolikus politizálás” témát is létrehozhattam volna, ezzel összevonva a határon túli+kommunizmus+márc. 15. témát+hungarikum+emlékmű témákat. Úgy gondolom, ha csak 5-6 nagy témára osztottam volna fel 1014 hírt, úgy elnagyolt lett volna az adatbázis, így igyekeztem a lehető legjobban leszűkíteni egy adott téma definícióját.

2. „Ügybirtoklás”

A választási kampány kezdetének időpontját nem lehet egyértelműen meghatározni. Ha permanens kampányban gondolkozunk, akkor a 2010-es választások első napjától kezdve vizsgálhatnánk a Fidesz 2014-es kampányát. Ha jogilag közelítjük meg a kérdést, akkor a választási eljárási törvényt vizsgáljuk meg, amely szerint a kampány 50 nappal a választás napja előtt kezdődik. Hivatalosan tehát február 15-én kezdődött el a kampány. Vizsgálhatnánk 2012. október 23-tól is, amikor Bajnai Gordon, Juhász Péter és Kónya Péter megalakították az Együtt 2014 egyesületet, önmagukat a centrumba pozicionálva, a kormányváltás, korszakváltás, rezsimváltás programját meghirdetve. Ez is racionális, hiszen ez az esemény ellenhatást váltott ki a társadalomból, ennek ellensúlyozására a CöF plakáthelyeket vásárolt a BKV járatain, és 2012 novemberében Bajnait és Gyurcsányt összehajolva ábrázoló, „Együtt tették tönkre az országot” című plakátok jelentek meg Budapest utcáin. A kampány kezdetét 2014. január 16-ra is tehetjük, hiszen ekkor tisztázódott véglegesen, hogy a baloldal milyen felállásban indul a 2014-es választásokon.

A teljes 4 év elemzése azonban nem fér bele a tanulmány kereteibe, ahogyan másfél év vizsgálata sem. Politológusként nem a közjogi cezúrát szeretném alkalmazni. Lehetne január 16. az elemzett periódus kezdete, de mivel a Fidesz kampányát elemzem, ezért nem egy másik párthoz fűződő eseményhez szeretném kötni a kampány kezdetét.

1.

Kutatásomban tehát nem a január 16. és április 6. közötti fidesz.hu-n található híreit vizsgálom, és nem is a február 15. és április 6-a közé esőket. Elemzésem időszaka február elsejével kezdődik: a Simon Gábor-ügyről ugyanis ekkor⁴⁰³ írt először a fidesz.hu, a Magyar Nemzet Online cikkére hivatkozva. Ebben a cikkben ugyan még csak azt írják, hogy „egy szocialista országgyűlési képviselő több százmillió forintot parkoltat külföldi számláján”, február 4-én már nyilvánvalóvá vált, hogy Simon Gáborról van szó.⁴⁰⁴ Simon Gábor osztrák bankszámlán pihenő, ismeretlen forrásból szerzett 240 millió forintos vagyona nemcsak február elején, a kampány elején volt téma, hanem egészen április 6-ig meghatározó, sőt domináns eleme volt a Fidesz kommunikációjának.⁴⁰⁵ Ez a Fidesz negatív kampányának legfontosabb eleme, ezért tartom az erről szóló első hírt a Fidesz-kampány kezdetének.

Mi a magyarázat arra, hogy egy baloldali politikus 240 milliós off-shore

403 Forrás: <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-01/mesterhazy-jarjon-utana-hogy-mi-az-igazsag/> letöltés ideje: 2014. 05.15.

404 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-04/varjuk-a-szocialista-part-tisztazo-valasztat/> letöltés ideje: 2014. 05.15.

405 Ezt számszerűen a tanulmány egy későbbi, a kommunikációról szóló részében kvantitatív adatokkal bizonyítom.

vagyona a Fidesz-kampány fő témájává válik? Miért vélte úgy a Fidesz, hogy ez az ügy hozza meg számára a legnagyobb politikai nyereséget, és okozza a legnagyobb mértékű hitelvesztést a baloldalon?

Azért, mert a 2010 előtti baloldali kormányzás említése a Fidesz szavazótáborából negatív érzéseket vált ki, az ő percepciójuk szerint ugyanis ez az időszak hemzsegett a korrupciós botrányoktól és morális válságoktól. A Fidesznek sikerült Hagyó Miklós és Zuschlag János ügyén keresztül saját szavazóit meggyőznie arról, hogy a baloldal korrump, Gyurcsány Ferenc őszi beszédén keresztül pedig arról, hogy morálisan romlott, trükközik és hazudik. Sikerült feléjük sugározni, hogy mivel ezek a politikusok korrupáltak és hazugok, az egész baloldal az. Ha a baloldaltól a 2014-es választás előtt is bebizonyosodik, hogy kötelékében kétséges tisztaságú forrásokból szerzett, ráadásul off-shore vagyonnal rendelkező politikus van, akkor ez az információ ezt a „legendát” tovább élteti. Emellett a baloldal önmaga megújulását hirdető kommunikációját is aláássa, hiszen most is van köztük csaló, trükköző politikus, mint ahogy 2010 előtt is volt – milyen joggal állítják tehát, hogy megújultak?

2.

A Fidesz-kampányt meghatározó másik ügy a „rezsicsökkentés”. Ennek fontosságára több bizonyíték is van, az egyik az, hogy a lakossági fórumokat rezsifórumokká keresztelték át. A másik, hogy a Fidesz a harmadik rezsicsökkentés elfogadását a hivatalos kampányidőszak kezdetéhez közeli időpontban, az egyik utolsó parlamenti ülésnapra időzítette: 2014. február 6-án 298 igen, 7 nem és 5 tartózkodó szavazattal fogadta el a parlament Rogán Antal és Németh Szilárd törvényjavaslatát. Az intézkedést kommunikálta a párt is: február első hetében a fidesz.hu 109 hírt közölt, a hírek közel negyede (25 db) a rezsicsökkentéssel foglalkozott, ebből 18-szor a hír címében szerepelt a „rezi” kifejezés. Néhány példa arról, milyen sokrétűen kommunikálta a Fidesz a rezsicsökkentést: Fónagy János azt nyilatkozta, hogy az ezt megelőző rezsicsökkentések miatt 240 milliárddal több pénz maradt az embereknek 2013-ban⁴⁰⁶, Balog Zoltán pedig a berettyóújfalui rezsifórumon a választóknak elmondta, hogy a választás tétje az, hogy a rezsicsökkentést és az ahhoz hasonló vívmányokat (családi adókedvezmény, pedagógus béremelés stb.) megvédik-e vagy veszni hagyják.⁴⁰⁷

A kampány kezdetén adott tehát két olyan ügy, amely a Fidesz számára kedvező. Van azonban egy harmadik is, amellyel a Medián 2014. februári felmérése alapján csupán megkérdőjeleztek 51%-a ért egyet.⁴⁰⁸ Ez a

406 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-04/tobb-mint-240-milliard-forint-maradt-az-embereknel/> letöltés ideje: 2014. 05. 15.

407 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-01/osszeallt-a-rezsiellenes-koalicio/> letöltés ideje: 2014. 05. 15.

408 <http://www.median.hu/object.57f2f4fe-d1cd-4a70-9496-3b4de41e3126.ivy> letöltés ideje: 2014.05. 15. A megkérdőjeleztek 56%-a elutasítja, 34%-a támogatja azt, hogy az oroszok építsék a tervezett bővítést.

paksi atomerőmű bővítése, amely téma – mivel a választók körében népszerűtlen – a Fidesz számára kellemetlen, és amelyben a Fidesz védekezésre kényszerül.

3.

Január 14-én Orbán Viktor magyar kormányfő és Vlagyimir Putyin orosz elnök együttműködési megállapodást írt alá arról, hogy a Roszatom orosz cég két új atomerőművi blokkot épít fel Pakson.⁴⁰⁹ A kivitelezést a magyar állam az oroszoktól felvett 10 milliárd eurónyi hitelből finanszírozná. A döntés Magyarországot hosszú távra, legalább 50 évre elkötelezi az atomenergia mellett. Az ellenzék hevesen támadni kezdte a kormányt, egyrészt azért, mert az oroszok felé eladósítja az országot, másrészt azért, mert egy ilyen hosszú távú elköteleződést jelentő döntésről nem írt ki népszavazást, harmadrészt pedig azért, mert a döntés a nyugat-európai trendekkel ellentétes: a németek például leszerelik az atomerőműveiket, és a szél- és napenergia fejlesztésébe investálnak a következő években. Február első hetében az intézkedést Selmeczi Gabriella, Rogán Antal és Varga Mihály védte meg:

Varga szerint a 30 éves futamidejű orosz hitel feltételei rendkívül kedvezőek. Ezen kívül a beruházás növeli a foglalkoztatottságot és GDP-növekedést eredményez. Az atomenergia emellett rendkívül olcsó.⁴¹⁰ Rogán a paksi bővítést összekapcsolta a rezsicsökkentés ügyével, mondván, hogy az olcsó atomenergia miatt a közműcégek még olcsóbban tudnak majd áramot szolgáltatni, mint most. Selmeczi és Rogán egyaránt hangsúlyozták, hogy a baloldal 2010 előtt támogatta a paksi bővítést, sőt Józsa István MSZP-s politikusnak 6 milliárd forintnyi önerdeke is fűződött hozzá.^{411 412}

3. Fő ellenfél

A Fidesznek két ellenfele volt a 2014-es választási kampányban: A baloldali Összefogás, amely március 6-án Kormányváltásra változtatta a nevét, és az MSZP-ből, a DK-ből, az Együtt2014-PM pártszövetségből és a Magyar Liberális Pártból állt. A másik ellenfél a Jobbik volt. Az LMP nem tekinthető ellenfélnek, egyrészt azért, mert kis párt, másrészt azért, mert Budapesten népszerű, csakúgy, mint az Összefogás. A választási rendszer miatt a Fidesznek érdeke az volt, hogy az LMP és az Összefogás közt hezitálók az LMP-s jelöltre adják le a voksukat a budapesti egyéni választókerületekben, így megosztva a Fidesz-KDNP-s jelölt elleni szavazatokat.

409 http://hvg.hu/gazdasag/20140114_OrbanPutyin_megallapodtak_Paksrol letöltés ideje: 2014. 05. 15.

410 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-04/abovites-a-nemzeti-szuverenitas-ujabb-epitokockaja/> letöltés ideje: 2014.05.15.

411 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-05/eleg-gyenge-a-baloldal-allaspontja/> letöltés ideje: 2014. 05.15.

412 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-04/ehhez-hatarozott-kormany-kell/> letöltés ideje: 2014. 05.15.

A Fidesz negatív kampánya egyértelműen a kormányváltók lejáratására koncentrált. A lejáratás eszköze Gyurcsány Ferenc volt. Nem teljes mértékben, ugyanis Gyurcsány is kapott – elenyésző mennyiségű – negatív kampányt. A kormányváltókat a Fidesz-sajtó és a fideszes politikusok következetesen „Gyurcsány-koalíciónak” nevezték, soha nem Mesterházy-koalíciónak vagy Bajnai-koalíciónak. A kormányváltók másik megnevezése a „baloldal” volt, de ezt jóval ritkábban használták, mint a „Gyurcsány-koalíció” elnevezést.

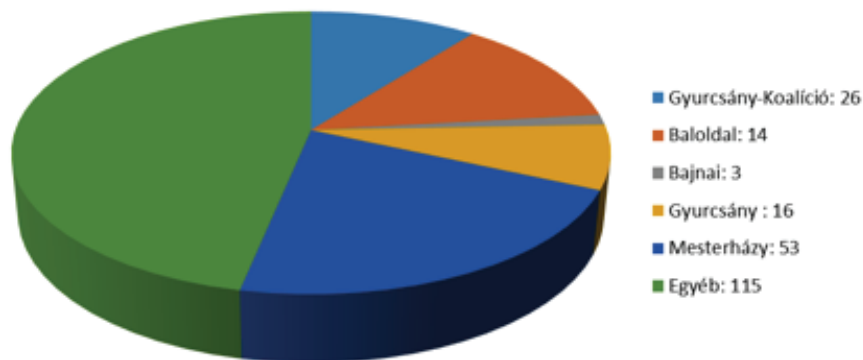
A vizsgált időszakban a fidesz.hu-n 260 „negatív” hír és 62 „kombinált” hír volt. A negatív hírek közül 121 foglalkozott Simon Gáborral, ami a tisztán negatív hírek 46%-át jelenti. Simon Gábor neve 31 alkalommal szerepelt a hírek címében. A maradék 89 hírnek csupán a fő témáját adta a Simon-botrány. A baloldal a Simon-ügyet nem kommentálta, így a Fidesz a kampány során végig napirenden tartotta azt, és így igyekezett lejáratni a baloldalt, különösen Mesterházy Attilát. A vizsgált időszakban 53 hír volt, amelynek címében Mesterházy szerepelt. Ebből 49 hír arról szólt, hogy Mesterházy nem kommentálja a Simon-botrányt.^{413, 414} A csúcspont március 24-én érkezett el, amikor egymás után 3 hír jött ki:

„Mesterházy-nak válaszolnia kell!”⁴¹⁵

„Valljon színt Mesterházy Attila”⁴¹⁶

„Kedden kezdeményezi a kormánypárt Mesterházy Attila meghallgatását”⁴¹⁷

Ellenfelek megjelenése hírcímekben

413 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-25/mesterhazy-attilanak-szint-kell-vallania/> / letöltés ideje: 2014.05.15.

414 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-26/mesterhazy-menekul/> / letöltés ideje: 2014.05.15.

415 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-24/mesterhazy-nak-valaszolnia-kell/> / letöltés ideje: 2014.05.15.

416 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-24/valljon-szint-mesterhazy-attila/> / letöltés ideje: 2014.05.15.

417 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-24/kedden-kezdemenyezi-a-kormanypart-mesterhazy-attila-meghallgatasa/> / letöltés ideje: 2014.05.15.

Mesterházy Attila tehát 53 hírcímekben szerepel, ebből 49 hír arról szól, hogy nem ad magyarázatot a Simon-botrányra. Ő az egyetlen, aki specifikus hírtémát kapott az ellenfelek közül. Azok hírek, amelyekben Gyurcsány Ferenc szerepel, jellemzően a kormányzásáról szólnak: a megszorításokról, az ország eladósításáról, és az őszödi beszédről. Bajnai Gordon mindössze 3 hírcímekben szerepel: az egyikben a Hajdú Bét ügyet emlegetik fel neki,⁴¹⁸ egy másikban a magas államadósságért okolják,⁴¹⁹ a harmadikban pedig azt írják, eltörölné a rezsicsökkentést.⁴²⁰ Azok a hírek, amelyek címeiben a baloldal és a Gyurcsány-koalíció szerepel szintén nem témaspecifikusak, pusztán végigmondanak a kampány „kánonjából” egy-egy részletet.⁴²¹

A 115 hírcímekben, amelyet „egyéb” kategóriába soroltam, a teljesség igénye nélkül a következő alanyok bukkannak fel: Kunhalmi, szocialisták, Zuschlag, őszödi beszéd, Jobbik stb.

Vajon a baloldalhoz hasonló súlyú ellenfélnek tekintette-e a Jobbikot a Fidesz? A válasz először egyértelműnek tűnik: mindössze négy hírcímekben szerepelt. Az a tény azonban, hogy a Fidesz ignorálta a kampányban a Jobbikot, nem jelenti azt, hogy komolytalan ellenfélként tekintett rá. A Jobbik a Fideszhez hasonlóan keresztény-nemzeti értékeket vall, és bár 2010-ben rendkívül radikális programmal jutott be a parlamentbe, amelynek középpontjában a cigánykérdés állt, a parlamentben töltött négy év alatt a párt érezhetően konszolidálódott. Ez azt jelenti, hogy a Jobbik és a Fidesz potenciális szavazóbázisa között jelentős átfedések vannak. A Jobbiknak a kampányban az volt az előnye a Fidesszel szemben, hogy nem kormányzati pozícióból vágott neki a választásoknak – míg a Fidesz több minisztert elhasznált (Hoffmann Rózsa, Matolcsy György), és több botrányon volt túl, a Jobbik ezekkel a problémákkal nem szembesült. Azt feltételezem tehát, hogy a Fidesz a Jobbikra közel olyan komoly ellenfélként tekintett, mint a baloldalra, csak más stratégiát választott: nem kívánta a saját médiafelületén a Jobbikot megjeleníteni és kockáztatni azt, hogy ezzel többet használ a Jobbiknak, mint árt.

A Jobbik a fidesz.hu hírei közt a vizsgált időszakban március 24-én jelent meg először, Zsigó Róbert egy nyilatkozatával, amelyben a politikus azt állítja, hogy a Jobbik szélsőséges politikája veszélyeztetné a meglévő munkahelyeket, valamint a gazdasági növekedést.⁴²² Rogán Antal április 1-jén a köztelevízió „Az Este” című műsorában azt mondta, nincs értelme a Jobbikra szavazni, mert a Jobbik nem képes kormányozó többséget szerezni.⁴²³ Zsigó ugyanaznap elmondta, hogy aki a Jobbikra szavaz, az az ellenzéket támogatja, és hozzájárul ahhoz, hogy visszatérjen a

418 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-01/bajnai-gordon-mar-megint-ott-se-volt/> / letöltés ideje: 2014.05.15.

419 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-13/bajnai-gordon-hazudik/> / letöltés ideje: 2014.05.15.

420 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-04/sem-eger-sem-magyarorszag-nem-ker-bajnaiekbol/> / letöltés ideje: 2014.05.15.

421 A kampány témái részről részletesen kifejttem.

422 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-24/a-jobbik-veszelyeztetne-a-munkahelyeket/> / letöltés ideje: 2014.05.15.

423 <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-04-01/egy-gyoztes-oroszhoz-eros-kormanyra-van-szukseg/> / letöltés ideje: 2014.05.15.

Gyurcsány-korszak.⁴²⁴ Ez utóbbi érveléssel állt elő Hoppál Péter is április 3-án.⁴²⁵ Aznap Orbán Viktor is megszólalt: „A kormányzás komoly dolog, nem árt, ha az ember előtte letesz valamit az asztalra. Ez nem játék, nem ökölrázás, nem radikalizmus, hanem komoly munka.”⁴²⁶ Végül egy reakció a választás napján: a Jobbik megvádolta az őzdi Fideszt azzal, hogy romákat vesztegetnek meg a szavazataikért.⁴²⁷

Annak oka, hogy a Jobbik az utolsó héten megjelent a pártsajtóban, az lehet, hogy a párt társadalmi támogatottsága a választási kampány két hónapja alatt nagyot nőtt: januárban a pártot még 13%-ra mérték a pártválasztók körében,⁴²⁸ márciusban ez a szám már közel 19% volt. Azt persze nem könnyű megmondani, hogy egy párt támogatottsága a jó kampány vagy épp az ellenfelei rossz kampánya miatt nő. Feltételezem, hogy a Fidesz úgy értékelte, a Jobbikkal szemben alkalmazott stratégiájuk nem volt hatékony, ezért kismértékben változtattak rajta.

4. A kampány témái

Hírek száma								
02.01.- 02.07.	02.08.- 02.14.	02.15.- 02.21.	02.22.- 02.28.	03.01.- 03.07.	03.08.- 03.14.	03.15.- 03.21.	03.22.- 03.28.	03.29.- 04.05.
109	91	105	113	97	88	116	144	151

Simon-ügyet tartalmazó hírek száma								
02.01.- 02.07.	02.08.- 02.14.	02.15.- 02.21.	02.22.- 02.28.	03.01.- 03.07.	03.08.- 03.14.	03.15.- 03.21.	03.22.- 03.28.	03.29.- 04.06.
10	13	4	7	10	17	14	16	18

Egy héten átlagosan 12 alkalommal (közel napi kétszer) szerepelt Simon Gábor neve olyan hír címében és/vagy alcímében, amelynek célja a negatív kampány volt. A heti összes hírhez viszonyítva a Simon-ügy február második hetében (a hírek 14%-a), és március második hetében (a hírek 19%-a) fordult elő gyakori témaként. Az összes hírhez viszonyított

⁴²⁴ <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-04-01/aki-a-jobbikra-szavaz-az-ellenzeket-tamogatja/> letöltés ideje: 2014.05.15.

⁴²⁵ <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-04-03/a-jobbikra-leadott-szavazat-az-ellenzek-eselyet-noveli/> letöltés ideje: 2014. 05.15.

⁴²⁶ <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-04-03/amelyik-voks-nem-erosit-az-gyengit/> letöltés ideje: 2014.05.15.

⁴²⁷ <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-04-06/a-jobbik-fejezze-be-a-hazudozast/> letöltés ideje: 2014.05.15.

⁴²⁸ Az Ipsos, a Tárki, a Medián, a Századvég és Nézőpont mérésének átlaga alapján.

átlag közel 11%, tehát minden kilencedik hír a Simon-ügyről szólt. A legkevesebbszer február második felében szerepelt az ügy, ekkor csupán a hírek 4%-ban, illetve 6%-ban jelent meg.

A rezsit tartalmazó hírek száma								
02.01.- 02.07.	02.08.- 02.14.	02.15.- 02.21.	02.22.- 02.28.	03.01.- 03.07.	03.08.- 03.14.	03.15.- 03.21.	03.22.- 03.28.	03.29.- 04.06.
25	10	6	8	6	2	3	0	4

Rezsicsökkentés-domináns hírek száma az összes hír közel 6,3%-át teszik ki. Az első héten számuk kiugróan magas, az összes hír 23%-át adja. Ekkor fogadta el a parlament a törvényjavaslatot, úgyhogy nem meglepő, hogy a pártsajtóban ilyen felkapott ez a téma. Március elejéig a hírek címének és/vagy alcímének 7-8%-ban domináns téma a rezsicsökkentés, később a pusztán erről szóló hírek száma csökken.

Paks: február első hetében 17 hír szólt Paksról, az ügybirtoklás fejezetnél felsoroltam, milyen érvekkel védekezett a baloldallal szemben a Fidesz. A második héten már csak 6 hírben volt kulcstéma Paks, a kampány további részében pedig csak 1-3 hírben szerepelt hetente. A Paksról való hallgatás tehát még azelőtt elkezdődött, mielőtt a Fideszt egy rendkívül kellemetlenül érintő külső esemény bekövetkezett volna: Oroszország február 28-án bevonult a Krím-félszigetre, megsértve ezzel Ukrajna területi autoritását. Az az Oroszország, amellyel másfél hónappal korábban az Orbán-kormány megegyezett egy 10 milliárd eurós hitelszerződésről, illetve arról, hogy a Roszatom nevű orosz cég építi fel a Paks II-t.

Ukrajnát illetően a Fidesz álláspontja a kampányban végig egyezett az európai uniós állásponttal: az orosz bevonulás előtt az ország demokratizálódását szorgalmazták,⁴²⁹ márciusban pedig agresszióként értékelték a Krím-félsziget megszállását.⁴³⁰ Ukrajna február utolsó hetében és március első hetében volt fontos téma, mindkét héten a hírek közel 10%-át adva. Zsigó Róbert március 3-án azt kérte, az ukrán helyzet ne váljon kampánytémává.⁴³¹

⁴²⁹ <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-02-27/av4-ek-az-ukran-demokratizalodast-akarjak-segiteni/> letöltés ideje: 2014.05.15.

⁴³⁰ <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-06/az-ukrajnához-fuzodo-magyar-erdek-valtozatlan/> letöltés ideje: 2014.05.15.

⁴³¹ <http://www.fidesz.hu/latasseru/hirek/2014-03-03/ne-legyen-kampanytema-ukrajna/> letöltés ideje: 2014.05.15.

5. Értékelés

A tanulmány nem ad pontos képet a Fidesz-kampány természetrajzáról, hiszen csak a web2-es felületen gyűjtött adatokon alapszik, azon belül is csak a pártsajtó anyagait veszi figyelembe. Ezek alapján bebizonyosodott, hogy a Fidesz pozitív üzenetei közül a rezsicsökkentést tematizálta leginkább, további tanulságként levonható, hogy a Simon-ügy messze a leggyakrabban hangoztatott negatív üzenet volt a Fidesz web2-es felületén.

A tanulmány hátrányai:

A „kampányként” elnevezett téma elemszáma túl nagy, nem szűkíti le eléggé, hogy ezek a hírek miről is szólnak. A hírek tartalmára pusztán a címek és alcímek tartalma alapján következtet, ami pontatlanságokat eredményezhet. Nem mutatja ki, a Fidesz hogyan szegmentálta a szavazótáborát, hiszen valószínűleg a fidesz.hu a kampány egésze került föl, és nem válogattak a különböző események közül aszerint, hogy ki olvashatja a fidesz.hu-t. Nem foglalkozik Orbán Viktor kampányban betöltött szerepével, üzeneteivel.

A tanulmány előnyei:

Kimutatta, hogy a pozitív és negatív üzenetek milyen arányban oszlanak meg a hivatalos kampányban.

Kimutatta, hogy a kampány során a Fidesz ignorálta a Jobbikot. A baloldalra lőtte el minden munícióját, a Jobbikkal pedig csak akkor kezdett foglalkozni, amikor annak népszerűsége a közvélemény-kutatási adatok alapján nagyot nőtt a kampánykezdéshez képest. Nehéz megmondani, hogy a baloldal rossz szereplésének az oka az erőteljes lejárató kampány a Fidesz részéről, vagy a baloldal rossz üzenetei, melyekkel a bizonytalan választókat próbálta megszólítani.

Kimutatta, hogy a Simon-ügy végigkísérte a kampányt elejétől a végéig. Kimutatta, hogy a Fidesz Mesterházy Attilát tekintette a baloldal vezérének Bajnai Gordonnal szemben, Gyurcsány Ferencet pedig eszközként használta fel, hogy lejárássa őt.

Kimutatta, hogy a Fidesz alapvetően materiális üzenetekkel operált a kampány során. Az energiakérdés (Rezsi+Paks+energiafüggetlenség) domináns téma volt, emellett a gazdasági kérdések is fontosak voltak. Az egészségügyi rendszer az előbbieknél kevésbé, de szintén hangsúlyos témaként jelentkezett, az oktatást azonban elhanyagolta a Fidesz. A szimbolikus témák, mint például a határon túli kérdés, vagy az EU-val szembeni önmeghatározás sem került a kiemelt témaként a kampány középpontjába.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK JEGYZÉKE:

EKIERT Gregorz – FOA Roberto: Mítosztól a valóságig: Civil társadalom Közép- és Kelet-Európában (elérhető: <http://www.civilszemle.hu/hu/component/content/article/50-folyoirat/2011/26-27-szam-viii-evfolyam-1-2-szam/vilag-nezet/57-grzegorz-eki-ert-roberto-foa-a-mitosztol-a-valosagig-civil-tarsadalom-kozep-es-kelet-europaban>) (letöltés ideje: 2014.05.15.)

Atlatszo.hu: Itt a civil támogatások listája: A kormány mellett demonstrálni menő (elérhető: <http://atlatszo.hu/2012/10/22/itt-a-civil-tamogatasok-listaja-a-kormany-mellett-demonstralni-meno/>) (letöltés ideje: 2014.05.15.)

MEDIÁN: Paksi bővítés: súlyos fenntartások (elérhető: <http://www.median.hu/object.57f2f4fe-d1cd-4a70-9496-3b4de41e3126.ivy>) (letöltés ideje: 2014.05.15.)

SZEDLÁK BÁLINT:

BALOLDALI ELŐVÁLASZTÁS TÖRTÉNETI BEMUTATÁSA, AZ EGYES SZEREPLŐK DÖNTÉSEINEK ELEMZÉSE

BEVEZETÉS

Ebben a fejezetben a tanulmány során baloldali előválasztásnak nevezett folyamat történetét mutatom be indulásának közvetlen előzményeitől lezárultáig. Bár az egész baloldalon végbement hatalmi harc egy nehezen megragadható, definiálható jelenség volt kialakult hagyomány és szabályok nélkül, mégis a kezdete és lezárulta egy-egy szimbolikus dátumhoz köthető, így a folyamat időintervalluma jól behatárolható. 2012. október 23-án a Milla tüntetésén elmondott beszédével bontotta ki Bajnai Gordon az Együtt 2014 mozgalom zászlaját, ezzel elindítva azt a közel másfél éves ötletelésekkel, üzeneteskkel és tárgyalásokkal teli időszakot, amely 2014. január 14-én a közös ellenzéki lista bejelentésével zárult le, és amelyet bátran nevezhetünk baloldali előválasztásnak.

1. A beszéd előzményei, avagy az egymillió bizonytalan „legendája”

A téma szempontjából releváns az a 2012 nyári, őszi eleji időszak, amely a baloldal számára sokszínű ötleteléssel telt. Tanulmányok, elemzői cikkek és politikusok nyilatkozatainak hada látott napvilágot ebben a periódusban, amelyekben az volt a közös, hogy a baloldal 2014-es választásra való felkészülésének lehetséges kereteit, tartalmát igyekeztek felvázolni. 2012 nyarára ugyanis már nyilvánvalóvá vált az előbb említett szereplők számára néhány olyan tény, amely előrevetítette, hogy ha a baloldal választást akar nyerni másfél évvel később, akkor alapvető változásokon kell keresztülmennie. Ilyen tény volt az, hogy a közvéleménykutató intézetek nyári elemzései sorra rekordszámú bizonytalan, még megszólításra váró szavazóról⁴³² számoltak be, vagy az, hogy az új választási rendszer sajátosságai miatt egy heterogén politikai oldal választási esélyei reménytelenül alacsonyak.⁴³³

A bizonytalan választók kérdése egy igen vitatott témakör a politikatudományban, hiszen csak elsőre tűnhet egységesnek ez a réteg, valójában igen sokrétű, mivel annak ellenére, hogy ezek a választópolgárok nem tudnak, vagy nem akarnak pártot választani a megkérdezésük pillanatában, mégis sokféle preferenciával, sajátos attitűdökkel rendelkeznek bizonyos politikai pártokkal szemben. Egyrészt

⁴³² Szinte minden politikai elemző intézet rendelkezik az adott időszakra ilyen kutatással, azért hivatkozom a Republikon és Tarki elemzésére, mert ők konkrétan ezzel a kérdéssel foglalkoznak:

<http://www.republikon.hu/news.php?id=254&filter=Elemz%25C3%25A9sek> (letöltés ideje: 2014. április 07.)

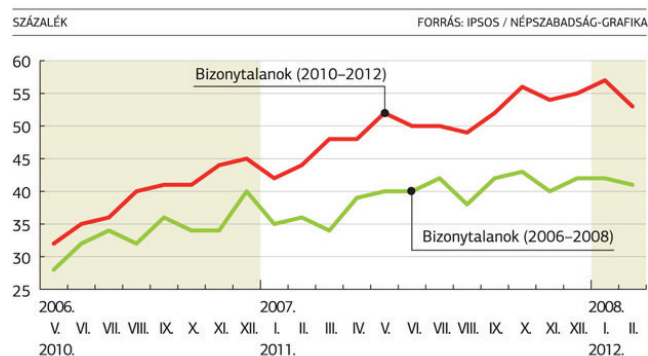
<http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kitekint/20120725.html> (letöltés ideje: 2014. április 25.)

⁴³³ Ezzel kapcsolatban talán a legrészletesebb elemzést az akkor még agytrószként működő Haza és Haladás Alapítvány tette közzé. A közel 100 oldalas elemzés egyik fő következtetése, hogy csak homogén ellenzék veheti fel a versenyt a Fidesszel, főleg amiatt, hogy a választás az egyéni körzetekben fog eldőlni.

http://www.hazaeshaladas.hu/ftp/hesh_evk_elemzes_tordelt_v5_1.pdf (letöltés ideje: 2014. április 03.)

nem lehet tehát homogén bizonytalan rétegről beszélni, amelyet helyes politikálással meg tudnak nyerni a pártok, másrészt érdemes figyelembe venni azt a tényt is, hogy a bizonytalanok száma tendenciaszerűen is változik a választási időszakok között. A jelenleg tárgyalt időszak éppen a kormányzati ciklus félidejére esett, amikor hagyományosan magas a pártot választani nem tudók aránya. Mindezek ellenére mégsem érdemes figyelmen kívül hagyni a bizonytalanokról szóló információkat. A nagyobb közvéleménykutató intézetek elemzéseiből kiolvasható egy erős konszenzus: létezett az országban a választadók körében egy 43-50% közé tehető, pártot választani nem tudó, de a 2014-es választásokon nagyjából feltehetőleg választani akaró réteg. Az a réteg, amelyet előbb a közvéleménykutató intézetek, majd a hetilapok publicistái is csak leegyszerűsítve egymillió bizonytalanoként kezdtek nevezni. A baloldali pártok számára a rekord számú bizonytalan ténye önmagában is kudarcként fogható fel, hiszen azt mutatta, hogy a választás óta eltelt két éves időszakban, amikor a kormánypárt jelentős mennyiségű szavazót veszített, az ellenzéki pártok képtelenek voltak vonzó alternatívát nyújtani a párt nélkül maradt szavazók számára.⁴³⁴

A bizonytalanok aránya a két kormányzati ciklus azonos időszakában

Az ábrán jól látszik, hogy bár a bizonytalanok aránya a korábbi ciklusban is nőtt a választást követő két évben, mégis 2012-ben jóval magasabb volt, mint az előző ciklus közepén.⁴³⁵

Egyrészt tehát adott volt egy, a bizonytalanok meggyőzése terén inkompetensnek tűnő ellenzéki felállás, másrészt pedig sorra jelentek meg a fentebb lábjegyzetben hivatkozott Haza és Haladás Alapítvány által jegyzett elemzésekhez hasonló tanulmányok és újságcikkek, amelyek erőteljes nyomásgyakorlásként hatottak a baloldali pártokra,

434 A Társi és Republika részletesen elemezte a szavazók elpártolását a Fidesztől: <http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kitekint/20120627.html> (letöltés ideje: 2014. április 8.)

<http://www.republika.hu/upload/5000269/partok%20felidben.pdf> (letöltés ideje: 2014. április 2.)

435 Forrás: http://nol.hu/belfold/20120723-kit_akarnak_a_bizonytalanok_-1320199 (letöltés ideje: 2014. április 2.)

hogy induljanak el azon az úton, melyen egy olyan alternatíva jön létre az ellenzéki pártok összefogása által, amely esélyesként szállhat szembe a jelenlegi kormánypárttal. A baloldal akkori helyzetével kapcsolatos politikai gondolkodás a legpontosabban a baloldali értelmiség folyóirataiban ragadható meg. A 168 óra 2012. október 18-i kiadványában, amely az utolsó volt Bajnai Gordon és az Együtt 2014 színrelépése előtt, egy hosszú cikket közölt, amelyben különböző értelmiségiek fejtették ki véleményüket a témáról. Érdekes, hogy a Demokratikus Koalíció említésre is alig kerül a különböző teljes oldalas elemzésekben, ezzel szemben többen is negatív hangnemben szólnak az LMP semlegességre törekvő politikájáról. Radnóti Sándor ezt az „egyenlő távolságtartás doktrínájának” nevezi, amely akadály lehet egy szélesebb körű ellenzéki összefogásnak.⁴³⁶ Bár a lap öt nappal az általam a baloldali előválasztás kezdőpontjának kinevezett október 23-i Milla rendezvény előtt jelent meg, mégis Bajnai Gordon és a később őt támogató szervezetek neve alig-alig jelenik meg a különböző írásokban, akkor is nagyon bizonytalan, elmosódott opcióként. A különböző szerzőknek csak igen homályos elképzeléseik vannak arról, hogy is valósulhatna meg a politikai erők homogenizálása. Úgy vélem, Lakner Zoltán helyzetértékelése jól bemutatja a baloldal előtt akkoriban álló lehetőségeket: „A Fideszt [...] az vezette a választási változtatásokban, hogy egységét megőrizve fölébe kerekedhet a több pártba rendeződött ellenfeleinek. [...] Ebbe a számításba csak akkor csúszhat hiba, ha az ellenzéki oldalon szavazatkonzentráció lesz. Vagyis: egy párt vagy pártszövetség a Fidesz-ellenes szavazatok zömét magához vonzza.” Ezek után két utat vázol fel: az egyik, hogy az ellenzék pártjai olajfa koalícióba rendeződve közös listán és közös egyéni jelöltekkel indulnak, a másik, hogy az egyik baloldali ellenzéki párt képes lesz magasan felülemelkedni a többiekben, és magához vonzani a szavazatokat.⁴³⁷

Az a kérdés is előkerült, hogy ki lehet az a személy, akinek vezetése alatt egyesülnek a baloldal szereplői. Ennek kapcsán Bajnai Gordon neve is felvetődött, mint az egyetlen olyan személyé, aki egyszerre ismert és elfogadható egy szélesebb körű választói támogatás megszerzésére. A HVG tüntetések előtti számában Bajnai Gordon szerepére koncentrálván boncolgatja azt a kérdést, hogy milyen szerepet játszhat a volt miniszterelnök az egység megvalósulásában.⁴³⁸ Nyíltan azzal is foglalkozik a cikk, hogy Bajnai alkalmas lehet-e újra a miniszterelnöki szerepre, ehhez a Medián politikusi népszerűségi adatait is közli.

A fentiekből kitűnik, hogy az Együtt 2014 megjelenése a baloldali politikai erőterben korántsem volt meglepő, már hónapokkal előre erős kereslete alakult ki egy ehhez hasonló formációnak. Kereslet egyrészt a választópolgárok irányából, hiszen a kimagasló számú bizonytalan szavazó megszólítására csak egy új erő megjelenése tűnt alkalmasnak,

436 Radnóti Sándor: Politikai hisztéria (Elérhető: <http://www.168ora.hu/velemenyt/radnoti-sandor-valasztas-aszo-fo-mszp-dk-fidesz-104462.html>) (letöltés ideje: 2014. április 15.)

437 Lakner Zoltán: Olajfa, tölgy és szomorúfűz (Elérhető: <http://www.168ora.hu/itthon/mi-lesz-velunk-ellenzek-osszefo-gas-lakner-zoltan-104289.html>) (letöltés ideje: 2014. április 15.)

438 Ünnepek Bajnaival: Egyedülálló úr keresi... HVG, 2012. október 20-i szám

kereslet másrésről a baloldali értelmiség irányából, amely helyesen ismerte fel és presszionálta a baloldali politikai erőcsoportok közötti összefogást.

2. Az október 23-i beszéd, új helyzet a politikai erőterben

Az október 23-i Milla-tüntetésen több ismert szónok beszélt a tömeghez, azonban a várakozás középpontjában Bajnai Gordon beszéde állt; a beszéd, amelyben a volt miniszterelnök bejelentette az Együtt 2014 Mozgalom megalapítását. Az elhangzottak részletes bemutatása, elemzése úgy vélem, mellékes jelentőségű a téma szempontjából, sokkal inkább arra koncentrálnék, hogy mi az, ami október 23-án létrejött és milyen változásokat indított el a hazai politikai erőterben.

A „mi jött létre” kérdés eldöntése csupán utólag visszatekintve tűnik könnyűnek, valójában az ünnepet követő napokban sokkal inkább csak találgatások láttak napvilágot, mint konkrét válaszok. A politikai elemzők bizonytalanul magyarázták, mi lehet az alapítók célja, illetve, hogyan képzelik el a folytatást. A kérdés megválaszolására a kiindulópont az lehet, amit Bajnai a beszédében, illetve az azt követő napokban, a különböző médiumokban tett nyilatkozataiban szavakba öntött. Egy helyütt így fogalmaz: *„Nem versengen akarunk, nem pártot alapítottunk, csak egy nyitott együttműködési megállapodást kötöttünk, amelyet bővíteni szeretnénk. Nem hiszem, hogy ebben a máris széttagolt ellenzéki mezőben újabb pártra lenne szükség. Arra van szükség, hogy valaki érvéljen a valódi összefogás mellett és szervezze azt.”*⁴³⁹ A probléma az, hogy egy olyan együttműködési megállapodás, amely két egyesület és egy mozgalom között jön létre, politikailag még nem egy könnyen magyarázható szerveződés.

Az Együttműködési Megállapodás nevű nyilatkozatot október 26-án ugyanis a Magyar Szolidaritás Mozgalom részéről Kónya Péter, a Milla Egyesület részéről Juhász Péter, a Haza és Haladás Egyesület részéről pedig Bajnai Gordon írta alá. Ahogy a nyilatkozat fogalmaz, az aláírók célja, hogy *„a következő parlamenti választásokra létrejöjjön egy olyan széles választói szövetség, amely le tudja váltani a jelenlegi hatalmat.”*⁴⁴⁰

A széles választói szövetség kifejezés már támpontot jelent, ugyanakkor egy sor újabb kérdést vet fel. Kikre számítanak, hogy csatlakozzanak a szövetséghez, illetve a szövetségen belül mi lesz az egyes tagszervezetek szerepe? Mi például magának az Együtt 2014-nek a szerepe, hiszen önmagát együttműködési szervezetként definiálja, miközben tagjai arról beszélnek, hogy az Együtt 2014 szervezni is fogja az összefogást, amely megfogalmazás mintha a szervezni kívánt tagok fölé helyezné magát. Ezeknek a kérdéseknek mára nincs relevanciája, hiszen pontosan láttuk,

439 168 óra: 2012. november 8. szám. Interjú Bajnaival.

440 Együtt 2014 Együttműködési Nyilatkozat (elérhető: https://www.egyutt2014.hu/ftp/egyutt2014_egyuttmukode-si_megallapodas.pdf (letöltés ideje: 2014. április 15.))

hogy miként alakult a szervezet útja a későbbiekben, ugyanakkor adott helyzetben rendkívül fontos kérdések voltak, hiszen az egyes politikai aktorok dilemmáit is csak annak ismeretében lehet értelmezni, amennyi információval az adott döntési helyzetben rendelkeztek.

Jelentősen formálta a megélénkülő politikai diskurzust az, hogy november elején a Medián HVG számára készített elemzésében az ellenzéki pártok közül a legnagyobb támogatottságot mérte az Együtt 2014-nek, annak ellenére, hogy az ekkor még nem volt párt, sőt vezetői különböző fórumokon azt hangoztatták, hogy nem akarnak új pártot létrehozni ebben a már egyébként is igen heterogén baloldali erőterben.⁴⁴¹ Bár a Medián által végzett kutatás módszertana később komoly kritikákat kapott, amelyek rávilágítottak arra, hogy a felmérés módja miatt az Együtt 2014 javára jelentősen torzított adatok születtek, mégis az elemzés gyakori hivatkozási alapjává vált a 2012 novemberében a jelentősebb médiafelületeken napvilágot látott véleményeknek, így hatott a politikai folyamatokra.⁴⁴² Elemzésem számára ennek különös jelentősége van, hiszen ez az időszak volt az általam vizsgált folyamat egyik legaktívabb periódusa: többek között ekkor tartotta az LMP azon kongresszusát, amelyen először foglalkoztak az Együtt 2014 kérdésével és hoztak kiemelkedő fontosságú döntést vele kapcsolatban.

3. Az első időszak történései

Az Együtt 2014 Mozgalom meglovagolva a központi figyelmet és várakozást, amely létrejöttét övezte, azonnal hozzákezdett a baloldali összefogás szervezéséhez. Ezáltal az a kérdés került előtérbe, hogy kik is csatlakozhatnak a mozgalomhoz. Már 2012. október 26-án megfogalmazta Bajnai Gordon azt a három feltételt, amelyet teljesíteniük kell a csatlakozni kívánó pártoknak vagy szervezeteknek. Bajnai szerint először is rendelkezniük kell önálló szavazói bázissal és olyan tudással, amely valós támogatást hozhat az E14-nek, másrészt egyet kell értsenek abban, hogy új politikai korszakra van szükség, ennek erkölcsi alapelveit is el kell fogadják. Harmadrészt pedig a csatlakozni vágyó szervezetek programjának hozzáigazíthatónak kell lennie a mozgalom programjához.⁴⁴³

Ezzel az E14 alapítói létrehoztak egy olyan meglehetősen rugalmas feltételrendszert, amely alapján szelektálhatták a hozzájuk csatlakozni kívánó szervezeteket. Erre a keretrendszerre nagy szüksége volt a mozgalomnak, hiszen megalakulása után szinte azonnal találkozott azzal a problémával, amellyel minden új, a politikai erőterbe frissen belépő

441 A HVG 2012. november 10-i számában jelent meg a Medián felmérésére alapuló cikk, ennek rövidebb formája az online verzióban is elérhető: http://hvg.hu/itthon/201245_partok_es_politikusok_nepszerusege_kozepkez (letöltés ideje: 2014. április 18.)

442 Több kritikus vélemény is napvilágot látott az Medián-elemzés módszertanával kapcsolatban, a következő cikk jól megfogalmazza a kritikák lényegét: http://mandiner.blog.hu/2012/11/12/a_median_az_egyutt_2014_es_a_together_2k14_joghurt (letöltés ideje: 2014. április 22.)

443 Origo: Bajnaiéknek három feltételük van (elérhető <http://www.origo.hu/itthon/20121026-alairta-a-megallapodast-bajnai-gordon-a-milla-es-a-szolidaritast.html>) (letöltés ideje: 2014. április 15.)

szerveződésnek szembe kell néznie; nevezetesen, hogy a már meglévő erőstruktúrában hogyan határozza meg önmagát az egyes aktorokhoz képest. Ez a kérdés 2014 januárjáig, a közös ellenzéki lista bejelentéséig végigkísérte az Együtt 2014 történetét. A következőkben annak a bemutatására kerül sor, hogy miképpen viszonyult a meglévő pártokhoz és szervezetekhez az újonnan létrejött mozgalom az első időszakban, 2012 végén.

A Fidesz viszonylatában ez a kérdés egyértelmű, hiszen – ahogy az a szervezet elvi alapvetésében is szerepel – az Együtt 2014 egyik alapvető célja a Fidesz leváltása.⁴⁴⁴ Bár a Jobbikról ugyanitt nem található utalás, a szervezet vezetőinek nyilatkozataiból, a három alkotó szerveződés előéletéből kiindulva egyértelmű, hogy legalább annyira szembehelyezkedik vele a mozgalom, mint amennyire a Fidesszel. A baloldali pártok viszonylatában ugyanakkor már kezdetben is jóval összetettebb volt ez a kérdés. A mozgalom legelőször is az LMP csatlakozását kívánta elérni. Már november elején arról beszéltek az E14 vezetői, hogy együttműködési tárgyalásokat kívánnak kezdeni az ökopárt képviselőivel. Az LMP azonban megosztottnak mutatkozott az ügyben, a párt vezető politikusai érzékelvén azt, hogy két különböző irányvonal létezik a tagságon belül, visszafogottan nyilatkoztak az Együtt 2014-gyel kapcsolatban és kongresszust hívtak össze azzal a nem titkolt céllal, hogy megvitassák a kérdést és egységes álláspontot alakítsanak ki. Azt a helyzetet, amelybe az LMP került, valamint a döntést és az utána következő eseményeket egy külön alfejezetben tárgyalom.

Az első hetekben arra a kérdésre, hogy szövetségre lép-e az Együtt 2014 az MSZP-vel, a mozgalom vezető személyiségei ugyanazt a választ adták: az MSZP-vel való viszony még tisztázandó.⁴⁴⁵ Erre a válasza az alábbi kettősség miatt volt szükség. Egyrészt már az adott helyzetben is valószínűtlennek tűnt, hogy a szocialista párt nélkül sikerülhet a kormányváltás, másrészt az E14 jól felfogott érdeke volt annak elkerülése, hogy a választók szemében egy olyan kép alakuljon ki róla, miszerint alig pár héttel a megalakulása és a politikai korszakváltás igényének bejelentése után rögtön szövetségre lép a rendszerváltás óta legtöbb időt hatalomban töltött párttal. Ezzel szemben az E14 érdeke sokkal inkább az volt, hogy egy olyan centrum-jellegű politikai identitást sugározzon, amely nem csak a korábbi baloldali szavazók számára lett volna vonzó.⁴⁴⁶ Egy gyors MSZP-vel kötött megállapodással ez a kép

444 Az Együtt 2014 Választói Mozgalom elvi, erkölcsi alapvetései (elérhető: <http://egyutt-2014.blog.hu/>) (letöltés ideje: 2014. április 20.)

445 Ezt a szemmel láthatóan egyeztetett állásfoglalást szinte a szövetség minden prominens személyisége megtette a médiában. Juhász Péter itt: Origo: Az LMP-vel szöveteznének Bajnaiék (<http://www.origo.hu/itthon/20121108-alairas-gyujtesbe-kezd-es-az-lmpvel-szovetkezne-az-egyutt-2014.html>) Oszkó Péter pedig itt: 168 óra: A választásra összeáll majd egy egységes erő (2012. november 15-i szám. Online formában elérhető: <http://www.168ora.hu/itthon/oszko-peter-gazdasag-valasztas-bajnai-gordon-haza-es-haladas-milla-szolidaritass-105819.html>)

446 Bajnai Gordon már 2012. október 23-i beszédében érezhető volt erre a centrum-jelleg megteremtésére tett kísérlet többek között ebben a mondatban: „Reménykedő baloldaliak, csalódott jobboldaliak, politikailag elárvult szabadelvűek és hatni akaró zöldek összefogását kell megteremtelnünk és azokét is, akik nem tudnak vagy nem akarnak maguknak pártot választani.” Kérdéses, hogy mennyire volt alkalmas eme szerveződés valódi centrumként megjeleníteni, azonban a későbbi közvélemény-kutatások szerint a támogatói egy része nem a már meglévő baloldali pártoktól érkezett, hanem bizonytalan volt korábban, mindez részben igazolhatta a főszövegben megfogalmazott törekvést.

azonnal szertefoszlott volna. Ezzel a kettősséggel magyarázható az E14 halogató hozzáállása az MSZP-vel szemben, amely során mindvégig igyekezett bizonyos távolságot tartani a párttól, ugyanakkor nyitva hagyni a kaput számára egy programalapú együttműködésre.⁴⁴⁷

Az Együtt 2014 kényelmetlen dilemmával találta szemben magát akkor, amikor a rendszerváltás óta eltelt időszakban aktív politikai szerepet vállaló, de 2012-re érdemi támogatottsággal nem rendelkező politikusok és a körük épülő szervezetek jelentették be csatlakozási szándékukat. Ilyen volt a Gyurcsány Ferenc nevével fémjelzett Demokratikus Koalíció, a Kuncze Gáborhoz köthető Szabadelvű Polgári Egyesület (SZPE), amely két szervezet már októberben jelezte, hogy részt kíván venni az együttműködésben, de ide sorolhatóak – igaz, fél évvel később – a Fodor Gábor, valamint a Bokros Lajos vezette pártok is. A problémát az okozta, hogy az említett szerveződések nem rendelkeztek érdemi támogatottsággal.⁴⁴⁸ Vezetőik politikai „elhasználtsága” miatt az E14 döntéshozói joggal érezhették úgy, hogy amennyiben a DK és az SZPE csatlakoznának a mozgalomhoz, az „többet vinne, mint hozna”, hiszen például az LMP éppen a pártkongresszusi döntésre várt ekkor, amelyet az Együtt 2014 szemszögéből könnyen negatívan befolyásolhatott volna az adott szervezetek csatlakozása. Ugyanakkor nem volt meg a megfelelő hivatkozási alap a csatlakozási kérelmek elutasítására sem, hiszen nehezen indokolható, hogy miért hagynák nyitva az ajtót az MSZP előtt, amennyiben más, a múltban szerepet vállalt politikusok előtt bezárják azt.⁴⁴⁹ Az E14 a racionálisabbnak tűnő döntést hozta, és kitért ezen szervezetek csatlakozási kérelme elől.

4. A Magyar Szocialista Párt helyzete 2012 őszétől

Az Együtt 2014 megalakulása, az ezzel létrejött új helyzet a baloldalon kényelmetlen helyzetbe hozta az MSZP-t. Bár a bizonytalanok korábban bemutatott, szokatlanul magas száma a kormányzati ciklus félidejében már önmagában jelentős kudarcként róható fel a szocialista párt számára, mindazonáltal a párt az E14 megalakulása előtt egyértelműen a baloldali ellenzék legerősebb pártja volt, komoly veszélyt jelentő ellenfél nélkül. Erre az ellenzéken belüli kényelmes hatalmi pozícióra jelentős kihívás volt az új mozgalom megjelenése, még akkor is, ha a kezdeti időszakban az E14 szószólói minden fórumon igyekeztek elosztatni azt a képet, miszerint szervezetük pártként, kihívó félként értelmezhető. Önmagában kihívást jelentett Bajnai Gordon visszatérése is a politikába, hiszen a potenciális

(A beszéd elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=blWYnKFe68U>)

447 Oszkó Péter már korábban idézett interjúja ennek tipikus példája: 168 óra: A választásra összeáll majd egy egységes erő (2012. november 15-i szám. Online formában elérhető: <http://www.168ora.hu/itthon/oszko-peter-gazdasag-valasztas-bajnai-gordon-haza-es-haladas-milla-szolidaritass-105819.html>)

448 Egyedül a Demokratikus Koalíció esetén beszélhetünk mérhető támogatottságról, ugyanakkor a DK az Együtt 2014 megjelenésével a közvélemény-kutatások alapján potenciális szavazóinak jelentős részét elvesztette, 2012 novembere a DK legnehezebb időszaka volt, hiszen a szavazatvesztés mellett azzal is szembe kellett, hogy nézzen, hogy az E14 látványosan elutasító vele szemben. A DK számára a teljes elszigeteltség éve következett.

449 A következő cikk részletesebben tárgyalja a kérdést: http://velemenyzvezer.blog.hu/2012/10/26/bajnai_es_a_zombik (letöltés ideje: 2014. április 29.)

baloldali választók és a hazai politikai gondolkodók jelentős része a miniszterelnök-jelölti poszt várományosaként tekintett rá.

Az MSZP 2012 októberétől kivárt. Mesterházy Attila többször is tett nyilatkozatot az adott időszakban, ugyanakkor semmilyen markáns állásfoglalást nem fogalmazott meg az Együtt 2014-gyel kapcsolatban attól eltekintve, hogy leszögezte, az ellenzéki oldal továbbbontása csak akadályozná a kormányváltás ügyét.⁴⁵⁰ A 2012. ősz végi, tél eleji MSZP - Együtt 2014 viszonyról tehát elmondható, hogy mindkét fél kivárt. Az Együtt elsősorban azért, mert először az LMP-vel kötendő szövetségre fókuszált, amely ügynek feltehetőleg ártott volna az MSZP-vel való gyors összeborulás, a szocialista párt pedig azért, mert ebben az időszakban még egyáltalán nem látták tisztán, hogy milyen szerepe lesz az E14-nek az ellenzéki oldalon, továbbá mert nem voltak érdekelték a korábbi ellenzéki szereposztás megváltozásában. Az MSZP sokkal inkább az Együtt 2014 megalapítása körül kialakult, a közvélemény kutatásokban is tetten érhető jelentős választói lelkesedés lecsendesedésében volt érdekelt, amely erősebb tárgyalópozíciót eredményezett volna a szocialista párt számára.

5. Az LMP dilemmája

Nem csak az Együtt 2014 találta szemben magát azzal a kérdéssel 2012 novemberében, hogy meg kell határoznia a többi politikai szereplőhöz fűződő viszonyát. A mozgalom létrejötte, illetve a baloldalon dinamizálódó együttműködési folyamat nyomást helyezett az LMP-re, hogy értelmezze újra a saját helyzetét a politikai erőterben. A zöldpárt számára ez a probléma korábban nem jelent meg hangsúlyosan, hiszen a kezdetektől a korábbi nagy pártoktól való elhatárolódást és a radikalizmus elítélését hirdette, amivel lényegében minden számottevő politikai párttal szemben határozta meg önmagát.

A 2010-es választás után eltelt több mint két év során azonban az LMP is osztozott az ellenzéki pártok kudarcában, abban a tekintetben, hogy képtelen volt érdemben megszólítani a szokatlanul magas számban bizonytalanná váló szavazókat. Bár a 2010-es, a győztes kilétét előre sejthető választások során még önálló eredményként kommunikálható volt, hogy új pártként sikerült a parlamentbe jutni, ekkorra már egyre gyakrabban merült fel az LMP-vel kapcsolatban az, hogy mi lehet a hosszú távú célja, hogyan kerülhet valaha kormányra. Mivel annak nem volt realitása 2012 őszén, hogy az LMP önálló pólusként kormányváltó erővé váljon a 2014-es választásra, így természetesnek vehető az, hogy a szövetséges keresésre sarkalló hangok felerősödtek párton kívül és belül egyaránt.

⁴⁵⁰ „Ha ebben új szereplők jelennek meg, akik olyan választókat is meg tudnak szólítani – a liberálisokat például –, akiket az MSZP nem ér el, akkor az az ellenzéki oldal javára válik. Ha a tortát tudjuk növelni, az növeli az ország esélyeit. Ha csak a szeleteket daraboljuk tovább, az értelmetlen. [...] Várjuk meg, míg a dolog kiforja magát. Mi türelmesek vagyunk.”- Nól: Az első lépést megtettem (elérhető: http://nol.hu/belfold/az_elso_lepest_megtettem-1342337) (letöltés ideje: 2014. március 4.)

Ezzel megjelent egy repedés az LMP-n belül, amely később törésvonallá vált. Egyik oldalán azokkal, akik szerint a pártnak nyitnia kell az ellenzéki együttműködés felé annak érdekében, hogy a kormányváltás megtörténhessen, valamint hogy az ökopárt érdekei becsatornázásra kerülhessenek a törvényhozásban, másik oldalán azokkal, akik szerint az LMP identitása kérdőjeleződne meg, ha szövetségre lépne az egyik felével annak, amivel szemben létrejött. Már az október 23-i beszéd után nyilvánvaló vált, hogy létezik egy szárny a párton belül, amely várakozással tekint az Együtt 2014-re és elvi szinten támogatja az ellenzéki összefogás gondolatát, ugyanakkor létezik egy ezzel ellentétes álláspont is, amely nem tartja elfogadhatónak, hogy az LMP nyisson a rendszerváltás óta eltelt 22 évben valamely oldalon tevőleges szerepet betöltött személyekkel, pártokkal kialakítandó szövetség felé. Előbbieket Jávör Benedek és Karácsony Gergely, utóbbiakat Schiffer András és Róna Péter képviselte leginkább. A vitát a párt november 17-18-i kongresszusa volt hivatott eldönteni, ezt megelőzően a párt politikusai igyekeztek visszafogottan nyilatkozni a kérdésben, ugyanakkor a két oldal közötti véleménykülönbség egyértelműen megjelent.⁴⁵¹

A következő táblázatban összefoglaltam az Együtt 2014-hez való csatlakozás mellett és ellen ekkor felhozott vagy felhozható érveket:

⁴⁵¹ Jávör: Tárgyalni kellene az Együtt 2014-gyel (elérhető: http://hvg.hu/itthon/20121107_Javor_targyalni_kellene_az_Egyutt_2014gye) (letöltés ideje: 2014. április 8.)
Schiffer: Egyértelmű nem Bajnai miniszterelnökségére (elérhető: http://hvg.hu/itthon/20121001_Egyvertelmu_nem_Bajnai_miniszterelnokseger) (letöltés ideje: 2014. április 8.)

Mellette	Ellene
Fidesz-kormány leváltásának esélye az összefogással nő	Az ellenzéki összefogás sikere nem garantált, vereség esetén elveszne az eredménylegitimáció, azaz a pro érvek java
Sikeres kormányváltás esetén a kormányzati szerepben lehetőség a saját program részeinek érvényesítésére	Teljesen önálló politika feladása, alkalmazkodási kényszer, mindez úgy, hogy jelentős gazdaságpolitikai felfogáskülönbségek állnak fenn ¹
A kormányváltás sikeressége esetén képesség arra, hogy a többi kormánypárt politizálását „moderálja”, kormányon belülről ellenőrizze ²	Korábbi önmeghatározás feladása, szövetségre lépés a korábban támadott Bajnaival, később valószínűleg az MSZP-vel is
Szavazóik többsége támogatja, hogy az Együtt 2014-re szavazzon a kormányváltás érdekében ³	2010-es választók jelentős részének „elárulása”, hiszen korábban szó sem volt arról, hogy szövetségre lépnének az MSZP-vel
Néhány garantált parlamenti hely még akkor is, ha a kormányváltás nem történik meg, így a teljes kudarc lehetőségének elkerülése	A parlamenti küszöb önálló átlépése esetén több parlamenti hely, mint egy széles összefogás részeként ⁴

A kongresszus végül a csatlakozást, pontosabban a csatlakozási tárgyalásokat elutasító oldal szűk győzelmét hozta. A delegáltak 84–77 arányban fogadták el azt a javaslatot, miszerint az LMP nem csatlakozik az Együtt 2014-hez, azaz a Schiffer András által képviselt álláspont győzedelmeskedett a Jávor Benedek által képviselté felett. Utóbbi politikus a döntés kihirdetése után lemondott frakcióvezetői posztjáról, mondván „lemondunk arról az esélyről, hogy véget vessünk az Orbán-rezsimnek”⁴⁵². A vita azonban nem ért véget, a kisebbségben maradt vélemény képviselői nem sokkal később önálló platform megalakítását jelentették be, majd januárban kiszakadtak az LMP-ből, megalakítva a Párbeszéd Magyarországért pártot, amely rövid úton csatlakozott az Együtt 2014-hez. Így az LMP megválva belső ellenzékétől folytatta távolságtartó politikáját és ennek szellemében készülhetett a 2014-es választásokra.⁴⁵³

452 Mandiner: Külön 2014: az LMP nem csatlakozik, Jávor lemondott (elérhető: http://mandiner.hu/cikk/20121118_kulon_2014_az_lmp_nem_csatlakozik_javor_lemondott) (letöltés ideje: 2014. március 19.)

453 A szakadásról bővebben: Origo: Kettészakadt az LMP (elérhető: <http://www.origo.hu/itthon/20130127-ketteszakadt-az-lmp-a-parbeszed-magyarorszagert-platform-tagjai-uj-partot.html>) (letöltés ideje: 2014. március 19.)

6. Az első egyezség

A 2012 novemberére és decemberére jellemző magas aktivitás az ellenzéki összefogás körül 2013 elejére alábbhagyott. Bár a mozgalom tagjai ennek ellenkezőjét állították,⁴⁵⁴ mégis úgy tűnt, hogy az LMP kongresszusi döntése keresztülhúzta az Együtt 2014 számításait, a szervezet együttműködést dinamizáló törekvései érzékelhetően lelassultak. A zöldpárt különutas politikája mellett az E14-nek azzal is szembe kellett néznie, hogy az MSZP sem siet zászlóik alá, inkább tárgyalna az együttműködés lehetőségeiről. 2013 telére elfogyott a mozgalom mögül a kezdeti lendület, ami a közvélemény-kutatások eredményeiben is testet öltött: a szerveződés veszített támogatottságából.⁴⁵⁵

Március elején a mozgalom bejelentette, hogy Együtt 2014 Választói Szövetség Párt néven párttá alakul, amivel azonnal szövetségre lépett a Párbeszéd Magyarországért párt, melyet az LMP-ből kiszakadt politikusok alkottak. A párttá alakulás magyarázata abban keresendő, hogy az az ernyőszervezet-jelleg, melyet a mozgalom még októberben meghirdetett, nem vezetett sikerre. Sem az LMP, sem az MSZP nem volt hajlandó olyan keretek között csatlakozni, ahogy azt a szervezet vezetői eredetileg eltervezték, ezáltal a mozgalomnak fel kellett adnia a pártok felett álló, szervező önmeghatározását és belépni a pártstruktúrába, hogy a többiekkel egyenlő félként alakítsa tovább a folyamatokat. 2013 tavaszára úgy tűnt, hogy az összefogás kétszereplőssé szűkült. Az egyik szereplő a frissen párttá alakult, szervezetét épp alakító Együtt 2014-PM, a másik, a helyzettel egyre jobban megbarátkozó, saját érdekeit egyre inkább felismerő és magabiztosabban képviselő MSZP. Ekkorra mindkét párt számára nyilvánvalóvá vált, hogy egymással szövetségben vezet tovább az út. Az az opció, hogy önállóan, a másik nélkül sikerül kormányváltó erőként fellépni, ahogy az a tanulmány által vizsgált időszak elején, a 2012 nyári-őszi időszakban még reálisnak látszott, már teljességgel kizárható alternatívává vált.⁴⁵⁶

Az első megállapodás a két párt között 2013. április 27-én történt. Ekkor Bajnai Gordon az MSZP meghívására a szocialista párt választmányi ülésén mondott beszédet, majd válaszolt a kérdésekre. Ekkor még csupán egy „puha” megállapodásról beszélhetünk, amely kimerült abban, hogy megegyeztek: a választásig hátralévő időben egymással egyeztetve állítanak jelöltek az időközi választásokon, nem egymás kárára építgetik szervezeteiket és a fontosabb kérdésekben konzultálnak.⁴⁵⁷ Erdemi előrelépésnek csupán az tekinthető, hogy a két párt abban is

454 HVG: Párterápia vagy szakítás - Bajnaiék az LMP pénteki döntését várják (elérhető: http://hvg.hu/itthon/20121122_LMP_frakcio_Egyutt_2014_Bajnai) (letöltés ideje: 2014. április 8.)

455 Török Gábor gyűjtése az öt közvéleménykutató intézet adataival elérhető: <https://docs.google.com/spreadsheets/ccc?key=DAoLnDrKA6fV8dEJvUFRBLUZ3cThkcjIMYS05eDcyemc#gid=0> (letöltés ideje: 2014. április 2.)

456 Ezt Lakner Zoltán is kifejtette, aki korábban még lehetséges forgatókönyvként vizolta fel, hogy az egyik ellenzéki párt a többi közül kiemelkedve magához vonzhatja a szavazatokat: Magyararancs: Lakner Zoltán interjú: <http://magyararancs.hu/belpoli/ilyet-meg-az-szdsz-sem-kert-az-mszp-tol-soha-83749> (letöltés ideje: 2014. április 10.)

457 Magyar Nemzet online: Erről állapodott meg Mesterházy és Bajnai (elérhető: http://mno.hu/belfold_archiv/errol-allapodott-meg-mesterhazy-es-bajnai-1157490) (letöltés ideje: 2014. április 10.)

megegyezett: közös egyéni jelölteket fognak állítani mind a 106 egyéni körzetben, azonban annak leosztása, hogy ki hány körzetben állíthat jelöltet, még nem történt meg. A közös miniszterelnök-jelölt kilétével kapcsolatos kérdés megválaszolása, amely ekkorra már mindennapi téma volt a hazai sajtóban, szintén elodázásra került.⁴⁵⁸

7. Az egyes szereplők stratégiai helyzetének változása

MSZP

A szocialista párt 2013 tavaszára kijött abból a bizonytalan, kihívott pozícióból, amelybe az Együtt 2014 megjelenésével 2012 őszén került, amikor is egy időre úgy tűnt, elveszítheti vezető pozícióját a baloldalon belül, amelyet 1994 óta birtokolt. 2012 őszén ugyanis Bajnai Gordon – bár nyilatkozataiban kerülte a kérdést – valójában bejelentkezett a miniszterelnök-jelölt posztért, amelyre akkor úgy tűnt, jó esélyei is vannak. Az Együtt 2014 ugyanis rögtön megalapítása után jelentős támogatottsággal bírt, de még fontosabb, hogy a politikus népszerűségi indexeken Bajnai Gordon többször is jelentős különbséggel előzte meg Mesterházy Attilát.⁴⁵⁹ A helyzet azonban a körülményeknek és az MSZP kivárási taktikájának köszönhetően 2013 tavaszára megváltozott. A szocialista párt malmára hajtotta a vizet a korábban már bemutatásra került időszakban mindennek előtt az, hogy az LMP kongresszusán elvetette az E14-hez való csatlakozás gondolatát, amivel keresztlúzt annak centrum-jellegű politikai identitás megteremtésére tett kísérletét. Ezek után az MSZP feletti nyomás a csatlakozásra jelentősen csökkent, hiszen megszűnt annak a veszélye, hogy egy hozzá hasonló méretű és támogatottságú pólus jelenik meg. További, az MSZP számára kedvező folyamat volt az, hogy 2012 decemberétől Bajnai korábban említett kiemelkedően magas támogatottsága folyamatosan csökkent. Ez a tendencia egyrészt követte az Együtt 2014 népszerűségvesztését, másrészt pedig annak volt köszönhető, hogy már 2012 novemberében elkezdődött egy nagyon erős jobboldali negatív kampány, amelynek középpontjában Bajnai állt. Óriásplakátokon, írott és online folyóiratokban nagy számban jelent meg az „Együtt tettétek tönkre az országot” feliratú hirdetés, amelyen Gyurcsány Ferenc és Bajnai Gordon összehajolva volt látható. A hirdetés célja az volt, hogy Gyurcsány Ferenc széleskörű elutasíthatóságát kihasználva, a két volt miniszterelnököt együtt ábrázolva, Bajnai népszerűségét is csökkentse. A politikus népszerűségi indexek tanulása szerint a negatív kampány sikeres volt, a Medián havonta megjelenő kutatási eredményei szerint Bajnai népszerűsége a novemberi

458 NOL: Közös jelölteket állít az MSZP és az Együtt 2014 (elérhető: http://nol.hu/belfold/kozos_jelolteket_allit_a_va-lasztasokon_az_mszp_es_az_egyutt_2014-1382879) (letöltés ideje: 2014. április 10.)

459 A Nézőpont Intézet februárban közzétett elemzésében többféle kérdésfeltevessel is arra jutott, hogy Bajnait a választók szélesebb rétege támogatja. Elérhető: http://nezopointintezet.hu/files/2013/02/Nezopoint_Intezet_Bajnai-Mes-terhazy_csorte.pdf (letöltés ideje: 2014. március 18.)

38%-ról márciusra 36%-ra, áprilisa 34%-ra, májusra 32%-ra csökkent. Ugyanebben az időszakban Mesterházy 29%-ról 33%-ra emelkedvén 10%-ot hozva Bajnain meg is előzte a korábbi miniszterelnököt.⁴⁶⁰ A fentieket figyelembe véve tehát kijelenthető, hogy az MSZP tárgyalópozíciói minden téren jelentősen javultak az Együtt 2014-gyel szemben 2013 nyarára. és sokkal kedvezőbb helyzetből kezdetet neki az együttműködési tárgyalásoknak.

Együtt 2014

Az Együtt 2014 nem tudott megfelelni a megjelenése körül támadt hatalmas várakozásoknak. Az első időszakban általa presszionált együttműködés nem hozta meg az eredményeket, ami legfőképpen a saját támogatottságának ártott, hiszen az összefogás megvalósulásában bekövetkezett kudarcokat a választók jelentős része az E14 kudarcaként azonosította. Az ernyőszervezet-jelleg megbukott, lényegében ennek beismerése volt az, amikor a szervezet bejelentette párttá alakulását. Innentől kezdve, belépve a pártpolitika szintjére, az Együtt 2014 érdeke az volt, hogy az együttműködési tárgyalásokig minél jelentősebb támogatottságot tudjon felmutatni, amelyet minél több egyéni képviselőjelölti helyre, vagy a miniszterelnök-jelölt jelölésének lehetőségére válthat be. Azonban a párttá alakulás sem tudta megállítani a szervezet támogatottságának lassú, de folyamatos csökkenését 2013 első felében, amely mellé az MSZP támogatottságának stagnálása társult.⁴⁶¹ Miközben az MSZP a számára kedvezővé vált helyzet kiaknázására törekedett azzal, hogy az együttműködési megállapodás sürgetőjévé lépett elő, addig az E14 érdeke ekkorra a korábbiakkal ellentétes módon éppen az lett, hogy időt nyerjen a tárgyalásokig, ráadásul a köztes időszakban is növelje a támogatottságát. Az idő, ahogy 2012 végén, ezúttal is az MSZP-nek dolgozott, a választásokig már egy év sem volt hátra, a megállapodást így nem lehetett sokáig elodáznia.

460 A Medián havonta készített politikai népszerűség indexei az adott időszakra a következő linkeken elérhetők:

<http://median.hu/object.a4f14933-36ef-4cb3-9701-80eff2e39552.ivy>

<http://www.median.hu/object.9a5752eb-18c6-451b-aa98-ec5f7961d465.ivy>

<http://median.hu/object.97f35923-5ae3-4376-a3f6-a3ef5b01ab38.ivy>

<http://www.median.hu/object.71e5f611-7c3f-4fa6-bd9b-5687855b224a.ivy> (letöltés ideje: 2014. április 20.)

Hasonló állapotról számolt be a Republikon Intézet is 2013 áprilisában publikált „Pártok egy évvel a választás előtt” című tanulmányában, amelyben az Ipsos felméréseit vették alapul. Elérhető: http://www.republikon.hu/upload/5000286/partok2013_v4.pdf (letöltés ideje: 2014. március. 16.)

461 Török Gábor gyűjtése az öt közvéleménykutató intézet adataival elérhető: <https://docs.google.com/spreadsheet/ccc?key=0AoLnDrKA6fV8dEjvUFRBLUZ3cThkcjIMYS05eDcyemc#gid=0> (letöltés ideje: 2014. április 2.)

LMP

A Lehet Más a Politika helyzete a PM kiválásáig már bemutatásra került. Ez után a párt stratégiai célja egészen a választásokig változatlan és a többi baloldali pártéhoz képest egyszerűen átlátható volt. Onnantól kezdve, hogy az LMP kivonta magát az együttműködési folyamatból, nem kellett többé a más pártokkal való viszonyának meghatározásával, az azokkal való mindennapos versengéssel foglalkoznia. A feladat azonban nem ígérkezett egyszerűnek, hiszen egyrészt a párt vezető politikusai egy-két kivétellel távoztak, másrészt a közvéleménykutató intézetek a szétválás után nagyjából egységesen 2% körül mérték az LMP-t, amely részben az Együtt 2014 megjelenésnek, részben a PM kiválásnak volt köszönhető.⁴⁶² Mindezek ellenére a párt megőrizte azt a „tisztaságot”, amely a 2010-es választásokon a parlamentbe jutást biztosította számára, ráadásul a baloldal többi pártjával való szakítást a jobboldali sajtó és közvélemény pozitívan üdvözölte, az LMP egyre inkább kezdett a mérsékelt jobboldali, Fideszből kiábrándult szavazók számára is alternatívává válni. Ez a szerep, valamint az, hogy döntésével kivonta magát a jobb- és baloldal mindennapos harcából, nem elhanyagolható növekedési potenciált jelentett számára.

DK

Ahogy az már korábban említésre került, a Demokratikus Koalíciót az Együtt 2014 megjelenése több szempontból is kedvezőtlenül érintette. Egyrészt megtörte azt a néhány hónapja tartó folyamatot, amely során a DK a legtöbb közvéleménykutató intézet méréseiben 3%-ra növelte támogatottságát, közelítve ezzel az LMP-hez, másrészt pedig az E14 elszigetelte a pártot, mivel vezetői a kezdetektől arról beszéltek, hogy nem nyitogat a DK csatlakozása felé.⁴⁶³⁴⁶⁴ Ez a két hatás ráadásul egymást is erősítette, hiszen a DK támogatottságának csökkenésével egyben annak esélye is mérséklődött, hogy beveggyék az együttműködési folyamatba, ugyanis vezetőjének, Gyurcsány Ferencnek a széleskörű elutasíthatósága miatt ezáltal a „többet visz, mint hoz” érvelés egyre igazotabbnak tűnt. A DK-nak tehát, miután egyértelművé vált, hogy a jelenlegi erőviszonyok között kihagyják az összefogásból, arra kellett törekednie, hogy olyan támogatottságot építsen ki, amely vagy arra teszi képessé, hogy önállóan meglépje a választáson a szükséges 5%-os küszöböt, vagy arra, hogy az együttműködésbe való bevonás esetén több szavazót hozzon az ellenzéki összefogásnak, mint amennyit az a DK csatlakozásával elveszítene.

462
463 Török Gábor gyűjtése az öt közvéleménykutató intézet adataival elérhető: <https://docs.google.com/spreadsheets/ccc?key=0AoLnDrKA6fV8dEjvUFRBLUZ3cThkcjIMYS05eDcyemc#gid=0> (letöltés ideje: 2014. április 2.)
464 Magyar Hírlap online: Nem számlolnak Gyurcsányékkal Bajnai Gordonék (elérhető: <http://magyarhirlap.hu/belfold/nem-szamlolnak-gyurcsanyekkel-bajnai-gordonek>) (letöltés ideje: 2014. május 2.)

8. A 2013. augusztusi megállapodás

2013 nyara a két legnagyobb baloldali párt számára folyamatos tárgyalásokkal telt. Augusztus 29-én írták alá azt a megállapodást, amely az egyeztetések eredményeképpen született és rögzítette azt az együttműködési koncepciót, amivel a két párt elkezdhetette felkészülését a következő évi választásokra. Az április óta eltelt időszakban az Együtt 2014 nem tudta érdemben növelni a támogatottságát, és a miniszterelnöki népszerűségi indexen sem tudott változtatni a korábban már bemutatott erőviszonyokon. A DK még kevésbé tudta megvalósítani azt a stratégiai célt, amelyet előző év végén maga elé tűzhetett, ugyanis támogatottsága 1% körül maradt a legtöbb közvéleménykutató intézet felmérésében, így továbbra sem volt képes vonzó potenciális tagként feltűnni az együttműködés számára.⁴⁶⁵

Az MSZP tehát egyértelmű fölényének megnyugtató tudatával vehetett részt a tárgyalásokon, ami az augusztus végi megállapodásban tükröződött is. A megszületett egyezséggel egy nem teljes körű, a lehetőségekhez képest laza együttműködési forma jött létre a két párt között, hiszen nem született sem közös lista, sem megegyezés a közös miniszterelnök jelölt kilétét illetően. Utóbbi kérdést hosszas vita után azzal zárták le a felek, hogy amelyik párt listán több szavazatot kap, az adhatja a miniszterelnököt győzelem esetén. A választási rendszer sajátosságai miatt egy sikeres kooperáció minimuma az, hogy az együttműködő pártok csak egy jelöltet állítsanak választókerületenként. Ebben a kérdésben sikerült is megállapodnia a feleknek, bár nem közös jelöltek állításában, hanem abban, hogy az MSZP 75 körzetben, míg az Együtt 2014-PM 31-ben állíthat jelöltet.⁴⁶⁶

A két párt nagyjából a mért támogatottságának arányában részesült az egyéni jelöltek indítási jogának tekintetében, azonban a miniszterelnök-jelölés listás eredményhez való kötése egyértelműen az MSZP-t hozta ki győztesen a megállapodásból, hiszen nagyon alacsonynak tűnt annak esélye, hogy a választásokig hátralévő időben az Együtt 2014-PM le tudja dolgozni tetemes hátrányát a szocialista párthoz képest.⁴⁶⁷

Az augusztusi megállapodás kapcsán a következő törvényszerűséget látom kirajzolódni: az egyes pártok előnyüket hatványozottan tudják felhasználni egy tárgyalássorozat során, azaz valós erőfölényüknél is kedvezőbb alkukat képesek megkötni. Ezt további két hasonló eset is igazolja véleményem szerint. Egyrészt az MSZP és a Demokratikus Koalíció közötti szeptember eleji tárgyalási folyamat, másrészt a 2014

465 Török Gábor gyűjtése az öt közvéleménykutató intézet adataival elérhető: <https://docs.google.com/spreadsheets/ccc?key=0AoLnDrKA6fV8dEjvUFRBLUZ3cThkcjIMYS05eDcyemc#gid=0> (letöltés ideje: 2014. április 2.)

466 Népszabadság online: A végeredmény: MSZP–Együtt 75-31 (elérhető: http://nol.hu/belfold/megallapodott_az-mszp-es-az-egyutt-2014-1409473) (letöltés ideje: 2014. május 1.)

467 A következő elemzésben különböző érvek és ellenérvek találhatók az együttműködés itt létrejött koncepciójával kapcsolatban. Török Gábor: Biciklicsel (elérhető: http://torokgaborelemez.blog.hu/2013/08/29/497_biciklicsel#more5484118) (letöltés ideje: 2014. május 1.)

januárjában megkötött végleges ellenzéki együttműködési megállapodás, melyet a következő fejezetben részletesen is tárgyalok. A szocialista párt és a DK között szeptemberben lezajló tárgyalások során abszolút az MSZP erőfőlnye érvényesült, ami ellen a Gyurcsány Ferenc vezette párt érdemi támogatottság nélkül nem tudott hatásosan fellépni. Az MSZP végül egy olyan alkut kínált, amely teljességgel elfogadhatatlan volt a DK számára, még úgy is, hogy a kisebbik párt szempontjából az együttműködésbe való bejutás ekkor az egyetlen esélynek látszott a túlélésre.⁴⁶⁸ Az MSZP szempontjából a tárgyalás során mutatott kíméletlen erőpolitika egy klasszikus „win-win” szituációt eredményezett, hiszen vagy sikerül beleerőltetni a Demokratikus Koalíciót egy olyan egyezségbe, amely lényegében eltüntette volna azt a potenciális ellenfelek sorából, vagy sikerül fenntartani a DK elszigeteltségét, ami ekkor úgy tűnt, hogy félévvel később annak parlamentből való kimaradását, ezáltal totális bukását eredményezheti.⁴⁶⁹

9. Erőviszonyok alakulása 2014. januárra, azok érvényesítése a végleges ellenzéki megállapodás során

2013 végére két tényező is indokoltá tette az ellenzéki megállapodás újraindítását. Egyrészt a Demokratikus Koalíció támogatottság 4%-ra növekedett a teljes népesség körében, így tárgyalópozíciói jelentősen megerősödtek, másrészt az Együtt 2014-PM és az MSZP támogatottsága közti különbség megszűnésével egyértelművé tette, hogy az augusztusi egyezség értelmében Mesterházy Attila lesz a baloldali miniszterelnök-jelöltje. Az újraindított tárgyalásokat így az MSZP újra tetemes előnnyel kezdhette meg, míg az E14-PM pártszövetség augusztushoz képest tovább gyengült, hiszen a DK azonos támogatottságú erővé nőtt fel mellé. A végleges ellenzéki megállapodás újfent igazolta a korábban általam megfogalmazott törvényszerűséget, az MSZP erőfőlnye hatványozottan érvényesült.

A következőkben az ellenzéki megállapodásban kiosztott pozíciók alapján elemzem, hogy melyik párt milyen eredménnyel zárta a „baloldali előválasztást”, ehhez a Republikon Intézet januári elemzését fogom használni mint a témában egyedül releváns tanulmányt. Érdekes külön vizsgálni a helyek listás és egyéni választó kerületekben történt eloszlását. Listán egyszerűbbnek tűnik a helyzet. A Republikon különböző lehetséges választási szereplésekre vetítve vizsgálta a listáról bejutó helyek számát.

468 2013. augusztusi mérések alapján a DK 1%-on állt. Török Gábor gyűjtése az öt közvéleménykutató intézet adataival elérhető: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/ccc?key=0AoLnDrKA6fV8dEJvUFRBLUZ3cThkcjIMYS05eDcyemc#gid=0> (letöltés ideje: 2014. április 2.)

469 Gyurcsány Ferenc egy interjúban később így fogalmazott az MSZP szeptemberi ajánlatának elutasításával kapcsolatban: „Politikai öngyilkosságra azonban - és itt nemcsak magamról, hanem a pártomról is beszélnek - nem vagyok hajlandó.” Magyararancs online: „Az én mondataim egyenesek” - Gyurcsány Ferenc az ellenzéki tárgyalásokról (elérhető: <http://magyararancs.hu/belpol/gyurcsany-ferenc-DK-az-en-mondataim-egyenesek-86599>) (letöltés ideje: 2014. május 3.)

Mivel a 2014. januári hónapból származó közvélemény-kutatási adatok az intézet által 35%-ra számolt becsléséhez állnak a legközelebb, ezért ezt veszem alapul. Ez alapján az ellenzéki összefogás nagyjából listájának első negyven helyével számolható befutóként. A lista első 40 helyén 31 MSZP-s, 4 Együtt 2014-PM-es, 4 DK-s és egy LMP-s jelölt volt található, tehát a szocialista párt a közvélemény-kutatási adatok erőviszonyaihoz képest messze felül volt reprezentálva a közös ellenzéki listán, míg a DK és az Együtt 2014-PM egymáshoz képest legalábbis arányaiknak megfelelően kaptak helyeket.^{470, 471}

Az egyéni választókerületi helyek tekintetében még átütőbb MSZP-túlsúlyról beszélhetünk. A Republikon elemzésében a 10, baloldali szempontból legnagyobb eséllyel nyerhető körzetből 9-ben az MSZP indíthatott jelöltet és csupán egyben az Együtt 2014-PM. A Demokratikus Koalíció a 13. legideálisabb körzetben indíthatta legesélyesebb jelöltjét. Mindez azt vetítette előre, hogy a két kisebb párt 35%-os listás eredmény esetén 5-5 képviselői helyre számíthatott a felálló parlamentben, amely éppen elégséges a frakcióalapításhoz, ezzel szemben az MSZP ugyanezzel az eredménnyel számolva 36 hellyel tervezhetett, azaz mért támogatottsága arányához viszonyítva jóval többel.

A 2014. január 12-én elfogadott közös ellenzéki listával lezárult a baloldali előválasztási folyamat, amely a Magyar Szocialista Párt és Mesterházy Attila elsőpró győzelmét hozta. Az Együtt 2014-PM és a Demokratikus Koalíció nagyságrendileg azonos pozícióban jött ki az egyezségből, ami az előbbi számára kudarként, az utóbbi számára – kiváltképp a 2013 nyárvégi állapotokhoz képest – sikerként értékelhető.

470 A Republikon Intézet elemzése elérhető: <http://www.republikon.hu/news.php?id=321> (letöltés ideje: 2014. május 4.)

471 Az ellenzéki megállapodásban fixált lista elérhető: http://index.hu/belfold/2014/02/12/itt_az_osszefogas_veleges_es_teljes_listaja (letöltés ideje: 2014. május 4.)

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Republikon elemzések:

Egyéni választókerületi erőssorrend

(elérhető: <http://www.republikon.hu/news.php?id=327&filter=Elemz%C3%A9sek>) (letöltés ideje: 2014. március 20.)

Az ellenzéki megállapodás politikai és választástechnikai értékelése

(elérhető: <http://www.republikon.hu/news.php?id=321&filter=Elemz%C3%A9sek>) (letöltés ideje: 2014. március 20.)

Pártok egy évvel a választás előtt

(elérhető: <http://www.republikon.hu/news.php?id=286&filter=Elemz%C3%A9sek>) (letöltés ideje: 2014. március 20.)

Hogyan modellezhető az együttműködés?

(elérhető: <http://www.republikon.hu/news.php?id=278&filter=Elemz%C3%A9sek>) (letöltés ideje: 2014. március 20.)

Pártok félidőben: mit tudunk a Fidesz, az MSZP, a Jobbik, az LMP és a DK szavazóiról? (elérhető: <http://www.republikon.hu/news.php?id=269&filter=Elemz%C3%A9sek>) (letöltés ideje: 2014. március 20.)

Nézőpont Intézet elemzések:

Pártverseny a célegyenesben (elérhető: <http://nezopontintezet.hu/aktualis/partverseny-a-celegyenesben/>, letöltés ideje: 2014. március 23.)

Az LMP csökken, pedig nőhetne (elérhető: <http://nezopontintezet.hu/aktualis/az-lmp-csokken-pedig-nohetne/>) (letöltés ideje: 2014. március 23.)

Újra csökkenő pályán az MSZP? (elérhető: <http://nezopontintezet.hu/aktualis/ujra-csokkeno-palyan-az-mszp/>) (letöltés ideje: 2014. március 23.)

Medián kutatások:

Se nem hozott, se nem vitt (elérhető: <http://www.median.hu/object.d30af761-8a4d-46b6-a13c-e030e1ce7ab4.ivy>, letöltés ideje: 2014. március 23.)

Önök kérték: (elérhető: <http://www.median.hu/object.6bc9ec57-76e5-41ec-b1e9-18b17f1a093a.ivy>, letöltés ideje: 2014. március 23.)

A kormányváltók többsége Bajnaira voksolna (elérhető: <http://www.median.hu/object.6e30a12e-04ff-43f6-9ef5-2ccad4a3a8db.ivy>, letöltés ideje: 2014. március 23.)

Forrásjegyzék:

Biztos bizonytalanok - A Republikon Intézet decemberi közvélemény-kutatása (elérhető: <http://www.republikon.hu/news.php?id=254&filter=Elemz%C3%A9sek>) (letöltés ideje: 2014. április 07.)

TÁRKI: Mélyponton a választói érdeklődés

(elérhető: <http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kitekint/20120725.html>) (letöltés ideje: 2014. március 25.)

SZIGETVÁRI Viktor – VETŐ Balázs: Átbillenteni, visszaszerezni, meghódítani (http://www.hazaeshaladas.hu/ftp/hesh/evk/evk_elemezis_tordelt_v5_1.pdf) (letöltés ideje: 2014. március 03.)

TÁRKI: Júniusban nem profitált az MSZP a Fidesz népszerűségvesztéséből (elérhető: <http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kitekint/20120627.html>) (letöltés ideje: 2014. április 8.)

Pártok félidőben: A Republikon Intézet tanulmánya (elérhető: <http://www.republikon.hu/upload/5000269/partok%20felidben.pdf>) (letöltés ideje: 2014. április 2.)

Népszabadság online: A bizonytalan választók nagyobb része inkább baloldali (elérhető: http://nol.hu/belfold/20120723-kit_akarnak_a_bizonytalanok_-1320199) (letöltés ideje: 2014. április 2.)

RADNÓTI Sándor: Politikai hisztéria (elérhető: <http://www.168ora.hu/velemen/radnoti-sandor-valasztas-aszofo-mszp-dk-fidesz-104462.html>) (letöltés ideje: 2014. április 2.)

LAKNER Zoltán: Olajfa, tölgy és szomorúfűz (elérhető: <http://www.168ora.hu/itthon/mi-lesz-velunk-ellenzek-osszefogas-lakner-zoltan-104289.html>) (letöltés ideje: 2014. április 8.)

Ünnep Bajnaival: Egyedülálló úr keresi... HVG, 2012. október 20-i szám

168 óra: 2012. november 8. szám. Interjú Bajnaival.

Együtt 2014 Együttműködési Nyilatkozat (elérhető: https://www.egyutt2014.hu/ftp/egyutt2014_egyuttmukodesi_megallapodas.pdf) (letöltés ideje: 2014. április 12.)

HVG.hu: Medián: Bajnaiék lettek a legjelentősebb ellenzéki erő (elérhető: http://hvg.hu/itthon/201245_partok_es_politikusok_nepszerusege_kozepkez) (letöltés ideje: 2014. április 18.)

Mandiner: A Medián, az Együtt 2014 és a Together 2k14 joghurt (elérhető: http://mandiner.blog.hu/2012/11/12/a_median_az_egyutt_2014_es_a_together_2k14_joghurt) (letöltés ideje: 2014. április 22.)

Origo: Bajnaiéknak három feltételük van (elérhető: <http://www.origo.hu/itthon/20121026-alairta-a-megallapodast-bajnai-gordon-a-milla-es-a-szolidaritass.html>) (letöltés ideje: 2014. április 15.)

Az Együtt 2014 Választói Mozgalom elvi, erkölcsi alapvetései (elérhető: <http://egyutt-2014.blog.hu/>) (letöltés ideje: 2014. április 20.)

Origo: Az LMP-vel szövetkeznének Bajnaiék (elérhető: <http://www.origo.hu/itthon/20121108-alairasgyujtesbe-kezd-es-az-lmpvel-szovetkezne-az-egyutt-2014.htm>) (letöltés ideje: 2014. április 2.)

168 óra: A választásra összeáll majd egy egységes erő (2012. november 15-i szám. (Online formában elérhető: <http://www.168ora.hu/itthon/oszko-peter-gazdasag-valasztas-bajnai-gordon-haza-es-haladas-milla-szolidaritass-105819.html>) (letöltés ideje: 2014. április 2.)

Bajnai Gordon 2012. október 23-án elmondott beszéde (A beszéd elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=bIWYnKEe68U>) (letöltés ideje: 2014. április 20.)

168 óra: A választásra összeáll majd egy egységes erő (2012. november 15-i szám. Online formában elérhető: <http://www.168ora.hu/itthon/oszko-peter-gazdasag-valasztas-bajnai-gordon-haza-es-haladas-milla-szolidaritass-105819.html>) (letöltés ideje: 2014. április 12.)

Véleményvezér: Bajnai és a zombik (elérhető: http://velemenyevezer.blog.hu/2012/10/26/bajnai_es_a_zombik) (letöltés ideje: 2014. április 29.)

HVG.hu: Jávor: Tárgyalni kellene az Együtt 2014-gyel (elérhető: http://hvg.hu/itthon/20121107_Javor_targyalni_kellene_az_Egyutt_2014gye) (letöltés ideje: 2014. április 8.)

HVG.hu: Schiffer: Egyértelmű nem Bajnai miniszterelnökségére (elérhető: http://hvg.hu/itthon/20121001_Egyertelmu_nem_Bajnai_miniszterelnokseger) (letöltés ideje: 2014. április 8.)

Magyar Hírlap Online: Róna: „A Kádár-korszak dumája” (elérhető: <http://www.magyarhirlap.hu/gazdasag/a-kadar-korszak-dumaja>) (letöltés ideje: 2014. április 11.)

Nézőpont Intézet: Képviselő nélkül maradhat az LMP tábora (elérhető: <http://nezopontintezet.hu/aktualis/kepviselo-nelkul-maradhat-az-lmp-tabora/>) (letöltés ideje: 2014. április 2.)

Mandiner: Külön 2014: az LMP nem csatlakozik, Jávor lemondott (elérhető: http://mandiner.hu/cikk/20121118_kulon_2014_az_lmp_nem_csatlakozik_javor_lemondott) (letöltés ideje: 2012. március 19.)

Origo: Kettészakadt az LMP (elérhető: <http://www.origo.hu/itthon/20130127-ketteszakadt-az-lmp-a-parbeszed-magyarorszagert-platform-tagjai-uj-partot.html>) (letöltés ideje: 2012. március 19.)

HVG: Párterápia vagy szakítás - Bajnaiék az LMP pénteki döntését várják (elérhető: http://hvg.hu/itthon/20121122_LMP_frakcio_Egyutt_2014_Bajnai) (letöltés ideje: 2014. április 8.)

Török Gábor gyűjtése az öt közvéleménykutató intézet adataival elérhető: <https://docs.google.com/spreadsheet/ccc?key=0AoLnDrKA6fV8dEJvUFRBLUZ3cThkcjIMYS05eDcyemc#gid=0> (letöltés ideje: 2014. április 2.)

Magyar Narancs Online: Lakner Zoltán-interjú: (elérhető: <http://magyarnarancs.hu/belpol/ilyet-meg-az-szdsz-sem-kert-az-mszp-tol-soha-83749>) (letöltés ideje: 2014. április 10.)

Magyar NemzetOnline: Erről állapodott meg Mesterházy és Bajnai (elérhető: http://mno.hu/belfold_archiv/errol-allapodott-meg-mesterhazy-es-bajnai-1157490) (letöltés ideje: 2014. április 10.)

Népszabadság Online: Közös jelölteket állít az MSZP és az Együtt 2014 (elérhető: http://nol.hu/belfold/kozos_jelolteket_allit_a_valasztasokon_az-mszp_es_az_egyutt_2014-1382879) (letöltés ideje: 2014. április 10.)

A Medián havonta készített politikusi népszerűség indexei az adott időszakról a következő linkeken elérhetőek: <http://median.hu/object.a4f14933-36ef-4cb3-9701-80eff2e39552.ivy>; <http://www.median.hu/object.9a5752eb-18c6-451b-aa98-ec5f7961d465.ivy>; <http://median.hu/object.97f35923-5ae3-4376-a3f6-a3ef5b01ab38.ivy>; <http://www.median.hu/object.71e5f611-7c3f-4fa6-bd9b-5687855b224a.ivy> (letöltés ideje:

2014. április 20.)

Magyar Hírlap Online: Nem számolnak Gyurcsányékkal Bajnai Gordonék (elérhető: <http://magyarhirlap.hu/belfold/nem-szamolnak-gyurcsanyekkel-bajnai-gordonek/>) (letöltés ideje: 2014. május 2.)

Népszabadság Online: A végeredmény: MSZP-Együtt 75-31 (elérhető: http://nol.hu/belfold/megallapodott_az-mszp_es_az_egyutt_2014-1409473) (letöltés ideje: 2014. május 1.)

Török Gábor: Biciklicsel (elérhető: http://torokgaborelemez.blog.hu/2013/08/29/497_biciklicsel#more5484118) (letöltés ideje: 2014. május 1.)

Magyar Narancs Online: „Az én mondataim egyenesek” - Gyurcsány Ferenc az ellenzéki tárgyalásokról (elérhető: <http://magyarnarancs.hu/belpol/gyurcsany-ferenc-DK-az-en-mondataim-egyenesekek-86599>) (letöltés ideje: 2014. május 3.)

A Republikon Intézet elemzése (elérhető: <http://www.republikon.hu/news.php?id=321>) (letöltés ideje: 2014. május 4.)

Az ellenzéki megállapodásban fixált lista (elérhető: <http://index.hu/belfold/2014/02/12/itt-az-osszefogas-vegleges-es-teljes-listaja>) (letöltés ideje: 2014. május 4.)

SOMODY RÓBERT:

AZ MSZP KAMPÁNYSTRATÉGIÁJA A 2014. ÉVI VÁLASZTÁSOK SORÁN

1. Bevezetés

1.1 A 2010-es választási vereség után

A 2010-ben elszenvedett súlyos választási vereség a Magyar Szocialista Pártot (MSZP) megrendítette, illetve arra kényszerítette, hogy a párt új arculatot öltöjön. A korábbi nyolc éves kormányzás hibáit beismerve át kellett alakulnia, hogy 2014-re ismét a Fidesz kihívói közé emelkedhessen.

Az azóta eltelt négy évben az MSZP elindult a változás útján, hiszen a vereség után, 2010 nyarán a párt új elnököt választott Mesterházy Attila személyében, aki igyekezett megreformálni mind a párt szervezetét, mind arculatát. Emellett az MSZP fiataljai közé tartozik, akinek elképzelései között szerepelt, hogy a párt csak akkor lehet ismét erős, ha képes a megújulásra.

A 2010-ben elszenvedett vereség ténye önmagában nem feltétlenül kellene, hogy magával hozza a reformok szükségességét, azonban a Fidesz kétharmados győzelme egyértelműen megmutatta, hogy az emberek „többet nem kérnek” az MSZP–SZDSZ kormányzásból. A szavazatok 19,3%-át⁴⁷² szerezte meg a párt, amely lényegesen elmaradt a 2006-ban kapott 43,21%-tól⁴⁷³. Az eredmény önmagában is nézve kudarc, de még a legnagyobb ellenzéki pártként való lét is megkérdőjeleződött.

A Jobbik és az LMP új pártként jelentek meg a parlamentben, amelyek élesen kritizálták mind a korábbi szocialista-liberális kormányokat, és a Fideszt. A két párt pedig a parlamentbe jutáshoz szükséges ötszázalékos küszöböt jelentősen megugorva alakíthatott frakciót, így az MSZP kormányzásából kiábránduló, de a Fideszt támogatni nem kívánó emberek sokasága nyert parlamenti képviselőket. Ez a tény még azt is megkérdőjelezte, hogy a jövőben az MSZP legyen-e a legnagyobb ellenzéki párt. Amennyiben ez bekövetkezne, akkor a szocialista párt ténylegesen elveszítené a nagypárti státuszát, illetve ez által a majdani kormányzás átvételének a lehetőségét is. Arculatváltásra volt tehát szükség, illetve egy fiatalabb generációra, akikre a választók nyugodt szívvel adhatják a voksukat. Mesterházy Attila ezt igyekezett is végrehajtani, amelynek legfontosabb jele, hogy törekedett megfiatalítani a pártot.

⁴⁷² http://valasztas.hu/hu/parval2010/354/354_0_index.html (letöltés ideje: 2014. április 22.)

⁴⁷³ http://valasztas.hu/parval2006/hu/09/9_0.html (letöltés ideje: 2014. április 22.)

1.2 Változnak a választási szabályok

2011-ben megváltozott a magyar országgyűlési választási rendszer, amelyben az egyéni választókerületek nagyobb hangsúlyt kaptak a korábbi rendszerhez képest, ezért a pártoknak is ennek figyelembevételével kellett alakítaniuk a stratégiájukat.

Az új parlamentben már csak 199 képviselő kap helyet a korábbi 386 helyett, ezekből 106 képviselő az egyéni választókerületből kap lehetőséget a bejutásra.⁴⁷⁴ Fontos változás továbbá, hogy a választások a korábbi kettő helyett mindösszesen egy fordulóban fognak eldőlni. Erre tekintettel a korábbi évekhez képest megszűnik a pártoknak a második fordulót megelőző taktikázása, így a visszaléptetések a másik javára már a választások előtt meg kell, hogy történjenek. Ebből kifolyólag a jövőben a koalícióképes pártoknak az egyéni választókerületekben érdemes közös jelöltet indítani, ezáltal az egyes táborok szavazatai jobban tudnak koncentrálni.

Az MSZP szempontjából az első és legnagyobb problémát inkább az jelentette, hogy több vélemény⁴⁷⁵ szerint is a Fidesz az új választókerületeket úgy jelölte ki, hogy saját támogatottsága a lehető legnagyobb legyen. Ezért a korábbi, „MSZP felé hajló” területekhez hozzácsatolta azokat a környező részeket, ahol a Fidesz támogatottsága magas volt. Ezt a kritikát fogalmazta meg többek közt Karácsony Gergely, aki szerint az új választókerületek kialakításával csorbitásra került a szavazatok súlya, vagyis úgy alakították ki azokat a választókerületeket, ahol a Fidesz támogatottsága jelentős, hogy kevés ember lakjon, míg ahol alacsony a Fidesz támogatottsága, ott többen lakjanak - erre tekintettel egy szavazat súlya ezekben a kerületekben sokkal kisebb.

A második probléma akkor vált nyilvánvalóvá illetve akkor állt elő, amikor több olyan ellenzéki párt is megjelent a politikában, amelyek a közvélemény-kutatási adatok szerint jelentős támogatottsággal rendelkeztek. Ezek közül a két legjelentősebb a Bajnai Gordon vezette Együtt-Párbeszéd Magyarországért (Együtt-PM) pártszövetség, illetve a Gyurcsány Ferenc vezette Demokratikus Koalíció (DK). 2013 őszére a DK elérte az 5%-os parlamenti küszöböt, illetve az Együtt-PM is az 5-10% közötti sávban mozgott. Mivel mindkettő baloldali pártként definiálta magát, az MSZP-nek kihívói akadtak. A kialakult helyzetben a baloldali szavazók három párt közül is választhattak, amely azt jelentette volna, hogy egy-egy választókerületben egymás ellen indulhattak a jelöltjeik, így a baloldali tábor megosztottá vált volna, akikkel szemben a Fidesz egyéni jelöltjei álltak szemben. Ennek következtében a Fidesz jelöltje „nevető negyedikként” megnyerhette volna a saját választókerületét még ott is, ahol a baloldali pártokat, ha összességében nézzük, esélyesek a győzelemre. Ezért került sor az ellenzéki megállapodásokra.

474 Lásd az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvényt

475 http://karacsonygery.blog.hu/2012/02/27/valasztasi_matematika_haladoknak_és_http://www.valasztasirendszer.hu/?p=1942632 (letöltés ideje: 2014. április 22.)

Először az Együtt-PM és az MSZP állapodott meg arról, hogy az egyéni választókerületekben közösen állítanak jelöltet, de az országos listán külön indulnak. 2013 végére azonban a helyzet változott, mert az Együtt-PM⁴⁷⁶ kezdett 10% alatt szerepelni a közvélemény-kutatások során, amely azt jelentette volna, hogy a pártszövetség nem érhetne volna el a parlamenti küszöböt. Ebben a helyzetben pedig elestek volna a listán megszerezhető helyektől. Eközben a DK is majdnem 5%-ra erősödött, ezért a támogatottsága megközelítette az Együtt-PM támogatóinak a számát. Az előálló helyzetben gyakorlatilag a baloldali pártok belekényszerültek a közös lista állításába is, mert így lehet a leginkább a szavazatokat maximalizálni. Természetesen kérdéses volt, hogy ezzel a megállapodással több szavazót nyerhetnek-e meg, mint amennyit elveszítenek, azonban az tény, hogy a „zsarolási potenciál” miatt az MSZP rákényszerült, hogy közös listát állítson a másik két baloldali párttal.

1.3 Célkitűzés

Az MSZP szempontjából a legfontosabb törekvés az, hogy az Orbán-kormány leváltását elérje, illetve a választásokon győztes szövetség legerősebb pártjaként a következő miniszterelnököt is ő nevezhesse meg. A 2014 elején megkötött ellenzéki összefogás öt pártja (MSZP-Együtt-DK-MLP-PM) innentől kezdve maximálisan kiállt Mesterházy Attila mellett. A tárgyalások révén létrejövő megállapodás az MSZP szempontjából előnyösnek mondható, hiszen a közös listán⁴⁷⁷ túlnyomó részben szocialista jelöltek szerepeltek a lista első felében, illetve a 106 egyéni választókerületben 71 helyen indíthatta a párt saját jelöltjét.

A később már „kormányváltó összefogás” néven szereplő együttműködés széles körben igyekezett egyesíteni a baloldali pártokat, így innentől fogva már egyértelműen a kormányváltás lett a cél. A megállapodás megkötése után egy televíziós interjúban⁴⁷⁸ Mesterházy Attila még a kétharmad lehetőségét sem zárta ki, és egyértelműen úgy vélekedett, hogy kormányváltó hangulat van az országban. A közvélemény-kutatási adatok azonban ezt egyértelműen cáfolták, hiszen ha összeadjuk az összefogás pártjainak a támogatottságát, akkor sem érték utol a Fideszt.

Mivel nem sikerült számottevően a támogatottságot növelni, így a bizonytalanokat kellett megszólítani. Ez volt a stratégiája korábban Bajnai Gordonnak és az Együtt-PM pártszövetségnek, azonban a bizonytalanok sem Gyurcsány Ferencet és az MSZP-t, sem a Fideszt nem kívánták támogatni.

476 Lásd Sonda Ipsos grafikonrajzoló, vagy a Nézőpont Intézet vonatkozó elemzését, <http://nezopointintezet.hu/analysis/ujra-csokkeno-palyan-az-mszp/> (letöltés ideje: 2014. április)

477 http://index.hu/belfold/2014/02/12/itt_az_osszefogas_vegleges_es_teljes_listaja/ (letöltés ideje: 2014. április)

478 ATV Egyenes Beszéd című műsorában 2014. január 14-én.

2. Kontextus-elemzés

2.1 Célneheztség

Az MSZP szempontjából három, egymástól nem feltétlenül elkülöníthető, de mindenképp releváns célt különböztethetünk meg. Ez a három cél a következő: 1. Az országgyűlési választások megnyerése, 2. a legnagyobb ellenzéki párt pozíciójának biztos megtartása, 3. a Fidesz kétharmados győzelmének megakadályozása. Ennek a három célnak a preferenciáját tekintve azok egymást követik, tehát ha az első nem reális, akkor a második legyen az elsődleges, amennyiben az sem, akkor a harmadik.

Az MSZP szempontjából tehát a fő cél az volt, hogy a baloldali pártokkal összefogva sikerüljön megverni a Fideszt a 2014. április 6-i országgyűlési választáson. Ezen a ponton az elemzés azt szeretné vizsgálni, hogy ennek elérése mennyire nehéz, illetve mekkora esélye volt a választási győzelemre az MSZP-nek.

Ahhoz, hogy az MSZP potenciális váltópártja tudjon lenni a Fidesznek, a legnagyobb ellenzéki párt státuszát meg kellett tartani, illetve meg kellett közelíteni a Fidesz–KDNP pártszövetség népszerűségét is. Ebből kifolyólag az elsődleges cél az volt, hogy a párt támogatottságát sikerüljön növelni, majd a választásokra a győzelem lehetősége már reális célként jelenjen meg.

A 2010-es kormányváltástól 2013 végéig azonban az MSZP nem tudott jelentősen erősödni, annak ellenére sem, hogy 2012 közepére a Fidesznek a két évvel korábban a teljes népességen belül mért támogatottsága⁴⁷⁹ 40%-ról 17,3%-ra esett vissza. A bizonytalanok száma erőteljesen emelkedni kezdett ebben az időszakban, így azt mondhatjuk, hogy elsősorban őket kellett volna az MSZP-nek megnyernie ahhoz, hogy eséllyel pályázzon a győzelemre. 2013 végén azonban 10-11%-kal volt lemaradva a Fidesz mögött, amelynek a behozása mindenképpen nehéz feladat volt.

Ebben a helyzetben az MSZP választás elé kényszerült. Megpróbálja a hátralévő időben a bizonytalanokat megszólítani – amely 2013 végéig nem igazán sikerült – vagy szövetségeseket keres magának, így összefogva talán tud annyi támogatót szerezni a párt, amellyel képes lehet megnyerni a választásokat. Végül utóbbi stratégia érvényesült, hiszen az Összefogás kibővült a DK-val, illetve a Fodor Gábor vezette Magyar Liberális Párttal.

A cél elérése azonban még mindig nehéz volt, főleg ha azt is figyelembe vesszük, hogy öt különböző párt érdekeit kellett egyeztetni, amely áldozatvállalást is követelt. A helyzet akkor sem változott jelentősen, amikor a kormányváltó szövetséget megkötötték 2014 elején, mert bár így közösen indultak a Fidesz–KDNP-vel szemben, a szövetség támogatottsága érdemben nem növekedett, és márciusban a teljes

népességen belül a Fidesz 38%-os, míg a kormányváltó összefogás 18%-os támogatottsággal bírt. Ebben a helyzetben reálisabb célnak tűnt, hogy a legnagyobb ellenzéki frakciót alakíthassa az MSZP, vagy, hogy megakadályozzák a Fidesz kétharmados győzelmét a választásokon. Előbbi fontosabbnak is tűnhet, mert a Jobbik támogatottsága a választás előtti hónapokban folyamatos emelkedést mutatott, és márciusban a Tárki kutatása⁴⁸⁰ alapján 1%-ra közelítette meg az összefogást.

A kampány ezen időszakában a célok között tehát a második preferencia, vagyis a legnagyobb ellenzéki párt pozíciójának megtartása látszott reális célnak. A Jobbik erősödése komolyan veszélyeztetni kezdte ezt a pozíciót, illetve amennyiben nem sikerül elérni ezt a célt, az a párt jövőbeni helyzetét is veszélyezteti, hiszen a baloldalon így is több párt volt jelen a politikai életben. Ha két jobboldali párt is megverné az MSZP-t, jogosan merülhetne fel a kérdés, hogy valóban ennek a pártnak kell-e képviselni a baloldali szavazókat, vagy valamelyik másik párt elnyeri előlük a választókat. Arról nem is beszélve, hogy a Jobbik ideológiailag az MSZP szempontjából a legtávolabb lévő párt a parlamentben, amellyel már korábban kizártak bármilyen együttműködést.

A harmadik lehetséges cél a Fidesz–KDNP pártszövetség kétharmados többségének a megakadályozása. Ehhez minél több egyéni választókerületet kellett megnyernie az összefogásnak, mert az országos listán nem tudnának annyi képviselői helyet megszerezni, amellyel elkerülhető lenne a kétharmad. Ez azért is volt releváns az MSZP szempontjából, mert ha sikerül is megtartani a legnagyobb ellenzéki párt pozícióját, az újbóli kétharmados kormánytöbbség elhalványította volna ezt az eredményt. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy kétharmados kormánytöbbség esetén a legnagyobb ellenzéki párt még mindig nem mondható számottevőnek, hiszen a legnagyobb nem kormánypárti párt frakciójánál körülbelül négyszer nagyobb lenne a Fidesz frakciója. Ez azt jelenti, hogy hiába a legnagyobb ellenzéki párt az MSZP, nem tekinthető potenciális váltópártnak. Ebből kifolyólag a kétharmados Fidesz–KDNP győzelem legalább akkora kudarccal lenne, mint a legnagyobb ellenzéki pozíció elvesztése.

479 Forrás: Sonda Ipsos grafikonrajzoló (<http://www.ipsos.hu/site/graph?type=2>)

480 http://www.tarki.hu/hu/news/2014/kitekint/20140326_valasztas.html (letöltés ideje: 2014. április 23.)

Összefoglalva tehát az MSZP céljait azt mondhatjuk:

1. A célok között első helyen a kormány leváltásának megkísérlése szerepelt, de erre nem volt reális esély, szinte lehetetlen lett volna. Az MSZP ezt vagy nem ismerte fel, vagy komolyan hitt abban, hogy az összefogásnak sokkal nagyobb lesz a választásokon a támogatottsága, mint ahogyan az előzetesen várható lett volna.
2. A legnagyobb ellenzéki párt pozíciójának a megtartása lehetséges, hiszen ezen a téren a Jobbikkal szemben reális eséllyel száll ringbe az MSZP. Ennek a célnak az elérése könnyebb, mint a Fidesz legyőzése, illetve a szocialistáknak áll a zászló, így azt mondhatjuk, hogy viszonylag könnyűnek tekinthető ez a cél.
3. A Fidesz kétharmados győzelmének elkerülésére reális esély van, illetve az MSZP az összefogás megkötése után joggal bízhat abban, hogy a baloldal már nem megosztott, így az egyéni választókerületekben is több helyen le lehet győzni a Fidesz jelöltjét. A cél nehézsége szempontjából azt mondhatjuk, hogy ez tűnt a legkönnyebben elérhetőnek.

2.2 A miniszterelnök-jelölt helyzete

Mesterházy Attila, mint miniszterelnök-jelölt és az MSZP elnöke, kiemelt fontosságú szereplő a kampányban. A baloldal vezető politikusai között korábban nem volt egyértelműen eldöntött kérdés, hogy ki lesz Orbán Viktor kihívója, de mint a legnagyobb ellenzéki párt vezetője, ő joggal követelhetette a kihívó szerepét.

Helyzetét az MSZP stratégiai céljainak szempontjából érdemes vizsgálnunk, tehát azt kell elsősorban szemügyre venni, hogy azokat mennyire tudja képviselni, illetve elérni. Az MSZP elsődleges célja a választások megnyerése, amelyhez olyan miniszterelnök-jelöltre van szükség, aki Orbán Vikornak a potenciális kihívója lehet. Ehhez természetesen az is kell, hogy a kormányváltó ellenzéki erők maximálisan támogassák őt, illetve ne legyen riválisa a baloldalon. A következő táblázatba olyan szempontokat gyűjtöttem össze, amelyek véleményem szerint relevánsak egy miniszterelnök-jelölt személyét illetően.

1. Táblázat

Pozíciók	erős	gyenge
Legnépszerűbb ellenzéki politikus		+
Mögötte álló tábor egységes		+
Hitelesség	+	
Vezéregyeniség		+
Programjának kidolgozottsága		+
Saját pártján belüli támogatottsága	+	

A táblázatban összegyűjtött szempontok a miniszterelnök-jelöltek helyzeténél fontosak, így ezeket részletesebben is érdemes kifejteni.

1. Legnépszerűbb ellenzéki politikus. Mesterházy Attila népszerűsége folyamatosan emelkedett a kampány időszaka alatt, de Orbán Viktor népszerűségét nem tudta megközelíteni. Ebben a helyzetben az MSZP stratégiája szerint az válik fontossá, hogy az ellenzéki jelöltek közül ő legyen a legnépszerűbb. Ez azonban a kampány előtti egy évben nem volt mindig egyértelmű, hiszen 2013 őszén Bajnai Gordonnal gyakorlatilag fej-fej mellett szerepeltek a felmérésekben, míg később egyértelműen Mesterházy Attila javára dőlt el ez a küzdelem. Ez minden bizonnyal annak tudható be, hogy Bajnai Gordon végül beállt Mesterházy Attila mögé, így az ő népszerűségét nem feltétlenül állt érdekében az összefogásnak erősíteni. Fontosabb azonban az a jelenség, mely a kampány hajrájában jelentkezett: Vona Gábor népszerűségi mutatói túlszárnyalták Mesterházy Attila támogatottságát, így már csak a legnépszerűbb baloldali politikussá vált. Ez a helyzet gyakorlatilag az MSZP reális stratégiai céljának sem kedvező körülményként jelentkezett, így már akár Vona Gábor is lehet a közeljövőben Orbán Viktor első számú kihívója.

2. Mögötte álló tábor egységes. Ezen a téren a helyzet bonyolult, azonban maga az előválasztás körüli vita, illetve a tény, hogy öt különböző politikai párt áll Mesterházy Attila mögött, a helyzetét nem segíti. Különösen, ha azt is megnézzük, hogy olyan különböző karakterű személyek, mint Gyurcsány Ferenc, Bajnai Gordon, vagy éppen Fodor Gábor is megjelentek a baloldalon, akik a saját imázsukat is építik Mesterházy Attila mögött. Éppen ezért erre a táborra nehéz azt mondani, hogy egységes. Probléma továbbá, hogy egy ilyes sokszínű politikai csoportosulás egy esetleges győzelem esetén hogyan irányítaná az országot. Milyen szisztéma alapján

osztanak szét a helyeket a kormányban? A győzelem elérésén túl milyen okuk van az együttműködésre az összefogás pártjainak? Ezek olyan kérdések, amelyekre egyértelmű választ végül nem kaptak a választópolgárok. Egy kampányban pedig nem jó, ha sok kérdőjel van egy politikai aktor körül, így ez is egy gyengeségként könyvelhető el.

3. Hitelesség. A kampányban Mesterházy Attila személye körül talán az egyetlen nagyobb botrány az úgynevezett köteles bekiabálás volt. A mai napig sem egyértelmű, hogy pontosan mire reagált, esetleg mit hallott, vagy nem hallott, de ezen túlmenően a személyéhez nem köthető botrány. Mivel a hitelesség az egyik legfontosabb kérdés a miniszterelnök-jelöltek kiválasztásánál, így Mesterházy Attila ebből a szempontból megfelelő személy volt. Köszönhető volt ez talán annak is, hogy a politikai életben sincs olyan régóta a figyelem középpontjában, mint Orbán Viktor, aki a rendszerváltástól kezdve tagja az Országgyűlésnek.

4. Vezéregyenység. Azt sajnos nehéz vizsgálni, hogy ki mennyire erős karakter, illetve mennyire jó vezér, vagy, hogy mennyire jó szónoki képességekkel rendelkezik. Vezéregyenység alatt ebben az elemzésben inkább azt vizsgálhatjuk, mennyire volt egyértelmű, hogy Mesterházy Attila lesz a baloldali összefogás vezetője. Ebből a megközelítésből pedig inkább gyengének tűnik, hiszen maga a tény, hogy az előválasztás kérdése egyáltalán felmerült, egyértelműen mutatja, hogy más potenciális jelölt is szóba jöhetett volna. Elsősorban Bajnai Gordon neve merült még fel, de Gyurcsány Ferenc is olyan erős karakternek számított, aki korábban erős kézzel vezette az MSZP-t. Retorikájában Mesterházy Attila és Bajnai Gordon nyugodtabb, megfontoltabb beszédek szokott tartani, míg Gyurcsány Ferenc, Vona Gábor, esetleg Orbán Viktor is képes nagy emóciótölteteket átadni a hallgatóságnak. A 2013. október 23-án lezajlott ellenzéki ünnepségen a tömeg Mesterházy Attilába fojtotta szót, aki a helyzetből nem is tudta kivágni magát. Ezzel ellentétben Gyurcsány Ferenc hatalmas tapsot kapott, és miután közölte, hogy ő már kétszer is legyőzte Orbán Viktort, gyakorlatilag azt kommunikálta, hogy ő lenne az alkalmasabb.

5. Program kidolgozottsága. A kampány kezdetén, amikor még nem egyeztek meg a közös indulásról a későbbi kormányváltó összefogás pártjai, az MSZP-nek volt egy jól szerkesztett, kidolgozott kampányfüzete. Az „Igazság, biztonság, szabadság, jólét: Az MSZP ajánlata Magyarországnak” című programban a párt pontokba szedve mutatta be, hogy milyen problémákat azonosított, illetve ezekre milyen megoldást javasol. Ezzel szemben az összefogás létrejötte után ehhez hasonló programmal már nem lehetett találkozni. A legtöbbször emlegetett „8 pont” mellett csak a „Közbiztonság és honvédelem 12 pontja” című rövid pártprogram jelent még meg. A

8 pont kizárólag általános vállalásokat tartalmaz, amelyek között furcsa módon még az is szerepel, hogy „Igazságos és fenntartható lesz a rezsicsökkentés.” Ez utóbbit talán szerencsésebb is lett volna kihagyni ebből a felsorolásból, hiszen szintén rezsicsökkentéssel kampányolt a Fidesz is. A kormányváltó összefogásnak ugyanakkor azért sem lehetett ennél konkrétabb és kidolgozottabb programja, mert túl sok pártnak kellett az érdekeit egyeztetni, így az általánosabb kérdésekben az összhangot még megtalálták, de vélhetően a gyakorlati megvalósításról már túlságosan különböztek a vélemények. Szintén hatása lehetett a program részletesebb kidolgozásának elmaradásában annak, hogy a Fidesz sem adott ki részletes programfüzetet, mindössze annyit kommunikáltak, hogy „folytatjuk”. Ebben a helyzetben viszont elhibázott lépés volt arra felhívni a figyelmet, hogy a Fidesznek nincs programja, hiszen gyakorlati elképzelésekkel rendelkező programmal az összefogás sem rendelkezett.

6. Saját pártján belüli támogatottság. A baloldali pártok között a kezdetektől probléma, hogy melyik szervezet adja majd a miniszterelnök-jelöltet. Az MSZP-nek az volt a határozott elképzelése, hogy mivel ők a legnagyobb és a legtöbb szavazót maguk mögött tudó párt, ők nevezik meg Orbán Viktor kihívóját. Végig következetesek voltak a kérdésben, így pártelnökként végig Mesterházy Attila maradt a vezető személy, akinek a helyzete a párton belül megkérdőjelezhetetlen volt. Ez az MSZP szempontjából kulcsfontosságú volt, hiszen a baloldali pártok így is támasztottak elég kihívást, de az MSZP-n belül senki sem tett olyan kijelentést, hogy neki is lennének hasonló szándékai. A párt végig kitartott Mesterházy Attila mellett, akinek még a választási vereség után sem kellett azonnal távoznia, annak ellenére, hogy másodszor veszített Orbán Viktorral szemben.

Összességében azt mondhatjuk, hogy Mesterházy Attila helyzete nehéz, amennyiben az MSZP céljait vesszük figyelembe. Ahhoz, hogy a választásokat meg tudják nyerni, szükség lett volna egy olyan jelöltre, aki mögött egységes tábor áll, illetve akinek stabilan akkora támogatottsága van a teljes népesség körében, hogy potenciális ellenfele lehessen Orbán Viktornak. Ezek közül ha csak egy is hiányzik, akkor nem lehet utóbbi, mert ezen a téren három plusz jelet gyűjtene be. A fenti logikából kiindulva, továbbra is csak a kétharmad megakadályozása, illetve a legnagyobb ellenzéki párt szerepének a megőrzése lehetett volna a reális cél. Ugyanakkor azt is hozzá kell tenni, hogy még ezek is könnyen válhattak néhezzen elérhetővé.

Mindazonáltal ebben a helyzetben is végig kitartott Mesterházy Attila és az MSZP azon feltételezés mellett, hogy le lehet győzni a Fideszt. A párt még a kampány hajrájában is erőteljesebben kommunikálta, hogy az elsődleges ellenfél nem a Jobbik, hanem a Fidesz, pedig addigra már az előbbi erősödése is érezhető volt.

2.3 Ügybirtoklás

Az MSZP szempontjából az ügybirtoklás problémája ténylegesen problémaként jelentkezett a kampányban. Elsősorban azért, mert a médiumok többségében azok a hírek határozták meg a műsorok fő irányvonalát, amelyeket a Fidesz vett a napirendre. Ebből kifolyólag a Fidesz hatékonyabban tudta kommunikálni, milyen célokat követ, hogy a rezsicsökkentés mennyire fontos és fenntartható stb. Ezzel együtt pedig a baloldalon jelentkező botrányok napirenden tartása volt a másik olyan eszköz, amely miatt hatékonyabban fejthette ki a kampánytevékenységét. A következő táblázatban a három leggyakoribb politikai témájú hír megjelenését látjuk a kampányidőszak utolsó hónapjában.

2. Táblázat. A három legtöbbször megjelenő politikai hír, havi összesítésben.

Hír	Megjelenés (db)	Megjelenés aránya az összes politikai hírből (%)
A kormány és az ellenzék ellentéte, viszonyuk	1236	24,35
Simon-ügy	659	12,99
Kormány gazdaságpolitikája	513	10,11

Forrás: NMHH politikai hírek aránya a híradókban és magazinműsorokban

A botrányok közül legtöbbször a Simon-ügy került a terítékre, amely az összes politikai hír közül is az előkelő második helyen szerepelt. Az MSZP szempontjából ez negatívan hatott a kampányra, hiszen a Simon-ügy kapcsán büntetőeljárást kezdeményeztek a párt korábbi elnökhelyettese ellen, aki a botrány kirobbanása után mondott le a pártban betöltött tisztségéről. Viszonylag magas pozícióban lévő politikusról van szó, így a gyanú, hogy akár a pártnak, vagy akár több szocialista vezető politikusnak is köze lehet az üggyhez, elég élénken élt a közbeszédben.

A kampány alatt az MSZP körül több botrányos téma is jelentkezett, amelyek közül a leghangsúlyosabb a Simon-ügy volt, bár korábban többször is napirenden volt többek között Zuschlag-ügy, a bajai videó botrány, Velez Árpád hangfelvétele, Kunhalmi Ágnes diplomájának ügye. A kampány egészét tekintve azt mondhatjuk, hogy a szocialisták sokszor kényszerültek magyarázkodni, illetve a hitelességükön esett foltokat

újra és újra tisztázni. Ebből kifolyólag nem tudtak hatékony kampányt folytatni, hiszen ahelyett, hogy a politikai programon, illetve annak konkrét intézkedésein lett volna a hangsúly, sokszor inkább magyarázkodnia kellett a pártnak.

A kampányidőszak utolsó hónapjában az MSZP összes médiabeli megjelenésének a 27,5%-a a párthoz köthető botrányokhoz kapcsolódott. Természetesen nem önszántukból tették mindezt, azonban a témák napirenden tartása miatt kénytelenek voltak ilyen sokat foglalkozni vele. Az NMHH adatai szerint a legfőbb botrányok az utolsó hónapban a Simon-ügy, Zuschlag-ügy, Kőhegyi István vagyonosodása, Velez Árpád hangfelvétele, illetve Kunhalmi Ágnes diplomájának ügye.⁴⁸¹

Összességében nézve elmondható, hogy az MSZP ügybirtoklás szempontjából a Fidesszel szemben mindenképpen rosszabbul áll, legalábbis nem tudott olyan szakpolitikai kérdés(ek) köré tényleges vitahelyzetet konstruálni, hogy a saját álláspontját hitelesen tudja kommunikálni. Szakpolitikai elképzeléseit az MSZP mint az összefogás tagja talán azért is nem hangsúlyozta annyira, mert nem minden kérdésben jutottak egyezsége a baloldali pártok. Az általuk elfogadott nyolc pont inkább általános elveket fogalmaz meg, mint például „Jelentősen csökkentjük az alapvető élelmiszerek árát” vagy „Felszámoljuk a gyermekéhezést Magyarországon.”

A nyolc pontban lefektetett programpontok inkább alapelvek, de részletes szakpolitikai kérdésekben nem volt ilyen egyértelmű az állásfoglalás. Az MSZP 2013. októberi választási felhívása is inkább azt emeli ki, hogy mi rossz az Orbán-kormány tevékenységében, illetve, hogy ezen mindenképpen változtatni kell. „Igazságosabb, szabadabb, biztonságosabb” Magyarországot vázol a dokumentum, amelyek tényleges programpontok nélkül csak jól hangzó hívószavak lehetnek.

Az MSZP korábban kiadott programja tartalmazta az összes fontosnak mondható elemet, amelyet megkövetel egy választási program. Szerepeltek benne konkrét elképzelések, illetve átlátható és érthető érvelés mentén haladt. Az összefogás pártjai azonban aligha fogadták volna el egyhangúlag ezt a programot, így a kampány hajrájában kevésbé érvényesült annak hatása. Gyakorlatilag egyetlen dolog domborodott ki: „Orbánnak mennie kell”. Ez volt az egyetlen olyan kérdés, amelyben tökéletes egyetértés volt, illetve ez volt ennek az öt pártnak a fő célja is.

3. Szegmentálás

2010-ben az MSZP összesen kettő egyéni választókerületben tudott nyerni, a fővárosi 19. és 20. számúban, amelyek a XIII. kerületben találhatóak. Listán 19,3%-ot értek el, így az országgyűlésbe összesen 59 képviselőt delegálhatott a párt. A 15,3%-os mandátumarány ekkor

481 Forrás: NMHH: Politikai hírek aránya a híradókban és magazinműsorokban.

elegendő volt ahhoz, hogy a legnagyobb ellenzéki frakciót alakíthassa, de ez az eredmény önmagában a korábbi évekhez képest elég szerény. 2014-ben tehát olyan stratégiát kellett választani, hogy mind az egyéni, mind a listás eredményeket javítani lehessen.⁴⁸²

Az MSZP elsődleges célközönsége természetesen a párt stabil támogatói bázisa, amely a négyéves ciklusban a közvélemény-kutatási eredmények alapján a pártot támogatta. Rajtuk kívül azonban új szavazókat is meg kell nyernie a pártnak, hogy a céljait elérhesse. A bizonytalanok megszólítása lenne az elsődleges feladat, hiszen a 2010 és 2014 közötti időszakban számuk erősen megnőtt. Az MSZP igyekezett is Orbán Viktor-ellenes retorikával megszólítani őket, azonban megállapíthatjuk, hogy a bizonytalanok inkább egyik oldalhoz sem húznak, mert nekik a teljes politikai elittel szemben vannak ellenérzéseik. 2013 végére nyilvánvalóvá vált, hogy új szavazói bázist nem sikerült megnyernie az MSZP-nek, így azokra a helyekre kellett koncentrálnia, amelyekben korábban erős volt, így jó eséllyel tudja majd megtartani az említett választókerületeket.

Az MSZP kampánya inkább a fővárosra, illetve a nagyobb vidéki városokra – Szeged, Pécs, Miskolc – kellett, hogy koncentráljon, mert ezeket az egyéni körzeteket reális eséllyel nyerhette volna meg az Összefogás. Ez a stratégia összességében nézve jónak tűnhetett, de a kérdés inkább az volt, hogy mire elég. Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy az MSZP által megszólítani kívánt közönség a következőkből állt:

1. Azon támogatók és szimpatizánsok, akik értékválasztásuk vagy világnézetük alapján kívánják támogatni a szocialista pártot.
2. A bizonytalanok, akik nem feltétlenül döntöttek el, hogy kire szavazzanak, vagy, hogy egyáltalán elmenjenek-e szavazni. A siker egyik lehetséges kulcsa, hogy mennyire sikerül mobilizálni ezt a réteget. Fontos azonban különválasztani azokat, akik biztosan elmennek szavazni, de a végső pillanatig nem döntenek el, hogy kire húzzák be az ikszet. Utóbbi csoport tagjai természetesen kevesebben vannak, de az ő megnyerésük is fontos.
3. A korábbi Fidesz szavazók, akik kiábrándultak Orbán Viktorból és a kormányból. Másképpen fogalmazva azok, akik 2010-ben azért szavaztak a Fideszre, mert a baloldaltól kiábrándultak, ezért egyfajta daczból szavaztak, és most esélyes lehet visszatérésük az MSZP-hez.
4. A fővárosban, illetve a vidéki nagyvárosokban élők, ahol korábban az MSZP erős volt. Ezekben a körzetekben a párt korábban befolyásosabb volt, így elsősorban a korábban elvesztett pozícióit kell igyekeznie visszaszerezni. Stratégiai szempontból kulcskérdés lehet, hogy vidéken mennyi egyéni választókerületet tud elvinni a baloldal, hiszen itt a Jobbik is megerősödött. Amennyiben vidéken a radikális párt tud nyerni egyéni, de az összefogás nem, akkor a legerősebb ellenzéki szerepe is megkérdőjeleződhet.

4. Pozicionálás

4.1 Versenytársakhoz való viszony

Az MSZP az elmúlt közel két és fél évtized egyik meghatározó pártja, amely az egykori állampárt utódaként tipikus baloldali szociáldemokrata pártként határozta meg önmagát. Az elmúlt évtizedekben a legnagyobb baloldali párt volt a politikai életben, így ebből fakadóan a hatalomért folytatott versenyben mindig is potenciális kormányzóerőnek volt tekinthető. A korábbi évek tapasztalatait azonban a 2014-es választáson újra kellett gondolni, hiszen 2010-ben két új párt is bejutott a parlamentbe – az LMP és a Jobbik –, illetve 2011-től folyamatosan jelentek meg a parlamenten kívüli és a kormánnyal szembehelyezkedő politikai mozgalmak, illetve pártok is.

Az MSZP alappozíciója a Fideszéval áll szemben, de úgy is mondhatjuk, hogy az egész jobboldallal, hiszen a Jobbikot még csak nem is tekintik egyértelműen demokratikus pártnak. Ebből kifolyólag az Orbán Viktort övező személyi kultusz, a kormányzati retorika EU-ellenessége, illetve a felsőoktatás és a leszakadó rétegek helyzete voltak olyan pontok, ahol élesen kritizálták a Fideszt. A Jobbik pedig mint EU-ellenes párt, gyakorlatilag annyira távol van értékvilág alapján az MSZP-től, hogy velük semmiféle együttműködést sem lehet elképzelni. Az természetesen érdekes szituációt idézne elő, hogy ha ők ketten összefogva meg tudnák verni a Fideszt, akkor is ennyire elutasítóak lennének-e egymással, azonban erre nem volt reális esély, így a potenciális szövetségesek körébe soha nem is került a Jobbik.

2012-ben az Együtt megjelenése olyan fordulat volt, amelyre – bár számítani lehetett – mégis sajátos helyzetet teremtett az MSZP számára. Ebben a helyzetben ugyanis a baloldalon megjelent egy olyan új politikai formáció, amely bár nem tipikusan baloldali pártként határozta meg magát, de ideológiájában a Fidesztől balra helyezkedik el. Az MSZP szempontjából tehát az Együtt – majd a később velük szövetségre lépő PM – természetes szövetségese tud lenni. A később létrejövő baloldali összefogás is bizonyítja ezt, így sokkal érdekesebb kérdés az, hogy a többi párthoz képest milyen az MSZP helyzete.

Az LMP magát zöld pártként határozza meg, értékvilágában olyan szempontok kapnak helyet, mint a környezetvédelem, a munkahelyek védelme, illetve a társadalmi szolidaritás. 2010 és 2014 között a párt szintén ellenzékként volt jelen az országgyűlésben, azonban a szorosabb együttműködést mindegyik más parlamenti alakulattal elutasította.

Az MSZP szempontjából azonban az LMP olyan szövetséges tudna lenni, aki a legközelebb helyezkedik el hozzá ideológiailag, illetve a Fidesz sem hajlandó együttműködni. Miután Schiffer András világossá tette, hogy semmilyen együttműködést nem tud elképzelni a szocialistákkal, az LMP is gyakorlatilag ellenséggé vált, annak ellenére, hogy korábban szívesen látták volna az összefogásban.

4.2 Témák

A témák vizsgálatával a dolgozat arra igyekszik választ adni, hogy melyek voltak az MSZP számára legfontosabb témák, illetve ezek milyen gyakorisággal fordultak elő. Korábban az ügybirtoklás problémájánál már megfigyelhető volt, hogy az ellenzék megjelenése a médiában, illetve ezáltal a szocialisták saját témáinak a kommunikálása sokszor nehézségekbe ütközött, mivel a Fidesz dominálta a kampány egész ideje alatt a politikai napirendet. Ebből kifolyólag az MSZP szempontjából fontos témák kiemelésénél arra kell hagyatkoznunk, amelyet a saját felületeiken emeltek ki a leghangsúlyosabban. Az MSZP az elmúlt négy évben felmerülő témákat igyekezett napirenden tartani, illetve a „8 pont” megjelenése után annak tartalmát is sűrűbben kommunikálta. Mesterházy Attila az Operánál elmondott, utolsó nagy beszédében⁴⁸³ is a következő témák jelentek meg a legtöbbször:

- 1. Demokrácia visszaállítása.** Új magyar köztársaságra van szükség, amelyben a demokratikus intézményi struktúrát vissza kell állítani a 2010 előtti állapotokra.
- 2. Szociálisan érzékenyebb vezetésre van szükség.** A szegényeket és a leszakadó rétegek tagjait jobban kell segíteni, mert az Orbán-kormány csak még nagyobb különbségeket okozott a társadalom alsó és felső rétegei között. A 8 pontban is megjelenő 250 000 új munkahely megteremtése, a gyermekéhezés felszámolása, illetve a nyugdíjak emelése voltak a központi kérdések ebben a témában.
- 3. Az energiafüggőség, illetve az oroszokhoz fűződő viszony kérdése.** A paksi atomerőmű bővítését, illetve az oroszokkal kötött megállapodást felül kell vizsgálni. A rossz gazdaságpolitikai intézkedések miatt kényszerült a kormány hitelfelvételre, amely aztán alapul szolgált az EU és Magyarország közötti konfliktusoknak.

4. Tandíj eltörlése, és a külföldre vándorló fiatalok visszacsábítása.

A felsőoktatási rendszert át kell alakítani, az abban való részvételt minden hallgató számára ingyenessé kell tenni. Az elmúlt években tapasztalható tendencia, amely szerint évről évre egyre több magyar fiatal megy külföldre munkát vállalni, az Orbán-kormány tevékenysége miatt van. Nem tudnak versenyképes béreket biztosítani, illetve az oktatási rendszer átalakítása is csak tovább fog rontani a helyzetet. Az MSZP szerint munkahelyteremtés lenne a megoldás erre a problémára, amely a 8 pontban az első helyen megjelölt témaként szerepelt.

Fontos azonban kiemelni, hogy a kampány hajrájában Mesterházy Attila az utolsó nagy beszédében érdekes módon még csak meg sem említett három ígéretet a 8 pontból. A mikrovállalkozások terheinek, illetve az alapvető élelmiszerek árának a csökkentése azonban kettő olyan pont, amelyek ténylegesen azt ígérk, hogy több pénz maradhat az embereknél. A harmadik kimaradt elem pedig a hosszú várólisták rövidítése, illetve megszüntetése volt. Utóbbi pedig természetesen az idősebb, vagyis az egészségügyi rendszert gyakrabban igénybe vevő szavazókat szólíthatta volna meg, azonban ez elmaradt.

4.3 Üzenet

Az MSZP, mint a kormányváltó összefogás egyik pártja is azt kommunikálta a kampányban, hogy ők öten együtt a „Kormányváltó erő”. Ebből kifolyólag kérdéses, hogy mikor beszélhetünk tisztán az MSZP által kitalált és közvetített üzenetekről, hiszen az összefogás létrejötte után egyhangúan ugyanazt kommunikálták ezek a pártok. Természetesen ez nem is nagyon lehetett volna másképp, de azt fontos megjegyezni, hogy az üzenet kérdésében nem volt eltérés az összefogás pártjai között.

Az MSZP plakátjain, szórólapjain, illetve a saját online felületein ezekkel az üzenetekkel találkozhattunk a leginkább: „Egy négyzetméter demokrácia”, „Az én szavazatom a mi hazánk”, „Aki otthon marad, Orbánra szavaz” vagy a legtöbbször megjelenő és talán leghangsúlyosabb üzenet „A kormányváltó erő”. Az üzenetek többsége leginkább azt igyekszik közvetíteni, hogy minél többen menjenek el szavazni, hiszen a kormányváltásra így van a legnagyobb esély. Ez a stratégia érthető, azonban az erősen kérdéses, hogy a választók mennyire érzik át azokat a problémákat, amelyeket üzeni kívánt a párt.

A fő üzenet az összefogás részéről, hogy aki azt akarja, hogy a Fidesz ne kormányozzon tovább, annak csak egyetlen helyen lehet jó helyen a szavazata, mégpedig az Összefogásnál. Azt kommunikálni, hogy ez a politikai tömb a kormányváltó erő, azt jelenti, hogy más nem jöhet szóba. Aki nem akarja, hogy a Fidesz kormányozzon tovább, de nem kifejezetten szereti a baloldalt, annak is ide kell szavazni, hiszen gyakorlatilag bármely

⁴⁸³ http://mszp.hu/hirek/ket_vilag_ket_jovokep (letöltés ideje: 2014. június 28.)

máshova adott szavazat elvesz, mert más kormányzó politikai erő nem jöhet szóba. Másképpen fogalmazva: vagy a Fidesz, vagy az Összefogas.

5. Eszközök

Politikai kampányban a pártok a rendelkezésre álló eszközök közül nem feltétlenül kötelesek azt választani, amely a céljaik elérése szempontjából a leghasznosabb lehet. Ilyenkor ugyanis felmerül, hogy az adott szervezetnek mekkora a költségvetése, illetve mekkora összegeket képes a kampányba fektetni.

Az ellenzéki pártok közül az MSZP rendelkezik a legtöbb tapasztalattal, azonban a kormányváltó összefogas megkötése után ez akár teherré is válhat a számára. Az összefogas többi pártja jóval fiatalabb, ennél fogva a pártok rendelkezésére álló erőforrások, illetve maguknak a pártoknak a szervezetsége sincs olyan szinten, mint az MSZP-nél. Ebben a helyzetben dilemma, hogy a szocialista párt mekkora támogatást adjon, illetve a közös kampányba mekkora résszel szálljon be. Hogyan kellene az aktivistákat megszorgatni, illetve ki mennyi munkát fektessen a kampányba? Ezt a problémát házon belül kellett rendezni, de ez az MSZP szempontjából vállalható helyzetnek tűnt. A hírekben ez „az MSZP hátán a parlamentbe igyekvő” pártok képeként jelent meg.

A főbb csoportok elkülönítése és csoportosítása után, egyesével végighaladva ezeken elemezhető, hogy az MSZP milyen eszközöket használt elsősorban. Az erőforrásokra támaszkodó eszközök használata, illetve ezek kombinációja különféleképpen jelenik meg a pártoknak.

A rendelkezésre álló eszközöket alapvetően a következő négy fő csoportba oszthatjuk (Kiss-Mihályffy-Szabó, 2006):

1. Hagyományos megjelenés (kiadványok, szórólapok, plakátok)
2. Audiovizuális eszközök (televízió, rádió)
3. Direktmarketing- eszközök (telefon, kampánylevél, internet)
4. Személyes megjelenés, fórum, tüntetés, pártrendezvény

Mivel az MSZP a Fideszhez képes hátrányból indult a népszerűségi mutatókban, így minden lehetséges eszközt be kellett vetnie, hogy a céljait elérhesse. Az utcákon haladva úgy is tűnhetett, hogy a Fidesz a polgárok elérésében is több erőforrást tudott mozgósítani, hiszen a negatív típusú bohóc plakátok és az „együtt tették tönkre az országot” szlogen az óriásplakátokon, újságokban, szórólapokon országszerte megjelentek.

A rendelkezésre álló kampányeszközök közül az MSZP-nek azokban kellett dominánsnak lennie, amelyek a leginkább szolgálják, illetve viszonylag kevés erőforrást igényelnek. Amennyiben ezeket

a szempontokat figyelembe vesszük, a következő összefüggéseket állapíthatjuk meg.

Az alábbi táblázatban az első sorban találhatóak az eszközök, alattuk pedig egy adott szempontból történő osztályozásuk 1-3-ig, ahol a 3-as érték a legelőnyösebb az MSZP számára, míg az 1-es a legkevésbé előnyös. Ezeket az értékeket összegezve azt kapjuk, hogy ahol a legmagasabbak az értékek, azok jelzik, hogy feltehetően annak az eszköznek hangsúlyosabb alkalmazása lehet előnyös a párt számára.

3. Táblázat. A kampányeszközök alkalmazása.

	Hagyományos eszközök	Audiovizuális eszközök	Direktmarketing	Személyes megjelenés, pártrendezvény
Cárható költségek	1	1	3	2
Célközönséget legkönnyebben elérő eszköz	2	3	3	1
Korábbi (2002, 2006) OGY-kampányok során is jól működő eszköz	2	3	2	3
Összeg	5	7	8	6

A táblázatban felvázolt megközelítés alapján az MSZP-nek leginkább a direktmarketing és az audiovizuális eszközök alkalmazása lenne a leghasznosabb. A gyakorlatban azonban utóbbi használata nem volt ideális sőt, gyakorlatilag a legkevésbé domináns eszközzé vált. Ennek több oka is van, de leginkább az új médiatörvény tehető felelőssé, amelynek hatálybalépése után gyakorlatilag csak a köztelevízióban közölhettek politikai hirdetések a pártok, ugyanis ezekért nem szabad a csatornáknak pénzt kérni. Ebből kifolyólag pedig a kereskedelmi csatornákon még a kampány hajrájában sem jelentek meg politikai hirdetések.

A reklámok eltűnése azonban önmagában még nem lenne kiemelkedő probléma, ha az MSZP-nek sikerült volna a politikai témájú műsoroknak a tematizálását úgy alakítani, hogy azokban a párt imázsát építő, illetve az ellenfelekét csorbító hírek jelenjenek meg. Mindez pedig egyértelműen sikertelen volt, hiszen a kampány előtti időszakban a domináns témák között inkább az MSZP szémszögéből nézve kellemetlen témák (Simon-ügy, Zuschlag-ügy) voltak jelen.

A miniszterelnök-jelölti vita sem a párt számára ideális formában jött létre, hiszen csak Schiffer András, az LMP listavezetője állt ki vitára Mesterházy Attilával, amelyet csak az ATV közvetített⁴⁸⁴. Ennek a vitának is inkább a programok csatája nevet adták, így még csak a műsor címe sem utalt

484 Lásd ATV ATTAK – a programok csatája című műsort, 2014. április 5-én. <http://www.atv.hu/video/video-20140406-attak-a-programok-csataja-1-resz> (letöltés ideje: 2014. május 19.)

a vitára. A miniszterelnök-jelölti vita pedig, ha létrejött volna, 2006 után talán ismét az MSZP számára lett volna előnyös (legalábbis semmi esetre sem veszített volna semmit), így talán ennek az erőteljesebb provokálása lehetett volna a helyes út. Amikor 2006-ban utoljára vitázott Orbán Viktor Gyurcsány Ferencsel, akkor utólag úgy értékelhettük, hogy a vitában utóbbi szerepelt jobban, hiszen megnyerte a választásokat. Továbbá a vita felépítése is olyan volt, hogy szakpolitikai kérdések mentén kialakított témákról vitatkozhattak a jelöltek, így itt a botrányok kevésbé lehettek volna hangsúlyosak. Az ilyen típusú vita megtartását az MSZP kezdeményezte is.

A televíziós megjelenés összességében nézve nem kapott domináns szerepet az MSZP kampányában, ezért a direkt elérési formákat kellett megerősíteni. Ezen eszközöknek a súlyát azonban nehéz mérni, hiszen a telefonos kampányról nem is igazán lehet felmérést készíteni, illetve arról sem állnak rendelkezésre adatok, hogy mennyi embert ért el egy-egy levél, vagy hívás. Az interneten található közösségi oldalakon azonban a választók elérése viszonylag könnyű, illetve nem is költséges.

5.1 Direktmarketing-eszközök, személyes megjelenés, internet, fórum

Az MSZP és Mesterházy Attila hivatalos Facebook-oldalaikat – mint a személyes elérésnek új formáját – a kampány teljes időszaka alatt használták. Ezen a két oldalon a választás előtti egy hónapban a korábbi posztok számának többszöröse jelent meg, ahol a képek és videók mellett még plakátokat és mémeket is megosztottak a követőkkel. Az alábbi táblázat tartalmazza a posztok darabszámát, illetve ezek alakulását.

4. Táblázat. Facebook felületek.

MSZP	üzenet, hír, hivatkozás (db)	videó (db)	fénykép, album (db)	plakát, szórólap, mém (db)	Összesen (db)
január	9	2	6	3	19
február	7	1	1	3	12
március	16	21	7	23	67
április 1-6.	2	3	0	5	10

Forrás: Az MSZP Facebook-oldalán megjelenő posztok alapján készített saját gyűjtés

Az adatokból az látszik, hogy a kampány utolsó három hónapjában az MSZP egyre aktívabb lett a Facebook-on, hiszen a posztok száma március hónapban a februárinak közel ötszörösét tette ki. A posztokat négy külön csoportba rendezve az is megállapítható, hogy az MSZP gyakorlatilag a televíziós reklámok helyettesítésére használta az oldalát, hiszen rövid kis kampányfilmek, illetve főleg a lakossági fórumokról készült videók jelentek meg. Ez egy praktikus megoldás, hiszen ha már a kereskedelmi televíziókban nem tud a párt reklámokat megjelentetni, akkor ezek terjesztésére a legolcsóbb megoldás a megosztással való terjesztés.

A plakátok és szórólapok digitális változatának a terjesztése a másik költségkímélőnek mondható, ugyanakkor leleményes megoldás. Ugyanazok a plakátok köszönnek vissza itt is, mint a buszokon, óriásplakátokon, illetve falragaszokon. A kampány hajrájában, vagyis az utolsó héten az összes poszt fele már ilyen utcai plakátok online változata volt. Sőt, márciusban is az összes online tevékenység közel harmada ilyen jellegű volt.

Stratégiai szempontból az interneten terjeszthető anyagok nagyon is jó ötletnek látszanak, hiszen itt igyekszik kompenzálni a párt azt a hátrányt, amely a televíziós illetve az utcai megjelenés hiányából fakad. Ezt az eszközt az összefogás többi pártja is alkalmazta, azonban Mesterházy Attila oldala volt még az, amelynek aktivitása szintén meghatározó lehet.

Az alábbi táblázat tartalmazza a posztok darabszámát, illetve ezek alakulását.

5. Táblázat. Facebook felületek.

Mesterházy Attila	üzenet, hír, hivatkozás (db)	videó (db)	fénykép, album (db)	plakát, szórólap, mém (db)	Összesen (db)
január	7	5	8	5	25
február	6	2	4	2	14
március	8	10	27	5	50
április 1-6.	0	4	3	1	8

Forrás: Mesterházy Attila Facebook-oldalán megjelenő posztok alapján készített saját gyűjtés.

Mesterházy Attila oldalát áttekintve azt tapasztalhatjuk, hogy eltér a párt hivatalos Facebook-oldalától. Viszonylag kevés az azonos poszt, azonban itt több a fénykép illetve fényképalbum, de a plakátok aránya kevesebb. Mesterházy profilja inkább azt mutatja be, hogy a miniszterelnök-jelölt éppen merre tart fórumot, mit csinál, kikkel találkozik. Fórumairól több összefoglaló is szerepel, illetve egy ábra is megtalálható, amely azt mutatja, hogy 49 különböző vidéki városban is tartott lakossági fórumot.

Az aktivitás szempontjából nagy eltérés nincs a párt és a miniszterelnök-jelölt oldala között, hiszen márciusban mindkettő a február hónapban megjelenő posztok közel ötszörösét produkálta, illetve a választás előtti hat napban is közel azonos (10 illetve 8 darab poszt) értékeket tudnak felmutatni.

5.2 Hagyományos megjelenés és audiovizuális eszközök

Az MSZP kampányának első elemei még 2013 második felében láttak napvilágot, a pártprogram nyáron jelent meg, míg ősszel a választási felhívás. Az *Igazság, biztonság, szabadság, jólét* címet viselő közel hatvanoldalas írás igyekszik bemutatni a szocialisták elképzeléseit. Tizenöt fő témát jelölnek meg benne, amelyeknek az elején mindig szerepel egy rövid összefoglaló arról, hogy az elmúlt időszakban az

Orbán-kormány mit végzett az adott területen. Ezek a rövid részek minden fejezetben az „Az Orbán-kormány rosszul teljesít” alcímet viselik. Ezt követően vastagon kiemelve, pontról pontra haladva jelennek meg a főbb célok, illetve ígérek.

2013 októberében megjelenik a párt választási felhívása, amely az szeretné röviden összefoglalni, hogy az Orbán-kormány eddig mennyi rossz intézkedést hozott, ezáltal egyfajta hangulatkeltésként értelmezhető. A hangvétele inkább arra engedett következtetni, hogy az üzenet így hangzik: „azért szavazzatok ránk, mert ők rosszak, és mi vagyunk az egyetlen alternatíva”. Ez a két írás tartalmazza leginkább a párt saját elképzeléseit, hiszen az ezután megjelenő anyagok már a kormányváltók közös megegyezésén is alapuló kiadványok voltak. A *Korszakváltók 12 pontja*, illetve a *8 pont* már ötpárti megegyezésen alapult, és inkább csak hangzatos ígéreteket tartalmazott. Az összefogás megkötése után nem találkozhatunk egy az MSZP által korábban közreadott hosszabb programmal. Ez azonban talán nem is volt igazi hiányosság, hiszen az ekkor fő ellenfélnek tekintett Fidesz sem adott ki választási programot.

A plakátok és a szórólapok megjelenése és a rajtuk elhelyezett üzenet gyakorlatilag azonos volt. Az öt párt logója mellett a „kormányváltás” mint szlogen volt a legelterjedtebb. Az egyéni választókerületekben a jelölt mosolygós arcképe egy fehér háttéren jelent meg, illetve mellette vagy alatta elhelyezve szerepelt az öt párt logója. A rajta lévő üzenet legtöbbször úgy jelent meg, ahol a kormányváltás felirat mellé a következő szlogenek kerültek: „esély mindenkinek” vagy „a változás elkezdődött”.

6. Összegzés

Az MSZP választási szereplése, illetve stratégiája több szempontból kudarcnak tűnhet, azonban jelen elemzés alapján látható, hogy ez nem ennyire egyértelmű. A párt megítélése a választási vereség után is vegyes, illetve a legnehezebbnek tűnő célt nem sikerült elérnie, bár ezt kommunikálta a legfontosabbként. Mesterházy Attila továbbra is az MSZP elnöke maradt, és még az európai parlamenti választási kampány idején is kiállt a párt mellette, bár ennek a választásnak a tétje és a struktúrája már teljesen másképpen nézett ki.

Kettő szempontból különösen releváns értékelni az MSZP teljesítményét az országgyűlési választáson. Először is, a stratégia megvalósításának szempontjából, másrészt az alapján, hogy a kitűzött célok közül melyeket sikerült elérni, és melyeket nem. A párt a használható eszközök terén hátrányból indult, amelyet a kampányban is igyekeztek úgy kommunikálni, hogy a kormánypártok lehetetlenítik el őket, kiegészítve a váddal, hogy a médiában jelenlévő túlsúlyukat is ellenük használják fel. A lehetőségeihez képest azonban az MSZP ügyes eszközökkel, főleg a videós anyagok és plakátok terjesztésének a problémáját oldotta meg jól, hiszen a

Facebook erre alkalmas felület volt. Azonban az kérdéses, hogy ezek mennyi emberhez jutnak el? Gyakorlatilag nem lehet megmérni, hogy a kihelyezett plakátokat vagy a Facebook-bejegyzéseket látják-e többen, az azonban bizonyos, hogy az előbbit inkább a fiatalabb korosztály használja. Körükben pedig nem a szocialisták, hanem sokkal inkább a Jobbik vagy a Fidesz a népszerűbb, így ezzel magyarázható az, hogy sok embert sikerült elérni, de nem ők voltak a célközönség. Hozzá kell tenni azt is, hogy ezen a felületen vélhetően eleve már csak azok a választók követik az MSZP-vel kapcsolatos eseményeket, akik egyébként is őket támogatnák.

Második fontos szempont az értékelésnél a célok elérésének a kérdése. Az MSZP három fő célt tűzött ki maga elé, amelyből egyet sikerrel is vett, azonban mégis inkább érezhető teljes kudarcnak a választási eredmény. Ennek oka az, hogy a párt, illetve ezáltal a baloldali összefogás pártjai is, túl magas mércét állítottak magukkal szemben. Gyakorlatilag magukat, mint a Fidesz egyetlen lehetséges ellenfelét mutatták be, valamint az Orbán-kormány leváltása vált a legfontosabb feladattá. Azzal tisztában volt mindenki, hogy ez a legnehezebb, azonban mégis csak ezt igyekeztek kommunikálni a választók irányába. Azt gondolom, hogyha reális szemmel nézzük a választási kampányt, akkor a másik két célt (a legerősebb ellenzéki párt pozíciójának megtartása, illetve a kétharmados kormánypárti többség elkerülése) érdemesebb vizsgálni az eredmény értékelésénél.

Az el nem ért célok közül azt gondolom, hogy a nagyobb kudarc a Fidesz–KDNP kétharmados győzelmének bekövetkezése. Erre reális célként lehetett tekinteni, meglátásom szerint a jobboldali pártszövetség sikere gyakorlatilag még a saját politikusaikat is meglepetésként érthette. Ezt a kudarcot nehéz is megmagyarázni, hiszen ebből az következik, hogy a baloldali pártok összefogása gyakorlatilag teljesen haszontalan volt, így a belső feszültségek csak tovább fokozódhatnak és az MSZP végleg elveszíti nagypárti státuszát.

Egyedüli pozitívumként egy célt azért sikerült elérnie az MSZP-nek, hiszen a Jobbikot még maga mögé tudta utasítani. Ez azonban a jövőben már nem a szinte már-már természetesnek vélt eredményként fog megjelenni a párt stratégiájában, hanem akár az elsődleges céljá is válhat. A párt, bár nagyobb frakciót tudhat magáénak, mint a Jobbik, ha nincs a baloldali pártok összefogása, akkor talán még ezt sem sikerült volna elérni. A jövőben a szocialista párt célja inkább már az lehet, hogy megtartsa a legnagyobb ellenzéki párt szerepét, bár az EP-választások megmutatták, hogy még a legnagyobb baloldali ellenzéki párt szerepéért sem feltétlenül lefutott a verseny.

A 2014-es országgyűlési választás eredményeit a szocialisták szempontjából tehát inkább kudarcként értékelhetjük, amely arra is rámutatott, hogy nem csak az MSZP mint párt, hanem a teljes baloldal

is válságba került. Az elveszített nagypárti státusz visszaszerzése nehéz lesz, emellett a párt legfőbb céljának annak kell lennie, hogy a baloldal legnagyobb pártja maradjon. A következő négy évben újra kell gondolni a stratégiát és a célokat, hiszen úgy tűnik, hogy nem a Fidesz az az ellenfél, akivel szemben reális eséllyel lehetne ringbe szállni.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- KÉRI László: *Választási küzdelem – verseny nélkül.* In: Politikatudományi Szemle, 2010/2. szám
- KISS Balázs – MIHÁLYFFY Zsuzsanna – SZABÓ Gabriella: *Kritikus kampány – A 2010-es országgyűlési választási kampány elemzése.* Budapest, 2011, L'Harmattan
- KISS Balázs – MIHÁLYFFY Zsuzsanna – SZABÓ Gabriella: *Tükörjáték – A 2006-os országgyűlési választási kampány elemzése.* Budapest, 2007, L'Harmattan
- LAKNER Zoltán: *Utak és útvesztők – Az MSZP húsz éve.* Budapest, 2011, Napvilág Kiadó
- PAPP Zsófia: *Kampány-perszonalizáció Magyarországon a képviselők szemével.* In: Politikatudományi Szemle, 2013/4. szám
- SMUK Péter: *Magyar közjog és politika.* Budapest, 2011, Osiris
- SZOLOMAYER Balázs: *A kormányváltók országgyűlési választási kampánya.* In: Választás 2014 – Kampány, közvélemény, új szabályok. Budapest, 2014, Nézőpont Elemzőintézet Nonprofit Kft.
- TÓTH Csaba (2006): *A fundamentumok győzelme? Marketingstratégiák és -taktikák a 2006-os választási kampányban.* In: Karácsony Gergely (szerk.): *A 2006-os Országgyűlési választások. Elemzések és adatok.* Budapest: DKMKA, 175-203. o.
- TÓTH Csaba – TÖRÖK Gábor: *Politika és kommunikáció – A magyar politikai napirend témái a 2002-es választások előtt.* Budapest, 2002, Századvég
- TÖRÖK Gábor (2006): *Pártok, stratégiák és taktikák. A 2006-os választási kampány politikai elemzése.* In: Karácsony Gergely (szerk.): *A 2006-os Országgyűlési választások. Elemzések és adatok.* Budapest: DKMKA, 145-173. o.
- TÖRÖK Gábor: *Futottak még. Pártok stratégiái a 2010-es kampányban,* In: Enyedi Zsolt, Szabó Andrea és Tardos Róbert (szerk.): *Új képlet. Választások Magyarországon, 2010.* Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 2011, 151-166. o.

CSALA DÁNIEL:

AZ EGYÜTT-PM ÉS A DEMOKRATIKUS KOALÍCIÓ KAMPÁNYA A 2014-ES ORSZÁGGYŰLÉSI VÁLASZTÁSON

1. Bevezetés

A magyar politikai kétflokkrendszer⁴⁸⁵ 2010 után megingott.⁴⁸⁶ Bár egyes szerzők a szocialisták teljes összeomlását jósolták, az MSZP elnöke 2014-ben a baloldali ellenzék közös miniszterelnök-jelöltje volt. Így, bár a legerősebb ellenzéki párt a ciklus teljes ideje alatt továbbra is ugyanaz a politikai erő maradt,⁴⁸⁷ új alakulatok is megjelentek a közéletben, akik először kihívóként, majd – ha csak egy választás erejéig is – de szövetségesként tekintettek a Magyar Szocialista Pártra.

Ebben a tanulmányban az Együtt-PM és a Demokratikus Koalíció kampányát fogom elemezni a 2014-es országgyűlési választáson az ellenzéki megállapodás⁴⁸⁸ megszületésével létrejött kereten belül. E megállapodás szerint öt, magát a Fidesztől balra soroló párt (az MSZP, az Együtt, a DK, a Liberálisok és a PM) a kormánypártok leváltása érdekében választási szövetséget kötött, amelynek értelmében a pártok közös országos listát állítanak, az egyéni körzeteket pedig úgy osztják el, hogy egy körzetben a szövetség csak egy jelöltet indít, és a választások után önállóan folytatja a politizálást. Ezek a pártok külön utat bejárva jutottak el a szövetség megkötéséig, ennek részletes elemzése azonban ennek a tanulmánynak nem tárgya,⁴⁸⁹ így csak a főbb állomások rövid összefoglalására szorítkozom.

Az újonnan fellépő baloldali erők a múltban valamilyen formában mindannyian kötődtek a szocialistákhoz, ám 2010 után önállósodtak. A történetét az MSZP-n belüli Demokratikus Platformként⁴⁹⁰ kezdő Demokratikus Koalíció önálló párttá alakulása után⁴⁹¹ először saját szervezetének kialakításán és beágyazottságának növelésén dolgozott, így az ellenzéki megállapodás megkötéséig nem merült fel a kormányváltásra egyedül esélyes erőként.⁴⁹² A Gyurcsány Ferenc vezette párt a közös ellenzéki lista első 60 helyéből 6 helyet kapott, a pártelnök a harmadik helyen szerepelt. Egyéniben 13 körzetben, köztük a baloldali számára fontos budapesti körzetekben (az V., VI., VII. és a XII. kerületeket

⁴⁸⁵ Enyedi-Fernando 2010, 14. o.

⁴⁸⁶ Soós 2012, 34. o.

⁴⁸⁷ Lásd a Magyar Szocialista Párt teljes népességen belüli támogatottságát 2010 májusától 2014 januárjáig, a Medián, az Ipsos, a Társi, a Századvég és a Nézópont intézetek mérései alapján, [Török Gábor gyűjtésében](#)

⁴⁸⁸ A megállapodással létrejött, baloldali pártok közötti szövetség hivatalos elnevezése körüli vitákat a tanulmány későbbi részében foglalom össze.

⁴⁸⁹ A baloldali előválasztásról lásd Szedlák Bálint tanulmányát ugyanebben a kötetben.

⁴⁹⁰ Gyurcsány Ferenc vezetésével 2010. október 22-én alakult meg a Demokratikus Koalíció Platform, „Gyurcsány-platform: a liberális szocialisták nem kérnek a neoliberalizmusból” [hvg.hu](#), (2012. 10. 22.)

⁴⁹¹ Gyurcsány Ferenc 2011. október 22-én jelentette be a Demokratikus Koalíció Platform kiválasztását, „Kiválaszt Gyurcsányék az MSZP-ből”, [origo.hu](#) (2011. 10. 22.)

⁴⁹² Lásd a Demokratikus Koalíció teljes népességen belüli támogatottságát alapításától 2014 januárjáig, a Medián, az Ipsos, a Társi, a Századvég és a Nézópont intézetek mérései alapján, [Török Gábor gyűjtésében](#)

magukban foglaló körzetekben) indulhatott a Demokratikus Koalíció jelöltje. Így a párt országos támogatottságához képest előnyös pozícióból vághatott neki a kampány utolsó szakaszának, immár az először ellenzéki Összefogásnak nevezett formáció részeként.

A Bajnai Gordon személye köré szerveződő Együtt 2014 párt választói mozgalomként 2012. október 23-án lépett a közönség elé, és 2013 márciusában alakult párttá⁴⁹³. A 2010 végétől aktív kormányellenes erőként fellépő civil szervezetek (Milla, Szolidaritás) és Haza és Haladás Alapítvány alapjaira épült Együtt 2014 esetében az igazi kérdés az volt, hogy célja-e a mozgalomnak egyedüli kormányváltó erőként fellépni, vagy ez a baloldali pártokból kiábrándult bizonytalanok kezdeti elvárása volt csupán.⁴⁹⁴ A Párbeszéd Magyarországért és a párt szövetségkötése után⁴⁹⁵ 2013-ban megkezdődtek a tárgyalások a szocialistákkal való szövetség feltételeiről, amelyek hamarosan egy Bajnai és Mesterházy közötti párharccá alakultak át: a tét a miniszterelnök-jelöltség volt.⁴⁹⁶ Mint az az ellenzéki megállapodás végső formájából látszik: az Együtt-PM vesztesként zárta ezt a küzdelmet, hiszen az öt párt együttműködésével létrejövő választási szövetségben a közös ellenzéki lista első 60 helyéből 9 helyet kapott, ahol Bajnai Gordon a második helyre szorult, míg egyéniben 22 körzetben⁴⁹⁷ indulhattak jelöltjeik, szemben a szocialisták 42 helyével és 71 jelöltjével.

Ezek a kezdeti körülmények azért lesznek fontosak, mert a tanulmányban a két párt kampánya során a sikert és kudarcot eltérő körülmények befolyásolják: míg a DK már az megállapodással többet ért el, mint amire egyedül indulva reálisan számíthatott volna, addig az MSZP volt riválisaként fellépő Együtt 2014 teljesítményének értékelése során nem kerülhető el a szocialisták által megszerzett pozícióval való összehasonlítás.

Az említett szempontok és előzmények figyelembevételével a két párt esetében külön keresem a választ arra, hogy milyen reális választási célok álltak a vizsgált pártok előtt az ellenzéki megállapodás megkötése után (A), az ellenzéki megállapodás után milyen területi szegmentáció volt megfigyelhető a kampányban (B), hogyan pozicionálták magukat a magyar pártrendszerben a vizsgált pártok, és ebben milyen megfontolások vezették őket (C), milyen eszközök voltak meghatározók a kampányban (D), és összességében mennyiben tekinthető sikeresnek az Együtt-PM és a DK kampánya az előzetesen tárgyalt elvárások tükrében (E).

493 A párt megalakítását, és egyben a Párbeszéd Magyarországért párttal való választói szövetség megkötését március 8-án jelentették be. „Támogatókat keres az Együtt 2014” origo.hu (2013. 03. 08.)

494 Bajnai Gordon közvetlenül zászlóbontás utáni nyilatkozataiból az utóbbi következik. „Bajnai: „az MSZP nélküli a rezsim nem váltható le””, hvg.hu (2012. 10. 26.)

495 Az Együtt–2014 nevet már korábban is viselte egy párt. Bajnai Gordon pártja a névvel kapcsolatos jogvitában alulmaradt, és a PM-mel való szövetségkötés után létrejött formáció az Együtt–PM nevet használta a kampányban, így a továbbiakban így hivatkozom rájuk.

496 A tárgyalások egyes állomásairól lásd Szedlák Bálint tanulmányát ugyanebben a kötetben.

497 A körzetek a baloldali ellenzék indulói szerint itt: „Hivatalosan is felállt az ellenzéki szupercsoport”, hvg.hu (2014. 01. 14.)

2. Az Együtt-PM

A. Kontextus-elemzés

Az Együtt-PM számára az ellenzéki megállapodás megkötésétől nem egyértelmű a cél relatív nehézségének megállapítása. A párt célja ettől kezdve ugyanis az ellenzéki közös lista minél jobb eredményének, lehetőleg a Kormányváltók választási győzelmének elősegítése lett, ezen belül pedig minél több saját képviselő bejuttatása az Országgyűlésbe. Így a cél vizsgálatát kettéválasztva azt lehet mondani, hogy egyik oldalról mivel a Kormányváltók szövetségének támogatottságát januárban 25–37% között mérték a biztos pártválasztók között, míg a kormánypártokét 46–52% között, a szövetség biztos második helyéről indulva reális kihívója lehetett a kormánynak. Míg azonban a pártszövetség által kitűzött cél (a választás megnyerése) logikusnak tekinthető, meg kell említeni a „rosszabb forgatókönyv”⁴⁹⁸ esetére kitűzött célt, ami a jelen esetben a Jobbiknak a Kormányváltóknál rosszabb eredménye a választáson: ellenkező esetben teljes kudarcról beszélhetünk.

Ugyanakkor a másik oldalról az egyéni körzetekben a párt önálló ambícióinak kiteljesítésére is több energiát kellett, hogy fordítson: az ellenzéki jelölt esélyei szempontjából a baloldali körzetek között felállított erősorrendben⁴⁹⁹ a 30 „legkönnyebb” körzetben csak 4 jelöltje indult a pártnak, a további 18 jelölt csak rosszabb eséllyel bíró körzetet kapott. Ezen átlagon felüli eséllyel bíró jelöltek mandátumhoz juttatása reális cél lehetett az Együtt-PM számára, míg a többi körzetben inkább a Kormányváltók átlagos teljesítményének megfelelő eredmény lehetett a megalapozott várakozás, hiszen a párt kevés helyi szinten régóta politizáló vagy országosan ismert politikusa szerepelt a lista további helyein.

Dr. Szabó Szabolcs a budapesti 17-es választókerületben még homo novusként is jó eséllyel indult, hiszen az újonnan kialakított választókerület része Csepel is, mely 2010-ig baloldali fellegetvárnak számított. Nagy-Korsa Judit Anna a miskolci rádió munkatársa volt 2011-ig, és Gúr Nándor szocialista képviselő körzetét vette át, beágyazottsága így neki sem volt magas. Karácsony Gergely a XVI. a kerület hagyományosan baloldali túlsúlyán túl nem helyi, hanem országos ismertsége miatt számíthatott sikerre, míg Somfai Ágnes, bár a Fővárosi Közgyűlés képviselőjeként már aktívan politizált az előző ciklusban, sem helyi, sem országos ismertsége nem volt kiemelkedő. Amint látható, az Együtt-PM leginkább baloldalinak számító körzetekben induló jelöltjei eltérő szakmai tapasztalattal és helyi ismertséggel (és ebből kifolyólag eltérő esélyekkel) rendelkeztek, ám körzeteik baloldali beállítottsága miatt itt volt a legegyszerűbben elérhető a kitűzött cél.

498 Egy olyan választási eredményt értek rosszabb forgatókönyv alatt, amely szerint a Kormányváltók képtelenek megközelíteni a kormánypártok eredményét. Egy ilyen helyzet körvonalázódása a kampány hajrájában alapvetően írja át a siker és kudarc jelentéstartományát a baloldal számára.

499 Republika.hu Egyéni választókerületi erőssorrend (2014. 01. 30.)

Bajnai Gordon személye és megítélése kiemelkedő jelentőségű volt a párt szempontjából, valamint az ellenzéki megállapodás megkötésének idején egy országos szinten (98%-os arányban) ismert, közepesen népszerű politikusnak számított a magyar közéletben.⁵⁰⁰ Ez ugyanakkor nem jelentett komoly problémát a párt számára, hiszen a miniszterelnök-jelölti pozíciót nem Bajnai Gordon kapta meg, ugyanakkor Gyurcsány Ferenc jóval nagyobb elutasíttósága okán inkább lett eszköze a jobboldal negatív kampányának. A Kormányváltók stratégiájában a kampányperszonalizáció kérdése komoly feszültségeket gerjesztett,⁵⁰¹ hiszen bár Mesterházy Attilának ki kellett emelkednie a szövetséges pártok vezetői közül, de sem Bajnai Gordon, sem Gyurcsány Ferenc nem kívánt önálló pártvezéri megjelenéséről lemondani. Januártól azonban Bajnai Gordon személyének a kampány során történő újraépítése már nem tűnt komoly lehetőségnek az Együtt-PM számára. Ilyen indulási feltételek mellett Bajnai Gordon reális céljának inkább az mutatkozott, hogy megőrizze a baloldal második legerősebb politikusa címet a választások másnapjáig, ahonnan elkezdheti saját személyét újra megerősíteni. A pártvezető szerepének vizsgálata sokkal nagyobb jelentőséget nyer majd a DK kampányában, ahol egy talán még perszonalizáltabb párt vezetője állt megkérdőjelezhetően a Mesterházy Attila felépítését célzó közös erőfeszítésekhez.

B. Szegmentálás

Az Együtt-PM által megszólítani kívánt célcsoport nem változott nagyot a kampány utolsó hónapjaira: a cél továbbra is a kormányváltó bizonytalanok megszólítása és mozgósítása volt. Fontos ugyanakkor különbséget tenni a bizonytalanok megszólítása és a saját tábor mozgósítása között. Ebből a szempontból fontos eltérés van a Kormányváltók pártjainak stratégiáján belül az MSZP és az Együtt-PM célcsoportjai tekintetében. A szocialisták ugyanis a kampányban végül inkább saját táboruk – egyébként főleg Orbán Viktor-ellenes szövegekkel és Mesterházy Attila személyének építésével történő – mozgósítására helyezték a hangsúlyt. Ehhez képest Bajnai Gordon kezdetben az MSZP-ből kiábrándult baloldaliak és liberálisok pártjaként tűnt fel, majd, mivel az ellenzéki megállapodás megkötésével ez a szerep tarthatatlanná vált,⁵⁰² inkább a kormányváltást akaró bizonytalanokat és Bajnai Gordon szakértelmében⁵⁰³ bízó választópolgárokat próbálta megnyerni az összefogásnak.

Bár az egyes közvélemény-kutató intézetek a bizonytalanok teljes népességen belüli arányát lényegesen eltérő nagyságúnak mérték

500 Medián (2014. február 04.)

501 A magyarországi kampányperszonalizáció alakulásáról részletesebben: Papp Zsófia: Kampány-perszonalizáció Magyarországon a képviselők szemével. Személy- és választókerület-központúság pártközpontú választási rendszerekben, Politikatudományi Szemle XXII/4. 37–56. o.

502 Bajnai Gordon a Kormányváltók kampányzáróján maga ismerte be: „nem ilyen lovat” akart.

503 Ezt a szerepet Bajnai Gordon a miniszterelnöksége alatt folyt válságkezelés óta kommunikálja sikerrel.

januárban (25–42%),⁵⁰⁴ a pártot nem választók kétségkívül komoly tömege, 2–3 millió ember lett a fő célcsoport, melyre az Együtt-PM táborának kiszélesítését alapozni kívánta. Ez azért is tűnt ésszerű célkitűzésnek, mert a Fidesz szavazótáborában Bajnai Gordon elutasíttósága igen magas volt, ugyanúgy mint az ellenzéki összefogás többi politikusaé, a Jobbikéban ugyanez volt a helyzet, a szövetséges pártok szavazóinak megszerzésére számítani pedig a Kormányváltás esélyei szempontjából járt volna tragikus következménnyel. A bizonytalanok megszólítása mint stratégia több szempontból is vizsgálatra érdemes. A pártnak ugyanis a stratégia melletti ilyen döntés esetén élnie kellett egy előfeltevéssel azzal kapcsolatban, hogy a megszólítani kívánt választópolgárok miért bizonytalanok. A 2014-es kampányban az Együtt-PM a politikából kiábrándult szavazókat kívánta maga mellé állítani, mert az Orbán-kormány gazdasági veszteségeinek elégedetlensége már jóval a kampány előtt megmutatkozott és politikai arcot is öltött például a Szolidaritás formájában. Fontos szerepet kapott továbbá az Orbán Viktor politikai elutasíttóságára építő kampány, az Orbán-rezsim leváltása is, azonban, mint említettem, jóval kisebb jelentőséggel, mint az MSZP, illetve a Kormányváltók⁵⁰⁵ kommunikációjában.

C. Pozicionálás

Az Együtt-PM önmeghatározását a magyar pártrendszerben több irányból is érdemes lehet vizsgálni. Az egyik megközelítésben a párt mint a Kormányváltók választási szövetségének tagja küzd a kormányváltásért a kormánypártokkal szemben a többi ellenzéki párttal versenyben. A másik szempont szerint az Együtt-PM szövetség politikai viszonyai az egyes, a Kormányváltók szövetségén belüli és kívüli pártokhoz elkülönítve vizsgálhatók. Egy harmadik, általam is alkalmazott módszer szerint a párt Fideszhez, Jobbikhoz és LMP-hez való viszonyát a Korszakváltókéhoz közelítőnek tekintem, és így azzal együtt vizsgálom. Ezt követően elemzem azt is, hogy az Együtt-PM hogyan határozta meg magát a Kormányváltók szövetségének részeként, hogyan tett kísérletet a minél előnyösebb pozicionálásra ott, ahol a szövetségesei a vetélytársai is egyben.

Ez utóbbi nézőpontból nézve a kampányban a Kormányváltók (s így az Együtt-PM) számára a Fidesz(–KDNP) mint a „szörnyű és leváltandó rezsim” fenntartója volt, s így az első számú ellenség szerepét töltötte be. Bajnai Gordon viszont – mivel az „előválasztási” küzdelmet elveszítette Mesterházy Attilával szemben – nem jelent meg mint Orbán Viktor első számú kihívója: ez a lehetőség a szocialisták vezetőjének jutott.⁵⁰⁶ A legnagyobb ideológiai távolság ugyanakkor a szélsőjobboldali Jobbikkal szemben állt fenn, amit a Kormányváltók szövetsége nem tartott demokratikus erőnek,

504 Lásd bizonytalan szavazók teljes népességen belüli arányát 2014 januárjában, a Medián, az Ipsos, a Társi, a Századvég és a Nézőpont intézetek mérései alapján, Török Gábor gyűjtésében

505 Lásd „Ez itt az én hazám!” kampány

506 Gyurcsány Ferenc hasonló ambícióival a Demokratikus Koalícióról szóló rész Pozicionálás fejezetében foglalkozom.

Bajnai Gordon pedig miniszterelnöksége végén, leköszönő beszédében egy szörnynek nevezett. Ahogy a kontextus elemzésében kiemelttem, a Jobbikhoz való viszonyban meghatározó volt egy Jobbiktól elszenvetett esetleges vereség fenyegetése, amely a januártól áprilisi folyamatosan csökkenőnek mért támogatottságbeli különbség miatt egyre erősebben érezte hatását. Ez a kommunikációban továbbra is arra kényszerítette a választási szövetséget, hogy hangsúlyozza első számú kihívói szerepét, mialatt a Jobbik Vona Gáborral mint a legnépszerűbb ellenzéki politikussal kampányolt. Mindezzel szemben az LMP-hez való viszony nem volt különösen meghatározó jelentőségű a Kormányváltók szempontjából a kampány során. Ennek oka az lehetett, hogy az LMP pártszakadása után már csatlakozott az Együthöz (majd velük együtt a Kormányváltókhoz is) a zöldek összefogás-párti szárnya, a Párbeszéd Magyarországért, ezért a kampány január 18-át követő szakaszában sem volt kérdés, hogy érdemi együttműködés nem képzelhető el a két párt között. A Kormányváltók tehát támogatottságbeli előnyüket kihasználva, érthető okból hagyták részben figyelmen kívül az LMP-t mint politikai erőt.

Más logika szerint működött a kampányban a Kormányváltók többi pártjához fűződő viszony meghatározása. Míg ugyanis az ellenzéki megállapodás megkötése előtti időszak szinte egészében ha nem is az volt a kérdés, hogy melyik a baloldali ellenzék első számú pártja, de az első számú baloldali politikus ügyében Bajnai Gordon sikerrel látszott kihívni Mesterházy Attilát. Ehhez képest a miniszterelnök-jelöltség lehetőségének végleges elvesztése után az Együtt-PM minden tekintetben az MSZP mögé került (ez a listán kapott helyek és az egyéni indulási lehetőségek számában is megmutatkozott, tehát ezt a különbséget a Kormányváltók a külvilág felé is vállalták), és bár az is kérdésessé vált, hogy egyenrangúvá süllyedt-e a Demokratikus Koalíció és a Liberálisok pártjaival, az eredeti erőssorrend mégis megmaradt⁵⁰⁷ a kampány utolsó szakaszára is. A kampányban az Együtt-PM-nek épp a fentiek miatt volt érdeke egy olyan pozíciót felvenni, ahonnan jól hangsúlyozható a pártszövetség „kényszerházasság” jellege,⁵⁰⁸ ami kettős legitimitációt biztosított: egyrészt kezelte a kezdetben a baloldalt teljesen megújítónak fellépő pártszövetség szocialistákkal való szövetségekötése utáni hitelességi válságot, másrészt biztosította a választások utáni önálló politikai szereplés alapját. Ez előre mutatta: az Együtt-PM az MSZP-től, a DK-től, a Liberálisoktól külön fog politizálni a választások után.⁵⁰⁹

Az Együtt-PM igyekezett különböző ügyekkel tematizálni a kampányt. Az ellenzéki megállapodás megkötésével egy időben uralta a napirendet a Kormány és az Orosz Föderáció közötti szerződés a paksi atomerőmű

507 Ennek az erőssorrendnek a megléte is épp a listás helyek és az egyéni körzetek eloszlásával igazolható, hiszen ez nem csak az MSZP, de a többi párt viszonyában is meghatározta a pártok fontossági sorrendjét.

508 „Ez egy kényszerházasság annak érdekében, hogy a demokráciát valóban helyre lehessen állítani az országban, és el lehessen indítani a gazdaságot egy felívelő pályán. Ugyanakkor itt olyan nézet- és programbeli, sőt személyes ambíciókat érintő különbségek is vannak, amelyek azt vetítik előre, hogy ez a szövetség hosszú távon nem fenntartható.” (Kónya Péter, az Együtt-PM társelnöke), vs.hu, 2014. 03. 29.

509 Például már március közepén bejelentették, hogy külön-külön várják a választási eredményeket. „A választás estéjén szétszétled a baloldali összefogás” origo.hu (2014. 03. 13.)

bővítéséről. A téma igen közel állt a zöldpárti közegből érkezett Párbeszéd Magyarországhoz, így a kampány meghatározó részévé válhatott mind az atomellenes, mind a szerződés megkötéseinek körülményeit kritizáló kommunikáció, mely egészen a választásokat megelőző hétig az első helyen szereplő eleme volt a pártszövetség kampányának. Az üzenet erősségét negatívan befolyásolta, hogy a magyar választók alapvetően nem atomenergia-ellenesek, így inkább a külpolitikai elköteleződés kérdését (Orosz Föderáció mint partner, hitelkeret nagysága) vagy a nemzetközi szerződés megkötéseinek körülményeit (nyilvánosság hiánya) kellett a kritika tárgyává tenni, ezek hatása a pártok támogatottságára azonban kisebbnek bizonyult.

A másik nagy, jól átviható téma a „Miért maradjak itthon?” kampány volt. A fiatalok felé forduló üzenetet megfogalmazó videók főleg a közösségi médiában terjedtek videokampány útján. Ezekben a párt érveket próbált felsorakoztatni az elmúlt években a politikai napirend részévé vált, főleg a fiatal választópolgárokat érintő jelenséghez, a kivándorláshoz kapcsolódva. A téma komoly lehetőség volt az ellenzék számára, hiszen a Kormány a sok családot érintő problémára gyakorlatilag nem reagált Orbán Viktor azon – egyébként februári évértékelőjén elhangzott – megjegyzésén kívül, hogy a fiatalok „kalandvágyból” mennek külföldre. Az ellenzéki megállapodás óta képviselt állásponthoz korábban konkrét ígéretek is kapcsolódtak: Bajnai Gordon minden hat hónapnál régebben munkát kereső harminc év alattiak munkahelyet, vagy biztos elhelyezkedést jelentő képzést ígért. Az üzenet határozott képviselte után a párttól természetesen nem állt távol a Kormányváltók végső szlogenjévé vált „Ez itt az én hazám!” kampány sem.

D. Eszközök

A kampány eszközei szempontjából jelen esetben szét lehet választani a Kormányváltók közös és az Együtt-PM saját kommunikációját, eszközeit. Az előbbi esetében szétválasztom a klasszikus politikai pr és a reklám célját szolgáló kampányt,⁵¹⁰ az utóbbiában pedig a párt rendelkezésére álló fő erőforrásokat, és azok kampányeszközökre gyakorolt hatását elemzem.

Apárt klasszikus politikai kommunikációjában, üzeneteinek közvetítésében komoly szerepet kaptak a tüntetések, a lakossági fórumok, országjárás, illetve az flashmobok. Így a januártól a választásig terjedő időszakban a párt képes volt folyamatosan reagálni a politikai napirend aktuális kérdéseire (atomügy, megszállási emlékmű, ukrán válság), sőt, formálni is képes volt azt (miniszterelnök parkolóhelye, Rogán Antal vagyonynyilatkozata). A klasszikus kommunikációban különösen nagy szerepet kaptak a párt aktivistái, akik a kampány vizsgált szakaszában 11 fontos alkalommal hajtottak végre komoly médiavisszhangot kiváltó megmozdulásokat (pl.

510 Tóth (2006), 187. o.

székház-foglalás, elnöki palota megmászása, békemenet megzavarása). Ugyanakkor a párt nem közvetített olyan, jól megfogalmazható szakpolitikai üzenetet, amely kifejezetten vele azonosítható, a jelszó a „kormányváltás” maradt. A Kormányváltók vezetői által együttesen megfogalmazott, nyolc pontos, konkrét ígéretcsomag valószínűleg túl késői (a közös videó március 18-án került nyilvánosságra) volt ahhoz, hogy a kampány fontos elemeként eljusson a választókhoz. Ebben egyébként Bajnai Gordon a munkahelyteremtést, Szabó Tímea pedig a gyermekéhezés felszámolását mint „szakpolitikai” ügyet vállalta magára, de ezen üzenetek személyekkel való összekötése a választók oldalán nem valósult meg. Ehhez képest a párt reklámkampánya kizárólag a saját körzetekben megjelenő plakátokra terjedt ki, ahol a Kormányváltók jelöltjeként induló Együtt-PM jelöltje mellett nem Mesterházy Attila, hanem Bajnai Gordon szerepelt.

A Kormányváltók az állami kampánytámogatás tekintetében egy országos listát állító párt által szerezhető maximális összeget, 597 millió forintot kaptak. Mint az az elmúlt választások során gyakorlattá vált, a nagyobb pártok szinte minden esetben túllépik a törvényesen elkölthető összeghatárt, nem volt ez másképp a 2014-es országgyűlési választáson sem. A kepmutas.hu számításai szerint a választási szövetség kb. 1,3 milliárd forintot költött a törvényesen elkölthető 1 milliárd helyett, amely egyébként eltörpül a Fidesz-KDNP győzelme érdekében elköltött 3 milliárd forinthez képest.⁵¹¹ Az Együtt-PM hivatalosan a választási szövetségnek juttatott összeg 30%-ának megfelelő támogatás (178,6 millió forint) felett rendelkezett, az egyéni képviselők (22 fő) továbbá lemondtak a részükre nyújtott 1 millió forintos összegről.⁵¹²

Ez volt az az összeg, amelyből az Együtt-PM reklámkampányát finanszírozni tudta. A 2014-es reklámkampányt komolyan meghatározta, hogy a kampánytevékenység kereskedelmi televíziókból és rádiókból ki volt tiltva,⁵¹³ így itt csak a kormánynak volt „lehetősége” a kormánypártok győzelméért kampányolni.⁵¹⁴ Ebből következően a reklámtevékenység inkább az utcára szorult, és nagyobb szerepe volt az óriásplakátoknak, szórólapoknak, telefonos kampánynak. Az óriásplakátok tekintetében a pártnak nem volt lehetősége önálló kampányra az utolsó szakaszban, az egyéni jelöltek Mesterházy Attilával szerepeltek együtt. Az Együtt-PM „ellenőrzése” alatt maradt területek közül kiemelt jelentőségű volt az internetes reklámkampány, ami viszont klasszikusan a politikai kommunikációnak alárendelve funkcionált. Így a párt Facebook oldala (200.000 kedvelővel) nem a pártot mint terméket reklámozta, hanem az aktuális kérdésekre reagált, tüntetésre hívott (itt érdemes megemlíteni a szokatlan megoldást, hogy a párt különböző háziállatokkal buzdított tüntetésre). Bajnai Gordon azonban igyekezett kihasználni az internetes közösségek image-építési lehetőségeit is, Facebook (134.000 kedvelő)

⁵¹¹ kepmutas.hu (2014. 04. 24.)

⁵¹² Az Együtt-PM internetes kampányszámlája (2014. 04. 18.)

⁵¹³ 2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról 146-148. §

⁵¹⁴ A Kúria március 18-án megállapította ennek törvényellenességét. (Kvk.III.37.328/2014/6. számú határozat)

és tumblr oldalán összegyűjtött követői egy, a Kormányváltók üzenetei helyett saját kampánytevékenységét hangsúlyozó, az országjáró politikust láthattak.

E. Értékelés

A Kormányváltók végül 26%-os eredménnyel veszítettek a választáson. Ha értékelni szeretnénk a Kormányváltók vagy az Együtt-PM kampányát, a választási eredményt mindenképp elemeznünk kell azzal a fenntartással, hogy azt egy párt által kifejtett kampánytevékenység részletes elemzésével is legfeljebb részlegesen magyarázhatjuk. Ez azt jelenti, hogy míg a kontextus elemzésének megállapításait külön fogom összevetni a választási eredményekkel, addig a szegmentálás, pozicionálás és eszközök részekben említettek általánosabb szempontból próbálom értékelni.

A választásokon az Együtt-PM 4 jelöltje szerzett mandátumot: Bajnai Gordon, Szabó Tímea és Kónya Péter listáról, míg Dr. Szabó Szabolcs egyéniben nyert: a pártszövetség tehát körülbelül abban az arányban szerzett helyeket az új Országgyűlésben, mint amire az ellenzéki megállapodás alapján, a Kormányváltók ilyen országos teljesítménye mellett számítani lehetett.⁵¹⁵ Ezt az eredményt mindenképp érdemes értelmezni a pártszövetségen belül: itt feltűnő a 4 képviselővel szemben álló 29 szocialista képviselő és a DK 4 képviselője, azaz úgy tűnik, Gyurcsány Ferenc pártja hiába indíthatott kevesebb képviselő-jelöltet, végül a megszerzett parlamenti mandátumok arányában is beérte az Együtt-PM-et. Azonban nemcsak a szövetségen belüli relatív súlyvesztésről kell beszélni: ennyi képviselővel a pártszövetség nem alakíthat frakciót,⁵¹⁶ azaz az új Országgyűlésben való érdekérvényesítési képessége is jelentősen elmarad a tervezettől. Végül hangsúlyos helyen kell szerepelnie a leglátványosabb körülménynek: a Kormányváltók választási szövetsége elveszítette a választást, és bár a második helyen végzett, a Fidesz kétharmados győzelmét megakadályozni nem tudta, és a Jobbikkal szembeni vidéki vereségét csak a fővárosban és a megyei jogú városokban megőrizte, biztos előnyével tudta kompenzálni. Ha a cél a választási győzelem volt, akkor a kampány, mint stratégia mind a Kormányváltók, mind az Együtt-PM szempontjából – a fent bemutatott hasznos taktikai lépések ellenére – összességében eredménytelennek bizonyult.⁵¹⁸

Ezzel együtt is van értelme értékelni a párt egyes döntéseit a kampány során: a szegmentálást előre meghatározó ellenzéki megállapodás után a párt kevésbé hatékonyan szólította meg a kívánt célcsoportot, jelöltjei

⁵¹⁵ Ez érthető, hiszen a harminc legerősebb ellenzéki egyéni körzetből végül tízben nyert a baloldali jelölt mandátumot, míg a közös listán 28 fő jutott be.

⁵¹⁶ 10/2014. (02. 13.) OGY határozat - Egyes házszabályi rendelkezésekről. 2. § (1)-(2) bekezdés

⁵¹⁷ Az ebben való kompromisszumkötéstől (pl. Fodor Gáborral közös frakció alakításától) előre elzárkóztak

⁵¹⁸ Török (2006)

nem szerepeltek kiemelkedően egyik körzetben sem, és Dr. Szabó Szabolcs esetleges csepeli veresége komoly csalódást okozott volna. A bizonytalanok azonban mégsem álltak a kormányváltás oldalára: a végül sikeresen mozgósított bizonytalanok egy jelentős részét meglepően a Jobbik és Fidesz tudhatta magáénak.⁵¹⁹ A pozicionálásban a párt láthatóan jól felismerte érdekeit az erőssorrend megőrzésével kapcsolatban, de hiába az erőfeszítések, a frakcióalakítás jogának meg nem szerzése, valamint a DK-val azonos számú mandátum azt jelenti, hogy a baloldali pártok erőssorrendje a választások után kevésbé egyértelmű, mint az azt megelőző időszakban. Kampányában a párt a klasszikus politikai kommunikációra helyezte a hangsúlyt, amely a választási szövetség megkötése után egyértelmű döntés volt: önálló reklámkampányt azért nem volt értelme folytatni, mert az építendő brand Mesterházy Attila és a Kormányváltók szövetsége volt. Eszközeiben a párt igen hatékonyan használta a közösségi médiát és az internetes kampány nyújtotta egyéb lehetőségeket, ám úgy tűnik, hogy ezek a kezdeti célkitűzések eléréséhez mégsem voltak elegendők.

2. A Demokratikus Koalíció

A. Kontextus-elemzés

Az ellenzéki megállapodás által teremtett körülmények a párt szempontjából kedvezőnek tekinthetők, hiszen az ellenzéki megállapodás megkötésekor a cél relatív nehézsége a DK számára is a kormányváltás esélye szerint alakult.⁵²⁰ A párt céljai elvben ugyanis megegyeznek az Együtt-PM céljaival (választási győzelem a Kormányváltók szövetségében), a megállapodással pedig az eredeti kispárti szerep – és a hozzá járuló kispárti célkitűzések, mint a küszöb megugrása (a januári megállapodást közvetlenül megelőző időszakban 4-6%-os szinten mérték támogatottságát a biztos pártválasztók között) – helyett a Demokratikus Koalíció a nagypolitika közvetlen formálói között léphetett fel.

Annak garanciájával, hogy a DK képviselői biztosan benn fognak ülni az új Országgyűlésben, a párt számára a következő fontos cél a frakcióalakítás jogának megszerzése lett. Ez az új Hárszabály szerint 5 megszerzett mandátumtól lehetséges, mivel a párt nem önálló pártlistával indult a választáson.⁵²¹ Ez a követelmény nehéz helyzetbe hozta a pártot, hiszen önállóan induló kispártnál jóval nehezebbnek mutatkozott az önálló frakció elérése. Ugyanakkor Gyurcsány Ferencnek és pártjának ezt a kockázatot a megállapodás megkötésekor ismernie kellett, hiszen a DK pont az önálló indulás hiánya miatt nem alakíthatott frakciót az előző ciklusban, az előző hárszabály szerint.⁵²² Mindezek miatt kiemelten fontossá vált a párt számára az egyéni körzetekben való mandátumszerzés, ezért a

519 Lásd a Tárki és a Medián februári felméréseit.

520 Lásd az Együtt-PM kampányát elemző 1. rész A fejezetét.

521 10/2014. (02. 13.) OGY határozat Egyes hárszabályi rendelkezésekről, 2. § (1)-(2) bekezdés

522 46/1994 (IX. 30.) OGY határozat – egyes hárszabályi rendelkezésekről 14. § (1)-(2)

kontextus elemzésekor a párt vezetőközpontúsága ellenére a DK egyéni jelöltjeivel kapcsolatban is érdemes vizsgálni a kitűzött célok relatív nehézségét.

Az Együtt-PM esetén már használt választókerületi erőssorrend szerint a 30 leginkább baloldali körzetből két helyen indult a Demokratikus Koalíció jelöltje. Dr. Oláh Lajos az Erzsébetvárost és Terézvárost magában foglaló 5. választókerületben indult Rónaszékiné Keresztes Mónika ellen, akinek a körzet baloldali beállítottsága ellenére előnye volt beágyazottsága, amelyet a kerületi Fideszben és Polgári Szalonban végzett munkájára alapozott, míg a DK jelöltje korábban Hajdú-Bihar megyei politikusként lett ismert. Kuncze Gábor az erőssorrendben 24. helyre sorolt szigetszentmiklósi körzetben szándékozott visszatérni a politikai életbe. Az országos ismertségű, volt SZDSZ-es politikus most Gyurcsány Ferenc pártjának színeiben indult jó eséllyel egy, a Republikon Intézet becslése szerint a baloldalnak kedvező körzetben. Ellenfele a dunavarsányi polgármester, Bona Zoltán volt, aki fiatal politikusként nem országos, hanem helyi ismertsége és kapcsolatai miatt indulhatott eséllyel. A DK mindkét erős körzetben induló jelöltje reális célnak tűzhetette ki, hogy mandátumot szereznek a körzetükből, a Kormányváltók rossz szereplése esetére pedig az tűnt megalapozott várakozásnak, hogy a választási szövetség országos eredményeinél jobb teljesítményt nyújtanak.

A megállapodással legfőképpen Gyurcsány Ferenc nyert, hiszen a kampány során az egyik legelutasítottabb ellenzéki politikus,⁵²³ volt miniszterelnök megkapta a 3. helyet a Kormányváltók listáján, ezzel pedig nemcsak a képviselői helye volt biztosított, hanem a baloldali kizárólagosságából a baloldali ellenzék harmadik legerősebb politikusaként, egyben szövetségesként ismerték el. Ezzel Mesterházy Attila és Bajnai Gordon vállaltak minden konfliktust és esetleges támogatottságvesztést, ami egy elutasított politikussal közös választási szövetség kialakításával járhat. Gyurcsány Ferenc saját „kanonizálásától” egyrészt várhatta saját elutasíthatóságának csökkenését a baloldalon, és olyan új célokat tűzhetett ki magának, mint a baloldali ranglétrán való emelkedés. Ez a volt miniszterelnök számára lényegesen megkönnyítette a kampányt, hiszen – bár Mesterházy Attila szerepét nem kérdőjelezhetette meg – könnyen elkezdhetette felépíteni újra magát mint Orbán Viktor legkérlelhetlenebb ellenfelét.

B. Szegmentálás

A DK által alkalmazott célcsoportképzést vizsgálva nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy a párt a legbiztosabb szavazótáborral rendelkezett a kötetben vizsgált pártok közül,⁵²⁴ a közvélemény-kutatók méréseiben januárban kiugró támogatottsága volt a biztos

523 Medián (2014. február 4.)

524 Pártok félidejében. Republikon Intézet, 2012

szavazók között a teljesen népességben mért adatokhoz viszonyítva.⁵²⁵ Leegyszerűsítve úgy tűnt tehát, hogy a DK szavazóit nem kell mozgósítani, már mozgósították őket. Ennek egyik oka a DK által megszólítani kívánt választói csoportot összekötő két személy, Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor politikai aktivitása lehet. A volt miniszterelnök mint Orbán Viktor legharcosabb ellenfele ugyanis januárban már legalább egy éve kampányüzemmódban politizált, rengeteg megjelenést vállalt, kifejezetten éles hangvételű üzeneteket fogalmazott meg és a kormány leváltása érdekében az ellenzéki összefogást szorgalmazta. Mivel azonban ez az üzenet januárig részben célba ért, hiszen a DK ősztől tél közepéig erősödött, illetve az ellenzéki megállapodás megszületett, továbbá Gyurcsány Ferenc elutasíttasága miatt a bizonytalanok megszólításában még mindig komoly korlátot képzett, a párt a kampány véghajrájára mintha megszólítandó és mozgósítandó célcsoport nélkül maradt volna. A DK egyetlen valódi közönségét azok a kormányváltó bizonytalan választópolgárok adhatták, akiknél az ellenzéki megállapodás létrejöttével tűnt végre valódi lehetőségnek a kormányváltás, és akiknél Orbán Viktor elutasíttasága jóval megelőzi Gyurcsány Ferencét.

Fontos továbbá, hogy a DK országos szervezetének kiépítésére tett erőfeszítések felemás eredménnyel zárultak, és a párt továbbra is budapesti pártként élt a köztudatban. Ezen túl az sem könnyíti meg a DK önálló szegmentáló szerepének kiemelését, hogy az ő szavazói lettek volna a legkisebb gondban, ha egy másik pártot kellett volna választaniuk: legtöbb szavazójuk ugyanis a szocialistáktól érkezett, magát szocialistának vallotta, és az MSZP-re is szavazott volna Gyurcsány Ferenc és pártja hiányában,⁵²⁶ sőt, az összefogás legnagyobb arányú támogatója is a DK szavazótábora volt.⁵²⁷ Ez a balra nyitottság ugyanakkor jobbra zártságot is mutatott a szavazótáborban, tehát hiába kampányolt a párt a baloldaliakra, liberálisokra és konzervatívokra egyaránt meglévő nyitottság üzenetével,⁵²⁸ ez a szavazótábor gondolkodásában nem mutatkozott meg.

C. Pozicionálás

A Demokratikus Koalíció határozottan előnyös pozícióból vághatott neki a kampánynak az ellenzéki megállapodás megkötése után: leegyszerűsítve azt is lehetne mondani, hogy a választási küzdelem Gyurcsány Ferenc és pártja (és a Liberálisok) számára január 18-án ért véget. Ez természetesen a kontextus-elemzésben említett frakciókérdés miatt nem igaz, ettől függetlenül azonban a DK a Liberálisokkal együtt könnyen tűnhetett a Kormányváltók potyautasának is.

⁵²⁵ Lásd a DK szavazónak bizonytalan szavazók közti és teljes népességben belüli arányát 2014 januárjában, a Medián, az Ipsos, a Tárki, a Századvég és a Nézőpont intézetek mérései alapján, [Török Gábor gyűjtésében](#)

⁵²⁶ Pártok félidőben. Republiikon Intézet, 2012

⁵²⁷ Pártok egy évvel a választás előtt. Republiikon Intézet, 2013

⁵²⁸ „Ha úgy tetszik, a különböző színezetű, baloldali, szabadelvű, mérsékelt konzervatív erők között létezik egyfajta közös értelmezés a jelenlegi állapotokról, annak kritikájáról és a tennivalókról.” (Gyurcsány Ferenc: Van-e baloldali kultúrpolitika?) Mozgó Világ, 2014. február

Gyurcsány Ferenc személye talán a Kormányváltókhöz kapcsolódó leginkább megosztó kérdésnek számított. Még arról sem alakult ki megegyezés a baloldalon, hogy a volt miniszterelnök befogadása a választási szövetségbe több támogatót hozott-e a baloldalnak, mint amennyit elfordított tőle. Több, az összefogás lehetőségeivel foglalkozó tanulmány megállapította, hogy míg az Együtt-PM és az MSZP támogatói végső soron elfogadnák a rivális párt vezetőjét miniszterelnök-jelöltnek, addig a Gyurcsány Ferenchez fűződő viszony a baloldalon is ellentmondásos volt január 18-a előtt, és azt követően is. Nem csak a volt miniszterelnök mint politikus elutasíttasága adta azonban az ellenérzések alapját, hanem az is, hogy mennyiben képes a DK vezetője a korábbi konfliktusok sokasága után Mesterházy Attila mögé hitelesen felállni és őt hitelesnek tűnő módon támogatni a kampányban. Ezekre a kétségekre Gyurcsány Ferenc már korábban, például 2013. október 23-án⁵²⁹ vagy a párt kiválási folyamata során valóban adott alapot, januártól azonban igyekezett rájuk cáfolni. Az első közös interjún⁵³⁰ bizonygatta, hogy Mesterházy Attila és ő mindig kedvelték egymást, és hogy „Mesterházy Attila jó miniszterelnök lesz”, ezt a mondatát később, a kampány során is gyakran ismételte.

A párt üzeneteiben a kelet felé tartó és nyugat felé fordítandó Magyarország képével mint fő üzenettel kampányolt, Gyurcsány Ferenc kiszivárgott és a média által felkapott megjegyzései pedig a politikakövető közönségek nyilvánvalóvá tették a párt meglegházasságot és az Európai Föderáció létrejöttét támogató álláspontját. A pártot egyébként a Kormányváltókon belül is megkülönböztette markánsan európeér külpolitikai irányvonala.

Kevesebb esély volt ugyanakkor hiteles kritikával élni a paksi megállapodás kapcsán, mert a bővítés ügyében Gyurcsány Ferenc miniszterelnöksége idején egy erre vonatkozó határozatot fogadott el az országgyűlés.⁵³¹ Ettől függetlenül a párt szintén részt vett a megállapodást ellenző megmozdulásokon.

A DK fő üzenete azonban régóta nem változott: ez pedig az, hogy Orbán Viktor legkérelmezhetlenebb ellenfele Gyurcsány Ferenc. Erre épült az összefogás előtti időszakban magának az összefogásnak a hangos szorgalmazása, és ezt akarták mutatni a volt miniszterelnök aktív országjárása, túlfűtött beszédei is. A választás tétje Orbán Viktor politikájának győzelme vagy bukása: ezt igyekezett hangsúlyozni a párt a kampány során.

⁵²⁹ A közös ellenzéki megemlékezésen a DK aktivistái „Összefogást!” skandálva belefojtották a szót Mesterházy Attilába.

⁵³⁰ Gyurcsány: „Mesterházy rendel, mi muzsikálunk”, interjú az ATV Egyenes beszéd című műsorában (2014. 01. 15.)

⁵³¹ A Magyar Országgyűlés a 25/2009. (IV.2.) határozatában elvi, előzetes hozzájárulást adott a Paksi Atomerőmű telep-helyén új blokkok létesítését előkészítő tevékenység megkezdéséhez.

D. Eszközök

Ahogy az Együtt–PM esetében is, önállóan elemzem a DK kommunikációját, kampányszerkezetét. Az előbbi esetben itt is a klasszikus politikai kommunikációt és a politikai reklámot választom szét, utóbbi esetben pedig a párt rendelkezésére álló eszközöket vizsgálom.⁵³²

A Demokratikus Koalíció kampányában a klasszikus politikai kommunikáció és a politikai reklám eszközei vegyesen szerepeltek. Az üzenetek célba juttatásáért sokszor Gyurcsány Ferenc személyesen volt felelős: rengeteg rendezvény és főleg lakossági fórum biztosította a választókkal való közvetlen kapcsolatot. Komoly szerepet kaptak a párt aktivistái is (például a Békemenet vagy a Várkert Bazár átadásának megzavarása esetén), akik flashmobokkal adtak át rövid üzeneteket, fejeztek ki tiltakozást. Az üzenetek általában reakciók voltak a Kormány intézkedéseire, vagy egyszerűen annak mint „terméknek” (illetve Orbán Viktor mint politikusnak) az elutasítását hirdették. Ez utóbbin túl a DK reklámkampánya kizárólag a saját körzetekben megjelenő plakátokra terjedt ki, ahol a Kormányváltók jelöltjeként induló DK jelölt mellett nem Mesterházy Attila, hanem Gyurcsány Ferenc szerepelt, illetve önálló plakátszereplésre is volt példa.

A kampányfinanszírozás ellentmondásosságának megtárgyalt körülményein⁵³³ kívül a DK esetén nem áll rendelkezésre részadat arról, hogy a választási szövetségre jutó hivatalos juttatásokból mennyiben részesült, de ezek a források főképp plakátok és lakossági fórumok finanszírozását szolgálták a párt kimutatásai szerint.

Az internetes kampány a Facebookon is folytatódott, és amíg a DK oldala viszonylag kis létszámú követőjével (37.000) kevésbé volt aktív, akkor sem fogalmazott meg a Kormányváltástól eltérő politikai üzenetet. Ehhez képest Gyurcsány Ferenc (106.000 követő) oldalát megnézve azt tapasztalhattuk, hogy a volt miniszterelnök nem magát reklámozta az oldalon, hanem egyfajta negatív brandépítést vagy karakterrombolást próbált sikerre vinni a követői között: Orbán Viktor többször szerepel az általa közzétett képeken, mint ő maga. Ez a viszonyulási kényszer jellemző az egész eszközhasználatra.

E. Értékelés

A fent tett megállapítás, miszerint a kampány hatékonysága csak részlegesen magyarázza a választási eredményt, a DK kampányának végső értékelése során is érvényes. Jelen esetben sem választható el továbbá az értékelés a Kormányváltók egészének választási eredményétől: a baloldali ellenzék nem tudta megnyerni a választást, így a fő célhoz, a kormányváltáshoz nem segítette hozzá a szövetséget a

pártok kampánya. Ezzel együtt, ahogy az Együtt–PM esetében, érdemes megvizsgálni, hogy a kitűzött célok mennyiben valósultak meg. Ezek a DK esetében a szavazótábor mozgósítása, a kormányváltó bizonytalanok meggyőzése, Gyurcsány Ferenc pozíciójának erősítése és az esélyesebb egyéni körzetekben való sikeres szereplés voltak.

Ezeket megvizsgálva az eredmény tükrében kimondható, hogy míg a szavazótábor mozgósítása sikeresnek mondható, a bizonytalanok a kampányidőszakban úgy tűnik, nem a baloldal pártjai felé mozdultak el.⁵³⁴ Gyurcsány Ferenc számára ez a komoly tét nélküli kampány mindenképpen sikeres volt abból a szempontból, hogy míg a baloldal mindkét rivális vezetője meggyengült, ő nem veszített a pozíciójából, így a baloldalon relatív pozíciószerezésről beszélhetünk. Az egyéni körzetekben csak Oláh Lajos tudott győzni, így a listáról bejutott három jelölttel (Gyurcsány Ferenc, Vadai Ágnes, Molnár Csaba) együtt négy képviselő szerzett mandátumot a DK színeiben. Ebből az következik, hogy az önálló frakció alakításának jogát nem szerezte meg a párt, így nem csak a kormányváltás célja maradt beteljesületlen. A párt előtt azonban nyitva állhat valamely más baloldali képviselő meggyőzése és vele saját frakció alakítása, melytől az Együtt–PM-mel ellentétben Gyurcsány pártja nem zárkozott el.

Ettől függetlenül azonban azt állapíthatjuk meg, hogy a DK kampánya a körülményeknek megfelelő volt, és részben elérte célját: a DK politikai súlyban beérte az Együtt–PM-et az ellenzéki megállapodás és a választás közötti időszakban, és Bajnai Gordon politikai jövője bizonytalanra vált, később pedig megpecsételődött.⁵³⁵ Mesterházy Attila helyzete megrendült a párton belül, Gyurcsány Ferenc viszont aktív részese maradt a magyar baloldalnak, és ez a jövőben sem látszik változni.

4. Összefoglalás

A tanulmány lezárásául a két párt kampányával kapcsolatban az alábbiakat állapíthatjuk meg. Először, mindkét párt kampányát eredendően meghatározta az ellenzéki megállapodás által megteremtett *feltételrendszer*. Ezt megváltoztatni, ebből kilépni még az egyre biztosabbá váló vereség közeledtével sem lehetett, viszont egyértelmű volt, hogy a szövetség a jelenlegi feltételekkel csak a választások napjait tart. Másodszor, a pártok épp az előbbi körülmények miatt *kettős kampányt* folytattak: mind célcsoport-választás, mind pozicionálás tekintetében egyrészt a szövetségrendszeren belül, másrészt a többi párt felé is meg kellett határozniuk identitásukat. Harmadszor, bár a pártok eltérő stratégiát alkalmaztak kommunikációjuk terén, az eszközök szükségessége és a választási rendszer miatt *„lejtő” pálya* valóban megnehezítette a kampányt, amelyet mindkét formáció a támogatók és a szervezet aktív

532 Lásd az Együtt–PM kampányát tárgyaló 1. rész, D fejezet.

533 Lásd az Együtt–PM kampányát tárgyaló 1. rész, D fejezet.

534 „Aktivizálódó szavazók, erősödő jobboldal – Tárki” közvelemenykutatok.hu (2014. 03. 04.)

535 Bajnai Gordon helyett Szelényi Zsuzsanna lett képviselő, a volt miniszterelnök pedig a Meridian csoporthoz távozott.

bevonásával valamint internetes kampánnyal próbáltak ellensúlyozni. Negyedszer, bár a januári indulási feltételek hasonlóak voltak, a pártok kezdeti pozíciója eltért. Így az értékelés során, bár a kampány korlátozott magyarázó erejét fenn kell tartani, nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy az Együtt-PM a kampány végére (és részben hatására) addig gyengült, amíg a DK-val *azonos súlyúvá* nem vált. Ennek oka azonban hangsúlyozottan nem az Együtt-PM különösen rossz, vagy a DK különösen hatékony kampánya önmagában, hanem a fent említettek összessége.

A Kormányváltók kampányának megértése e két párt koncepciójának bemutatásával nem teljes. Az MSZP stratégiáját és szereplését ebben a kötetben egy másik tanulmány⁵³⁶ mutatja be, amely a választási szövetség kampányának másik oldalát is megvilágítva teszi átláthatóvá a 2014-es baloldali kampányának belső és külső logikáját.

A baloldali kampány működését bemutató elemzéseken túl a kötet további szerzői a 2014 tavaszának itt nem tárgyalt eseményeit, a többi párt kampányát elemző, valamint a kampányt vertikális szempontból vizsgáló tanulmányokban mutatják be.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Online források:

„Gyurcsány-platform: aliberálisszocialisták nem kérnekaneoliberalizmusból” hvg.hu (2012. 10. 22.)

„Kiváltak Gyurcsányék az MSZP-ből”, origo.hu (2011. 10. 22.)

„Támogatókat keres az Együtt 2014” origo.hu (2013. 03. 08)

„Bajnai: „az MSZP nélkül a rezsim nem váltható le””, hvg.hu, (2012. 10. 26.)

„Hivatalosan is felállt az ellenzéki szupercsoport”, hvg.hu (2014. 01. 14.)

„Ők Orbánék kihívói”, index.hu (2014. 02. 11.)

„A választás estéjén szétszéled a baloldali összefogás”, origo.hu, (2014. 03. 13.)

Gyurcsány Ferenc: Van-e baloldali kultúrpolitika? Mozgó Világ, (2014. február)

„Aktivizálódó szavazók, erősödő jobboldal – Társi” közvelemenykutatok.hu, (2014. 03. 04.)

Tanulmányok:

Pártok félidőben. Republikon Intézet, 2012

Pártok egy évvel a választás előtt. Republikon Intézet, 2013

Republikon.hu Egyéni választókerületi erőssorrend (2014. 01. 30.)

Van irány? Trendek a magyar politikában, szerkesztők: BODA Zsolt, KÖRÖSÉNYI András, 2012

⁵³⁶ Lásd Somody Róbert tanulmányát ugyanebben a kötetben.

ENYEDI Zsolt – CASAL BÉRTÓA Fernando 2010: *Pártverseny-mintázatok és blokk-politika Kelet-Közép-Európában* (1990–2009). In Politikatudományi Szemle 2010/1. 7–30. oldal

LAKATOS Zsuzsa: *Választási előrejelzések* Megjelent: Enyedi Zsolt, Szabó Andrea és Tardos Róbert (szerk.): Új képlet. Választások Magyarországon, 2010. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 2011, 241–269. oldal

PAPP Zsófia: *Kampány-perszonalizáció Magyarországon a képviselők szemével*. Személy- és választókerület-központúság pártközpontú választási rendszerekben In: Politikatudományi Szemle XXII/4. 37–56. oldal

SOÓS Gábor: *Kétblokkrendszer Magyarországon* in: Van irány? Trendek a magyar politikában szerkesztők: Boda Zsolt és Körösenyi András, 2012, 14–41. oldal

TÖRÖK Gábor (2006): *Pártok, stratégiák és taktikák*. A 2006-os választási kampány politikai elemzése. In: Karácsony Gergely (szerk.): A 2006-os Országgyűlési választások. Elemzések és adatok. Budapest: DKMKA, 145–173. oldal

TÓTH Csaba (2006): *A fundamentumok győzelme? Marketingstratégiák és – taktikák a 2006-os választási kampányban*. In: Karácsony Gergely (szerk.): A 2006-os Országgyűlési választások. Elemzések és adatok. Budapest: DKMKA, 175–203. oldal

Jogszabályok, egyéb források:

2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról

10/2014. (02. 13.) OGY határozat - Egyes házszabályi rendelkezésekről

46/1994 (IX. 30.) OGY határozat – egyes házszabályi rendelkezésekről

Kvk.III.37.328/2014/6. számú határozat

SZELEI MENYHÉRT:

TUDATOS NÉPPÁRTOSODÁS

A JOBBIK MAGYARORSZÁGÉRT MOZGALOM

ORSZÁGGYŰLÉSI KAMPÁNYÁNAK ELEMZÉSE

1. Bevezetés

A 2010-es országgyűlési választások pártrendszeret érintő egyik legfontosabb fejleményeként lezárult a radikális jobboldal hosszú ideje tartó sikertelensége,⁵³⁷ és a Fidesz jobboldali ellenzéke parlamenti erővé vált. A kilencvenes évek és az ezredforduló Csurka István nevével fémjelzett jobboldali radikalizmusa addigra megszűnt számottevő tényező lenni, miközben a megújulásra képtelen és érdemi karrierlehetőséget nem kínáló MIÉP mellett felépült egy modern radikális párt. A 2003 októberében párttá alakult Jobbik Magyarországért Mozgalom hosszú utat tett meg, mire megtalálta a potenciális szavazótábor megszólításának adekvát módját, ám a kudarcokkal és belső harcokkal is terhelt folyamat 2010-es eredménye igazolta a Jobbik stratégiáját.⁵³⁸

Azok, akik 2010. április 11-én követték a Jobbik sajtótájékoztatóját, láthatták a párt vezetőinek csalódottságát, amely meglepő volt annak fényében, hogy a rendszerváltás utáni magyar politikai élet példa nélküli sikerének voltunk szemtanúi. A pártra leadott 855 436 szavazat (16,67%) sokszorosa volt a radikális jobboldali pártok által korábban szerzett szavazatszámnak⁵³⁹, és rögtön középpárti szerepbe emelte a Jobbikot. Az ebből fakadó lehetőségek megfelelő kihasználása eredményezte, hogy a 2014-es választásoknak már stabilabb szervezettel,⁵⁴⁰ gazdasági háttérrel, országosan ismert politikusokkal és saját médiaháttérrel vághatott neki a párt.

A politika sajátos logikáját alapul véve mégsem mondhatjuk, hogy a Jobbik könnyű helyzetben kezdte a legutóbbi versenyt. E logika szerint ugyanis egy párt célja szükségszerűen hatalmának növelése, amely ebben az esetben a lehető legtöbb szavazat megszerzését, végső soron pedig a lehető legnagyobb parlamenti mandátumszám elnyerését jelenti. Ennek

⁵³⁷ Az első áttörést valójában a 2009-es európai parlamenti választások jelentették, jelentőségét tekintve azonban a 2010-es esemény sokkal fontosabb volt. A 2009-es sikerről lásd:

Szelei Menyhért: Az új erő – A Jobbik Magyarországért Mozgalom kampánya a 2009-es európai parlamenti választásokon. In: Európai kampánystratégiák 2009 – Magyar pártok európai parlamenti kampányainak elemzése. ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2010.

⁵³⁸ A Jobbik Magyarországért Mozgalom kezdeti időszakának átalakulásairól és a parlamentbe vezető útról részletesen lásd: BIRÓ NAGY András – RÓNA Dániel: Tudatos Radikalizmus. A Jobbik útja a Parlamentbe, 2003–2010.

http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemezések/B%C3%ADr%C3%B3%20Nagy-R%C3%B3na_Tudatos%20radikalizmus_v%C3%A9gs%C5%91.pdf (letöltés ideje: 2014.12.01.)

Továbbá: <http://www.origo.hu/itthon/valasztas2010/kampanynaplo/20100408-a-jobbik-tortenete-megalapitasa-tol-fidesz-legnagyob-rivalisaig.html> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

⁵³⁹ A MIÉP 1998-ban a szavazatok 5,47%-át megszerezve 248 901 szavazattal jutott a Parlamentbe. Forrás: <http://valtor.valasztas.hu/valtor/jsp/t0.jsp> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

⁵⁴⁰ Lásd: BIRÓ – RÓNA: Tudatos Radikalizmus.

meghatározó eleme van, amelyek alkalmazkodásra kényszerítik a pártot és megváltoztatásuk az adott helyzetben nem vagy csak hosszabb távon lehetséges. Ezen tényezők egyike a választások jogszabályi kerete, amely nagymértékben képes meghatározni, hogy az egyes pártok milyen feltételek mentén indulnak a versenyben.

Ennek a jelentőségét érzékletesen bizonyítja az a különbség, amelyet a 2010-es és a legutóbbi választások között teremtett az időközben elfogadott új választójogi törvény.⁵⁴¹ Az új szabályozás úgy alakította át a feltételeket, hogy a módosítások a Jobbikot érintették a leghátrányosabban. Azzal ugyanis, hogy a kisebb létszámúra szabott Országgyűlésben megnőtt az egyéni képviselői helyek aránya, a listán jól teljesítő, de az egyéni választókerületekben (evk) mandátumot még szerezni nem képes középpártok kerültek nehéz helyzetbe. Ilyen pedig a 2010-es eredmények alapján elsősorban a Jobbik volt, miután a Magyar Szocialista Pártnak két egyéni választókerületet még a rendszerváltás óta nem látott népszerűségvesztés mellett is sikerült megszereznie. Ráadásul az új rendszer a győztes oldaláról is továbbengedi a mandátumot nem eredményező töredékszavazatokat az országos listára, így az immár kisebb arányt képviselő listás mandátumok elosztásába az evk-ban győztes felet is bekapcsolja.⁵⁴² Ez a disztribúciós mechanizmus a 2010-es eredmény esetében azt jelentette volna, hogy a Jobbik nagyságrendileg – körülbelül a negyedével – kisebb parlamenti mandátumarányt tudott volna megszerezni.

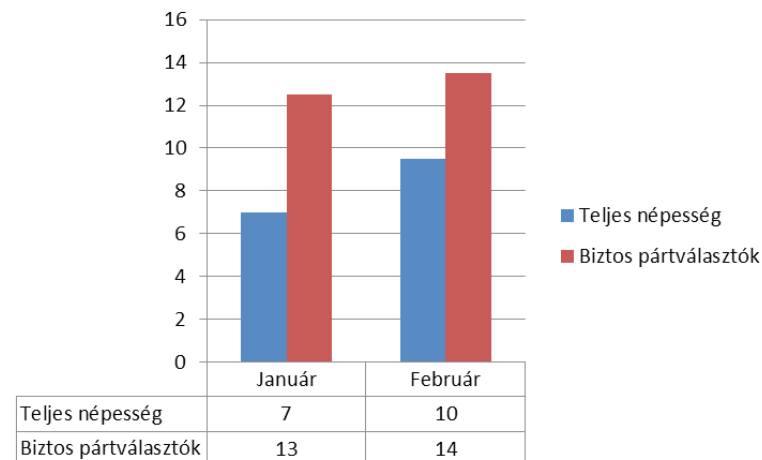
2. A kampány célkitűzései

A fentieket és az év eleji népszerűségi adatokat figyelembe véve felmerül a kérdés, hogy mi lehetett a Jobbik célkitűzése a 2014-es választásokon? Azontúl, hogy a kommunikációs üzenetek szintjén még a választások megnyerése is szóba került, és a politikai logika is a kormányra kerülés célját feltételezte, a kedvezőtlen játékszabályok és a január-februári közvélemény-kutatási adatok alapján ez nem lehetett reális célkitűzés.

⁵⁴¹ 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról.

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100203.TV (letöltés ideje: 2014.12.01.)

⁵⁴² A választási rendszerről részletesebben lásd Mécs Jánosnak a kötetben található tanulmányát.

1. ábra: A Jobbik Magyarországért Mozgalom népszerűsége a kampányidőszak kezdetén⁵⁴³

A legelemibb célnak a szavazatszám növelésének kellett lennie, ami azonban éppen a fent ismertetett változások eredményeként nem jelenthette automatikusan a Jobbik parlamenti befolyásának növekedését. Éppen ezért a parlamenti mandátumarány (12,18%) megtartása vagy minimális növelése lehetett az a maximális célkitűzés, amelyet a körülmények ismeretében feltételezhetünk. Az új rendszer logikájából fakadóan ugyanis már ehhez is jelentősen növelniük kellett a megszerzett szavazatok számát. Habár a parlamenti arányok szempontjából ez „csak” fenntartást jelent, valójában egy elég erős, 200 ezer új szavazó megszerzésével járó terjeszkedést követelt volna meg.

A célmeghatározás belső, bizonyításra alkalmas információk hiányában természetesen csak feltételezés, ráadásul egy, a körülményekből derivált megállapítás esetén azt is el kell fogadnunk, hogy azok változásával a célkitűzés is változhat. Erre a 2014-es folyamat is jó példával szolgál, amelynek során a Jobbik támogatottsága jelentős növekedést mutatott,⁵⁴⁴ így a pártvezetésben reálisan merülhetett fel egy szimbolikus cél elérése: a baloldali ellenzék képviselő Összefogást⁵⁴⁵ megelőzve második erővé előlépni. Eközben a hosszú távú stratégia, a néppártépítés (amelyet a párt vezetői többször kommunikáltak) ismeretében a területi egyenlőtlenségek csökkentése és az országosan stabil bázis megteremtése is feltételezhető, mint célkitűzés.

⁵⁴³ Az Ipsos, a Medián és a Társi által mért adatok átlaga alapján (2014.01.15. és 02.12. közötti adatok).

http://www.tarki.hu/hu/news/2014/kitekint/20140129_valasztas.html (letöltés ideje: 2014.12.01.)

<http://www.medián.hu/object.d30af761-8a4d-46b6-a13c-e030e1ce7ab4.ivy> (letöltés ideje: 2014.12.01.) http://hvg.hu/itthon/20140212_ipsos_erosodott_a_fidesz_meglodult_a_jobb (letöltés ideje: 2014.12.01.)

⁵⁴⁴ http://kozvelemenykutatok.hu/wp-content/uploads/2014/08/jobbi-teljes-n%C3%A9pess%C3%A9g-2014-j%C3%BAlius_v2.png (letöltés ideje: 2014.12.01.)

⁵⁴⁵ Az egyszerűség kedvéért a tanulmányom során Baloldali összefogás vagy csak Összefogás névvel illetem az MSZP–Együtt–DK–PM–Liberálisok választási szövetséget, és eltekintek „business” pártok névválasztásából fakadó zűrzavartól. A baloldal „előválasztási” történetéről bővebben lásd Szedlák Bálintnak a kötetben szereplő tanulmányát.

A strukturális tényezők fényében és a kezdeti támogatottsági adatok ismeretében tanulmányom során a Jobbik Magyarországért Mozgalom kampánytevékenységét a következő célhierarchia alapján vizsgálom:

Fő cél	Parlamenti mandátumarány megőrzése
Szimbolikus cél	Második hely megszerzése
Szakmai cél	Földrajzi kiegyenlítődés, országos
Alapvető cél	Szavazótábor növelése 2010-hez képest

A kampánystratégiát a versenyhelyzetten, a célcsoport-választás elemzésén és a pozicionálás három elemén keresztül veszem górcső alá, míg a taktikai szint értékeléséhez a választott kommunikációs módszereken (reklám és klasszikus politikai tevékenység), valamint a kampányeszközök alapján próbálok eljutni.

Elemzési szempont	Meghatározás	Értékelési szempont
Stratégiai szint		
Kontextus	alkalmazkodást igénylő/lehetőséget rejtő külső tényező	elősegítik/hátráltatják a cél elérését
Szegmentálás	megszólitandó célcsoport	célcsoportban rejlő növekedési potenciál
Pozicionálás	kampány üzenete, versenytársakhoz való viszony és a „point of difference”	alkalmasak-e a célcsoport megszólítására
Taktikai szint		
Kommunikációs csatornák, kampányeszközök	reklám és/vagy klasszikus politikai kommunikáció	alkalmasak-e a célcsoport megszólítására és az üzenet célba juttatására

táblázat: A kampányelemzés szempontjai és meghatározásuk

3. Kontextus-elemzés

A kampány kezdetén⁵⁴⁶ minden pártnak van egy versenyhelyzete, amely természetesen egy folyamatosan változó kondícióhalmaz pillanatnyi kimerevítése csupán, mégis nagyban meghatározhatja, hogy a párt milyen feltételek mentén száll harcba, milyen lehetőségei vannak és milyen potenciális veszélyekkel kell szembenéznie. Ezek a „pillanatképek” meglehetősen sok paraméter alapján jellemezhetőek, én azonban igyekeztem a legfontosabbakra szűkíteni a kört, és azokra koncentrálni, amelyek a stratégia megalkotásának szintjén befolyásolhatták a párt kampányát. Olyan befolyásoló elemek beazonosítása volt a cél, amelyek megváltoztatása rövid időn belül nem (választási rendszer) vagy csak nagyon nagy energiabefektetéssel (vezetői image) lett volna megváltoztatható. Ezeknek a kondícióknak egy részét azonban előre nem látható, külső események (pl. ügybirtoklás) jelentősen módosíthatják, így sok esetben a kialakított stratégiát a megfelelő alkalmazkodás háttérbe soríthatja.

546 Elemzésemben kezdeti időpontnak a 2014. január 1-jét tekintem. A hivatalos kampányindító február 15-én volt, de a tényleges kampány sokkal korábban, még 2013 őszén elindult, és a hivatalos kezdéskor már minden fontos kampányelem javában zajlott.

<http://jobbik.hu/hireink/aki-valtozast-akar-az-jobbikos> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

A kampányt megelőző tervezési időszakban meglátásom szerint az alábbi elemek fejthették ki a legnagyobb befolyást a párt döntéshozóira, így a stratégia-meghatározás szempontjából ezeknek lehetett meghatározó jelentősége:

Választási rendszer: adott volt a párt számára a fent említett választási rendszer, annak minden strukturális elemével és kényszerítő erejével. Feltételezve a parlamenti mandátumarány megtartásának célkitűzését, a Jobbik számára megkerülhetetlenné vált, hogy megpróbáljon elhódítani egyéni választókerületeket. Ez a kampány egésze szempontjából stratégia szintű kérdésnek tekinthető, figyelembe véve, hogy a 2010-es eredmények és az országos támogatottság időközben bekövetkezett csökkenése⁵⁴⁷ alapján nem volt olyan egyéni választókerület, ahol jelentősebb erőforrás felhasználás nélkül feltételezhető volt a párt győzelme. Mindenképpen meg kellett tehát hozni egy olyan zéróösszegű döntést, amelynek eredményeként bizonyos választókerületekbe több erőforrást csoportosítanak.

Regionális adottságok: annyiban „szerencsés” volt a párt helyzete, hogy a 2010-es eredmények alapján jól körülhatárolhatóak voltak azok a választókerületek, ahol a Jobbik jelöltjeinek esélye lehet az egyszerű többség megszerzésére. Ezt a választókerületi rendszer átalakítása sem befolyásolta érdemben, mivel ezek azonos megyékben helyezkedtek el. A 2010-es területi listákra leadott szavazatok alapján az Észak-Magyarország régió mindhárom megyéjében 20% feletti eredményt értek el, és az Észak-Alföld régió két megyéjében is hasonlóan teljesítettek.⁵⁴⁸ A Policy Solutions 2012-es választókerületi erőssorrendje⁵⁴⁹ ezt szélesebb kontextusba helyezte: a Fidesz tíz leggyengébb körzetéből négy Borsod megyében volt 2010-ben, az MSZP-nek nem volt a tíz legerősebb körzete között észak-magyarországi (!), miközben a Jobbik tíz legerősebb körzete kivétel nélkül itt és az észak-alföldi régióban helyezkedett el. A 2010-es választási eredményt elérő politikával valamekkora kontinuitást feltételezve kijelenthető, hogy a strukturális adottságok arra kényszerítették a Jobbikot, hogy az erőforrások allokálásában Észak-, illetve Kelet-Magyarországot kiemelten kezelje.⁵⁵⁰ Fontos megjegyezni, hogy a párt hosszú távú érdekeiből következő szakmai célkitűzés (földrajzi kiegyenlítődés) ebben az esetben konkurál a fő céllal, így ennek feloldása is megoldandó feladat elé állította a pártot.

547 A párt belső, területi felmérései természetesen ezt jelentősen befolyásolhatták, ezekről azonban nem rendelkezem ismeretekkel. Feltételezhetjük, hogy ezek egybevágtak a 2010-es eredményekkel, miután a stratégia-választás az ott elért területi eredményekkel összhangban alakult.

548 http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/354_0_index.html (letöltés ideje: 2014.12.01.)

549 <http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemezések/Az%20%C3%BAj%20egy%C3%A9ni%20v%C3%A1laszt%C3%B3ker%C3%BCetek%20er%C5%91sorrendje.pdf> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

550 A 2014-es kampányukban meg is jelent ez az allokációs sajátosság. Vona Gábor álrúhás országjárásának 10 állomásából 7 Heves megyében, egy pedig Borsod-Abaúj-Zemplén megyében volt.

<http://vonagabor.hu/category/kateg%C3%B3ria/%C3%A1lr%C3%A1s-osz%C3%A1g%C3%A1g%C3%A1r%C3%A1s> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

A radikális szavazótábor korlátai: a stratégia kialakítása szempontjából az egyik legfontosabb tényező (amely inkább egy előfeltevésnek tekintendő), hogy a Jobbik 2010-es eredménye megközelítette a jobboldali radikális politikai tábor felső határát. Ebből kifolyólag a szavazatok érdemi növelése és így a célok elérése a korábbi célcsoport és kampánystratégia mentén nem volt megvalósítható. Nem szolgálta volna a korábbi stratégia alkalmazása egy hosszú távú, néppárttá válási folyamat előmozdítását sem, amelyet a politikai logika alapján szintén feltételezhetünk a Jobbik részéről. Ennek a feltételezésnek a bizonyítására nem állnak rendelkezésünkre olyan felmérések, amelyek megfelelő adatokkal szolgálhatnának, ugyanakkor a Jobbik maga is hasonló helyzetértékelésből indult ki, amelyet mind kommunikációjában, mind pedig cselekedeteiben többször nyilvánvalóvá tett.⁵⁵¹ A radikális és mérsékelt irány közötti, párton belüli konfliktus tulajdonképpen végigkísérte a Jobbik első parlamenti ciklusát, és a több kilépésig/kizárásig fajuló ellentétből is vezetett.

Hegedűs Tamás jobbikos országgyűlési képviselő egy, az Origónak adott interjújában megerősítette, hogy a 2011-ben készült belső kutatásaik már megmutatták: a legnagyobb növekedési potenciáljuk az elutasítottság csökkentésében van.⁵⁵² Vona Gábor a választás előtt néhány nappal pedig már a következőket nyilatkozta: „Választást egy néppárt tud nyerni. Ezért nyilatkoztam azt tavaly ősszel a frakcióülésünkön, hogy a Jobbiknak a tartalmi radikalizmusát meg kell őrizni, de stílusváltásra van szükség.”⁵⁵³ A párt tehát alátámasztottnak látta a feltételezést és valóságként értelmezte azt, így szempontunkból is elfogadható az előfeltevés. A stratégia kialakítását ugyanis attól függetlenül alapjaiban határozta meg, hogy tudunk-e számszerű bizonyítékokat felmutatni.

Vezetői image: a kampány kezdeti időszakában mért adatok alapján⁵⁵⁴ a Jobbik mindössze egy olyan országosan ismert politikussal rendelkezett, aki anélkül válhatott a vezető arccá, hogy ez előzetesen hosszabb ismertségépítést igényelt volna. Ráadásul a népszerűségi adatok már a kampányt megelőzően azt mutatták, hogy Vona Gábor nemcsak ismert, hanem viszonylag népszerű politikus is, különösen az ellenzéki politikusok kontextusában vizsgálva. Ez a tényező nagy valószínűséggel meghatározta a párt stratégiáját, miután a kampány során végig a pártelnök volt középpontban mind az országos szinten,

551 Már 2010-ben is voltak arra utaló jelek, hogy konfliktus alakulhat ki a párt szélsőségeiből és mérsékeltbb tagjai között: <http://www.origo.hu/itthon/valasztas2010/kampanynaplo/20100408-a-jobbik-tortenete-megalapitasa-toi-fidesz-legnagyobb-rivalisai.html> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

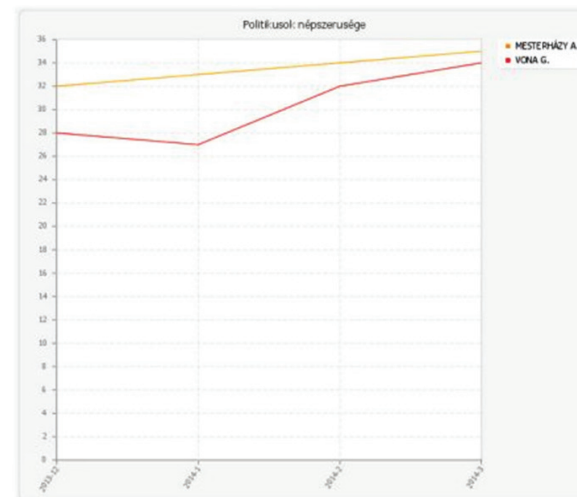
Vona Gábor nyilatkozata Kőszegen: <http://www.alon.hu/interju/vona-gabor-koszegen> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

552 <http://www.origo.hu/valasztas2014/20140311-honnan-erkeztek-uj-szavazok-a-jobbikhoz.html> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

553 <http://www.origo.hu/valasztas2014/20140403-valasztas-2014-interju-vona-gaborral-a-jobbik-elnokevel.html> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

554 A felmérést 2014. január 24-e és 28-a között készítette a Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet. <http://www.medi.hu/object.d30af761-8a4d-46b6-a13c-e030e1ce7ab4.ivy> Letöltés ideje: 2014.12.01.

mind pedig a kiemelt területek helyi akcióiban.⁵⁵⁵ Míg 2010-ben a párt választási plakátjain több meghatározó politikus szerepelt (Vona mellett Balczó Zoltán, Morvai Krisztina, Pörzse Sándor⁵⁵⁶ és Novák Előd is), addig a 2014-es megjelenést már egyértelműen a pártelnök személye határozta meg. Ráadásul a perszonalizáció szükségességét erősíthette a kampány előrehaladása során mért népszerűség növekedése is, amelynek eredményeként született meg a legnépszerűbb ellenzéki politikus üzenete.⁵⁵⁷

2. ábra: Vona Gábor és Mesterházy Attila népszerűségének alakulása 2013 decembere és 2014 márciusa között
Forrás: Ipsos⁵⁵⁸

Ügybirtoklás: mind a 2009-es európai parlamenti, mind a 2010-es országgyűlési választásokon elért Jobbik-eredményeknél meghatározó szerepe volt a jól kiválasztott, valós társadalmi feszültségeket érintő témáknak, azok ügyes „kisajátításának” és folyamatos napirenden tartásának. Összefoglalóan annak a tematizálási stratégiának, amely lehetőséget adott arra, hogy a Jobbik markánsan megkülönböztesse magát a többi párttól. Ebből a szempontból 2009-ben a cigány-magyar együttélés (az akkori interpretációjukban „cigánybűnözés”) kérdése volt az eredményt leginkább befolyásoló témájuk, amely később is megkülönböztetett szerepet töltött be a Jobbik kommunikációjában.

555 <http://www.origo.hu/valasztas2014/20140319-valasztas-2014-a-jobbik-kampanya-uj-startegiaja.html> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

556 Az egyik legnagyobb számban kihelyezett 2010-es outdoor eszköz: <http://rewrite.origos.hu/s/img/i/1004/20100415jobbikam1.jpg> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

Egy „Vona-mentes” plakát 2010-ből: <https://kuruc.info/galeriaN/hir/Szabo-Duro-Novak2010.jpg> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

557 <http://vonagabor.hu/content/vona-g%C3%A1bor-legn%C3%A9pszerű%C5%B1bb-ellenz%C3%A9ki-politikus> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

558 <http://www.ipsos.hu/site/graph?type=2> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

Ráadásul a korábbi évek közfelháborodást kiváltó eseményei (Marian Kozma meggyilkolása, olaszliszakai lincselés) a kérdéskört a Jobbik agresszív fellépése nélkül is az országos napirend fontos elemévé tették, amelyhez azonban a radikális párt ügyesen alkalmazkodott. A 2010-es választások idejére a témák között előtérbe került az „anti-establishment” attitűd meghatározó részét képező korrupciós tematika, a Jobbik akkori megfogalmazásában: a „politikusbűnözés” és az elszámoltatás.⁵⁵⁹ A választások előtti egy évben több botrány is a figyelem középpontjába helyezte ezt a kérdéskört (Hunvald-per, Tábornok-per), amelyek közül ráadásul a legnagyobb figyelmet kapó „BKV-ügy” médiajelenléte pont az országgyűlési választások előtt tetőzött. A két tematizációs szituáció közös vonása volt, hogy a Jobbik nélkül is a napirendre kerültek a témák, miközben egy alapvetően az elitellenes érzelmekre építő párt számára – előbbinél az inkompetencia, utóbbinál a morális aggályok okán – alkalmas terepet nyújtottak a megkülönböztetésre.

A korábbi helyzethez képest fontos különbséget jelentett, hogy a 2014-es kampányt megelőzően ilyen meghatározó, a cél szempontjából ideális téma nem állt a párt rendelkezésére. Ennek több egymást ki nem záró, sőt valószínűleg egymást erősítő oka lehetett. Egyrészt a kampányt megelőző időszakban nem jelent meg olyan, a Jobbik számára kiemelten kedvező új téma, amely „önmagától”⁵⁶⁰ feljutott volna a közéleti diskurzus csúcsára és kellő potenciált jelentett volna ahhoz, hogy a párt felépítse rajta a kampányát.⁵⁶¹ Másrészt a megmaradt erős témájuk tekintetében a korábbival azonos, erős felmutató kommunikáció élesen ellentmondott volna a radikális tábor korlátaiból fakadó következtetésnek, amely szerint nyitni kell a mérsékeltbb szavazók irányába. Ráadásul a „cigánybűnözés” esetében nem is volt a 2009-es időszakhoz hasonló klíma, és nehéz megítélni, hogy a Jobbik önerőből mennyire lett volna képest ezt központi témává tenni. Harmadrészt a Jobbik fontosabb témáira több ponton reagált a Fidesz, mind az előző évek konkrét intézkedései (három csapás, tényleges életfogytiglan, kettős állampolgárság stb.) mind pedig a kommunikáció terén, így az ügyek kapcsán rendelkezésre álló mozgáster is szűkült.

Összegezve elmondhatjuk, hogy a Jobbik lehetőségei nem voltak ideálisak egy „téma alapú” országos kampány lefolytatására, mivel nem állt rendelkezésre olyan ügy, amelyet jelentősebb erőforrások nélkül a közbeszédbe lehetett volna emelni, és kedvező lett volna a Jobbiknak mind a megkülönböztetés, mind pedig a korábbi szavazótáboron túl történő terjeszkedés érdekében.

559 http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/B%C3%ADr%C3%B3%20Nagy-R%C3%B3na_Tudatos%20radikalizmus_v%C3%A9gs%C5%91.pdf (letöltés ideje: 2014.12.01.)

560 Ez alatt azt értem, hogy olyan ügy, amely nem a Jobbik tevékenységének eredményeként került a közbeszéd középpontjába, hanem például a média természetes napirend-kijelölő hatása nyomán, de a párt számára kiemelkedően előnyös interpretálási lehetőséget nyújt.

561

Média-hozzáférés: a 2010-et megelőző időszakban a Jobbik számára az egyik legnagyobb kihívást az elsődleges médiában tapasztalt alulreprezentáltság jelentette, amely jelentősen csökkentette a párt arra irányuló képességét, hogy eljuttassa üzeneteit a potenciális választóihoz. A Magyar Gárda megszületése és akciói, illetve a napirend kedvező fejleményei részben megoldást nyújtottak az akkori helyzetre, miközben sikerült kialakítaniuk egy főként online felületekre épülő saját médiahálózatot. A fenntartható és szélesebb kört is elérő kommunikációs csatornák megteremtése érdekében azonban olyan felületekre volt szüksége a pártnak, amelyek az állandó „casus belli helyzeteken” túl is képesek kapcsolatot teremteni a választói csoportokkal. Ennek a megnyugtató megoldására nem talált módot a párt,⁵⁶² bár a parlamenti erővé válás valószínűleg javított valamelyest a helyzetükön. A 2010-es siker eredményeként legalább két irányban azonban sikerült előrelépniük és mérsékelni az elsődleges médiában tapasztalt hátrányukat (stabil alternatív médiaháttér és professzionális szervezeti háttér).

Az első parlamenti bejutás óta eltelt időszakban a Jobbiknak sikerült egy olyan alternatív médiarendszert (Barikád, Hazai Pálya, Bors Vezér Népe, kuruc.info.hu, alfahir.hu) felépíteni és működtetni, amely lehetővé tette, hogy üzeneteivel saját szavazóit tartósan elérje, és befolyásolja a körükben napirenden lévő témákat. Ugyan ez alkalmas volt arra, hogy a ciklus közben tájékoztassa a legelkötelezettebb választóit, azonban önmagában nem jelentett volna kellő potenciált a szavazótábor kiterjesztésére, miután ezek az orgánumok tartalmukban és stílusukban is inkább a saját tábor radikális magjához szólnak (bár a felsorolt médiatermékek között jelentős eltérés mutatkozik). Feltételezhető ugyanakkor, hogy a párt stílusának és üzeneteinek mérséklése mellett (amely a 2014-es kampány reklámeszközeinek meghatározó eleme volt) fontos volt a radikális tábor egyben tartása is, akiket továbbra is nagy részben ezeken a felületeken, illetve a politikusok személyes jelenlétére építő fórumokon értek el.

Szervezeti háttér: a 2010-es eredmény másik fontos hatása volt, hogy hozzásegítette a pártot az országosan stabil szervezeti háttér kiépítéséhez és fenntartásához, valamint lehetővé tette az alapvetően mozgalmi szervezetnek a pártelvvé alakítását. Ezek hatásai egyrészt a jelöltállítás körüli kontrolláltabb és professzionálisabb módszerben jelentek meg, amely lehetővé tette, hogy a 2010-eshez hasonló kínos támadásokat⁵⁶³ csökkentsék, illetve amelynek eredményeként az új arculathoz illeszkedő

562 A Nézőpont Intézet 2014. január és március között készített felmérése alapján a Jobbik megjelenése a nagyobb nézettségű csatornák esti fő híradóiban továbbra is jelentősen elmarad a támogatottságához és parlamenti mandátumához képest.

http://nezopointintezet.hu/files/2014/04/Nezopoint_Intezet_hiradoelemzes.pdf (letöltés ideje: 2014.12.01.)

Az ATV 11 éves bojkottja – amelynek során beszélgetős műsorba nem hívták meg a párt képviselőit – csupán idén májusban ért véget.

http://index.hu/kultur/media/2014/05/07/11_ev_utjan_felhagy_a_jobbikos_bojkottal_az_atv/ (letöltés ideje: 2014.12.01.)

563 http://index.hu/belfold/2010/valasztas/a_pornos_gardista_holgynek_ki_kene_lepni/ (letöltés ideje: 2014.12.01.)

http://kepviselofunky.blog.hu/2010/03/18/vegre_egy_jofej_jobbikos (letöltés ideje: 2014.12.01.)

jelöltstábot állíthattak fel (a 106 egyéni képviselőjelöltből 50 új volt).⁵⁶⁴ Fontos továbbá, hogy ez a szervezet országosan alkalmassá vált a közvetlen elérésre építő és a reklámfelületeken megvalósítottól stílusában eltérő helyi kampányok megszervezésére és kivitelezésére. A választási eredmények területi megoszlásának értékelésekor a párt képviselői is hangsúlyozták a megerősödött szervezeti háttér jelentőségét.⁵⁶⁵

A szerző erőteljes feltételezése, hogy az utóbbi két pont (alternatív médiabirodalom és a megszilárdult szervezeti háttér) együttes megléte ösztönözhetette arra a Jobbik vezetését, hogy merje vállalni a kampányszintek különválasztását, ezáltal a reklámfelületeken képviselt elmozdulást a kevésbé radikális szavazók irányába.

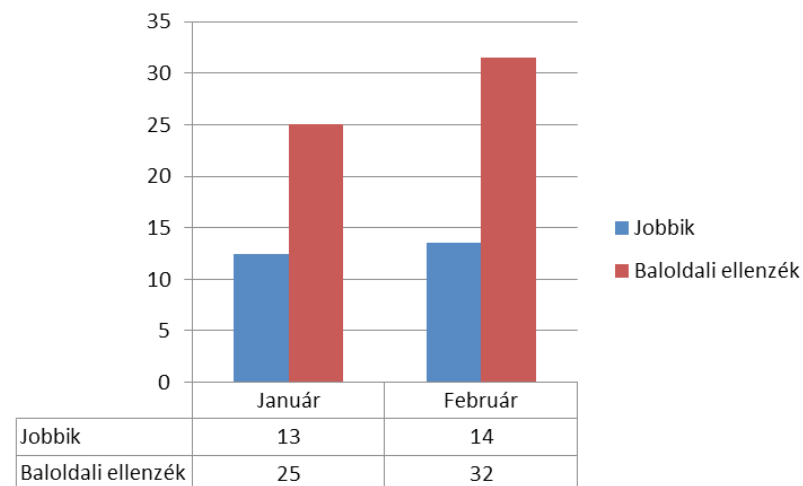
Pártrendszer: a kampány kezdeti időszakában a Jobbik versenyhelyzetének fontos elemét képezte a pártrendszerben elfoglalt helye, egyszerűbben fogalmazva a népszerűsége és potenciális szavazótábora. A párt támogatottságát 2014 első hónapjában nem mérték az MSZP és különösen nem az Összefogás pártjainak közelében (3. ábra).

A harmadik erő szerepéből kifolyólag a párt joggal feltételezhette, hogy sem a kormánypártok, sem pedig a baloldali ellenzék támadásainak középpontjában nem ők fognak állni. Racionális feltételezés volt, hogy a baloldal számára Orbán Viktor lesz a célpont, míg a Fidesz kijelölt ellenfele a „Gyurcsány-koalíció” lesz. Ez több szempontból is kényelmes helyzetet teremtett a Jobbik számára, miután a „sárdobálásból” történő kimaradás látszatát kelthette, illetve úgy tudta összemosni és egyszerre támadni a nagyobb ellenfeleket, hogy közben nem kellett jelentős ellentűzre készülnie.

Ez a tényező azonban több szempontból is kilóg a kontextus többi eleme közül. Egyrésztől egy olyan adottságról beszélünk, amelynek változása a kampányidőszakon belül is könnyen bekövetkezhet (részben be is következett), így a párt könnyűszerrel a kényelmetlen alkalmazkodás helyzetében találhatja magát. Másrésztől látnunk kell, hogy a Jobbik ugyan ki tudja használni az ebből fakadó előnyöket, ám mégis elsősorban passzív szereplő és a helyzet megváltozásából fakadó eseményekre maximum reagálni tud, így a stratégiai tervezés tekintetében rendkívül nehéz a dologgal számolni. A pozicionálás során azonban jelentős szerepe lesz a tényezőnek.

564 <http://www.origo.hu/valasztas2014/20140314-valasztas-2014-jobbik-uj-kepviselojeloltei.html> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

565 <http://www.origo.hu/valasztas2014/20140407-megszunt-a-jobbikra-leselkedo-nagy-veszely.html> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

3. ábra: A Jobbik és a Baloldali összefogás között mért különbség 2014 elején⁵⁶⁶

Összességében elmondható, hogy a kampánystratégiát leginkább meghatározó kontextus elemek közül kettő inkább hátrányt jelentett a Jobbik számára és így alkalmazkodást igényelt (választási rendszer, ügybirtoklás), három elem alapvetően kedvező volt (vezetői image, megszilárdult szervezeti háttér és a pártrendszerben elfoglalt hely). A média-hozzáférés 2010-hez képest ugyan javult valamelyest, de még mindig nem volt kedvezőnek nevezhető. A koncentrált regionális támogatottság-megoszlás pedig úgy értékelhető, mint amely kompenzációs lehetőséget rejtett magában a választási rendszer által teremtett helyzetben, de egy gyűjtőpárti szerepre törekvő pártnál nem tekinthető hosszú távú előnynek.

Kontextus-elem	Vélt befolyásoló hatás (+/-)
Választási rendszer	-
Regionális adottságok	+
Vezetői imázs	+
Ügybirtoklás	-
Média-hozzáférés	+
Szervezeti háttér	+
Pártrendszerben elfoglalt hely	+

4. Szegmentálás

A célcsoport-választásnak mint a marketingstratégia fontos elemének politikai jelentőségét illetően erőteljes eltéréseket mutat a szakirodalom.

566 Az Ipsos, a Medián és a Társi által mért, a biztos szavazó pártválasztókra vonatkozó adatok átlaga alapján (2014.01.15. és 02.12. között mért adatok).

Forrás: http://hvg.hu/itthon/20140115_ipsos_utolerte_a_DK_az_EgyuttPMet_tovab (letöltés ideje: 2014.12.01.)

http://www.tarki.hu/hu/news/2014/kitekint/20140129_valasztas.html Letöltés ideje: 2014.12.01.

<http://www.median.hu/galeria-popup.ivy?artid=f59bae16-8782-4333-b972-b3d5ec5d673b&pos=1> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

Amíg a kampányok elemzésével foglalkozó tanulmányok többségében csak elnagyoltan és általános kategóriákban beszélnek a jelenségről, addig a kampánytervezésről szóló tanulmányok hangsúlyozzák ennek a szerepét.⁵⁶⁷ Az eltérést részben indokolhatja, hogy az egyes pártok célcsoport-választásának kérdésében nagyon kevés biztos információval rendelkezünk, arra az esetek többségében mindössze a kampány látható elemei, a kommunikációs aktusok (reklámok, performanszok, fórumok stb.) alapján tudunk következtetni. Az az általánosan elfogadott vélemény sem ösztönzi a politikai szegmentálás elemzését, amely azt állítja, hogy a modern gyűjtőpártoknak („cath-all parties”) a társadalom minden nagyobb csoportja számára kell üzenetet megfogalmazniuk, amely állítás igazságtartalmának elfogadása a szegmentáció jelentőségének vélt vagy valós csökkenését vonja maga után.

A Jobbik kampánya esetében ezzel a teoretikus problémával ugyan nem kell megküzdenünk, a célcsoport-választás másik bizonytalansági tényezője azonban esetünkben is él. Egyrésztől láthattuk, hogy a Jobbikot a támogatottsága és a hazai pártrendszerben elfoglalt helye alapján nem tekinthetjük gyűjtőpártnak, amelyből logikusan adódhat a következtetés, hogy kellett célcsoportot választania. Természetesen adott volt a lehetőség, hogy a párt egy húzárvágással néppárti „szegmentációt” hajtson végre és mindenkinek igyekezzen üzenetet megfogalmazni, de ez mindenképpen a helyzetük félreértelmezése lett volna. Másrésztől a párt kommunikációs aktusai alapján ugyan elég jól körülhatárolhatóak a megszólítani szándékozott célcsoportok, a szegmentálás elemzése végső soron mégis feltételezésekre épül.

Az adott kontextusban a Jobbik egy sajátos szegmentálási helyzettel nézett szembe, amely a kommunikációs eszközök szétválasztásán keresztül a kampányuk legfontosabb sajátosságát, a kettőséget eredményezte. Amint fentebb megállapítottuk, az új választási rendszer logikájából fakadóan a pártnak egyéni választókerületeket kellett elhódítania a parlamenti mandátumarány megőrzéséhez. Azt is láttuk, hogy erre a legnagyobb esélyük azokon a területeken volt, ahol korábban a hagyományos protesztpárt szerepükkel és a húzótemáikkal tudtak sikereket elérni. Ez a két tényező azonban pusztán annyit is eredményezhetett volna, hogy a Jobbik a 2010-eshez hasonló kampányt folytat, azonos célcsoporttal, de egyes választókerületekben nagyobb aktivitással. Ehhez képest a kampány szélesebb kört elérő reklámelemei gyökeres eltérést mutattak a korábban képviselt stílushoz képest és egyértelműen túl kívántak lépni a korábbi választók csoportján. Ezt mindenekeelőtt a radikális jobboldali politika korlátai eredményezhették. A politikai probléma úgy értelmezhető tehát, hogy a pártnak a saját korábbi választói és a hozzájuk hasonló attitűdökkel rendelkező potenciális szavazók megszólításával egy időben kellett megpróbálnia szélesíteni támogatói bázisát. A célcsoport-választás nyelvére lefordítva ezt: egyszerre kellett egy markáns attitűddel

567 Tóth Csaba: A fundamentumok győzelme? Marketingstratégiák és –taktikák a 2006-os választási kampányban. In: Karácsony 2006, 175-204. o.

lehatárolható csoportot mozgósítani és a párt ideológiai arcélének csökkentésével a világnézeti csoporton túl is választókat megszólítani.

Ebből a sajátos helyzetből fakadt a Jobbik 2014-es kampányának legfontosabb sajátossága: a kettősség. Az országosan egységes reklámelemekben folytatott kampány célcsoportja és így jellege részben eltért a helyi szinten folytatott korteskedéstől. Ez értelmezhető egyfajta átmeneti szegmentálási stratégiaként is, amely egyrészt a rétegpártból néppárttá fejlődni akaró párt sajátos helyzetének, másrészt pedig a kontextus okozta nyomásnak az eredménye.

4.1 Matriális célcsoport

A Jobbiknak a hagyományos politikai PR eszközökkel folytatott kampánya sokban hasonlított a négy évvel korábbihoz azzal az eltéréssel, hogy a materialista jelleg markánsabban megjelent a korábban jellemző világnézeti attitűdök rovására. Az elsődleges cél itt a 2010-es Jobbik szavazók minél nagyobb arányú visszaszerzése és mozgósítása lehetett, illetve azon korábban baloldali szavazók megszólítása, akik 2010-ben „kísérletet tettek” a Fidesszel.

A párt 2009-es és 2010-es meghatározó témái, a közbiztonság, a „cigánybűnözés” és a korrupció kérdése, bár világnézeti köntöst öltöttek, sok tekintetben mégis materialista alapú témáknak tekinthetők. Az emberek vélt vagy valós, de mindenképpen érzékelt létbizonytalanságára épített, amelyet az etnikai elem erős hangsúlyozásával vagy az elit kirívó vagyonosodásának kontrasztba állításával tettek ideologikus/pártpolitikai kérdéssé. A Jobbik 2014-es kiadása pont ezt a világnézeti jelleget igyekezett mérsékelni és erőteljesebben a szociális vonalra koncentrálni. Önmagában már a Magyar Gárda-típusú akciók hiánya is azt jelentette, hogy a párt kevésbé konfrontatív stílusban közelít a közbiztonság témáihoz. Az elmozdulás azonban ezen túl is érezhető volt, és a legegyszerűbben úgy jellemezhető, hogy a létbizonytalanság kérdését a radikális jobboldali megközelítésből szocialista irányba mozdították. Ennek megfelelően a kisebbségi csoportokkal meglévő együttélési problémák helyett a foglalkoztatás és a munka kérdése került előtérbe. Talán a legkézzelfoghatóbb tetten érése ennek az attitűdváltásnak az, ahogyan a kétkezi munka fő kampányelemmé vált, és ahogy a munka becsületének felértékelése és hangsúlyozása beépült a kampányba. Vona Gábor „álruhás országjárása” a kampány kezdeti időszakának egyik legfontosabb eseménysorozata volt.⁵⁶⁸ Jól mutatja a kontextus-elemzés során említett erőforrás-allokáció szerepét, hogy ennek az országjárásnak a tíz állomásából nyolc a legerősebbnek számító Észak-Magyarországi régióban került megvalósításra.

568 Vona Gábor álruhás országjárásáról a politikus Facebook oldalán április 2-án megjelent összefoglaló videó: <https://www.facebook.com/video.php?v=10152417852419623&set=vb.247920204622&type=2&theater> (letöltés ideje: 2014.12.01).

Azonban nemcsak a pártelnök politikai magatartásában nyilvánult meg ez az eltolódás, hanem sokszor a helyi fórumokon is tetten érhető volt a mérsékeltbb hangnem megjelenése és a hangos cigányozás visszafogása. Mégis fontos megjegyezni, hogy választókerületenként és egyéni képviselőjelöltenként itt komoly eltérések lehettek, és a fórumok számához képest kevés tudósításból is látható, hogy ezeken az eseményeken nem érvényesült erősen egységes arculat.

Célcsoport: a helyben, hagyományos politikai kommunikációs eszközökkel folytatott korteskedés elsődleges célja a korábbi szavazók minél nagyobb arányú mozgósítása, illetve kisebb részben a 2010-ben a Fideszre voksoló, korábban baloldali szavazók megszólítása volt. Ennek fontos eszköze a hagyományos, materialista témák képviselése (munkahelyek, közbiztonság), ugyanakkor ezt kevésbé konfrontatív módon és mérsékeltbb ideológiai színezettel tette a párt, amely 2010-hez képest növelte a kampány materialista jellegét.

4.2 Világnézeti-demográfiai célcsoport

Az országos kampány⁵⁶⁹ a fent vázolt célcsoporttól részben eltérő réteget akart megszólítani. Az igazán komoly eltéréseket – akár a négy évvel korábbi, akár a helyben folytatott kampányhoz képest nem a képviselt témában érhetjük tetten (hisz központi témájuk 2014-ben tulajdonképpen nem volt), hanem abban a stílusban, amellyel a párt megjelent a reklámfelületeken.

A kihelyezett plakátokon és a kampányvideókban használt színek élénkebbé váltak, a gárda egyenruháját és a sújtásos ruházatot felváltotta Vona Gábor divatos öltönye, a videóknál a pozitív kontextusban szereplő, boldog fiatalok és családok váltották fel a korábbi vészjósló, bűnözésről szóló képeket, és a Jobbik több politikusáról készültek képek háziállataik körében. Eközben természetesen megmaradt a nemzeti színek aktív használata, a hímezéses minták és egyéb olyan design elemek, amelyek mindig képviselték a nemzeti szimbólumrendszert. A 2014-es imázs összhatása sokkal pozitívabb volt, mint a négy évvel korábbi, amellyel feltehetőleg a Fideszből kiábrándult jobboldali szavazók, különösen a fiatalok megszólítása lehetett a cél. A fiatalok kiemelt megszólításának szándékát feltételezi az a tényező is, hogy egyes felmérések szerint a 2010-es Jobbik szavazótábor legmeghatározóbb demográfiai attribútumának az életkor bizonyult.⁵⁷⁰ A 18–29 éves korcsoportban már ekkor is a második legnépszerűbb párt volt. Joggal feltételezhetjük tehát a párt, hogy az időközben bekövetkezett Fidesz népszerűség-csökkenésből ezen a vonalon tudják a legnagyobb hasznot realizálni.

Célcsoport: a fentiek fényében feltételezhetjük, hogy a Jobbik országos kampányának célcsoportja a Fideszből kiábrándult jobboldali szavazók

voltak, azon belül is főként a fiatalabb korosztályok. Az ő elérésükben és meggyőzésükben a legfontosabb tényezőnek az elutasítottság csökkentését látta a párt. Ezen a fronton tehát egy elsősorban politikai alapú elhatárolásnak lehattunk szemtanúi, illetve kisebb hangsúllyal egy demográfiai, életkor alapú szegmentálásnak.

5. Pozicionálás

Amíg a szegmentálás során azt próbáltam megállapítani, hogy elsősorban kiket akart a kampányával megszólítani a Jobbik, addig a pozicionálás során azt próbáltam meg beazonosítani, hogy mit üzentek ezeknek a társadalmi csoportoknak, mit akart számukra „eladni” a párt.

5.1 Üzenet

A pozicionálás egyik meghatározó eleme az a rész, amelyet általában csak a párt által megfogalmazott üzenetként szokás leírni. Ez általában nem egy szakpolitikai javaslat szintjén megfogalmazott konkrét üzenetet takar, hanem sokkal inkább egy képet, amelyet a párt közvetíteni akar magáról, a versenytársairól és úgy általában az egész politikai versenyről. Természetesen ez az üzenet sokszor az egyes szakpolitikákhoz kapcsolódó, a kampány szintjére leegyszerűsített javaslatokból, programelemekből áll össze, vagy ezeknek is meghatározó szerepük van a kép kialakításában.

A Jobbik 2014-es kampányának üzenetét a célcsoportok eltéréséből fakadóan érdemes különválasztani két részre, amelyek azonban a végső üzenet tekintetében szervesen összekapcsolódnak. A reklámelemekkel arra törekedtek, hogy tompítsák egy, a párthoz társított, alapvetően negatív asszociáció erejét, és ezzel csökkentsék a párt elutasítottságát. A „nem vagyunk szélsőségesek”, „nem vagyunk agresszívek” üzenet végső soron azt jelenti, hogy kormányzóképes jobboldali alternatívát jelentenek. A kampány reklámelemei egyértelműen ezt a képet erősítették, de a helyi kommunikációban többször tapasztalt mérsékeltbb hangnem is támogatta ezt az üzenetet.

A helyben folytatott, hagyományos kommunikációs tevékenységnek a reklámokkal meglévő mérsékelt összhangja ellenére részben eltért az üzenete. Itt is reális, kormányzóképes alternatívát kívántak nyújtani, de sokkal kevésbé jobboldali szerepben. A megszólítani szándékozott célcsoportnak megfelelően itt inkább a korábbi, materialista témákkal jelentek meg, elsősorban a munkanélküliség és a közbiztonság kérdésein keresztül. Az itt megfogalmazott üzenet jobban épített a hagyományos proteszt jellegre és nagyjából így foglalható össze: a Fidesznek sem sikerült megoldani az embereket érintő valódi problémákat, a szociális helyzet és a közbiztonsági problémák megoldására egyedül a Jobbik

569 Ez alatt az országosan egységes reklámelemek használatát értem.

570 <http://www.median.hu/object.7c017750-53b9-4a03-87c6-a771ee519bb8.ivy> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

képes. Itt inkább voltak az „egyetlen alternatíva”, mint reális jobboldali választási lehetőség.

5.2 Versenytársakhoz való viszony

A pozicionálás fontos részét képezik azok a választások, amely az adott pártnak a többi szereplőhöz való viszonyát meghatározzák. Ez elsősorban azt jelenti, hogy kit tekintenek elsődleges ellenfélnek és kiket tartanak potenciális szövetségesnek az adott politikai versenyben.

Az egyértelműen megállapítható, hogy a Jobbik számára reális szövetséges alternatíva nem kínálkozott. Az Összefogás pártjaival kötött esetleges megegyezés mindkét fél számára elfogadhatatlan lett volna, és feltehetőleg abból sem jöttek volna ki jól, ha a kampány alatt nem támadják egymást. Különösen igaz ez a Jobbikra, mivel a 2010 előtti baloldal vezető politikusainak élvonalba állításával komoly lehetőségük nyílt arra, hogy megakadályozzák a baloldalon már egyszer csalódott választók visszatérését. Ráadásul a kampányidőszak alatt előkerült, a baloldalt érintő botrányok további lehetőséget kínáltak a korábbi választók távoltartására a magát demokratikus ellenzékként meghatározó „politikai családba”. Semmilyen racionális érv nem szólt tehát amellett, hogy a Jobbik akár csak hallgatólagosan szövetségesnek tekintse az Összefogást. A Lehet Más a Politika esete hasonlóan egyértelmű volt, miután az ökopárt is azokból a kiábrándult csoportokból igyekezett összeszedni a bejutási küszöb átlépéséhez szükséges 5%-ot⁵⁷¹, ahonnan a Jobbik a növekedését kívánta biztosítani. Protesztpártként az LMP valójában már 2010-ben is az egyik legnagyobb ellenfele volt a Jobbiknak.

A Fidesz–KDNP világnézeti közelségét és bizonyos helyi együttműködéseket alapul véve elméletileg kínálkozott volna tér a kormánypártokkal történő szövetségekötésre, amelyet azonban a Jobbik növekedési célcsoportha a párt érdekein kívülre helyezett. Sőt a Jobbik fő ellenfeleként éppen a kormánypártokat nevezhetjük meg, hisz ők voltak az egyetlen erő, amelytől egyértelműen mindkét fronton igyekezett a párt szavazókat szerezni. Klasszikus értelemben azonban nem tekinthető fő ellenfélnek a Fidesz, mivel a Jobbik támadásai általában nem konkrétan a kormányra vagy a kormánypártokra irányultak, hanem az elmúlt 24 évre, amellyel a párt igyekezett összemosni a rendszerváltás óta felállt kormányok teljesítményét.

5.3 „A megkülönböztető pont”

A Jobbik 2014-es kampányában a megkülönböztető pontot keresve először érdemes visszatekintnünk a szegmentációra. Mindkét növekedési potenciálként azonosított csoport esetében a meghatározó élmény a

571 Lásd Keil Andrásnak a kötetben szereplő tanulmányát.

politikai kiábrándultság volt. Egyik oldalról adottak a jobboldali szavazók, akik csalódtak a Fideszben, de eddig idegenkedtek a szélsőséges jegyeket mutató Jobbiktól. A másik oldalon pedig ott vannak azon korábbi baloldali szavazók, akik csalódtak a saját politikai táborukban, amely ráadásul 2014-re vezető személyeit tekintve legalábbis reprodukálta önmagát, miközben a Fidesznek sem sikerült tartósan megnyernie őket. A két csoport tehát a Jobbik hagyományos szavazótáborához hasonlóan ellenérzéssel viseltetett az elmúlt ciklusok kormányzati szereplői iránt. Ilyen értelemben a Jobbik továbbra is egy proteszt párt maradt, és ez a megkülönböztetési pontban is tetten érhető, még akkor is, ha a kampány tekintetében megpróbáltak túllépni ezen a szerepen. A négy évvel korábbi választásokhoz hasonlóan elsősorban a rendszer és a politikai elit irányában meglévő elégedetlenségen keresztül igyekeztek megkülönböztetni magukat, de ezt már a saját kormányzókéességük és hitelességük építése mellett tették.

A Jobbik 2014-es megkülönböztető jegyét nehéz egyetlen kifejezéssel körülírni, de ha mindenképpen kísérletet akarunk tenni rá, akkor a „hitelesség”, „tisztaság” és „kormányzóképes alternatíva” fogalmak háromszögében kell keresnünk a megoldást. Vona Gábornak a választások előestéjén tett megfogalmazása szerint: „Vasárnap lehetőség van rá, hogy eldöntsd: az elmúlt 24 évre, vagy a változásra szavazol. Mi készen állunk a kormányzásra, győzzön a Jobbik!”⁵⁷²

6. Kampányeszközök

Fentebb többször hivatkoztam arra, hogy a Jobbik kampányában az egyes kommunikációs eszközök tekintetében jelentős eltérés volt tapasztalható. Végső soron ezekből az észlelhető különbségekből következtettem a szegmentálás és a pozicionálás egyes sajátosságaira is, így mindenképpen szükséges ezeknek a megfelelő csoportosítása és az egyes csoportok egymáshoz való viszonyának vizsgálata, amely végső soron a kampány összhangjának mértékét meghatározza. A Jobbik kampányát e tekintetben alapvetően három nagy csoportra osztottam. Ezeknek az egymáshoz való viszonya és az egyes csoportok belső koherenciája tekintetében jelentős eltérések fedezhetőek fel.

Jól elkülöníthetőek egyrészt a *reklámelemek*, amely kategóriába az egyoldalú és közvetlen kommunikációs eszközök nagy többségét beleértem, legyen az bármilyen outdoor elem (óriásplakát, reklámhordozó stb.), szórólap, napilapok hirdetései vagy egy kampányvideó. Fontos összetartó ereje ennek a marketingszempontról elnagyoltan meghatározott csoportnak, hogy az ilyen jellegű felületeken alapvetően korlátozott a hosszabb, egyes szakpolitikákat akár részleteiben érintő üzenetek átadásának a lehetősége, így ezek inkább az arculat alakítására alkalmasak, és ennek megfelelően is kerültek alkalmazásra.

572 <https://www.facebook.com/video.php?v=10152424213344623> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

A kampányeszközök másik nagy csoportját a kétoldalú és közvetlen kommunikációs csatornák képezik, amelyeket a *klasszikus politikai PR* csoportjaként határoztam meg. Minden a politikusokkal közvetlen kapcsolatot létesítő, a politikusok személyes jelenlétén alapuló interaktív eseményt ide soroltam (lakossági fórum, „áruház országjárás”, jelölt utcai szórólapozása). Ezeknek fontos sajátossága egyrészt, hogy részletesebben megismerhető a párt programja, az egyes kérdésekhez kapcsolódó elképzelései, illetve hogy sokkal inkább alkalmasak az egyes jelöltek személyes képének építésére. Fontos kivételt képeznek a saját lapokban, honlapokon megjelenő cikkek vagy nagyon ritkán bizonyos szórólapok, amelyeken részletesebben tárgyalnak a párt számára fontos kérdéseket, így tartalmi szempontból közelebb állnak a klasszikus politikai PR csoportjához.

Sajátos helyzetben volt a harmadik csoport, amely a Jobbik által 2014-ben aktívan használt és nagy szerephez juttatott *közösségi média* volt. Itt a felhasználók közvetlenül véleményt nyilváníthatnak, és ha a jelölttel vagy párttal nem is feltétlenül, de egymással interaktív kapcsolatba kerülhetnek (bár amint látni fogjuk, bizonyos irányított interakció kialakul a párt és az oldal követői között is). Eközben a pártnak a rendszeres posztokon keresztül elméletben lehetősége van cizelláltabb üzenetek megfogalmazására is. Az elért választói csoport nagysága tekintetében pedig a reklámhoz áll közelebb, így tulajdonképpen ezen a csatornán mind a reklám, mind pedig a politikai PR céljai érvényesíthetők lennének. Összességében mégis alkalmasabb a reklámokéhoz hasonló célok elérésére, amelynek megfelelően a 2014-es kampány során a közösségi média felületein a Jobbik is inkább a reklámelemekhez kapcsolódó stratégiát követett.

6.1 Reklámelemek

Az arculat megújításának és ezzel az egyik legfontosabb politikai cél, az elutasítotttság csökkentésének fő eszköze a különböző politikai reklámokban használt új és egységes vizuális megjelenés volt – a szórólapoktól a kampányvideókig terjedően –, amely egészen más képet közvetített a pártról, mint amit a korábbi kampányidőszakokban megszokhattunk. Ennek az arculatnak a meghatározó elemei a következők voltak: pozitív szituációk ábrázolása, világos színek és divatos öltözködési elemek használata, amelyhez a nemzeti és keresztény szimbolika⁵⁷³ különböző elemei társultak. A plakátoktól a szórólapokig egységes háttérrel alakítottak ki, amely a világosszürke és a fehér átmenetére épült, halvány hímzéses mintákkal és a nemzeti színek visszafogott beillesztésével. Ilyen háttér előtt jelentek meg az immáron nem sújtásos vagy Magyar Gárda egyenruhában öltözött, hanem divatos öltönyt, a

573 Háromgenerációs családi kép, a háttérben a falon a történelmi Magyarország térképe és egy kereszt: <https://www.facebook.com/JobbikMagyarorszagertMozgalom/photos/a.10150761946196405.456457.287770891404/10152121734166405/?type=3&theater> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

zakókat és kosztümöket viselő politikusok.

A korábbi kampányhoz képest fontos változást jelentett, hogy a párt meghatározó arca egyértelműen Vona Gábor lett, a korábbi többszereplős óriás plakátokkal ellentétben 2014-ben a pártelnök már egyedül szerepelt ezeken, illetve az egyéni választókerületekben is megjelent a képviselőjelöltek plakátjain. A reklámelemek által elérni kívánt célcsoport esetében ez a megoldás a pártelnök életkorából és családi helyzetéből kifolyólag illeszkedett a stratégiába, amelyet a relatív népszerűség is erősíthetett.

6.2 Közösségi média

A Jobbik rendkívül aktívan használta a közösségi médiát a 2014-es kampányában, amiben a célcsoport figyelembevételével semmi meglepő nincs. Különösen a Facebook-aktivitása nőtt meg a pártnak, amely ráadásul nemcsak a Jobbik központi profilját jellemezte, hanem a párt miniszterelnök jelöltjének, Vona Gábornak és több képviselőjelöltjüknek a személyes profilját is. Nehéz megállapítani, hogy mennyiben a Jobbik népszerűségének általános növekedése és mennyiben az aktív közösségi média jelenlét eredményezte, de mindenesetre beszédes, hogy a Jobbik oldalának kedveltségi szintje január és április között 90 ezerrel nőtt,⁵⁷⁴ míg ugyanebben az időszakban a Vona Gábor profilját kedvelők száma 100 ezerrel, 140 ezerről 240 ezerre emelkedett.⁵⁷⁵ Ezzel a párt központi oldala a legkedveltebb pártprofillá vált, miközben Vona Gábor is jelentősen előrelépett a politikusok sorában.

A közösségi média felületein folytatott kampánytevékenységet néhol egészen újszerű elemekkel színesítette a Jobbik. Ilyen volt például a szelfiversenyük, amelynek keretében a profiljukat követő felhasználókat kérték meg arra, hogy fényképezzék le magukat valamilyen jobbikos plakáttal vagy szórólappal, majd a fotót beküldők közül 22 fényképet „nyertesként” közzétettek a párt Facebook oldalán. A feltöltött képeken nyomát sem látni a párt szavazótáborához társított negatív elképzeléseknek, és ezek egészen más képet sugároznak, mint azon 2010-es fotók, amelyeken sokszor a Magyar Gárda egyenruháját viselő szimpatizánsokkal mutatkoztak a párt vezető politikusai. A választások előtt három nappal közzétett albumban fiatal szerelmesek, kisgyermekes anyukák, kisbabák, görkorsolyázó fiatalok és egy kokárdás macska is található!⁵⁷⁶

574 https://www.facebook.com/JobbikMagyarorszagertMozgalom/photos/a.484403621404.297553.287770891404/1015211599566405/?type=1&relevant_count=1 (letöltés ideje: 2014.12.01.)

https://www.facebook.com/JobbikMagyarorszagertMozgalom/photos/a.484403621404.297553.287770891404/10152286927836405/?type=1&relevant_count=1 (letöltés ideje: 2014.12.01.)

575 2014. január 21-én: https://www.facebook.com/vonagabor/photos/a.10150160184994623.341499.247920204622/10152269889289623/?type=1&relevant_count=1 (letöltés ideje: 2014.12.01.)

2014. március 29-én: https://www.facebook.com/vonagabor/photos/a.10150160184994623.341499.247920204622/10152410791149623/?type=1&relevant_count=1 (letöltés ideje: 2014.12.01.)

576 <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.10152292709786405.1073741888.287770891404&type=1> (letöltés ideje: 2014.12.01.)

A példa is érzékelteti, hogy az ezen a felületen folytatott kampány a reklámalemek csoportjához állt közelebb és az ott közvetített üzenetekkel mutatott nagyobb összhangot. A reklámoknál használt vizuális elemek az itt megjelenő posztok jelentős részét is jellemezték.

6.3 Klasszikus PR elemek

A fentiekhez képest a klasszikus politikai kommunikációs tevékenységek, így a lakossági fórumok és a helyszíni politikai akciók tekintetében kevésbé volt újszerű a párt. Érezhető volt, hogy itt sokkal inkább a 2010-es szavazói mozgósítása és a hozzájuk hasonló attitűdökkel rendelkező választók megnyerése volt a cél.

A korábban már emlegetett „Álruhás országjárás” vagy a retorikában tapasztalható mérséklődés azonban itt is hozott némi újítást a 2010-es kampányhoz képest. A retorikai újszerűség leginkább a cigánybűnözés jelszavának látványos elhagyásával történt meg, így ez inkább a korábbi évek politikájának viszonyában értelmezhető mérséklődésként és nem a szélesebb pártpolitikai dimenzióban. Ezeken a fórumokon és felületeken a párt továbbra is megőrizte a radikális jellegét. Miskolcon például a fő kampányígéret a közbiztonság helyreállításától az önfenntartó börtönök felállításán át a halálbüntetés visszaállításáig terjedtek.⁵⁷⁷ Szintén viszonylag nagy sajtóvisszhangot kapott az esztergomi zsinagógában tartott választási fórum, amelyen a helyszínválasztás valószínűsített egy olyan konfliktust, amelyben a Jobbik éppen a reklámalemeken elkerülni szándékozott kontextusban jelent meg.⁵⁷⁸ A fórumról készült Index-videón ráadásul az is jól látható, hogy a párt legjobban mozgósítható szavazói azért nem feltétlenül azonosak a szelfi verseny során közzétett fotók szereplőivel.

7. Összegzés

A 2014. április 6-án késő este tartott sajtótájékoztató a hangulatát tekintve akár hagyományosnak is nevezhető, hiszen egy évvel korábbihoz hasonlóan a Jobbik vezetése ismét csalódottan kommentálta az eredményeket. Ebből is látszik, hogy a pártvezetés komolyan hitt a mandátumarány és/vagy a második hely megszerzésének lehetőségében, amelyhez képest valóban alulteljesítettek. Az új, 199 fős Országgyűlésben megszerzett 23 képviselői hely a mandátumok 11,5%-át jelenti, amely mindössze 0,7%-os, de mégis negatív eltérés a korábbi ciklusban megszerzett arányhoz képest. Ehhez nagyban hozzájárult, hogy a pártnak – bár közel volt hozzá⁵⁷⁹ – nem sikerült egyéni választókerületet elhódítania. Eközben a

⁵⁷⁷ http://index.hu/belfold/2014/03/21/jobban_felnek_a_gyozelemtol_mint_a_veresegtol/ (letöltés ideje: 2014.12.01.)

⁵⁷⁸ http://index.hu/belfold/2014/02/14/jobik_esztergomban/ (letöltés ideje: 2014.12.01.)

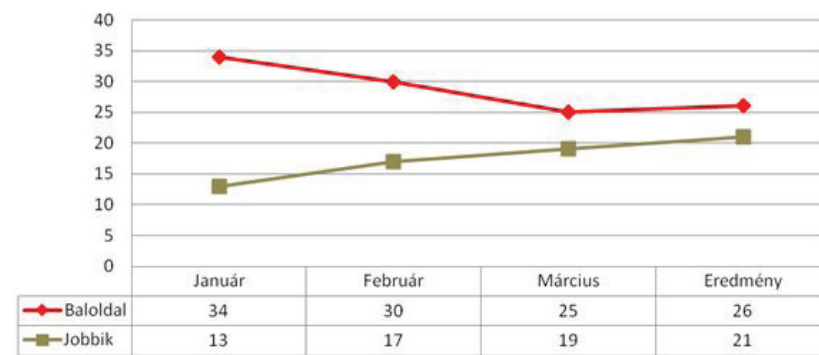
⁵⁷⁹ Borsod-Abaúj-Zemplén megye 2. sz. választókerületében 30,60%-kal ugyan csak harmadik lett a Jobbik jelöltje, de mindössze 0,79%-kal maradt el az Összefogás győztes jelöltjétől és az este folyamán sokáig úgy tűnt, sikerül elhozniuk ezt a körzetet (ez az élmény is nagyban hozzájárulhatott a csalódottsághoz).

http://valasztas.hu/hu/ogvyv2014/861/861_0_index.html (letöltés ideje: 2014.12.01.)

Jobbik és az Összefogás által megszerzett szavazatok különbsége nőtt a 2010-es eredményekhez képest, hisz amíg négy évvel korábban az MSZP és a Jobbik között 135 ezer voks volt, addig idén 270 ezerre nőtt az Összefogás előnye. A szimbolikus cél tekintetében tehát romlott is a helyzetük a négy évvel korábbi helyzethez képest.

A bevezetésben megfogalmazott célhierarchia első két elemét tehát nem sikerült elérni, aminek fényében a célérés legfontosabb eszközeként aposztrofált kampánytevékenység akár egyszerűen sikertelennek is lenne bélyegezhető. Ezzel azonban abszolutizálnám a kampány szerepét, és egy meglehetősen torz, a valóságot kevésbé tükröző képet közvetítenék mind a választásokat befolyásoló tényezőkről, mind pedig a Jobbik 2014-es kampányának minőségéről.

Meglátásom szerint a „kudarcs” elsődleges oka nem a kampány inadekvát módjában keresendő, hanem a Jobbik számára sok tekintetben kedvezőtlen kontextus-elemek érvényesülésében és leginkább a pártvezetés túlfűtött várakozásaiban. Közelebbről megnézve a 2014-es Jobbik-kortekedés jelentős eredményeket tud felmutatni, és a tanulsága éppen az, hogy a kampány ugyan továbbra is számít – különösen kiélezett helyzetekben –, de bizonyos strukturális tényezők hatását nem képes ilyen rövid idő alatt megváltoztatni. Ezt legélesebben talán a Jobbik és a Baloldal január-februári helyzete és az elért eredmény közötti differencia érzékelteti.

Forrás: Január-március: a Medián, az Ipsos és a Tarki biztos szavazó pártválasztókra vonatkozó felméréseinek átlaga; Eredmény: a választás eredménye

4. ábra: A baloldal és a Jobbik támogatottsága a 2014-es választási kampány során⁵⁸⁰

A Heves megye 2. sz. választókerületében induló Vona Gábor is mindössze 1,19%-kal maradt le. http://valasztas.hu/hu/ogvyv2014/861/861_0_index.html (letöltés ideje: 2014.12.01.)

⁵⁸⁰ Forrás: http://republikon.blog.hu/2015/01/05/verteketes_a_2014-es_ev_5_tanulsaga (letöltés ideje: 2015.01.05.)

Az Összefogás januárban még 34%-on állt, míg a választásokon 26%-ot szerzett. Ebben az időszakban azonban az alapvető körülményekben nem történt változás, már januárban ismert volt az összefogás módja és a baloldali miniszterelnök-jelöltjének személye. A támogatottság csökkenése alapvetően a baloldal gyenge kampányteljesítményének és az ellenfelek sikeres támadásainak volt köszönhető. Ezzel szemben a Jobbik az elején mindössze 13 %-on állt, de végül 21 %-ot ért el. Ez a 8 százalékpontos erősödés a kampányidőszak alatt fokozatosan alakult ki, amely jól mutatja, hogy ez nem egy egyedi vagy külső esemény, hanem a jó kampányteljesítmény eredménye. Ezzel sikerült megközelíteniük a sokkal jobb helyzetből induló baloldali ellenzék teljesítményét.

A kampány kiinduló pontjához képest jelentősen mérsékeltek az ellenzéki oldalon fennálló hátrányukat, 2010-hez képest több mint 160 ezerrel növelték a szavazók számát és a számukra rendkívül kedvezőtlen választási rendszer ellenére is sikerült a parlamenti befolyásukat nagyságrendileg megőrizni. Ezen túlmenően a célhierarchia harmadik elemét képező szakmai célt, a területi kiegyenlítődést is megvalósították az erőforrás-allokációnál realizálódó célkonkurencia ellenére.

A párt országos erősödését ugyanis elsősorban a nyugat-magyarországi megyékben elért eredményeinek köszönheti: arányaiban a legnagyobb növekedést Somogy, Zala, Baranya és Tolna megyében produkálták. Talán ez mutatja meg a legjobban, hogy a siker mennyire a strukturális és a kampányelemek együttesének függvénye: ezekben a megyékben ugyanis a Fidesz-KDNP rendre az országos átlagánál jobban gyengült, míg a baloldal fő szabály szerint stagnált. Ez azt feltételezi, hogy 2014-ben a Fidesztől elpártoló szavazókra támaszkodott a Jobbik növekedése, amely stratégiájának központi elemét képezte (a baloldalt 2010-ben elhagyók megtartása mellett). A stratégia végrehajtásának azonban a párt vezetői szerint is előfeltétele, de legalábbis fontos része volt a dunántúli szervezetek megerősödése.⁵⁸¹

A Jobbik stratégiai tehát helyesen ismerték fel azokat a választói csoportokat, ahol növekedési potenciállal rendelkeznek (Fideszből kiábrándult szavazók), képesek voltak a célcsoport egy része számára vonzó kép kialakítására (elutasítottság csökkentése) és a megfelelő fórumokon elérni őket (közvetlen elérés, közösségi média), miközben a saját korábbi szavazók elidegenítését is sikeresen elkerülték. Ez azonban már csak a kampány időbelisége és az erőforrások korlátozottsága miatt sem lehetett elegendő a strukturális tényezőkből fakadó hátrányok teljes felszámolásához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Kötetek, tanulmányok

- BIRÓ-NAGY András – RÓNA Dániel: *Tudatos radikalizmus. A Jobbik útja a Parlamentbe*, 2003-2010. http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemezsek/B%C3%ADr%C3%B3%20Nagy-R%C3%B3na_Tudatos%20radikalizmus_v%C3%A9gs%C5%91.pdf (letöltés ideje: 2014.12.01.)
- ELTE Bibó István Szakkollégium: *Európai kampánystratégiák 2009*. Magyar pártok európai parlamenti kampányainak elemzése. ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2010.
- Kiss Balázs et al. (szerk.): *Tükörjáték. A 2006-os országgyűlési választási kampány elemzése*. L'Harmattan, Budapest, 2007.
- Karácsony Gergely (szerk.): *Parlamenti választás 2006. Elemzések és adatok*. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány – Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Intézet, Budapest, 2006.
- Nézőpont Intézet: Híradóelemzés – 2014. I. negyedév. http://nezopointintezet.hu/files/2014/04/Nezopoint_Intezet_hiradoelemzes.pdf (letöltés ideje: 2012.12.01.)
- Nézőpont Intézet: Választás 2014. Kampány, közvélemény, új szabályok. http://nezopointintezet.hu/files/2014/05/Nezopoint_Intezet_elemzokotet.pdf, (letöltés ideje: 2014.12.01.)
- Policy Agenda: Hova szavazott a Magyar falu 2014-ben? <http://www.policyagenda.hu/uploads/files/falvak%20szavaz%C3%B3i-r%C3%A9szletes.pdf> (letöltés ideje: 2014.12.01.)
- Policy Solutions: Az új egyéni választókerületek erőssorrendje. <http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemezsek/Az%20%C3%BAj%20egy%C3%A9ni%20v%C3%A1laszt%C3%B3ker%C3%BCletek%20er%C5%91sorrendje.pdf> (letöltés ideje: 2014.12.01.)
- Republikon Intézet: Választás '14. A Republikon Intézet választási elemzése. http://republiikon.hu/media/9504/valasztasok_2014_ri.pdf (letöltés ideje: 2014.12.01.)
- SZELEI Menyhért: *Az új erő – A Jobbik Magyarországiért Mozgalom kampánya a 2009-es európai parlamenti választásokon*. In: Európai kampánystratégiák 2009; 101-113. o.
- SZOMSZÉD Orsolya: *Az üvegplafonon túl? A Jobbik országgyűlési választási kampánya*. In: Nézőpont Intézet: Választás 2014. Kampány, közvélemény, új szabályok. 22-29.
- Tóth Csaba: *A fundamentumok győzelme? Marketingstratégiák és –taktikák a 2006-os választási kampányban*. In: Karácsony 2006, 175-204. o.
- TÖRÖK Gábor: *Pártok, stratégiák és taktikák. A 2006-os választási kampány politikai elemzése*. In: Karácsony 2006, 145-176. o.

⁵⁸¹ <http://www.origo.hu/valasztas2014/20140407-megszunt-a-jobbikra-leselkedo-nagy-veszely.html> Letöltés ideje: 2014.12.01.

Jogszabályok:

2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról.

Online hírportálok, közvélemény kutatások forrásai:

www.alfahir.hu
www.hvg.hu
www.index.hu
www.ipsos.hu
www.kozvelemynkutatok.hu
www.median.hu
www.origo.hu
www.tarki.hu
www.valasztas.hu

Pártok, politikusok oldalai:

www.jobbik.hu
www.vonagabor.hu
www.facebook.com/vona.gabor
www.facebook.com/jobbik

KEIL ANDRÁS:**LEHET MÁS A KAMPÁNY?****ADALÉKOK AZ LMP 2014-ES ORSZÁGGYŰLÉSI VÁLASZTÁSI KAMPÁNYÁHOZ****1. Bevezetés**

Ahogy Schiffer András fogalmazott 2014. április 6-án este: az LMP-nek sikerült átmennie a tű fokán (MNO 2014). Az országgyűlési választáson 2010 után ismét sikerült mandátumokat szereznie, a következő parlamenti ciklusban is lesz LMP a törvényhozásban. Jelen írás célja, hogy megkísérelje bemutatni: miként jutott el a Lehet Más a Politika addig, hogy újra résztvevője legyen az Országgyűlésnek, milyen stratégiát, üzeneteket, eszközöket használt ahhoz, hogy sikerüljön megugrania a parlamentbe jutáshoz szükséges küszöböt.

A tanulmány fő kérdése, hogy vajon miként tudta az LMP elérni a saját szempontjából sikernek tekinthető eredményt? Teljesen új kampányt talált ki, vagy a 2010-ben már egyszer bevált receptet követte? Ha úgy tetszik: lehet más a kampány 2014-ben, mint 2010-ben volt? Mindez azért is tűnik különösen fontos vizsgálendő kérdésnek, hiszen az LMP a 2013-as év elején, kicsivel több mint egy évvel a választások előtt esett túl egy komoly pártszakadáson, és nem sok ideje maradt arra, hogy javítson a párt imázsán, kitalálja újra saját magát. Elemzői és tudományos viták is zajlottak arról, vajon az LMP képes lesz-e a pártszervezetet, a vezető politikusai számának megfogyatkozását érintő kihívásokkal eredményesen szembeszállni és kiharcolni a parlamentbe jutást⁵⁸². A tanulmány megkísérli számba venni, hogy a kampány egyes elemeit illetően milyen jellemzőkkel bírt az LMP korteskedése, milyen pozicionálási, célcsoport-meghatározási problémákkal kellett szembenéznie a pártnak.

Ennek megfelelően az írás felépítését tekintve egy rövid elméleti kerettel indul, amely megadja a kampányok elemzési-értelmezési keretét, majd kitér arra a politikai kontextusra, amelynek ismerete nélkülözhetetlen az LMP 2014-es országgyűlési választási kampányának megértéséhez. Ezek után sorra veszi, milyen szegmentálást hajtott végre a párt saját célcsoportját, illetve a megfogalmazott üzeneteket illetően, majd ebből (is) következően milyen pozicionálás jellemezte az LMP-t a 2014-es kampányban. Végül a használt kampányeszközök és azok értékelése képezi az írás részét.

⁵⁸² Ezzel kapcsolatban ld. többek között Török Gábor írását (Török 2014), vagy Szalay Tamás Lajos cikkét (Szalay 2012).

Elméleti keretek

A választási kampánnyal, s különösen egy *meghatározott* párt konkrét választási kampányával kapcsolatos írás műfaja mindig kérdéseket vet fel a politikatudományon belül. Mennyire tekinthető az akadémiai irodalom részének egy ilyen szöveg, és mennyiben „lóg ki” a klasszikus tanulmányok sorából? Jelen írás szerzőjének szándéka, hogy egy, a tudományosság igényével megírt, alapvetően elemző jellegű megállapításokat tartalmazó szöveget készítsen, amely illeszkedik a politikatudomány második világháború utáni fejlődési trendjeibe (vö. Shepsle-Bonchek 1997, 5). Ebben egyetért Török Gábor véleményével, aki hasonló módon definiálta a 2006-os választási kampányról írt tanulmányát (Török 2006, 145).

Jelen írás a Török Gábor által is felvetett elméleti keretrendszerre támaszkodik, amelynek pillérei a politikai tevékenység három szintjét veszik alapul: egyfelől egy adott időszakra vonatkozó *politikai célok*at (*Milyen reális célkitűzést fogalmazhatott meg az LMP a 2014-es országgyűlési választással kapcsolatban?*); másfelől ezen célok elérését célzó *stratégiá(ka)t* (*Miként viszonyul az LMP a megváltozott választási rendszer függvényében a Fidesz-KDNP-hez, illetve a Kormányváltó összefogáshoz?*); harmadrészt pedig az eszköznek tekinthető taktikát (*Milyen üzenetet fogalmaz meg az LMP a Paksi Atomerőmű tervezett bővítése kapcsán?*).

	Meghatározása	Értékelési szempontja
Politikai cél	a politikai tevékenység remélt végeredménye	van-e realitása?
Stratégia	a cél elérésére szolgáló átfogó terv	alkalmas-e a cél elérésére?
Taktika	a stratégia megvalósulását szolgáló lépések	segíti-e a stratégia megvalósulását?

1. ábra

A (kampány)elemzés alapegységei és az értékelés szempontjai Török Gábor alapján

Forrás: Török 2006, 149.

Az írás során Török (2006, 155) alapján *pozicionáláson* azt a törekvést értem, amelynek elérését, megvalósulását, érvényesülését a párt stratégiája célozza. *Üzenetnek* pedig azt az értelmezési keretet tekintem, amelyet a párt a választás tétjeként nevez meg. Ennek legfontosabb része az az ígéret, amelyet a párt megfogalmaz a választók irányába, amelyhez támogatást kér.

Az írás továbbá elméleti-strukturális szempontból nagyban támaszkodik Tóth Csaba 2006-os írására (Tóth 2006), amelyben a szerző egyfelől aláhúzza a pártok sokszor triviálisnak gondolt versenyhelyzet-elemzésének (vagy más néven a politikai *kontextusnak*) a fontosságát, másfelől olyan elemzési keretet ad, amely nagymértékben hasznosítható egy *meghatározott* párt egy konkrét választási kampányára⁵⁸³. Ennek nyomán

583 Tóth Csaba esetében az MSZP 2006-os országgyűlési választási kampányára (ld. Tóth 2006).

épül fel jelen tanulmány szerkezete is – többek között a *szegmentálás*, a *pozicionálás*, illetve az egyes *kampányeszközök* elemzésére.

2. Kontextuselemzés

Az LMP számára nem elsősorban az jelentett kihívást a 2014-es országgyűlési választáson, hogy fenntartsa parlamenti jelenlétét, hanem mindenekelőtt a párt *potens*, *cselekvésre képes imázsának újraalkotása* tűnt elérendő célnak. Erre építve volt ugyanis elképzelhető, hogy a magát zöldnek valló párt újra érdemben számolhasson parlamenti mandátumokkal.

A pártszakadás jelentős sajtóvisszhangot keltett, ami a maradókat, magát a pártot nagymértékben megtépázta. A „maradék” LMP-ről gyakran lehetett hallani, hogy túlságosan is ragaszkodik elveihez, nem reflektál a valóságra stb.⁵⁸⁴ A pártszakadást közvetlenül követő időszakban alapvetően nem volt könnyű helyzetben a Lehet Más a Politika: megszűnt a parlamenti frakciója, saját üzenetei a korábbiakhoz képest kevésbé lépték át a média ingerküszöbét (kevesebb felület a megszólalásokra, kevesebb médiafigyelem). Ami pedig LMP-s hírként megjelent, az igen nagy valószínűséggel a belső konfliktusokra irányította a figyelmet. Ebből a „civakodó párt” imázsából kellett hozzátételgesen egy év alatt az LMP-nek felépítenie egy *lehetséges alternatíva* pozíciót. E pozíció megalkotását azonban a kiválók aktivizálódása után a *szakpolitikai térben* is érték kihívások. A zöld üzenetek megfogalmazása immár nem pusztán az LMP-től származhatott „legitim módon”, hanem a médiában már korábban LMP-sként ismertté vált Párbeszéd Magyarországért (PM) politikusi is (pl. Karácsony Gergely, Jávor Benedek) hitelesen jelenhettek meg ilyen szerepben.

Reálisan tehát milyen ambíciókkal vághatott neki az LMP a 2014-es országgyűlési választásoknak?

1. Eltávolítja magától a „civakodó párt” képét, és *megkísérli újrarendezni sorait* mind a belső, mind pedig a külső kommunikációt illetően.
2. *Újraszervezi a pártszakadás miatt megtépázott pártszervezetet*, hogy képes legyen nekivágni a 2014-es országgyűlési választási kampánynak.
3. *Elfoglalja a zöld párt pozícióját, hogy abban kizárólagos szerepet töltsön be* – kiszorítva ezzel a PM politikusait innen, illetve egyidejűleg ebből a szakpolitikai térből.
4. Amennyiben az előbbi három előfeltétel teljesül, a 2014-ben összeülő új Országgyűlés *mandátumai közül néhányat megszerezzen a listás szavazatok által*. Egyéni jelölti győzelem ugyanis reális forgatókönyvek szerint nem jöhetett szóba.

584 Az elvekhez való ragaszkodáshoz bővebben ld. az Index Schiffer Andrásal készített interjút (Index 2014a).

Mindezek mellett az LMP úgy mérte fel: valódi kormányalakítási esélyük csekély, még koalíciós partnerként sem jöhetnek igazán szóba. Miután az LMP deklarálta, hogy nem készül kormányzati pozícióra, így miniszterelnök-jelöltet sem kíván igazán megnevezni⁵⁸⁵, első ránézésre úgy tűnt: nehezen indul el az LMP kampánya. Vezető személyiség, a „párt arca” nélkül nehéz lesz ugyanis személyes kötődést kialakítani az LMP-hez 2014 tavaszára. Két forgatókönyv tűnt ezen a ponton valószínűnek:

- A) Schiffer András áll a kampány középpontjában, ő szerepel majd sokat a médiában, alapvetően az általa meghatározott témák, akciók dominálják majd az LMP kampányát. Ez a forgatókönyv ugyanakkor számos kockázatot rejtett magában: egyfelől Schiffer már „rég motoros” az LMP-ben, így az újszerűség, az új irány megismertetésére csak korlátozottan alkalmas. Másfelől jelentős mértékben érték már támadások mint *politikai karaktert*: a pártszakadással kapcsolatos hírek egyik főszereplője ő volt, a korábbi időszakban (2010 és 2014 között) számos ügyben képviselte az LMP-t. Amennyiben a Lehet Más a Politika a *megújulást* szeretne volna demonstrálni, Schiffer nem tűnt jó választásnak.
- B) Egy új arc kerül a kampány középpontjába, aki ugyan köthető az LMP-hez, de korábban (s főként a pártszakadást kiváltó időszakban) nem exponálta magát túlságosan. A Lehet Más a Politika végül e forgatókönyv mellett döntött.

A zöld párt helyzetértékeléséből következően ugyan nem nevezett meg miniszterelnök-jelöltet, azonban Szél Bernadett kampányban betöltött szerepe, a személyére szabott kampányfinis mindenképpen kiemelte a párt vezető női politikusát nemcsak a saját táborából, hanem a többi versengő párt jelöltjei közül is. *Az LMP volt ugyanis az egyetlen párt*, amely kampányának, vizuális megjelenéseinek döntő részét egy *női politikusra* építette. Mindez négy szempontból tűnt a párt számára fontos lépésnek: egyfelől ezzel önmagában sikerült egy fontos megkülönböztető jegyet magáénak tudnia a többi párthoz képest, hiszen női arca volt az LMP kampányának. Másfelől a korábbi kutatások aláhúzták: az LMP egyes szavazói csoportjaiban több nő támogatója van a pártnak, mint férfi (Keil 2012, 162), így vélhetően sikeresebb lehet a saját tábor megszólításában is egy női politikus. Harmadrészt az LMP számára fontos momentum volt a megújulás demonstrálása, az új politikai irányvonal bemutatása. Ehhez azonban a több mint 4 éve a zöld párt vezető politikusaként ismert Schiffer András nem lehetett hiteles szereplő. Az ilyen tartalmú, rá épített kampány kudarcra lett volna ítélve (ld. fentebb). Negyedrészt pedig a párt egy jól kommunikáló, agilis politikust tett meg fő megszólalónak, aki nyíltan vállal fel politikai konfliktusokat, és azokból sok esetben győztesen kerül ki – mindent egybevetve tehát adekvátnak tűnt Szél Bernadett előtérbe tolása.

585 Az LMP társelnökei, Schiffer András és Szél Bernadett 2014. január 26-án mutatta be a párt országos listáját a 2014-es országgyűlési választásra. A lista élén Schiffer András állt, mögötte Szél Bernadett, miniszterelnök-jelöltet pedig nem neveztek meg. Ha mégis erre került volna sor, akkor Szél Bernadettnak hívták volna a jelöltet. Bővebben ld.: HVG 2014 és Index 2014b

Az LMP számára szerencsésen alakult 2014 tavasza azzal, hogy egy klasszikusan zöld ügy került a választási kampány fontos témái közé. A *Paksi Atomerőmű bővítésével kapcsolatos magyar-orsz megállapodás* ugyanis a pénzügyi konstrukciót érintő ellenzéki kritikákon túl alkalmat adott arra is, hogy felmerüljön az atomenergia jövőbeli használatának kérdése. Ehhez kapcsolódóan pedig az LMP nemcsak az *átláthatóság* dimenziójában tudta a többi ellenzéki párthoz képest hatékonyan támadni a Fidesz-KDNP pártszövetséget⁵⁸⁶, hanem alkalma nyílt saját, alternatív javaslatának megfogalmazására is. A megújuló, zöld energiaforrások melletti kiállás ugyanis már régóta alapelemét képezi az LMP programjának, amely paksi téma felmerülése kapcsán felülethez jutott. Mindennek azért volt különösen nagy jelentősége a magyar zöld párt szempontjából, mert egyéb témákkal nem vagy csak rövid ideig, nehezen tudott a politikai napirendre kerülni. A Paks2-tematika azonban biztosította az LMP számára, hogy maradjon médiafelülete, és az *ellenzéki pártok közül ezzel kapcsolatban a Lehet Más a Politika* (személyében pedig Szél Bernadett) legyen a fő megszólaló.

3. Szegmentálás

A Lehet Más a Politika a fentebb vázolt politikai kontextusban reálisan egy *negatív viszonyulásokon alapuló* célcsoport-elhatárolásban gondolkodhatott. Ez alapján a párt számára minden olyan szavazó fontosnak tekintendő, aki nemet mond a szocialistákra, s főként nemet mond Gyurcsány Ferenc személyére, nemet mond továbbá az Orbán-rezsimre és a Jobbik politikájára egyaránt. Az LMP 2014-es országgyűlési kampányában fontos elem volt ezen kívül az az explicit Gyurcsány- és Orbán-fóbia, amely a párt kommunikációját alapvetően meghatározta. Az egyenlő távolság tartására vonatkozó stratégiai igény lényegében a *persona non grata* kategóriába sorolta mindkét politikust.

Az LMP ugyan nem volt egyedül, de külön üzenetet fogalmazott meg a külföldön élő magyar állampolgárok számára. A párt javaslata a célcsoport számára az volt, hogy ugyanolyan feltételek mellett szavazhassanak a külföldön élő, magyarországi bejelentett lakcímmel rendelkező állampolgárok, mint azok a magyar állampolgársághoz jutott személyek, akiknek nincs bejelentett magyarországi címük⁵⁸⁷. Mindemellett az LMP külön tájékoztatót készített a Magyarországról kivándoroltak számára, hogy miként tudnak szavazni, hogyan tudnak élni ezzel az alapvető jogukkal. A zöld pártnak külön, főként a Facebookon megfogalmazott üzenetei jelentek meg az interneten – elsősorban azért, mert ez a speciális

586 Ehhez ld. például Szél Bernadett akcióit a bővítéssel kapcsolatos államközi megállapodás részleteinek megismerésére irányulóan (Napi 2014, Stop 2014 és Híradó 2014).

587 Schiffer András 2014. február 18-i sajtótájékoztatóján jelentette be Gecsei-Tóth Andreával, a párt ifjúságpolitikai szakszövetségével, hogy ha az LMP kellő választói felhatalmazást kap, akkor mindent megtesz annak érdekében, hogy az összes tartósan külföldön tartózkodó magyar választó szavazhasson levélben. Ezen túl az LMP egy közösségi oldalon röviden és közérthetően nyilvánosságra hozza az összes olyan információt, amelyekre a kettős állampolgároknak, illetve a külföldre költözött magyar szavazóknak szükségük lehet. Bővebben ld.: <http://www.hirado.hu/2014/02/18/az-lmp-min-den-kulfoldon-elo-magyar-szamara-biztositana-a-levelben-valo-szavazast/> (letöltés ideje: 2014. április 26.)

célcsoport ezen a felületen keresztül érhető el a legkönnyebben.

Az LMP számára fontos lehetett a célcsoport szegmentálásában az a tény, amely a politikai-stratégiai irány módosulásához kapcsolódik a pártszakadást követően. A szakadár LMP-sek (pl. Jávor Benedek, Karácsony Gergely, Szabó Tímea stb.) ugyanis főként a „liberálisabb LMP-t” jelentették a politikai irányvonalat illetően. A maradék LMP-sek viszont főként a kulturális értelemben vett konzervatív értékrendhez állnak közelebb – számukra fontosabb a vidék, a vidéki szavazók problémái, kevésbé urbánus a politikájuk. Mindez azért is figyelemre méltó, mert az LMP szavazótáborra továbbra is városiasabb: kutatások szerint az LMP szavazói ugyan jelentősen kicserélődtek 2010 óta⁵⁸⁸, ám még mindig a nagyvárosi, főként budapesti szavazói bázis „tartja fenn” a pártot⁵⁸⁹.

	Volt egyéni jelölt	Nem volt jelölt	Összes
Budapesti	13,1	11,3	12,8
Városias (80% felett)	8,5	7,2	8,0
Városi népesség 50–80% között	7,3	6,1	6,7
Városi népesség 50% alatt	8,4	4,3	6,8
Városi népesség 30% alatt	5,9	4,2	4,8
Együtt	9,1	5,5	7,5

2. ábra

Az LMP átlagos listás szavazataránya az egyéni választókerületek két ismértéke szerint (2010-es országgyűlési választások)
Forrás: Karácsony 2011

2013 eleji adatok szerint az LMP szavazóinak fővárosi koncentrációja (a pártra voksolók 44 százaléka budapesti) még a Demokratikus Koalíció (DK) hasonló adatait is meghaladta. A Lehet Más a Politika támogatók közül mindössze 13 százaléknian éltek vidéken, kisebb településeken (Republikon 2013, 18). Ugyan Schiffer András szerint igaz, hogy az LMP szavazói jelentősen lecserélődtek 2010 és 2014 között⁵⁹⁰, a számok egyelőre ezt csak részben bizonyították olyan formában, ahogy azt a zöld párt társelnöke állította. Az LMP üzenetek szintjén ugyanis sokkal kevésbé célozta meg a főként a liberális értékek mentén gondolkodó szavazóit a korábbiakhoz képest – ám a rendelkezésre álló adatok szerint mégiscsak az ilyen szavazói profillal rendelkező választók vannak többségben a magyar zöld párt szavazótáborán belül. Ennek tisztázására azonban egyelőre hiányoznak azok a nyilvános adatok, amelyek képesek lennének mélyebb összefüggéseiben is feltárni a Lehet Más a Politika mögött álló szavazótábor jellemzőit. Ebből a célcsoport-definiálásból adódó nehézségből pedig számos problémával szembesülhet az LMP-

588 Erről bővebben ld. a Republikon Intézet elemzéseit, amelyben részletesen elemzésre kerül két nagymintás kutatás alapján a választók attitűdje (Republikon 2012 és Republikon 2013).

589 Mindezt megerősíteni látszottak a 2014-es országgyűlési választási eredmények is, amelyek alapján lényegében Budapest és közvetlen környékére szorult vissza az LMP támogatottsága.

590 A vele készült interjú Id. a <http://nol.hu/belfold/mindket-oldal-ellenzeke-leszunk-1454033> címen (letöltés ideje: 2014. április 26.)

nek a jövőben. A megfogalmazott politikai üzenetek disszonanciája ugyanis a szavazótábor alapos ismerete nélkül erősen kétségesse teheti az LMP hosszabb távú politikai működését.

A Lehet Más a Politika 2014 tavaszán egy szempontból nagyon hasonló utat járt be, mint 2010-ben: a legutóbbi országgyűlési választások alkalmával is nagyban épített azokra a csalódott szavazókra, akik nem találták megfelelőnek a második Orbán-kormány teljesítményét. Az „Orbán-árvák” becsatornázása ugyanakkor nem feltétlenül volt könnyű feladat az LMP számára. Ahogy az már kisebb részmintákon is bemutatásra került korábban, az LMP-re, illetve a Jobbikra szavazók számos attitűdje nem is áll olyan messze egymástól. A *magyar egyetemisták-főiskolások között* a zöld jelző öndefinícióként való használata és ezzel egyidejűleg a Jobbikra szavazás például egy jellemző jegye a szavazótáborok közötti átjárás pontnak (erről bővebben ld. Keil 2014, 194). Hasonló a helyzet a demokráciáról alkotott leújtó képet illetően – éppen ezért az LMP számára fontos kihívást jelentett olyan adekvát válaszok megfogalmazása, amely a választók nem elhanyagolható méretű csoportja számára vonzó lehet, hogy ne a Jobbikra, hanem a Lehet Más a Politikára adják voksukat a 2014-es országgyűlési választáson. A választás óta eltelt időszak rövideje miatt adatok, elemzések egyelőre nem mutatták, nem mutathatták ki, hogy mennyi szavazót sikerült az LMP-nek megszereznie az „Orbán-árvák” közül. A későbbiekben célszerű lehet a magyar zöld párt számára azt is tudni: hány 2010-es Fidesz-szavazót sikerült magához húznia 2014-re.

4. Pozicionálás

Az LMP 2014-re hasonló alappozíciót vett fel, mint 2010-ben: alapvetően az establishment pártokkal szemben határozta meg magát. Az LMP a korábbi országgyűlési választásokon is előkerülő fő mondanivalóval, a „megbízható, tiszta erő” jelszavával kísérelte meg magát elhelyezni a politikai térben mind a „bukott baloldal” pártjaival, mind az Orbán-rezsimmel szemben („Váltsuk le a nemzeti cinizmus rendszerét!”). A fő üzenet esetében legtöbbször együtt járt az Orbán-kormány kritikája és a korábban kormányzati pozíciót betöltött baloldali elit hatalomba való visszatérésének megakadályozása.

E sarokpontokból kiindulva a baloldali Összefogás, a későbbi Kormányváltók nem számítottak partnernek az LMP-nél, a kampány során elhatárolta magát tőlük a zöld párt. Ennek megfelelően a választási rendszer sajátosságaiból adódóan a kampány utolsó egy hónapjában meg is sokasodtak a Kormányváltók részéről az LMP irányába érkező bírálatok. A „Ha Schifferre szavazol, Orbánra szavazol!”-üzenet a baloldali kommunikációs szándékok szerint ráolta volna az LMP-t a Fideszre, implicit szövetségesekként definiálva a két pártot. Az üzenet internetes terjesztésében nagy szerepet játszott Oláh Lajos és Kerék-

Bárczy Szabolcs, a Demokratikus Koalíció két politikusa, akik Facebook-profiljukon posztolták az ezzel kapcsolatos álláspontjukat.⁵⁹¹ Az Orbán–Schiffer-barátság felemlegetésén túl készült egy olyan blog is, amely céljaként egyértelműen az LMP-re való szavazás megakadályozását jelölte meg.⁵⁹²

3. ábra

Az Oláh Lajos Facebook-profilján megjelent LMP-ellenes üzenet

Forrás: Facebook

A baloldali kommunikációs üzenetekkel ellentétben a Fidesz–KDNP pártszövetségre sem tekintett potenciális együttműködő partnerként az LMP. A kampányban is nagy erővel megszólalt a kormánykritika, a Fidesz–KDNP politikusaival, a kormány tagjaival szembeni fellépés (ld. Szél Bernadett akcióit Németh Lászlónéval szemben a Paksi Atomerőmű bővítésének ügyében). Igaz ugyanakkor, hogy az LMP-nek nem sikerült a Nemzeti Együttműködés Rendszeréből kilépő politikusokat (pl. Ángyán József), hivatalnokokat (Horváth András) magához kötnie. Egyedül a trafikbotrány szekszárdi kirobbantója, Hadházy Ákos állt be nyíltan az LMP mögé. Pedig e kulcsfigurák egységes szerepeltetése, a Lehet Más a Politika színeiben való feltűnése nagy segítséget jelentett volna az LMP számára fő üzenete („Megbízható, tiszta erő”) hiteles közvetítésében. E téren tehát nem ért el igazi sikert a zöld párt, ám maga az üzenet ettől még hitelesnek tűnhetett a választók szemében.

Az egyenlő távolság politikájának Demszky Gábor és Dávid Ibolya által is kipróbált útja az LMP-nél is időről időre visszatérő kérdés a

⁵⁹¹ Az LMP-vel szembeni baloldali kommunikációs támadásokról bővebben ld. az Index.hu cikket. Elérhető: http://index.hu/belfold/2014/03/06/ha_meg_nem_volt_eleg_az_abszurd_fordulatokbol_nekiesett_a_baloldal_az_lmp-nek/ (letöltés ideje: 2014. április 27.)

⁵⁹² A blog a megsem-lmp.blog.hu címen volt a kampány időszaka alatt elérhető, azonban a készítői azóta eltávolították.

párt generális pozicionálást illetően. A Lehet Más a Politika 2010-es parlamentbe kerülését követően számos alkalommal előkerült az MSZP és az LMP egymáshoz való viszonya. Nyugat-Európában ugyanis nem egy alkalommal fordult elő, hogy a „régiből” és az „új baloldali” pártjai (a szociáldemokraták, illetve a zöldek) egymásra természetes szövetségesként tekintettek – ld. például Németországban. Már a 2010-es országgyűlési választás két fordulójában is komoly nyomás nehezedett az LMP-re a Magyar Szocialista Párt részéről, hogy léptesse vissza jelöltjeit a Fidesz–KDNP pártszövetség jelöltjeinek legyőzése érdekében. A sor folytatódott a 2011-ben is a budapesti II. kerület időközi választásán, addigra pedig már a baloldali médiumok is komoly nyomás alá helyezték az LMP-t, hogy adja fel különutas politikáját.

Az LMP pártszakadása, illetve Bajnai Gordon 2012 őszén bekövetkezett zászlóbontása azonban felülírta az addigi viszonyt: az MSZP részéről teljesen megszűnt minden ilyen típusú támadás. A közös ellenség feltűnése közelebb hozta egymáshoz Schiffer Andrást és Mesterházy Attilát. A viszony normalizálódásán túl egyfajta érdekszövetség is kialakult a két pártvezető között. Az MSZP és az Együtt–PM között 2013 őszén megszületett egyezség, illetve Gyurcsány Ferenc csatlakozása az Összefogáshoz azonban ismét eltávolította egymástól az LMP-t, illetve az szocialistákat.

Az igazi „point of difference”-t a következőképpen lehet ezek alapján összefoglalni: Az LMP az a párt, amely demokratikus politikát akar, amely azonban sem az Orbán-féle irányvonalat, sem pedig a baloldali összefogás által kijelölt irányvonalat nem követi. Ahogy a párt másik szlogenje hangsúlyozta: „Új az irány, Magyarország!”. Ebből a demokratikus harmadik erő szerepből táplálkozott az LMP pozicionálása 2014 tavaszán, amit nagymértékben segített a Paks2-ügy – itt ugyanis könnyen mondhatta az LMP, hogy a magyar atomerőmű bővítése kapcsán működik nagykoalíció. A viszonyítási pontnak számító MSZP és Fidesz–KDNP ugyanis alapvetően más álláspontot képviselt az LMP-hez képest. Minden, a téma kapcsán tett megszólalás csak tovább erősítette a pozicionálással kapcsolatos stratégiai üzenetet.

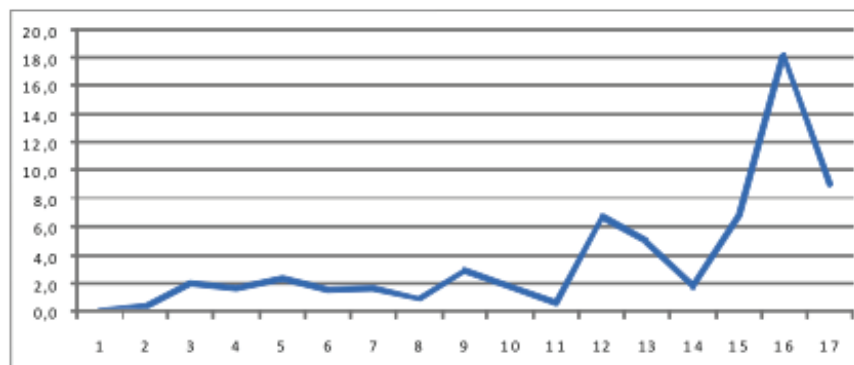
5. Eszközök

5.1 Az LMP a médiában

A kisebb pártok számára alapvetően nehezebb a média figyelmét kivívni. Ahhoz, hogy róluk szólnanak a hírek, szükség van olyan akciókra, amelyek megkülönböztetik őket a többi párt hagyományos eszközeitől. Nem volt ez másként az LMP-vel kapcsolatban sem: mind 2010-ben, mind pedig 2014-ben ki kellett valamit találnia a pártnak ahhoz, hogy felkeltse a sajtó érdeklődését.

2010-ben, a párt első országgyűlési választási kampánya alkalmával

nemcsak a kispárti jelleg jelentett kihívást, hanem egyáltalán a Lehet Más a Politika *mint politikai brand* bevezetése miatt is. A listaállítás időszakát megelőzően az LMP lényegében marginális szerepelője volt a legfontosabb híradásoknak. A listaállítással kapcsolatos fejlemények azonban némiképp áttörést jelentettek – amikor kiderült, hogy az LMP képes lesz országos listát állítani 2010-ben, megugrott valamelyest a párt médiaszerepléseinek száma. Ez némi visszaesés után az első forduló előtti héttel bezárólag valamelyest megint nőtt (Karácsony 2011).

4. ábra

Az LMP-s politikusok heti média-megjelenései 2010-ben az elért közönség nagysága szerint (millió fő)

Forrás: Karácsony 2011

2010-ben tehát a választók jó része csak a listaállítás ténye után értesülhetett az LMP létezéséről, indulási szándékáról az országgyűlési választáson. Mindez akkor külön nehézséget jelentett, hiszen az ajánlószelevények gyűjtését már előzőleg meg kellett oldani, és az anno különösen nagy kihívásnak bizonyult az LMP számára (vö. Karácsony 2011).

Az új pártok megjelenését például a választási rendszer szabályai mellett az ún. *láthatósági küszöb* is nehezíti (ld. ugyanott). A jelenség két fő alkotóeleme: 1) a pártok számára rendelkezésre álló médiafelület nagysága és 2) a kampányfinanszírozás jellegzetességei. A nemzetközi trendekhez alapvetően illeszkedve a 2000-es évek magyar politikai nyilvánosságát a bulvár és az online kommunikáció előretörése határozta meg a klasszikus politikai tájékoztatással és a nyomtatott sajtóval szemben. A politikai blokkokhoz kötődő pártos politikai hírcsatornák és lapok által is uralt médiaszerkezet nem könnyítette meg új pártok betörését – ez a struktúra ugyanis logikájából adódóan nem hagy teret a parlamenten kívüli pártoknak. Ennek nyomán a 2010-es kampány kezdeti szakaszában az online hírportálok még ugyan beszámoltak néha az LMP-vel kapcsolatos fejleményekről, ám a kampány utolsó hetét leszámítva az

LMP szinte egyáltalán nem jelent meg tévés és rádiós hírműsorokban. Az ORTT statisztikái alapján február 1. és április 11. között az LMP összesen 76 alkalommal kapott teret a tévéhíradókban és a Déli Krónikában. Mindez az összes politikusi megszólalásnak csupán 2 százalékára rúgó szereplési arány (Karácsony 2011). Mindemellett ezeknek a megszólalásoknak közel fele a viszonylag alacsony nézettségű két közszolgálati hírműsorban, az M1 és a Duna Tv híradójában kapott helyet. Jól illusztrálja a fentebb említett logikát, hogy legalacsonyabb arányban az ATV, a Hír TV és az Echo TV híradójában szerepelt az LMP. Az establishmentet támadó LMP-ről szóló hírek így kevésbé kerültek bele az establishment pártok mellett álló médiumok híradásaiba – mutat rá a jelenségre Karácsony Gergely munkájában (2011).

2010-ben tehát a választók jó eséllyel csak annyit tudtak az LMP-ről, hogy létezik, indul a választáson, lehet rá szavazni – de hogy pontosan mit szeretne a párt, miről szól majd a politikája, az csak nehezen jutott el a választókhoz.⁵⁹³

Ezen a helyzeten 2010-ben az LMP nem igazán tudott változtatni alternatív csatornák kiépítésével. A közösségi média adta lehetőségek nem voltak elegendőek arra, hogy teljes egészében pótolják az így kieső médiafelületet. Az LMP számára pedig nem maradt más út, mint hogy látványos akciókkal, performanszokkal felhívja a figyelmet magára, és bekerülhessen üzeneteivel, akcióival a sajtóba. Ugyan igazi áttörést ezzel sem tudott elérni a Lehet Más a Politika, ám ettől az időszaktól datálható a flashmobok, az újszerű, innovatívnak szánt akciók iránti elköteleződés, amely a 2014-es kampányban is jellemezte a pártot

2014-re ugyan alapvetően változott a kiindulási helyzet, hiszen az LMP egy parlamenti ciklussal, számos nagy médiavisszhangot kiváltó akcióval a háta mögött vágott neki a kampánynak, ám a performanszok, flashmobok ebben a kampányban is nagy szerepet kaptak. Az Országgyűlés üléseinek meghackelése egyértelműen LMP-s jellemző volt a 2010–2014-es parlamenti ciklusban, és különösen a 2014-es kampányban. A párt szírenás tiltakozása a paksi bővítéssel kapcsolatban, Szél Bernadett esernyővel a feje felett elmondott beszéde, a zöldalmák osztása a Kormányváltók nagygyűlésén mind-mind olyan akciók, amelyek segítségével sikerült az LMP-nek nagyobb médiafigyelmet kivívnia. 2014-re ugyanakkor már nem volt jellemző, hogy az ATV, Hír TV, Echo TV kerülte volna az LMP-t: Szél Bernadett és Schiffer András számos alkalommal megfordult e csatornák politikai műsoraiban is.

⁵⁹³ Ezen a ponton fontos ugyanakkor rögzíteni: a konkrét üzenetek átadását nemcsak a médiafelület hiánya hátráltatta, hanem az LMP „politikai kiforratlansága”. A magát sok esetben protesztpártként bemutató Lehet Más a Politika deklaráltan nem *programkampányra*, hanem *imázskampányra* készült 2010-ben. Ebből adódóan kevésbé a szakpolitikai üzenetek, int inkább a *párt brandjének felépítése* szerepelt célkitűzésként (vö. Karácsony 2011).

5.2 A választók direkt elérése

2014-ben a Lehet Más a Politika arra az adatbázisra is építhetett, amit a korábbi időszakban a különböző akciók során összeállíthatott. A választópolgárok direkt elérése vélhetően a 2010-es címlistához képest nagyobb mértékben történt; az tudható, hogy közvetlen e-mailes megkeresésekkel 2014-ben is élt az LMP. A nyomtatott kiadványok sem hiányoztak az eszközök repertoárjából: a *Tiszta Lap* című újság, a helyi jelöltekre specializált kiadások, a *Budapesti Lámpás* című fővárosi LMP-lap, a kampányfinisben (utolsó héten) kiküldött szórólapok mind-mind az LMP által használt kampányeszközök voltak 2014-ben. Részletes szakpolitikai javaslatokat tartalmazó, 86 oldalas programot is alkotott a párt „Az LMP választási programja 2014” címmel.⁵⁹⁴

5.3 Közösségi média

Mindezeken túl markánsan jelen volt a párt a közösségi médiában is: a Facebook-os jelenlét nemcsak az LMP központi profiljára volt jellemző, hanem a párt két vezető arca, Szél Bernadett és Schiffer András profiljára is. A párt társelnökeinek FB-felülete jól dokumentálja a politikusok kampányban bejárt útját – számos fénykép, beszámoló és videofelvétel került fel így a világhálóra. Az országjárás során Szél Bernadett nagyobb hangsúllyal volt jelen a közösségi médiában, Schiffer András nyilvános megszólalásai alkalmával még a visszavonulás opcióját is megpendítette (Magyar Narancs 2014a).

5.4 Plakátok

Ami pedig a klasszikus kampányeszközöket illeti: 2010-es évvel összevetve lényegesen gyengébb intenzitású volt az LMP kampánya e téren 2014-ben. A korábbi országgyűlési választáson az imázskampány ellenére helyet kaptak szakpolitikai hangsúlyok: 2010-ben a kampány első felében óriásplakátokon is szerepelt a vidék, a környezetvédelem, a női munkavállalás, a romák integrációja és az antikorrupció tematikája (Karácsony 2011). Ehhez kapcsolódóan, erre ráépülve pedig az „Igen, lehet”-üzenet vonult végig a 2010-es kampányon második fázisként. Ekkor már a vizuális megjelenítés sem tartalmazott konkrét tartalmi üzeneteket, viszont a párt politikusai megjelentek rajta. Ezzel szemben 2014-ben a „hogyan sűrítsünk bele négy évet egyetlen plakátba?”-kérdéskört járta körbe az LMP első igazi kampányplakátja. A „KORRUPCIÓÜLDÖZÉS” feliratot tartalmazó plakát a felirathoz kötődően a 2010–2014-es ciklus legnagyobb politikai botrányait kísérelte meg összeszedni: a vitatott szükségességű stadionépítéseket, a Közgép állami megrendeléseit, a négyes metró Alstom-kocsikkal kapcsolatos anomáliáit, illetve a

trafikbotrányt. Láthatóan nem volt olyan ambíciója a pártnak, amely liberális szavazókat akar explicite megszólítani – 2010-hez képest érezhetően kevesebb volt a magukat liberálisnak valló szavazók irányába tett gesztus. Mindez nagy valószínűséggel a fentebb is említett stratégiai helyzetértékelésnek volt betudható.

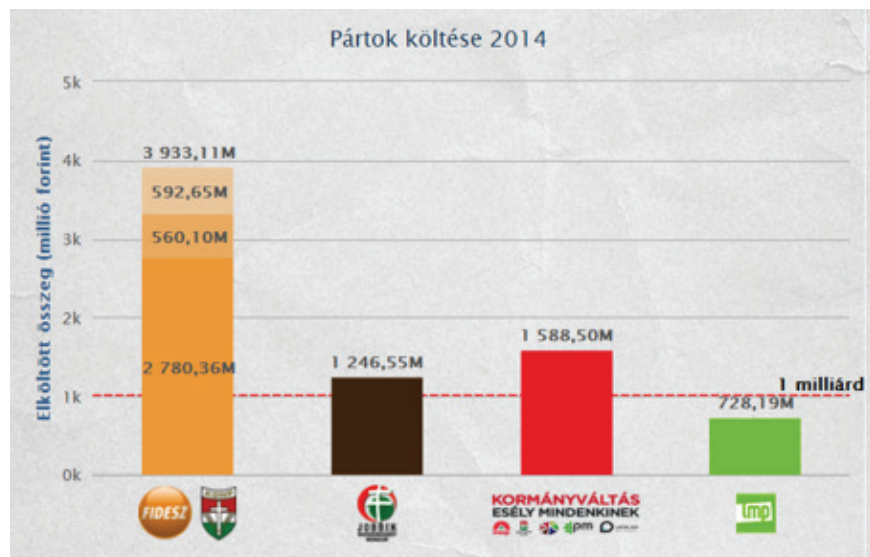
Az első ránézésre nehezen áttekinthető plakát viszonylag hamar kifutott, és helyét átvették a „Jövő zöld”, illetve a „Megbízható, tiszta erő” üzeneteket megfogalmazó, Szél Bernadettet is szerepeltető plakátok. A plakátok tartalmi változatossága, illetve a kihelyezett hirdetések (szubjektív megfigyelésen alapuló) alacsonyabb száma alapján állítható, hogy nem kapott akkora szerepet sem az óriásplakát, sem a citylight plakát, mint 2010-ben.

6. Kampányeszközök: 2010 vs. 2014

Ami közös vonásként megfigyelhető a 2010-es és 2014-es országgyűlési választási kampányban, az a *jól kitalált szimbólum*. Amíg 2010-ben az „Igen, lehet” szlogen és a mosolygós sárga szmájli egyértelműen az LMP-hez volt köthető, addig 2014-ben a zöldalma és a „Jövő zöld” szlogen töltött be hasonló szerepet – nagy segítséget jelentve ezzel a Lehet Más a Politikának pl. a parlamenten kívüli akciókhoz (ld. zöldalma osztása kitélepüléseken, rendezvényeken).

A tartalmi és vizuális elemek hasonlóságára minden bizonnyal az is ad némi magyarázatot, hogy 2014-ben ismét az a Fabricius Gábor adott tanácsot az LMP kampányához, aki 2010-ben is közreműködött az LMP sikerében (Index 2014c). További hasonlóság, hogy az LMP rendkívül ügyelt a 2010-ben és 2014-ben is zászlóshajó témának tekinthető antikorrupciós tematika kapcsán a kampányfinanszírozás átláthatóságára. Ahogy civil szervezetek ezt megállapítják: nem is minden ok nélkül. 2014-ben ugyanis egyedül az LMP-nek sikerült a parlamentbe jutott pártok közül a törvényes küszöb alatt maradni a kampányköltségeket illetően. Ennek lehettek ugyan praktikus okai (nem állt pl. rendelkezésre több forrás a kampányra), ám mindenképpen hozzátartozott a párt kommunikációjához mind 2010-ben, mind 2014-ben. Igaz, utóbbi választás esetén talán kisebb hangsúllyal, de jelen volt a téma. Amíg az LMP a leadott hivatalos beszámoló szerint 714 millió Ft-ot, addig a kampányt monitorozó civilek szerint is nagyjából ekkora összeget, 728 millió Ft-ot fordított kampánycélra a 2014-es országgyűlési választáson (Index 2014d). Ezzel a már említett 1 milliárd forintos költségi küszöb alatt maradt – egyedüli parlamenti szereplőként.

⁵⁹⁴ A program elérhető az LMP honlapjáról a <http://lehetmas.hu> címen.

5. ábra

Pártok kampányköltése a 2014-es országgyűlési választási kampányban (millió Ft)

Forrás: kepmutatas.hu

7. Értékelés

2014-ben az LMP ismét sikerrel ugrotta meg a parlamenti küszöböt, és lett a listán elért 5,36 százalékos eredményével az Országgyűlés része a 2014–2018 közötti ciklusra. Mindezt azonban a 2010-es választási kampányhoz képest *nagyon hasonló módon, nagyon hasonló eszközökkel* érte el egy alapvetően megváltozott politikai keretrendszerben. Az *LMP-kampány logikája így sok szempontból nem lett más, mint 2010-ben*. A 2010-es „bevált recept” szerint a választók szemében sikerrel pozicionálta magát középre, egy kvázi centrumpozícióba, amelyből egyaránt volt képes kritizálni az establishment pártokat, illetve a Jobbikot. A „demokratikus harmadik erő” pozíciójának megszerzésében jelentős szerepet játszott az újfent inkább a proteszt-jellegű üzenetekre alapozott kampány, az antikorrupciós tematika, a „Megbízható, tiszta erő” üzenete. A „Járt utat járatanért el ne hagyj!”-elvet követte a párt a kampány dinamikájában is – nagyjából a 2010-eshez hasonló módon.

Az LMP-nek végső soron sikerült elhitetnie a választóival, hogy létezik egy olyan, a Jobbikon kívüli alternatíva is a 2014-es országgyűlési választáson, amely nem pusztán a Fidesz–KDNP versus Összefogás (Kormányváltók) dichotómián alapul. Mindemellett a zöld párt látszólag sikerrel szervezte meg saját háttérét, és képes volt szervezetiileg is megvalósítani egy olyan kampányt, amely parlamenti mandátumokat eredményezett a 2014-ben felálló új Országgyűlésben.

A Lehet Más a Politika sikerrel mutatott fel új szereplőt a kampányában, Szél Bernadett szerepeltetése adekvát iránynak bizonyult – új arc, aki képes volt a Schiffer-féle irányvonallal talán kevésbé szimpatizáló szavazókat, Schiffer András személyétől ódzkodókat is megszólítani és az LMP-re szavazásra biztatni. Ezen túl a *zöldpárti definíciót sikerrel tartotta meg* saját maga számára a Lehet Más a Politika – a Párbeszéd Magyarországért korábbi LMP-s politikusi nem tudtak igazán zöld ügyeket napirendre vinni, illetve ott tartani. Az LMP ugyanakkor nagy hatásokkal képviselte a paksi atomerőmű bővítése kapcsán a kritikus álláspontot, ebben *markánsan zöld* alternatívát tudott nyújtani és egyben erős kormánykritikával tudott élni (ld. pl. Szél Bernadett személyes akcióit a döntés hátterének megismeréséért).

Az LMP 2010-es kampánystratégiája anno belső használatban a „jövő reménysége” munkacímet kapta. A 2010-es kampánycsapat az LMP-t olyan pártként kívánta pozicionálni, amely nem arra kér választói felhatalmazást, hogy a választás másnapján kormányt alakítson, de a politikája nem is kimerül egyszerűen abban, hogy az egész politikai elitet kritizálja (Karácsony 2011). A *jövőbeli* kormányalakításra való felkészülés ígérete 2014-ben is szerepet kapott: az LMP deklarálta arra készült, hogy *majd 2018-ra* képes legyen kormányzó tényezővé válni. Ennek esélyét egyelőre nem veszítette el a párt, de a cél tényleges realitását az idő még eldönti. Az LMP mindenesetre kapott még négy évet terve megvalósítására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ENYEDI Zsolt 1998: *Pártrendszer és politikai konszolidáció*. In *Politikatudományi Szemle* 1998/3. szám, 5–33. oldal
- ENYEDI Zsolt 2006a: *A befagyott felszín és ami alatta van. A 2006-os választás és a magyar pártrendszer*. In Karácsony Gergely (szerk.): *Parlamenti választás 2006. Elemzések és adatok*. DKMKA, Budapest. 204–228. oldal.
- ENYEDI Zsolt–BENOIT, Ken 2011: *Kritikus választás 2010. A magyar pártrendszer átrendeződése a bal-jobb dimenzióban*. In Enyedi Zsolt – Szabó Andrea – Tardos Róbert (szerk.): *Új képlet. Választások Magyarországon, 2010*. DKMKA, Budapest. 17–42. oldal.
- ÉRSEK–OBÁDOVICS Nándor–TÖRÖK Tamás 2010: *Ugródeszka: Az LMP-HP 2009-es európai parlamenti választási kampánya*. In ELTE Bibó István Szakkollégium: *Európai kampánystratégiák 2009. Magyar pártok európai parlamenti választási kampányainak elemzése*. Budapest, 2010. 115–129. oldal.
- FARRELL, David M. 2006: *Political Parties in a changing campaign environment*. In Katz, Richard S.–Crotty William (eds): *Handbook of Party Politics*. Sage, London. 122–134. oldal.
- HAJDU Gábor–SZEGEDI Gábor 2006: *Lehet más a pártrendszer? Az ökopolitika pártosodása előtt álló akadályok Magyarországon*. In *Politikatudományi Szemle*, 2006/1. szám. 117–139. oldal.
- HUG, Simon 2000: *Studying the Electoral Success of the New Political Parties*. A Methodological Note. In *Party Politics*, 6. évfolyam, 2. szám. 187–197. oldal.
- KARÁCSONY Gergely 2006: *Árkok és légváracok. A választói viselkedés stabilizálódása Magyarországon*. In Karácsony Gergely (szerk.): *Parlamenti választás 2006. Elemzések és adatok*. DKMKA, Budapest. 59–103. oldal.
- KARÁCSONY Gergely 2011: *A Lehet Más a Politika 2010 parlamenti kampánya*. In Sándor Péter–Vass László (szerk.): *Magyarország Politikai évkönyve 2010-ről*. DKMKA, Budapest.
- KARÁCSONY Gergely 2011: *A Lehet Más a Politika 2010-es parlamenti kampánya*. In Sándor Péter–Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2010-ről*. DKMKA, Budapest.
- KEIL András 2012: *Adalékok a Critical Mass nemzedékről. Az egyetemista-főiskolás LMP szavazók jellemzése*. In Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók: Radikalizmus, posztmaterializmus, apátia*. Belvedere, Szeged. 157–181. oldal.
- KEIL András 2014: *Zöldnek a felsőoktatásban – Avagy: mit tudunk a magukat zöldnek valló egyetemistákról, főiskolásokról?* In Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók II. Apátia–radikalizmus–posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében*. Belvedere Meridionale–MTA TK PTI, Szeged–Budapest. 187–197. oldal.
- MAGYAR NARANCS 2014a: *Koalíció nincs, kompromisszum van*. Nagy Gergely Miklós interjúja Schiffer Andrásal In *Magyar Narancs*, XXVI. évfolyam, 8. szám. 2014. február 20.

- MAGYAR NARANCS 2014b: *„Szervilizmus van és közöny”*. Rényi Pál Dániel interjúja Török Gáborral In *Magyar Narancs*, XXVI. évfolyam, 12. szám. 2014. március 20.
- RÓNA Dániel 2011: *Önbeteljesítő prófécia? Az esélyességgel kapcsolatos várakozások hatása a pártválasztásra az LMP és az MDF 2010-es példáján keresztül*. In Tardos Róbert–Enyedi Zsolt–Szabó Andrea (szerk.): *Résztétel képviselő, politikai változás*. DKMKA, Budapest.
- SHEPSLE, Kenneth A.–BONCHEK, Mark S. 1997: *Analyzing politics. Rationality, behaviour and institutions*. W.W. Norton and company, New York-London.
- SITTER, Nick 2011: *A magyar pártrendszer 2010-ben: polarizáltabb, kevésbé plurális*. In Enyedi Zsolt–Szabó Andrea–Tardos Róbert (szerk.): *Új képlet. Választások Magyarországon, 2010*. DKMKA, Budapest.
- TARDOS Róbert 2011: *Konszolidált szavazóközönség eróziós tendenciákkal. A 2010-es választások a részvételi aktivitás és szavazói motívumok fényében*. In Enyedi Zsolt–Szabó Andrea–Tardos Róbert (szerk.): *Új képlet. Választások Magyarországon, 2010*. DKMKA, Budapest.
- TÓTH Csaba 2006: *A fundamentumok győzelme? Marketingstratégiák és –taktikák a 2006-os választási kampányban*. In Karácsony Gergely (szerk.): *Parlamenti választás 2006. Elemzések és adatok*. DKMKA, Budapest. 175–203. oldal.
- TÖRÖK Gábor 2006: *Pártok, stratégiák és taktikák. A 2006-os választási kampány politikai elemzése*. In Karácsony Gergely (szerk.): *Parlamenti választás 2006. Elemzések és adatok*. DKMKA, Budapest. 145–173. oldal.

Internetes források:

- HÍRADÓ 2014: *Szél Bernadett: Orbán kiárusítja az országot Putyinak*. Megjelent a Híradó.hu oldalon, 2014. március 27-én. Link: <http://www.hirado.hu/2014/03/27/szel-bernadett-orban-kiarusitja-az-orszagit-putyinnak/> (letöltés ideje: 2014. április 27.)
- HVG 2014: *Schiffer András vezeti az LMP-listát*. Megjelent a hvg.hu oldalon, 2014. január 26-án. Link: http://hvg.hu/itthon/20140126_Schiffer_Andras_vezeti_az_LMPlistat
- INDEX 2014a: *Ezek 2018-ban sem váltják le Orbánt*. Megjelent az index.hu oldalon, 2014. március 21-én. Link: <http://index.hu/belfold/2014/03/21/ezek-2018-ban-sem-fogjak-levaltani-orbant/> (letöltés ideje: 2014. április 27.)
- INDEX 2014b: *Szél Bernadett lenne a miniszterelnökjelölt*. Megjelent az index.hu oldalon, 2014. január 26-án. Link: <http://index.hu/belfold/2014/01/26/szel-bernadett-lenne-a-miniszterelnokjelolt/>
- INDEX 2014c: *Fabricsius Gáborral erősít az LMP*. Megjelent az Index.hu oldalon, 2014. január 6-án. Link: <http://index.hu/belfold/2014/01/06/fabricsius-gaborral-erosit-az-lmp/>
- INDEX 2014d: *Többet költött kampányra az LMP mint az MSZP?* Megjelent az Index.hu oldalon, 2014. június 6-án. Link: http://index.hu/belfold/2014/06/06/az_lmp_714_6_millio_forintot

költött a kampányra/

MAGYAR NEMZET ONLINE 2014: *Schiffer: Átmentünk a tűfokán*. Megjelent a Magyar Nemzet Online felületén, 2014. április 6-án. Link: <http://mno.hu/ahirtvhirei/schiffer-atmentunk-a-tu-fokan-1220047>

NAPI 2014: *Paksi Atomerőmű – az összes szerződést kikéri az LMP*. Megjelent a napi.hu oldalon, 2014. január 20-án. Link: http://www.napi.hu/magyar_gazdasag/paksi_atomeromu_az_osszes_szerzodest_kikeri_az_lmp.574259.html (letöltés ideje: 2014. április 27.)

REPUBLIKON Intézet 2012: *Pártok félidőben*.

Link: <http://www.republikon.hu/news.php?id=269&filter=Elemz%C3%A9sek> (letöltés ideje: 2014. április 26.)

REPUBLIKON Intézet 2013: *Pártok egy évvel a választás előtt*.

Link: <http://www.republikon.hu/news.php?id=286&filter=Elemz%C3%A9sek> (letöltés ideje: 2014. április 26.)

STOP 2014: *Az LMP beperelte a Paks II. Zrt-t a közérdekű adatokért*. Megjelent a stop.hu oldalon, 2014. március 23-án. Link: <http://www.stop.hu/belfold/az-lmp-beperelte-a-paks-ii-zrt-t-a-kozerdeku-adatokert/1226410/> (letöltés ideje: 2014. április 27.)

SZALAY Tamás Lajos: *Jobbra tolódhat az LMP*. Megjelent a NOL.hu oldalon, 2012. december 21-én. Link: http://nol.hu/belfold/20121221-jobbra_tolodhat_az_lmp-1354925

TÖRÖK Gábor 2014: *Az előválasztás vége*. Megjelent a törökgaborelemez.hu oldalon, 2014. január 8-án. Link: http://torokgaborelemez.blog.hu/2014/01/08/504_az_elovalasztas_vege

FARKAS ANIKÓ ÉS VEISZ MÁRTON: DISZKURZÍV STRATÉGIÁK A 2014. ÉVI ORSZÁGGYŰLÉSI VÁLASZTÁST MEGELŐZŐ KAMPÁNYBAN

1. Bevezetés

Elemzésünk célja, hogy a 2014. évi országgyűlési választásokat megelőző kampányt, néhány kiválasztott politikus beszédének, diszkurzív viselkedésmódjának vizsgálatán keresztül közelítsük és értsük meg jobban. Célunk emellett az egyes beszélők és az általuk „használt” szövegek mögötti szándékok feldolgozása is. Az elemzés fő hipotézise, hogy ez előbbi vizsgálatot és megértését követően képesek lehetünk megállapítani, hogy az egyes beszélők milyen jól körülhatárolható diszkurzív stratégiát követtek az országgyűlési választások során. A módszerválasztás oka, hogy a diszkurzív megközelítés még mindig csekély arányban fordul csak elő a politikatudományi kutatásokban és elemzésekben, miközben meggyőződésünk szerint éppen ennek segítségével juthatunk legközelebb a politikai cselekvés valóságának megértéséhez.

2. Módszertan

A politikai diskurzus fogalmát a modern politikatudományban Oakeshott használta először⁵⁹⁵ a 20. század közepén – a korábnál nagyobb hangsúlyt helyezve a szöveg- és jelentésközpontúságra. „Minden politikai jelenség úgy keletkezik és hal el, hogy a politizáló ember valamilyen értelmet hoz létre és ejt el, valaminek valamilyen jelentést és jelentőséget tulajdonít: beszélve cselekszik és cselekedve beszél...”⁵⁹⁶ Ez már Szabó Márton diszkurzív politikatudományi elméletének egyik alaptézise, mely szerint a politika a nyelvi megnyilatkozások egyfajta valóságkonstruálása, jelentésadása. E szemlélet inspirálta elemzésünket, melynek módszertanát a már idézett Szabó Mártonnak a diszkurzív társadalomszemléletéről, módszertani elvekről és kutatási eljárásokról megfogalmazott gondolataira alapoztuk.⁵⁹⁷ Posztmodern kiindulópontunk ennek megfelelően, hogy „a társadalom minden formája nyilvánvalóan valamilyen szerveződés, amely azonban mindig és mindenkor beszédek és jelentések szerveződése is, azaz beszédközösség. (...) A társadalom különböző csoportjai tehát diskurzusközösségek, ez a közösségi létezés egyik kiindulópontja, a politika létezése és értelmezése ezért is a diszkurzív közösségekre épül.”⁵⁹⁸ Mindezt persze igen nehéz a tudományosság igényével

595 Michael OAKESHOTT (2001): *Politikai racionalizmus*. Új Mandátum, Budapest.

596 Idézet SZABÓ Márton (2003): *A diszkurzív politikatudomány alapjai* c. könyvének bevezetőjéből.

597 SZABÓ Márton: *A diszkurzív szemlélet, módszer és elemzés*. In: Szabó Márton (2014): *Kötőjelek: Írások tudományról, politikáról, közéletéről*. Bp. L'Harmattan Kiadó.

598 Ua.

elemezni, hiszen kevésbé egzakt a kutatás tárgya, mint a hagyományos módszerek esetén, nincsenek objektív mércék és mérőeszközök, csak a jelentésekben rejlő lehetőségek, amelyek azonban természetüknél fogva többféleképpen is megragadhatóak. Az előbbiekből adódóan a kutatás eszközei sem kvantitatív eszközök, hanem a lehetőleg következetes módszer alapján kiválasztott szövegeknek az elemzése, vagyis sokkal inkább hermeneutika, de ettől még nagyon is empirikus vizsgálatról van szó.

Ahogy a bevezetőben említettük, jelen elemzés tárgya a 2014. évi országgyűlési választások folyamatában meghatározó politikusok diszkurzív cselekvése. A célok pontosabb meghatározáshoz azonban a következőkben feltétlenül szükséges néhány fogalomnak, illetve az elemzés időbeni kereteinek a tisztázása, valamint néhány disclaimer meghatározása.

3. Fogalmak

A „2014. évi országgyűlési választások” alatt nem csupán a választás napját, hanem az azt megelőző kampányt, pontosabban a 2014. január 1-ével kezdődő időszakot, a választás napjáig bezárólag. Bár a választási eredményekre vonatkozóan megfogalmazott reflexiók is rendkívül érdekesek, azok megítélésünk szerint már a választás napját követően megkezdődött időszakhoz tartoznak, azt készítik elő, ezért ebben az elemzésben nem foglalkozunk velük.

A „*meghatározó politikusok*” kiválasztásában a kiindulópontunk a listavezetők beszédeinek elemzése volt. A vizsgálandó alanyok körét Orbán Viktorra, Mesterházy Attilára, Vona Gáborra és Schiffer Andrásra szűkítettük, részben az önálló politikai karakterek és szerepek, részben a várható parlamentbe jutás esélyeire tekintettel. A listát azonban később kiegészítettük Gyurcsány Ferencel, akinek kétségkívül meghatározó súlya és önálló diszkurzív stratégiája indokolta az elemzett politikusok körébe történő beemelését.

A „*beszéd*” alatt nem a szó klasszikus értelmében vett beszédeket értjük az elemzés során, hanem valamennyi élőszóban elmondott és/vagy írásban vagy más módon rögzített szöveget, amelyet a beszélők megformáltak, és amelyek így a politikai cselekvésük részévé váltak.

Az „*egy-egy szöveg forrása*” a pártok, illetve politikusok honlapjai, blogjai, a távirati iroda közlései, valamint néhány esetben az országosan olvasott napi- és hetilapokban, illetve internetes hírportálokon megjelent interjúk voltak. E források vizsgálatát nem a teljesség igényével, hanem a fontosnak ítélt közlések kiemelésével valósítottuk meg. Az elektronikus média (TV, rádió) felületeit külön nem vizsgáltuk, ugyanakkor az e felületeken elhangzó jelentős beszédek az előbbiekből felsorolt közvetítő közegek révén is bekerültek az elemzésbe. Hasonlóképpen nem estek

közvetlen elemzés alá a pártok, illetve politikusok által működtetett közösségi oldalak, mivel ezek részletes vizsgálata szétfeszítette volna az elemzés kereteit, továbbá azért, mert az itt megjelenített jelentős tartalmak a távirati iroda közléseiben egyébként is teret nyertek, nyerhettek.

A beszélők diszkurzív cselekvésének és stratégiájának elemzése során igyekeztünk *egységes szempontokat* alkalmazni, vagyis valamennyi szöveg esetén feltenni ugyanazokat a kérdéseket a témára, a szituációra, a kontextusra, a célra, a funkcióra, a közvetítés kiválasztott közegére, valamint a közlés módjára vonatkozóan. Az egységességnek azonban határt szabott a kétszeres elemzés, ezért végül két, egymástól felismerhetően különböző szempontrendszer és részletesség figyelhető meg az egyes elemzéseknél a tanulmány egészét nézve.⁵⁹⁹

4. Disclaimerek

Az elemzést igyekeztünk a beszélők által elmondani szándékozott jelentésekre szűkíteni, vagyis elsősorban azt vizsgáljuk, hogy mi az egyén cselekvése, és annak mi a jelentése, de nem foglalkozunk azzal, hogy milyen jelentésekkel ruházta fel a mondandót a többi szereplő.

A hagyományos társadalomtudományokkal szemben nem kívánjuk saját szubjektivitásunktól mentessé tenni a kutatási tárgyunkat, mivel ez a diszkurzív vizsgálat esetén, amelynek feltétele a beszélő megértése, vagyis az ő pozíciójába való behelyezkedés, nem is lehetséges. Vigyáztunk ugyanakkor arra, hogy szubjektumunkkal ne változtassuk meg a jelentéseket, csak tágítsuk, formáljuk, rendezzük el azokat.

5. A vizsgált politikusok diszkurzív cselekvései, stratégiái

5.1 Orbán Viktor, „a korszakváltó kormányfő”

A miniszterelnök a kampányban korábbi szerepét erősítette, amely az elmúlt ciklus 4 évében már határozottan kialakult. Ha a kampányra, s az azt megelőző időszakra tekintünk, akkor felidézhetjük, több elemző és publicista is megállapította, hogy a Fidesz értelmezési kerete versenyelőnyt biztosít az ellenzékkel szemben.

Ez a keret (vagy történet), mint minden más ilyen történet is, sokszor leegyszerűsítő és vázlatos, de ez szükséges ahhoz, hogy koherens legyen. Sokaknak talán épp ezért felszínesebbnek is tűnhet, de könnyen adaptálhatóvá válik a legfontosabb kérdések értelmezésében, így gondolatmankóként segíti, illetve orientálja a választókat.

Ebben az értelemben a miniszterelnök szerepe aligha okozott meglepetést a kampány során. Beszédei koherens egészként illeszkedtek bele ebbe

599. „Orbán Viktor, Vona Gábor és Schiffer András diszkurzív stratégiájának elemzését Veisz Márton, Mesterházy Attila és Gyurcsány Ferenc Farkas Anikó végezte el.”

a világképbe, s nem csak szövegszerű értelemben üzenték és erősítették meg azt, hanem helyszínválasztásban is. Bár a politikusok mindig szívesen szerepelnek új munkahelyeket jelentő beruházások avatásánál, s ez a vonzalom csak felerősödik kampányidőszakban, az orbáni üzenetek mindegyike még szorosabb összefüggésben állt ezzel. Nem véletlen tehát, hogy a miniszterelnök szerepléseinek tekintélyes hányada a vizsgált időszakban ezekhez kötődik: az Extreme Light Infrastructure kutatóközpontjának alapkövetése⁶⁰⁰, a General Electric globális üzleti szolgáltató központjának átadása, a Procter & Gamble új gyárának avató ünnepsége⁶⁰¹, találkozó a DENSO Gyártó Magyarország Kft. elnökével⁶⁰², stb.

A magyar sikerek kiemelése persze ezen belül is fontos, így az előbb említett nagy nemzetközi befektetők mellett olyan kisebbnek tűnő, de helyileg kiemelkedő események is szerepeltek a miniszterelnöki naptárban, mint köszöntője a Felsőszőlő és Kétyölgy közötti út átadásán⁶⁰³ vagy a felcsúti faluház átadásán⁶⁰⁴ – bár utóbbihoz nyilván személyes indokok is kötődnek – illetve a hazai KKV-szektor szerepének hangsúlyozása.⁶⁰⁵

A mindenkor hatalmon lévőknek adott egy nagyon komoly versenyelőnye is az ellenzékiekkel szemben, lehetőségükben áll cselekedni, vagy legalábbis azt a konstruált látszatot kelteni. Márpedig a gyáratadások joggal szolgálják azt a hatást, hogy a miniszterelnök nem csak hogy cselekszik, de az országot járva eredményeket is fel tud mutatni. Mindez persze fontos összetevője lehet a diszkurzív stratégiáknak is.

Az Orbán Viktor által vállalt szerep volt a politikai palettán a legegységesebb és legkényelmesebb. Míg a potenciális kihívóknak egymással is számolnia kellett, addig ő maga a miniszterelnöki székből kényelmesen figyelhetette meg az ellenzéki szereplők versengését. Ha már az előbbieken említést tettünk arról, hogy a miniszterelnök programja bővelkedett gyáratadásokban és beruházások átadásában, akkor ki kell emelnünk szerepének egy a politikatudomány által is jól ismert aspektusát: az inkumbens hatást.⁶⁰⁶

Érdemes egy lépéssel közelebb kerülnünk a beszédekhez, s azoknak az üzeneteit megvizsgálnunk. Korábban már említettük, hogy a miniszterelnök beszédei koherens egészként illeszkedtek a Fidesz által „elmesélt” világképe. Ha a konkrét beszédeket nézzük, akkor a miniszterelnök néhány ideológiai alapvetése mellett ezek elsősorban rendkívül pragmatikusak.

600 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/magyarorszag_kutatas-fejlesztési_kozpontja_valhat

(letöltés ideje: 2014.06.28.)

601 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/nagy_nemzetkozi_cegek_nelkul_nem_boldogulhat_az_oroszag

(letöltés ideje: 2014.06.28.)

602 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/peldaerteku_a_denso_vallalat_hosszu_tavu_gondolkodasa

(letöltés ideje: 2014.06.28.)

603 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/orban_viktor_kozontoje_a_felsőszőlő és kétyölgy közötti út átadásán

(letöltés ideje: 2014.06.28.)

604 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/orban_viktor_beszede_a_faluház_avatásán

(letöltés ideje: 2014.06.28.)

605 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/a_kormány_tizenketezerre_novelne_az_exportkepes_kkv-k_szamat

(letöltés ideje: 2014.06.28.)

606 KÖRÖSENYI-TÓTH-TÓRÓK: A Magyar Politikai Rendszer, 242.o., Osiris (Bp, 2007)

Az üzeneteket tekintve két és fél nagy csoportra oszthatók. Ezek az „üzenetpillérek” a beszédek többségében megjelennek, s központi gondolatát adják a miniszterelnöki beszédeknek. Persze az üzenet „targetálása” evidens módon függ olyan külső tényezőktől, mint például hol hangzik el a beszéd.

Ha az általam két és fél csoportra osztott üzeneteket nézzük meg, akkor az alábbi csoportosítást kaphatjuk:

5.1.1 Ideológiai üzenetek

Nyilvánvalóan kár lenne nem elmenni azok mellett az értékalapú kérdések mellett, hogy a munka, a család vagy a kereszténység központi szerepet játszik a miniszterelnök beszédeinek gondolatvilágában. Ezek persze természetesen fakadnak abból a pártrendszerben elfoglalt ideológiai pozícióból, ami a Fideszt és Orbán Viktort is jellemzik.

A korábban említett módon a miniszterelnöki beszédekben komoly hangsúlyt kapnak a konzervatív értékek. Ezek egyfelől fakadnak a párt és a személyiség ideológiai háttéréből, másfelől hangsúlyosan hozzájárulnak az említett világkép megerősítéséhez, s a valóság értelmezéséhez ebben a keretben.

Ezek között hangsúlyosan olyan üzenetek jelennek meg, amelyek a Fidesz első kormányzása idején is komoly szerephez jutottak, s amelyek szakpolitikai jelentőséget is kaptak mind 1998 és 2002, valamint 2010 és 2014 között: család, munka, biztonság.

Ezek természetesen a keresztény társadalom-felfogásból fakadnak, s abból vezethetőek le, s szerves – de nem kizárólagos – részét képezik a kormánypártok világmagyarázatának. Ennek abban is fontos orientáló szerepe van, hogy egyértelmű és világos határt húz a Fidesz, s a baloldali ellenzék között.

Külön kiemelném emellett azt a gondolatot is, ami talán a következő idézetben ragadható meg leginkább a miniszterelnök részéről: „A mi fölfogásunk szerint a keresztény kultúra a magyar nemzet történetének vezérfonala. Mi nem azért vagyunk európaiak, mert ennek geográfiai, földrajzi okai lennének, hanem azért vagyunk európaiak, mert keresztények vagyunk, és bennünket az a szilárd meggyőződés vezet, hogy erős és sikeres Magyarországot csak ezekre a hagyományokra, a nemzeti, keresztény, európai hagyományainkra építhetünk.”⁶⁰⁷ Ennek kulcsgondolata nem is igazából a hagyományos értékek hangsúlyozása, az kvázi alapkövetelmény, hanem kiemelendő Európa, mint kulturális-történelmi fogalom és a kereszténység fúziója.

Gyakran felbukkanó tézis ezekben az ideologikus üzenetekben a

607 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/a_keresztény_kultura_a_magyar_tortenelem_vezerfonala
(letöltés ideje: 2014.06.28.)

liberális világ bukása, azonban inkább csak olyan pragmatikus üzenetek magyarázataként, mint a különadók, s sokkal fontosabb szerepet tölt be a párt önmeghatározásában, így a „kik vagyunk” a hangsúlyos a „kik nem vagyunk”-kal szemben.

5.1.2 Pragmatikus üzenetek

A kampány talán legfontosabb csoportját alkották az üzenetek között. Az ideológiai kérdések jól körülírhatóak és levezethetőek a Fidesz történetéből, pártrendszerben elfoglalt helyéből és ideológiai alapállásból. A pragmatikus üzenetek azonban egy több összetevős mix, amely a világmagyarázat másik nagy részét adja.

Ezek elsősorban abban érhetőek tetten, hogy a kormányfő beszédeit hogyan pozicionálta, mit tekintett kiemelendőnek azokban. Újra és újra visszatérő motívum bennük az új korszak víziója. Ez megjelenik egyrészt európai szinten (vagy ha tetszik, akkor világszinten), másrészt hazai, magyar viszonylatokban. Ahogy a miniszterelnök a Friends of Hungary rendezvényén is fogalmazott: „Sokan gondolják azt, hogy a mostani politikai kurzus – foglalmazzunk így; ha azt mondanánk, hogy politikai korszak, az álszerű lenne, és talán túlságosan optimistán beszélne az előttünk álló időkkel kapcsolatos reményeinkről, úgyhogy maradjunk inkább abban, hogy a mostani politikai gyakorlat vagy kurzus – nem 2010-ben kezdődött, hanem 2008-ban.”⁶⁰⁸

Ugyanakkor, ha új korszakról beszélünk, akkor meg kell vizsgálnunk, hogy mindezt mi jellemzi? Itt jön elő az előbb már említett letűnt világ, amit a spekuláció és az extraprofit jellemezett, s amellyel a kormány harcol itthon és az EU-ban, s amellyel leszámolni kíván. Mindez jelenti tehát a magyarázó hátteret a különböző különadókhoz, amelyek a miniszterelnöki beszédek szerint már példát jelentenek más európai uniós tagállamokban is, szemben „az IMF megszorításokra épülő receptjével”.

S ehelyett a világ helyett valósul meg az a munkaalapú gazdaság, amely a jólétet hozhatja el, amely kézzelfogható értékeket teremt, munkahelyeket hoz létre, s nem engedi, hogy segítyből tengődvé nőjenek fel generációk egymás után a kilátástalanságban. Ehhez pedig ugyanúgy kapcsolhatók konkrét szakpolitikai eszközök: a munkát terhelő adók és járulékok csökkentése, a társasági nyereségadó csökkentése a kvk-k esetén, valamint a közfoglalkoztatás kiterjesztése.

A közfoglalkoztatás magyarázó gondolati háttere – épp az erről kialakuló viták miatt – önmagában is említésre méltó. A miniszterelnök egy vásárosnaményi beruházás átadásakor fogalmazott így: „(...) ez jó példa lehet majd arra, hogy a közmunkából az emberek át tudnak lépni a közmunka utáni világba, ahol már rendes, teljes munkakörben,

608 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/az_ujitasok_kora_meg_nem_ert_veget
(letöltés ideje: 2014.06.28.)

teljes fizetéssel, a közmunkánál nagyobb perspektívát nyújtó jövedelem reményében végezhetik az emberek a munkájukat.”⁶⁰⁹

Ha továbbvisszük gondolatban ezt a vonalat, akkor ki kell emelnünk a miniszterelnöki beszédekből még egy fontos és visszatérő szálát: az európai növekedés motorját Közép-Európa, a visegrádi államok jelentik. Ez egy konkrét külpolitikai elképzelésben is tükröződik, a kormányzás során a visegrádi együttműködés különös hangsúlyt kapott. Persze nem nehéz látni, hogy mindez honnan táplálkozik: egyrészt legkésőbb a rendszerváltás óta jelen volt a magyar külpolitikai gondolkodásban, másrészt a visegrádi államok (azon belül is elsősorban Lengyelország) gazdasági sikere és európai presztízse látványos Magyarország lemaradásával szemben az elmúlt évtizedben.

Ez a gondolatmenet érhető tetten akkor is, amikor Orbán Viktor Donald Tusk, lengyel miniszterelnökkel közösen tartott sajtótájékoztatót az utóbbi magyarországi látogatásakor: „Ma is azért jött el hozzánk Tusk miniszterelnök úr, hogy ezt a régi jó viszonyt ápoljuk, és még inkább elmélyítsük és kiszélesítsük. Abban egyetértés van régóta a visegrádi országok miniszterelnökei között, hogy az Európai Unión belül, a válságtól szenvedő Európai Unión belül az egyik legjelentősebb növekedési, gazdasági növekedési potenciállal Közép-Európa rendelkezik, és úgy látjuk, hogy a súlyunk nőni fog a jövőben.”⁶¹⁰

Ennek a pillérnek a harmadik szintje pedig nem más, mint a kampányra időzített „Wunderwaffe”: a rezsicsökkentés. Magyarország sikereinek, s annak a spekulációra és extraprofitra épülő igazságtalan rendnek megtestesítőjeként jelenik meg a miniszterelnöki kommunikációban a rezsicsökkentés.

Az általam pragmatikus üzenetpillérnek keresztelt csoport funkciójában ugyanakkor gyökeresen eltér az ideológiai pillértől. Utóbbi egy determinált csoportot alkot, amely lényegét tekintve mindig is hangsúlyos lenne a Fidesznél. A pragmatikus üzenetek ugyanakkor sokkal inkább körülményektől függőek, ha úgy tetszik, akkor reaktívak a minket körülvevő világ eseményeire, s a gazdasági válságból fakadó jelentős átalakulásokra.

Nyilvánvalóan ezek a változások olyan jellegűek és mértékűek, amelyek egyrészt magyarázatot igényelnek: ez fogalmazódik meg abban, hogy összeomlik a spekuláció és extraprofit.

A magyarázat azonban önmagában nem elég, hiszen a hétköznapiakban bekövetkező jelentős negatív élethelyzet-változás, mint a munkahely elvesztése, cselekvést is igényel. Ezekre az inputokra adott válaszok így viszonylag jól körülhatárolhatók, s hangsúlyos, önálló szerepet kapnak, amely a Fidesz világmagyarázatát is alapvetően befolyásolja.

609 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/a_kozmunka_kapu_a_munka_vilagaba
(letöltés ideje: 2014.06.28.)

610 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/europanak_versenykepes_aru_energia_kell
(letöltés ideje: 2014.06.28.)

Itt meg kell említenünk még egy funkciót, amelyet ez a pillér betölt. A baloldali szövetséggel, s még inkább a Jobbikkal szemben az eredmények bemutatása és értelmezése fontos tényező a kormányképesség bemutatására is. Ha tetszik, egyfajta (ön)igazolás a kormány részéről, amely megerősíti centrális helyzetüket is. Erre ad példát a miniszterelnöki éértékelő is: „Immár 16. alkalommal találkozunk, hogy szokás szerint számot vessünk Magyarország helyzetével és kilátásaival. Találkoztunk már sokféle helyzetben, derűsebb és borúsabb hangulatban, de higgyék el, nincs hálásabb feladat, mint olyankor találkozni, amikor jó híreket oszthatunk meg egymással.”⁶¹¹

5.1.3 Az ellenfelekről szóló beszéd

Harmadik pontként emeltem ki, azonban abból a sajátos helyzetből kiindulva, hogy nem volt egyértelmű és domináns kihívója a miniszterelnököknek, így korábban is inkább csak +1 pontként hivatkoztam rá.

Ahogy a korábbi pontokban is érintettem, a miniszterelnök versengése kevésbé belpolitikai jellegű volt, mint az alapesetben szokott lenni, hanem inkább egy nagy ívű, ha ironikusan akarok fogalmazni, akkor korszakváltó harc volt. Ennek megfelelően, ha a konkrét, személy szerinti ellenfelekhez való viszonyt figyeljük, azoknak a szokásosnál kisebb szerep jutott, s önmagukban nem tekinthetők meghatározónak.

Azonban még ha egyébként ez leegyszerűsítő is – a választási versengés mégiscsak személyek közötti megmérettetésként ölt testet, s erre a politika általános perszonalizációs trendje is ráerősít, így nem mehetünk el amellett szó nélkül, hogyan viszonyult versenytársaihoz a miniszterelnök.

Ebben a kontextusban – hasonlóan a bankokkal és multikkal való konfliktusokhoz – a meghatározó dichotómia a múlt és a jövő. A letűnt időszakot jelképezik az ellenzék fő erejét képező baloldali erők, s bár a negatív kampányban a miniszterelnök szerepe visszafogottabb, jelzésértékűen itt is megjelenik ez a polaritás.

A gazdasági válság kapcsán így fogalmazta meg ezt a politikai szembenállást a kormányfő: „Ez világossá tette, hogy egy nagy változás fog bekövetkezni Magyarországon, mert azok a politikai erők, amelyeknek a tudása elsősorban abban állt – és ez nem kis tudás egyébként, ez egy komoly tudás –, hogy hogyan kell baj esetén folyamatosan, aztán gyakran baj híján is külső pénzügyi erőkre támaszkodni, hogyan kell azokat megszólítani, beépíteni a magyar rendszerbe, lehívni ezeket a forrásokat, és külső segítséggel túlélni az éppen előttünk álló kihívásokat, szóval egy ilyen 2010-es döntés után ez a tudás leértékelődött Magyarországon.”⁶¹²

611 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/felvelo_korszak_kuszoben_allunk (letöltés ideje: 2014.06.28.)

612 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/az_ujitasok_kora_meg_nem_ert_veget (letöltés ideje: 2014.06.28.)

Ennek a dichotómiának – akár a politikai ellenfeleket, akár a világkép ellenfeleit tekintjük – szintén visszatérő és meghatározó eleme, hogy a miniszterelnök az összefogás oldalára áll, s a közös erőfeszítéseknek tulajdonítja a győzelmet, kiterjesztve ezzel a siker élményét. „Közel négy évvel ezelőtt azt mondtuk, hogy bár az ország rossz állapotban van, de Magyarországot nem lehet úgy tönkretenni, hogyha összefogunk, akkor együtt ne tudnánk talpra állítani. Azt vállaltuk, eltakarítjuk a múlt romjait, és közösen felépítünk itt egy erős Magyarországot. Azt mondtuk, ehhez az kell, ne hagyjuk, hogy pusztán a körülmények diktálják a sorsunkat, hanem a saját kezünkbe vesszük a jövőnk irányítását. Az kell, hogy a külföld gyámkodása és mankói helyett végre a saját lábunkra álljunk.”⁶¹³

Ennél kézelfoghatóbban a miniszterelnök mindössze néhány alkalommal foglalkozott csak ellenfeleivel, ekkor azonban az egyértelmű elhatárolódás jelent meg a két oldal, jövő és múlt, siker és kudarck között, melyekre ezek a párosítások ráerősítettek. „De erről most nem beszélek, csak annyit szeretnék ideidézni inkább, mert erre talán már Ön is emlékezhet, hogy azért mégiscsak volt Magyarországon olyan miniszterelnök, aki nem kevesebbet tett, mint hogy nyíltan bevallotta, hogy hazudtak – hogy is volt? – reggel, éjjel, meg este.”⁶¹⁴ Beszédes, hogy ugyanebben a parlamenti viszontválaszban, bár Schiffer András és Vona Gábor is bírálta miniszterelnök munkáját, számukra nem ilyen közvetlen módon támadott vissza, már-már személyeskedően, hanem az általuk felhozott ügyek mentén.

A miniszterelnök március 15.-ei ünnepi beszédében is tetten érhetőek ezek a gondolatok, még ha csak az ellenfelekre vonatkozóan csak célzások szintjén is. „Forradalmainkat idegenek szőtték leverni külföldről. Olyanok is akadnak mindig, akik belülről segítik őket. Labancok, muszkavezetők, pufajkások. Mindig vannak, akik a lány hajából kitépik és megtapossák a háromszínű szalagot, akik lovasrohamot és kardlapozást vezényelnek a békés polgárokra. Ők a szabadság, a szabadságunk ellenségei.”⁶¹⁵ S ugyanígy a nemzeti összefogás is, mint kulcsgondolat: „Hőssé váltak a suszterek, szatócsok, nyomdászok, varrónők, bognárok, mindazok, akik egyetlen nap alatt kikiáltották a magyar szabadságot. A nemzet magába fogadott szegényt és gazdagot, pórt és nemest, liberálist és konzervatívot, szlávot, zsidót, németet. Mindenkit magába olvasztott, aki osztozni akart a magyarok szabadságában.”⁶¹⁶

613 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/orban_viktor_napirend_elotti_felszolaslala (letöltés ideje: 2014.06.30.)

614 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/orban_viktor_vizontvalasza (letöltés ideje: 2014.06.30.)

615 http://www.miniszterelnok.hu/beszed/mi_vagyunk_a_legegysgesebb_orzag_europaban_3 (letöltés ideje: 2014.06.30.)

616 uo.

5.1.4 A diszkurzív stratégia összefoglalása

Láthatjuk tehát, hogy a miniszterelnöki kommunikáció egy organikus egészbe szerveződik, s meghatározza a politikai valóság képzését. Ha elfogadjuk azt, hogy a politikában minden, ami látható, azt a nyelv által konstruált világban látjuk és értelmezzük, akkor megállapítható, hogy ebben a miniszterelnök képe volt a domináns. Mint a legtöbb parlamentáris vezető esetén természetesnek vehető, hogy saját politikai háttérét dominálja, azonban az komoly sikert jelent, hogy ezzel szemben nem tudtak a versenytársak életképes alternatívát kínálni, ami széles körben is elfogadottá vált volna.

Persze ez nem önmagától értetődő, de sok mindent meghatározott a kampányban. A miniszterelnök diszkurzív stratégiája nem az ellenfelekre adott reakciókból és saját akciókból állt, sokkal inkább saját világképének és az ahhoz társuló értelmezési keretnek a kivetítése volt a társadalom számára, amely révén behozhatatlan előnybe került. Ugyanakkor azt meg kell jegyezni, hogy ez rendkívüli eset, a hazai 2014-es országgyűlési választási kampány differencia specifikája a legtöbb demokratikus országban tapasztalható versengésekhez képest.

A kormányfő a kampányidőszakban kiemelkedett a különböző rivális szereplők közül, s ez nem csak pozíciójából fakadt. Ki kell emelni, s nem is lehet eléggé hangsúlyozni, hogy Orbán Viktor, s a Fidesz „diktálta a kampány tempóját”, ők dominálták a napirendet. Ennek megfelelően a többi szereplő sem értelmezhető a miniszterelnök nélkül, aki kényelmesen felül tudott emelkedni a napi csatározásokon.

5.2 Mesterházy Attila, „a felelősséget vállaló”

5.2.1 Források

Az elemzés elsődleges forrásként a www.mszp.hu-t, vagyis a párt saját honlapját használtuk. Ennek az az oka, hogy a portál nagyon alapos, és elvégzi azt a gyűjtést, ami a teljes körű elemzéshez szükséges, vagyis megjeleníti a saját hírek mellett az MTI által feldolgozott témákat, a Mesterházy Attila saját honlapján (mesterhazy.hu) megjelenő fontosabb írásokat, valamint kiemelt tv- és rádió-interjúkat, nyilatkozatokat, saját videó üzeneteket, sajtótájékoztatókat. A honlap pártelnökhöz kapcsolódó híreinek áttekintését követően az így nyert szövegeket kiegészítettük, illetve összevetettük a vizsgált időszak MTI-adatbázisban fellelhető kapcsolódó híreivel, valamint a pártelnök blogján található, saját néven jegyzett írásokkal.

A hírfolyamot áttekintve megállapítható, hogy a vizsgált időszakban egyre növekedett a január közepétől már miniszterelnök-jelölt Mesterházy

Attila megszólalásainak száma, a beszédek szinterei pedig egyre inkább az országjárás helyszíneire tevődtek át. A szövegek alapján jól meghatározható az a néhány ügy, illetve téma, amelyek köré az elemzésünket is érdemes építenünk, és amelyek jelentős részben átfedésben vannak a Kormányváltók-lista másik vezetője esetén vizsgált témákkal.

5.2.2 Diskurzusok

A következőkben azokat a témákat, diskurzusokat mutatom be, amelyek előfordulásuk gyakorisága vagy más okból súlyuk miatt relevánsak Mesterházy Attilának a kampány során követett diszkurzív stratégiájának szempontjából.

Ellenzéki összefogás

Mesterházy Attila január 6-án egy-egy reggeli televíziós és rádiós beszélgetés során⁶¹⁷ jelentette be, hogy „újra kell írni az MSZP és az Együtt-PM közötti megállapodást”, aminek az indokaként az Együtt-Párbeszéd Magyarországért elnevezésű formáció szövetséggé alakulását, céljaként pedig az egy közös miniszterelnök-jelölt állítását jelölte meg. A bejelentésben szereplő legfontosabb információk mégsem ezek, hanem annak felvetése, hogy indokolt lehet a Demokratikus Koalíció pártjának bevonása a szövetségbe: „elemezni kell azt a helyzetet is, hogy immár hasonló támogatottsággal rendelkezik az Együtt-PM és a Demokratikus Koalíció”.⁶¹⁸ (A DK megerősödése később is a megállapodás kibővítésének egyik okaként jelenik meg a pártelnök magyarázataiban.) A pártelnök ekkor még három lehetőségről beszél az újratárgyalandó együttműködés kapcsán, amelyek között megjelenik a később megvalósított közös lista javaslata is. E megszólalásokban említi először továbbá a később program-elemmé váló témák közül a szegénység felszámolását, a munkahelyteremtést és az igazságos rezsicsökkentést.

Az események innentől kezdve felgyorsultak: január 8-án Mesterházy és Bajnai már közös sajtótájékoztatón jelentik be a közös listáról és közös miniszterelnök-jelölről szóló megállapodást („megszületett a demokratikus oldal összefogása a Fidesz-kormány leváltására”), valamint megerősítik a DK bevonásának lehetőségét.⁶¹⁹ Utóbbi kérdésben ennél tovább is lépnek, immár a bevonás szándékáról és a tárgyalások azonnali megkezdéséről esik szó. Fontos, hogy a sajtótájékoztatón Mesterházy Attila arra emlékeztetett, a DK részéről többször elhangzott, hogy közös listára és közös miniszterelnök-jelöltre van szükség: „ezt az igényt a

⁶¹⁷ A Kossuth Rádió 180 perc és a TV2 Mokka című műsorában: http://mszp.hu/hirek/ujra_kell_irni_az_mszp_es_az_egyutt_pm_megallapodasat; http://mszp.hu/video/az_igazsagos_rezsicsokkentessel_es_az_osszefogasrol

⁶¹⁸ Meg kell jegyezni, hogy ugyanezen a reggel, valamivel korábban és más indoklással ugyan, de Bajnai már felvetette ennek lehetőségét (ld. később)

⁶¹⁹ http://mszp.hu/video/bajnai_gordon_tamogatja_mesterhazy_attila_miniszterelnok_jeloltseget

mi megállapodásunk kielégíti.” Az új megállapodást emellett az ország társadalmi, gazdasági és demokratikus válságára megoldást kínáló szövetséggént jellemzi. „Győzelmünkkel igazságosabb, biztonságosabb és jobb életet nyújthatunk a magyar emberek számára. Ez a kormány rombol, mi pedig építeni fogunk.”

A szövetségi párbeszédhez kapcsolódik Mesterházy Attilának az Együtt-PM által meghirdetett programra reagáló egyetértő közleménye január 10-én,⁶²⁰ amelynek meghatározó tézisei „a munkahelyteremtés, jó iskolák és igazságos adórendszer hármasa”, az „élhetőbb élet”, valamint „Európa, mint igazodási pont, és mint progresszív, feltörekvő közösség”. E közlemény – a DK-val való tárgyalásokra utalva – ismét megfogalmazza a szövetség további erősödésének, a sikeres összefogás bővülésének reményét is.

A Mesterházy Attila által formált diskurzus további fontos eleme az a blog-bejegyzés, amely a két megállapodás között, január 12-én jelent meg.⁶²¹ Ebben a pártelnök egyfelől megfogalmazza saját magyarázatát arra, hogy miért volt szükség az összefogásra és az miért csak ekkor jött létre (kellett az idő a vitákra, útkeresésre, tapasztalatgyűjtésre, de már mindenki rájött, egymás nélkül nem megy, mindenkinek engednie kellett), másfelől pedig megerősíti, hogy a Demokratikus Koalíciónak „ott a helye ebben az összefogásban”. Közben Bajnait az általa tett gesztus kapcsán, a DK-t pedig a kompromisszumkészsége okán méltatja. „A kompromisszum azt jelenti, hogy senki sem ér el mindent, amit szeretett volna. De azt igen, hogy a megállapodással Magyarország nyerjen, mert a szövetség felépíti az igazságos, európai új Magyar Köztársaságot.”

Január 14-én, tehát alig egy héttel az első bejelentést követően kerül sor a szövetség Demokratikus Koalícióval (és a Fodor Gábor által megjelenített Magyar Liberális Párttal) történő kibővítéséről szóló tájékoztatóra.⁶²² Szimbolikus jelentőségű, hogy a sajtótájékoztatón az érintett pártok, egyben a közös lista vezetői valamennyien részt vesznek.⁶²³ Az egyeztetések fő eredményeit (magukat a tárgyalásokat az intenzív, gyors, hatékony és eredményes szavakkal jellemezve) Mesterházy Attila mutatta be, majd a többiek is szóhoz jutottak. A pártelnök a folyamatról elmondta, hogy gesztusokra, kompromisszumokra, áldozatokra volt szükség a közös cél érdekében. E közös célként a korábban említett hármasság (társadalmi, gazdasági, demokratikus) ellen megoldást nyújtó korszakváltást jelöli meg, az összefogás jelentősége pedig szavai szerint az, hogy világos „választást ad a választópolgároknak”. A megállapodást megelőző folyamatról azt mondja, az „maga a demokrácia”, a megállapodást pedig „politikai konstrukcióként” definiálja, amely egyben a közös cél eléréséhez szükséges „forgatókönyv és eszköz”. Egy későbbi, a megállapodást értelmező TV-interjúban úgy fogalmaz, a baloldali

620 http://mszp.hu/hirek/reagalas_az_egyutt_pm_programhirdetesere

621 <http://mesterhazyattila.hu/hirek/na-most-akkor>

622 http://mszp.hu/video/mesterhazy_miniszerelnok_jelolt

623 Kivéve a külföldön tartózkodó Szabó Timeát a PM részéről.

összefogást egyfajta lehetőségként kínálják a választópolgárok számára, ha úgy döntenének, le szeretnék váltani a kormányt.⁶²⁴ Elmondásaiból kiderült továbbá, közös kampány lesz, de egyik párt sem adja fel identitását, a kisebbség aláveti magát a többség akaratának.

A megállapodást követően tett nyilatkozatokban a „100 százalékos” összefogás egyik várható legfontosabb következményeként jelenik meg a győzelem újbóli esélye, „a választás nyílttá válása”.⁶²⁵ Mesterházy Attila szerint „az összefogás bejelentése megkönnyebbülést, euforikus hangulatot váltott ki a baloldalon.” Az is elhangzik a pártelnöktől, hogy „ez egy széles, jó összefogás, ami kellően erős ahhoz, hogy visszaadja a hitet” a kormány legyőzéséhez, hogy „újra európai, demokratikus, biztonságos köztársaságot lehessen építeni”. A kampánnyal kapcsolatban fontos cél, hogy abban az összefogásban résztvevők „több hangon, de egy szólamban” szólaljanak meg.

Az összefogásról szóló megállapodást végül az MSZP január 25-i rendkívüli kongresszusa erősítette meg, amelyen a pártelnök (az összefogásban érintett pártok vezetői, képviselői jelenlétében) hosszabb beszédet mondott. Önálló témaként nem jelenik meg az elemzésben, de fontos emlékeztetni rá, ez lett a politikai diskurzustérben Mesterházy „köteles beszéde”. A nyilvánosságban többek által és sokféle képen interpretált beszédrészlettel kapcsolatos felvetésekre a pártelnök közvetlenül másnap az ATV Szabad szemmel című műsorában reagált.⁶²⁶

Paksi bővítés

A paksi atomerőmű bővítésére irányuló kormányközi szerződés aláírása éppen egybeesett az ellenzéki megállapodás bejelentésével, így a január 14-e utáni napokat a két téma párhuzamosan határozta meg. Az ellenzéki összefogásban résztvevők külön-külön és együtt is támadták a szerződés aláírását, elsősorban az előkészítés módja miatt. Mesterházy Attila január 15-ei sajtótájékoztatóján⁶²⁷ – amelyen először Orbán Viktor korábbi magyar-országi viszonyra vonatkozó, kritikus szavait idézi fel – a felhatalmazás, a társadalmi konszenzus, a versenyeztetés és a népszavazás hiányát, valamint az államadósság növelését rója fel a kormánynak. A miniszterelnök korábbi nyilatkozatának átfogalmazásával⁶²⁸ úgy fogalmaz, „Orbán Viktor puccsot hajtott végre a népe ellen, (...) hazaárulást követett el. Mi leszünk (...) a Roszatom legvidámabb barakkja, és Orbán Viktor pedig az Európai Unióban Putyin elnök pincsiye”. Hozzáteszi ugyanakkor, hogy nem Oroszországgal van baja és az MSZP az erőmű léte tartamának meghosszabbítását mindig

624 Jan. 18., TV2 Mokka: http://mszp.hu/video/a_baloldali_osszefogas_lehetoseg

625 PI. Infórádió Aréna c. műsor: http://mszp.hu/hirek/nyilta_vait_a_valasztas_klubradio_magbeszeljuk_c_musor

626 http://mszp.hu/hirek/mesterhazy_nem_azt_kiabaltak_hogy_kotelet_hanem_azt_hogy_bortont

627 http://mszp.hu/video/az_evszazad_fidesz_mutyija

628 Orbán Viktor korábbi szavaira valamennyi kapcsolódó nyilatkozatában utal.

támogatta. Az előbbi megfogalmazások később is több alkalommal előkerülnek Mesterházy kommunikációjában.

A miniszterelnök-jelölt blogjában két alkalommal is foglalkozik a paksi bővítés témájával.⁶²⁹ Az első bejegyzésben a szerződést egyfelől trójai faló és állatorvosi ló keverékének, az oroszok spájzba csempészésének nevezi, másfelől a demokráciaellenes, diktatórikus kormányfői felfogás szimbólumaként határozza meg. Ennél erősebben is fogalmaz, amikor azt mondja, „Orbán Viktor évek óta tudatosan hazudik és félrevezeti az országot, az embereket és a parlamentet is”. Megjelenik a kelet és nyugat közötti választás tétje, miközben kísérletet tesz az orbáni „szabadsággharcos politika” hiteltelenítésére is. Hozzáteszi továbbá, hogy az ígért magyar befektetők bizonyára a Fidesz gazdasági holdudvarából fognak kikerülni (Simicska-talicska és Nyerges-vontató). A második bejegyzés az ideológiai szintre helyezi Paks ügyét, méghozzá ezúttal nem támadó, hanem okító hangnemben: a konzervatív oldalhoz tartozó John Lukacs Népszabadságban megjelent kritikájára hívja fel a figyelmet, kiemelve abból a kelet és nyugat közötti választás tétjét, illetve a szerződéssel az interpretációjában a kelet melletti döntés „bűnét”.

Az MSZP január 25-i rendkívüli nagygyűlésén is a paksi bővítés az egyik fő téma Mesterházy beszédében.⁶³⁰ A korábbiakhoz képest új elem, hogy a miniszterelnököt „Bolszeviktor” nevezi (és ismét puccsal vádolja), valamint a Fidesz-kormány állatorvosi lovaként jellemzi az „Orbán-Putyin-paktumot”, szerinte ugyanis „ami Pakssal történt, az igaz az egész országra nagyban: demokratikus jogállamban elképzelhetetlen módon egy ember dönt mindenki háta mögött.”

Vízió és a választás tétje

A vízió, vagyis ahogyan a beszélők elképzelik és bemutatják a politikai közösség jövőjére vonatkozó elképzeléseiket, fontos eleme a politikai és ezen belül is a retorikai eszköztárnak, így szükségszerűen vizsgálendő a diszkurzív terepen is. A vízióval szorosan összefüggő kérdés a választás tétje, hiszen a választási eredményen a vízió valóságra váltása múlik.

Mesterházy Attilánál a vízióban jellemzett Magyarország legfontosabb jelzői (szembeállítva a „már csak formailag, látszólag köztársaság” jelenlegi – akkori – állapotával, a „Patyomkin-köztársasággal”) a modern, igazságos, európai, demokratikus, biztonságos és szabad. Erről beszél a január 25-i kongresszuson 13 ezer résztvevő előtt⁶³¹ („a magyaroknak választaniuk kell, hogy modern, európai köztársaságot szeretnének vagy a Horthy-korszak restaurációját”) és később is számos alkalommal a nyilvános megszólalások, interjúk során.

629 <http://mesterhazyattila.hu/hirek/atommeghajtasra-valt-centralis-eroter>; <http://mesterhazyattila.hu/hirek/vilagos-valasztas>

630 <http://mszp.hu/hirek/tizenharomezer-ember-az-mszp-nagygyulesen>

631 <http://mszp.hu/hirek/tizenharomezer-ember-az-mszp-nagygyulesen>

A köztársaság napja alkalmából közzétett közleményében – a küzdelem résztvevőiként a köztársaság híveit és ellenségeit szembe állítva – ennél részletesebben fogalmaz: „Számunkra fontos, hogy a népnek legyen korlátja a hatalom felett, ne pedig a kormánynak korlátlan hatalma a nép felett. Fontos, hogy ne egyetlen ember vagy pártja szabja meg önkényesen, mit tanulhatunk, miben hihetünk, mit mondhatunk, hogyan élhetünk. Mert nem féláziai nemzet vagyunk, hanem egészen európai. Szabadság, jogállam, demokrácia: köztársaság. Ezeket az értékeket kell megvédeni és ismét érvényre juttatni. A lehetőség adott, az eszköz a kezünkben van: az általános, szabad és titkos választás jogát még nem vették el teljesen. Élni fogunk vele.”⁶³²

Szakpolitikai víziója „felelős gazdaságpolitika”, „igazságos társadalompolitika” képét vetíti előre. Logikai bukfcnek tekinthető a „Magyarország akkor teljesíthet jobban, ha beteljesül a rendszerváltás álma, és az itt élők jobban élnek” kijelentés. Saját várható kormányzásukat „jó kormányzásként” írja le, amely könnyebb, kiszámíthatóbb, békésebb életet hoz majd, de nem ígér Kánaánt. Saját magára vonatkozóan pedig visszatérően leszögezi, olyan miniszterelnök szeretne lenni, aki minden magyar miniszterelnöke lesz, nemzetben és békében gondolkodik, és azért tesz, hogy a jobboldali honfitársak is békében, a nemzet részeként élhessenek.⁶³³

Márciusra a fenti jelzők (ahogy Gyurcsány Ferencnél is látjuk majd) egy szimbolikus képben öltönek testet: az elnyomás és a szabadság szembeállítását innentől kezdve a kelet és a nyugat közötti választást jeleníti meg a diszkurzív térben. „Választani kell Kelet és Nyugat, az elnyomás és a szabadság, a kiszámíthatatlanság és a biztonság között. Mert újra egymásnak feszül Kelet és Nyugat. Újra olyan kormánya van az országnak, amelyik a Keletet választaná a Nyugat helyett. De a magyar nép a Nyugathoz tartozik, és ide is akar tartozni végérvényesen. Nem tántoríthat el bennünket ettől senki sem. Ezért annak, aki ma szabadságot, békét, biztonságot akar, a kormányváltást kell választania. Mert ez a nemzet érdeke.”⁶³⁴ Ez a kelet-nyugat kép aztán végig kíséri a kampányt a választásokig, miközben április 6-a fokozatosan válik a kelet és nyugat, a két értékrend közötti választás napjává.⁶³⁵ Máshol a választás tétjeként egyenesen az emberek boldogulását jeleníti meg.⁶³⁶

A választást megelőző utolsó héten egy taktikai megfontolás is megjelenik a választás tétéhez kapcsolódóan. A választás tétje ugyanis ekkorra egy szóban összefoglalva a „változás”, amelynek előfeltétele, hogy mindenki, aki változást akar, a Kormányváltó szövetségre szavazzon, mert egyedül ez garantálja a változást, a kis pártokra leadott szavazatok ugyanakkor elvesznek.⁶³⁷ Máshogyan megfogalmazva: „aki otthon marad, Orbánra

632 <http://mszp.hu/hirek/mesterhazy-attila-a-koztarsasag-napja-alkalmabol>

633 Pl. <http://mszp.hu/hirek/vissza-fogjuk-adni-a-rokkanthyugdijasok-nyugdijjogosultsagot>

634 <http://mszp.hu/hirek/nato-csatlakozasunk-evfordulojara>

635 <http://mszp.hu/hirek/a-mindent-a-haveroknak-elv-felulirja-a-jozansagot>

636 <http://mszp.hu/hirek/mesterhazy-orbannak-mennie-kell>

637 Pl. <http://mszp.hu/hirek/vacott-a-valtozasert> és <http://mszp.hu/hirek/kormanyvaltas-a-fovarosban>

szavaz! Aki nem akar félni a saját hazájában, az elmegy, és az összefogás pártjaira szavaz”⁶³⁸ vagy: „aki otthon marad, Orbán Viktorra, a Fideszre és a reménytelenségre szavaz”⁶³⁹.

Az Összefogás programja

Különösebb bizonyítás nélkül is megalapozottan állíthatjuk, hogy az Összefogás számára a közös program (illetve annak hiánya) jelentette az egyik legnagyobb kihívást. Miközben egy választási győzelemre készülő politikai erő (jelen esetben szövetség) fontos feladat, hogy víziót, programot adjon a választópolgárok számára, az Összefogásban résztvevők részben már a megállapodás előtt,⁶⁴⁰ részben azzal párhuzamosan önálló programot hirdettek.

A megállapodás megkötését és bejelentését követően viszonylag hosszú időnek kellett eltelnie, mire – a március 3-ai héttel kezdődően – Mesterházy Attila több részletben, több beszédében is, jellemzően az országjárások alkalmával ismertette a közösnek nevezett programot. A programot – amely a választásig hátralévő időben az országjárásokon elmondott beszédek meghatározó tartalmi eleme is lett⁶⁴¹ – a miniszterelnök-jelölt kétféleképpen foglalta össze. Kik járnak jól? „Öt társadalmi csoport lesz nyertes kormányváltás esetén: a gyermekek, a nők, a munkavállalók, a kis- és középvállalkozók és a nyugdíjasok.” Ennek oka a diskurzus szerint, hogy „ők szenvedték meg az elmúlt négy évet”. Az egyes célcsoportokra vonatkozó részletes programelemeket több alkalommal külön-külön is kifejtette.⁶⁴² Megfogalmazta azt is, nem érdekli, hogy programjuk leginkább a politikailag nem aktívakat támogatja. „Esélyt adunk mindenkinek, mert nem szólhat másról a tisztességes politika”⁶⁴³.

A program nyolc szimbolikus elemét meghatározó összefoglalás pedig így hangzott:

- 250 ezer új, valódi munkahely
- garantált munka vagy képzés a fiataloknak
- a minimálbér másfélszeresére, 100 ezer forintra emelése a munkáltatók terheinek növelése nélkül + a mikrovállalkozások leírhatják a társasági adójukból a bérekre rakódó közterheket,
- az alapvető élelmiszerek árának jelentős csökkentése
- igazságos és fenntartható rezsicsökkentés,
- 100 ezer forintos nyugdíjig minden 65 év feletti 24 ezer forint pluszpénzt kap gyógyszerre

⁶³⁸ http://mszp.hu/hirek/a_mindent_a_haveroknak_elv_felulirja_a_jozansagot

⁶³⁹ http://mszp.hu/hirek/szolnokkal_a_kormanyvaltasert

⁶⁴⁰ Mesterházy Attila MSZP-elnök például már január eleji blog-bejegyzésében (<http://mesterhazyattila.hu/hirek/na-most-akkor>) vázolja a béke és a szabadság vízióját, amelyről így fogalmaz: „Belátom, nem egy nagy vízió, nincs benne nyoma se azonnali bérduplálásnak, se az ázsiai pusztákra való visszaköltözésnek, sem centrális erőtereknek. Semmi grandiozitás, csak egyszerű, hétköznapi békevágy.” Többször megjelenik emellett az MSZP programelemeként az igazságosabb, progresszív, többkulcsos adókulcs, a gyermekéhezés felszámolása és a munkahelyteremtés is (pl. http://mszp.hu/hirek/nyitla_valt_a_valasztas)

⁶⁴¹ Pl. Szombathely: http://mszp.hu/hirek/kormanyvalto_igeretek

⁶⁴² Ld. pl. a nőkre vonatkozó javaslatsomag: http://mszp.hu/hirek/a_nok_is_nyerni_fognak_a_kormanyvalto_erok_kor-manymasaval

⁶⁴³ http://mszp.hu/hirek/vissza_fogjuk_adni_a_rokkantnyugdijasok_nyugdijjogosultsagot

- kórházi várólisták radikálisan csökkentése, majd megszüntetése
- gyermekéhezés felszámolása

Ezeket felül a programelemekkel általában összekötött ígéret szerint győzelem esetén megszüntetik az országra ma jellemző félelmet, megosztottságot, valamint többször ígéretet tesz a miniszterelnök-jelölt a „jogállami igazságtétel” megvalósítására is.

Bár nem a saját program tartalmi eleme, nagyon fontos a kormánypártok által sikeresen napirenden tartott rezsicsökkentésre adott reakció. Mesterházy Attila kifejezetten védekező-reagáló pozícióba helyezi magát a témával kapcsolatban, amikor arról beszél, hogy nem a rezsicsökkentéssel van problémájuk, hanem a megvalósítás igazságtalan módjával és fenntarthatatlanságával. Ezzel szemben fogalmazza meg alternatív programként a nyílászárók cseréjét.⁶⁴⁴

Orbán Viktor

A politikai beszélők által létrehozott diskurzív tereknek mindig fontos része a politikai ellenfélről való beszéd: az ellenfél jellemzése, elhelyezése a beszélőhöz és más szereplőkhöz képest. Míg a miniszterelnök pártjával szemben csak általános, a politikai közbeszédben megszokott kritikák figyelhetőek meg (gyakran visszatérő vád pl., hogy a Fidesznek nincs programja), addig a kormányfővel kapcsolatos megnyilvánulások a vizsgált beszélő esetében a személyeskedés és a kifejezetten erős, negatív jelzők terepén mozognak.

Mesterházy Attila megnyilvánulásaiban viszonylag jól elválaszthatóak az általánosabb politikai, valamint a kifejezetten a miniszterelnök személyiségére vonatkozó kritikák. Az általános vádak között szakpolitikai téren a gazdaság romokba döntése, a közmédia propagandagépezetté silányítása, a perverz és gyilkos társadalompolitika (amelynek jelképe a stadionépítés), a fiatalok elvándorlása; a közvetlen politikai kritikák között pedig a szélsőséges nézetek, a fékek és ellensúlyok hiánya és a történelemhamisítás jelenik meg legtöbbször.⁶⁴⁵ („A Fidesz nemcsak megfélemlíti az embereket, hanem fél is tőlük.”)

A kifejezetten a kormányfőről szóló diskurzusokban visszatérő megfogalmazás az „Orbánnak mennie kell”, aminek indoka többek között, hogy kormánya úgy működik, mint egy bűnszervezet („ami megtetszik nekik, odarohannak és elveszik”), és válságot idézett elő, katasztrofálisan kormányzott.⁶⁴⁶ Gyakran nevezi Mesterházy hazugnak, gyávának is a miniszterelnököt – utóbbit leginkább a pártelnöki TV-

⁶⁴⁴ Pl. http://mszp.hu/hirek/nem_veletlenül_fel_a_fidesz_mesterhazy_attila_a_szabad_savban_vagy_http://mszp.hu/hirek/mesterhazy_minden_tamadas_eroebbe_teszi_az_osszefogast

⁶⁴⁵ Pl.: kongresszusi beszéd jan. 25-én, Klubrádió interjú jan. 29-én

⁶⁴⁶ Pl.: kongresszusi beszéd jan. 25-én, tiszaujvárosi lakossági fórum (http://mszp.hu/hirek/mesterhazy_orbannak_mennie_kell)

vitától való elzárkózás kapcsán.⁶⁴⁷ („A felcsúti Maradona maradna még, ám menni fog. Mert Orbán Viktor igazságtalanul és korrupt módon kormányzott.”⁶⁴⁸) A kampány végén, a március 30-i nagygyűlésen így foglalja össze Orbán Viktorral szembeni kritikáit: „az Orbán Viktor által felépített rendszert a magyar történelem legrosszabb hagyományait tükrözőnek jellemezve kijelentette, hogy Orbán ideológiája horthysta, társadalom- és gazdaság szemlélete feudális, hatalomgyakorlása pedig bolsevik.”⁶⁴⁹

A hol a pártra, hol a miniszterelnökre vonatkozó vádként jelennek meg a tarifkmutyi és a földmutyi kifejezések, valamint az, hogy a Fidesz és Orbán Viktor a rokonokat és haverokat, a Közgépet és a felcsúti polgármestert juttatja törvénytelen előnyökhöz.⁶⁵⁰ („Orbán Viktor visszaélt a kétharmaddal, a saját barátainak, oligarcháinak a zsebét tömte.”)

Egyéb – a beszélő akaratától függetlenül megjelent diskurzusok

A más politikai szereplők által a napirendre emelt témák nem tartoznak a szoros értelemben vett diszkurzív stratégiákhoz, hiszen nem a vizsgált beszélő akaratából jelennek meg a diskurzusok között, e témák megemlítése és a reflexiók felelevenítése azonban mégis fontos az elemzés teljessége szempontjából. A baloldal szereplőinek nagyjából ugyanarra a három témára kellett szükségszerűen reagálniuk: februárban és márciusban az őszi beszéd kiszivárogtatásáról készült nemzetbiztonsági jelentés, Zuschlag János megjelent interjúkötete és Simon Gábor adócsalási botránya kényszerítette a politikailag kínos ügyekben magyarázkodásra a kormányváltásra készülő erőket.

Az őszi jelentés kapcsán Mesterházy a támadás eszközét választja megszólalásai központi elemének: a titkosszolgálatok politikai célokra való felhasználásával vádolja a Kormányt, de közli azt is, az Összefogás pártjait nem gyengíti, hanem erősíti egy ilyen támadás.⁶⁵¹

A Simon-ügy esetében a pártelnök a botrányba keveredett helyettesétől való gyors, cselekvésben és verbálisan is megmutatkozó elhatárolódást választja eszközül.⁶⁵² A Zuschlag-ügyet kampánytémának nevezi, majd a tagadás a pártelnöki stratégia fő eleme. „Ezekből egy szó, egy mondat sem igaz, legendát akarnak kreálni ezekből a fideszesek.”⁶⁵³

5.2.3 A diszkurzív stratégia összefoglalása

647 Pl. http://mszp.hu/video/ha_orban_viktor_nem_gyava_akkor_ott_lesz_az_aprilis_5_ei_tevevitan; http://mszp.hu/hirek/hazug_es_gyava_volt_orban_beszede

648 http://mszp.hu/hirek/szikrazo_remeny_siofokon

649 http://mszp.hu/video/ez_itt_a_mi_hazank_mesterhazy_attila_beszede

650 Pl. http://mszp.hu/hirek/bekescsaba_balra_valt; http://mszp.hu/hirek/mesterhazy_orbannak_mennie_kell

651 http://mszp.hu/hirek/kampanyeszkozze_silanyitottak_a_titkosszolgaltatois és http://mszp.hu/hirek/mesterhazy_min-den_tamadas_erosebbe_teszi_az_osszefogast

652 http://mszp.hu/hirek/nem_veletlenül_fel_a_fidesz_mesterhazy_attila_a_szabad_savban; http://mszp.hu/hirek/erosi-tene_a_sztraijkogot_az_mszp; http://mszp.hu/hirek/kormanyvalto_igeretek

653 http://mszp.hu/hirek/tulkoztekezte_magat_a_kormany

Mesterházy Attiláról nyugodtan állíthatjuk, hogy a 2014. évi országgyűlési választási kampány legnehezebb helyzetben lévő szereplője. Egy a győzelemre nyilvánvalóan esélytelen választási szövetség első emberének, miniszterelnök-jelöltjének szerepét kénytelen elvállalni (sőt, azért megküzdeni), miközben számíthat rá, hogy szövetségeseiben is ellenfelekre talál. Politikai cselekvéseiben, beszédeiben mindvégig érződik ennek a felelősségnek és a politikailag kedvezőtlen helyzetnek a terhe. Valószínű azonban, hogy – Gyurcsány Ferencsel ellentétben – Mesterházy Attilának e helyzettől függetlenül sem erőssége a diszkurzív tér uralása, ezért kifejezett diszkurzív stratégiát sem állapíthatunk meg nála. Megszólalásaira a színtelenség, és a túlzott heterogenitás jellemző (nincsen egyféle hangja, stílusa, beszédmódja, szóhasználata), emellett az sem erősíti, hogy sokszor a kezdeményező szándék ellenére is reagálni kényszerül (érdekesség, hogy már az összefogás pillanatában is igaz ez).

5.3 Vona Gábor, „a kihívó”

5.3.1 Átalakuló párt és stratégiák

A Jobbik kampánya komoly változást jelent a 2010-es kampányukhoz képest. A párt is természetesen változott ennyi idő alatt, s mivel fiatal alakulatról van szó mind személyekben, mind struktúrában, emellett a párt stratégiájában is történtek változások. Mindezt felfoghatjuk úgy is, hogy a parlamentbe jutással a párt átesett a tűzkeresztségen, s alkalmazkodnia kellett az alkotmányos keretekhez és szokásokhoz, ha úgy tetszik, a párt bizonyos értelemben felnőtt.

A leglátványosabb változás a párt kampányában, amely a diszkurzív stratégiájukat, személyesen a pártelnökét is meghatározta, az ún. „cukiság-kampány” volt. E „kampánynak” több eleme is volt, a listavezetői diszkurzív stratégia szempontjából kiemelendő az a momentum, amikor Vona Gábort kölyökkutyákkal fotózkodott.

Ugyanakkor emellett egy másik határozott változást is fel kell jegyeznünk. Talán kevésbé volt látványos, de annál logikusabb lépés, hogy a párt kampányában előtérbe került Vona Gábor. 2010-ben még nem volt olyan egyértelműen a párthoz köthető és ismert arc, akit annyira előtérbe lehetett volna tolni, mint 2014-ben a pártelnököt. Természetesen akkor is voltak arcok a plakátokon, hiszen Vona akkor is rajtuk szerepelt, s mellette ott volt Pörzse Sándor és Morvai Krisztina is. Ugyanakkor ez is jól mutatja, hogy nem egy emberre volt felépítve a kampány, talán mondhatjuk, hogy ők is keresték a helyüket.

Mára azonban – a háta mögött 4 évvel a parlamentben frakcióvezetőként is az elnöki szék mellett – nem meglepő, hogy egy személy kiemelkedik. A politika természete mellett ezt diktálta a kampány szükségszerűsége és az országgyűlési munka hagyományos struktúrája is.

5.3.2 Önmeghatározás

Ha a Vona Gábor által követett diszkurzív szerepet vesszük szemügyre akkor leginkább a „kihívó” címszóval tudjuk jellemezni. Amellett, hogy ő is efelé pozicionálta magát, a sokfejű baloldali összefogással szembeni kontraszt is ezt erősítette. Persze ez nem jelenti egyben automatikusan azt, hogy ez sikeres volt. Bár előszeretettel címkézték Vonát miniszterelnök-jelöltnek, a támogatottságban megmutatkozó nagy különbség ezt kevésbé tette hihetővé és hitelessé a Fideszhez és Orbán Viktorhoz képest.

Vona szerepében visszaüttött egy a miniszterelnök által is megjelenített elem, miszerint ő az „emberek embere”. Mind a politikus szerepében, mind a párt és az ő személyes üzeneteiben kulcsszerepet játszott ez a gondolat. Ehhez hozzájárulhatott az a verseny is, amely az ellenzéki térfélen dült, s a budapesti-nagyvárosi baloldal, valamint a kisebb településeken jellemző jobbikos pozíciószerezés jellemzett.

Visszatérő elemzői fordulat, hogy a baloldal meggyengülésének az oka, hogy „ki sem dugja az orrát a körúton kívülre”. Ezzel szemben a Jobbik üzenetei ennek az ellenkezőjéről szóltak, s ezeket konkrét szlogenek, valamint cselekvésen formájában fel is használta a kampány eszközeként.

A kampány egy másik, emlékezetes momentumát is ehhez kell kötnünk, amely Vona Gábor „árluhás” országjárása volt. Ennek egyfelől van egy romantikus üzenete, amely szerint akárki hallatni tudja a hangját a politika felé, s hogy Vonának sem derogál egyszerű kétkezi munkát végezni. Mindez persze nem volt előzmények nélküli, s még csak Mátyás királyig sem kell visszamennünk az időben. Az előző ciklus során ugyanis pont Gyurcsány Ferenc volt az, aki hasonló szerepben jelent meg, amikor a miskolci Ávas lakótelepre tett többnapos látogatásával került az újságok címlapjára.

A Jobbik így konkrét, s országos visszhangot kapó kampányeszközöket tett azok mellé az üzenetek mellé, amelyek azt hangsúlyozták, hogy valójában ők csatornázzák be a hétköznapi emberek problémáit, igényeit és elvárásait a politikai rendszerbe.

A párt programjának címe, s egyben a kampány szlogenje kettős üzenetet hordozott, amely egyszerre táplálkozott a párt ideológiai pozicionálásából és háttéréből, s egyszerre az előbb említett, a hétköznapi emberek problémáira koncentrááló célpontból: „Kimondjuk. Megoldjuk.”

Kimondjuk: A Jobbik előretörésének okai között már több elemzés is megállapította azt a jelenséget, amely szerint 2006-tól kifejlődött egy komoly társadalmi igény egy radikális vagy szélsőjobboldali pártra.⁶⁵⁴ Az új mozgalom ennek mentén elégítette ki a piaci keresletet, s helyzeti erősödésével annak alakítójává is vált. Ennek fontos eleme volt a magyar-

654 KREKÓ Péter – JUHÁSZ Attila – MOLNÁR Csaba: A szélsőjobboldal iránti társadalmi kereslet növekedése Magyarországon, Politikatudományi Szemle XX/2. 53–79. o.

cigány együttélés problémájának felkarolása, amely a korábbi politikai diskurzusban marginális szerepet kapott.

A program első része ennek a vonalnak a folytatása, s üzeni, hogy a Jobbik nem fogadja el, hogy a politikai korrektség nevében ne beszéljenek bizonyos ügyekről. Ebben a megközelítésben is merül fel beszédükben újra és újra a Fidesz és a szocialisták összejátszása, s néha már komikusan emelnek a diskurzusba különböző összeesküvéseket (még ha csak egy-egy pillanatra is), amelyek más pártokra nem jellemzőek.

Megoldjuk: A Jobbik komoly problémája volt, hogy nem tudta áttörni azt a hitelességi falat, amely révén releváns eséllyel válhatott volna váltópárttá. A magyar választói magatartás egyik legfontosabb tényezője a kormányképességbe vetett bizalom, amely egy fiatal, a parlamenti munkában is viszonylag járatlan párt esetében hatványozottan érvényesül.

Ennek ellensúlyozására indult el a Jobbikot középre húzó stratégia, s a párt aktivitása az Országgyűlésben is próbált ez ellen hatni. Azonban ezzel a helyzettel nagyon nehezen tud bármit kezdeni a párt, a pályakezdő fiatalok által is jól ismert helyzet szerint: addig nem kapok munkát (nem szerzek kormányzáshoz többséget), amíg nincs tapasztalatom (még nem kormányoztam), de ha még nincs (kormányzati) tapasztalatom, nem is kapok lehetőséget.

5.3.3 A diszkurzív stratégia összegzése

A Jobbik stratégiája a diszkurzív térben hosszútávú: könnyebb volt „élni a lehetőséggel” és bekerülni a politikai térbe, mint középpártból felnőni váltópárttá. Ehhez első lépésként a második helyet célozhatják meg a pártversenyben. Hogy ez a varsói foratókönyv megvalósuljon azonban több feltétel is adott kell, hogy legyen. Egyrészt a politikai verseny kétpólusú mivolta valószínűtlen, hogy megváltozzon Magyarországon, tehát a Jobbik célja a Fidesz és az MSZP – illetve a baloldali tömb – összemosása.⁶⁵⁵

Ebből következik az, hogy új törésvonalak kialakítására törekedhetnek a régiek helyett, mivel új nem alakult ki magától. Itt kézenfekvő annak az ellentétpárnak a hangsúlyozása, amit „a régi oligarchikus pártok” jelentenek, amelyek nem a nép érdekeit szolgálják, szemben a Jobbik jelentette új erővel. Itt jelenik meg az EU-ellenesség is, amelynek azonban megvannak a korlátai – akárcsak a Fidesznél, amely a nemzeti érdek védelmét tűzte zászlajára.

A Jobbik tehát amolyan külön versenyt futott a választási kampányban, amely során a saját értelmezési keretének a terjesztése volt a célja. Ez több komoly változást hozott 2010-hez képest stratégiai szinten, s az eszközök tekintetében egyaránt, azonban az üzenet lényegét tekintve

655 http://mandiner.hu/cikk/20140118_vona_a_fidesz_ugy_beszel_mint_a_jobbik_de_ugy_cselekszik_mint_az_mszp (letöltés ideje: 2014.07.04.)

változatlan maradt.

5.4 Gyurcsány Ferenc, „a kihagyhatatlan megosztó”

5.4.1 Források

A Demokratikus Koalíció pártjának elnöke, korábbi miniszterelnök megszólalásainak diszkurzív szempontú elemzéséhez az alapvető forrásanyagot a távirati iroda hírei szolgáltatták, mivel a párt honlapján elérhető kereső nem volt alkalmas a hírek célunknak megfelelő szűrésére, keresésére. Ez nem jelenti ugyanakkor azt, hogy csupán az MTI által elsődleges hírként közölt anyagok estek az elemzés körébe, hiszen az MTI keresőfelületén a releváns televíziós, rádiós és egyéb interjúk, de a közösségi média oldalain megjelent hírértékű bejegyzések másodlagos feldolgozásai is megtalálhatóak, s ennek nyomán az eredeti forrás is visszakereshetővé vált.

Érdemes említést tennünk egy a pártelnök által egyedülként használt új eszközről, a NapiFeri néven futó mobil alkalmazásról, amely Gyurcsány személyes kommunikációjának fontos eszköze volt a kampány során, az elemzés azonban praktikus okokból és a többi elemzett szereplővel való összevetés nehézsége okán sem terjed ki ennek közléseire.

5.4.2 Diskurzusok

A következőkben azokat a témákat, diskurzusokat mutatom be, amelyek előfordulásuk gyakorisága vagy más okból súlyuk miatt relevánsak Gyurcsány Ferencnek a kampány során követett diszkurzív stratégiájának szempontjából.

Ellenzéki összefogás

Gyurcsány Ferenc pártja nem csak a politikai realitásokat tekintve, hanem verbálisan is egyfajta alkupozícióból került a figyelem és az újranyitott ellenzéki megállapodás középpontjába. Az első MSZP-Együtt-PM megállapodásból a Demokratikus Koalíció kimaradt,⁶⁵⁶ egyidejűleg bejelentette önálló indulásukat a választásokon. Az együttműködésben való részvételük feltételeként a közös listát és közös miniszterelnök-jelöltet határozta meg.

Erre utalt Bajna Gordon is a megállapodás újranyitásának felvetésekor január 6-án. Gyurcsány Ferenc mindjárt aznap leszögezte – egyszerre kezdeményező és reagáló pozícióból tehát –, hogy a Demokratikus Koalíció üdvözlí Bajnai Gordon és az Együtt-PM kezdeményezését a teljes

⁶⁵⁶ Tulajdonképpen az MSZP és az Együtt-PM akaratával egyezően, mégis az általa támasztott feltételek nem teljesülésére hivatkozva.

körü demokratikus ellenzéki összefogás megvalósítására, és bármelyik pillanatban készen áll az együttműködésről szóló érdemi tárgyalások megkezdésére. Megerősítette az általa korábban hangoztatottakat is: „a DK álláspontja szerint az ellenzék győzelmének és az Orbán-rendszer megbuktatásának legnagyobb esélyét a közös jelöltek, a közös lista és a közös miniszterelnök-jelölt jelenti”.⁶⁵⁷

Az összefogásról szóló diskurzus tetőpontja a megállapodás bejelentése január 14-én, tehát alig több mint egy héttel a téma újbóli „megnyitását” követően. A közös sajtótájékoztatón Gyurcsány Ferenc jó megállapodásnak, és a széles demokratikus ellenzék megállapodásnak nevezte az eredményt, valamint jó miniszterelnöknek Mesterházy Attilát.⁶⁵⁸ Ezzel a megállapodásban résztvevő felek közül a legmagasabbra pozícionálta az összefogással létrejövő esélyeket. Fontos még, hogy a volt miniszterelnök utalt a felek közötti vitákra is, de hangsúlyozta, hogy azokat a kérdéseket, amelyekben nincs egyetértés, és a DK kisebbségben marad (ld. pl. kettős állampolgárság), azokat nem fogják „elővenni” a kampányban.

Gyurcsány fontos, sarkos kijelentéseket tesz az Origo hírportálnak adott másnapi interjújában.⁶⁵⁹ Saját szerepéről és a közös listán betöltött pozíciójáról úgy nyilatkozik, hogy azért nem engedhetett az Együtt-PM tiltakozásának, mert „megölték volna a DK-sok, ha nem szerepel a listán”. Hozzátette, „a helyzet úgy áll, hogy sok értelmiségi, baloldali hetilapok publicistái és az MSZP-sek is belátták: Gyurcsány nélkül nem megy.” Saját jövőjére vonatkozóan fontos, és nagy visszhangot kiváltó kijelentése is ekkor hangzik el, amely szerint ha győznek, semmilyen szerepet nem vállal, de ha vereséget szenvednek, nem tudja, hogy fog-e még ágaskodni a miniszterelnöki ambíciója.⁶⁶⁰ Az együttműködésben résztvevő felekhez való viszonyáról mindennél többet elárul a Fodor Gábor „bevételére” irányuló kérdésre adott válasza: „En igényeltem, Attila megoldotta, Gordon elfogadta. Ez volt a szereposztás.” Végül az ars poeticája: „Minden karakteres politikus megosztó.”

Paksi bővítés

A paksi atomerőmű tervezett bővítése volt (nem sok közül) az egyik olyan téma a kampány során, amelyben az ellenzék tematizálni tudott. (Részben ilyen volt még a megszállási emlékmű sokat vitatott ügye is, de az ahhoz kapcsolódóan mondtak az elemzésben inkább az általános diskurzusok között jelennek meg.)

A paksi diskurzus első szakaszában a DK, illetve Gyurcsány Ferenc is

⁶⁵⁷ Forrás: MTI

⁶⁵⁸ Gyurcsány Mesterházyt később is többször az ellenzék legnépszerűbb, a posztra alkalmas politikusának nevezte. (pl. MTI január 16.)

⁶⁵⁹ <http://www.origo.hu/itthon/20140115-interju-gyurcsany-ferencel-a-baloldali-osszefogas-megkotes-utan.html>

⁶⁶⁰ Később az MTI-nek adott interjújában (január 16.) ezt a kijelentést úgy magyarázza: nem lehet tudni, mi fog történni négy vagy nyolc év múlva, és semmilyen lehetőséget nem lehet kizárni.

támadó jellegű, a felhatalmazás nélküli, tisztességtelen, előnytelen, államadósság-növelő megállapodást hangsúlyozó kijelentéseket tesz. (Fontos ugyanakkor, hogy a volt kormányfő többször kijelentette, nem atomenergia-ellenes, csupán a megállapodás megkötésének módjával van baja: „azzal a móddal, ahogy Orbán Viktor Putyin tenyerébe csapott”.⁶⁶¹ „Át voltunk verve, pedig lehet, hogy ez a legjobb megoldás”.⁶⁶²)

A politikai cselekvést illetően kezdettől a politikai vitanap kezdeményezése, a pártelnök budapesti orosz nagykövettel való egyeztetése,⁶⁶³ a szerződés módosításának vagy akár felfüggesztésének kilátásba helyezése⁶⁶⁴ uralták a diskurzust. Gyurcsány azt is leszögezte, „ha a szerződést felülvizsgálva a tisztességtelenség, törvénytelenység legkisebb jelét látjuk, akkor meg fogjuk nevezni a felelősöket, ha kell, magát a miniszterelnököt”.⁶⁶⁵ A miniszterelnök a szerződés megkötésének várható következményeként jelölte meg a rezsiköltségek növekedését – ezzel próbálva hitelteleníteni a kormányzati kommunikáció egyik fő vonalát.

A diskurzus második fázisában az ellenzéki szereplők már közösen próbáltak fellépni, megmozdulásukon a paksi szerződésről szóló népszavazásnak minősítve az április 6-ai országgyűlési választást. Gyurcsány Ferenc a február 2-ai ellenzéki megmozdulás első szónokaként úgy fogalmazott: „házat és hazát nem adunk, nem leszünk albérlok sem a saját házukban, sem saját hazánkban. Nem fogadjuk el, hogy a miniszterelnök főúrként viselkedjen velünk és döntsön életünkéről.” A kormányfőt „hazugnak, árulónak és esküszegőnek” nevező volt miniszterelnök a tervezett paksi bővítésről szóló megegyezés kapcsán azt mondta: „tíz öszödi beszéd drámája nem ér fel azzal a hazaárulással, amit Orbán Viktor elkövetett”. Ebben a fázisban Gyurcsánynak reagáló szerepben is meg kell szólalnia az atomerőművel összefüggésben, mivel néhány cikk nyomán a közvélemény nagy érdeklődést mutatott a volt miniszterelnök korábbi cégeinek az atomerőművel kötött korabeli szerződéseivel kapcsolatban.⁶⁶⁶

Márciustól változik, és még erőteljesebbé válik az erőművel kapcsolatos ellenzéki kommunikáció, amelyben Gyurcsány Ferenc maga is egyre karakteresebben vesz részt. Ennek felütése egy nyílt levél a miniszterelnöknek, amelyben arra szólítja fel, álljon el „ördögien veszélyes tervétől”. E levélben veszi kezdetét továbbá az ügyet a kelet és nyugat közötti történelmi választásnak minősítő diskurzus is. A volt kormányfő úgy fogalmaz, biztosak abban, „az egykori antikommunista Orbán Viktor nem akarja, hogy az utókor a Szovjetuniót behívó Kádár Jánosként tartsa számon.”⁶⁶⁷ E téma kapcsán a beszédmodban olyan erős megfogalmazások is megjelennek, mint hogy Orbán Viktor

661 Például: ATV, február 17.: <https://www.youtube.com/watch?v=wIDmSxAXk98>

662 MTI – február 18.

663 MTI – január 15.

664 MTI – január 20.

665 Uo.

666 ATV, február 17.: <https://www.youtube.com/watch?v=wIDmSxAXk98>

667 MTI – március 1.

„lefekszik az oroszoknak”, „kommunistább, mint Gerő Ernő”,⁶⁶⁸ de fontos a miniszterelnök hiteltelenítése szempontjából is, mivel Gyurcsány a kormányfő szabadságharcos retorikájával állítja szembe a szerződés megkötését.⁶⁶⁹ A kelet és nyugat diskurzív szembeállítására néhány hét alatt elválnak a Paksot érintő diskurzustól, és a választás tétjét megjelenítő egyik fontos képpé válik, így erre később még visszatérünk.

Vízió és a választás tétje

A diskurzív politikai elemzés egyik legfontosabb kérdése, hogy milyen országot, milyen jövőt, milyen politikát képzel el, jelenít meg és ígér a hallgatóság számára és ígér a vizsgált beszélő. Gyurcsány Ferenc esetében különösen így van ez, mivel a víziót képekben, szimbólumokban, hasonlatokkal lehet a legjobban megrajzolni, a volt miniszterelnök pedig e tekintetben különösen jó érzékkel bír. Az elképzelt Magyarországra való utalás szinte valamennyi elemzett szövegben megjelenik, ezért itt a teljesség igénye nélkül csupán a legfontosabb diskurzív megjelenéseket emeljük ki.

A vízióhoz szorosan kapcsolódik a jelenlegi helyzet elemzése, amit Gyurcsány a „reménytelenség”, az „apátia” és a „legcsalódottabb barakk” szavakkal jellemez. (Ebből véleménye szerint az ellenzéki győzelem esetén három-négy év alatt ki lehet mozdítani az országot.)⁶⁷⁰ Az államot magát is több alkalommal bírálat alá veszi, egy beszédében például a „galád”, „cudar” szavakkal jellemzi.⁶⁷¹ A konkrét kritikákhoz mindig kapcsolódik egy-egy elvontabb, általában erősebb retorikájú elem is. (Pl. „Mi nem akarunk szolgák lenni, és végképp nem akarjuk, hogy ilyen uraink legyenek (...) az urak menjenek a pokolba.” „Itt állunk a semmi közepén, mára a köztársaságot felszámolták, a nemzetet szétszakították, a gazdaság egy helyben topog, milliók szenvednek a mindennapi megélhetés gyötrelmeitől, az államfő „egy hitelét veszített báb”, a kormányfő pedig egy „szélhámos”).⁶⁷²

A jövő politikájára vonatkozó – baloldali győzelem esetén megvalósuló – vízió nyugalmat, kiszámíthatóságot, átlátható és tisztességes rendszereket, uralkodás helyett kormányzást ígér.⁶⁷³

A vizsgált időszakban az ellenzéki megállapodást követő január 16-ai MTI nagyinterjúban jelenik meg először a volt kormányfő összegzett víziója. „Én egy szabad, nagyon európai, nyitott, polgári világot szeretnék, veszítene Magyarország, ha ez a gondolat nem lenne a parlamentben.”⁶⁷⁴ A szabadság, az európaiság és a köztársaság eszméje számos későbbi szövegben is megjelenik a kampány során. A szabadság fogalmának

668 MTI – március 5.

669 MTI – március 7.

670 pl. MTI – január 28.

671 MTI – február 21.

672 MTI – február 7., február 15.

673 pl. MTI – március 17.

674 MTI – január 16.

többféle jelentést is ad a különböző megszólalásokban (pl. gazdasági, kulturális), amelyek közül a gondolati szabadság képe az egyik legerősebb. A választás előtti napon például úgy fogalmaz, olyan országot szeretnének, amelyben mindenkinek helye van, pártállástól függetlenül, és a kormány nem akarja megszabni, hogyan gondolkodjunk, hogyan éljünk és kit szeressünk.⁶⁷⁵ Vagy a „Kormányváltó” erők március 30-ai nagygyűlésén: „van egy álmunk, amely nemet mond a kirekesztésre, az önzésre, a haragra, a kivagyiságra”. Más nyilatkozataiban a kormány és a nép szabadságának általa ideálisnak gondolt viszonyát is meghatározza: „Ahol szabad a kormány, ott nem szabad a nép, ahol szabad a nép, ott nem lehet szabad a kormány.”⁶⁷⁶ Európával kapcsolatban – már a későbbi EP-kampány fő diskurzusát is megelőlegezve többek között úgy fogalmaz, „Magyarországnak több Európára van szüksége” és „Magyarország helye Európában van”.⁶⁷⁷

Ugyancsak fontos eleme a vízióknak az európaiság mellett a márciusra valamennyi megszólalásban formálisan a választás igazi tétjeként (sőt, később már történelmi választásként is)⁶⁷⁸ meghatározott kelet és nyugat közötti választásból következő nyugati orientáció. E választás az egyszerű földrajzi és diplomáciai kérdéseknél mélyebb tartalmat jelöl. A kelet és nyugat közötti ellentét orientációs pontja a kormány által meghirdetett „keleti nyitás politikája” és a kormányfő e diskurzus által feltételezett kizárólagos keleti elkötelezettsége.⁶⁷⁹ Jelentése pedig tulajdonképpen az egész gyurcsányi vízió – kiemelten a szabadság és Európa, valamint a modernitás és a haladás – szembeállítás az e diskurzusokban megjelenített orbáni politikával, ami számos elemzett szövegben nyomon követhető. „Magyarországon jó egy évezrede meteorológiai és politikai értelemben az uralkodó széljárás a nyugati” – ismerteti Gyurcsány az alapvető magyarázatot.⁶⁸⁰ A volt kormányfő történelmi hivatkozási pontja beszédeiben visszatérően Szent István, akire mint az első nyugati irányt választó politikusra emlékeztet.⁶⁸¹ A kelet-nyugat választás egy idő után már nem csak „választási tét” és „történelmi választás”, hanem az élet és a pusztulás közötti döntés is: „Vagy ez a sorsunk, vagy a pusztulás, Nyugat az élet, Kelet a zuhanás. A „kormányváltók” repülni akarnak Magyarországgal egy nyugodtabb, szebb, tisztességesebb világba”.⁶⁸² Máskor: „Történelmi útelágazáshoz érkeztünk, amikor a választóknak arról kell dönteniük, hogy kelet vagy nyugat, szabadság vagy rabság.”⁶⁸³ A választás előtt utolsó napokban Gyurcsány még az előbbinél is általánosabban határozza meg a választás tétjét: mernek-e az emberek szabadok lenni, vagy elfogadják az önkényt.⁶⁸⁴ A diskurzus során e képet

675 MTI – április 5.

676 MTI – február 17.

677 uo. és MTI – február 25.

678 MTI – március 14. (Pécs), március 27. (Százhalombatta)

679 pl. MTI – február 17.

680 MTI – március 3. (Miskolc)

681 pl. MTI – február 17., február 25., március 3., március 18.

682 MTI – március 18.

683 MTI – március 27 (Százhalombatta)

684 MTI – április 3. (Esztergom) (A tét itt egy további sokatmondó kérdéssel is kiegészül: „Elhiszi-e a magyar, polgári, szocialista, szociáldemokrata baloldal, hogy mi állunk a történelem jó oldalán.”)

nem csak általánosítja, hanem konkretizálja is időnként a beszélő, Orbánt rendre Putyinnal, Mesterházyt Merckellel állítja párhuzamba.

Megjelennek kevésbé karakteres, de a beszédekben visszatérő fordulatok is. Az egyik ilyen annak a kifejtése, hogy ma Magyarországon sokan Kádárhoz, sokan Hortyhoz mennének vissza, de a kisebbség (utalva pártjára) ezt elutasítja.⁶⁸⁵ Az elemzett szövegek egyikében pedig Gyurcsány meglepő módon nyíltan kapcsolja e vízióhoz szekularizmusát is. Szerinte Isten nélkül is találhat mindenki fogódzót, ezért kötelezné az államot, hogy ne támogassa az egyházakat és tartsa magát távol a hittől. „Mária országa helyett a magyar polgárok országára szavazok, mert olyan államot akarok, amely tiszteletben tartja mindenki hitét.”⁶⁸⁶ Érdekeséggként említhető még, hogy Gyurcsány retorikai eszközökkel élve gyakran megszemélyesíti az országot, amely a pártelnök szerint – az orbáni politikára utalva – nem akar „ilyen lenni hozzánk”,⁶⁸⁷ és amelynek a kormányváltók szeretnének segíteni, hogy szembenézzen azzal: történelmi és nemzeti értelemben is felnőtt.⁶⁸⁸

Az Összefogás programja

A DK és Gyurcsány Ferenc által felépített diskurzusokban a program olyan politikai terméként jelenik meg, mint amivel ez a politikai entitás önállóan is rendelkezik, de amelyet az Összefogás rendelkezésére bocsát, ezzel is hozzájárulva a közös sikerhez és munkához. Elfogadja ugyanakkor, hogy bizonyos programelemek kapcsán nincsen egyetértés a szereplők között, és ezekben az esetekben az álláspontjával kisebbségben maradó résztvevő elfogadja a többség véleményét. Ezt Gyurcsány – ahogy korábban láthattuk – egyértelművé teszi az ellenzéki megállapodás megkötésekor, egyéni kommunikációjában ugyanakkor továbbra is megjelennek az általa és pártja által önállóan megfogalmazott és képviselt szakpolitikai célok és üzenetek.

Megfelelő terepet nyújtanak minderre a párt által már korábban megszervezett, január és február hónapban sorra kerülő szakmai konferenciák, amelyeken a pártelnök egy-egy ágazatra vagy csoportra vonatkozóan fejti ki gondolatait (jan. 15. nyugdíj, jan. 22. kultúra, jan. 29. gazdaság, febr. 5. oktatás), de később, az Összefogás közösen megfogalmazott programüzeneteinek bejelentését követően is ezekkel csak részben egyező kormányzati célokat ismertet az országjárások és a kampány más eseményei során.

A Gyurcsány-féle programdiskurzus meghatározó elemei az öngondoskodás, az állam háttérbe szoruló szerepe, a progresszivitás, a világnézetileg semleges és szabad oktatás, a liberális társadalompolitika, a felelős ígéretés ígérete, valamint a kormány által képviselt

685 pl. MTI – március 25. (Egying), márc. 27. (Százhalombatta), április 3. (Esztergom)

686 MTI – február 25. (Székesfehérvár)

687 MTI – március 3. (Miskolc)

688 MTI – március 14. (Pécs)

szakpolitikával és értékekkel való éles szembefordulás szinte valamennyi kérdésben. Érdekes, hogy a szakpolitikai elképzelések ismertetésekor a volt kormányfő olykor önellentmondásba is keveredik, így például a felelős nyugdíjrendszer és a kordedvezményes nyugdíjak részbeni visszaállítása, a mindenkit befogadó kormányzati politika és a kulturkampf egyidejű meghirdetése, vagy a megszorítások kilátásba helyezése és a béremelések azonnali szükségessége tekintetében. A korábbi miniszterelnök kommunikációjára a program-diskurzusban is a sarkalatos, olykor obszcén megfogalmazások a jellemzőek. Fontos kiemelni továbbá, hogy bár a megnyilatkozásokat tekintve a pártelnök igazodik az ellenzéki összefogás közösen megfogalmazott stratégiájához, több alkalommal is olyan érzékeny, megosztó témákat hoz be a diszkurzív térbe, amelyekről ráadásul vagy elsőként, vagy egyedülként beszél az elemzésünkben is vizsgált szereplők közül. Az imént megfogalmazott állításokat kívánják alátámasztani az alábbi idézetek.

„Minden olyan társadalom- és gazdaságpolitikát támogatni kell, amelyek az öngondoskodásra és a megtakarításokra építenek.”⁶⁸⁹

„Nem szabad újra 13. havi nyugdíjat ígérni.”⁶⁹⁰

„Nem lesz több pénz rövidtávon, ezért nem szabad több pénzt ígérni az embereknek. Azért sem szabad sokat ígérni, mert egészen biztosan kiigazításra lesz szükség, bárkire szavaznak is, másnapról hirtelen nem lesz fenékig tejföl az élet.”⁶⁹¹

„Nincs az a mennyiségű alapozó, amely eltakarná a Fidesz gazdaságpolitikájának arcán található ragyákat.”⁶⁹²

„Magyarország nem jobban teljesít, hanem zuhanórepülésben van. (...) Sajnos, ez a kormány nem tud költségvetést csinálni (...) kiigazítások kellettek, kell majd most is.”⁶⁹³

„Ha valamikor meg kell vívni az eredeti értelemben vett kulturkampfort, akkor annak itt az ideje.”⁶⁹⁴

„Ha nem vonnak be valamilyen módon pénzt a hallgatóktól a felsőoktatásba, akkor a terület pár éven belül drámai minőségromlással néz majd szembe.”⁶⁹⁵

„A Demokratikus Koalíció lehetővé tenné, hogy az azonos nemű párok összeházasodjanak és gyermeket fogadjanak örökbe, a baloldali összefogásban azonban kisebbségben van ezzel.”⁶⁹⁶

689 MTI – január 15.

690 MTI – január 15.

691 MTI – január 29.

692 MTI – január 29.

693 MTI – február 7.

694 MTI – január 22.

695 MTI – február 5.

696 Magyar Nemzet – február 28.

Orbán Viktor

A gyurcsányi retorikának a volt kormányfő politikusi karrierjének kezdetétől meghatározó eleme az Orbán Viktorról szóló diskurzus. Tulajdonképpen a gyurcsányi politikai mondanivalónak kezdetektől fogva egyik legfőbb eleme Orbán mindenkor legyőzésének célja. Nem túlzás azt állítanunk, hogy Gyurcsány Ferenc részben ennek is köszönheti, hogy kétszer is kihívója tudott lenni a jelenlegi miniszterelnöknek, hiszen elhitette akkori saját pártjával és annak holdudvarával, hogy ő egyetlen, aki legyőzheti Orbánt. Ez az érzelmi mozgósítási képesség jelentette a legfontosabb érvet a DK bevétele mellett is a 2014-ben megvalósult ellenzéki együttműködésbe.

Az Orbán-ellenes, a miniszterelnököt az elemzői közvélekedés szerint is démonizáló diskurzuson belül néhány jól elkülöníthető, de természetesen egymással is összekapaszkodó vonulat figyelhető meg, melyek közös eredője, hogy Orbán Viktor rossz ember és rossz politikus, aki ezért szánt szándékkal okoz rosszat az országnak.

A 2014. évi országgyűlési választásokat megelőző kampány megszólalásait vizsgálva azt látjuk, hogy az Orbán-központú diskurzus egyik általánosan megjelenő eleme, hogy „Ha jobb országot akarunk, akkor Orbán Viktornak mennie kell”.⁶⁹⁷ A magyarázat szerint az országnak most többek között azért nem jó, mert „a miniszterelnök már nem saját népének akar gazdagságot, boldogságot, felemelkedést, hanem saját önző, konzervatívnak és kereszténynek hazudott osztályának”. Egy másik megfogalmazás szerint: „az országot az orbáni jobboldal önzése, radikalizmusa, a kivagyiság, a pökhendiség tett olyanná, amilyen.”⁶⁹⁸

A gyurcsányi diskurzus szerint az országnak káros politika másik fontos jellemzője a diktatúrába hajló rendszer kiépítése. A volt miniszterelnök e vádat néhol burkoltan („A miniszterelnök minden bizonnyal igazat mondott, amikor megjegyezte, neki 1989 előtt sem a diktatúrával volt a baja, hanem azzal, akik ezt csinálták. Úgy látom, hogy ha ő csinálja, akkor ez az ő számára elfogadható”),⁶⁹⁹ máskor egészen nyíltan is kifejti: „Orbán képtelen elfogadni, hogy demokratikus versenyben dőljön el, kiben bízik a nép. Magyarországnak nem demokratikus a kormánya, nem demokratikus a kormányfője, ezért itt az ideje, hogy a demokratikus többség azt mondja: takarodj!”⁷⁰⁰ A nem demokrata politikus képének formálása szorosan összefügg a miniszterelnök keleti nyitás politikájának diszkurzív kritikájával, amely szerint Orbán a „múlt politikusa”, aki úgy viselkedik, „mint Putyin pincsi kutyája”.⁷⁰¹

A miniszterelnök politikája mellett személyét is támadó beszédek azok, amelyek Orbán Viktort szélhámosnak, korrupt politikusnak, helyenként

697 MTI – március 3. (Miskolc)

698 uo.

699 MTI – március 24 (Nyíregyháza)

700 MTI – április 3. (Esztergom)

701 MTI – március 28. (Kecskemét)

az egyik, illetve a legkorruptabb politikusnak minősítik. („Orbán Viktor idegen pénzekből gazdagodott, Orbán Viktor korrupt politikussá vált.”⁷⁰² „Az ország legnagyobb korruptja, legnagyobb szélhámosa mégiscsak maga Orbán Viktor.”⁷⁰³ „...egész rendszerét a politikai és a hozzá közel álló gazdasági hatalom erkölcstelen, tisztességtelen, alapvetően a közjót romboló, maffiaszerű oligarchikus együttműködésére építi”⁷⁰⁴. „A magyar baloldal messze nem hibátlan, nem tökéletes, de a bűn melegágyát és fenntartóját Orbán háza táján és a Fidesz-frakció környékén kell keresni”.⁷⁰⁵)

Érdemes egy pillantást vetnünk e diskurzus stílusjellemzőire is. Miközben Gyurcsány az orbáni stílust kritizálva úgy fogalmaz, „dölyf, önzés és kioktatás – ezek a miniszterelnök legfőbb jellemvonásai”,⁷⁰⁶ saját megszólalásaiban a verbális agresszió és személyeskedés egészen szélsőséges jegyei figyelhetőek meg. („Ne folytasd, mert meg fogunk állítani, meg fogunk verni, nem kicsit, nagyon”; „úgy viselkedsz, mint Putyin pincsikutyája, annak is elég randa vagy magunk között szólna”; vagy „egy politikai szélhámos, egy átkozott csaló”.⁷⁰⁷) Kétségtelen, hogy ezek a módszerek fontos, azt karakteressé tévő összetevői a Gyurcsány által választott diszkurzív stratégiának.

A választás tisztasága

A baloldali összefogás politikai szereplői és az őket támogató véleményformálók részéről a kampány egésze alatt meghatározó, a választások tisztaságát különböző lendülettel kétségbe vonó diskurzusba Gyurcsány Ferenc is több alkalommal bekapcsolódott. A fősodortól e témában is eltérő módon szólalt meg, mivel a „szabad, de nem tisztességes” verzió helyett „a nem szabad és nem tisztességes” változatot képviseli. A Liberális Klub vendégeként március 10-én úgy fogalmaz, hogy „lesz itt ezer csalás”, Nyíregyházán március 24-én pedig ezt azzal indokolja, hogy a választóknak – a „kormányzati úthenger” és a kormánypártoknak „elfogadhatatlan és erkölcstelen előnyt biztosító” közmédia miatt – nem azonos erőfeszítést kell tenniük annak érdekében, hogy megismerhessék a voksolást követő politikai alternatívákat. „Azzal vádoljuk a miniszterelnököt, hogy alig leplezett csalással akar győzni” – mondta, s arra is figyelmeztette Orbán Viktort, hogy ilyen győzelem esetén nem lesz stabil a többség, és ezzel a háta mögött nem lehet jól kormányozni.⁷⁰⁸

⁷⁰² MTI – február 7.

⁷⁰³ MTI – február 14. (Vásárosnamény)

⁷⁰⁴ MTI – március 14 (Pécs)

⁷⁰⁵ MTI – április 4. (Dunaújváros)

⁷⁰⁶ MTI – március 27. (Százhalmbatta)

⁷⁰⁷ MTI – március 28. (Kecskemét) és március 30.

⁷⁰⁸ MTI – március 10. és március 24.

Esélyek

Mesterháznál az esélyek taglalása nem jelent meg az elemzésünkben önálló témaként, mivel a listavezető diszkurzív cselekvésében érdemben – egy-két kivételtől, amikor a győzelemben való hitet hangsúlyozta – nem jelent meg az esélyek latolgatása. Gyurcsány Ferenc ellenben rendre visszatérően és konkrét várakozásokat megfogalmazva foglalkozik beszédeiben a Kormányváltók esélyeivel, ezért itt erre mindenképpen érdemes külön kitérnünk.

Az év elején saját pártja választási esélyeit illetően egy nyolc-tíz fős frakciót valószínűsített, az ellenzéki összefogás kormánydallal szembeni lemaradását pedig mindössze 460 ezer szavazatnyira becsülte, amiről úgy fogalmazott, hogy az akár a választás előtti utolsó héten is ledolgozható.⁷⁰⁹ Március közepén pár napon belül három különböző megfogalmazás is született a pártelnöktől az esélyekre vonatkozóan, de mind a három egy lehetséges győzelemre utal. Először úgy fogalmazott, vaskos meglepetést tartogathat április hatodika, ugyanis a közvélemény-kutatások tévedhetnek, majd még erősebben fogalmazva azt mondta: „nincsen kétsége afelől, hogy a választáson szűk többséggel, de győzni fognak”, végül arról beszélt, a miniszterelnöknek nem csak kétharmada, hanem egyszerű többsége sem lesz.⁷¹⁰ Április elején, a választást megelőző napokban az előbbiekhöz tartva magát szintén többször is a választási győzelmet helyezi kilátásba, s ebből csak a választás napján, az első részvételi adatok ismeretében kezd el visszakozi, összekötve a vereség diszkurzív előkészítését a vélelmezett választási visszaélésekkel, a választás legitimitásának kétségbe vonásával.

Egyéb – a beszélő akaratától függetlenül megjelent diskurzusok

A más politikai szereplők által a napirendre emelt témák nem tartoznak a szoros értelemben vett diszkurzív stratégiákhoz, hiszen nem a vizsgált beszélő akaratából jelennek meg a diskurzusok között, e témák megemlítése és a reflexiók felelevenítése azonban mégis fontos az elemzés teljessége szempontjából. A baloldal szereplőinek nagyjából ugyanarra a három témára kellett szükségszerűen reagálniuk: februárban és márciusban az őszi beszéd kiszivárogtatásáról készült nemzetbiztonsági jelentés, Zuschlag János megjelent interjúkötete és Simon Gábor adócsalási botránya kényszerítette a politikailag kínos ügyekben magyarázkodásra a kormányváltásra készülő erőket.

Gyurcsány az őszi jelentés ügyében a visszatámadás stratégiáját választja: teljes nyilvánosságra hozatal követelése és a Fidesz felelősségének felvetése, majd odáig is elmegy, hogy egy fórumon arról beszél, a Fidesz

⁷⁰⁹ MTI – január 16.

⁷¹⁰ MTI – március 17., március 18., március 21.

készítette elő a 2006. szeptember közepén elindult zavargásokat.⁷¹¹

A Simon-ügy negatív hullámai alól egykori MSZP-pártelnökként is még hatékonyabban húzza ki saját magát: felállítja egyfelől azt a narratívát, mely szerint ő mindig is a hasonló jelenségek ellen küzdött, de mivel ez az MSZP-ben lehetetlen volt, alapított egy másik pártot, másfelől pedig ő maga is beáll a Simont támadók-számonkérők táborába: „mindenki számára fontos lenne tudni a pénz eredetét”, illetve „ha a fele igaz annak, amit mondanak, akkor ez egy gazember”, „Simon egy a hatos villamoson működő pitiáner zsebtolvaj Orbán Viktorhoz képest, de ettől még azt gondolom, hogy Simon menjen el a csudába”.⁷¹²

5.4.3 A diszkurzív stratégia összefoglalása

Gyurcsány Ferenc politikai (és ezen belül diszkurzív) stratégiájáról is a karakteres, ám megosztó politikus képe rajzolódik elénk, és ezt – ahogy fentebb láttuk – ő maga is így írja le, tehát tudatos stratégiáról beszélhetünk. Az egykori miniszterelnök rendkívül magabiztos, amiből következően politikai karrierje egyes állomásain újra és újra – többnyire sikerrel – megkísérli önmaga pozicionálását, elsősorban a politikai beszéden, vagyis a diskurzusokon keresztül, amelyek politikai eszköztára legfontosabb részét jelentik. A vizsgált időszakban is éppen egy ilyen (végül sikeresnek bizonyult) újrapozicionálást láthatunk, melynek eredményeképpen Gyurcsány Ferenc és új pártja az ellenzéki összefogásból kihagyhatatlannak bizonyult, amely siker magát a kampányt és a kampányban folytatott diskurzusokat is meghatározta. Fontossága és kihagyhatatlansága mellett a pártelnök rendre hangsúlyozza pártja különbségeit is a szövetségesekhez viszonyítva, ezzel is erősítve az önálló politikai entitás lehetőségét. A személyére vonatkozó diszkurzív stratégia fontos kulcsszavai az európai, a nyitott és a polgári, valamint az ellenféllel (Orbán Viktorral) szembeni önmeghatározás, amely többnyire igen élesen, radikális, sokszor obszcén szavakkal körítve bukkan elő.

5.5 Schiffer András, „a zöld alternatíva”

5.5.1 A pártelnök sajátos szerepe

A Lehet Más a Politika társelnöke egy sajátos pozícióban vezette pártja kampányát. Bár ő volt a legfontosabb megszólaló, a párt hangja, aki a politikailag kiemelt helyzetekben nyilatkozott, azonban a párt arcának nem nevezhetjük. Ahogy ő maga is elmondta, az LMP számára kulcsfontosságú, hogy a „második vonal” nagyobb teret kapjon a pártban.

„Egy kis frakcióval rendelkező parlamenti párt azt nem engedheti meg magának, hogy folyamatosan két-három arccal dolgozzon. És nem

⁷¹¹ MTI – február 12. és február 14.

⁷¹² MTI – február 7., február 19., március 18.

épít fel az akár 5-6, akár 15-16 fős frakció mellett egy látható második-harmadik vonalat. Ha valami mulasztás volt személyzeti szempontból, az ez. És ebben kemény konfliktusokat vállaltam 2011-től. Három-négy éven keresztül mesterségesen háttérbe voltak szorítva emberek. Az, hogy egy Meszerics Tamásnak, egy Csarnó Ákosnak, egy Gerstmár Ferencnek az országos ismertsége akkora, amekkora, na én ezt tartom nehezen megengedhető hibának.”⁷¹³

Ezután talán kevésbé meglepő, hogy a megmondó ember szerepe mellett a párt plakátjain annak arcaként elnöktársa, Szél Bernadett jelent meg. Schiffer András helyzetét azonban aligha lehet ennyire leegyszerűsíteni. Egyrészt a párt frakcióvezetőjeként nem csak fontos szereplője volt a parlamenti vitáknak, de a miniszterelnök komoly bírálója is volt.

5.5.2 Pozicionálás

Pozíciója az ellenzéken belül ugyanakkor többdimenziós. Zöldpárti pozíciója miatt egy eddig ismeretlen logikával működött a parlamenti patkó baloldalán az elmúlt négy évben. Fontos volt, hogy pártja a két „nagy”, a Fidesz és az MSZP közé helyezte magát, s különösen igaz volt ez a Párbeszéd Magyarországért platform kiválása után.

Emlékezhetünk, ez az egyenlő távolság elve 2006-ban és 2009-ben sikert hozott már egy másik szereplőnek, az MDF-nek, igaz más körülmények között. Akkoriban az MDF sokkal inkább épített Dávid Ibolya pártelnök személyes népszerűségére, míg most kevésbé volt nagy jelentősége a személyes kampánynak, s ehelyett inkább – gyengébben, mint 2010-ben, de ahhoz hasonlóan – a hagyományos pártpolitikával való szembe fordulás jelentette az LMP erősségét. A Lehet Más a Politika, mint jelszó már négy éve is komoly erőssége volt a pártnak, bár ez természetesen változott az elmúlt években, de el nem tűnt. Ha a párt kampánynyitó rendezvényét nézzük, Schiffer úgy fogalmazott ezzel kapcsolatban: „sokan próbálták elhíttetni az elmúlt 25 évben, hogy a dolgoknak már csak az a rendje itt a Kárpát-medencében, hogy mindig a kisebbik rosszat válasszuk. Az LMP viszont megmutatta, hogy nem eladó a föld, a víz, a levegő, a természeti erőforrások, az ország, a hit, a becsület és nem eladóak az elveink”.⁷¹⁴

Részben ebből is fakad a párt egyik legfontosabb üzenete. Önmagában véve a zöldpolitika nem vitte volna sikerre őket, hiába ad fontos háttérrel. Azonban a párt pozicionálása az egyik legfontosabb üzenetük is volt. Az anti-establishment hozzáállás, mely szerint a két pólus, a Fidesz és az „ábaloldal” közötti különbség csak egyik kutya, másik eb, kiemelt szerepet játszott az LMP-nél.

A baloldal összefogási folyamata komoly hitelességi válságot alakított ki, s erre Schiffer András többször is „rájátszott”. Ahogy a korábban idézett

⁷¹³ http://index.hu/belfold/2014/03/21/ezek_2018-ban_sem_fogjak_levaltani_orbant/ (letöltés ideje: 2014.07.03.)

⁷¹⁴ <http://lehetmas.hu/hirek/150385/az-lmp-a-remeny-partja/> (letöltés ideje: 2015.01.18.)

interjúban is fogalmazott: „Először is hagyjuk már ezt a kormányváltó összefogást! Én azt látom, hogy Bajnai, Gyurcsány, Kuncze és Fodor soha nem fogják leváltani Orbán Viktort, sem 2014-ben, sem 2018-ban.” Ebből fakadóan bár a miniszterelnök komoly bírálója volt, a baloldali összefogással került versenyhelyzetbe. Schiffer ennek gyakran hangot is adott, s a közösségi média aktív felhasználójaként szívesen kommentált híreket vagy éppen reagált egyes megszólalásokra: „Kedves Oláh Lajos! Köszönöm az ingyen reklámot. Ebben a műfajban Önök elképesztően tehetségesek. Ha nincsen az őszödi „igazságbeszéd”, nincsen fideszes kétharmad (sőt, lehet, hogy már Orbán sincs). Ha nem kapaszkodnak most vissza a szocialista hajóra és a főnöke nem veti bele ezerrel magát a kampányba, a végén még tényleg Mesterházy Attilának hívnák májustól a miniszterelnököt. Nem lehet, hogy Gyurcsány valójában Orbán embere?”⁷¹⁵

Az LMP-nek, s elsősorban a Párbeszéd Magyarorszáért (PM) révén kivált maggal szembehelyezkedő Schiffernek egy másik feladatot is meg kellett oldania: a kívülről érkező nyomást. Az LMP-ben Bajnai Gordon 2012. október 23-ai politikai visszatérése után komoly vita alakult ki arról, hogy csatlakozzanak-e a volt miniszterelnök szövetségéhez. Bajnai elszippantott két természetes és potenciális szövetségest (Milla és Szolidaritás) a zöldpárt elől, így az választút elé érkezett.

Schiffer András egyértelműen a „Bajnai-szövetség” ellenzője volt szemben a Karácsony Gergely vagy éppen Jávor Benedek által képviselt vonallal. „2010 áprilisában ellenzéki pártként szavaztak a választók, az LMP akkor Bajnai Gordon ellenzéke volt, ehhez képest ezek a képviselők azért léptek ki az LMP-ből, mert kimondtuk, hogy nem akarunk szövetséget Bajnai Gordonnal (...)” – nyilatkozta a hvg.hu-nak.⁷¹⁶ S bár a párt kettészakadása 2012 és 2013 fordulóján ment végbe, a két oldal részéről állandó megszólalási témát biztosított a kampányban is.

Végül a párt szakadása sem zárta le a sajtó és más politikai szereplők állandó nyomásgyakorlását, amit az LMP-nek kezelnie kellett. Ez oda vezetett, hogy az LMP is belesodródott abba az ellenzéki versenybe, amely a baloldali szavazókért zajlott szemben az MSZP-DK-Együtt-PM szövetséggel. Így joggal alakulhatott ki az az érzés a választótkban, hogy az ellenzéki szereplők bár céljaikban ambiciózusak, valójában nem a Fidesszel, hanem egymással versenyeznek. Erre Schiffer is rendszeresen ráerősített, s saját helyzetlelemzésük során, már a kampányban is a hiteles ellenzékiiséget célozta meg a következő négy évre.⁷¹⁷

Az LMP szempontjából ez már leginkább az említett módon jelent meg, miszerint magukat az új - ahogy a szlogenjük fogalmazott - megbízható, tiszta erőnek jellemezték. Ez a különütasság meghatározó volt LMP-nél,

⁷¹⁵ https://www.facebook.com/schifferandras/posts/10152025074958668?stream_ref=10&utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201501 (letöltés ideje: 2015.01.18.)

⁷¹⁶ http://hvg.hu/itthon/20130208_LMP_Schiffer_Platform_frakcio (letöltés ideje: 2015.01.18.)

⁷¹⁷ <http://lehetmas.hu/hirek/153455/az-lmp-hiteles-ellenzeke-szeretne-lenni-a-kovetkezo-kormany-nak/> (letöltés ideje: 2015.01.18.)

s a stratégia bevált. Esetükben ugyan nem beszélhetünk olyan újtásról, mint a Jobbik esetében a „cukiság-kampány”, de stratégiai szempontból hasonló kihívásokkal kell szembenéznie a két szervezetnek. Mindkettő párt komoly sikert ért el a parlamentbe jutással 2010-ben, azonban ahhoz, hogy jelenlegi szerepükből eggyel magasabb szintre tudjanak lépni, paradigmaváltást kell elérniük a magyar politikában. Ebben a stratégiai irányvonal-keresésben pedig a párt legmeghatározóbb embere maga Schiffer volt, s eredményességét a választási adatok is alátámasztották. A társelnök-frakcióvezető által jegyzett konzervativizmus – abban az értelemben, hogy ragaszkodnak a párt indulásakor kitűzött különütassághoz – várhatóan hosszabb távon is alapvető szervező ereje lesz az LMP-nek, ugyanakkor a következő országgyűlési választásokig nem várható nyomás arra, hogy ezt felül kelljen vizsgálni.

Az LMP zöld logikája nem gyökeresedett meg a hazai gondolkodásban, s a térségben, az egykori vasfüggöny keleti oldalán sem jellemző, hogy egy zöldpárt fontos szereplő legyen. (Az egykori szocialista országok zöldpártjai közül az LMP az egyetlen, amely két egymást követő választáson is át tudta lépni a bejutási küszöböt.) Feladatuk így elsősorban pont az lehet hosszútávon, hogy az anti-establishment üzeneten túl is meg tudják szólítani a választókat. Ne egyszerűen a legbecsületesebb parlamenti párt szerepében tetszelegjenek, hanem ügyeiket napirenden tudják tartani, s ha azok a politikai közbeszéd fontos témáivá válnak, akkor azzal az LMP súlyát is növelik. Hogy a Jobbik esetében ez a paradigmaváltás mit jelent, azzal Vona Gábornál foglalkoztunk. Az LMP esetében ez talán még nehezebb, hiszen ezzel párhuzamosan egy komoly szervezetépítési kihívás is áll előttük, amit az előző ciklusban nem sikerült leküzdeni.

5.5.3 Összegzés

Összehasonlítva a rendelkezésre álló lehetőségeket és erőforrásokat az elért politikai eredményekkel, Schiffer András a magyar politika egyik legsikeresebb szereplője, az ellenzéki oldalon legalábbis biztosan. Az LMP ugyan késélen táncolva, de bejutott másodjára is az Országgyűlésbe, ezzel igazolva azt a széleskörű stratégiát, amit a baloldali összefogás elutasítása jelentett. Ez azonban esetükben egyetlen lépés, a hosszú távú sikeresség lehetőségéhez csak újabb négy évet nyertek. Ahhoz, hogy a párt túl tudjon jutni a nevében is megjelenő korláton, s a deklarált zöldpárti státuszt be tudja tölteni, még hosszú utat kell bejárnia, s a társadalmi diskurzust formáló erőket felmutatnia.

6. Összegzés

Elemzésünkben a diszkurzív (olykor más módszerekkel is kevert) elemzés módszertanát alkalmazva megvizsgáltuk öt pártelnök-listavezető diszkurzív (és részben néhol egyéb politikai) stratégiáit a 2014. évi országgyűlési választásokat megelőző kampányban.

Megállapítottuk, hogy az ellenzéki szereplők között kiemelkedően sikeresen használja a diszkurzív eszköztárát Gyurcsány Ferenc, aki karakteres, ám megosztó beszédmódot és tartalmat alkalmaz. Diszkurzív stratégiája (mely nem először újult meg politikai entitásával együtt) ezúttal a vezető és megkerülhetetlen politikai képének visszaszerzése, valamint Orbán Viktor hitelességének gyengítése a közvetlen, személyes támadásokon keresztül.

A szövegek elemzése során egyértelművé vált, hogy Gyurcsánnyal szemben Mesterházy Attilának nem erőssége a diszkurzív eszközök előnyös használata és a politikai beszéd uralása. A miniszterelnök-jelölt beszéde nem karakteres, stratégiája nem állapítható meg.

Megállapítottuk, hogy Orbán Viktor miniszterelnöké volt a legkényelmesebb pozíció, hiszen a már jól ismert szerepben és keretek között kellett mozognia, diszkurzív stratégiája az egyetlen potens kormányfő-jelölt képének megtartása volt (ő az, aki átlátja a magyarországi viszonyokat és a világpolitikát is, és megmutatja, hogy mindkettőben nagy dogok határán állunk). Érdekességként említhető, hogy a politikai gyakorlatban és beszédben is az ideológia és praktikum olykor elválik egymástól – ez történik a kampány Fidesz-szempontról legfontosabb ügyénél, rezsicsökkentésnél is. A miniszterelnök e diszkurzív stratégia révén sikeresen tematizál, eredményesen köti a kedvező jelenségeket önmagához, és szintén sikerrel tünteti fel önmagát a jelen embereként. Sikere abban is mérhető, hogy a versenytársak nem tudtak életképes, szélesebb körben elfogadottá váló (diszkurzív) alternatívát kínálni.

Az LMP listavezetőjéről megállapítottuk, hogy bár pártja kiemelkedő megszólalója, mégsem igazán arca a pártnak, ám ez tudatos stratégián alapul. A mostanihoz hasonló típusú politikai versenyben ez végül másodszor is sikerrel járt de egy élesebb küzdelemben valószínűleg nem lehet eredményes. Schiffer András politikai énje és beszéde valódi anti-establishment, melynek középpontjában a többiek tagadása áll. Miközben a baloldal hitelességi válságára és a jobboldal rossz kormányzására építi diszkurzív stratégiáját (is), aközben azért van saját mondanivaló és üzenet, amely a politikai cselekvés minden színterét áthatja: ez a zöld-politika.

Megállapítottuk, hogy Vona Gábor, a Jobbik pártelnöke komoly változtatásokat hajtott végre politikai, választási és diszkurzív stratégiájában egyaránt. A 2014. évi kampányra egyértelműen pártja arca lett, az eszközök tekintetében pedig a finomítás-puhítás irányába mozdult el (cukiság-kampány). Fő tartalmi üzenete, amely a politikai cselekvésben és beszédben is teret nyert, hogy ő és pártja a hátköznapi emberek

problémájával foglalkoznak. A kampány legfontosabb szlogenje egyben a diszkurzív stratégiát is tökéletesen leírja: „kimondjuk, megoldjuk”. E szavak egyszerre jelentik a stílust és a tartalmat, mellyel a pártelnök célja a saját értelmezési keret terjesztése és a még mindig létező hitelességi korlát leküzdése.

A KÖTET SZERZŐI

BEDŐ ESZTER

Középiskolai tanulmányait a Jedlik Ányos Gimnáziumban végezte, ahol 2011-ben tette le a sikeres érettségi vizsgát. 2011 őszén felvételt nyert az ELTE Állam és Jogtudományi Karára. Jelenleg negyedéves joghallgató. Még abban az évben felvételt nyert a Bibó István Szakkollégiumba, ahol a Közjogi Tudományok Műhelyéhez csatlakozott. Azóta is a szakkollégium és a műhely aktív tagja. 2012/2013-as tanév során pénzügyi stábvezetőként vett részt a szakkollégium munkájában, 2013/2014-es évben pedig a Szakkollégiumi Egyeztető Fórum Minősítést Segítő Bizottságában végzett érdemi munkát.

2013/2014-es félévben részt vett az Országgyűlési Hivatal gyakornoki képzésében, amely során közelebbről is megismerkedett az Országgyűlés szervezetével és betekintést nyert a törvényalkotási folyamat részeibe. A második félév során 2 hónapon keresztül gyakornokként a Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság munkáját segítette.

A 2014 őszén Erasmus ösztöndíj keretében Németországban, a freiburgi Albert-Ludwigs Universitát keretei között folytatja tanulmányait.

Angol nyelvből középszintű nyelvvizsgával, német nyelvből pedig felsőfokú nyelvvizsgával rendelkezik.

DR. BODNÁR ESZTER

2006-ban szerzett jogi diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán. Egyetemi éve alatt az Alkotmányjogi Tanszék demonstrátora, a Közjogi Kör alkotmányjogi kutatócsoport tagja volt. A 2005. évi Országos Tudományos Diákköri Konferencián dolgozatával harmadik helyezést ért el.

2008 és 2012 között megbízott oktatóként vett részt az ELTE ÁJK Alkotmányjogi Tanszék oktatási és kutatási tevékenységében, 2013 januártól a Tanszék főállású munkatársa, 2014 márciusától adjunktus. 2013 decemberében "A választójog alapjogi tartalma és korlátai" című értekezésével doktori fokozatot szerzett az ELTE

Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájában.

A jogi diploma megszerzését követően 2008-ig az Országos Választási Iroda jogi szakértőjeként, 2008 és 2012 között az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, majd Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Alkotmányjogi Főosztályának jogi szakreferenseként dolgozott. 2013 januárjától az Európai Választási Szakértők Egyesületének jogi szakértője. A Kúria elnöke alkotmányjogi tanácsadó testületének tagja.

Fő kutatási területe a politikai részvételi jogok alapjogi megközelítése, az alkotmányjog nemzetközi és uniós jogi összefüggései, valamint az alkotmánybíráskodás nyilvánossága és igazságszolgáltatás alkotmányjogi garanciái. Angolul, németül és franciául beszél.

Elérhetőség: eszter.bodnar@ajk.elte.hu

CSALA DÁNIEL

2010-ben érettségizett a SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnáziumban. Ugyanezen év őszén megkezdte tanulmányait az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán, ahol jelenleg ötödéves joghallgató. Jogi tanulmányainak első szemeszterében felvételt nyert a Bibó István Szakkollégiumba, ahol azóta is a Közjogi Műhely oszlopos tagja. 2011 és 2014 között elvégezte a politológia BA képzést az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán.

A 2012/2013-as tanév során a kollégium választmányi elnöki tisztségének betöltője, valamint évről évre aktívan részt vesz az állampolgársági nevelés tábor szervezésében. 2011 óta ELTE Állam- és Jogtudományi Karának politológia szakos hallgatója. Érdeklődésének központjában a választójog, illetve a kiskorúak érdekképviselete áll.

2012-ben szakmai gyakorlat keretén belül a Medianéző kft sajtófigyelő munkatársaként dolgozott. 2013 őszén Erasmus ösztöndíjjal az Institut d'études politiques de Paris egyetemen folytatta politológiai tanulmányait. 2014-ben a Republikon intézetben töltött gyakorlatot, valamint a Kinstellar ügyvédi irodában dolgozott. A 2013/2014-es tanévben a Kar köztársasági ösztöndíjas hallgatója volt.

Elérhetőség: daniel.csala@gmail.com

FARKAS ANIKÓ

Politológus-hallgatóként 2007 és 2011 között volt tagja a Szakkollégiumnak, majd két évig nevelőtanárként segítette a Politikatudományi Műhely munkáját. Eközben részt vett az ELTE Illyés Sándor Szakkollégium alapításában, kezdeti működtetésében.

A Bibóban sem csak a tanulásból és a szakmai munkából vette ki a részét, negyedévesen választmányi elnökként is tevékenykedett, de kedvenc bibós élményei az állampolgári nevelés táborok maradtak.

Már egyetemi tanulmányai alatt megkezdte a munkát a Honvédelemin Minisztériumban, jelenleg pedig az Emberi Erőforrások Minisztériuma miniszteri kabinetfőnökeként tevékenykedik. Szabadidejében fut, és ha még több szabadideje van, még többet fut.

KEIL ANDRÁS

2010-ben szerzett politológus diplomát az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán. 2005 és 2010 között a Bibó Szakkollégium tagja, a Politikatudományi Műhely alapító-szervező tagja, diákmentora.

2013-ban szigorlatozott a Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Doktori Iskolájában, jelenleg doktorjelölt, disszertációját készíti. Kutatási témái között szerepel a választási rendszerek reformja, illetve a magyar pártrendszer átalakulása – különös figyelmet fordítva az LMP létrejöttének, pártosodásának folyamatára, a zöld

párt szakpolitikai profiljára. Disszertációját is az LMP-t létrehozó politikai jelenségekről, a pártosodást segítő személyekről, illetve a Lehet Más a Politika policy profiljáról írja.

MÉCS JÁNOS

Ötödéves jogász, harmadéves politológus hallgató, a Bibó István Szakkollégium Civilisztika Műhelyének a tagja. A városmajori Gimnáziumban érettségizett, 2010-óta az ELTE ÁJK hallgatója, a 2013-2014-es tanév tavaszi félévét a Vrije Universiteit Amsterdamon töltötte ERASMUS hallgatóként.

A 2012-2013, valamint a 2014-2015-ös tanévben köztársasági ösztöndíjban részesült. A 2013-2014-es tanév során egy szakkollégisták közreműködésével megvalósuló projekt vezetésében vett részt, mely során Kiss Daisy „A Polgári Per Titkai” művét igazították a hatályos jogszabályi környezethez, a

könyv 2014 szeptemberében jelent meg a HVG-Orac kiadásában.

SZELEI MENYHÉRT

Középiskolai tanulmányait a kecskeméti Katona József Gimnázium és Számítástechnikai Szakközépiskolában folytatta, ahonnan 2007-ben nyert felvételt az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi karának Politológia szakára. Tagságát 2008 tavaszán nyerte el a Bibó István Szakkollégiumban, azóta a Politikatudományi Műhely tagja.

Az alapképzés ideje alatt fő érdeklődési területe a biztonságpolitika és a nemzetközi kapcsolatok volt, később a közpolitika, és a politikai gazdaságtan felé fordult. A politológia szak elvégzése után az ELTE Társadalomtudományi Karának Nemzetközi

tanulmányok szakán folytatta tanulmányait, majd egy évvel később felvételt nyert a Budapesti Gazdasági Főiskola Nemzetközi gazdálkodás szakára.

Szakmai gyakorlatát a Nemzeti Biztonsági Felügyeletnél és a Nézőpont Intézetnél töltötte, majd 2010-től kormánytisztviselőként dolgozott a Honvédelmi Minisztériumban.

A 2012/2013. tanév őszi szemeszterét Krakkóban töltötte, ahol a Jagelló Egyetem Európa Tanulmány Központjának képzésén vett részt.

A Szakkollégium életéből a felvételi eljárásokban vállalt munkájával, és a publikációs tevékenységével vette ki a részét.

Angol és német nyelvismerettel rendelkezik.

Elérhetőség: menyus.szelei@gmail.com

SOMODY RÓBERT

1991-ben született Győrött. Középiskolai tanulmányait a győri Kazinczy Ferenc Gimnázium és Kollégiumban végezte, ahol 2011-ben tette le érettségi vizsgáit. Ugyanebben az évben kezdte meg egyetemi tanulmányait az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán, politológia szakon. A Bibó István Szakkollégiumba 2013 tavaszán nyert felvételt, ahol azóta is a Politikatudományi Műhely tagja. Az alapszak elvégzése után, 2014 óta a mesterképzést az ELTE ÁJK Politikatudomány szakon folytatja.

Fő érdeklődési területei a magyar politikai kultúra és magyar belpolitika alakulása a rendszerváltás után, valamint az egyetemes politikai esztétörténet. A 2014-es kari TDT Konferencián „Az őszi beszéd hatása a magyar politikai kultúrára” című dolgozatával 2., míg a Bibó István Szakkollégium Szakmai Napok versenyen 1. helyezést ért el. Szakmai gyakorlatát a Nézőpont Intézetnél töltötte, 2013-ban.

A 2014-es III. ELTE Szakkollégiumi Napok Tudományos Konferenciáján előadóként, illetve a Mint-A-Parlament nevű szimulációs játékban, a Szakkollégium frakciójának egyik képviselőjeként vett részt. Korábban a Kommunikációs, míg jelenleg a Közösségi Stáb tagjaként segítette többek között a Coaching vacsorák, az Öregbibós találkozók, illetve a Bibó 30 események rendezőcsapatának munkáját.

SZEDLÁK BÁLINT

2013-ban végzett a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Biztonság- és védelempolitikai alapszakán. Jelenleg az Eötvös Loránd Tudományegyetem Politológia BA képzésének hallgatója, párhuzamosan a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok mesterszakán tanul.

2013 tavaszától a Bibó István Szakkollégium Politikatudományi Műhelyének tagja. Kiemelkedő tanulmányi és szakmai munkáját 2014-ben köztársasági ösztöndíjjal ismerték el.

A Szakkollégium aktív tagja, annak munkájában tevékenyen részt vállal, 2014/2015. tanév első félévében tanulmányi kurzust szervezett. A Felvételi Bizottság elnöke.

Szakmai érdeklődési területei: biztonságpolitika, magyar belpolitika, politikai kommunikáció. Angol és német nyelvből középfokú nyelvvizsgával rendelkezik.

A 2014 őszi kari TDK-n „Válságkormányzás és válságkommunikáció. A Bokros-csomag(olás)” című dolgozatával második helyet szerzett, amivel kijutott a 2015-ös országos fordulóra, ahol különdíjat nyert.

A 2015 tavaszi kari TDK-n „A politika perszonalizációja Magyarországon” című dolgozatával első helyet szerzett, amivel kijutott a 2017-es országos fordulóra.

Elérhetőség: szedlakbalint55@gmail.com

SZENDI GÁBOR

2012-ben érettségizett a bácsalmási Hunyadi János Gimnáziumban. Ugyanezen év szeptemberében megkezdte egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi karán, ahol politológiát tanul.

2012 óta a Bibó István Szakkollégium Politikatudományi Műhelyének a tagja. Aktív szakkollégista, aki 2015-ben a Felvételi Bizottság tagja is volt. 2014 óta kutatási asszisztensként részt vesz „A Magyar Közpolitika Dinamikája” elnevezésű összehasonlító kutatásban.

Angol és német nyelvből középfokú nyelvvizsgával rendelkezik.

SZENTGÁLI-TÓTH BOLDIZSÁR ARTÚR

Szentgáli-Tóth Boldizsár Artúr jogi tanulmányait - summa cum laude minősítéssel befejezve - az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elsőéves hallgatójaként-, valamint a CEU - LLM. Összehasonlító alkotmányjog (Comparative Constitutional Law) mesterképzésén folytatta. 2014 szeptemberétől az ELTE Bibó István Szakkollégium nevelő tanára.

Kiemelkedő tanulmányi és szakmai munkáját négy éven át köztársasági ösztöndíjjal ismerték el. Felsőfokú angol, és felsőfokú francia nyelvismerettel rendelkezik. A Panthéon Assas Paris II. Egyetem Maitrise végzett hallgatója.

Parlamenti ösztöndíjként az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságában szakértői gyakornoki munkát, a KIM Alkotmányjogi Főosztályán és az Alapvető jogok Biztosának Hivatalában gyakornoki munkát végzett. Szakértő és előadóként közreműködött a Nemzeti Közszerológiai Egyetem „Kormányablakok munkatársainak képzése” kiemelt programban.

Számos tanulmányi verseny díjazottja: többek között 2011-ben a XXX. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekció Magyar Jogtörténeti-, 2013-ban a XXXI. OTDK két Alkotmányjogi Tagozatában egyaránt második helyezést ért el. 2010-ben az ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék által meghirdetett YOU MÁJT WIN! tanulmányi verseny első helyezettje, 2011-ben az ELTE ÁJK Kriminológia Tanszék által meghirdetett Legyen Ön is Kriminológus! tanulmányi verseny második helyezettje. Alaptörvény után, a sarkalatos törvények előtt Konferencia a Budapesti Corvinus Egyetem Államigazgatási Karán, 2011. első helyezettje, az ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tanulmányíró Pályázatának két ízben is első helyezettje.

Jó néhány szakmai publikáció és nagyszámú publicisztika szerzője, illetve társszerzője. Szakmai konferenciák aktív résztvevője. Elérhetőség: totboldi@gmail.com

TAMÁS VIKTÓRIA

2011-ben érettségizett a Városmajori Gimnáziumban, és kezdte meg tanulmányait az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán, melynek negyedéves joghallgatója jelenleg. 2012 óta politológiát is hallgat az egyetemen, valamint 2014 óta tagja az Alkotmányjogi Tanszék keretei között működő Közjogi Körnek.

2012-ben nyert felvételt a Bibó István Szakkollégiumba, ahol két éven keresztül a Közjogi Tudományok Műhelyében folytatta szakmai tevékenységét, jelenleg a Civilisztika Műhely tagja. 2014 tavaszán részt vett a Mint-a-Parlament törvényalkotási vetélkedőn a szakkollégium csapatával.

Érdeklődése középpontjában az alapjogok, ezen belül a választójog, valamint a politikai kommunikáció állnak. Felsőfokon beszél angol, valamint középfokon francia nyelven.

TOPUZIDU LAURA

2010-ben érettségizett a budapesti Szent István Gimnáziumban. Ugyanebben az évben felvételt nyert az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának jogász szakára. 2011 óta a Bibó István Szakkollégium tagja, ahol szakmai tevékenységét a Közjogi Tudományok Műhelyén belül fejti ki. Részt vett a Polgári Per titkai című könyv hatályosításán dolgozó csoportban, valamint a Bibó István Szakkollégium Tudományos Diákköri Dolgozatok 2013 című kötetének társszerkesztője.

Érdeklődése középpontjában a választottbíráskodás, a versenyjog és a kisebbségi jogok állnak. A 2014/2015. tanév tavaszi szemeszterét Erasmus ösztöndíjjal az Università degli Studi Roma Tre egyetemen töltötte.

Felsőfokon beszél angol és olasz nyelven.

DR. TÓTH CSABA

Dr. Tóth Csaba, az ELTE ÁJK egyetemi adjunktusa és a Republikon Intézet stratégiai igazgatója. Politológus és szociológus diplomáját az ELTE Állam- és Jogtudományi, illetve Társadalomtudományi Karán szerezte.

2003 óta tanít az ELTE ÁJK Politikatudományi Intézetében, tagja a Magyar Politikatudományi Társaság elnökségének, számos tanulmány és tudományos publikáció szerzője. Doktori fokozatát is az ELTE-n szerezte a magyar politikai marketing témakörében.

Ezen kívül dolgozott az Oktatási Minisztériumban, a Miniszterelnöki Hivatalban, majd stratégiai tanácsadóként részt az SZDSZ 2004-es és 2006-os választási kampányának irányításában.

VEISZ MÁRTON

2008-ban érettségizett a pápai Türr István Gimnáziumban, ezt követően nyert felvételt az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán politológia szakra.

Egyetemi évei alatt 2014-es diplomázásáig a Bibó István Szakkollégium tagja. Tanulmányai mellett a Nézőpont Intézet munkatársa volt, ahol végigjárta a számlátrát, később gyakornok az Európai Parlament magyar néppárti delegációjánál.

Jelenleg az Emberi Erőforrások Minisztériumának munkatársa. Érdeklődési területe az európai politika és a parlamentáris rendszerek.

Az ELTE Bibó István Szakkollégium célja, hogy a tömegessé vált felsőoktatásban az egyetemi követelményekhez és képzéshez képest többletlehetőségeket és -tudást nyújtson hallgatóinak, és a szakma és a munkaerőpiac elvárásainak megfelelni képes, a társadalom iránt felelős ifjú jogászokat és politológusokat képezzen.

Amennyiben egyetért céljainkkal, kérjük, hogy személyi jövedelemadójának 1%-ával támogassa munkánkat!

Székhely: 1118 Budapest, Ménesi út 12.

Adószám: 18256866-1-43

Bankszámlaszám: OTP Bank Nyrt. 11711041-20864020

JEGYZETEK:

